הרצל בעיתונות

סקירה מתועדת

אוגוסט 2017 - דצמבר 2025

אנטון ברקובסקי

מוסד הרצל לחקר הציונות
אוניברסיטת חיפה

הרצל בעיתונות

סקירה מתועדת

אוגוסט 2017 – דצמבר 2025

אנטון ברקובסקי

מוסד הרצל לחקר הציונות
אוניברסיטת חיפה

נדפס בישראל, תשפ"ו – 2026

©
מסת"ב: 978-965-93168-8-5 :ISBN

כל הזכויות שמורות לד"ר אנטון ברקובסקי

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט
בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא
מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול
בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

עיצוב, סידור, עימוד והדפסה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ

פתח דבר:

הרצל בתקשורת: חוזה, איש מעשה, אתר, נקודת התייחסות ומה לא

עיבוד כתבות עיתונות אינו מלאכה מורכבת. השיטה ידועה: מסדרים את החומר באופן כרונולוגי, מסכמים את הכתוב במשפט־שניים, עושים אנליזה "על קצה המזלג" ומצביעים על הקשר לנושא שמעניין אתכם. כדי שלא תהיינה חזרות מיותרות עורכים במקצת את החומר ומקצרים אותו. לא שוכחים לציין את הסימוכין המדויקים. לכאורה דבר פשוט ואפילו משעמם – שִגרה. במהרה התברר שבמקרה של הדמות שכוננה את התנועה החובקת עולם לא כך היה הדבר. אכן שקעתי מדי חודש בקובצי PDF של כתבות ומאמרים שנשאו עליהם את הסימון "הרצל – בקשר לציונות" שקיבלתי מהמערכת הממוחשבת 'יפעת'. כמו כן עיבדתי את הכתבות הללו בהתאם לשיטה שלעיל, אבל המלאכה בטוח לא הייתה משעממת, אלא מאתגרת. זכיתי להכיר את הרצל בעיבוד עיתונאי – לא כל כך את האדם הממשי והאובייקטיבי, אלא פגשתי בדמות מיתית, כפי שהשתקפה בדברי הכותבים, דמות מגמתית, לעיתים מעוקמת או מומצאת, מסורסת, מהונדסת או סינטתית. נתקלתי מעט מאוד במידע לגביו שעובד ב"צורה אקדמית כנה", המגובֶּה במסמכים, ומוצג על רקע היסטורי ותאורטי מתאים. על פי רוב התמודדתי עם דמות תלושה או מנותקת לגמרי מסביבתה; לעיתים מנוצלת, מיוחסת או מגויסת על ידי נציגי כל קצות הקשת הפוליטית־תרבותית למטרותיהם. מהכתוב למדתי על האיש דברים רבים שלא ידעתי, לא האמנתי או שלא רציתי לדעת או להאמין. הרצל, המוכר והאהוד לכאורה, הצטייר כאדם מורכב ורב־גוני, שכל מי שטרח לחפש מידע על אודותיו, היה מסוגל למצוא בו משהו המתאים להשקפת עולמו וצרכיו. כתוצאה מכך, תוך ביצוע הסיכומים השתדלתי לשמור על אובייקטיביות; ולא מעט פעמים, על מנת שלא להכניס לטקסט את הנימה או הדעה האישית שלי, הרביתי בציטוטים.

הרצל הופיע בתקשורת בהקשרים שונים. רבים מהם עסקו בהיסטוריה של התנועה הציונית ושל הרצל בתוכה, ואחרים עסקו באדם כשלעצמו, בדמותו, משפחתו, בחבריו ומכריו, הכותבים "עשו סדר" או "ניפצו מיתוסים", תיארו את האיש כמשיח, נביא, או שקרן והוזה. היו כאלה שציינו את תרומתו כאב המייסד של הגופים הציוניים או הנלווים, היו אחרים שביקרו אותו על כך ולא רק על כך. כאמור, לא מעטים חיפשו בדבריו של הרצל, בכתביו או במלאכתו, צידוק אידאולוגי המתאים לאג׳נדות שלהם עצמם. לעיתים הרצל הפך ל"ציטוט נפוץ" שהיה אמור לעורר השראה בקרב הקוראים בארץ או בחו"ל. "אם תרצו...", "בבזל יסדתי...", "הציונות היא קודם...", "אם אשכחך...", ושאר ציטוטים ידועים פחות תרמו את חלקם לפאתוס שבכתבות רבות.

נדבך חשוב תפסה דמותו של הרצל בנושאים כגון: החינוך הציוני, היחסים בין דת למדינה, בין חילונים לחרדים, בין יהודים לבין שאר עמי תבל ולבין המיעוטים בארץ. לא פעם הכותבים ניהלו איתו שיחות דמיוניות או שאלו אותו שאלות רטוריות לגבי ההווה או העתיד של העם היהודי ושל מדינת ישראל. רבים חיפשו תשובות בכתביו וערכו הקבלות בינו לבין דמויות היסטוריות ותנ"כיות. רבים שיבחו את כישוריו כמחזאי, עיתונאי, סופר, אינטלקטואל, ולא רק כמדינאי ופוליטיקאי. במקרים רבים הוזכר הרצל בהקשרים עקיפים: במסגרת התייחסות לדמות היסטורית אחרת, כגון ידיד, חבר־נפש, יריב, קולגה, בן־עיר. היו מקרים שבהם הרצל הופיע כנקודת ציון במרחב או בזמן – בהקשר ליובלות ולתאריכים מחייו או מותו, בנוגע לאתרים שביקר בהם או שנקראו על שמו, כגון הר הרצל וכל הקשור בו (מוזיאון, קבר, טקסים). לתיאורים מסקרנים זכו פריטים, עצמים, מזכרות מחייו, ממותו ואפילו מ"החיים שאחרי" (כגון הפרוכת שעל ארונו, או מכתביו). הרצל הפך לא פעם לשאלה או לתשובה בחידונים, קישט בשמו פרסים ואירועים יוקרתיים, נערכו בעקבותיו טיולים ומסעות. לצד פרסומות של מוצרים הקשורים בשמו (כגון ספרים, סרטים, מחזות, אופרה, קומיקס, תסכיתים ועוד) הופיעו בעיתונות קוריוזים מצחיקים המערבים את דמותו או את שמו של חוזה המדינה. מדובר בשפע קריקטורות, תמונות, אנקדוטות ובדיחות.

בתחילת עבודתי בפרויקט שאלתי את עצמי: מדוע חשוב לדלות את דמותו המגוונת של הרצל מתוך העיתונות העכשווית? לְמה הדבר תורם? מה התועלת בסיכומים? על התשובה האקדמית, הרשמית והמתבקשת, עליתי מיד: למוסד שנושא את שמו של חוזה המדינה ועוסק בחקר הציונות

נראה הגיוני בין השאר להתמקד בדמותו של הרצל, אפילו במסגרת עיבוד הכתבות שמזכירות אותו ושאולי לימים ישמשו למחקרים במסגרת אותו מוסד או מחוצה לו. בתשובות שנתתי הסתייעתי בסטטיסטיקה תיאורית פשוטה. עיבדתי בין עשר לשלושים־ארבעים כתבות בחודש, שנִדלוּ מתוך עיתונים מובילים ועד למקומונים, מגזינים; עיתונות יום־יומית, שבועונים וירחונים, בשלוש שפות (עברית, רוסית ואנגלית). לא נצפה אף חודש "ריק" מהרצל. חשוב לציין שסקירת העיתונות לא כיסתה את כלל התקשורת בארץ. עוד ברור, שבמקביל לכך, החומר העיתונאי שבכתבות, או החומר הנוסף, פורסם באתרים שונים ברשת, במלואו או בחלקו, ולא זכה לסיכומים (אם כי הופיע באתר של מוסד הרצל). מסקנתי הייתה ברורה: הרצל לא משאיר את הכותבים ואת הקוראים אדישים. קיים צורך בדיון הפוליטי והציבורי על אודותיו, שלא לדבר על המרחב התרבותי. לכן עיסוקי בנושא לא היה ריק מתוכן.

לסיכום, ברצוני להודות לפרופ' מעוז עזריהו – ראש מוסד הרצל לחקר הציונות – שבלעדיו הפרויקט החשוב הזה לא היה יוצא לפועל; ולגב' קרולינה ספונברג־ענבר – מרכזת המוסד, שדאגה לאיסוף, סידור ופרסום החומר ולא פעם סייעה לי למצוא את טעויותיי, לתקנן ובכך לשפר את פירות עמלי.

ד"ר אנטון ברקובסקי

אוגוסט-ספטמבר 2017

חודשי אוגוסט-ספטמבר עמדו ברקע ציון 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון וחשיבותו לעם ולמדינת ישראל. לצד תיאור האירועים החגיגיים,[1] המשתתפים בהם ושל הדמות המכוננת – תאודור הרצל[2] – השתלבו בשיח התקשורתי מוטיבים אינטרסנטיים מצד כוחות פוליטיים ועסקיים גם יחד, הן ברמה המקומית והן בזו הגבוהה יותר.

סיפורה של טבריה על המורשת ההיסטורית העשירה, הבלתי מנוצלת והמוזנחת כיום, זכה בין היתר להתייחסות מקורית. לצורך הדגשת הזלזול מצד הרשויות ו"החזון שלא עמד במבחן המציאות", נעשה שימוש בדבריו של הרצל מספרו 'אלטנוילנד', בו השווה את טבריה לגן עדן ולריביירה הצרפתית.[3] השימוש בהרצל לצורך שמירת "המורשת האדריכלית" נעשה גם במקרה של הגן הלאומי בארזה שבירושלים – לציון זכה "ארז הרצל" ושאר עצים ששתלו ראשי המדינה. הם עמדו לכאורה תחת איום של היזם שהקים מתחם יוקרה בסמוך לאתר.[4] עוד הועלה שמו של הרצל בהקשר להקמת מרכז המבקרים למורשתו ביערות חולדה והמגינים, דבר שאמור להאיץ את תרומת הקק"ל למיזם.[5] בשמה של בזל ושל מארגן הקונגרס בה השכילו להשתמש למטרות תיירות. הכתבה ב'נופשים' תיארה את האטרקציות העיקריות של העיר לצד רקע היסטורי קצר אודות הקהילה היהודית בה.[6]

---

1 Zieve, Tamara. "120 Years Since Basel". *The Jerusalem Post* (28.9.2017), p. 1.

2 ילון, יורי. "120 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל: זכרו של הרצל לעולם יישאר". *ישראל היום* (28.9.2017), עמ' 4.

3 שפיגל, נעה. "רמזים מוזנחים לעבר מפואר". *הארץ* (4.8.2017), עמ' 18.

4 פונדמינסקי, קותי. "אין כניסה לשדרת הנשיאים", *ידיעות ירושלים – בונוס* (1.9.2017), עמ' 10.

5 אלבלינג, שי. "מועצת גזר. בקרוב מרכז מבקרים". *ידיעות רחובות* (8.9.2017), עמ' 46.

6 וסרמן, יחיאל. "בבזל ייסדתי את מדינת היהודים". *נופשים* (8.9.2017), עמ' 14.

הכתבות "הרצל ובניו", "חגיגת ההרצלים",[7] "הנה הם באים ההרצלים"[8] והדומות להן[9] סקרו את תוכני החגיגות לציון 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון. הודגש הרעיון המקורי של המארגנים: הזמנת 120 משתתפים מכל קצות הארץ בעלי רקע סוציו־דמוגרפי שונה, בעלי השמות הפרטיים הרצל, הרצלינה והרצלה. בתוכם נמנו אלופים במילואים, מדליק משואות, נהג אוטובוס (שניצל מפיגוע והציל את נוסעיו), מנהל מרכז מורשת בגין, תושבי טירת הכרמל וקריית אתא.

כתבתה של חני סולומון ב'קו למושב' הדגישה דווקא את נוכחותם באירוע של אנשים בעלי השם הפרטי הרצל מהמושבים ואת תרומתם לציונות, למדינה ולחברה ישראלית.[10]

דמותו של ברל כצנלסון משכה את תשומת ליבם של המחוקקים מ'המחנה הציוני', שניסו להנציח את האיש חרף היותו חסר מעמד של נשיא או ראש הממשלה. אם ההצעה תתקבל יזכה כצנלסון בכבוד הדומה לזה של הרצל, ז'בוטינסקי ורחבעם זאבי (גנדי).[11]

עקב דרישה מופרזת של ממשלת שוויץ לתשלום 12 מיליון פרנק עבור הבטחת האירוע בוטל אירוע שחזור הקונגרס. בהסתדרות ובממשלה בחרו להקציב את הכספים לאירועים אחרים, במיוחד לאלו שתוכננו בארץ.[12]

ב'הקיבוץ' הכותב של התנועה הקיבוצית קרא לקחת דוגמה מהרצל – לנהל מלחמה על ערכים תרבותיים של התנועה, על מקומה ההכרחי בחברה הישראלית, ובו זמנית להציע חזון ותוכנית פעולה ברוח של "אם תרצו אין זו אגדה". רק כך, לדבריו, תוכל התנועה הקיבוצית להוות אלטרנטיבה לחברה הישראלית המשוסעת.[13]

תוך ציטוט כתביו של הרצל ב'ישראל היום' התייחס ד"ר יוסי ביילין בהרחבה לחשיבות האירוע ההיסטורי של הקונגרס הציוני הראשון בבזל, על רוב תכניו, מעלליו והקשריו. הכותב ציין את ספקותיו של מארגנו –

7 גליקמן, איתי. "הרצל ובניו". *ידיעות אחרונות* (10.8.2017), עמ' 14; גליקמן, איתי. "חגיגת ההרצלים". *ידיעות אחרונות* (25.8.2017), עמ' 7.

8 באלס־וקנין, רונית. "הנה הם באים – ההרצלים". *ידיעות השרון* (18.8.2017), עמ' 26.

9 "מבזל להרצליה, 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון". *המקום הרצליה* (8.9.2017), עמ' 25.

10 סולומון, חני. "מושב זה שמור להרצל". *קו למושב* (14.9.2017), עמ' 28–31.

11 קרני, יובל. "קרב מורשת". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (11.8.2017), עמ' 10.

12 קליין, צביקה. "בגלל עלויות אבטחה בוטל אירוע השחזור של קונגרס בזל". *מקור ראשון* (18.8.2017), עמ' 1.

13 לבני, מיכאל. "ללכת בעקבות החזון של הרצל". *הקיבוץ* (18.8.2017), עמ' 26.

הרצל – באשר להצלחתו ולטיב משתתפיו. חרף כך הודגש כי האירוע צלח, ורק בזכות אישיותו של הרצל יצא לפועל מפעל ציוני נשגב.[14]

אחרי תיאור המתרחש בקונגרס וסביבו, הביע שלמה אבינרי דעה דומה ב'הארץ'. הכותב הדגיש כי התואר "חוזה המדינה" לא בהכרח מתאים להרצל מבחינת הדיוק ההיסטורי. אולם רק הרצל בקונגרס בבזל סלל את הדרך להשגת המטרה הציונית ואף הציג את השיטה המדינית המצליחה למימושה.[15]

כתבתה של כרמית ספיר ויץ ב'מעריב' שפכה אור על הפרטים הקטנים של הקונגרס. חלקם התרחשו מאחורי הקלעים ומציירים את משתתפי הקונגרס ואת מארגניו בגוונים הרבה יותר אנושיים ומעוררי חיבה מאשר נהוג לראותם בהיסטוריה. ממסמכים ארכיוניים עולה דמותו של הרצל – המארגן שהצליח לא רק להתגבר על המחלוקות הפוליטיות שבארגון אירוע כה משמעותי, אלא גם פתר בעיות גשמיות (במישור הפיננסי, הלוגיסטי ואחרים).[16]

כתבתו של ח. כהנוביץ' ב'יתד נאמן' מנסה להתבונן באופן ביקורתי הן באירועי הקונגרס, מטרותיו, משתתפיו והן בהרצל – מארגנו. הכותב מציין את האירועים הלא מחמיאים לכאורה שקשורים באירוע ובמארגנו הראשי, וביניהם: דחיקת הפלגים הדתיים הרבניים הצידה והתעלמות מהביקורת הנוקבת של הציבור הדתי לכך, או התבוללותו של הַנס – בנו של הרצל, והפיכתו לנוצרי מאמין – דבר שלכאורה "מעיד על אביו".[17]

כתבתו של יאיר שלג ב'מקור ראשון' קראה להתרחק מקיצוניות פוליטית־מדינית, זו הנשמעת מחוגי השמאל והימין ואף מאלו שלא מכירים כלל ברעיון הציוני (חרדים, רפורמים ואינטלקטואלים קוסמופוליטיים). הכותב קורא לציבור להיות מעשי יותר ולא להיצמד לסיסמאות אידיאולוגיות. הכותב מוקיר את הרצל ואת דרכו שצלחה, אך קורא לאיחוי הקרעים בזהות היהודית ובעם ורואה את הפתרון להם בדבריו של אחד העם.[18]

אחרי תיאור קצר של המאורעות סביב ארגון הקונגרס, חשיבותו ההיסטורית והגשמית, יצאה ד"ר שרון גבע בביקורת כלפי השיטות הפרלמנטריות המודרניות של מדינת ישראל וכלפי התנהגות הבלתי מכובדת

14 ביילין, יוסי. "מנהיגם של חולמים". *ישראל היום – השבוע* (18.8.2017), עמ' 38.
15 אבינרי, שלמה. "בזל 1987: בניית אומה", *הארץ* (25.8.2017), עמ' 10.
16 ספיר ויץ, כרמית. "אין זו אגדה". *מעריב – המגזין* (29.8.2017), עמ' 4-6.
17 כהנוביץ', ח. "חוזה מדינת הלא יהודים", *יתד נאמן* (30.8.2017), עמ' 14.
18 שלג, יאיר. "הקיום חשוב מהרוח". *מקור ראשון* (1.9.2017), עמ' 16.

של מנהיגיה (בדגש על ראש הממשלה נתניהו). לדבריה הרצל לא היה מרשה לעצמו התנהגות שכזאת.[19]

בהתאם לדבריו של כתב התיאטרון של 'ידיעות אחרונות', הקומדיה המוזיקלית 'הרצל אמר' – הצגת 'תיאטרון גשר' מאת רועי חן – ניסתה לענות על השאלה: "האם האוטופיה ההרצליאנית התממשה נוכח המציאות הישראלית העגומה?".[20] הכתב של 'תל אביב TIME OUT', שראיין את הבמאי, חסך פחות במילים והדגיש את אופייה הקומי של היצירה. כמו כן ציטט את דברי הבמאי הגורסים שדמותו של הרצל לא מוצגת ביצירתו כ"נביא הרואי" מתוך ההיסטוריה או המיתולוגיה, אלא עומדת במבחן ומציירת את הרצל כאדם שעשה לא מעט טעויות, דמיין הרבה, אך בכל מקרה שאף לליברליות סוציאלית.[21]

רחוב הרצל בתל אביב זכה אף הוא לסיקור תקשורתי על רקע ציון 120 שנה לקונגרס. תיאורו התמציתי אך המקיף כלל בנוסף להיסטוריה שלו גם את פירוט מחירי הדירות בו וסקירה של מאפייני האוכלוסייה השוכנת בו ובקרבתו.[22]

19 גבע, שרון. "הרצל זרע – הממשלה מחסלת". *הארץ* (8.9.2017), עמ' 29.

20 בן יעקוב, שי. "הרצל אמר!". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (15.9.2017), עמ' 27; (8.9.2017), עמ' 29.

21 ברזילי, אורן. "הזקן והים". *תל אביב TIME OUT* (17.8.2017), עמ' 56.

22 "איפה אתם חיים. רחוב הרצל". *תל אביב TIME OUT* (14.9.2017), עמ' 76.

אוקטובר 2017

חודש אוקטובר בא בסימן ציון שני אירועים עיקריים: 100 שנים להצהרת בלפור ו־50 שנה לחזרה לשטחי ארץ ישראל במלחמת ששת הימים. לאירועים הללו נמצא הקשר שנוצל על ידי שחקנים פוליטיים לשם קידום רעיונותיהם ומאבקם. עוד הדהד בתקשורת (בעיקר זו המקומית)[1] ההד מאירועי ציון 120 שנה לקונגרס הציוני בבזל מחודשי אוגוסט-ספטמבר, והניסיון לקושרו למטרות פוליטיות ואף למאמצי שיווק. במקרה האחרון דובר על פרסומו התיירותי של חבל אלזס שבצרפת – הקרוב לבזל שבשוויץ.[2] בנוסף, המשיך המחזה 'הרצל אמר!' לעניין את התקשורת, דבר שלווה בפרסומה של היצירה בפורומים השונים.

במכתב למערכת 'הארץ' העבירה תמר חכם מעומר ביקורת על אהוד ברק על השתתפותו בטקס לציון 50 שנה לחזרה לשטחי ארץ ישראל. המכתב קרא לאיחוד כלל הפלגים בקשת הפוליטית (כולל אלו הלא־ציוניים) לשם כינון ממשלת אחדות. נטען כי אחרי הקמת בית יהודי בארץ ישראל כבר אין צורך בציונות במתכונת שהמפלגות מפרשות, ויש לאמץ את רוח חזונו של הרצל: סוציאליזם, ליברליזם ושוויון זכויות לכלל תושבי הארץ.[3]

ב'הארץ' הופיעה כתבה חריפה מאת דימיטרי שומסקי. על רקע ציון 120 שנה לקונגרס בבזל והערכים הציוניים הנאורים שהציג, יצא המחבר נגד ה"קולוניאליזם" הישראלי. בכתבתו גייס המחבר את הרצל לצידו. כפי שהרצל יצא נגד הדמות של היהודי הגלותי – כך כנראה היה יוצא נגד הדמות שמגלמת את הישראלי כיום – "איש הימין המתנחל – הגזעני".[4]

ב'גלובס מגזין' הופיעה סקירה על אודות ה"הרצלמאניה" – חזרתו ובגדול של הרצל לתרבות הישראלית. לאחר פירוט האספנים, הבמאים והתסריטאים

1 "חוגגים עם ראש הממשלה וממשיכים לאמירת סליחות". *חדשות חיפה והצפון* (9.1.2017), עמ' 39.

2 בלייך, מאיר. "מושכים בחבל". *מעריב – המגזין* (19.10.2017), עמ' 14-15.

3 חכם, תמר. "מכתבים למערכת הארץ. מה בדיוק חוגגים?". *הארץ* (1.10.2017), עמ' 11.

4 שומסקי, דימיטרי. "מאושל ישראלי". *הארץ* (16.10.2017), עמ' 13.

שעסקו לאחרונה ובעבר בדמותו ובהשראתו שקדו על ספרים וסרטים, הופיעה התייחסות מקיפה למחזה 'הרצל אמר!' – ההצגה של תיאטרון גשר שעלתה עוד באוגוסט. הקומדיה המוזיקלית הזו, המציגה את הרצל באופן מקורי ביותר, זכתה לכינוי "אוונגרדית".[5]

כתבתו של אביעד מורנו ב'הארץ' עסקה בקהילת יהודי ונצואלה ושורשיה. הופיע בה תיאור מעלליהם של יהודי שמוצאם במרוקו, שבחרו להגר דווקא לא לכיוון ישראל, אך חונכו לציונות בבית הספר 'הרצל ביאליק' בקרקאס – המוסד ששמו הצביע על נטיותיו הפוליטיות־תרבותיות.[6]

בהקשר לציון 100 שנה להצהרת בלפור הופיעו מספר כתבות על אודות המסמך ומחברו, כולל פרטים מחייו הפוליטיים והאישיים. תיאורו של האיש כ"האימפריאליסט הציוני", חשף את דמותו כאחד מעמודי התווך של האימפריה הבריטית, שקודם כול דאג לשגשוגה, אם כי לא כל כך הצליח בכך, וכאדם מאמין ראה בהבטחת הבית היהודי תועלות רבות.[7] כתבה אחרת הדגישה דווקא את האידיאליזם של בלפור, שגם הוא לא סייע לו בחיים הפוליטיים, אך הוביל לכתיבת ההצהרה הגורלית, שתכניה פורטו בכתבתו של דרור אידר.[8]

תיאור תרומתם של "נוצרים ציונים" לכינון מדינת ישראל מאת כותב נוצרי הזכיר את הציונים נושאי הצלב מהעבר ומההווה, והביע אמונה בכך שתמיכת הנוצרים בישראל תימשך, ולא משנה אילו אידיאולוגיה או צידוק עומדים מאחורי התמיכה הזו.[9] דעה פסימית יותר אם כי עדיין מעוררת תקווה הופיעה בכתבתו של כותב מסידני – רב שפרש לגמלאות. לטענתו, נוצרים אנטי־ישראליים ופרו־פלסטיניים תופסים נדבך משמעותי ואסור לזלזל בכוחם, ולא רק בנושא של עיוות עקרון התמיכה בעם ישראל, שהם מעניקים לו פירוש תאולוגי אחר.[10]

כתבתו של ארנון סגל סקרה את הרקע ההיסטורי של הצהרת בלפור, והצביעה בין היתר על חלון ההזדמנויות הגורלי, שבו בדרגים הגבוהים של בריטניה עמדו אוונגליסטים שתמכו בהקמת הבית היהודי בארץ ישראל

5 קוטלר הדרי, צאלה. "חוזה לכל החיים". *גלובס – מגזין* (4.10.2017), עמ' 31-34.

6 מורנו, אביעד. "ונצואלה, ארץ אבותיו של סבי המרוקאי". *הארץ* (4.10.2017), עמ' 4.

7 דורפן, רונן. "האימפריאליסט הציוני". *ישראל היום – השבוע* (27.10.2017), עמ' 14.

8 אידר, דרור. "זה האידיאל המפעם בי", *ישראל היום – השבוע* (27.10.2017), עמ' 12-13.

9 Kavon, Eli. "Christian Zionism and the Balfour Declaration". *The Jerusalem Post* (22.10.2017), p. 13.

10 Apple, Raymond. "Balfour lineup has disintegrated". *The Jerusalem Post* (29.10.2017), pp. 12-13.

(וביניהם לורד בלפור). עוד ציטט המחבר מספר אנשי אקדמיה שהעבירו ביקורת על מאמצי הדה־לגיטימציה של ההצהרה – המסמך שעוד לפני החלטת האו"ם הבטיח ליהודים חזקה בכל ארץ ישראל.[11]

11 סגל, ארנון. "היום שבו הותרה השבועה: מאה שנה להצהרת בלפור". *עולם קטן* (27.10.2017), עמ' 6-7.

נובמבר 2017

חודש נובמבר שפע בסיקור האירועים הקשורים בעקיפין בהרצל ובמפעל הציוני.

הכותב ב'הארץ' מצא קשר חזק בין התנהגותו וגישותיו הפוליטיות והכלכליות של ראש הממשלה בנימין נתניהו לאלו של הוגת הדעות והסופרת הליברטריאנית איין ראנד. כדי להוכיח את דבריו, השתמש הכותב בין היתר בציטוט של ראש הממשלה שהתייחס לספרו של הרצל 'אלטנוילנד', בו העביר ביקורת מרומזת על האוטופיה ההרצליאנית, במיוחד בכל הקשור לסוגיית הקניין במשק הסוציאליסטי.[1]

הכותב המשתייך לתנועה הקיבוצית מצא ב'אלטנוילנד' הוכחות לטענותיו הקוראות לשיתוף פעולה בין כל אזרחי ישראל, יהודים וערבים גם יחד. המחבר מעוניין להפוך את ישראל למדינת רווחה אוניברסלית, לא להכריח את המיעוטים להזדהות עם הרעיון הציוני ולתת זכות להגדרה עצמית לאלו המתגוררים ביו"ש ובעזה.[2]

בכתבה שדנה במאפייני הדמוגרפיה המדאיגה לכאורה של ירושלים (שעתידה להיות "ערבית" ו"חרדית" יותר, כאשר העיר כבר "נזנחה" על ידי היהודים החילוניים), גויסה בין היתר דמותו של הרצל, וזאת כדי להנמיך במקצת את הלהבות. לשם כך נסקר ביקורו בעיר ב־1898, שבו כנראה גם הוא ראה על פי רוב "רק יהודים דתיים לצד ערבים".[3]

בכתבתו שדנה בזהות המורכבת של העם היהודי, ושהסתיימה בביקורת כלפי השמאל הישראלי, ששכח לכאורה "מה זה להיות יהודי", הזכיר פרופ' אריה אלדד את טבעה היהודי של מדינת ישראל והשכיל למצוא לכך הוכחות בכתביו של הרצל וכן אצל אבות המדינה האחרים.[4]

---

1 Alpher, Rogel. "Netanyahu and Ayn Rand". *Haaretz* (19.11.2017), p. 5.

2 קופר, עמירם. "ציונות ללא גזענות". *הקיבוץ* (10.11.2017), עמ' 26.

3 Frantzman, Seth, J. "Armchair demographers, the Diaspora, Israel and baby-counting racism". *The Jerusalem Post* (8.11.2017), p. 15.

4 אלדד, אורי. "להיות יהודים". *מעריב – סופשבוע* (17.11.2017), עמ' 25.

פורסם סיפורו האישי של ניסים לוי – מנהלו החדש של מוזיאון הרצל. בין היתר הדגיש לוי את היותו של הרצל חילוני מובהק ובעל דעות אנטי־קלריקליות חזקות.[5]

ביקורת אנטי־חרדית על ההשתלטות לכאורה של גורמים דתיים על הממשלה הופיעה באחד ממכתבי התגובה ב'ידיעות אחרונות'. הכותב הדגיש את היותם של הגורמים הדתיים מהחסידויות השונות אנטי־ציוניים ואת פעילותם ההיסטורית והעכשווית נגד הרצל ורעיונותיו.[6]

"תוכנית אוגנדה החדשה" – באשליה הרצליאנית זו, אם כי בנימה חיובית, השתמש הכתב בתיאורו של בית חב"ד החדש שאמור להיפתח בקמפאלה.[7]

"אופק" – המרכז להשכלת מבוגרים באשדוד – הציע קורסים חדשים בקתדרה העממית. למרבה האירוניה, לימודי הציונות בקורס הסוקר את התהליכים שהביאו לכינונה של מדינת ישראל נמצאו ברשימה של "שאר קורסים חדשים ומרתקים..." כגון "קורס קריאה בקלפי טארוט".[8]

בהקשר הציוני הרחב זכו להתייחסות אירועים היסטוריים בעלי חשיבות מקומית וגלובלית. עניין מרכזי היה הצהרת בלפור, האיש והיסטוריה שמאחורי ההצהרה,[9] כמו גם הדיונים על ההצהרה במהלך 100 השנים שחלפו מאז;[10] בין היתר בנושא הגשמת החלום הציוני, כפי שזה בא לידי ביטוי למשל בקונגרס הציוני הישראלי שהתקיים בתחילת החודש בבנייני האומה בירושלים,[11] או בתערוכה בנושא שנפתחה באקדמיה הלאומית למדעים, ובה הוצגו פרטיהם של בלפור, וולטר רוטשילד, חיים ויצמן, נחום סוקולוב ואחרים.[12]

---

5 Weizman, Janice. "In Herzl's Footstep. A Talk with Nissim Levy". *The Jerusalem Post Lite* (22.11.2017), pp. 10-11.

6 צרפתי, דוד. "טירוף בצמרת". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (28.11.2017), עמ' 2.

7 Ettinger, Yair. "A New Uganda Plan: Emissaries Open Chabad House in Kampala". *The Jerusalem Post* (20.11.2017), p. 6.

8 גרמיזו, שרון. "קורסים בקתדרה העממית 'אופק': טארוט, פסיכולוגיה ומדינת ישראל". *המגזין אשדוד* (10.11.2017), עמ' 53.

9 גרינצוויג, אליעזר. "האיש בכרכרת הזברות". *בקהילה – מוסף בקהילה פלוס* (9.11.2017), עמ' 34-35.

10 Sacks, Jonathan. "Reflections on Balfour 100". *The Jerusalem Report* (1.11.2017), pp. 48-49; Kalev, Gol. "Balfour Awakened". *The Jerusalem Post* (3.11.2017), pp. 12-14; Glick, Caroline, B. "Balfour's greatest of gifts". *The Jerusalem Post* (3.11.2017), pp. 18-19.

11 ילון, יורי. "חזונו של הרצל התממש במלואו". *ישראל היום* (1.11.2017), עמ' 18.

12 יעקובוס רצנר, דפנה. "האקדמיה למדעים: 100 שנה להצהרת בלפור". *העיר כל העיר – שבועון ירושלים* (3.11.2017), עמ' 52.

ציון 100 שנה למהפכה הבולשביקית ברוסיה ו"התרומה היהודית שלה" למהפכה הסוציאליסטית בעולם כולו ולתנועה הציונית ולישראל בפרט העסיק גם הוא את הכותבים. את הסיבה לסוציאליזם היהודי הקיצוני שגלש הרבה מעבר לתחום המושב, ובין היתר הוביל גם לקידום הרעיונות הציוניים (הפחות קיצוניים), מצא מחבר הכתבה עוד בכתביו של הרצל. בעת ביקורו ברוסיה הצארית ב־1903 הרצל למד על מצבם הקשה של היהודים ואף קיבל על כך הסבר משר בכיר של שלטון הצאר. הדיכוי היה זה שדחף את הנוער היהודי אל עבר הרעיונות הנשגבים של צדק חברתי. הוא היה גם זה שהוביל להגירה יהודית המונית, רובה לכיוון אמריקה, אך בין היתר גם לכיוון ארץ ישראל. במקרה האחרון דובר על יהודים יוצאי רוסיה שתרמו רבות לקידום היישוב, לשגשוגו הרעיוני והכלכלי.[13]

אירוע אחר הקשור בציונות שהתחיל להיסקר בסוף החודש היה החלטת 'כ"ט בנובמבר' והשלכותיה. ב'ידיעות אחרונות' הופיע תיאור הברכות ההיסטוריות שנשלחו לכבוד האירוע, בין היתר של בן גוריון למשה שרת, או של אברהם הורוביץ מאחוזת שמואל (אז בן 75). האחרון ציין את היותו מתנדב במפעל הציוני עוד מאז שהרצל עמד בראש התנועה. עוד נזכר קיום שפע מסמכים בנושא ששמורים כיום בארכיון הציוני המרכזי בירושלים.[14]

13 Frantzman, Seth, J. "Was the Russian Revolution Jewish?". *The Jerusalem Post Magazine* (11.2017), pp. 8-11.

14 אייכנר, איתמר. "הברכה ההיסטורית של בן גוריון". *ידיעות אחרונות* (28.11.2017), עמ' 16.

דצמבר 2017

בתחילת החודש נמשך סיקור האירועים הקשורים בציון 100 שנים להצהרת בלפור. בין היתר תועדו האינטרסים של "מדינות ההסכמה" ו"מדינות הציר" בארץ ישראל ועיסוקן בשאלה היהודית. עוד פורטה התגובה להצהרות הללו של מנהיגי התנועה הציונית, וצוינה המערכה הדיפלומטית של הבריטים שבנוסף ל"הבטחת הבית הלאומי" ליהודים ניסו לטפח את תמיכתם של ערביי האזור.[1]

ציון אירועים היסטוריים אחרים משך את תשומת ליבם של העיתונאים. האחד – 100 שנה לכניסת הבריטים ארצה אחרי כיבושה מהעות'מאנים, בדגש על תחילת נוכחותם בירושלים, דבר שהוביל לתחילת המימוש של החלום הציוני־הרצליאני.[2] השני – 70 שנה להחלטת החלוקה (כ"ט בנובמבר). דגש מיוחד ניתן להתנהגות ערביי ארץ ישראל בנוגע לסוגיה – סירובם להכיר בחלוקת הארץ ודחיית המדינה היהודית, דבר שלטענת הכותב גורם לסכסוך המתמשך.[3] השלישי – ציון 30 שנה לתחילת "מלחמת שלושים השנים" – האינתיפאדה, שהחלה ב־1987. לטענת הכותב, הפלסטינים לא הבינו את מה שהתנועה הציונית הבינה, ש"מי שטוען שמגיע לו הכול, בסוף לא יקבל דבר".[4]

חג החנוכה שנחגג החודש תרם את חלקו לפרסומים שבין היתר עסקו בהרצל ובציונות. דוד גפן קושר את הפופולריות של חג החנוכה בארה"ב לפעילות המהגרים היהודים, שעוד עשרות שנים לפני הרצל קידמו את הרעיונות של תחיית העם וחוזקו הרוחני, כמו בתקופת המכבים.[5]

---

1 רן, ישי. "בלפור לא לבד". *סגולה* (30.11.2017), עמ' 34-45.

2 Kalev, Gol. "100 Years of European Involvement in the Holy city". *The Jerusalem Post in Jerusalem* (8.12.2017), pp. 1-5.

3 Bybelezer, Charles. "The UN Partition Plan: 70 Years of Conflict Later". *The Jerusalem Post* (8.12.2017), pp. 14-16.

4 Asa-El, Amotz. "The Thirty Years War". *The Jerusalem Post* (1.12.2017), p. 15.

5 Geffen, David. "Burning Bright: How Hanukka in the US became infused with a renewed spirit". *The Jerusalem Post* (8.12.2017), pp. 22-23.

המאמר "השבת בנתניה" עוסק בהקשרים ההיסטוריים והתרבותיים של חג החנוכה. הטענה המרכזית היא שהחל מ"חובבי ציון", דרך הרצל וכלה במייסדי המדינה, התנועה הציונית (שגם הפכה את המכבים לגיבורי הלאום), אימצה את חג החנוכה, שבאופן מסורתי היה בעל משמעות דתית בלבד.[6]

טענתו של פרופ' יגאל עילם שהופיעה ב'הארץ' גרסה כי הציונות בימי הרצל הייתה בעלת תכונות מודרניות מובהקות. היא ביקשה לראות את שילובו של העם היהודי בקהילת העמים. בהתייחסו לישראל, מציע המחבר אסטרטגיה לשינוי מהותי בפוליטיקה הישראלית. הוא רואה את הפתרון לא בהחלפת שלטון הימין בארץ אלא בגיבוש מערכת מושגים חלופיים שיאפיינו את האג'נדה הפוליטית החדשה, שתוכל להוביל לשינוי מהותי במדיניות הפנים והחוץ, "בדומה למה שעשה הלייבור בבריטניה לקראת סיום מלחמת העולם השנייה... עם מדיניות הרווחה שלו... והדיח את צ'רצ'יל מן השלטון".[7]

אורי אבנרי טוען שלציונות לדורותיה היו נטיות אנטישמיות מובהקות שאותן מצא בכתביו של הרצל עצמו. לאחר ציון המטרות הזהות לכאורה של ציונים ואנטישמים – הרצון להיפטר מהיהודים בגולה – מנסה המחבר להבחין בין אנטי־ישראליות לאנטישמיות בהקשר הציוני וגולש לנושא של זהות ישראלית לעומת זו של יהודים אמריקניים, ובוחן את סוגיית נאמנותם, הלובי שלהם, תרומתם הציונית והסתירה שלכאורה נוצרת במדיניות של מדינת ישראל כלפיהם (יהודים שאינם אזרחים אך משפיעים על המדיניות ולכאורה חייבים למדינה). כמו כן, מציין המחבר את הקרע שנוצר לכאורה לאחרונה בין יהודי ארה"ב ליהודי הארץ.[8]

מאמר אחר מפנה ביקורת נגד שר הביטחון אביגדור ליברמן שיצא נגד "חוק המרכולים". הכותב מציין את הצידוק הבעייתי שבו השתמש השר כהוכחה לטענתו: "גם הרצל לא שמר שבת".[9] בסוגיה של החוק הזה, המקנה לשר הפנים את היכולת להתערב בענייני פתיחת עסקים בשבת בכל יישובי הארץ, עשו שימוש כוחות אינטרסנטיים לקידום המאבק בקנה מידה מקומי הרבה יותר. באשקלון, שם חולקו דוחות חניה בשבת בשכונות החרדיות,

6 "השפעות חילוניות על חנוכה". *השבת בנתניה* (8.12.2017), עמ' 12.
7 עילם, יגאל. "החלפת השלטון לא תועיל". *הארץ* (1.12.2017), עמ' 26.
8 Avneri, Uri. "Emperor Bibi will have to wait". *Haaretz* (6.12.2017), p. 5.
9 שלום, מ. "הרצל לא שמר שבת". *המודיע* (4.12.2017), עמ' 5.

דבריו של השר על אודות הרצל באו לידי ביטוי במאבק בין הציבור הדתי לבין העירייה ונציגי הציבור החילוניים.[10]

בעקבות כתבתו של אהוד ברק נגד מדיניות ראש הממשלה נתניהו שפורסמה ב'ניו־יורק טיימס', מותח הכותב ביקורת על דבריו של ברק. בין היתר הוא מצטט את 'מדינת היהודים' של הרצל וטוען כי התנהגותו של ברק (המשתמש בעיתונות הזרה לצורך השגת מטרותיו) נוגדת את עקרונות הציונות ואת המורשת של המכבים.[11]

הצהרת הנשיא דונלד טראמפ – "אחד מגדולי הציונים מאז הרצל" – בנוגע לירושלים ומעמדה כבירת ישראל על כל המשתמע מכך הובילה לסערה תקשורתית. פרשנות מעניינת של בן כספית לא רואה במהלך הזה שום דבר מהותי – סוג של "ממתק" שיכסה את הגלולה המרה של יוזמת תהליך השלום האמריקנית, או הספין הנוסף בידי ראש הממשלה שיסיט את תשומת לב הציבור מפרשיות השחיתות.[12] מבט פסימי לגבי ההצהרה, תוך סקירה היסטורית של סוגיית ירושלים כבירת ישראל, הופיע ב'הארץ'.[13] דימיטרי שומסקי מפנה ביקורת נוקבת כלפי ראש הממשלה נתניהו ושר החינוך בנט (לצד הנשיא טראמפ – ה"פירומאני") המונעים לדבריו מסיסמאות דתיות. לטענתו של שומסקי, ירושלים אינה קשורה בציונות ולא חייבת להיות בירת ישראל, וזאת לעומת חשיבותה הבולטת של "אל־קודס" לעם הפלסטיני ולמדינתו העתידה לקום. לצורך כך ציטט שומסקי מכתביהם של ז'בוטינסקי והרצל, שראו בירושלים מרכז לכל הדתות.[14]

אלחנן גלט – מנכ"ל מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא – מפרסם כתבה לקראת שנת ה־70 למדינת ישראל. בין היתר, הוא מביא רשימה של "מבשרי וראשוני הציונות" שכוללת את: "הרב שמואל מוהליבר והרצל, הרב אלקלעי וז'בוטינסקי, הרב ריינס והרוא"ה הגדול, הרב קוק...".[15]

על רקע המאבק על "מתווה הכותל" מזהיר הרב ד"ר יואל בן־נון מפילוג ביהדות שעלול להוביל לטענתו לאיום על קיום העם היהודי. כצידוק לדבריו,

10 מועלם, מילן. "האדמה רועדת לא משדרים על אותו גל". *המקומון אובייקטיבי* (8.12.2017), עמ' 1-3.

11 Troy, Gil. "Ehud Barak's 'New York Times' Bibibash was anti-Zionist". *The Jerusalem Post* (6.12.2017), p. 16.

12 כספית, בן. "על ראש שמחתנו". *מעריב סופשבוע* (8.12.2017), עמ' 12-14.

13 Green, David, B. "Why the world doesn't recognize Jerusalem as Israel's capital". *Haaretz* (6.12.2017), p. 2.

14 Shumsky, Dmitry. "Zionism without Jerusalem". *Haaretz* (12.12.2017), p. 5.

15 גלט, אלחנן. "עין טובה – שנת השבעים למדינת ישראל". *כנפי רוח* (8.12.2017), עמ' 2.

מביא המחבר את הדוגמה של זוועת מלחמות הדת בגרמניה שפרצו בעקבות "הרפורמציה של לוּתר" במאה ה־17. המחבר מביא את דבריו של הרצל שהתנגד ל"רפורמציה" במסגרת קידום הרעיון הציוני.[16]

הרב לפידות כותב על "חוק הפריימריז" שנועד לנתק בין ההון לשלטון תוך איסור תרומות ובעזרת מתן מימון ישיר של המדינה למפלגות. הרב מתמקד בתופעת המנהיגות ביהדות, מציין את הקרע שנוצר בין ההנהגה הפוליטית לעם ואת "הצורך המדומה והכמיהה הריקנית למנהיגות..." שלא הייתה קיימת לפני בואו של הרצל לעולם.[17]

מספר כותבים עוסקים בממשלה האנטי־איסלאמית והפרו־ישראלית לכאורה שקמה באוסטריה בראשותו של סבסטיאן קורץ. בריאיון שהוא העניק ל'ישראל היום' מצטייר קורץ כפוליטיקאי שקול, שרוצה להילחם באנטישמיות ולקדם שלום באזור. בין היתר טוען קורץ כי הוא מבין את הציונות ומכיר את שורשיה ההיסטוריים שצמחו באוסטריה ונוסחו על ידי "אוסטרי גדול" – הרצל.[18] אסף אוני מ'גלובס' מזכיר את שרת החוץ האוסטרית החדשה, המומחית למזרח התיכון שגדלה בעמאן. בעבר היא השמיעה רטוריקה שהשוותה את הציונות של הרצל לתפיסות הלאומניות־גזעניות של הנאצים, אם כי בשנים האחרונות התמקדה בביקורת על האסלאם.[19]

ח"כ ציפי לבני מציעה ביקורת אירונית על "חוק מדינת הלאום", שמקדמת קואליציית הימין. לטענתה, "'הליכוד' צריך להסיר את התמונה של הרצל מהכנסת, את העותק של מגילת העצמאות מחדר הישיבות ואת פסלו של ז'בוטינסקי מהמטה שלהם. אף אחד לא צריך להטיל ספק בכך שהם לא מייצגים היום את הציונות".[20]

במכתב למערכת 'הארץ' מגיב ד"ר אברהם ארביב למכתב של אדם קלר, שנשא את הכותרת: "אין גזירה שווה", ושעסק במצבם הטוב לכאורה של יהודי המזרח לפני קום מדינת ישראל. לדעתו של ארביב, האנטישמיות הייתה זו שהובילה להגשמת החלום הציוני של הרצל וגרמה לעלייתם ארצה

16 בן־נון, יואל. "לוּתר? השתגעתם?". *הארץ* (29.12.2017), עמ' 23.

17 לפידות, ח.א. "כפריימריז פוליטי נהיינו". *הפלס* (29.12.2017), עמ' 12-16.

18 בק, אלדד. "אין באירופה מקום לאנטישמיות, ישנה או חדשה". *ישראל היום – שישבת* (29.12.2017), עמ' 1-6.

19 אוני, אסף. "ממשלה אנטי־אסלאמית ופרו־ישראלית באוסטריה". *גלובס* (18.12.2017), עמ' 23.

20 Levin, Yariv. "Government says it will push Jewish nation-state bill for first vote soon". *The Jerusalem Post* (18.12.2017), p. 2.

של יהודי המזרח. עוד טען כי התביעה הפלסטינית לחזרת הפליטים ארצה היא דבר ייחודי "מפני שמולם עומדים יהודים".[21]

החזרה הגאופוליטית של ישראל ליבשת אפריקה לאחר עשרות שנים של דשדוש והסיוע שהיא מפנה למדינות אפריקניות חלשות גרמה למחבר להיזכר בכתביו של הרצל, שראה הקבלה מעניינת בין מצבם של האפריקנים הנתונים לשלטון אימפריאלי קשוח לבין זה של היהודים הסובלים מאנטישמיות, מדיכוי ומרדיפות ביבשת האירופית.[22]

מ. כרמלי מביע ביקורת נוקבת "כלפי שיטות מחנה השמאל" שמעוניין להפיל את ממשלת הימין בכל האמצעים האפשריים, ושמקדם זאת בארץ ובעולם תוך התעלמות מהעובדות. בין היתר מצטט המחבר אדם כלשהו שאמר בהרצאה של ד"ר ביילין באירופה, כי: "...לציונות אין כל קשר ליהדות. הרצל לא רצה יהדות. אדרבה, להיפך, הוא רצה אירופה בישראל...".[23]

במכתב של הרצל משנת 1903 נחשפה תוכניתו להקים בית לאומי זמני ליהודי רוסיה במרוקו. הרעיון הלא־מוכר של הרצל (שאמור היה להציל את יהודי רוסיה מ"המגף הרוסי" לאחר אירועי קישינב) הקדים את תוכנית אוגנדה במספר שבועות. במכתב מצטייר הרצל כמי שמבין היטב את הקוניונקטורה הגאופוליטית של התקופה.[24]

אורי הייטנר מתייחס למקס נורדאו, שותפו הקרוב של הרצל בהתנעת הפעילות הציונית.[25]

21 ארביב, אברהם. "גם להם היה רע". *הארץ* (21.12.2017), עמ' 13.

22 Neguise, Avraham. "Israel is helping Africa face existential challenges". *The Jerusalem Post* (24.12.2017), p. 15.

23 כרמלי, מ. "העובדות למורת רוחו של מחנה השמאל". *המודיע* (29.12.2017), עמ' 6-9.

24 רהט, מנחם. "מכתב עלום של הרצל חושף: 'תוכנית מרוקו' שקדמה ל'תוכנית אוגנדה'". *מצב הדוח* (29.12.2017), עמ' 16.

25 אלמוג, עידן. "ההתמדה – המרכיב החשוב ביותר באימון". *כלבו* (8.12.2017), עמ' 70.

ינואר 2018

ד"ר אופיר העברי טוען כי חלק משופטי בית הדין העליון מערבים בפסיקותיהם הרהורים פילוסופיים המבוססים על חוסר הבנה. על מנת להוכיח את טענתו השתמש הכותב בדוגמה של סוגיית "האמנה החברתית" שהשופטים רואים את עצמם מונעים ממנה, בעוד שבפועל האמנה הזאת אינה רלוונטית במקרה של מדינת לאום אלא רק ב"מדינת כל אזרחיה". לטענת הכותב, הרצל, בן גוריון ושאר מנהיגי הציונות הבינו זאת היטב.[1]

חג החנוכה וההקשרים הדתיים־פוליטיים שלו בסימן 70 שנה למדינה באו לידי ביטוי בחגיגה שאורגנה בבית הספר בכפר יונה. לקראת החג כל כיתה למדה על דמויות המופת של הציונות: מונטיפיורי, בן גוריון, הרצל, הרב קוק, הברון רוטשילד.[2]

אריאל בולשטיין סוקר את "הקונגרס הציוני הראשון", שכנראה שימש מקור השראה להרצל, שהתקיים ברומניה בינואר 1882 ונקרא "קונגרס אגודות יישוב ארץ ישראל על ידי עבודת האדמה".[3]

בכתבתו ב'הארץ' שילב אורי אבנרי את זיכרונותיו האישיים בראייתו הפוליטית של ישראל, עברה ועתידה, וזאת תוך שימוש בשסע הקיים לטענתו בין אשכנזים ומזרחים. בין היתר נזכר אבנרי באמירה של אחד החלוצים שעלה ארצה וסלד מן המראה של יפו הערבית. מכאן עשה אבנרי הֶקשר להרצל, שגם הוא נכנס לארץ דרך נמל יפו, ונרתע מאופייה הלוונטיני.[4]

מ. שלום מ'המודיע' פירט את מגפת האנטישמיות והצביע על היותה של ישראל קולטת את יהודי תבל בלי שום קשר למטרותיה של הציונות ההרצליאנית.[5]

---

1 העברי, אופיר. "סכנה: מה השופטים יודעים?". *ישראל היום* (4.1.2018), עמ' 22.

2 "חנוכה מלא באור בבר אילן". *מה קורא בכפר* (2.1.2018), עמ' 10.

3 בולשטיין, אריאל. "היכן התכנס הקונגרס הציוני הראשון?". *ישראל היום* (11.1.2018), עמ' 28.

4 Avnery, Uri. "Why I'm mad at the Mizrahim". *Haaretz* (11.1.2018), p. 5.

5 שלום, מ. "אנטישמיות באירופה". *המודיע* (10.1.2018), עמ' 3.

פברואר 2018

העיתונאי בן כספית העביר ביקורת על הרב שמואל אליהו והחוגים הדתיים שאותם הוא מייצג במאבק נגד גיוס החרדים לצה"ל. הכותב השתמש בדוגמה של הרצל, שהגה את הרעיון הציוני "מבלי להיוועץ עם משיחי שקר".[1]

בתגובה לכתבה "גונבי הציונות" מאת עוזי ברעם ביקש המגיב להזכיר, כי מלבד הציונות המדינית של הרצל היו עוד זרמים ציוניים. לטענת הכותב, הרבה לפני ברעם היו אלו שהאשימו את מפא"י ב"גנֵבת הציונות", כאשר בפועל, לא בעבר ולא היום, לא דובר בשום אסון.[2]

ספר הילדים 'ממה עשויים ראשי הממשלה?' מאת חנוך פיבן זכה לפרסומת ב'מעריב לילדים'. הספר מתחיל מסיפורו של דוד בן גוריון, שבהיותו בן 18 עלה ארצה על מנת לממש את חזונו של הרצל.[3]

תמונת השבוע – דיוקנו של הרצל בכוס קפה – פורסמה ב'ג'רוזלם פוסט'.[4]

על רקע שערוריית "חוק המרכולים" הזכיר אפרים אבן לקוראיו כיצד התייחסו אבות הציונות למסורת היהודית ובמיוחד לנושא השבת. במקרה של הרצל הכותב מזכיר את הפרק החמישי מתוך ספרו 'אלטנוילנד' בו תואר ביקור בירושלים האוטופית, כאשר "ההמולה נדמה" בה בערב שבת.[5]

בכתבתה התמקדה סטלה קורין ליבר בסוכנות היהודית ובהסתדרות הציונית העולמית. ההסתדרות, שהוקמה על ידי הרצל והקונגרס הציוני הראשון, וששימשה מעין ממשלה יהודית לפני קום המדינה, כמו גם הסוכנות היהודית שהוקמה ב־1929, הפכו לטענתה לגופים בירוקרטיים מנופחים,

1 כספית, בן. "מלחמת העולמות". *מעריב – סופשבוע* (2.2.2018), עמ' 10.
2 שובל, יוסי. "ציונות כזו או כזו". *הארץ* (4.2.2018), עמ' 13.
3 "עושים היסטוריה". *מעריב לילדים* (7.2.2018), עמ' 20-21.
4 Sellem, Marc Israel. "Photo of the Week". *The Jerusalem Post* (9.2.2018), p. 2.
5 אבן, אפרים. "אחד הרעיונות המופלאים שלהם זכה אדם". *מקור ראשון – שבת* (9.2.2018), עמ' 6-7.

המושפעים מקוניונקטורה פוליטית והינם חסרי תועלת, אפילו בנושא של קידום וקליטת העלייה.[6]

בכתבתו השתמש דרור מורג בציטוט מיומנו של הרצל על מנת לתמוך בהשארת המסתננים ("פליטים אפריקניים") בארץ.[7]

סיפורו של ולדימיר מדם – אחד המנהיגים הגדולים של ה"בונד" – הופיע ב'ג'רוזלם פוסט'. מדם התנגד בעקשנות לציונות המדינית מבית מדרשו של הרצל, אך חש כלפי דמותו של הרצל חיבה שלא ניתן להסבירה בהתחשב בדעותיו הפוליטיות הסוציאליסטיות.[8]

נמשך הסיקור התקשורתי של ספרם של יגאל וגנר ואדם רז על אודות 'הרצל ומאבקיו מבית ומחוץ'. בכתבתו של אמנון לורד הודגשה היותו של הרצל "מנהיג ציוני אידיאולוגי וחיה פוליטית" שהוביל ל"מהפכה חברתית" מבלי לאמץ חזות מהפכנית.[9]

לטענת יועז הנדל, רה"מ נתניהו מעוניין להישאר על דפי ההיסטוריה. לכן הוא נוהג לתמרן על מנת לזכות באהדת הציבור והאליטות, וזאת חולשתו הפוליטית. חרף הכבוד הרב שרוחשת הציונות לעיתונאים (מכיוון שגם הרצל וז'בוטינסקי עסקו בכך), נתניהו מעריך עיתונאים ומילים יתר על המידה.[10]

הראל פרימק מ'הארץ' העביר ביקורת על השופט אהרון ברק, שלטענתו רוצה "לא מדינה דמוקרטית אלא שטעטל משודרג" המתנהל בהתאם למסורת הדתית. לטענתו ישראל חייבת להיות מדינה דמוקרטית, כאשר "יהודית" היא תוספת לא מחייבת. על מנת לתמוך בדעתו נזכר הכותב באבות הציונות ובהרצל, "שהדת הייתה רחוקה מהם".[11]

בכתבתו התייחס דוד מרחב לפתרון של מדינה אחת לשני עמים – המקודם על ידי חוגי השמאל והימין המקוטבים. לטענתו, הפתרון הזה נוגד את עקרונות הציונות של הרצל, ז'בוטינסקי ובן גוריון.[12]

---

6 קורין ליבר, סטלה. "הגיעה העת להיפרד מהמוסדות הלאומיים". *גלובס* (13.2.2018), עמ' 10-11.

7 Morag, Dror. "Deporters of refugees aren't Zionists". *Haaretz* (13.2.2018), p. 5.

8 Kavon, Eli. "How Vladimir Medem transformed the Bund". *The Jerusalem Post* (18.2.2018), p. 15.

9 לורד, אמנון. "המהפכן המטופח". *ישראל היום* (16.2.2018), עמ' 22-23.

10 הנדל, יועז. "מה תספר ההיסטוריה על נתניהו". *ידיעות אחרונות* (20.2.2018), עמ' 25.

11 פרימק, הראל. "אי־חירותו של האדם במדינה יהודית". *הארץ* (21.2.2018), עמ' 11.

12 Merhav, David. "The crooked timber of the one-state solution". *The Jerusalem Post* (25.2.2018), p. 15.

מרץ 2018

רומן גרפי המתאר את חייו של הרצל יתפרסם באפריל 2018 בצרפת. סיפורו האישי של חוזה המדינה והולדת חזונו הציוני ישולבו בסיפורו של נער יהודי שנמלט מהפוגרומים של רוסיה הצארית.[1]

ב'הארץ' התפרסם מכתב תגובה מאת שלמה חלימה נגד כתבתו של רון כחלילי. האחרון דרש לא לקרוא לרחוב תל אביבי על שמו של אריה גלבלום, שלטענתו היה גזען שיצא נגד עדות המזרח ותימן. חלימה טען כי הגזענות בארץ אכן התקיימה, והיא נבעה מפערי התרבות וההשכלה. עם זאת, טוען חלימה כי הגזענות הזו כבר אינה קיימת, וכי הפערים נעלמו. הוא גם הדגיש כי חלומו של הרצל לא היה מתגשם אם היו קולטים במדינה את יהודי אירופה בלבד.[2]

בירושלים מתכננים להפקיע את בית מלון 'קמיניץ' ההיסטורי מבעליו, שבין אורחיו היו רוטשילד, הרצל ואבות הציונות אחרים. המלון ישוקם ויפתח מרכז מבקרים לתולדות המלונאות.[3]

משפחת סולומון מחצור[4] ומשפחת טרפון מגבעת שמואל[5] העפילו לגמר חידון הציונות והמורשת. הפרס הגדול של החידון – כרטיס מסע לכל המשפחה בעקבות חוזה המדינה באירופה וישראל.

על רקע משבר "חוק הגיוס" התפרסמה ב'המודיע' הכתבה הקוראת לציבור החרדי להיות דבקים בדרכי התורה והמצוות ולהתנגד להשפעות הציונות הלאומנית והגויים. לדברי המחבר, כל חברי הכנסת שאינם חרדים

---

1 שבק, תמר. "הרצל. קווים לדמותו". *ידיעות אחרונות* (1.3.2018), עמ' 12.

2 חלימה, שלמה. "הייתה גזענות, נכון". בתגובה לכתבה "אל תקראו רחוב על שמו" מאת רון כחלילי. *הארץ* (8.3.2018), עמ' 15.

3 פונדמינסקי, קותי. "דרישה להפקיע את מלון קמיניץ". *ידיעות ירושלים – בונוס* (3.2018), עמ' 1-2.

4 "בחצר של חצור". *חדשות הגליל* (9.3.2018), עמ' 28.

5 רהט, מנחם. "בדרך לגמר". *מצב הרוח* (30.3.2018), עמ' 79.

לדברי ה' "...היו חפצים לראות את הציבור החרדי בקסרקטינים, אותם חזה מייצר הציונות החילונית – הרצל – שלא הותיר שם ושארית בעם היהודי".[6]

בכתבתו סקר אבי שילון את הדילמות שעמדו בפני אבות ומנהיגי הציונות (החל ממקס נורדאו – חברו של הרצל – דרך בן גוריון וכלה בלובה אליאב) בנושא קליטת העלייה של יהודי אירופה ועדות המזרח. המחבר שילב בכתבתו ספרות אקדמית, זיכרונות משפחתיים ובעיקר עסק בסדרת הטלוויזיה 'סאלח, פה זה ארץ ישראל'. לטענתו מפעל העלייה ויישוב העולים הצליח על אף שגיאות רבות שנעשו בתחום הקליטה שעדיין יש לתקנן.[7]

יורם אטינגר טען כי הניתוח הדמוגרפי של האוכלוסייה הפלסטינית לוקה בחסר ומטעה, במיוחד בכל הנוגע להשוואה עם האוכלוסייה היהודית בישראל. זו האחרונה נמצאת במצב של פריון גבוה וגם מושפעת מעלייה שוטפת של יהודים הנקלטים במדינה. אטינגר השתמש במספר דוגמאות היסטוריות כדי להוכיח את הפוטנציאל הדמוגרפי של האוכלוסייה היהודית ולהראות את טעויות העבר. בין היתר הזכיר את התחזית הדמוגרפית שהייתה אמורה להרתיע את הרצל ושפורסמה על ידי שמעון דובנוב ב־1898: "ב־1998 יהיו בארץ ישראל רק חצי מיליון יהודים...".[8]

בסימן 120 שנה לקונגרס הציוני הראשון ו־70 שנה למדינת ישראל התכנס באופקים הקונגרס הציוני הארצי לנוער. יו"ר הכנסת אדלשטיין ציטט את הרצל: "...הציונות היא אידיאל אינסופי ולנו יש עוד עבודה רבה בתחום".[9]

במלאת 150 שנה להולדתו התפרסמה כתבה על אודות חיים מרגלית קלווריסקי – פעיל ציוני, שנפגש כמה פעמים עם הרצל, עלה בעצמו ארצה והקים מספר יישובים יהודיים בגליל, אך כמעט נשכח בשל דעותיו השמאליות ותמיכתו במדינה הדו־לאומית.[10]

ב'הארץ' הופיעה ביקורת נוקבת כלפי מפקד הפנימייה הצבאית בחיפה, סא"ל (מיל') ידידיה חזני. לטענת איתי פינקלשטיין, מדובר באדם שתומך ב"הדתה" של צה"ל, שמזלזל בחילוניות, שמוצא "אמת בפרשנותו לתנ"ך

6 טנבוים, יצחק מתתיהו. "מוסר השכל". *המודיע* (16.3.2018), עמ' 6.
7 שילון, אבי. "סאלח, והסיפור השלם של ארץ ישראל". *הארץ* (16.3.2018), עמ' 29.
8 אטינגר, יורם. "אל תפחידו אותנו עם הפצצה הדמוגרפית". *ישראל היום* (21.3.2018), עמ' 44.
9 בר־מאיר, עודד. "הגיע תורכם לבנות את המדינה". *ידיעות הנגב* (23.3.2018), עמ' 56.
10 שפיגל, נעה. "הציוני שחשב אחרת נגאל מהשכחה". *הארץ* (23.3.2018), עמ' 18.

ושמנגד לא עומדים הרצל וז'בוטינסקי ולא תנועת הציונות – תנועה חילונית שמרדה בדת ושהקימה את היישוב...".[11]

בריאיון ל'מקור ראשון', פירט ראש ממשלת צרפת לשעבר את הכוחות האנטי־ישראליים העיקריים במדינתו וקרא להידוק היחסים עם ישראל ולחינוך נרחב נגד האנטישמיות הגואה בארצו.[12]

חג הפסח כמעורר האמונה בספרות היהודית הוצג בכתבתו של אלעד נבו, והביא דוגמאות לכתבי אישים, כגון: הבעל שם טוב, ר' נחמן, הוגו ברגמן והרצל (תיאור חג הפסח בירושלים ב'אלטנוילנד').[13]

11 פינקלשטיין, איתי. "לא צריך דתי בשביל הדתה". *הארץ* (27.3.2018), עמ' 13.
12 קליין, צביקה. "בצרפת יש אוירה אנטישמית". *מקור ראשון – יומן* (30.3.2018), עמ' 22.
13 נבו, אלעד. "אור של אמונה". *מקור ראשון – שבת* (30.3.2018), עמ' 20-21.

אפריל 2018

לקראת חגיגות יובל השמונים לקיבוץ כפר רופין החליט הקיבוץ לחדש את מסורת ציון יום לזכרו של מקדם "הציונות המעשית" (לעומת "הציונות המדינית" של הרצל) – רוכש האדמות, וגם הוגה הדעות – ארתור רופין.[1]

פרסום הנתונים הדמוגרפיים של הפלסטינים (המטעה והמגמתי) תרם את חלקו להמשך הוויכוח על אודות עתיד ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון בפרט ובארץ ישראל בכלל. הפרסום שימש גם כנשק במאבק הפוליטי. לצד הוויכוח על אמינות הנתונים של הרשות הציג יורם אטינגר את תחזיותיו האופטימיות בנוגע לדמוגרפיה היהודית, ובין היתר ציין כי בתקופתו של הרצל היוו היהודים רק 9 אחוזים מסה"כ האוכלוסייה של ארץ ישראל המערבית.[2]

מהדורה חדשה של 'התנ"ך הישראלי' (The Israel Bible) יוצאת לאור. מדובר בספר שגרסתו מלפני מאה שנים נשלחה גם להרצל. הספר משמש עד היום כלי לאיחוד שאיפותיהם האידיאולוגיות והדתיות של כוחות ציוניים ושל תומכיהם הנוצרים.[3]

לקראת יום העצמאות ובהשראת האוטופיה של הרצל ('אלטנוילנד'), הקדישה מערכת המוסף 'מקור ראשון – דיוקן' גיליון שלם לאוטופיות עתידיות בתחומי החיים השונים, שיכולות להתממש לקראת חגיגות 100 שנים למדינת ישראל.[4]

דימיטרי שומסקי מ'הארץ' יצא נגד ה"גזענות" ו"שנאת האחר" המתקיימות במדינת ישראל בהנהגת ראש הממשלה נתניהו, ובין היתר נגד מה שכינה רדיפת ה"קרן הישראלית החדשה" על ידי ראש הממשלה וכוחות "קיצוניים"

---

1 הון, עודד. "יום ארתור רופין". *הזמן הירוק* (4.4.2018), עמ' 14-15.

2 Katsover, Yehudit & Matar, Nadia. "Demography as an instrument of opposition". *The Jerusalem Post* (5.4.2018), p. 16.

3 Hoffman, Maayan. "Can one book interweave Israel's past, present and its prophecies?". *The Jerusalem Post* (5.4.2018), pp. 14-15.

4 כתב העיתון. "חג שמח. מערכת דיוקן". *מקור ראשון – דיוקן* (5.4.2018), עמ' 2.

העומדים מאחוריו. לטענתו, מהלכי ראש הממשלה נגד הקרן מזכירים את מסע התעמולה האנטי־ציוני (הפרוטוקולים של זקני ציון) שנפוצו בעקבות ספרו של הרצל.[5]

כתבתו של שחר שקלש תיארה את סיפורה של "ליגת טרזין" – שערכה משחקי כדורגל בין קבוצות יהודים במחנה הריכוז טרזינשטט. בנוסף לדרך מילוט מהמציאות המזוויעה, הייתה זאת גם התגשמות חלומו של הרצל, שראה בספורט את הכלי שיקים מחדש את "המכבים היהודים".[6]

סיפורו של ההמנון הישראלי ("התקווה") סוקר ב'ג'רוזלם פוסט'. "התקווה" הושמעה לראשונה בקונגרס הציוני השישי – כמחאה על תוכנית אוגנדה של הרצל.[7]

לקראת יום העצמאות התפרסמו בשבועון 'מקור ראשון' מכתבים שנשלחו לאבות הציונות מאת אנשי ציבור ואזרחים מן השורה. הנשיא המכהן ריבלין כתב לנשיא הראשון של ישראל – חיים ויצמן – "אישיות אגדתית וחידתית... שכמו הרצל בשעתו נשא דבר הציונות בחצרות שועים, נגידים ומלכים...". במכתב תיאר ריבלין "מדינה פורחת... אך שאינה נחה על זרי הדפנה".[8] ד"ר אבשלום קור שלח את מכתבו לאליעזר בן יהודה. במכתבו הזכיר קור את הרצל שהתקשה לשער "כי יוכלו אנשים לקנות כרטיס רכבת בעברית..." והבטיח לשמור ולהיאבק על השפה.[9] יאיר שלג כתב לאחד העם והדגיש שחרף המחלוקת האידיאולוגית־תרבותית בין אחד העם להרצל הוא מעריך את שניהם ומכיר בתרומתם לציונות.[10] תלמיד כיתה י"ב בבית הספר הריאלי, בני ז'יטניצקי, כתב לנעמי סורוקה, שלימדה במוסד החינוכי הזה שנים ארוכות ותרמה רבות להגשמת החזון הציוני. בני שילב במכתבו ציטוטים של אבות הציונות – הרצל ובן גוריון.[11]

---

5 שומסקי, דימיטרי. "הפרוטוקול החדש של זקני ציון". *הארץ* (10.4.2018), עמ' 11.

6 שקלש, שחר. "ספורט בשואה: לשחק כאילו אין מחר. ניצחון הרוח". *מעריב – הבוקר* (12.4.2018), עמ' 18-19.

7 Davis, Barry. "Hope springs eternal: The cultural roots of 'Hatikva' are revealed in concert". *The Jerusalem P*ost (13.4.2018), pp. 8-9.

8 ריבלין, ראובן. "מכובדי הנשיא הראשון, מדינת ישראל פורחת וצומחת, אך אינה נחה על זרי הדפנה". *מקור ראשון* (13.4.2018), עמ' 4-5.

9 קור, אבשלום. "אני כורע ברך, ומדווח: צדקת, השיבה לעברית הוליכה לשיבה אל המולדת. ואני מבטיח: נמשיך, ניאבק ונשמור". *מקור ראשון* (13.4.2018), עמ' 16-17.

10 שלג, יאיר. "עדיין התחושה היא שכל עולם בתי המדרש אינו אלא אי בתוך ים של תרבות זרה, נמוכה ומנוכרת". *מקור ראשון* (13.4.2018), עמ' 36.

11 ז'יטניצקי, בנימין. "את הציונות שלכם, נעמי, אתם הגשמתם. החזון והעתיד הציוני האישי שלי עוד לפניי". *מקור ראשון* (13.4.2018), עמ' 62.

לטענת אתי אברמוב מ'ידיעות אחרונות', למסורת של "הדלקת המשואות" והמצעד (שמתחיל מקברו של הרצל החל מ־1950) יש היסטוריה ארוכה של אינטרסים פוליטיים. עם זאת, בהנהגת שרת התרבות הנוכחית – מירי רגב – "בחירת מדליקי המשואות הופכת יותר ויותר בוטה, בעוד התקנון והמסורת זוכים לצפצוף ארוך".[12]

ההיסטוריה על אודות קביעת יום העצמאות, מועדו (מכ"ז בתמוז – יום פטירתו של הרצל ועד לה' באייר – הכרזת העצמאות על ידי בן גוריון), אופיו וצביונו פורסמה ב'מעריב'.[13]

המחלוקת הרעיונית בין אחד העם להרצל שנמשכת עד ימינו סוקרה ב'ג'רוזלם פוסט'.[14]

גול כלב תיאר בכתבתו את חלומו הציוני של הרצל. העיתונאי כינה את הקמת מדינת ישראל במאי 1948 "מתנת יום הולדת להוגה המדינה" וקישר זאת באופן סמלי ליום הולדתו ה־88 של הרצל (י' באייר, 2 במאי 1860).[15]

נדב שרגאי התמקד בהכרחיות הזהות היהודית בישראל והדגיש בכתבתו ב'ישראל היום' את שורשיה היהודיים של הציונות. העיתונאי ציטט את הרצל: "ציונות היא חזרה ליהודיות, עוד קודם היותה חזרה אל ארץ היהודים".[16] עמיחי שיקלי סיפק במאמרו האפולוגטיקה לשורשיה היהודיים של הציונות ההרצליאנית ("בניגוד לאופן בו נוטים להציג את הרצל במערכת החינוך").[17]

ב'גלובס' פורסם מאמר על אודות חיים ויצמן ותרומתו למדינת ישראל ולמדע הישראלי. בכתבה הופיע תיאור מקורי של תרומתו: "הציונים לא אהבו אותו... אולם הרצל אולי היה הסטארט־אפיסט של התנועה הציונית, אבל ויצמן... היה זה שבפחות משלושים שנה עשה אקזיט והשיג מדינה...".[18]

ב'מעריב' נסקרה סדרת הטלוויזיה מ־1981 'עמוד האש'. הסדרה עסקה בתולדות הציונות מאז הרצל ועד קום המדינה ועוררה שיח ציבורי ומאבק פוליטי שהגיעו עד לבית משפט. הסדרה סימלה "...שחר של יום חדש ואולי

12 אברמוב, אתי. "ולתפארת שרת התרבות". *ידיעות אחרונות* (13.4.2018), עמ' 10-13.
13 בנדר, אריק. "שיחת היום". *מעריב – מגזין* (15.4.2018), עמ' 6-7.
14 Kalev, Gol. "Herzl vs Ehad Ha'am today". *The Jerusalem P*ost (18.4.2018), p. 8.
15 Kalev, Gol. "Herzl's birthday gift". *The Jerusalem Post – in Jerusalem* (20.4.2018), p. 22.
16 שרגאי, נדב. "לא רק ארץ מקלט, אלא ארץ ייעוד". *ישראל היום* (18.4.2018), עמ' 9.
17 שיקלי, עמיחי. "תום ההתנכרות". *מקור ראשון – שבת* (18.4.2018), עמ' 6-7.
18 סמוחה, שחר. "מדע: הדרך אל הנובל. בוני הארץ". *גלובס* (18.4.2018), עמ' 46-48.

גם את תחילת סופה של ההגמוניה ואת שירת ברבור של הנרטיב הציוני, כפי שהיה מוכר עד אז".[19]

סיפורו של פייר קניג (Pierre Koenig) – גנרל צרפתי, ידיד ישראל ושר ההגנה לשעבר, שעל שמו נקראים רחובות בנתניה ובירושלים – שולב בחגיגות יום העצמאות ובסיפור של מוזיאון ידידי ציון בירושלים (FOZ – Friends of Zion Museum). "ידידי ציון" מדגישים את חזונו הציוני של הרצל ומשמשים פלטפורמה למאבק באנטישמיות ובאנטי־ציוניות.[20]

במכתבו למערכת 'הארץ' הביע יוסי ז"ק את דעתו בנוגע לתלונות על היעדר או מיעוט דגלי הלאום על מרפסות הבתים. הכותב נזכר בתקופה בה ב־1 במאי הדגלים האדומים היו רבים יותר מדגלי ה"כחול־לבן", ועל הצעתו של הרצל בקונגרס הציוני לעצב את הדגל בצורת "שבעת הכוכבים" (שבע שעות עבודה ביום), ועל אימוץ דגל בהשראת "טלית", שעד היום הצעירים מתעטפים בו.[21]

במאמרו עסק יוסי ביילין במספר דורות של ההנהגה הציונית: בדור הראשון (בן גוריון, שז"ר, בן צבי) שנולד בשנות ה־80 של המאה ה־19 וגדל על רעיונות הציונות המדינית של הרצל והיה חדור באידיאולוגיה; הדור השני, ילידי שנות ה־10 וה־20 של המאה ה־20 – משה דיין, יגאל אלון, אבא אבן – שאימצו את הרעיון של הציונות המעשית מבלי להיות פילוסופים או אנשי אידיאולוגיה ושהובילו לצמיחת המדינה; הדור השלישי (ילידי שנות ה־50) שניזון מאידיאולוגיה מקוטבת ("צעירי מפד"ל" ואנשי "שלום עכשיו"); ודור שנות ה־70 ששוב לא היה אידיאולוגי ודאג יותר לפתרון בעיות הפרט.[22]

על רקע ניסיונות גירוש המסתננים מבקשי המקלט מאפריקה עסק תומר פרסיקו בכתבתו ב'הארץ' במדינה ובאזרחיה היהודיים המסרבים להעניק מקום לפליטים, והאשים אותם "באיבוד צלם אלוהים". על מנת להדגיש את גודל הכשל המוסרי הזכיר העיתונאי הוגי דעות מערביים ואף את אמירתו של הרצל, שבזמנו ציין כי "הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני שהיא שיבה לארץ ישראל".[23]

19 לוין, טליה. "עמוד האש". *מעריב – השבוע* (18.4.2018), עמ' 25.

20 Katten, Brenda. "The good, the bad and the reason to celebrate". *The Jerusalem Post – Magazine* (20.4.2018), p. 36.

21 ז"ק, יוסי. "דגלים, דגלים". *הארץ* (23.4.2018), עמ' 13.

22 ביילין, יוסי. "כותבי הכללים". *ישראל היום – השבוע* (20.4.2018), עמ' 23.

23 פרסיקו, תומר. "מלפיכך נברא ועד לפיכך נתכנסנו". *הארץ – מוסף הארץ* (20.4.2018), עמ' 44-46.

לקראת חגיגות 70 שנה למדינה סקר הרב אהרן איזנטל את הישגיה של מדינת ישראל וציין את "חוזי השווא לדורותיהם". אחד מהם – שמעון דובנוב – ההיסטוריון שהתנגד לציונות וערך להרצל דו"ח שנקרא "עוד מאה שנה", בו חזה כי ב־1998 יגורו בארץ ישראל רק חצי מיליון יהודים.[24]

אביעד הומינר־רוזנבלום (מנהל תוכן ודיגיטל בקרן ברל כצנלסון) התייחס לביקורת החריפה של אחד העם לספרו של הרצל 'אלטנוילנד'. להגנת הרצל טען הכותב כי משנתו של הרצל הייתה סוציאל־דמוקרטית ומערבית מאוד, מה שלא הפריע לו להתקרב ליהדות באופן אישי ולראות במדינה המיוחלת מאפיינים יהודיים מובהקים.[25]

24 איזנטל, אהרן. "אין בעל הנס מכיר בניסו". *ארץ הגולן* (20.4.2018), עמ' 16-17.

25 הומינר־רוזנבלום, אביעד. "ציונות, או 'חיקוי של קופים'". *מקור ראשון – שבת* (27.4.2018), עמ' 14.

מאי 2018

נאומו של ראש הממשלה נתניהו בנושא הסכם הגרעין עם איראן הוביל לביטול הצעות אי־אמון, להיעדרות ראש הממשלה מישיבת מפלגתו ולביטול הישיבה המיוחדת לזכרו של הרצל.[1]

המוזיאון הנודד "מחזון למציאות", המציג את תולדות הציונות ואת פעילותו של הרצל בבתי הספר בכל רחבי הארץ, הגיע גם לשדרות.[2]

מאמר על תופעת החזרה בתשובה של אנשי הציונות הדתית פורסם ב'מקור ראשון'. חלק מהחוזרים בתשובה מצביעים על בעיות החינוך של הציונות הדתית, שבין היתר לא מספקת לגיטימציה לזהות היהודית החרדית. "ילד ציוני־דתי גדל על דמויות כמו הרצל ובן גוריון, מלמדים עליהן זכות ומספרים עליהן מופתים, ללא שום ביקורת נוקבת, אמוציונלית. השיח על החרדים, לעומת זאת, מלא ביקורת אמוציונלית הגובלת בשנאה".[3]

אוסף נאומיו של קיקרו יצא לאור. הכתבה השוותה את תרומתו של המחבר הרומי ונאומיו ככלי לייסוד האימפריה הרומית לזו של הרצל עם ספרו 'אלטנוילנד'.[4]

מדריכי תנועת הנוער "המחנות העולים" העבירו לתלמידי בית הספר ברעננה שיעורים בנושא ציונות לכבוד "יום הרצל".[5]

כתבה על חייו של אברהם דובדבני – יו"ר ההסתדרות הציונות, "חובש הכיפה הראשון היושב על כסאו של הרצל" – פורסמה ב'מצב הרוח'.[6]

בריאיון ל'ג'רוזלם פוסט' תיאר הנשיא ריבלין ("הירושלמי המקורי") את קורות חייו בעיר ואת חשיבותה עבור התנועה הציונית בעבר והיום. בין היתר הזכיר את תוכנית אוגנדה של הרצל בקונגרס הציוני, שפילגה את התנועה

1 אלון, גדעון. "בצל המתח הבטחוני הכנסת חזרה לעבוד". *ישראל היום* (1.5.2018), עמ' 19.
2 גבאי, אורי. "המוזיאון הנודד 'מחזון למציאות' הגיע השבוע לשדרות". *דין וחשבון – שדרות, נתיבות והסביבה* (23.3.2018), עמ' 52.
3 הורוביץ, אריאל. "בפועל זה לא עובד". *מקור ראשון – שבת* (4.5.2018), עמ' 14-17.
4 הרצוג, יצחק. "קיקרו אמר את דברו". *הארץ* (4.5.2018), עמ' 10-11.
5 קוקי. *ידיעות השרון – כבר סבא* (11.5.2018), עמ' 55.
6 הוברמן, חגי. "לא רק משאר האריות". *מצב הרוח* (11.5.2018), עמ' 26-29.

וכמעט שמה קץ לקיומה. באותה תקופה חלק מן הצירים אמרו להרצל ש"אם יצטרכו לנסוע לאוגנדה במקום ירושלים אז מוטב להישאר באירופה".[7]

על רקע העברת השגרירות של ארה"ב לירושלים תיאר יאיר לונדון את תפקידה של ירושלים בעבר וכיום עבור התנועה הציונית ומדינת ישראל, במיוחד בכל הקשור למזרח ירושלים הסובלת מאפליה והזנחה. לבסוף טען כי בספרו של פרופ' בנציון נתניהו, 'חמשת אבות הציונות' (המתייחס לפינסקר, הרצל, נורדאו, זנגוויל וז'בוטינסקי) הוא מצא שרק אחד מהם ייחס חשיבות לעיר במפעל הציוני. "הארבעה הנותרים... טעו בהערכתם: ירושלים חשובה מאוד, אבל אולי לא למען המיזם הציוני אלא להחלשתו".[8]

תא"ל (במילואים) יוסי קופרווסר פירט את הצלחותיו של המודיעין הישראלי, על רקע חשיפת תוכנית הגרעין האיראנית. הוא סיכם את כתבתו בציטוט המוטו של הרצל: "אם תרצו אין זו אגדה".[9]

בעקבות החתונה של הנסיך הארי, שבה הוא הופיע עם זקן ג'ינג'י עבות, נסקרה ב'הארץ' האופנה הגוועת של שפמים וזקנים, כפי שתוארו במספר ספרים שיצאו לאור לאחרונה. בין הדוגמאות הרבות של אישים מפורסמים מזוקנים, כגון אנגלס, או מרקס, הופיע גם הרצל (עם זקן "אשורי").[10]

אופרת הרוק "הרצל", שנכתבה לפני 20 שנה על ידי בועז קביליו, עולה שוב באשכול פיס זאב בהרצליה.[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' התפרסמה כתבה אודות ספרו החדש של מייקל ברנר. הספר עוסק בהיסטוריה של מדינת היהודים, בתולדות מחשבת ישראל ובשינויים שחלו בה בנוגע לסוגיות דת, לאום, טריטוריה, גולה ושאר המרכיבים של הזהות היהודית. המחבר סוקר את השקפותיהם של הרצל, אחד העם, דובנוב, ז'בוטינסקי, בן גוריון, פרס ובגין.[12]

---

7 Cashnan, Greer Fay. "Jerusalem then and now". *The Jerusalem Post* (13.5.2018), pp. 1-2.

8 לונדון, יאיר. "דעות אחרונות: בתודעתנו, היעד טרם נכבש". *ידיעות אחרונות* (13.5.2018), עמ' 32.

9 קופרווסר, יוסי. "המודיעין הישראלי מול האתגר האיראני", *Israel Defence* (18.2.2018) עמ' 10-11.

10 אילני, עפרי. "החלקלקים החדשים". *הארץ* (מוסף) (25.5.2018), עמ' 44.

11 הרצל – "בגרסה הרוקיסטית". *קול הדצליה* (25.5.2018), עמ' 34.

12 Altschuler, Glenn. C. "Seventy Years of Thought". *The Jerusalem Post* (25.5.2018), p. 26.

יוני 2018

על רקע ציון 120 שנה לפטירתו, זכתה לסיקור תקשורתי נרחב תרומתו של הרב מוהליבר ("הציוני המדיני הראשון" ו"הרב שהקדים את הרצל") לתנועה הציונית, להרצל ולעם ישראל.[1]

בכתבתו של אריאל בולשטיין תוארו הקשרים המתהדקים בין איטליה לישראל. לצד ציון פרויקטים כלכליים משמעותיים (כגון צינור הגז מישראל לחופי איטליה) הזכיר הכותב את תרומתה של איחוד "ארץ המגף" במאה ה־19 להוגי הרעיון הציוני. ביניהם מנה את משה הס – מחבר הספר 'רומי וירושלים' – הספר שהקדים את הרצל והניח תשתית לחזון הציוני.[2]

בטקס הנחת אבן הפינה של ה"רכבלית" באוניברסיטת חיפה אמר שר התחבורה ישראל כץ, כי מבחינתו מדובר ב"הגשמת החלום הציוני של הרצל, בניית הארץ וחיבורה".[3]

בסדרת כתבותיו טוען אמוץ עשהאל כי ישראל, שבהתאם לחזונו של הרצל הייתה אמורה להיות הפתרון לאנטישמיות, הפכה בעקבות פעילות אנטי־ישראלית ואנטישמית ל"יהודייה שבין הארצות", הסובלת מהתקפות שנאה חוזרות ונשנות של יריבותיה ומדה־לגיטימציה מתמשכת בכל חזית אפשרית. כאיום נוסף על המדינה מציין הכותב את השסעים בחברה הישראלית והיחסים הבעייתיים שבין המדינה ליהודי הגולה.[4] "הציונות

---

1 "בבזל ייסד את מדינת היהודים". *עולם קטן* (1.6.2018), עמ' 9; ארקין, אחיעזר. "ההשראה הרבנית להרצל". *מקור ראשון – שבת* (3.6.2018), עמ' 20-22.

2 בולשטיין, אריאל. "איטליה וישראל: הווה, לא רק היסטוריה". *ישראל היום* (3.6.2018), עמ' 28.

3 "טקס הנחת אבן פינה לתחנת הרכבלית באוניברסיטת חיפה". *חדשות חיפה והצפון* (13.6.2018), עמ' 35.

4 Asa-EI, Amotz. "Hate: Herzl's unfulfilled vow". *The Jerusalem Post* (13.6.2018), pp. 26-31.

הרוחנית" שפעם הייתה אחת החלופות לרעיון הציונות המדינית של הרצל הינה לדעתו הפתרון לרוב הבעיות הנ"ל.[5]

עמירם קופר התייחס בכתבתו לאלטרנטיבות לרעיון הציוני של הרצל, וביניהן: אמנציפציה, סוציאליזם והגירה מחוץ ליבשת האירופית. מתוך השוואתן מצביע הכותב על ניצחונה של הציונות ההרצליאנית, אם כי הוא רואה מחדל רציני בהגשמת הרעיון הציוני כפי שהוא, במיוחד לאחר הסיפוח של השטחים הערבים כתוצאה ממלחמת ששת הימים.[6]

דן מרגלית טוען שמתנועה ומדינה שדאגה לשמור על הצדק ועל היושר הדמוקרטי (בין היתר כלפי הפלסטינים), כפי שהייתה בתקופת הרצל, בן גוריון ובגין, הפכה ישראל תחת הנהגתו של נתניהו ותומכיו מהמחנה הדתי לישות לא צודקת. הכותב סיים את כתבתו תוך ציון אמירתו של קיסינג'ר: "אין הסדר ארוך טווח בלי צדק".[7]

שמאי עציון סקר את קורות חייו של דוד פרישמן, שאת שמו הנציחו בשם רחוב בפתח תקווה. לצד התנגדותו לתנועה הלאומית, ל"חובבי ציון" ולציונות המדינית של הרצל, הדגיש הכותב את כישרונותיו הספרותיים של פרישמן ותרומתו לתרבות העברית.[8]

דימיטרי שומסקי טען בכתבתו, כי שאיפותיה של מפלגת בל"ד בכלל ושל חברת הכנסת חנין זועבי בפרט, בנוגע לנחיצות היותה של ישראל מדינת כל אזרחיה, הן בעצם השאיפות של הציונות המדינית של הרצל, כפי שהופיעו בספרו 'אלטנוילנד'. עוד טען, כי המדינה שרוצים לקדם בבל"ד הרבה יותר ציונית "ממדינת המתנחלים הלאומית־דתית של נתניהו וחבר מרעיו".[9]

לקראת ציון 114 שנה לפטירתו של הרצל, 'ישראל היום' הקדיש תשומת הלב להיותו של הרצל סופר, מחזאי ועיתונאי מוכשר. כדוגמה לכך הובא הציטוט מתוך רשימתו "בדרך במסע", בה, בצורה אלגורית הושוותה הציונות "לנוסעת תמידית בין נמלי הים... שבשעה שהירידה אל החוף תהיה בטוחה... תנחת במדינתה ו... תבאנה אוניות רבות".[10]

---

5 Asa-EI, Amotz. "Genius: Spiritual Zionism's great opportunity". *The Jerusalem Post* (13.6.2018), pp. 32-37.

6 קופר, עמירם. "אמנציפציה, ליברליזם, סוציאליזם וציונות". *הזמן הירוק* (14.6.2018), עמ' 17.

7 מרגלית, דן. "כבר לא רוצים להיות צודקים". *הארץ* (14.6.2018), עמ' 2.

8 עציון, שמאי. "פינת רחוב: רחוב פרישמן דוד – פתח תקווה". *העיתון שמחבר 471* (14.6.2018), עמ' 14.

9 שומסקי, דימיטרי. "בל"ד כמפלגה ציונית". *הארץ* (29.6.2018), עמ' 22.

10 "בסאות'המפטון של הציונות". *ישראל היום* (29.6.2018), עמ' 21.

יולי 2018

לרגל ציון 114 שנים לפטירתו של הרצל הופיעו מספר כתבות שדנו בדמותו, חזונו ותרומתו. לצד הכתבות המשבחות[1] הופיעה גם ביקורת מרה כלפיו, כלפי חזונו הציוני ואופייה של מדינת ישראל היום. בין היתר צוטטו בעיתונות החרדית כתביו של הרצל שבהם יצא לכאורה נגד הדת והמסורת היהודית.[2] לעומת זאת מספר רבנים, תלמידים, חוקרים ומוקירי זכרו מהמגזר הדתי־לאומי והחרדי באו לקברו לומר קדיש ולהזכיר לציבור כי דמותו של הרצל סולפה. הוא נתפס בטעות כמתבולל שמוכן היה להתנצר ואף לוותר על ארץ ישראל תמורת אוגנדה; אך ייתכן שאף היה חוזר בתשובה אם היה מאריך ימים.[3] במכתב תגובה לכתבה הזו ציין ד"ר יצחק וייס את הסתייגותו מה"חזרה בתשובה" של הרצל. הוא טען כי הרצל היה בעל זהות יהודית חזקה ואוניברסלית והיא זו שהניעה את הרעיון הציוני.[4] במכתב תגובה אחר שיבח דני שפילמן (מדריך תיירים במקצועו) את היוזמה וגם ציין כי מוזיאון הרצל שבהר הרצל מלמד היטב על דמותו ותרומתו של הרצל למדינה.[5]

ב'ישראל היום' פורסמה כתבה על "חוק השבות" שאושר בכנסת ב־1950, לקראת יום פטירתו של הרצל.[6]

בכתבתו יצא חנן עמיאור נגד טענותיהם של כותבים בכירים ב'הארץ' (שומסקי ולנדסמן) שטענו כי "הציונות היא תנועה א־יהודית". על מנת להפריך את הטענה השתמש עמיאור בסקירה היסטורית שהוכיחה את אופייה היהודית של הציונות (עוד לפני התהוותה הרשמית) ושל מנהיגיה. הוא הזכיר את תנועת "חובבי ציון", את דעותיו של הרצל ("ציונות היא שיבה

1 העברי, אופיר. "כ' בתמוז: להכיר תודה לבנימין זאב הרצל". *ישראל היום* (3.7.2018), עמ' 31.

2 רוט, יצחק. "ארבע הערות על המצב". *יתד נאמן* (3.7.2018), עמ' 51.

3 פרידמן, ישי. "משיח משכמו ומעלה". *מקור ראשון* (13.7.2018), עמ' 8-13.

4 וייס, יצחק. "לא דתי, יהודי". *מקור ראשון* (20.7.2018), עמ' 11.

5 שפילמן, דני. "מיצג ההר". *מקור ראשון* (27.7.2018), עמ' 11.

6 יעקבי, ליאור. "היו זמנים". *ישראל היום* (5.7.2018), עמ' 24.

ליהדות לפני השיבה לארץ היהודים") ואת ממשיכי דרכו, כגון כצנלסון ובן גוריון.[7]

אחרי אישור חוק היסוד "ישראל מדינת הלאום של העם היהודי" טען ראש הממשלה כי: "122 שנה אחרי שהרצל פרסם את חזונו קבענו בחוק את עקרון היסוד של קיומנו".[8] א. בן מנחם מ'הפלס' תיאר את הסכנות האפשריות של החוק עבור הציבור החרדי האורתודוקסי.[9]

ב'ג'רוזלם פוסט' סוקר המשבר עם העדה הדרוזית שנוצר בעקבות אמירת ראש הממשלה והחוק שהתקבל.[10] ד"ר רויטל עמירן טענה כי המשפט של ראש הממשלה מצביע על "שיגעון גדלות" ובין היתר תוקע "אצבע בעין של כ־20% מהאוכלוסייה ופוגע באחד היסודות המכוננים של זהותם", כאשר הרצל כלל לא התכוון לכך.[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה כתבה על תרומתו של זאב ז'בוטינסקי לתנועה הציונית. בין היתר צוינה אהדתו כלפי הרצל.[12]

בכתבתו ב'הארץ' טען ספי ליפקין כי הציונות המודרנית התרחקה רבות ממה שתואר ב'מדינת היהודים' של הרצל. הוא כתב כי הכיוון הוא "ציונות של מועצת יש"ע" ושמדובר בציונות גזענית וכוחנית, שהיא תוצאה של קונפליקט בין היהדות למדינה. הכותב חולק על דעתו של גדעון לוי שטען כי בעיותיה של ישראל ייפתרו אחרי שתוכרז כמדינת כל אזרחיה וכמדינה חילונית.[13]

קבוצה של 21 ישראלים יצאה לאירופה בעקבות המקומות המכוננים של הציונות שבהם שהה הרצל: בודפשט, וינה ובזל.[14] גם מאור זגורי תיאר את מסעו "בעקבות נתיבי חייו הסוערים של הרצל" באירופה, תוך ציון הנקודות המכוננות בחייו של הרצל וסיפק נקודת מבט מקורית על דרכו והישגיו. עם זאת הכותב לא שכח מה "שבשם אותה ציונות עוללו כאן בארץ מפרשי

7 עמיאור, חנן. "כך מסלפים את הציונות". *הארץ* (9.7.2018), עמ' 13.

8 אלון, גדעון. "אושר חוק הלאום: זהו רגע מכונן בתולדות המדינה". *ישראל היום* (20.7.2018), עמ' 7-8.

9 בן מנחם. א. "חוק הלאום המסוכן עבר בכנסת בתמיכת המפלגות החרדיות". *הפלס* (20.7.2018), עמ' 2-3.

10 "Losing the Bond". *The Jerusalem Post* (29.7.2018), p. 9.

11 עמירן, רויטל. "שיגעון גדלות". *מעריב* (23.7.2018), עמ' 3.

12 Hagoel, Yaakov. "Ze'ev Jabotinsky, his legacy and importance in Zionism". *The Jerusalem Post* (12.7.2018), p. 9.

13 ליפקין, ספי. "איפה הרצל". *הארץ* (16.7.2018), עמ' 13.

14 Schreiber, Elliana. "Zionism through Herzl's footsteps". *The Jerusalem Post* (27.7.2018), p. 7.

תורתו...", שעשו "...למשפחתו ולדורות שלמים של עולים מארצות המזרח פוטש תרבותי".[15]

במגדל העמק הוחלט לתת לרחובות שמות של אנשי רוח ומנהיגים ציוניים, ביניהם הרצל.[16]

ב'הארץ' פורסמה כתבה על ש"י עגנון ויצירותיו בימי נעוריו. בכתיבתו המוקדמת שילב עגנון סוגות שונות (שירה ופרוזה), כתב במספר שפות (כולל יידיש) ואף התנסה בעיתונות. בין היתר כתב על האבל שפקד את עיירתו עם פטירתו של הרצל.[17]

ד. צפתמן ביקר את הבעיות הביטחוניות של ישראל ואת הגישה העוינת של שכנותיה כלפיה. בנוסף ביקר את הרצל ואת הציונות שייסד. לטענתו, ישראל כפתרון נגד האנטישמיות האירופית רק גרמה להעתקתה של האנטישמיות הזו למזרח התיכון.[18]

15 זגורי, מאור. "החשבון שלי עם הרצל: תרצו. אין זו אגדה". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (20.7.2018), עמ' 28-30.

16 שחר, רוני. "ועדת השמות במגדל העמק החליטה: 'דרך העמק' יוחלף לשמו של צבי אלדרוטי". *ידיעות העמק – עפולה* (27.7.2018), עמ' 18.

17 לאור, דן. "ולא ראיתי שהוא השיר שכתבתי אני וזה שמי שחתום עליו". *הארץ* (27.7.2018), עמ' 2.

18 צפתמן, ד. "כדורי האש של המחמדים יתלהטו". *יתד נאמן* (31.7.2017), עמ' 48.

אוגוסט 2018

במסגרת ציון "היום הלאומי של שוויץ" נערכו פגישות עם השגריר בארץ, בהן צוין הפוטנציאל האנושי הרב של שתי המדינות והקשר הישראלי אליה, במיוחד לבזל, בה הרצל ערך את הקונגרס הציוני הראשון.[1]

לרגל ציון 69 שנים להבאת עצמותיו של הרצל ארצה פורסמה ב'ג'רוזלם פוסט' כתבה על הר הרצל, אתר ההנצחה והמוזיאון שבו.[2]

ב'הארץ' הופיעה כתבה על "ארון הנפלאות" של בית ורה וחיים ויצמן, שבו אוחסנו המתנות שקיבל ויצמן במהלך טקס הנחת אבן הפינה של האוניברסיטה העברית. בין הפריטים הוזכרו תמונותיו של הצייר אהרון שאול שור, שצייר את "עץ הברוש של הרצל" – העץ שנטע המנהיג הציוני במסגרת מסעו בארץ ישראל.[3]

מורה הדרך אלישע שרעבי ציין בכתבתו את מוזיאון הרצל שבהר הרצל, תוך שילוב סיפורו ההיסטורי.[4]

ב'ג'רוזלם פוסט' המשיך להיסקר המסע של 21 ישראלים שיצאו לאירופה בעקבות המקומות המכוננים של הציונות שבהם שהה הרצל.[5]

במכתבו למערכת 'הארץ' טען חנן עמיאור, כי השמאל הישראלי השולט באוניברסיטאות ובתקשורת משכתב את ההיסטוריה לשם קידום מטרותיו הפוליטיות. בין היתר האשים את דימיטרי שומסקי (כתב 'הארץ') בכך שהוא הציג את הרצל כ"הוגה אנטי־לאומי...", או לפחות כזה "שראה בלאומיות רע הכרחי שיש לרסנו...".[6]

---

1 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (3.8.2018), p. 20.

2 Oppebheim, Oren. "'On This Day': Theodor Herzl re-interred 69 years ago atop Mt. Herzl". *The Jerusalem Post* (3.8.2018), p. 7.

3 מישורי, אליק. "כף הסיידים אשר החזקתי בידי". *הארץ* (3.8.2018), עמ' 2.

4 שרעבי, אלישע. "הרצל אמר...". *יבניתון* (3.8.2018), עמ' 60.

5 Schreiber, Elliana. "Zionism through Herzl's footsteps". *The Jerusalem Post* (3.8.2018), p. 27.

6 עמיאור, חנן. "השמאל משכתב את ההיסטוריה". *הארץ* (8.8.2018), עמ' 11.

"חוק הלאום" המשיך לשמש עילה לכתבות ביקורת על ממשלת נתניהו ומהלכיה. ספרו של הרצל 'אלטנוילנד', בו נכתב על "מדינה יהודית ובה זכות שווה לתושבי הארץ הערבים", שימש את שלמה אבינרי כאחת הדוגמאות המוכיחות עד כמה ישראל המודרנית רחוקה מהחלום הציוני.[7]

מסמכים פולניים סודיים מלפני מלחמת העולם השנייה זכו לאחרונה לפרסום. מתברר כי הבולשת הפולנית ניהלה מעקב רציף אחר פעילותו הציונית של מנחם בגין. באחד מדיווחי המשטרה תועד בין היתר כי "בכינוס הציוני שיבח את הרצל".[8]

בעיתון לילדים ונוער 'אותיות' התפרסם סיפורו של אלפרד דרייפוס והשפעת המשפט שלו על הרצל ועל דרכו הציונית.[9]

עיכובו ותחקורו בשדה תעופה בן גוריון של פיטר ביינארט – עיתונאי אמריקני שהשמיע ביקורת נוקבת כלפי ראש הממשלה נתניהו – פורשו ב'הארץ' כאחד הביטויים ל"אידיאולוגיה האפלה שבה דבק הממשל הנוכחי". ביינארט הוא אחד מתומכיה הציוניים הבולטים של ישראל, שאף חיבר ספר אודות המשבר בציונות, בו הוא קורא לחזור למורשתם של הרצל ואחד העם.[10]

מחקר חדש מאת משה נחמני יוצא לאור בספרו 'לב האומה'. הוא מציג הספדים ונאומים שנשאו גדולי רבני דורו של הרצל בארץ ובחו"ל על מנהיג התנועה הציונית.[11]

ב'הארץ' שיערו כיצד היה מגיב אחד העם למציאות העכשווית של מדינת ישראל, בייחוד לכישלון של ישראל להוות מרכז רוחני לעם היהודי, בין היתר ליהודי ארה"ב הרפורמים, כאשר בארץ לא מסוגלים אפילו להעניק פתרון בנוגע לסידורי התפילה בכותל לקהילה...[12]

פרופ' יולי תמיר התעמקה במהויות האידיאולוגיות־פוליטיות של חוק הלאום בשיח הציבורי, השימוש בו על ידי ראש הממשלה ומחנה הימין, לצד ההתנגדות של המגזר הערבי. בין היתר טענה, כי "...לא להיות אויבים אפשר

7 אבינרי, שלמה. "על ציונות ואזרחות שווה". *הארץ* (10.8.2018), עמ' 19.

8 ילון, יורי. "המסמכים חושפים: כך עקבה פולין אחרי בגין". *ישראל היום* (17.8.2018), עמ' 17.

9 הורוביץ, צוריאל. "מעשה בעלילה". *אותיות* (10.8.2018), עמ' 10-11.

10 Strenger, Carlo. "Peter Beinart and illiberal Zionism". *Haaretz* (16.8.2018).

11 כהן, שמעון. "מה חשבו על הרצל רבני דורו?". *עדות 7* (21.8.2018).

12 בן עטר, משה. "כיצד היה מגיב אחד העם לנוכח המתרחש בישראל?". *הארץ* (21.8.2018).

גם כשלא מסכימים... כשערבים אינם שרים את ההמנון, אינם רואים בהרצל אב רוחני ובציונות מקור השראה".[13]

לרגל פתיחת שנת הלימודים פורסמו ב'ידיעות אחרונות' מספר תמונות של כיתות הלימודים מתקופת המנדט והשנים הראשונות של המדינה. באחת התמונות משנת 1950, שצולמה בכפר העבודה אשתאול, מופיעים עולי תימן שלומדים עברית. בכיתה תלויה תמונתו של הרצל ומתחתיה הציטוט: "הציונות מבקשת בשביל עם נטול קרקע – אדמה משלו וכבוד משלו".[14] כמו כן, במוסף שבת של העיתון הופיעה ההתייחסות לתערוכה באוניברסיטה העברית שהוקדשה לאירועי הקמתה. בין היתר הופיע בה הטקסט המקורי שכתבו המייסדים ובו התאריך המדויק של האירוע: "...יום רביעי בשבת בחמישה עשר לחודש החמישי לחודש מנחם־אב בשנת 5678 לבריאת העולם, שנת 1849 לכנסייה הראשונה שאסף הדוקטור בנימין זאב בן יעקב הרצל את הציונים...".[15]

ב'ישראל היום' פורסם ריאיון עם העיתונאי והפעיל החברתי ד"ר אבישי בן חיים. בכתבה זכה בן חיים לתיאור הבא: "למרות הטקסטים הקשים... הוא רומנטיקן חסר תקנה... הוא מאוהב בחרדים, בצה"ל, בשמאל, בימין, בחילונים... בציונות, בבית"ר, בהרצל, בז'בוטינסקי... ומעל כולם – ברב עובדיה, בדרעי ובש"סניקים".[16]

13 תמיר, יולי. "מה שגבאי ולבני אינם מבינים". *הארץ* (20.8.2018), עמ' 15.
14 "שיעור מולדת". *ידיעות אחרונות* (23.8.2018), עמ' 22-23.
15 רהב מאיר, סיון. "ילדות נשכחת". *ידיעות אחרונות – מוסף שבת* (24.8.2018), עמ' 23.
16 שלזינגר, יהודה. "כל האליטות האשכנזיות איחדו כוחות נגד ש"ס וריסקו אותה. נקרע לי הלב". *ישראל היום – שישבת* (31.8.2018), עמ' 46-52.

ספטמבר 2018

במכתבו למערכת 'הארץ' הביע ד"ר אולק נצר תמיכה בדעתו של דימיטרי שומסקי, הגורסת כי "חוק הלאום" ושאר ביטויי מדיניות הימין רחוקים ביותר מחזונו הציוני של הרצל, המלא בנאורות והומניזם.[1]

טוביה כס הצביע על בעיה לוגית שהופיעה בכתבתו של פרופ' שלמה אבינרי: "...מבחינת הרצל מדינת יהודים היא מדינת הלאום היהודי ומדינת כל אזרחיה, אין סתירה בין השתיים. שוויון לאזרחים הערבים הוא מיסודה של הציונות...". כס טוען ששני המושגים מתייחסים לריבון שונה במדינה ולכן הינם מטעים ואינם יכולים להתקיים במקביל.[2]

לקראת חגי תשרי קורא הרב אליעזר מלמד לחזור לאמונה בכל תחומי החיים (צה"ל, מערכות המדינה ובחיים הפרטיים). בין היתר הוא מצטט את הרצל בנאומיו בקונגרס הציוני הראשון: "...שקודם כול אנו צריכים לחזור ליהדות שלנו, ומתוך כך לארצנו".[3] דעה דומה הביע הרב יובל פרוינד. לטענתו: "...הקב"ה משיב את עם ישראל לארצו... על ידי שליחיו הנאמנים... לא משנה אם אלו עליות תלמידי הגר"א והחסידים או הרצל והקונגרס הציוני, הרב קוק ובן גוריון. מתגלה שהקב"ה משיב את עם ישראל דרך ליבם – דרך התעוררות המוטיבציה הציונית והבריאות הלאומית".[4]

בריאיון לבן כספית העביר אהוד ברק ביקורת קשה כלפי ראש הממשלה נתניהו ורמז שתפיסותיו ומדיניותו של ראש הממשלה מאיימת על חזונותיהם ומעשיהם הציוניים של הרצל, ז'בוטינסקי, בן גוריון, רבין ובגין.[5] בתגובה טען עמוס גלבוע כי קיים דמיון בולט בין תפיסותיו של ברק לגבי המציאות הפוליטית במדינה לזו של כת "בני האור" שישבו במדבר יהודה. המחנה הלאומני הימני נתפס בעיני ברק כ"המחנה האפל", כאשר מולו נלחם

1 נצר, אולק. "המשטר הנוכחי אינו ציוני". *הארץ* (4.9.2018), עמ' 11.
2 כס, טוביה. "הסתירה הטמונה בציונות". *הארץ* (4.9.2018), עמ' 11.
3 מלמד, אליעזר. "יום זיכרון, דין ותרועה". *בשבע* (6.9.2018), עמ' 64.
4 פרוינד, יובל. "מילה של לב – זאת מילה". *עולם קטן* (7.9.2018), עמ' 2.
5 כספית, בן. "ברק ורעם". *מעריב – ראש השנה* (9.9.2018), עמ' 1-7, 25.

המחנה של "בני האור" – המחנה הלאומי הבריא, שמגלם את ערכי הציונות והדמוקרטיה של הרצל וממשיכיו.[6]

לקראת ראש השנה בחרה קרן א.מ.ן. וועדת פרס א.מ.ת. לכבד את הנשים שלקחו חלק במצוינות הישראלית. אריה דובסון – מנכ"ל הקרן – ציטט בברכותיו את הרצל עם אמירתו המפורסמת: "אם תרצו...".[7]

יואב קרני הקדיש את כתבתו להיסטוריה של יהודי רוסיה ולתרומתה לגל ההגירה הגדול לארגנטינה בעקבות הפוגרומים שפרצו לפני כמאה שנים. לדבריו, ההגירה לדרום אמריקה הייתה אחת ההוכחות לתחזיות הפסימיות של הרצל וציונים אחרים שטענו, כי בתוך 50 שנה לא תוכל אירופה האנטישמית לשאת עוד את היהודים בתחומה.[8]

ב'הארץ' פורסמה כתבה על ההיסטוריון הכלכלי פרופ' נחום גרוס (1926-2018). בספרו 'לא על רוח לבדה – עיונים בהיסטוריה הכלכלית של ארץ ישראל בעת החדשה' מפרט גרוס את תפיסתו הכלכלית של הרצל, "שהדגיש את חשיבות היוזמה הפרטית וההון הפרטי מחד, ומאידך סבר שיד ציבורית צריכה לרסן או למנוע את החסרונות של המשטר הקפיטליסטי".[9]

יונתן שם־אור טוען בכתבתו כי מחנה הימין משתלט על המדינה, מעצב את הזהות היהודית־הישראלית הרצויה לו, הורס את הציונות ופוגע בדמוקרטיה בשיטות שונות. כדי להבהיר את דבריו הוא משתמש בהשוואה בין נתניהו להרצל. הרצל רצה "...קודם אזרח ואחר כך יהודי", בעוד ש"ביבי... מרבה ב'יהודים, יהודים, יהודים...'".[10]

בריאיון ל'ישראל היום' סיפר יהורם גאון על ספרו של אביו – משה דוד – 'יהודי המזרח בארץ ישראל'. מטרת הספר איננה להצביע על קיפוח, אלא להחזיר את הצדק ההיסטורי: להזכיר שפע אישים מעדות המזרח שתרמו לתנועה הציונית ולהקמת המדינה במקביל לאבות הציונות (כגון הרצל), וכן לפניו ואחריו.[11]

---

6 גלבוע, עמוס. "רחוק מהאמת". *מעריב* (20.9.2018), עמ' 3.
7 דובסון, אריה. "חלום שמתגשם". *מעריב* (9.9.2018), עמ' 2.
8 קרני, יואב. "המסע האחרון". *גלובס* (6.9.2018), עמ' 12.
9 אדרת, עופר. "חוקר המשק הארצישראלי". *הארץ* (7.9.2018), עמ' 20.
10 שם־אור, יונתן. "הקרב על הנשמה של האומה". *ליברל* (12.9.2018), עמ' 12-8.
11 אידר, דרור. "חשוב שתדעו: היינו פה לפני". *ישראל היום* (18.9.2018), עמ' 20-29.

אוקטובר 2018

בפתיחה חגיגית של קו הרכבת המהירה לירושלים טען שר התחבורה ישראל כץ כי מדובר בביטוי נוסף של הגשמת האוטופיה ההרצליאנית. כוונתו של כץ היא ל"רכבת החשמלית" שתוארה בספרו של הרצל 'אלטנוילנד'.[1]

מוטי קרפל טוען כי האנטישמיות החדשה (המופנית לא רק נגד הדת היהודית אלא גם נגד יהודים ונגד המדינה היהודית) בדמות פעילותם של ארגונים שונים בזירות השונות מפריכה את חזונו של הרצל – שמדינת ישראל תפתור את העולם מאנטישמיות.[2]

ב'המודיע' הופיעה כתבה נרחבת אודות ביקורו של הקיסר הגרמני וילהלם השני בארץ ב־1898 ועל תרומתו לפלסטינה ולירושלים בפרט, על התקוות של ההתיישבות האירופית בארץ ושל מנהיגי התנועה הציונית (בדגש על הרצל). בסוף הכתבה נחשף "הביזיון ההיסטורי" – התמונה המפורסמת של הרצל ווילהלם במקווה ישראל אינה מקורית, אלא "פוטומונטאז'", שגרמה לרבים "להאמין כי השניים באמת הצטלמו יחדיו".[3] הקוריוז האחרון – ה"פייק ניוז" בסגנון ה"פוטושופ של המאה ה־19" – הוזכר גם ב'הארץ'.[4]

גול כלב מתאר את מאפייני וביטויי היהדות המודרנית – "גרסת 3.0". לטענתו, היא מתהווה כיום על בסיס רעיונות ציוניים ובהתאם לשינויים הרבים בזהות החברה היהודית בארץ ובתפוצות. כמו כן, הוא טוען כי היא מתפתחת בתגובה לאיומים על היהדות ועל מדינת ישראל (כגון אנטישמיות ואנטי־ישראליות) ומסוגלת להתגבר על השסעים ולקרב בין פלגים פוליטיים

1 Kalev, Gol. "Further fulfillment of Herzl's Utopia". *The Jerusalem Post* (5.10.2018), p. 21.

2 קרפל, מוטי. "האף הארוך של האנטישמים". *עולם קטן* (12.10.2018), עמ' 3.

3 בנימין, ק. "עבר והווה". *המודיע – תוספת* (19.10.2018), עמ' 57-59.

4 Aderet, Ofer. "The first Zionist fake news marks its 120th anniversary, starring Herzl and the kaiser". *Haaretz* (31.10.2018), p. 8.

שונים. הכותב סבור כי "יהדות גרסת 3.0" מאיירת את הגשמת חלומו של הרצל – "הציונות היא החזרה ליהדות".[5]

ב'מקור ראשון' נותחו עמדותיה האנטי־ישראליות המובהקות של הנהגת חסידות סאטמר בנוגע למדיניות הפנים והחוץ של ישראל (בדגש על עידוד העלייה). רבניה מאשימים את ישראל בתנופת האנטישמיות בעולם, דבר שיש לו מחיר כבד בקרב יהודי הגולה. הציטוטים מיומנו של הרצל, כגון: "האנטישמים יהיו החברים הטובים ביותר שלנו, המדינות האנטישמיות יהיו בנות בריתנו" משמשים את חסידות סאטמר להוכחת כישלון הרעיון הציוני.[6]

על רקע תקרית רצח היהודים בבית כנסת בפיטסבורג העלתה צביה גרינפלד את הדילמה ההיסטורית שעומדת בפני יהדות ארה"ב. מדובר במיעוט גדול שלא בחר בפתרון של הרצל לאנטישמיות – עלייה לארץ – אלא העדיף להתערות בחברה הכללית של ארה"ב. כמו כן, נתפסים היהודים כתומכים ההיסטוריים של ההגירה ההמונית לארה"ב, דבר שמעורר שאלות במישורים הבאים: הגדרה עצמית, זהות והשתייכות פוליטית.[7]

5 Kalev, Gol. "Jewish transformation – Judaism 3.0". *The Jerusalem Report* (19.10.2018), pp. 31-33.

6 קליין, צביקה. "העלייה לישראל בעת הזו היא כפירה". *מקור ראשון – שבת* (26.10.2018), עמ' 14-17.

7 גרינפלד, צביה. "הדילמה של יהדות ארצות הברית". *הארץ* (29.10.2018), עמ' 2.

נובמבר 2018

הכרך השני של הספר 'היסטוריה יהודית' מאת סימון שאמה – Simon Schama – היסטוריון בריטי המרצה באוניברסיטת קולומביה בניו־יורק, זכה לסיקור נרחב. יחד עם שלל האישים שעיצבו את ההיסטוריה של עם ישראל בין השנים 1492-1900 הופיע גם הרצל. המחבר השווה אותו למשה רבנו, ומעבר לתכונות משיחיות ייחס לו גם סגולות רבות של איש מודרני, משכיל ופרגמטי.[1]

לרגל ציון 120 שנה לביקורו של הרצל בארץ ופגישתו עם קיסר גרמניה וילהלם הופיעו מספר כתבות. ביניהן אחת שהתמקדה בקשיים בהם נתקל הרצל בביקורו וההקשר הציוני הרחב של הביקור והפגישה,[2] כתבה אחרת שִׁחזרה את המסע בעקבותיו[3] וכתבות נוספות עסקו בצילום ה"פוטושופ" של שני האישים במקווה ישראל.[4]

ב'כלכליסט' הופיע ריאיון עם יורי מילנר (פיזיקאי סובייטי שהפך למיליארדר אמריקאי וחבר נפש של טייקונים ופוליטיקאים בארץ ובחו"ל). מילנר זומן כאורח של ועידת ראש הממשלה לחדשנות. בין הנאומים שבוועידה, בנושא עתידה המבטיח של ישראל כמעצמת חדשנות, סיפר נתניהו על הרצל וחזונו: הרצל הלך להתייעץ עם נורדאו, לברר אם ייתכן שהוא באמת משוגע. "נורדאו אמר לו: יכול להיות שאתה משוגע, אבל אם אתה משוגע, גם אני משוגע". נתניהו סיים: "...ואנחנו הולכים להיות משוגעים גם בעתיד".[5]

---

1 Krausz, Tibor. "Chronicles of heartache". *The Jerusalem Report* (1.11.2018), p. 44-45.

2 "120 שנה לביקור הרצל בארץ: התגובות לביקור". *ישראל היום – המוסף* (2.11.2018), עמ' 20-42.

3 "אחריך, הרצל". *אותיות* (1.11.2018), עמ' 10-13.

4 "שקט, משחזרים". *גל־גפן – חולון* (5.11.2018), עמ' 55; "הפוטושופ הציוני הראשון". *נופשים* (9.11.2018), עמ' 29.

5 פסובסקי, אורי. "משקיע על חלל". *כלכליסט* (1.11.2018).

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה כתבה על הלאומיות הסֶרְבִּית ושורשיה של הציונות (שכנראה ניזונו ממנה). לטענת הכותב, הרצל יכול היה להיחשף לבעיה היהודית ולרעיון הציוני לא בעקבות משפט דרייפוס, אלא ממורשתו המשפחתית. להרצל היו שורשים משותפים עם רבנים מיוחסים מהעיר הסרבית זמון, בה היו ידועים פרסומיו של הרב אלקלעי, שכבר בשנות ה־30 של המאה ה־19, בעקבות עלילות דם באימפריה העות'מאנית לצד תנועות שחרור של עמי הבלקן מטורקיה, פעל לתחיית הלאומיות היהודית וקרא ליהודים לחזור לארץ ישראל.[6]

לרגל ציון 60 שנה לפרסום הרומן 'אקסודוס' מאת ליאון יוריס, טוען דוד שליט, כי היצירה הפכה למעשה היסטורי, שקידם את הנהגת ישראל ומטרותיה ברחבי תבל (כולל אלו התעמולתיים). הספר כלל "...את האפוס הציוני כולו: הרצל, משפט דרייפוס, הפוגרומים, העליות והמאבק הלאומי... מחתרות... לוחמים... ופליטי ה'אקסודוס' שהצטרפו למאבק...".[7]

דימיטרי שומסקי הצטרף לקריאתה של מור אלטשולר לקדם את עליית יהודי המערב הליברליים (בעיקר מארה"ב ובריטניה) ארצה. לטענת שומסקי המהלך יוכל לסייע לשנות את דמותה של ישראל "ממדינה אתנו־לאומנית גזענית... לחברת מופת שוויונית... ברוח החזון של אבות הציונות". עוד ציין שומסקי, כי בכתביו של הרצל נמצאים רעיונות הנאורות והאוניברסליות שהתקיימו בציונות בראשית דרכה, בעוד שכיום הם נעלמו.[8]

המחלקה לאזרחים ותיקים בחדרה קראה לקהל הרחב לקחת חלק בחידון הציונות והמורשת למשפחות. הפרס – מסע ערכי באירופה בעקבות תחנות חייו של הרצל.[9]

ב'ג'רוזלם פוסט' סוקרה השפעתו של משפט דרייפוס על הרצל וחלומו הציוני, תוך ציון אתרי זיכרון בארץ המוקדשים לפעילים ציוניים.[10]

הפילנתרופ האמריקני־יהודי רוג'ר הרטוג (יו"ר קרן "תקווה") עמד על הסיבות שעיצבו את זהותו היהודית האורתודוקסית וגם את זו הציונית,

---

6 Snidman, Ronen. "Celebrating Zionism's roots in Serbia". *The Jerusalem Post* (9.11.2018), pp. 22-23.

7 שליט, דוד. "אקסודוס אינו רק סרט על ההיסטוריה ישראלית, אלא מעשה היסטורי בעצמו". *הארץ* (16.11.2018), עמ' 1-3.

8 שומסקי, דימיטרי. "השמש תזרח ממערב". *הארץ* (21.11.2018), עמ' 13.

9 גולן, ברק. "חידון ציונות ומורשת". *השבוע בחדרה* (13.11.2018), עמ' 16; "מה אתם יודעים על ציונות?" *מבט מקומי* (15.11.2018), עמ' 7; "חידון ציונות ומורשת". *גפן* (16.11.2018), עמ' 16.

10 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (23.11.2018), pp. 20.

ובמקביל העביר ביקורת על הקהילות בארה"ב (בדגש על הקהילות הרפורמיות) ועל יחסם של יהודי גולה כלפי ישראל. בין היתר הזכיר כיצד הושפע בצעירותו מרעיונותיו של הרצל וממשיכי דרכו – נורדאו, גורדון ובן גוריון.[11]

ב'הארץ' פורסמה כתבה לרגל מלאת 100 שנים לאוטופיה שכתב בוריס שץ – מקימה של מכללת 'בצלאל' ומוזיאון ישראל. שץ נדבק "בחיידק הציוני" מהרצל. זמן קצר לאחר שהרצל פרסם את 'אלטנוילנד', שץ עלה ארצה וכתב "אוטופיה משלו", בה תיאר את הארץ בשנת 2018: מדינה טכנולוגית ושוחרת שלום, שמנוהלת על ידי סנהדרין, הוקם בה בית המקדש, הערבים התגיירו בה, מתקיים בה חופש מיני ובה לא אוכלים חיות...[12]

11 קליין, צביקה. "איני יודע איך אפשר לרפא את הקהילה היהודית־אמריקנית". *מקור ראשון – שבת* (23.11.2018), עמ' 12-14.

12 אדרת, עופר. "טינדר, סקייפ ודם טהור". *הארץ – מוסף* (30.11.2018), עמ' 52-53.

דצמבר 2018

ב'ישראל היום' פורסמה כתבה על הרומן הגרפי (קומיקס) מאת קמיל דה־טולדו, בו הגיבור הראשי הוא הרצל הצעיר, שנלחם באויבי העם היהודי באירופה ומדרבן את הרעיון הציוני. בריאיון שהעניק התייחס מחבר הספר לסוגיות בציונות המודרנית והדגיש עד כמה תורתו של הרצל נכונה גם בימינו לאור האנטישמיות ושנאת ישראל.[1]

ב'מקור ראשון' הופיעה ביקורת נוקבת על האוניברסיטה העברית, שלאחרונה הסבה את שפת הלימודים לאנגלית. הכותב הזכיר את נאומי הפתיחה של האוניברסיטה (שנישאו בעברית), את ביקורו של איינשטיין בו נאם בצרפתית אך השתמש בכמה מילים עבריות, את הרצל שאותו הזכירו בטקסים הרשמיים ואת התפקיד המכריע של האוניברסיטה ושפת הלימוד בה במישור הלאומי, התרבותי והמדעי לעם ישראל בארץ ובגולה.[2]

לרגל ביקורו של שר הפנים האיטלקי בארץ, הידוע בדעותיו הקיצוניות ובהתנגדותו הנחרצות להגירה לא חוקית לאירופה, פורסמה כתבה ב'הארץ' שהדגישה את הבעייתיות של החיבור בין הנהגת ישראל לבין גורמי ימין בעולם, שלא פעם התאפיינו בדעות אנטישמיות מובהקות. תוך ניתוח התופעה, הקשריה התאולוגיים וההיסטוריים, ציין המחבר כי מדובר ב"משבר הליברליזם" בעולם. עוד הזכיר, שגם בימי הרצל השתמשו אבות הציונות בדעות האנטישמיות של מנהיגי העולם דאז כדי לקדם את הקמת המדינה היהודית ולעודד עלייה ארצה.[3]

במסגרת הרובריקות "פינת רחוב" ו"איפה אתם חיים" עסקו ברחוב קרמניצקי בפתח תקווה ורחוב וולפסון בתל אביב. קרמניצקי היה בין חלוצי תחום החשמל האזרחי באירופה שהתחבר לרעיונותיו של הרצל, הפך לחברו

1 רובינשטיין, עדי. "הרצל נתן ליהודים להיות מה שהם". *ישראל היום – השבוע* (7.12.2018), עמ' 23.

2 גולדקלנג, אורלי. "מוציאים לשון". *מקור ראשון – דיוקן* (7.12.2018), עמ' 4-5.

3 שילון, אבי. "זה לא רק 'משבר הליברליזם'". *הארץ* (10.12.2018), עמ' 11.

וסייע לו בדרכים מגוונות,[4] וולפסון היה עוזרו האישי ויורשו הפוליטי של הרצל.[5]

ב'ג'רוזלם רפורט' פורסמה כתבה שסוקרת את השפעתם של שני קצינים יהודיים על הרצל ורעיונותיו. הראשון – אלפרד דרייפוס – פטריוט צרפתי ויהודי מתבולל, שהתכחש ליהדותו בפומבי, ושמשפטו הוביל להגברת האנטישמיות ולהתעניינותו של הרצל בשאלה היהודית. השני – אלברט גולשמיד – קצין בריטי, גם הוא היה פטריוט של מדינתו ויהודי מתבולל, אך בשונה מקודמו הוא כן התעניין במורשת היהודית, לא זנח אותה ורצה לגרום לשינוי במעמד של עמו.[6]

ב'ישראל היום' פורסמה כתבה קצרה על בוריס שץ – אמן, מקימה של 'בצלאל', שהושפע רבות מהאוטופיה ההרצליאנית וכתב אחת משלו.[7]

פרופ' אוריאל רייכמן העביר ביקורת נוקבת כלפי "קרטל" האוניברסיטאות בארץ ושיבח את המוסד שאותו הקים ומנהל – האוניברסיטה הפרטית הראשונה בארץ – המרכז הבינתחומי הרצליה. לטענתו, הוא מכשיר במוסד שלו את מנהיגי העתיד. את הביקורת שילב רייכמן עם ההיסטוריה של הצלחת המוסד ובסיפורו האישי – של הילד שגדל בתל אביב בפלא של 'מדינת היהודים', שהתחנך על אידיאלים ציוניים, התגייס לצנחנים ועשה קריירה מדהימה.[8]

4 עציון, שמאי. "רחוב קרמניצקי יוחנן – פתח תקווה". *העיתון שמחבר 471* (13.12.2018), עמ' 8.

5 רבינו, יותם. "איפה אתם חיים. רחוב וולפסון". *תל אביב Time Out* (13.12.2018), עמ' 45.

6 Kalev, Gol. "Herzl and Zionism, from France to Britain". *The Jerusalem Report* (14.12.2018), pp. 28-30.

7 יעקבי, ליאור. "היו זמנים". *ישראל היום* (23.12.2018), עמ' 28.

8 פרץ, סמי ודטל, ליאור. "מרכז הבין־טחונים? אנחנו התשובה לנפיחות האקדמית". *הארץ – The marker week* (31.12.2018), עמ' 24-27.

ינואר 2019

בכתבה ב'בימים ההם' תואר האירוע המשמעותי של חודש שבט – ב־1896 יצא לאור ספרו של הרצל 'מדינת היהודים', שאותו הסכים לפרסם רק מוציא לאור לא יהודי (מפני שהספר מצא חן בעיניו). הספר זכה לביקורת הרסנית של יהודי וינה ושל סטפן צווייג (שכינה את הטקסט "אווילי ואטום").[1]

ב'המודיע' נסקרו גלגולי היחסים שבין תנועת "המזרחי" לדורותיה לבין הציונות ומנהיגיה, מהרצל דרך בן גוריון ועד ימינו. מחבר הכתבה טען, כי על הציבור הדתי־לאומי להחליט מה יהיה עתידו לאור ההתפתחויות הצפויות במדינה (הבחירות הקרובות).[2] "סקירה סרוגה" דומה, בשילוב של אירועים היסטוריים מכוננים ואלו המתקיימים בהווה על אודות גלגולי התנועה, הופיעה בשבועון 'בקהילה'.[3]

ב'קולות' פורסמה חידה על דמותו של מורה ומחנך, גנן, משורר, מפקח כללי על גני הילדים בארץ ישראל ומנהל מחלקת החינוך של עיריית תל אביב (התשובה כנראה היא אביו של נתן אלתרמן). החידה כללה פירוט של דרכו האישית והציונית, בין היתר היחשפותו לרעיונותיו של הרצל ואנשי רוח יהודיים של תקופתו.[4]

לקראת ט"ו בשבט וחגיגות 70 שנה לכנסת ישראל הוקמה תערוכת צילומים נדירים בנתב"ג. ב'ידיעות אחרונות' פורסם קובץ של תמונות היסטוריות מהתערוכה בשילוב הסברים על האירועים המכוננים בחיי הכנסת. ביניהם "פרידה מחוזה המדינה" – ארונו של הרצל מוצב בחוף הים בתל אביב ב־1949.[5]

קורות חייו של "מתחרהו של הרצל" – מרקו ברוך – סוקרו ב'מקור ראשון'. על אף היותו של ברוך איש כריזמטי, איש מעשה, בעל חזון ציוני

1 לוין, מיטשל, א. "חזון החווזה". *סגולה* (2.1.2019), עמ' 15.
2 שלום, מ. "פני ה'דת' הלאומית לאן". *המודיע* (1.1.2019), עמ' 5.
3 פלרמן, יצחק. "גלגול חוזר בעולם". *בקהילה* (3.1.2019), עמ' 50–53.
4 רובין, ציפי. "מי הייתה הדמות שהייתה". *קולות* (3.1.2019), עמ' 40.
5 אתאלי, עמיחי. "פוטו כנסת". *ידיעות אחרונות* (7.1.2019), עמ' 16.

ורצון לסייע לעמו, ראו בו בני זמנו והרצל ביניהם סוג של "מטורף". ברוך לא הצליח בדרכו הציונית, הסתבך במאורעות מפוקפקים ושם קץ לחייו. וזאת, לדברי הכותבת, בניגוד להרצל, שפעל בכלים פוליטיים וכן הצליח לקדם את הרעיון הציוני.[6]

ד"ר יוסי ביילין ניתח בכתבתו את ההסכם ההיסטורי בין ויצמן (יורשו של הרצל) לפייסל מלך חג'אז והצביע על השלכותיו ההיפותטיות על יחסי ערבים־יהודים בארץ לו ההסכם היה מתממש.[7]

"האם ציונות מתה?" – שואל ארי קלקר בכתבתו ב'ג'רוזלם פוסט'. את התשובה השלילית נימק בתיאור הצלחותיהן הרבות של הציונות והמדינה החל מהקונגרס הציוני הראשון שיזם הרצל וכלה בימינו אנו. עוד הדגיש, כי הציונות, הזהות היהודית והלאומיות הישראלית אף תתחזקנה אם המדינה ויהדות הארץ והתפוצות יצליחו להתגבר על השסעים התרבותיים והדתיים הקיימים ביניהן.[8]

בכתבה ב'הארץ' השוותה ד"ר מור אלטשולר את הממשלה של נתניהו ואת "הגועליציה" שלו (על פי הביטוי שהמציא שלונסקי בזמנו) לעץ הקורס שכורסם על ידי תולעים מושחתות הבורחות מאחריות (שרי ממשלתו, פעילי מפלגתו ועוד). על מנת לגרום לשינוי הפוליטי במדינה ולעצירת השחיתות ולהתעוררות הציבור קראה הכותבת להשתמש בדוגמתו האישית של הרצל ולחזור לאידיאלים שלו: הציונות שדוגלת בלאומיות אך לא לאומניות, יוזמה חופשית, אך לא קפיטליזם חזירי, ועוד.[9]

בתגובה לביקורת המופנית נגדו בגין כתבותיו ב'הארץ' סיפק דימיטרי שומסקי צידוק לאידיאולוגיה שלו, לדעותיו ולעמלו העיתונאי. שומסקי ציטט את דבריו של הרצל שקרא לסובלנות והעביר ביקורת על "הפרובלמטיקה של גלות" שהשתלטה על הציונות ההרצליאנית והובילה ל"פרקטיקות אנטי־דמוקרטיות ואימפריאליסטיות" וכינון "הגרסה הלאומנית־גזענית של הציונות"; הוא נזכר באנטישמיות שחווה בברית המועצות והשווה בין "שנאת ישראל האוקראינית" של שכניו דאז "לשנאת ישמעאל היהודית...".[10]

6 שקלאר, אביה. "מרקו הכובש". *מקור ראשון* (11.1.2019), עמ' 16-21.

7 ביילין, יוסי. "הסכם פייסל־ויצמן: ההחמצה של כולנו". *ישראל היום* (11.1.2019), עמ' 15.

8 Kalker, Ari. "Is Zionism dead?" *The Jerusalem Report* (11.1.2019), p. 13.

9 אלטשולר, מור. "התולעים וסלחנות הציבור". *הארץ* (22.1.2019), עמ' 2.

10 שומסקי, דימיטרי. "כן, הם שכחו מה זה להיות יהודים". *הארץ* (25.1.2019), עמ' 27.

בכתבה שהופיעה ב'יבניתון' פורסמו שמות משתתפי וזוכי חידון הציונות והמורשת השישי ביבנה, שאורגן על ידי ההסתדרות הציונית העולמית והעירייה.[11]

יצחק מאיר – אחד מראשי המפד"ל – הגיב למכתבו של מאיר איזקסון (שכלל ביקורת כלפי הציונות הדתית). מאיר הזכיר, כי לאורך ההיסטוריה לא היה פלג לגיטימי אחד בלבד בתנועה הציונית בכלל ובציונות הדתית בפרט. בהקשר הזה טען מאיר כי "שיבת ציון" הייתה כורח היסטורי מיסודה, והדעות חלוקות מה הניע את הרצל בעמלו הציוני: "ההשגחה באיש זה אחרי שהעמיד את עצמו לפקודת מגמתה" או משפט דרייפוס.[12]

בריאיון שהעניק יהורם גאון, הוא הזכיר את ספרו, שבו הודגשה תרומתם של יהודי המזרח וצפון אפריקה לציונות עוד לפני העלייה הראשונה ולפני שהרצל חזה את החלום הציוני.[13]

11 מטודי, דוד. "משפחת ורד זכתה בחידון הציונות והמורשת למשפחות ביבנה". *יבניתון* (25.1.2019), עמ' 31.

12 מאיר, יצחק. "רק עיוור לא יראה". *הארץ* (31.1.2019), עמ' 15.

13 "כל הכבוד!". *ביטוח ופיננסים* (31.1.2019), עמ' 2.

פברואר 2019

ב'ג'רוזלם פוסט' סוקרו גלגוליה של רכבת העמק לאור חידוש פעילותה. בין היתר צוין כי הרצל הזכיר את חשיבותה של מסילת הברזל בספרו האוטופי 'אלטנוילנד'.[1]

כתבה מורחבת דנה ב"פוליטיקה של הזיכרון" בארץ בנושא השואה, בדגש על מרד גטו ורשה. בכתבה סוקרו האתר יד ושם ואתרים נוספים בהר הרצל והמאבקים שנוהלו בעבר ועדיין מנוהלים באשר לעקרונות ושיטות ההנצחה בהקשר הציוני או הדתי.[2]

בתגובה לכתבה אודות מרקו ברוך – ה"מתחרה" לכאורה של הרצל במפעל הציוני – טען אחד הקוראים כי אין להשוות ביניהם. שניהם פעלו בשיטות שונות, היו בעלי רקע שונה והגיעו לתוצאות בהתאם, וזאת מבלי להאפיל על הרצל ומבלי לגזור ממסירותו של ברוך (שבכל מקרה נמנה עם גורמים שוליים).[3]

בפורטוגל נפתחה הספרייה התורנית־ציונית ראשונה מסוגה. בין ספריה: 'אלטנוילנד' של הרצל.[4]

באירוע האזכרה השנתי ליגאל אלון תפס חוק הלאום חלק משמעותי אצל נואמי הכבוד. פרופ' שלמה אבינרי טען שהחוק איננו ציוני אלא "בדיוק ההפך למה שהרצל תיאר בחזונו למדינת היהודים המעניקה שוויון לכל אזרחיה...".[5]

---

1 Blumfield, Wendy. "The train to the east". *The Jerusalem Report* (1.2.2019), p. 8-9.

2 Asa-El, Amotz. "The politics of memory". *The Jerusalem Report* (1.2.2019), p. 23-25.

3 אביעזר, עובד. "רק הרצל". *מקור ראשון* (8.2.2019), עמ' 13.

4 מנסבך, גלית. "הברנז'ה". *מצב הרוח* (15.2.2019), עמ' 56.

5 יום אלון 2019: "יום פורה, מעניין ומעורר מחשבה במטרה ללמוד על מנהיגות ראויה". *הזמן הירוק* (12.2.2019), עמ' 10.

בסדרה התיעודית 'מעברות' נחשפה התמונה ההיסטורית והאישית של ביטויי האפליה והגזענות כלפי עדות המזרח שהתגוררו במעבורות עולים. יחד עם סיפור עיירות הפיתוח מדובר לדברי הכותב ב: "...החזון הציוני־אשכנזי שהתקיים כאן מאז שהרצל חלם על מדינה שבה כולם ילכו לאופרה וידברו בנימוס בגרמנית".[6]

השוואה בין "שני בנימינים" (הרצל ופרנקלין) הופיעה בכתבה ב'ג'רוזלם פוסט'. גיל טרוי מצא ערכים משותפים בין שני האישים האינטלקטואלים הללו, הדגיש את המטען הרעיוני העשיר שלהם, הדבקות באידיאולוגיה והפרגמטיות הלוגית בהשגת מטרותיהם.[7]

בכתבה על גלעד פרי – מייסד הקיבוץ החינוכי אשבל ושותף להקמת בית הספר היהודי "אדם חברה טבע" – טען פרי כי בעמלו הוא "שואף לחברה שוויונית, טובה וסולידרית בהתבסס על ערכי הציונות של הרצל וערכי יהדות כמו 'ואהבת לרעך כמוך' ו'תיקון עולם' שבה כולם נהנים מחיי רווחה וכולם שותפים באחריות על פיתוחה".[8]

6 מלמד, אריאנה. "הפרקטיקה של הרשע הביורוקרטי". *הארץ – גלריה* (24.2.2019), עמ' 9.

7 Troy, Gil. "A nationalist love story". *The Jerusalem Post* (22.2.2019), p. 21.

8 רוזן הברמן, עליזה. "אני מאמין בבני אדם". *צפון 1 כרמיאל משגב* (22.2.2019), עמ' 18-20.

מרץ 2019

בריאיון לקראת הבחירות הקרובות סקרה פרופ׳ רוזנברג־פרידמן את ההיסטוריה של זכות הבחירה לנשים. על רקע האפליה והקיפוח בתחום ציינה את התקדים הבא: כבר בשנתה השנייה של התנועה הציונית התקבלו נשים לשוורותיה.[1] הריאיון היווה חלק מכתבה מורחבת לרגל מלאת 100 שנים לתחילת המאבק על זכות ההצבעה לנשים בארץ, שהתקיים בזכות הלחץ שהפעילו נשות ראשון לציון.[2]

לרגל יום האישה הבינלאומי צוינה תרומתו של הרצל שהביע תמיכה בנושא והעניק את זכות ההצבעה לנשים עוד בקונגרס הציוני השני בבזל ב־1898.[3]

המצע הפוליטי של מפלגת ׳הימין החדש׳ בתחום החינוך מבטא את הרצון ש"צעירי ישראל יכירו את מורשת האומה... ודמויות המופת בדברי עמנו, כגון אברהם, משה, דבורה.... וגם אבות הציונות והרצל, ודוד בן גוריון".[4]

ב׳המודיע׳ סוקרו הקונספירציות המיוחסות לראש הממשלה הנוכחי, וזאת לקראת הבחירות המתקרבות ועל רקע הקמפיינים של המועמדים המערבים בתוכם לכאורה תאוריות קשר שונות. המחבר הזכיר כי מבחינה היסטורית היו תאוריות הקשר כלי בידי האנטישמים, כמו למשל ׳הפרוטוקולים של זקני ציון׳, שנטען כי היו סיכום ההרצאה של הרצל בישיבה סודית של הקונגרס הציוני הראשון.[5]

ב׳היו זמנים׳ נכתב על קורות חייו של הרמן שטרוק – אמן דגול ופעיל ציוני שיצר תחריט דיוקנו של הרצל.[6]

---

1 איצקוביץ׳, אבי. "זכות בחירה לנשים? לא מובן מאליו". *ידיעות מודיעין* (1.3.2019), עמ׳ 43.

2 איצקוביץ׳, אבי. "נעליים גדולות". *ידיעות ראשון* (1.3.2019), עמ׳ 1-5.

3 לוי, ימימה. "דבר המערכת". *כיוון חדש גמלאים* (31.3.2019), עמ׳ 2.

4 בן צבי, שמואל. "המצע החדש". *יום ליום* (7.3.2019), עמ׳ 7.

5 כרמלי, מ. "עונת הקונספירציות". *המודיע – תוספת* (8.3.2019), עמ׳ 10-13.

6 יעקבי, ליאור. "היו זמנים". *ישראל היום* (6.3.2019), עמ׳ 28.

בכתבה ב'הארץ' נעשתה השוואה בין תקופות המקרא להיסטוריה של עם ישראל לדורותיו: משה והרצל מתקופת הנביאים; יהושע בן נון ודוד בן גוריון מתקופת הכובשים; שופטי ישראל וראשי הממשלה של המדינה – התקופה שהסתיימה עם כינון השלטון המלוכני בארץ... התקופה הזו, לדברי הכותב, עלולה להתהוות גם כיום.[7]

על רקע דבריה של רותם סלע שרצתה לראות בישראל "מדינת כל אזרחיה" ותגובתו של ראש הממשלה נתניהו לדבריה, התעמק רמי קמחי בהגדרות של "לאומיות" ו"מדינת כל אזרחיה", כפי שהרצל קיבל אותה וכפי שהיא התקבלה בתנועה הציונית.[8]

בתר־דוקטורנט במכון לפילולוגיה גרמנית ניתח את השקפותיהם של רונית מטלון ושל עמוס עוז תוך התעמקות בתפיסותיו של הרצל ובתהפוכותיו של הרעיון הציוני באירופה ובארץ, כפי שהוא בא לידי ביטוי ביצירותיהם של הסופרים הללו.[9]

בכתבה אודות הביוגרפיה הספרותית של הרצל ודרכו הציונית שהופיע בסוגת הקומיקס ('הרצל – היסטוריה אירופאית') הופיעה גם ביקורת על חוסר האיזון בין האיורים הנפלאים לבין המלל המוצלח פחות.[10]

ב'עליתון' סוקרה תוכנית אוגנדה וההתפתחויות סביבה בקונגרס הציוני.[11]

7 אליהו, אלי. "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו". *הארץ* (12.3.2019).
8 קמחי, רמי. "סלע טעתה, נתניהו צדק". *הארץ* (20.3.2019), עמ' 11.
9 בן יהודה, עמרי. "קולות אחרים". *הארץ* (27.3.2019), עמ' 11.
10 שפירא, תום. "הקונגרס הציוני הראשון". *הארץ* (29.3.2019), עמ' 9.
11 "תוכנית אוגנדה". *עליתון – השבועון לנגב* (29.3.2019), עמ' 55.

אפריל 2019

בכתבת התעמולה של 'הקיבוץ', קרא המחבר לציבור הרחב ללכת להצביע בעד מפלגת העבודה ובכך לכונן את שינוי הערכים וההתנהלות השונה מצד המנהיגות. המחבר הזכיר את ההיסטוריה של המפלגה, את תרומתה בהקמת המדינה ואת "שותפיה הנאמנים לאותה תפיסת עולם ציונית מעשית, אשר התווה הרצל בחזונו...".[1]

פול גרוס מ'ג'רוזלם פוסט' ניתח את המצע הפוליטי של מפלגת 'כחול לבן' ומנהיגה מול זו של 'הליכוד' והעומד בראשה. המחבר הזכיר כי 'כחול לבן' "מייצגת את המשכיות הרעיון של מדינה יהודית ודמוקרטית שחזו ציונים, החל מהרצל וכלה בבן גוריון וז'בוטינסקי, ושהובטחה במגילת העצמאות".[2]

במוסף חג של 'המבשר' תוארה תוכנית אוגנדה של הרצל, הרקע הפוליטי שלה (בדגש על העמדה הבריטית), המצב של יהודי אירופה (בעקבות הפוגרומים ברוסיה) ושל התנועה הציונית דאז (שטרם התלכדה סביב הרעיון של השיבה לארץ ישראל בלבד). כמו כן, נותחה הקריסה של התוכנית בקונגרס הציוני והודגשה תרומתם של חוגים ציונים־דתיים לנפילת ההצעה.[3]

בכתבה ב'בקהילה' הופיע תיאור המסע לאוגנדה והאטרקציות של המדינה. בין היתר: שדה התעופה אנטבה, המורשת הקולוניאלית־בריטית של הרודן אידי אמין. בסוף הכתבה הוזכרה תוכנית אוגנדה של הרצל.[4]

בכתבה מורחבת נערכה סקירה של מוזיאוני ראשי הממשלה בישראל. הכתבה פתחה במוזיאון של חוזה המדינה – הרצל, והמשיכה עם המוזיאונים של בן גוריון, לוי אשכול, מנחם בגין ועד "מרכז מורשת רבין" בתל אביב.[5]

---

1 אורטנברג, צבי. "אל תחמיצו את האפשרות לסייע לתקווה להפוך לעובדה". *הקיבוץ* (5.4.2019), עמ' 24.

2 Gross, Paul. "Mainstream Israel is Blue and White". *The Jerusalem Post* (9.4.2019).

3 בנדר, ט. "התוכנית להקמת מדינה יהודית באוגנדה". *המבשר* (17.4.2019), עמ' 67-71.

4 הורוביץ, יצחק. "ארץ לא ברורה". *בקהילה* (17.4.2019), עמ' 65-75.

5 גולדקלנג, אורלי. "זה הראש", *מקור ראשון – טיולים* (19.4.2019), עמ' 6-14.

בכתבה לקראת חג הפסח סיפר הרב מאיר אביטן על שירי הגאולה של יהודי ספרד ומרוקו ותיאר את ההקבלה שבין הרצל למשה רבנו: שני האישים גאלו את העם, בעוד הם נולדו כאישיות חיצונית לאומה; שניהם התעוררו מבחינה מוסרית בעקבות אירועים דומים. הרצל אומנם לא נתן לעמו "תורה" (עשו זאת רבנים), אך יסד מדינה.[6]

בכתבה ב־*echo* בשפה הרוסית (עם תקציר בעברית) נכתב על אודות ביקורו של הרצל בארץ, חוויותיו מירושלים, פגישתו עם קיסר גרמניה ותובנותיו מהביקור. המחבר גם תיאר בקצרה את ההיסטוריה של הרצל ואת תרומתו לציונות.[7]

6 אביטן, מאיר. "משוררות הגאולה". *מקור ראשון – שבת* (25.4.2019), עמ' 4.

7 לזרוס, ולדימיר. "הביקור ההיסטורי של הרצל בארץ ישראל". *Echo* (22.4.2019), עמ' 14.

מאי 2019

ב'ישראל היום' פורסמה כתבה הקוראת לעליית יהודים לארץ. הכותב ערך סקירה היסטורית קצרה והזכיר את שני האישים החשובים שתרמו את חלקם לרעיון של העלייה ותקומת הארץ: הרב יהודה אלקלעי מזמלין (הרב של סבו של הרצל) והרצל עצמו.[1]

לקראת יום העצמאות פרסם כתב עת לילדים 'אותיות' מספר עובדות היסטוריות וסטטיסטיות על ישראל. בין היתר הוזכרו תוכנית אוגנדה של הרצל והצעתו שלא התקבלה לדגל המדינה (שבעה כוכבים).[2]

לקראת יום העצמאות תוארו הישגיה המרשימים בתחום התעשייה והמדדים המקרו־כלכליים של ישראל יחסית לתקופת הקמת המדינה. עם זאת הישגים מרשימים פחות תועדו בתחום הבנקאות – רוב הבנקים הוקמו עוד טרם קום המדינה, לדוגמה "הבנק הלאומי", שנוסד ביוזמת הרצל בקונגרס הציוני ב־1902.[3]

ב'צ'ופצ'יק' פורסמה דרכה ההיסטורית של "התקווה" – ההמנון של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל – מניצחונה בתחרויות ועד אישורה על ידי הרצל.[4]

בהסתמך על תורתו של גוסטב לנדאואר, הוגה דעות סוציאליסטי שהתבטא בנושא הלאומיות היהודית של הרצל, ובהתבסס על השקפותיהם של ציונים סוציאליסטיים ועל אלו של עמוס שוקן, יצא דימיטרי שומסקי בכתבתו נגד ה"הפרדה בין הזהות הלאומית היהודית למחויבות ערכית אוניברסלית".[5]

---

1 אידר, דרור. "יהודים, בואו הביתה – עלו לארץ ישראל!" *ישראל היום* (2.5.2019), עמ' 3.

2 "אנו מכריזים בזאת". *אותיות* (3.5.2019), עמ' 42-43.

3 בר־טל, ערן. "עצמאות כלכלית: התמ"ג זינק פי 12 מקום המדינה". *ישראל היום* (8.5.2019), עמ' 19.

4 סימקין, נתנאל. "תקוותנו". *צ'ופצ'יק* (5.5.2019), עמ' 28-29.

5 שומסקי, דימיטרי. "להיות אומה פירושו לשאת בתפקיד". *הארץ* (3.5.2019), עמ' 26.

ב'מקור ראשון' פורסמה כתבה הסוקרת את הראייה הפסימית של אחד העם – "האיש שהתפרנס מהוויכוח המרתק עם הרצל" על אודות התגשמות הרעיון הציוני ואפשרות הקמת המדינה וקיבוץ הגלויות.[6]

ב'יתד נאמן' פורסמה ביקורת קשה על מדינת ישראל והציונות לקראת יום העצמאות. הכותב האשים את המדינה והתנועה הציונית בכך שהן פעלו בעבר ופועלות כיום על מנת להשוות ולדמות את היהודים לגויים. לצורך הוכחת טענותיו ציטט הכותב מיומניו ומ'מדינת היהודים' של הרצל: "את הרבנים נכלא בבית הכנסת, כשם שנכלא את הצבא בקסרקטינים".[7]

בכתבתו ביקש הרב ד"ר צחי הרשקוביץ' לבחון את יסודות המשנה התורנית והלאומית של הציבור הציוני־דתי, וזאת תוך ציטוט מעבודותיו של הגאון ההונגרי ואחד מתומכיו ומקדמיו של הרצל, הרב יוסף נָטוֹנֶק. נטונק נקט באמצע המאה ה־19 גישה רציונליסטית וקרא לא לחכות לנסים ולבוא המשיח, אלא לקדם את הרעיון הציוני.[8]

רן סגל סקר את התורמים הרבים ליישוב היהודי בארץ ישראל, הן במסגרת "צדקה" מאת פילנתרופים וגופים שהקימו והן במסגרת גופים ציוניים שנוסדו ביוזמת הרצל וממשיכי דרכו. לטענת סגל סייעו התורמים הרבים לכינון המדינה היהודית ותרמו לשיתוף הפעולה והצדק החברתי שבה.[9]

ב'מבט ראשון' זכה לסיקור נרחב 'מצעד האיוולת היהודי' – ספרו של אמוץ עשהאל, המביע ביקורת נוקבת על ההיסטוריה היהודית. בספר הופנתה אצבע מאשימה כלפי רוב המנהיגים היהודיים (נביאים, מלכים, רבנים וכד'). בריאיון עם הסופר הוזכרה דמותו של הרצל כזה שעמד לכאורה מאחורי איחוד העם וקידם את הרעיון הציוני. עם זאת, עשהאל קורא לציבור הישראלי לא להשלות את עצמו, שכן מחכים לו אתגרים רבים בעקבות מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים ותרבותיים המפלגים ומשסעים אותו.[10]

ד"ר אופיר העברי, המשנה לנשיא מכון הרצל בירושלים, הפנה ביקורת כלפי מערכת המשפט ש"מעקרת" עשרות שנים את המדיניות הציונית

---

6 סגל, חגי. "האמת על ארץ ישראל". *מקור ראשון – יומן* (8.5.2019), עמ' 1-3.

7 י. נ. "האור שבתוך החשכה". *יתד נאמן* (5.5.2019), עמ' 13.

8 הרשקוביץ, צחי. "יש המחכים שהקב"ה ינחם בדרך נס למדינה אגדתית". *שבתון* (3.5.2019), עמ' 30.

9 Segal, Ran. "The ultimate proof of partnership". *The Jerusalem Post* (16.5.2019), p. 11.

10 הורוביץ, אריאל. "ההיסטוריה היהודית על ספסל הנאשמים". *מקור ראשון – שבת* (17.5.2019), עמ' 8-11.

ומדרדרת את הדרך שבה צעדו הציונות וישראל מאז הרצל ובן גוריון. הכותב שָׂם דגש מיוחד על המחלוקת בעקבות "חוק הלאום".[11]

כתבה נרחבת מאת אריה דובנוב ואיתמר בן־עמי הוקדשה לרעיונות שהגו לאחרונה מספר היסטוריונים. בספרו *Beyond the Nation State: The Zionist Political Imagination from Pinsker to Ben-Gurion*, טוען דימיטרי שומסקי כי מנהיגי הציונות כלל לא שאפו למדינת לאום יהודית. בספרו *In Search of Israel: The History of an Idea* טוען מיכאל ברנר שכותבים ציונים כלל לא שאפו להקמת מדינה ריבונית, אלא בחנו הצעות שונות, כגון הדומיניון היהודי־בריטי תחת ממשלת הוד מלכותה. בספרו *Sovereign Jews: Israel, Zionizm and Judaism* טוען יעקב ידגר שמדינת ישראל מייצגת את עלייתו של טיפוס "היהודי המדיני". מכאן עברו הכותבים לשאלה "האם יש חשיבות לכך שהציונות לא שאפה למדינה יהודית, וכי הוגיה נטו להתייחס בחיוב לרעיונות אוטונומיים אלטרנטיביים...". את התשובה מצאו ברעיון שהגה סת' אנזיסקה בספרו *Preventing Palestine: A Political History from Camp David to Oslo*, בו סוקרה התשתית למדיניות הישראלית של "מניעת ריבונות" פלסטינית, והתחייבותה לאוטונומיה בלבד.[12]

11 העברי, אופיר. "אדרבה, נתקן את כל חוקי היסוד". *ישראל היום* (19.5.2019), עמ' 28.

12 דובנוב, אריה ובן־עמי, איתמר. "האם מנהיגי הציונות שאפו בכלל להקים מדינה יהודית?" *הארץ (מוסף הארץ)* (24.5.2019), עמ' 52-54.

יוני 2019

ב'קולות' פורסם פתרון החידה: הדמות שהביוגרפיה שלה פורסמה ללא שם הייתה אביו של נתן אלתרמן – יצחק. איש חינוך עברי, מורה ומחנך, שהושפע רבות מחזונו של הרצל ומפעילותם הספרותית של מנדלי, אחד העם, ביאליק ואחרים.[1]

ב'ישראל היום' תוארה האהדה שזכה לה ליברמן מצד כוחות השמאל לאחר סירובו להיכנס לממשלת נתניהו וניסיונו להפיל את ראש הממשלה. הכותב תקף את השיטות של "מכבסת השמאל" וביקר את הטענה כי "... ליברמן עשוי לזכות את עצמו... במקום של כבוד בפנתיאון הלאומי ובתולדות הציונות... הרצל, בן גוריון, רבין ואיווט".[2]

שגרירות שוויץ בשיתוף עיריית תל אביב השיקה את מיזם הדגל "בזל בתל אביב". וזאת תוך הדגשת המעמד המיוחד שהיה לבזל עבור הציונות והרצל. במסגרת המיזם במהלך 2019 תארח תל אביב אנשי רוח, אמנים ויזמים משוויץ.[3]

לבקשת הכותב שִׁחזר 'הארץ' את הקריקטורה של נרי ליבנה, בה תואר נתניהו נותן סנוקרת להרצל. לטענת הכותב, התמונה הזו מתמצתת "את תחושת הכאב והזעם על מעלליו של ראש הממשלה".[4]

ב'המודיע' פורסמה ביקורת נוקבת כלפי הרצל, רעיונותיו, ספריו, תומכיו וממשיכי דרכו (מאז סוף המאה ה־19 ועד ימינו) והושמצו התנועה הציונית, מדינת ישראל, אופייה ומפעליה.[5]

במקום לחלק לבוגרי התיכונים את הספר 'אלטנוילנד' מאת הרצל החליט מנהל החינוך בתל אביב להעניק לבוגרים את ספרו של עמוס עוז – 'שלום

1 פתרון החידה שהתפרסמה בגיליון הקודם, קולות 17. *קולות* (4.6.2019), עמ' 49–50.
2 ביגמן, עקיבא. "מכונת כביסה מתוצרת השמאל". *ישראל היום* (5.6.2019), עמ' 30.
3 כהן, משה. "שבועות של חגיגות". *המקומון תל אביב* (6.6.2019), עמ' 1–2.
4 בן דור, גדעון. "את השלט הזה אשא בהפגנות הבאות". *הארץ* (7.6.2019), עמ' 6.
5 טנטנבוים, יצחק מתתיהו. "מדינת 'הרצל' לא מדינת 'הלכה'". *המודיע* (7.6.2019), עמ' 8.

לקנאים' – הספר שמתנגד לקיצוניות ושקורא לדו־קיום.[6] בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' הופיעו דברי ביקורת על ההחלטה הזו מאת מ"מ ההסתדרות הציונית העולמית – יעקב חגואל. לטענתו, עם כל הכבוד לעוז הוא אינו יכול להחליף את הרצל, בין היתר בשל דעותיו השמאלניות־רדיקליות.[7] בכתבתו ב'ישראל היום' הצטרף אמנון לורד לביקורת כלפי העירייה וראש העיר – חולדאי – ש"יש לו הרצל משלו". לורד רמז כי ראש העיר מסוגל לשנות את שמו של רחוב הרצל המיושן "למשהו יותר מודרני".[8] נדב העצני מ'מעריב' הזכיר את הפרשה בהקשר של שינויים במפה הפוליטית במדינה – ביקוש למפלגת ימין ציונית לא דתית – והוסיף כי הציונות של עיריית תל אביב ושל חולדאי אינה הציונות של הרצל, של בן גוריון ושל ז'בוטינסקי.[9] הרב אליהו גוט הזכיר את הפרשה של ספריהם של הרצל ועמוס עוז כאשר ניתח את המציאות הפוליטית־משפטית במדינה והעביר ביקורת על חוגי השמאל בארץ ובעולם.[10]

בריאיון לקראת פרסום ספרה 'פרדוקס הפוליטיקה היהודית', מתחה פרופ' רות וייס ביקורת על המערכת הפוליטית והמשפטית ועל היחס של המדינה כלפי יהודי הגולה. בשיחה הועלתה הפרשנות של הרצל כלפי האנטישמיות והלאומיות: היהודים צריכים מדינה כדי להעלים את האנטישמיות. ואילו הרצל היה חי היום, הוא היה מבחין בכך שהתפרצויות האנטישמיות בעולם קשורות בחלקן במה שקורה במדינת ישראל.[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' נסקר הספר החדש של *Jerold S. Auerbach: Print to Fit: The New York Times, Zionism and Israel 1896-2016*, שניתח את היחס הביקורתי במיוחד של העיתון *The New York Times*, בעליו וערכיו כלפי הציונות וישראל, מאז פרסום ספריו של הרצל ועד ימינו. המחבר מצא את שורשי התופעה הזו במאפייני זהותם של בעלי העיתון – יהודים אמידים שלא ראו נחיצות במדינת היהודים וגם לא רצו שהעיתון ייתפס לכאורה כמקדם הרעיונות היהודיים בחברה האמריקנית.[12]

---

6 כהן, משה. "עיריית תל אביב לא תחלק לתלמידים את הספר 'אלטנוילנד'". *מעריב* (11.6.2019), עמ' 12-13.

7 "עוז במקום הרצל", *נובוסטי נידלי* (13.6.2019), עמ' 5 (רוסית).

8 לורד, אמנון. "שיעור מולדת". *ישראל היום* (14.6.2019), עמ' 2-3.

9 העצני, נדב. "סימנים של התפכחות". *מעריב – סוף שבוע* (14.6.2019), עמ' 30.

10 גוט, אליהו. "ערוץ החסימה". *משפחה – השבועון לבית היהודי* (20.6.2019), עמ' 22.

11 "פוליטיקה היא החוליה החלשה שלנו". *מקור ראשון* (14.6.2019), עמ' 6-7.

12 Teller, Neville. "Print to Fit: The New York Times and Israel". *The Jerusalem Post* (14.6.2019), p. 46-47.

גול כלב עמד על ההקבלה בין מה שקרה ליהודים לאחר יציאת מצרים (רצונם לחזור לארץ הפרעונים) לבין מה שחזה הרצל עם הקמת מדינת היהודים (הרצון לחזור לאירופה בעקבות ההיעלמות לכאורה של האנטישמיות הממוסדת בה).[13]

אל"מ במילואים ועורך הדין רון טירה יצא נגד הפגיעה בחינוך הממלכתי, דבר שמודגם היטב לטענת הכותב על ידי מינויו של שר החינוך החדש – הרב רפי פרץ – והכנסת תכנים דתיים־מסורתיים לתוכניות הלימוד. טירה רוצה שילדיו "יכירו את האמת ההיסטורית, שלפיה הרצל, הס, פינסקר, ז'בוטינסקי ובן גוריון היו חילונים, והחילוניות הייתה היסוד לתפיסת עולמם ולכינון התנועה הלאומית...".[14]

אברהם דובדבני – יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית – סיפר על הגוף שהוא מופקד עליו: ההסתדרות הוקמה כבר על ידי הרצל, והיא מקדמת עלייה, התיישבות, שמירה על זהות יהודית וחינוך ציוני בארץ ובחו"ל.[15]

רה"מ בנימין נתניהו סיפר בכתבתו על הברית המיוחדת, היציבה והאיתנה עם ארה"ב. בתחילת הכתבה הוא הזכיר את הרצל, ש"ייחס חשיבות עצומה לכריתת בריתות ולטיפוח יחסי ידידות בין העם היהודי לעמי העולם".[16]

פסטיבל היהדות והישראליות "לא בשמיים" יתקיים בפעם ה־21 בתל־חי ובאתרים שונים בגליל. מטרתו – "להציף בשאלות יהודיות־ישראליות עכשוויות", שכן מאז הקונגרס שארגן הרצל בבזל ועד ימינו "מחפשת החברה הישראלית את זהותה".[17]

13 Kalev, Gol. "Parashat Herzl: To Egypt or to Israel?" *The Jerusalem Post Magazine* (21.6.2019), p. 43.

14 טירה, רון. "הם לא ינצחו". *מעריב – המגזין* (24.6.2019), עמ' 3.

15 כהן, אוריאל. "לשמור על הצביון היהודי זה מאבק תמידי". *ישראל היום – מוסף יחסי ישראל ארה"ב* (27.6.2019), עמ' 34-35.

16 נתניהו, בנימין. "ברית איתנה ויציבה מתמיד". *ישראל היום – מוסף יחסי ישראל ארה"ב* (27.6.2019), עמ' 7.

17 פריאנט, שירי. "יהדות ומוזיקה". *מידע 8* (28.6.2019), עמ' 32.

יולי 2019

יולי אדלשטיין כותב על סוגיית השבת ועל מה שהיא מעוררת מבחינה חוקתית, משפטית, חברתית ותרבותית. הכותב ציטט את פינסקר והרצל, שהתבטאו באשר ליכולותיה של הציונות לאחד בין היסודות הדתיים השמרניים לאלו המודרניים וליצור קשר הדוק בין אוכלוסיות יהודיות שונות. אדלשטיין הדגיש כי גם בעבר וגם כיום "הקשר ההדוק" הינו יותר "משאלת לב מאשר מציאות ממשית", אך הביע תקווה כי סוגיית השבת, כמו שאר הסוגיות המעוררות מחלוקת בחברה הישראלית, תיפתר בלי ליצור קרע בין דתיים לחילוניים.[1]

בכתבתו על יהודי אתיופיה, התייחס אראל סג"ל להיסטוריה ולתרבות שלהם וכן להתמודדותם עם הקשיים בארץ בעבר וכיום. בין היתר, הכותב ציין את העובדה שבני הקהילה היו ציוניים עוד לפני הרצל, וב־1862 אלפים מבני הקהילה נספו בניסיון עלייה כושל לארץ ישראל.[2]

בריאיון עימו סיפר ד"ר גדי טאוב על "עריקתו לימין", על תפיסותיו ועל ראייתו את ישראל בזירת הפנים והחוץ. הוא הזכיר את הנושא הפלסטיני, את מאבקי השמאל הרדיקלי, את המחלוקות על בסיס עדתי ודתי. בהקשר המאבק בין חילוניים ודתיים השתמש ד"ר טאוב בדוגמה של הרצל, ש"חיזר אחרי רבנים כי הבין שתפיסה לאומית של היהדות לא יכולה לשלול את הדת...".[3]

מאיר שלו ביקר את התנהגותו של שר החינוך המונע מסטיגמות דתיות, הזכיר ממצא ארכאולוגי מעניין שהצביע על חיים נורמליים בארץ לפני תשעת אלפים שנים (לפני קיום הדתות המודרניות), קרא להפרדה בין הדת למדינה ולהפרדה של הדת מפוליטיקה. בין היתר השתמש בציטוט של הרצל מ'אלטנוילנד' שעסק ברבנים: "אנחנו נחזיק אותם בבתי הכנסת".[4]

---

1 אדלשטיין, יולי. "כיכר השבת". *מקור ראשון* (5.7.2019), עמ' 26.
2 סג"ל, אראל. "שנת ביתא ישראל". *ישראל היום – השבוע* (5.7.2019), עמ' 27.
3 סג"ל, איתמר. "אני מדבר שמאלנית שוטפת". *שביעי* (12.7.2019), עמ' 1-6.
4 שלו, מאיר. "חדשות ונצורות". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (19.7.2019), עמ' 27.

לקראת פרסום ספרו 'מתקווה למדינה' הזכיר הרב אברהם וסרמן את תכניו בכתבה שיצאה לקראת ציון 115 שנים לפטירתו של הרצל. הרב וסרמן התמקד בכתבתו בתיאור בית המקדש שהרצל חזה את בנייתו ופעילותו ב'אלטנוילנד'.[5]

מנחם רהט עמד על ייחודיותו של הרצל בין כל גדולי ישראל. לטענתו, הרצל הצליח יותר מהרמב"ם, אנשי כנסת הגדולה והאדמו"רים להביא לגאולת ישראל ובכך הציל את העם מכליית ההתבוללות.[6]

פרופ' אריאל פלדשטיין כתב על האתר של הר הרצל, על ההיסטוריה של הקמתו (הבאת עצמותיו של הרצל ארצה), ועל ההקשרים הסמליים והפוליטיים של האתר לציונות, החברה הישראלית ולמדינת ישראל מאז תקופת בן גוריון ועד ימינו.[7]

ד"ר עליזה לביא שמונתה ליו"ר מרכז הרצל קראה "...לחזור וללמוד את מורשתו של הרצל ולחלץ ממנה בכלים עכשוויים דרכים לחיזוק הקשר של מגזרים בחברה לשאלות של זהות, שייכות וערבות הדדית...". עוד הדגישה שברצונה "...להחזיר להר הרצל את כל אלו ששכחו את המרכז".[8]

ב'ג'רוזלם פוסט' נסקרו האירועים הרשמיים והבלתי רשמיים שיוקדשו להרצל עד סוף השנה הנוכחית. ביניהם: הרצאתו של האספן הקנדי (האוסף פריטים הקשורים להרצל) במרכז הרצל בירושלים וההצגה 'בזל בתל אביב' לרגל ציון 70 שנה לכינון היחסים הדיפלומטיים בין שוויץ לישראל.[9]

יעקב הגואל התייחס בכתבתו לתרומתו של הרצל למפעל הציוני, לאתר הזיכרון של הרצל בירושלים, להיסטוריה שלו ולסמליו, ועסק בסיפור המסתורי של הפרוכת הנעלמת, שעטפה את ארונו של הרצל בטקס קבורתו הרשמי בארץ, ובשחזורה כיום.[10]

ב'יתד נאמן' הופיעה כתבה מורחבת על הקיסר הגרמני וילהלם השני ועל ביקורו בארץ ישראל ב־1898. הכותב סקר את השינויים בנוף שתועדו בעת הביקור בירושלים וסביבתה, עמד על פרטי קבלת הפנים של הקיסר ועל האירועים שאורגנו על ידי העדה היהודית וראשיה. עוד פירט את היחס של

---

5 וסרמן, אברהם. "הרצל והמקדש". *עולם קטן* (19.7.2019), עמ' 10.

6 רהט, מנחם. "הרצל אמר: הופכים את שלבי גאולת ישראל". *מצב הרוח* (19.7.2019), עמ' 8.

7 פלדשטיין, אריאל. "הר הרצל: ראי לישראליות". *ישראל היום* (23.7.2019), עמ' 29.

8 "פתיתים: סיכום אירועי השבוע". *שביעי* (19.7.2019), עמ' 30.

9 Cashman, Greer, Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (24.7.2019), p. 13.

10 Hagoel, Yaakov. "Herzl beyond the parochet (curtain)". *The Jerusalem Post* (25.7.2019), p. 11.

הרבנים כלפי הביקור והקיסר (שחלקם ראו בו אנטישמי ו"עמלק"), ציין את חשיבות הביקור ליחסים שנרקמו בין גרמניה לעות'מאנים. שלוש שורות בלבד הוקדשו למשמעותו של הביקור בתולדות הציונות: המפגש של הרצל עם הקיסר.[11]

ב'הארץ' פורסמה כתבה על ההיסטוריה של הקפה בישראל, על כל ההקשרים הדתיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים שלו. בפתיח הכתבה צוין כי "בית הקפה הווינאי היה חלק בלתי נפרד מחזונו הציוני של הרצל...", והוא "היה אמור להיות מעמודי התווך של התרבות שיש למסדה בארץ ישנה־חדשה...".[12]

11 פריינד, י. "קיסר אנטישמי בשערי ירושלים". *יתד נאמן – יתד השבוע* (26.7.2019), עמ' 28-31.

12 דק, מיכאל. "משטן לחבר נאמן", *הארץ – קפה* (29.7.2019), עמ' 8.

אוגוסט 2019

מספר כתבות הוקדש לרגל ציון 70 שנה להעלאת עצמותיו של הרצל ארצה. לסיקור נרחב זכו דברי הימים של היוזמה, תיאור האתר של הר הרצל, מקומו בהיסטוריה הישראלית ומצבו הנוכחי.[1] בין היתר נפתרה "תעלומת הפרוכת" שעטפה את ארונו של הרצל בהבאתו ארצה ב־1949 ושנעלמה לאחר מכן. ההיסטוריה שלה הופיעה בפרוטרוט, כמו גם סיפור שחזורה, דבר שנעשה בסיועו של ד"ר יצחק ויס, שאביו היה מיוצרי הפרוכת המקורית.[2]

ב'מקור ראשון' פורסמה כתבה מורחבת על חברי קיבוץ המחנכים של "דרור ישראל". לצד דבקותם באידיאלים החברתיים ומסירותם לעשייה מגוונת צוין כי "חברי הקיבוץ מקדישים גם זמן קבוע ללמידה... ולומדים את כתבי בובר, כצנלסון, הרצל והסוציולוג היהודי זיגמונט באומן".[3]

חילופי האשמות נרשמו לאחר שיאיר לפיד טען כי אנשי מפלגת 'עוצמה יהודית' אינם ראויים לשבת בפרלמנט מתחת לדיוקנו של הרצל.[4]

ד"ר רונה טאוזינגר (חוקרת ספרות, יהדות, תרבות ואומנות) הקדישה את כתבתה להגנת תוכנית הלימודים "מורשת", שלאחרונה האשימו אותה ב"הדתה". בתוכנית מוזכרות דמויות היסטוריות שונות, יהודיים ולא יהודים, דתיים וחילוניים גם יחד, וביניהן: הבעש"ט, ר' נחמן, הרב סולובייצ'יק, הרב קוק, בובר, השל, הרצל, א"ד גורדון, ביאליק, טשרניחובסקי, רחל, גולדברג, זך, אלבר קאמי, עמנואל לוינס, ז'אן פול סארטר וז'אק דרידה.[5]

---

1 בר, דורון. "מסעו האחרון של חוזה המדינה". *מקור ראשון – שבת* (16.8.2019), עמ' 12-13.

2 מאיר, יעקב. "פתיתים: סיכום אירועי השבוע. נפתרה התעלומה". *שביעי* (2.8.2019), עמ' 24; רוט־אבנרי, דניאל. "סוף לתעלומת הפרוכת ההיסטורית של הרצל". *ישראל היום* (7.8.2019), עמ' 16.

3 רייכנר, אלישיב. "מפוצצים את הבועה". *מקור ראשון – שבת* (9.8.2019), עמ' 10-13.

4 Hoffman, Gil. "Lapid laughs off call to not let him run". *The Jerusalem Post* (8.8.2019), p. 2.

5 טאוזינגר, רונה. "חובה בכל בית יהודי". *ישראל היום – השבוע* (23.8.2019), עמ' 9.

ב'הארץ' התייחסו להורים שבודקים את ספרי הלימוד של ילדיהם ומוצאים בהם תכנים המעידים על "הדתה והתגברות הלאומניות המסתגרת במערכת החינוך...". כך הדביקה אחת האימהות מספר פתקים בספרי הלימוד עם הערות ותיקונים משלה (שנועדו למורים), בהם ביקשה להתייחס ביתר פירוט לסוגיות הבעייתיות לכאורה. באחד הפתקים הדגישה פרט שלא הופיע: "הרצל היה חילוני". בנוסף, לצד התייחסות ארוכה לתפילות וגעגועים לארץ ישראל בהקשר של "איך נולדה מדינת ישראל" ציינה ש"רק דתיים התפללו וחילונים כמו הרצל דאגו להקים את המדינה".[6]

ב־*The Atlanta Jewish Times* פורסמה הידיעה מ־18 באוגוסט 1898 – מספר שבועות לפני הקונגרס הציוני השני. אז נודע על פגישה סודית בוורשה של 160 נציגים יהודיים מ־93 ערי רוסיה (שאותה ארגן אחד העם); ועל מכתבו ליהושע רבניצקי שבו שמח על כך שראה התנגדות לציונות הפוליטית של הרצל.[7]

ב'הארץ' פורסם סיפורו של הארכיון הציוני והתערוכה החדשה שהוקמה. בתערוכה הופיעו פריטים נדירים מההיסטוריה הציונית, מאז ימי הרצל. בנוסף, הוזכר הניסיון להציל את הארכיון בתקופה הנאצית ותואר שדרוגו בימינו.[8]

לרגל ציון 122 שנה לקונגרס הציוני הראשון (29-31.8.1897) ו־70 שנה להבאת עצמותיו של הרצל ארצה הופיעה ב'ג'רוזלם פוסט' סדרת כתבות הקשורות ישירות ובעקיפין להרצל ולציונות. העריכה מספקת רקע כללי אודות הכתבות והמחברים (עיתונאים, אנשי רוח, דת ואקדמיה).[9] גול כלב התעמק בהיסטוריה של החשיפה של הרצל אל הציונות, דבר שבא במקביל עם חזרתו של הרצל ליהדות ושלווה בניסיונו של הרצל ליצור אידיאולוגיה שתתאים ותאחד בין כל הפלגים של הלאום היהודי המתהווה.[10] בכתבה נוספת שלו, שבה ראיין כלב את פרופ' שלמה אבינרי, נעשתה השוואה בין המציאות הישראלית לבין ספר האוטופיה 'אלטנוילנד'. בהיותו עיתונאי מבריק ובעל ניסיון רב הצליח הרצל בספרו "לנבא" את המחלוקות הפוליטיות,

6 קשתי, אור. "באישור משרד החינוך, וההורים". *הארץ* (30.8.2019), עמ' 11-12.

7 "Today in Israeli History". *The Atlanta Jewish Times* (16.8.2019), p. 12.

8 אדרת, עופר. "לא רק טרומפלדור נתן יד לציונות". *הארץ* (29.8.2019), עמ' 12.

9 Schachne, Erica. "From the Editor's Desk". *The Jerusalem Post – Magazine* (30.8.2019), p. 2.

10 Kalev, Gol. "What inspired Herzl's Zionism?" *The Jerusalem Post — Magazine* (30.8.2019), pp. 6-8.

הדתיות והחברתיות האופייניות לישראל של ימינו.[11] פרופ׳ דוד פיימן סיפר על סבו – רב יעקב קופל גולדבלום (״זיידה״) – פעיל ציוני בריטי שגם פיתח את שיטת הלימוד ״עברית בעברית״. האיש הוקסם מרעיונותיו של הרצל, קרא לאחד מבניו ״בנימין זאב הרצל״ ואף בהשראת המפגש עימו ב־1896 בלונדון הקדיש להרצל שיר שבח, שבו תואר הרצל כ״משיח״. אפילו תוכנית אוגנדה שאותה התבקש לקדם על ידי הרצל, לא הצליחה לערער את האהדה של ״זיידה״ כלפי הרצל ודרכו.[12] פרופ׳ אריאל פלדשטיין תיאר את ההיסטוריה של הר הרצל ואת תפקידו הסמלי של האתר הלאומי הזה ככלי המאחד את החברה הישראלית.[13]

ב׳מקור ראשון׳ פורסמה כתבה על מקומה של קפריסין בהיסטוריה היהודית והציונית. כמו כן, הוזכר הניסיון של הרצל משנת 1902 (כשנה לפני תוכנית אוגנדה) לקדם התיישבות יהודית באי.[14]

עו״ד אמיר שושני סיפר על דרכו האישית והעסקית של איש עסקים מוריץ שטיינברג, ועל הסכסוך הכספי שלו עם אחד ממקימי ״הכנסייה הארץ־ישראלית״ – ד״ר הלל יפה (שהתנגד לקונגרס הציוני השישי ולתוכנית אוגנדה של הרצל).[15]

11 Kalev, Gol. "Herzl's *Altneuland* can be used as a mirror to judge our society today". *The Jerusalem Post – Magazine* (30.8.2019), pp. 14-15.

12 Faiman, David. "Learning firsthand about Theodor Herzl..." *The Jerusalem Post – Magazine* (30.8.2019), p. 13.

13 Feldstein, Ariel. "On the 70-th anniversary of Mount Herzl the national temple". *The Jerusalem Post – Magazine* (30.8.2019), pp. 12-13.

14 בירנבוים, אליהו. ״קרש קפיצה לחלום הציוני״. *מקור ראשון – שבת* (30.8.2019), עמ׳ 16-17.

15 שושני, אמיר. ״׳הכנסייה׳ שלא הגישה את הלחי השנייה״. *מצב הרוח* (30.8.2019), עמ׳ 38.

ספטמבר 2019

לקראת הבחירות פורסם ב'מעריב' ריאיון עם אביגדור ליברמן, בו פרס את משנתו ואת השקפתו על המערכת הפוליטית בישראל (בדגש על התנגדותו ל"טירוף של מדינת הלכה"). בתחילת הריאיון הדגיש ליברמן כי "...מייסדי התנועה הציונית היו אנשים חילוניים. הרצל, נורדאו, פינסקר... אפילו הסמלים של התנועה הרוויזיוניסטית, ז'בוטינסקי וטרומפלדור, נסעו בשבת ומדי פעם אכלו גם כשר...".[1]

שאול אריאלי העביר ביקורת רעיונית על מפלגת 'הליכוד'. את הביקורת ביסס על ההבחנות שבין "הציונות הקנונית החילונית" (של הרצל, ז'בוטינסקי ושאר אבות המייסדים החילוניים) לבין זו ה"משיחית־לאומית" (שאת האידיאולוגיה שלה אימצה לאחרונה 'הליכוד').[2]

ב'ידיעות אחרונות' הקדישו כתבה לבית הספר על שם הרצל בשיקגו. הוא הוקם עוד ב־1915, כאשר אוכלוסיית האזור הייתה ברובה יהודית. מאז הדמוגרפיה השתנתה וכיום אין תלמידים ומורים יהודים בבית הספר ובאזור. עם זאת דמותו של הרצל משמשת להעברת מסרים חינוכיים. רואים בו "השראה לכך שחלומות מתגשמים". כמו גם הקהילה היהודית של העיר וגופים ציוניים מסייעים לבית הספר בדרכים מגוונות.[3]

דוד מטלו (David Matlow), בעל אוסף הפריטים הרב ביותר של הרצל הודה במכתבו ל'ג'רוזלם פוסט' על הכתבה שפורסמה בעיתון. כמו כן, ניסה מטלו לעניין את הכותבים בנושא של "תיכון הרצל" בשיקגו.[4]

במוסף של 'המודיע' הופיעה ביקורת על המערכת הפוליטית בישראל, על המפלגות ועל נבחרי ציבור שונים, כגון ראש העיר תל אביב חולדאי

---

1 לוי, אייל. "הקשר בין נתניהו לימין מוטל בספק". *מעריב – המוסף* (6.9.2019), עמ' 1-9.

2 אריאלי, שאול. "האם הציוניים החילוניים ייאלצו לוותר על חלומם?" *הארץ* (6.9.2019), עמ' 31.

3 אייכנר, איתמר. "אם תרצו הרצל ילמד את שיקגו". *ידיעות אחרונות* (8.9.2019), עמ' 24.

4 Matlow, David. "Letters. Theodor comes alive". *The Jerusalem Post* (27.9.2019), p. 4.

וח"כ אביגדור ליברמן, שזוכים לכאורה בהון פוליטי תוך שימוש בנושאים החושפים את המאבקים בין הדת למדינה ובעצם פוגעים ב"סטטוס קוו", בציבור הדתי, בחינוך הדתי ובזהות היהודית. הכותב מצא את המקורות ההיסטוריים לכך בהלך רוח שהיה נפוץ לכאורה מאז הקונגרס הראשון בבזל, כאשר הופיעה השמועה כי "לציונות דבר אין לה עם הדת". השמועה שמצאה חן בעיניי מנהיגי התנועה הציונית והרצל. "...תפיסתם – להגביל את הדת ל'מקדשי הדת' ואת העולם הפוליטי, החברתי והציבורי להשאיר בידי החילוניות".[5]

על סמך ספרו החדש של פרופ' עמנואל אטקס, 'המצאתה של מסורת', פורסמה ביקורת כלפי מקדמי המיתוס הנפוץ בציונות הדתית ולא רק בה, שלפיו הציונות לא החלה עם הרצל, אלא עוד עם הגאון מווילנה ותלמידיו.[6]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה כתבה על הרב קוק. בכתבה צוינה חיבתו לציונות והעובדה שהוא כתב את נאום ההספד להרצל שבו הדגיש את תרומתו של חוזה המדינה לקידום הרעיון הציוני.[7]

דוד פיימן שילב סיפור משפחתי בהיסטוריה הציונית. היה זה סיפור על סבו (הרב יעקב קופל גולדבלום) – פעיל ציוני בריטי שכיום נשכח, אך היה מקורב להרצל והעריך רבות את אישיותו ופועלו.[8]

לקראת יום הולדתו ה־80 סיפר יהושע סובול על חייו, עמדותיו ועל משנתו הפוליטית (הציונית־סוציאליסטית). בין היתר כ"היסטוריון חובב" סיפר במה לדעתו הציונות של הרצל הצליחה (הקמת המדינה) ובמה נכשלה (האנטישמיות לא חדלה מלהתקיים והחברה הישראלית שופעת בבעיות).[9]

ב'מעריב' הופיעה כתבה המוקדשת לנפתלי הרץ אימבר, חייו הפרטים והציוניים. בין היתר צוינה התנגדותו של אימבר להרצל בעקבות תוכנית אוגנדה, וקבורתו בהר הרצל ב־1953.[10]

לרגל ציון עשור לפעילות בנות השירות הלאומי במרכז ובמוזיאון הרצל הודתה יו"ר מרכז הרצל בהסתדרות הציונית ד"ר עליזה לביא לבנות ולבני השירות הלאומי. מנכ"ל השירות הלאומי ראובן פינסקי ציין כי "הנחלת

---

5 רוזן, צבי. "עבר והווה". *המודיע – מוסף 2* (13.9.2019), עמ' 30-31.

6 הורן, רועי. "ספרים: אביה המדומיין של הציונות". *מקור ראשון – שבת* (20.9.2019), עמ' 18-19.

7 Lau, Benny. "Statehood and Spirit". *The Jerusalem Post* (20.9.2019), p. 16.

8 Faiman, David. "A forgotten Zionist activist". *The Jerusalem Post* (20.9.2019), p. 17.

9 הון, עודד. "יהושע סובול מסכם 80 שנה". *הזמן הירוק* (26.9.2019), עמ' 10.

10 ספיר ויץ, כרמית. "בלבב פנימה". *מעריב – המוסף* (27.9.2019), עמ' 42-46.

מורשתו של הרצל בימים אלו חשובה מתמיד לביסוס חוסנו הלאומי ובאמונה בצדקת הדרך".[11]

ב'הארץ' הופיעה הזמנה ל"כנס הרצל ה־1 לציונות עכשווית". הכנס אורגן ע"י ההסתדרות הציונות העולמית ומרכז הרצל. הוא נושא את הכותרת "מחזון למציאות", ומתמקד בין היתר בחזון, במקורות ובאסטרטגיה של הציונות ההרצליאנית.[12]

11 "סיירת בנות השירות הלאומי במרכז הרצל". *מצב הרוח* (27.9.2019), עמ' 76.
12 "מחזון למציאות". *הארץ* (29.9.2019), עמ' 1.

אוקטובר 2019

לרגל אירוע הסליחות ביקרו תושבי באר טוביה בהר הרצל. האירוע אורגן על ידי המועצה הציונית והשתתפו בו בכירים מההסתדרות הציונית העולמית, מהמועצה הציונית וממרכז הרצל.[1]

לרגל ציון עשור לפעילות בנות ובני השירות הלאומי במרכז ובמוזיאון הרצל, הודו יו"ר מרכז הרצל בהסתדרות הציונית ד"ר עליזה לביא ומנכ"ל השירות הלאומי ראובן פינסקי לבנות ולבני השירות הלאומי וציינו את חשיבות תרומתם ומלאכתם לחברה הישראלית ולציונות.[2]

לקראת כנס הרצל הראשון קראה ד"ר עליזה לביא להעלות לשיח הציבורי את החזון הציוני. היא שמה דגש על כך שבמערכת החינוך הנושא של הרצל, מורשתו וחזונו כמעט ונעלמו מתוכנית הלימודים. לדעתה, יש לתת לציונות מקום מרכזי: "...קורסי יסוד שיעסקו בתחומים אלו יתרמו לדיאלוג שנדחק ולהעשרת השיח, וישרתו את בניית הקומה השנייה בחזונו של הרצל – יצירת חברה ערכית יותר".[3]

בעיתונים המובילים פורסמה הזמנה ל"כנס הרצל ה־1 לציונות עכשווית" המתקיים בהר הרצל. בין הנוכחים: הנשיא ריבלין והסנטור האמריקני ג'ו ליברמן,[4] כמו גם פקידים בכירים מהמוסדות הציוניים השונים.[5]

בקיבוץ חולדה נחנך בית הרצל המחודש (מרכז רעיוני חינוכי המציין את חזונו ופועלו של חוזה המדינה מאז שנות ה־40). ראשת המועצה, רותם

---

1 "תושבי באר טוביה יצאו לסיור הסליחות בהר הרצל". *מה נשמע – קרית מלאכי* (11.10.2019), עמ' 16.

2 המאירי, רחל. "הוסדר מעמד בנות השירות הלאומי במרכז הרצל". *מצב הדוח* (4.10.2019), עמ' 22.

3 לביא, עליזה. "לאתחל את השיח הציוני". *ישראל היום* (30.10.2019), עמ' 26.

4 "From Vision to Reality: The First Herzl Conference on Contemporary Zionism". *The Jerusalem Post* (25.10.2019), p. 15.

5 "הזמינו אתכם?" *ידיעות אחרונות – ממון* (30.10.2019), עמ' 7.

ידלין, ציינה כי "המועצה רואה את בית הרצל כמקום מרכזי באזור ומצפה כי הבית יתמלא בפעילויות לקהילת חולדה ולקהילת גזר כולה".[6]

בכתבה אודות הנצחת אישים בשמות רחובות בשנים האחרונות התייחס פרופ' מעוז עזריהו למגמות הצפויות בעתיד הקרוב בנושא. בין היתר טען, כי "ז'בוטינסקי, בן גוריון והרצל, קרי דמויות ציוניות או פוליטיקאים שנפטרו, כבר הונצחו בערים רבות. אמנים לא".[7]

6 "הרצל מתעורר". *גזרי מידע* (23.1.2019), עמ' 3.

7 ליברמן, גיא. "מנעמי שמר ועד עובדיה יוסף. בשנים הקרובות רחובות יקראו על שם נשים או מזרחיים ועדיף נשים מזרחיות". *גלובס* (28.10.2019), עמ' 12.

נובמבר 2019

על רקע מערכות הבחירות בישראל והסכסוכים הפוליטיים והחברתיים במדינה סקר צביקה קליין את המתרחש לאחרונה במוסדות הלאומיים שנוסדו עוד בימי הרצל (הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית העולמית, קק"ל) ואת רצונן של המפלגות השונות להשפיע על הנעשה במוסדות הללו (דבר שבא לידי ביטוי בהתפתחויות שנרשמו בקונגרס הציוני ובמינויים האחרונים בגופים הללו). בין היתר הדגיש הכותב את המעמד העולה של הנציגים של התנועה הרפורמית האמריקנית בקונגרס הציוני ואת התחזקותה האפשרית של מפלגת 'כחול לבן'.[1]

ב'ג'רוזלם פוסט' נסקרה ההיסטוריה של הקונגרס הציוני, הבחירות הצפויות אליו ב־2020 והמחלוקת בין הנציגים של תנועות אמריקניות ציוניות שונות.[2]

ב'גלובס' סקרו את התפיסה ואת עמדותיו הכלכליות של הרצל. חרף התפיסה הרווחת כי חוזה המדינה היה "סוציאליסט" התברר שהרצל גיבש תפיסה כלכלית מאוזנת, המשלבת גם שימוש בתובנות קפיטליסטיות מובהקות, דבר שבא לידי ביטוי במנגנונים כלכליים (הבנקאות והתשתית הפיננסית) שהוקמו על ידיו ובהשראתו ושתרמו רבות למוסדות הציוניים ולהתיישבות היהודית בארץ.[3]

ח"כ אביגדור ליברמן פירט בכתבתו את כישורי המנהיגות של הרצל, ואת יכולותיו להתגבר על מחלוקות בתנועה הציונית. בהקשר הזה ציין ליברמן שכיום, על רקע המשברים הכלכליים־חברתיים־ביטחוניים, דרוש לישראל מנהיג בסדר הגודל של הרצל.[4] בפנייתו לג'ו ליברמן הזהיר אביגדור ליברמן

1 קליין, צביקה. "הקול היהודי". *מקור ראשון* (1.11.2019), עמ' 16-17.

2 Chernick, Ilanit. "Zionist Congress 2020 elections: what are they and why are they important?" *The Jerusalem Post* (8.11.2019), p. 6.

3 ברודט, דוד. "הבנקאות בחזון הציוני – קפיטליזם זו לא מילה גסה". *גלובס* (4.11.2019), עמ' 15.

4 ליברמן, אביגדור. "בנימין זאב הרצל – מחזון מופרך להגשמת האגדה". *גלובס* (5.11.2019), עמ' 11.

משחיקת התמיכה בישראל הנרשמת לאחרונה בכל הקשת הפוליטית בארה"ב.[5]

סוקרה הצלחתו של כנס הרצל הראשון לציונות עכשווית של ההסתדרות הציונית העולמית. כמו כן, זכתה לציון העומדת בראש הכנס – הח"כית לשעבר ויו"ר מרכז הרצל בהסתדרות הציונית, עליזה לביא.[6]

תושבי שכונת "הר נוף" בירושלים מחו נגד מתן שמו של הרב עובדיה יוסף לשכונתם ("נווה יוסף"). בהקשר הזה ציין המומחה (ראש מוסד הרצל באוניברסיטת חיפה, פרופ' מעוז עזריהו), כי השינוי כנראה לא יתפוס וקרא לעירייה להיות יצירתית יותר ולא להשמיד את העבר הטופונימי.[7]

ב'גפן' פורסמה כתבה אודות ביקורו של קיסר גרמניה וילהלם השני בארץ, בדגש על הופעתו בחיפה. כמו כן, הוזכרו סיפוריהם האישיים של מקבלי פניו מזיכרון יעקב. בכתבה הוזכרה האנקדוטה הישנה על אודות ה"פוטו־מונטאז' הראשון" בתולדות הארץ – הצילום של הקיסר וילהלם שאליו הוצמדה תמונתו של הרצל.[8]

על רקע אוזלת היד של הממשלה בכל הקשור למעמד הקרקעות בשטחי B ורישומן המסודר פורסמה ב'עולם קטן' כתבתו של איתמר מור המפרטת את סיפור הצלחתו של איש הנדל"ן הקנדי ממוצא פלשתיני – חאלד סבעאווי – המוכר קרקעות באזור לפלשתינים בכל העולם וגם רושם אותן ב"טאבו הפלשתיני". לטענת תושב רגבים – ישי חמו – מדובר ביצירת "טבעת חנק" ליישובים ישראליים באזור תוך שימוש בכלים כלכליים המאפשרים "התנחלות פלשתינית". הפתרון המתבקש – החלטה מדינית על הסדר מעמד הקרקעות ביו"ש. כמו כן, הזכיר חמו, כי "נהוג לחשוב שמדינת ישראל קמה ב־1948, אך זה לא נכון. מדינת ישראל קמה ב־1897, בקונגרס הציוני הראשון. שם הרצל ייסד את מדינת היהודים. אני מאמין שכך גם יקרה בעניין הזה".[9]

לקראת חג הסיגד סקר יהונתן צדוק את ההיסטוריה של העדה האתיופית. בין היתר הזכיר את ניסיונו של המזרחן ד"ר יעקב פייסלוביץ',

5 Linde, Steve. "Lieberman's Warning". *The Jerusalem Report* (20.11.2019), p. 9.

6 גולן, ברק. "הרצל חזר ובגדול". *השבוע בנתניה* (7.11.2019), עמ' 24.

7 קשר, אשר. "הר נוף, שטח המלחמה". *ידיעות ירושלים* (8.11.2019), עמ' 3, 24-26.

8 בר־יוסף, מוריס־דוד. "הפגישה עם הקיסר הגרמני וילהלם ה־2". *גפן* (15.11.2019), עמ' 10-11.

9 מור, איתמר. "רוטשילד הפלשתיני שסוחר בקרקעות המדינה ביהודה ושומרון". *עולם קטן* (15.11.2019), עמ' 6-7.

להוכיח שמדובר בצאצאי שבט דן. עוד צוין, שייתכן ובהשראתו אף הועלתה תוכנית אוגנדה של הרצל.[10]

בספרו *We Stand Divided: The Rift Between American Jews and Israel* מתאר דניאל גורדיס (Daniel Gordis) את הקשר הלא כל כך מוחשי מבחינה היסטורית ואת השוני התפיסתי, הפוליטי, החברתי והדתי שבין יהודי ישראל ליהודי ארה"ב. עוד ציין המחבר, כי "הרצל הבין שבלי עם יהודי מאוחד לציונות ולמדינת ישראל אין שום משמעות".[11]

"בנימין נתניהו מנכס לעצמו את מדינת ישראל..." שהרצל ובן גוריון שקדו עליה "...והופך אותה למגרש המשחקים הפרטי..." – כך כותב זאב פביאן ב"מכתבים למערכת הארץ".[12]

מאיר שלו מתח ביקורת על ראש הממשלה בנימין נתניהו והתייחס למקומו בהיסטוריה. שלו משער, כי "...מכל הדמויות שקשורות במפעל הציוני, רק הרצל, בן יהודה, בן גוריון ו...יצחק רבין ייזכרו בטווח הרחוק". אשר לנתניהו: "לא יהיה כלום כי לא היה כלום".[13]

10 צדוק, יהונתן. "ממשה עד משה לא קם כ'מבצע משה'". *נופשים* (22.11.2019), עמ' 22-23.

11 Kobrin, Jeffrey, B. "Saving the crumbling relationship". *The Jerusalem Post International* (15.11.2019), p. 26.

12 פביאן, זאב. "מכתבים למערכת הארץ: החזירו לנו את המדינה". *הארץ* (26.11.2019), עמ' 13.

13 שלו, מאיר. "חיי שרה וימי נתניהו". *ידיעות אחרונות. המוסף לשבת* (29.11.2019), עמ' 31.

דצמבר 2019

יו"ר מועצת המנהלים של מרכז הרצל, ד"ר נסים לוי, התייחס לכנס הרצל שאירע באוקטובר ועמד על דמותו של הרצל, עמדותיו ואיך לכאורה היה מגיב חוזה המדינה למה שמתרחש בישראל כיום. לטענת לוי, הרצל בוודאי היה שמח על קיום המדינה היהודית המודרנית, המפותחת טכנולוגית ועשירה כלכלית, אך כנראה לא היה מרוצה מהמערכת האלקטורלית הבעייתית, ומהעובדה שמיעוט חרדי מסוגל להכתיב את רצונו לחברה הליברלית. עוד הדגיש לוי, כי הרצל האמין במוסדות מדינה חזקים: מערך משפט, פרקליטות, משטרה; והיה סולד מההתקפות עליהם. כמו כן, קידם הרצל שוויון זכויות לנשים, ולא רק הפוליטיות אלא גם בתחום הדת (נשים היושבות לצד בעליהן ובניהן בכותל).[1]

על רקע הכרזתו של השר בנט על בניית שכונה יהודית חדשה בחברון הופיעה כתבה הסוקרת את האירועים המכוננים בהיסטוריה של העיר, ועומדת על חשיבותה של העיר ואתריה לתנועה הציונית ולמנהיגיה, גם טרם הקמת המדינה וגם אחריה. לפני שחברון הפכה למוקד המחלוקת היא הייתה חלק מהקונצנזוס הציוני, ביקרו בה דרך קבע בכירי התנועה הציונית וחברי תנועות הנוער. בין היתר צוין, כי חלק מתושבי חברון תמכו בציונות ואף לציון מותו של הרצל ב־1904, החליטו כמה צעירים בעיר לקיים עצרת לזכרו ואף רב היישוב הוזמן לאירוע, אלא שלא כל היהודים (נציגי הקהילה האשכנזית) אהבו את היוזמה... עוד צוין, כי לאחר מותו של הרצל התגלה בביתו דגם מוקטן של מערת המכפלה.[2]

מספר כתבות הוקדשה לסרטו האחרון של הבמאי רומן פולנסקי 'קצין ומרגל' שעוסק במשפט דרייפוס. בסרט עצמו הרצל לא מופיע ולא מוזכר.[3]

---

1 Levy, Nissim. "From vision to reality". *The Jerusalem Report* (1.12.2019), p. 9.

2 שקלאר־חמו, אביה. "כשהגימנסיה הגיעה למערת המכפלה". *מקור ראשון – דיוקן* (6.12.2019), עמ' 2-8.

3 Edinger, Bernard. "Roman Polanski takes on the Dreyfus Affair". *The Jerusalem Post* (1.12.2019), pp. 32-36;

עם זאת, אבי סגל התייחס לתרומתו החינוכית של הסרט והשווה את יכולת העברת המסרים שלו ל'רשימת שינדלר' של סטיבן ספילברג, וזאת בהתעלם מסגולותיו האמנותיות של הסרט ומהרקע של הבמאי שלו. בתחילת הכתבה מזכיר סגל את המיתוס הציוני: "העיתונאי תאודור הרצל היה עד לטקס שלילת הדרגות מדרייפוס... אירוע פומבי שבגללו הפך הרצל מבנימין לזאב".[4]

בכתבה מורחבת במוסף שבת של 'מקור ראשון' פורסמו סיפור חייו האישיים, עמדותיו והשקפותיו, יחסו ליהדות ותמצית עמלו של פרופ' יהודה מורלי. כיום הוא מעלה סדרה של מחזות באמצעות תיאטרון קריאה. אחד המחזות שהוא מתכונן להעלות הוא 'הגטו החדש' שכתב הרצל במשך 17 יום בלבד ב־1894 ובשל החשש מהתגובות חתם עליו בשם בדוי – אלברט שנאבל. המחזה עוסק בשאלה שתמיד העסיקה את מורלי – הבחירה בין שמירה על היהדות לבין אפשרות ההתבוללות.[5]

הסיפור הטופונימי של "שדרות הנשיא" (לשעבר שדרת אורנים), שנקראו על שמו של נשיא המדינה הראשון, חברו ויורשו של הרצל – ד"ר חיים ויצמן – שולבו בכתבתו של הפיזיולוג המציע תוכנית אימון משולבת הנערכת במקום.[6]

הספר החדש של שרון גורדון ורינה פלד (עורכות), 'וינה 1900: פריחה על סִפה של תהום', מציג את הבירה התרבותית של אירופה, בין היתר תוך התייחסות לעליית הלאומיות היהודית בה, וזאת על רקע אירועי ההלוויות של העיתונאי לודוויג אוגוסט (אברהם אליעזר) ושל הרצל.[7]

ד"ר עליזה לביא (יו"ר מרכז הרצל) הקדישה כתבה לדמותו המורכבת של הרצל, להשקפותיו הפוליטיות והחברתיות, חזונו ודרכו. לביא ציינה שמחכה לחברה הישראלית עוד דרך ארוכה כדי לאחד בין העדות השונות של היהודים בארץ ובחו"ל, וסיימה את כתבתה בציטוט של הרצל: "לאחד את היהודים תחת כובע אחד תהיה עבודה מעיקה להחריד, למרות שלכל אחד מהם יש ראש, או אולי דווקא בגלל זה...".[8]

שניצר, מאיר. "אני לא מאשים". *מעריב – המוסף* (13.12.2019), עמ' 50-51; רוה, יאיר. "הסרט 'קצין ומרגל'". *כלכליסט* (12.12.2019).

4 סגל, אבי. "רומן היסטורי". *אתנחתא* (26.12.2019), עמ' 23.

5 פולק, מאיה. "תיאטרון של השגחה". *מקור ראשון – שבת* (6.12.2019), עמ' 14-17.

6 אלמוג, עידן. "התמודדות עם בעיות משקל אצל ילדים". *כלבו* (6.12.2019), עמ' 54.

7 ראו אור/חדש על המדף. "וינה 1900: פריחה על סִפה של תהום". *סגולה* (9.12.2019), עמ' 73.

8 Lavie, Aliza. "Herzl It's about time". *The Jerusalem Post* (13.12.2019), p. 14.

על רקע הצלחת "כנס הרצל" הביא גול כלב מספר ציטוטים של הבכירים שנוכחו בו והתייחסו לדמותו של חוזה המדינה. אליהם הוסיף כמה משלו ושל אנשי רוח מתקופות שונות. תוך תיאור תפקידו והשפעתו של הרצל, הזכיר כלב את ההקבלות בין הרצל לבין נח ובייחוד לבין הרב יוחנן בן זכאי. בעוד שבן זכאי יצר את "יהדות גרסה 2.0" והבטיח בכך את הישרדותו של העם היהודי, הצליח הרצל לייסד את הציונות – "יהדות גרסה 3.0" – לפיה כל יהודי ימצא מקום בארץ ישראל על אף השוני בהשקפות הדתיות.[9]

בכתבה נוספת השווה כלב את המאבק של יעקב המקראי עם מאבקיו של הרצל. הפעם השווה את הרצל הנאבק ביריביו הרעיוניים (יהודים התומכים בגישה ה"קוסמופוליטית" והמנטליות היהודית בכלל) עם "יעקב גרסה 2.0" (אחרי חזרתו לארץ) ו"יעקב גרסה 3.0" (אחרי שינוי שמו לישראל). הכותב סיים בטענה כי הרצל ידע שהמאבק על החזרה לארץ לא יהיה קל וציטט את חוזה המדינה: "הארץ תרפא את האנשים, ואנשים ירפאו את הארץ".[10]

השוני והקרבה הרעיונית על רקע היחסים המורכבים ששררו בין הרב קוק להרצל הוצגו בכתבתו של יצחק וייס (מחבר הספר *Theodor Herzl: New Reading*). הכותב ניסה להפריך את הסטיגמות הנקשרות בציבור הדתי בקשר ליחסים הללו וסיים באמירה שהמסר של הרצל, הקורא לצדק חברתי ומתנגד לשחיתויות למיניהן, נחוץ ביותר בימינו.[11]

המוסף המיוחד של 'מקור ראשון' הוקדש להרצל ומורשתו וכלל מספר כתבות. יו"ר ההסתדרות העולמית אברהם דובדבני עמד על דמותו של הרצל כחוזה וחולם המדינה, וגם כאדריכל ואיש מעשה. תוך ציטוט מדבריו של הרצל הזכיר דובדבני את מטרת הציונות: "לבנות מדינת מופת".[12] איתמר גור סקר את העבר, ההווה ועתידו של הר הרצל כאתר הנצחה לאומי; את מרכיביו, סוגיות התכנון, הביצועים, הטקסים הנקשרים ותפיסתו על ידי המומחים והציבור הרחב.[13] בריאיון מורחב פרסה ד"ר עליזה לביא (יו"ר מרכז הרצל) את השקפתה כלפי המרכז, את סוגיית מינויה, את תפיסותיה הפוליטיות והחברתיות ואת חזונה לפיתוח של המרכז, משימותיו ואתגריו.

9 Kalev, Gol. "Herzl's vision as a celebration of Judaism and life". *The Jerusalem Post* (13.12.2019), p. 15.

10 Kalev, Gol. "Jacob's & Herzl's struggle". *The Jerusalem Post* (13.12.2019), p. 43.

11 Weisz, Yitzchak. "Theodor Herzl vs. Rabbi Kook". *The Jerusalem Post* (13.12.2019), p. 16.

12 דובדבני, אברהם. "הרצל לדורנו". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ' 4.

13 גור, איתמר. "הר, הווה, עתיד". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ' 5-8.

בין היתר ציינה לביא כי "להרצל אין מפלגה", וכי המרכז לא זוכה מהמדינה לתקציבים הנדרשים. כמו כן לא מבקרים בו מספיק ומערכת החינוך בארץ מזניחה את הרצל ומורשתו. כקוריוז ופתרון לחוסר ההיכרות של הציבור עם המרכז הזכירה לביא כי יעצו לה להעביר את מרכז הרצל לרחוב הרצל בתל אביב. עוד ציינה שני דברים בחזונו של הרצל: הקמת המדינה היהודית (שהתגשמה) והקמת חברת מופת במדינה (שטרם התגשמה). לדעת לביא הרצל שייך לכל החברה (וגם לאנטי־ציונים ולפוסט־ציונים) וצריך לחזור ולקרוא את דבריו, שכן "הרצל הכין לנו ארגז כלים, אנחנו רק צריכים לקחת ולהשתמש בו".[14] כתבה מורחבת סקרה את "כנס הרצל לציונות עכשווית", את הרצאות המצ׳גים, דבריהם של אורחי הכבוד הפוליטיקאים, אנשי האקדמיה ומבקרים מן השורה. לצד תשבחות לדמותו של הרצל, היותו איש קִדמה, רעיונותיו, סימני המשיחיות שבו (הסנטור ג׳ו ליברמן אף השווה אותו לנחשון בן עמינדב) וכד׳ הוזכר הוויכוח בין ד"ר עליזה לביא לבין פרופ׳ שלמה אבינרי. האחרון טען ש"'אלטנוילנד׳ זה ספר משעמם", בעוד שלביא הפריכה את הטענה והזכירה כי קיים תרגום מודרני וקליט של הרצל.[15] תיאור פרטני של "מרכז הרצל" שעל הר הרצל כמרכז חינוכי ותיירותי, התצוגה שלו בהתאם לאירועים מכוננים בחייו הרעיוניים של הרצל, ציטוט מדבריהם של אנשי סגל של המרכז המסייעים בהעברת מסריו, בצירוף טיפים למבקרים, הופיעו בכתבתה של ריקי רט.[16] צביקה קליין פירט את סיפור העלאת עצמותיו של הרצל ארצה והתעמק בסוגיה המסתורית של יצירתה והיעלמותה של הפרוכת – כיסוי הבד שעטף את ארונו של הרצל ושאבד מייד עם קבורתו בהר הרצל ב־1949. סיום הסיפור ההיסטורי של הפרוכת ושל שחזורה התאפשר תודות לסיועו של ד"ר יצחק וייס, שאביו היה מיוצרי הפרוכת המקורית.[17] בכתבתו שילב יאיר קראוס את הסיפור ההיסטורי ואת דעות המומחים (ד"ר מוטי פרידמן, פרופ׳ אריאל פלדשטין, סגן וממלא מקום יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל) בנושא עמדותיו של הרצל לגבי האנטישמיות האירופית, הפתרון שהגה ביחס לבעיה זו – הציונות והקמת המדינה היהודית והמשך קיום התופעה חרף

14 שנבל, אריאל. "הרצליאנית". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ׳ 9-12.
15 מלק בודה, רחלי. "בואו נדבר על הרצל". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ׳ 13-15.
16 רט, ריקי. "בקצה ההר ישנו מקום". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ׳ 18-21.
17 קליין, צביקה. "מעשה בפרוכת". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ׳ 22-25.

הקמת המדינה, דבר שבא לידי ביטוי באנטי־ישראליות המודרנית על רוב מרכיביה.[18]

ב'הארץ' הופיעה ביקורת של ספרו החדש של אסף מלאך – 'מהתנ"ך ועד מדינת היהודים'. הספר מספק "תמונה מקיפה של חקר הלאומיות בעולם, הדימויים של האומה היהודית בעולם הנוצרי, היסודות המשיחיים של מנהיגי הציונות ומקומה המשתנה של הלאומיות בתקופות השונות בתולדות ישראל". בכריכה הקדמית הופיעה תמונתו של הרצל על רקע תמונה של "מעמד הר סיני".[19]

דפרופ' שלמה זנד עמד על הקשריו ההיסטוריים והעכשוויים של המושג "אנטישמיות" ועל השימוש בו בכל הנוגע ל"אנטי־ישראליות", סוגיות "הכיבוש", או במסגרת המאבק נגד או בעד הלאומיות הישראלית. לטענתו, קיים הבדל ברור בין אנטי־ישראליות לאנטישמיות. אחת הדוגמאות ההיסטוריות שהזכיר זנד התייחסה לברנאר לזאר (ייתכן שהוא היה ה"יהודי האנטי־ציוני הראשון"). לזאר היה עיתונאי אנרכיסט, שהיה האדריכל הראשי של פרסום ההפללה הצבאית־משפטית של דרייפוס והפיכתה לפרשה ציבורית. הוא גם הפך בעקבותיה לציוני הצרפתי הראשון. הוא הוזמן לקונגרס הציוני השני, הפך לחבר בוועד הפועל, התיידד עם הרצל, ולאחר שלוש שנים גילה כי חוזה המדינה הבטיח לסולטן שתמורת תמיכתו בפרויקט הציוני יסייעו הרצל ותנועתו להשתיק את קולות הגינוי כלפי טורקיה שנשמעו באירופה בעקבות דיכוי הארמנים. בעקבות זאת עזב לזאר את התנועה הציונית וכתב מאמר שבו העלה את הטענה: "אי אפשר להיות צודק אם מנסים לשחרר עם אחד על חשבונו של עם אחר".[20]

18 קראוס, יאיר. "בראש של הרצל". *מקור ראשון – מוסף מיוחד* (20.12.2019), עמ' 26-30.

19 שפירא, רן. "ספרים חדשים: מהתנ"ך ועד מדינת היהודים – אסף מלאך". *הארץ* (20.12.2019), עמ' 18.

20 זנד, שלמה. "דן מירון, אולי גם אני אנטישמי?" *הארץ* (27312.2019), עמ' 23.

ינואר 2020

הרב ישראל אייכלר התייחס לנושא האנטישמיות הגואה. לטענתו, התופעה מתחזקת גם בארץ וגם בחו"ל, וזאת על אף קיום המדינה היהודית ועל אף התבוללותו של רוב היהדות האמריקנית. לטענתו, המסייעים העיקריים לתופעה הם: ההתבוללות וההסתה של הפוליטיקאים בישראל (כגון זו של "איווט"). הרב רמז כי הציונות שיחקה לטובתם של האנטישמים: "הרצל וחבריו אף ראו שותפים נאמנים לרעיון הציוני באותם האנטישמים שיגרשו את היהודים מארצותיהם לארץ ישראל". לטענת אייכלר – התשובה היחידה לתופעה, שאומנם לא תעלים את האנטישמיות אך לא תיתן לה "לחסל אותנו" היא "רק חיזוק התורה והיהדות".[1]

88 מחברות של כתבי יד מאת הרב יצחק יעקב ריינס נתרמו על ידי משפחתו לספרייה הלאומית. בהיותו ראש ישיבה, הצליח ריינס לשלב בין קודש לחול, היה בין מעצבי הציונות הדתית, העריץ את הרצל ואת דרכו, התכתב איתו ואף נשא דברים לזכרו של הרצל במועדים שונים (בדרשה שנשא ביום השנה הרביעית לפטירתו הזכיר את "גדולתו העל־אנושית של הרצל").[2]

בפרסומת לאירוע שארגן העיתונאי והפעיל הפוליטי גול כלב (המרבה בהשוואות בין האירועים הפוליטיים בארץ לבין אלו שבתנ"ך) עמדה בבסיס המפגש ההשוואה בין הרצל ליוסף.[3] כלב מצא קווי דמיון רבים בין השניים, ביניהם: היותם אנשי חזון שהעלו רעיונות שלא היו מקובלים על ידי רבים, הגיל שבו שניהם התחילו בפעילותם למען עמם (37) ועוד.[4] בכתבה אחרת

1 אייכלר, ישראל. "אנטישמיות מאז ולתמיד". *המחנה החרדי – עולמות* (2.1.2020), עמ' 4.

2 לוקשין בוב, חנה. "הרב ריינס: גילויים חדשים". *מקור ראשון – שבת* (3.1.2020), עמ' 14-15.

3 Cashman, Creer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post – in Jerusalem* (10.1.2020), p. 12.

4 Kalev, Gol. "Joseph and Herzl seeking their brethren". *The Jerusalem Post – magazine* (10.1.2020), p. 43.

שלו, שבה התייחס לכנס הרצל לציונות המודרנית, לדברי הנואמים בכנס ולמורשתו של חוזה המדינה שבאה לידי ביטוי בישראל המודרנית, השווה כלב את הרצל לנח המקראי ולרבן יוחנן בן זכאי.[5]

ד"ר מאיר סיידלר השווה בין הרצל למשה רבנו ומצא קווי דמיון רבים בין המנהיגים: שניהם גדלו על ברכי תרבות זרה, הגיבו לתקרית אנטישמית, היו מסורים אין־קץ לעם ישראל, התחילו בפעילותם ממצב נואש, זכו בהצלחה תוך זמן קצר. השוני המהותי בין השניים היה בזיקה לדת ובאופן פעילותם. הכותב סיים באמירה: "משה רבנו נתן לנו תורת נצח. בזכות מפעלו של הרצל זכינו... למדינה עצמאית. יהי רצון שהמדינה שהעניק לנו הרצל תדע להתחבר לתורת הנצח של משה רבנו".[6]

בריאיון עמו, עשה ד"ר מיכאל פרונשטיין "סדר" בפרשת דרייפוס, תיאר אותה והפריך כמה מיתוסים. ביניהם זה שלפיו, רק בעקבות משפט דרייפוס שאותו סיקר כעיתונאי, הפך הרצל לציוני. בפועל, ניצני הרעיונות הללו נראו כבר ב־1892, כאשר הרצל הגיע לפריז ונתקל בספרו של אדואר דרימון (האחראי לליבוי ההסתה האנטישמית) 'צרפת היהודית'. בעקבות זאת הרצל כתב ב־1894 את המחזה 'הגטו החדש'. לטענת ברונשטיין: "מדאיג גם שהוא (הרצל) לא הדגיש מספיק בדיווחיו את היותו של דרייפוס חף מפשע"; "עוד קודם במחזה הוא כתב על יהודי שלחם על כבודו בדו־קרב ושם יש משפט שאומר שליהודים אין מקום בעולם עד שיהיו מוכנים למות על כבודם. המרכיב של הכבוד היה חשוב מאוד להרצל בציונות שלו...".[7]

על רקע ההתבטאויות השנויות במחלוקת של הרב הספרדי הראשי יצחק יוסף בגנות העולים מחבר העמים ("גויים גמורים") התייחסה עינב קורן לטבען של תאוריות הקשר האנטישמיות. בין שפע הדוגמאות התחילה בזו הידועה ביותר – "הפרוטוקולים של זקני ציון" – שהיו לכאורה "סיכום ההרצאה של בנימין זאב הרצל בישיבה סודית של הקונגרס הציוני הראשון...".[8]

---

5 Kalev, Gol. "From vision to a celebration of Judaism and life". *The Jerusalem Post – int* (17.1.2020), p. 30.

6 סיידלר, מאיר. "מושג השבוע. מנהיגות יהודית – בין משה רבנו לתאודור הרצל". *גילוי דעת* (24.1.2020), עמ' 10.

7 אברהם (פרוינד), יעל. "אלפרד דרייפוס, תיק פתוח". *מקור ראשון – דיוקן* (10.1.2020), עמ' 26-31.

8 קורן, עינב. "תיאוריית הקשר היהודי". *העיר כאן דרום – אשקלון* (10.1.2020), עמ' 20.

ב'ג'רוזלם פוסט' הקדישו כתבה לספרו החדש של איש התרבות והמוזיקה הבריטית, נורמן לברכט (Norman Lebrecht), *Genius and Anxiety: How Jews changed the world 1847-1947*. בין שפע הדמויות המוזכרות: שמעון שכטר (מגלה אוצרות הגניזה של קהיר) והרצל.[9]

אורן נהרי סקר את התהפוכות שחלו בלאומיות האירופית. בין הדמויות שעיצבו או ניתחו את הרעיון הלאומי הזכיר נהרי את הרצל: "מה שהבין בנימין זאב הרצל בסוף המאה ה־19 הוא לקח שתקף לסוף המאה ה־20. תקף תמיד. הוא הבין שמדינת הלאום, שהדמוקרטיה, פירוק האימפריות הרב־תרבותיות יביא איתו ברכה – וקללה. שמדינת הלאום עלולה להגדיר עצמה לא על פי מה שהיא – אלא מה שהיא לא רוצה שיהיו באותו לאום...".[10]

כתבתו של ארי שביט עסקה בטבריה, העזובה ומלאת הפשיעה, שמתקשה להתגבר על בעיות כלכליות ושסעים חברתיים, אם כי שומרת נאמנות פוליטית לגוש הימין ולבנימין נתניהו. שביט הזכיר את תיאוריה של טבריה ב'אלטנוילנד' של הרצל: "'הניצה של הציונות' שעליה כתב יותר מאשר על כל מקום אחר בארץ ישראל... עיר של מרחצאות מפוארים, בתי מלון שווייצריים ווילות לבנות המשתלבות להפליא על מדרונות מיוערים... עיר של מדע מתקן עולם, טכנולוגיה חדשנית, הרמוניה בין דתות וצדק חברתי... גן עדן". לטענת שביט, הציונות ההרצליאנית אף פעם לא מימשה את עצמה בטבריה. אולי רק המלון הסקוטי המשובח 'סנט אנדרוס' הוא "המוסד היחיד שמממש את חזונו של הרצל".[11]

ספרה החדש של אניטה שפירא, 'צומת ביל"ו', השופך אור חדש על "ראשית הפרויקט הציוני", מגולל את סיפורם של חברי אגודת "ביל"ו", דרכם, התמודדותם מול הקשיים של המציאות האכזרית בארץ, הדמיון והשוני שלהם לציונות ההרצליאנית, ויחסם המשתנה כלפי דמותו של הרצל, חזונו ומימושו.[12]

על רקע הבחירות המתקרבות הקדיש חיים פרידלנדר כתבה מורחבת להיסטוריה של המחלוקות והפיצולים בתנועת "המזרחי" והמפלגות שצצו ממנה במערכת הפוליטית של ישראל לאחר קום המדינה. הדוגמה ההיסטורית הראשונה שהשתמש בה התייחסה למשבר אוגנדה – תמיכתה

9 Teller, Neville. "The Jewish Genius". *The Jerusalem Report* (17.1.2020), p. 47.
10 נהרי, אורן. "השד הלאומי והבקבוק המדומיין". *ליברל* (13.1.2020), עמ' 16-17.
11 שביט, ארי. "עיר הגאות והשפל". *מקור ראשון – דיוקן* (10.1.2020), עמ' 26-31.
12 אבינרי, שלמה. "רומן רוסי". *הארץ* (17.1.2020), עמ' 1-3.

של התנועה להקמת המדינה היהודית באפריקה: "אומנם כיהודים מאמינים, מנהיגי המזרחי האמינו בשיבת ציון, אך בשל אותה תפיסת עולם של 'השפעה מבפנים' תמכו קברניטי התנועה בהצעה של הרצל. התמיכה עלתה במחיר יקר לתנועה הצעירה – פרישת רבים מחבריה".[13]

גדעון לוי התבטא בגנות "תוכנית המאה" של הנשיא טראמפ. לטענתו, מדובר בסוף החלום של "שתי מדינות לשני עמים", בכינונה הרשמי של "מדינת האפרטהייד" ושינוי המשפט והסדר הבינלאומי, עם כל המשתמע מכך ליחסיה של ישראל עם האיחוד האירופי, האו"ם, הפלסטינאים, תנועת השמאל וכל שאר הגורמים. "הרצל התחיל בבזל, טראמפ סיים בוושינגטון. מעכשיו אי אפשר יהיה להניח עוד לקהילה הבינלאומית, ובמיוחד לאיחוד האירופי, להמשיך לשלם את מס השפתיים הנבוב שלהם לפתרון שתי המדינות...".[14]

עקיבא ביגמן התייחס לתוכניתו של הנשיא טראמפ, לסוגיית סיפוח השטחים במסגרתה ולביקורת עליה. לדעתו, מדובר בתוכנית המבוססת על ראיית עולם שמרנית וריאליסטית, וזאת לעומת תוכניות קודמות ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הכותב ציין ש"הרצל הגה את הציונות המדינית, טרומפלדור הגה את הציונות המעשית, ובדור האחרון, בקרב הימין המתנחלי, הומצא זרם חדש – הציונות המשפטית. כאילו לשינוי הקטגוריה של פיקציה תאורטית־תלמודית יש משמעות מעשית".[15]

גול כלב ביקר את התבטאותו של א.ב. יהושע על הלאומיות הישראלית ("הלאומיות חייבת להיות מבוססת על טריטוריה ולא על דת"). לדעת כלב, הציונות המודרנית גם בארץ וגם בחו"ל משולבת עם דת. לצד דוגמאות היסטוריות המוכיחות כי הדת המסתגלת לשינויים גרמה להישרדות היהודים ואף ליצירת התנועה הלאומית שלהם, השתמש כלב בהשוואה שהגה הרצל. חוזה המדינה השווה את היהודים לכלבי ים, שנזרקו לים ולמדו להתנהג כמו דגים, על אף שהם אינם כאלה.[16]

13 פרידלנדר, חיים. "קצוות פרומים". *בקהילה – שבועון* (23.1.2020), עמ' 50-56.

14 לוי, גדעון. "אדם אחד, קול אחד". *הארץ* (26.1.2020), עמ' 2.

15 ביגמן, עקיבא. "בין טראמפ לאוסלו". *ישראל היום* (30.1.2020), עמ' 9-10.

16 Kalev, Gol. "The Jewish religion is indeed intertwined with Zionism". *The Jerusalem Post* (31.1.2020), p. 33.

פברואר 2020

ד"ר חיים משגב קרא לממשלת ישראל לספח מייד את השטחים ביו"ש. לטענתו, בן גוריון היה עושה זאת מייד וזאת לעומת הזרם המהסס, שלטענתו השתייכו אליו הרצל וז'בוטינסקי.[1]

ג'יין בירן התייחסה לדמותו של המלחין ריכרד וגנר, לאנטישמיות המופגנת שלו, לסגידתו של היטלר ליצירותיו ורעיונותיו, ולכישרונו הגאוני שלא מעורר ספק. תוך אזכור שאר אישים מפורסמים מעולם האומנות והספרות שגם הם היו בעלי אופי בעייתי והתנהגות שנויה במחלוקת, פוגענית (פול גוגן) ואנטישמית מוסתרת (רואלד דהל), הגיעה בירן למסקנה שעדיין ניתן להאזין למוזיקה של וגנר מבלי להתייחס לאישיותו. לטענתה, גם הרצל עשה זאת.[2]

לקראת יציאת ספרו החדש 'יהדות גרסה 3.0', השווה גול כלב את יציאת מצרים בהנהגת משה (מכונן "יהדות גרסה 1.0") עם "יציאת אירופה" בהשראת הרצל (כינון "יהדות גרסה 3.0" – שהיא הציונות). בשני המקרים הדגיש כלב את חשיבותו הסמלית של סדר פסח ואת האיסור לחזור בחזרה למצרים־אירופה. על מנת להסביר את תובנותיו ציין כלב את פרשת הספינה 'אקסודוס' וציטט קטע מ'אלטנוילנד', שבו הרצל מתאר את חג הפסח במדינת היהודים החדשה.[3]

בקק"ל מודאגים בשל האטה במגמת נטיעת יערות בשטחי יו"ש (בדגש על יער במעלה אדומים). הסיבה איננה רק כספית אלא פוליטית – היעדר תומכי המהלך בתוך הקונגרס הציוני (ארגון שהוקם על ידי הרצל, שנבחר פעם בחמש שנים ודן בסוגיות החשובות ביותר בתנועה הציונית, האומה היהודית ומדינת היהודים).[4]

---

1 משגב, חיים. "שעת כושר". *מעריב* (2.2.2020), עמ' 3.

2 Biran, Jane. "The Wagner Syndrome". *The Jerusalem Report* (1.2.2020), p. 9.

3 Kalev, Gol. "Parasha & Herzl: From Then Sang Moses to Then Sang Herzl". *The Jerusalem Post* (7.2.2020), p. 43.

4 "The Vote for a Forest in Maale Adumim". *Hamizrahi* (12.2.2020), p. 32-33.

ראש מחלקת פיתוח הכפר בהסתדרות הציונית העולמית תיאר את התוכניות והישגיה של מחלקתו תוך שימוש במספר דוגמאות בכל רחבי הארץ. כצידוק מוסרי־היסטורי־אידיאולוגי לנחיצות הארגון ציטט מהמקרא ומכתביו של הרצל: "נשתול עבור ילדינו כמו שאבות אבותינו שמרו על המסורת היהודית לטובתנו...".[5]

דותן גורן הקדיש כתבה לפעיל ציוני נשכח – מקס בודנהיימר. האיש ליווה את הרצל במשלחת לארץ ישראל ב־1898, היה היו"ר השני של קק"ל, ובהיותו פעיל בוועד הפועל הציוני ב־1919 קרא לא לוותר על הר הבית במסגרת הסכמים מדיניים עתידיים.[6]

ב'הפלס' ביקרו קשות את החלטתו של הציבור החרדי בארה"ב להשתתף בבחירות "להסתדרות הציונית העולמית שנוסדה ע"י אותו מסית ומדיח נודע, תאודור הרצל".[7]

המועצה הציונית בשכבת כיתות ח' בביה"ס שיפמן בטירת הכרמל קיימה את חידון הציונות. מדובר במוקדמות החידון הארצי שהזוכים בו יקבלו פרס משפחתי: מסע לאירופה בעקבות הרצל.[8] חידון הציונות והמורשת נערך גם באשקלון.[9]

האוצרת המכהנת של ארכיון הרצל סיפרה בכתבה על ההיסטוריה של ארכיון הרצל (הכולל את מרב כתביו של הרצל ותעודות חשובות ביותר של התנועה הציונית), ושל אלו ששמרו עליו ודאגו להעברתו לארכיון הציוני המרכזי.[10]

רועי אהרוני הקדיש כתבה מורחבת לספרו של ד"ר אסף מלאך, 'מהתנ"ך עד מדינת היהודים' – שדן בסוגיית הלאומיות היהודית לדורותיה. בין היתר ניתח המחבר את הכלים שמשתמשים בהם מכחישי קיום העם היהודי והלאומיות שלו באקדמיה הישראלית (המזוהה עם כוחות השמאל), בחוגים חרדיים ובחוגים אנטי־ציוניים הקשורים בפלסטינים. המחבר התייחס לתפיסת הלאומיות שהייתה רווחת בתקופת הרצל ובן גוריון ולזו שמקובלת בקרב פוליטיקאים עכשוויים.[11]

---

5 Grunewald, Gael. "For man is a tree in a field". *Hamizrahi* (12.2.2020), p. 50.

6 גורן, דותן. "עלינו לתבוע את זכותנו על הר הבית". *מקור ראשון* (14.2.2020), עמ' 9.

7 שכטר, י. "עסקנים חרדים בארה"ב החליטו להשתלב בהסתדרות הציונית העולמית". *הפלס* (14.2.2020), עמ' 8-10.

8 "סוכריות". *חדשות חיפה והצפון* (19.2.2020), עמ' 27.

9 "חידון הציונות והמורשת באשקלון". *סטאר דרום* (21.2.2020), עמ' 20.

10 Berns, Suzanne. "The Journey to Jerusalem: The Central Zionist Archives and the Theodor Herzl Archive". *The Jerusalem Post* (21.2.2020), pp. 16-19.

11 אהרוני, רועי. "מי אמר שהיהודים הם עם". *עולם קטן* (21.2.2020), עמ' 8-13.

החל מ־23 בפברואר מארח מרכז הרצל סדרת הרצאות בנושא האוטופיה של הרצל, 'אלטנוילנד'. בין המשתתפים: אראל סג"ל, שלי יחימוביץ' ויו"ר מרכז הרצל, ד"ר עליזה לביא.[12] בפאנל שעסק בהתגברות האנטישמיות התבטא כתב Ynet אטילה שומפלבי כי "שונאים את היהודים כי הם טובים יותר". ד"ר לביא הוסיפה כי "זה לא חדש, הרצל ניסח זאת טוב יותר".[13]

לרגל ציון מאה שנים לנפילתו התפרסמה במוסף 'מעריב' כתבה על אודות טרומפלדור, בדגש על התלהבותו מיוזמתו ואישיותו של הרצל. בין היתר, צוין כי חברי הארגון הציוני של טרומפלדור גייסו תרומות לקק"ל, לבניית בית ספר ביפו, לספרייה בירושלים ולנטיעת יער לזכרו של הרצל, הלא הוא יער הרצל בחולדה שבעקבותיו נולד מפעל הייעור של הקק"ל.[14]

12 Casman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (21.2.2020), p. 13.
13 שפירא, נחמן. "בלי צנזורה". *מצב הרוח* (28.2.2020), עמ' 32.
14 מילשטיין, אורי. "ביד חזקה". *מעריב – המוסף* (28.2.2020), עמ' 8-12.

מרץ 2020

קרולינה לנדסמן טענה כי באמצעות מדיניותה והתנהגותה הפוגענית והמשפילה פעלה ממשלת נתניהו "כטריגר היסטורי להחלפת מסילות במאבק הלאומי הפלסטיני, באופן שמזכיר את התפקיד המכונן שהיה לפרשת דרייפוס בגיבוש תפיסתו הציונית של הרצל. המשפט, עלילת השווא... קריאת ה'מוות ליהודים' הביאו את הרצל להבין שמסלול האמנציפציה חסום, ורק ישות מדינית יהודית עצמאית תפתור את בעיית האנטישמיות". לטענת לנדסמן, חסם נתניהו בפני הפלסטינים את האפשרות של אוטואמנציפציה ודחף אותם למסלול של אמנציפציה.[1]

צביקה קליין עמד בכתבתו על תמיכה הולכת וגוברת של הציבור החרדי האמריקני בישראל ובגופים ציוניים, כגון הקונגרס הציוני. לטענת קליין, "כאשר... הרצל אמר את המשפט 'אם תרצו אין זו אגדה', ספק אם תיאר לעצמו שביום מן הימים ישתתפו יהודים חרדים בהמוניהם, ואף נציגי החסידויות האנטי־ציוניות, בבחירות לקונגרס הציוני העולמי...".[2]

על רקע בחירות הצירים לקונגרס הציוני העולמי (הגוף שהקים הרצל) ניכרת הפעילות של הציבור החרדי והרפורמי בארה"ב, זו של מפלגות ישראליות בארץ לצד גופים ציוניים (כגון הסוכנות), וזאת בין היתר במטרה לזכות בנציגות של אנשיהם בקונגרס ובמוסדות. הכותבת השתמשה בין היתר בדוגמת התמיכה במינויה של ד"ר עליזה לביא ליו"ר מוזיאון הרצל.[3]

נחום ברנע ניתח את המפה הפוליטית בכנסת ואת האילוצים שעל מרכיבי הממשלה ההיפותטית בראשות בני גנץ לקחת בחשבון. בין היתר התייחס למפלגות אנטי־ציוניות (חרדים, ערבים, פוסט־ציונים). לטענתו:

1 לנדסמן, קרולינה. "משחררה של ישראל השלישית". *הארץ* (6.3.2020), עמ' 2.
2 קליין, צביקה. "עין לציון". *מקור ראשון – יומן* (6.3.2020), עמ' 24.
3 דרויאן־אוחיון, אידית. "הבחירות שאחרי הבחירות". *ישראל היום – השבוע* (6.3.2020), עמ' 19.

"...נציגיהם של כל האנטי־ציונים האלה גאים לנאום בכנסת כשתמונתו של תאודור הרצל תלויה מאחורי גבם. הם יודעים מה הם חייבים לתורתו".[4]

מוקדמות חידון הציונות והמורשת נערכו בשלומי[5] ובמועצה חוף הכרמל.[6] הפרס – טיסה משפחתית לאירופה בעקבות דמותו של הרצל.

גול כלב התייחס לסוגיית "עגל הזהב" במהלך תולדותיה של ההיסטוריה היהודית: החל מאברהם אבינו, דרך משה וכלה בציונות של הרצל. במקרה האחרון הזכיר הכותב את התייחסותו של הרצל כלפי "סקפטים עתידיים" ועמד על כך ש"הציונות של הרצל לא מבוססת על הגירה אלא על שינוי ההתנהגות היהודית ותפיסותיה...".[7]

ב'הארץ' פורסמה כתבה על אודות חייה ומורשתה של דונה גרציה נשיא – "מלכת היהודים" – האלמנה ילידת פורטוגל שהפכה למלכת עולם הפיננסים האירופיים של המאה ה־16. בסוף הכתבה צוין, כי "ההיסטוריה יודעת לספר שדונה גרציה החלה לבנות את טבריה כממלכת מקלט לעם היהודי, עם הרישיון שקיבלה מהסולטן ב־1561, כ־300 שנה לפני הרצל והציונות המדינית שלו".[8]

דימיטרי שומסקי ביקר קשות את תנועת "אם תרצו", קרא לה "פשיסטית ולא ציונית" וציין שערכיה מנוגדים לעקרונות הציוניים של הרצל וז'בוטינסקי.[9]

ד"ר עליזה לביא (יו"ר מרכז הרצל בירושלים) הקדישה כתבה קצרה לכישוריו של הרצל בתחומי העיתונות, הספרות והפוליטיקה. לקראת הפרסום המחודש של 'מדינת היהודים' היא ציטטה מיומניו ושאלה שאלות רטוריות בנוסח: מה היה אומר הרצל על המדינה ועל החברה הישראלית של ימינו. לבסוף קראה "לחזור לקרוא את הרצל בלי צנזורה ובלי מתווכים".[10]

עיקרי ספרו של משה ברנט, 'עניינם של היהודים – מבוא להיסטוריה ישראלית אחרת' הופיעו ב'סגולה'. הטענה המרכזית של הכותב היא: המטרה של הציונות ההרצליאנית הייתה פתרון בעיית היהודים באירופה, והמדינה

4 ברנע, נחום. "התרגיל והפנטזיה". *ידיעות אחרונות* (9.3.2020), עמ' 27.
5 ליזרוביץ, חיה. "חידון הציונות והמורשת". *העיתון שמחבר 471* (12.3.2020), עמ' 8.
6 "חידון הציונות והמורשת נערך בחוף הכרמל". *קול החוף* (13.3.2020), עמ' 6.
7 Kalev, Gol. "The Golden Calf reappears". *The Jerusalem Post – Magazine* (13.3.2020), p. 43.
8 קמחי, רמי. "רשרוש שמלותיה של דונה גרציה נשיא". *הארץ – תרבות וספרות* (13.3.2020), עמ' 2.
9 שומסקי, דימיטרי. "פשיסטית ולא ציונית". *הארץ* (13.3.2020), עמ' 23.
10 לביא, עליזה. "מילה שהופכת לאגדה". *מקור ראשון – מוצ"ש* (16.3.2020), עמ' 26.

הייתה רק אמצעי. מנקודת מבט זו – השואה אינה הוכחה לצדקת דרכה של הציונות אלא הכישלון הנורא שלה. הכותב תולה את הכישלון בסירוב לתוכנית אוגנדה ובפטירתו של הרצל.[11]

ברובריקה "היו זמנים" תוארה דמויותיהם ופועלם של שני אישים מפורסמים: סטיבן סמואל וייז – רב רפורמי, עורך דין ואחד ממנהיגי ציונות ארה"ב, שתמך בפועלו של הרצל בקונגרס השני והשלישי;[12] ודיוויד לויד ג'ורג' – לימים ראש ממשלת בריטניה, שאהד את הרעיון הציוני, הכיר את הרצל ועמד מאחורי הצהרת בלפור.[13]

ב'המודיע' פורסמה ביקורת נוקבת כלפי אלו מהציבור החרדי שלא הצביעו בבחירות. הם הוגדרו כ"המזיקים הכי קשים ליהדות החרדית, ולדמותה של ארץ הקודש... הם נותנים כוח ל'סיטרא אחרא' של 'הציונים של הרצל'. הם, בהשתמטותם, יצרו את הנגיף החילוני: ליברמן־גנץ".[14]

כתבה מורחבת הוקדשה לדוד מטלו (עורך דין יהודי מטורונטו) – בעל ה"הרצליאנה" – האוסף הפרטי המורכב מכ־5,000 חפצים של הרצל, של משפחתו ושל חבריו, ועל הרצל, כולל תמונות, שטרות, מכתבים, מותגים, מזכרות וכ"ד. בנוסף, אימץ מטלוב את בית הספר על שם הרצל בשיקגו ופועל בדרכים מגוונות להנצחת חוזה המדינה ולקידום רעיונותיו.[15]

ב'הארץ' התייחסו למגפת הקורונה; עמדו על התופעה ועל המאפיינים הסוציולוגיים של הריחוק בין אנשים, ההיסטוריה של ההיגיינה והאובססיה לניקיון. בסוף הכתבה הוזכר הרצל שקרא "להגביל את כוהני הדת לבתי הכנסת, ואת הצבא לקסרקטינים. באותה מידה, יש להקפיד שמומחי המגפות יחזרו למרפאות ולבתי חולים עם תום המלחמה בנגיף. לא פחות מהפרדת הדת מהמדינה, עלינו להבטיח את הפרדת הרפואה מהמדינה".[16]

ב'מקור ראשון' תוארה ההיסטוריה של מגפות בעולם ובארץ, בדגש על מגפת הכולרה ומעשה הגבורה של ד"ר חבקין – רופא יהודי אמיץ, שעבד בהודו, סייע בפיתוח הטיפול נגד המחלה ואף הזריק לעצמו חיידק מסוכן. ב־1898 קיבל חבקין פנייה מהרצל, בה התבקש להצטרף לקונגרס הציוני

11 "עניינם של היהודים". *סגולה* (16.3.2020), עמ' 73.
12 יעקבי, ליאור. "היו זמנים". *ישראל היום* (17.3.2020), עמ' 24.
13 יעקבי, ליאור. "היו זמנים". *ישראל היום* (26.3.2020), עמ' 26.
14 שלום, מ. "משליטי גנץ־ליברמן". *המודיע* (17.3.2020), עמ' 7.
15 קליין, צביקה. "אוצר לאומי". *מקור ראשון* (20.3.2020), עמ' 20–25.
16 אילני, עפרי. "הרחקנו לכת". *הארץ – מוסף* (27.3.2020), עמ' 30.

"כנציגם של יהודים היושבים בהודו". חבקין בחר לא להגיע לאירוע, בטענה "כי אם יעסוק בציונות, לא יוכל להקדיש את זמנו לעבודה מדעית".[17]

ב'ג'רוזלם פוסט' הזכירו את יוצאי ליטא המפורסמים, כגון דוד וולפסון – יועצו של הרצל ופעיל ציוני דגול.[18]

על רקע המציאות של מגפת הקורונה, שבה עמדו ערביי ישראל בקו הראשון של המאבק, קרא בן־דרור ימיני לראש מפלגת 'כחול לבן' בני גנץ למנות שר ערבי. לטענתו, המהלך הזה ישתלב בחזון של מגילת העצמאות: "זה החזון האמיתי של הציונות, מבית מדרשם של הרצל וז'בוטינסקי. בית לאומי לעם היהודי, עם שוויון זכויות מלא לערבים".[19]

17 אברהם (פרוינד), יעל. "מאה שנים של בידוד". *מקור ראשון – דיוקן* (27.3.2020), עמ' 24-29.

18 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (27.3.2020), pp. 22.

19 ימיני, בן־דרור. "למנות שר ערבי". *ידיעות אחרונות* (31.3.2020), עמ' 21.

אפריל 2020

יונתן שם־אור הציג את "תוכנית המאה" של הנשיא טראמפ כהמשך היוזמות שצמחו מבחוץ – התוכניות שלא צלחו לחלק את הארץ לשני העמים: הצהרת בלפור, כתב המנדט, ועדת פיל, כ"ט בנובמבר, החלטה 242, מתווה קלינטון ומפת הדרכים. הכותב סיפק רקע היסטורי למאבק הלאומי היהודי וזה של ערביי הארץ. הוא גם התייחס להרצל ולרעיונותיו: הרצל "...דיבר מפורשות על מדיניות קולוניאלית... היה אולי בעל חלומות, אבל כבן למשפחת בנקאים וסוחרים, היה לו גם חוש מעשי, יכולת ארגון ודחף קדחתני של נביא אחרי הארה עם אלוהים".[1]

ב'כיוון חדש גימלאים' פורסמה היסטוריה מתומצתת של הרצל והאתרים בארץ שנקראו על שמו או שנוסדו לצורך הנצחתו: מרכז הרצל, יער חולדה ובית הרצל, וכן העיר הרצליה.[2]

כתבה פרסומית על אודות חברת הנדל"ן 'אזורים' הופיעה ב'זמן מבשרת'. לצד הצלחותיה הרבות של החברה צוין כי "...במסגרת הפיתוח הסביבתי משקמת חברת אזורים גם את סביבת 'שדרות הנשיאים', שדרת עצים אשר ניטעו על ידי חוזה המדינה, בנימין זאב הרצל והמנהיג הציוני דוד וולפסון...".[3]

לקראת חג הפסח שאל הרב אריה פינסקי כמה שאלות וסיפק להן תשובות מקוריות. כך, לשאלה "מדוע באה הקורונה" הזכיר בין יתר הסיבות כי "...הרי לקראת הגאולה נשמות הערב־רב ישלטו על עם ישראל והם ינסו להיות המנהיגים כך שבמאתיים השנים האחרונות הגיעו מנדלסון הרפורמי מגרמניה, המשכילים של רוסיה הציונית של הרצל כמעט כולה חילונית לגמרי, ועוד עד בן גוריון ויורשיו והגיע מצב עכשיו שהם דרשו חילולי שבת וגלוי עריות בפרהסיה...".[4]

---

1 שם־אור, יונתן. "תוכנית המאה". *ליברל* (2.4.2020), עמ' 69-75.

2 בינשטוק, בלומה. "בעקבות הרצל – חוזה המדינה". *כיוון חדש גימלאים* (2.4.2020), עמ' 18.

3 "דיווח מעודד בימים טרופים". *זמן מבשרת* (2.4.2020), עמ' 26.

4 פינסקי, אריה. "ארבע קושיות = מה השתנה". *חדשות בית"ד* (5.4.2020), עמ' 21.

לקראת חג הפסח הקדיש גול כלב כתבה להיסטוריה של היין הישראלי ולחשיבותו ההלכתית. לטענת הכותב, את תחילת פעילותו הציונית של הרצל ניתן להסביר בין היתר בכך שאדם שדיבר איתו על קולוניות חדשות בארץ נתן לו בקבוק יין במתנה מהיקב החדש שהוקם בישראל.[5]

עמיחי שיקלי כתב על יחסו של הרצל לחג הפסח. כשהיה בן שש קיבל הרצל מכות ממורו, כי לא ידע פרטים על יציאת מצרים. הסיפור של פסח עשה על הרצל רושם עז, אם כי המורה סיפר אותו ב"מילים יבשות". הרצל "תיקן את הטעות" כעבור 36 שנים, בתיאור חג הפסח בספרו 'אלטנוילנד'. בספר הוקדש פרק שלם למהלך הסדר שנערך בטבריה.[6]

על רקע הסגר בעקבות מגפת הקורונה ובתי כנסת הסגורים בחג הפסח בארץ, כתב ג'קי לוי על האזכרה לחוזה המדינה בעיירת בירסק ב־1904. הטקס התרחש למרות התנגדותו של הרב, שסגר את בית הכנסת במנעול, וזאת בעקבות נחישותו של גבאי ששבר את המנעול בפטיש.[7]

יורם דורי קרא להימנע מביטויי שנאת חינם כלפי הציבור החרדי שהקשיב לקולות הרבנים המתנגדים להגבלות הקורונה. הכותב ציין שתי דוגמאות היסטוריות כאשר גדולי הדור כשלו בהבנת המציאות: "רבני המחאה" לתנועה הציונית ולהרצל; הבנה והפנמה מאוחרת מדי של גודל האסון של השואה.[8]

אוצרת ארכיון הרצל (שבמרכז הרצל בירושלים) פרסמה כתבה על ההיסטוריה של הצלתם והבאתם ארצה של ארכיון חוזה המדינה ושל הארכיון הציוני מאירופה. היא ציינה את ממדיה הגדולים של המורשת הכתובה העשירה שהשאיר הרצל ואת שמותיהם של אישים שהופקדו על שמירתה.[9]

ב'ידיעות אחרונות' ניתחו את מאפייני ההורוסקופ של מזל שור – "עסוק במיידי ובמעשי ומסמל את עולם החומר". בין האישים המפורסמים השייכים למזל זה צוינו: שייקספיר, שרלוט ברונטה, מרקס, פרויד, צ'ייקובסקי והרצל.[10]

---

5 Kalev, Gol. "Celebrating freedom through Israeli wine". *The Jerusalem Post – Passover* (8.4.2020), pp. 6-9.

6 שיקלי, עמיחי. "ליל הסדר של הרצל". *עולם קטן* (8.4.2020), עמ' 10.

7 לוי, ג'קי. "פטיש לכל מנעול". *ישראל היום – שישבת* (10.4.2020), עמ' 9.

8 דורי, יורם. "לא מצורעים". *מעריב – המגזין* (16.4.2020), עמ' 3.

9 Berns, Suzanne. "Recording journey to Jerusalem". *The Jerusalem Post – Int* (24.4.2020), pp. 22-23.

10 בנימיני, מרים. "יצירה במזל שור". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (24.4.2020), עמ' 70.

לרגל יום העצמאות פורסמו במוסף השבת של 'מקור ראשון' מספר כתבות הנוגעות בהגשמת החלום הציוני בתחומים שונים. שמואל פאוסט עמד על הצלחותיה של מדינת ישראל והזכיר את מאמציה ליצור "חברה למופת". הכותב ציין את הרעיונות בתחום שמקורם בתורה, אצל הוגים פילוסופיים, כלכליים וחברתיים ואלו הציוניים שהגה הרצל.[11]

על רקע משבר הקורונה ניתחה פרופ' אליז ברזיס את מאפייני "חברת המופת", כפי שהיא באה לידי ביטוי אצל הוגי דעות שונים ובכתביו של הרצל – ב'אלטנוילנד' וב'מדינת היהודים'. לטענתה, המדינה חייבת להימנע מהתערבות יתר בתקופות שגרה ולפעול בנחרצות בתקופות חירום על מנת להקטין את ממדי האבטלה ואי־השוויון בין אזרחי ישראל.[12]

פרופ' יובל אלבשן שאל לגבי נחיצות האידיאולוגיה בחברה – לא זו המדכאת את האדם ומראה לו מה לעשות, אלא "...במובן של הצתת נשמתו מתוך חשיפתה לכוחות העצומים הטמונים בה...". בתחילת הכתבה הזכיר הכותב את המאפיינים הפילוסופיים וההיסטוריים של האידיאולוגיות ביהדות ובציונות, בהקשר לסוגיות האידיאלים, המוסר והערכים. לטענתו, הרצל כינה את הציונות אידיאל אין־סופי, כשהוא מאמין ש"גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידיאל".[13]

חגי סגל כתב על היחס הסקפטי של אמיל זולא כלפי העם היהודי וכלפי שאיפותיו הלאומיות. הכתבה התחילה בציון הסרט 'קצין ומרגל' שבו צפה סגל – הסרט שדן במשפט דרייפוס, "אשר הפך את הרצל לציוני".[14]

ד"ר יואל רפל פירט את ההיסטוריה של דגל ישראל ומרכיביו הסמליים, העבריים, היהודיים והאחרים. כמו כן, הוא ציין את הצעתו של הרצל לדגל המדינה – דגל "שבעת הכוכבים", ופירט את החשיבות שייחס הרצל לדגל הלאום של העם בספרו 'מדינת היהודים'. "בחושו המדיני זיהה הרצל את הצורך ליצור דגל, סיסמה, שלאורם העם ילך ולמענם יהיה מוכן להיאבק כדי להשיג מדינה וזהות".[15]

---

11 פאוסט, שמואל. "אות המופת". *מקור ראשון – שבת* (24.4.2020), עמ' 8.

12 ברזיס, אליס. "'חברות זקוקות לשוויון' – אתגר ההזדמנות השווה". *מקור ראשון – שבת* (24.4.2020), עמ' 11.

13 אלבשן, יובל. "סימני שאלה ולא סימני קריאה – אתגר השיח הציבורי". *מקור ראשון – שבת* (24.4.2020), עמ' 13.

14 סגל, חגי. "שי ליום עצמאות". *מקור ראשון – יומן* (24.4.2020), עמ' 2.

15 רפל, יואל. "לבן הוא זיו הכהונה וכחולים זוהרי רקיע". *מקור ראשון – שבת* (24.4.2020), עמ' 4, 6.

לרגל ציון 100 שנה לוועדת סן רמו התפרסמה כתבתו של דרור אידר. לטענת הכותב, האירוע היה חשוב מזה של הצהרת בלפור, כאשר לראשונה תמכו נציגי האומות המנצחות במלה"ע בשאיפות העם היהודי. במקום הרצל המנוח נכח בוועידה יורשו – חיים ויצמן. על סמך ספרו של בנציון נתניהו ('חמשת אבות הציונות') ציין הכותב: "...כיצד פעל הרצל בעיקר לשם השגת הכרה מצד האומות על זכות העם היהודי על ארצו. לולא פעילותו, היו נותרים יישובי העליות הראשונה והשנייה קולוניות בלבד ולא יישובים של מדינה בדרך...".[16]

פרופ' אריה אלדד התבטא נגד מכחישי השואה ונגד היהודים היושבים בגולה שתומכים בהם. בהקשר הזה הזכיר הכותב את הרצל ש"...קבע כי לא האנטישמיות היא המחלה שממנה סובל העם היהודי, אלא הגלות... ותרופת המחלה הזאת, הגלות, היא שיבת ציון. רבים מאוד – חרדים וקומוניסטים ומתבוללים – נלחמו בהרצל ובציונות. ורבים מאלו שסירבו ליטול את התרופה שרשם לנו ד"ר הרצל – הושמדו".[17]

ב'ידיעות אחרונות' פורסמו מספר חידות, כאשר דמותו של הרצל שימשה אחד הרמזים.[18]

ערן בר־טל ציין בקצרה את התורמים הבולטים ליצירת כלכלת ישראל, כגון פנחס רוטנברג, משפחת מולר, זוגלובק, שטראוס ואתא. בין היתר הזכיר הכותב את "אוצר ההתיישבות היהודים" (אוה"ה) – הגוף שהוקם בקונגרס הראשון שיזם הרצל – ושייסד את בנק אנגלו־פלשתינה (כיום 'בנק לאומי').[19]

16 אידר, דרור. "אמנת החירות של העם היהודי". *ישראל היום – השבוע* (24.4.2020), עמ' 17, 26.

17 אלדד, אריה. "חיים בהכחשה". *מעריב – סוף שבוע* (24.4.2020), עמ' 22.

18 "עצמאות יהודית". *ידיעות אחרונות – לא זיום מהבית* (28.4.2020), עמ' 13.

19 בר־טל, ערן. "מפעל, חיים: סיפורה של הכלכלה הישראלית". *ישראל היום – השבוע* (28.4.2020), עמ' 34.

מאי 2020

ב׳מנורה׳ הופיעה כתבה על ההיסטוריה של בית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי בתל אביב. בטקס הנחת אבן הפינה (10.11.1921) נמכרו למוסדות ולאישים 12 אבני יסוד כמניין שבטי ישראל למימון הוצאות הבניין. אוסישקין קנה בשם ההסתדרות הציונית אבן לזכר הרצל.[1]

גול כלב כתב על תפקידה ההכרחי של הציונות בשימור היהדות בקרב יהודי הגולה. כהוכחה לכך פירט את שפע הפעילויות הנדרשות לכך. חוץ מהעלייה דובר על "ציונות בענן" (חשיפה לתרבות ולמורשת יהודית בכלי תקשורת). הכותב הדגיש שמבחינתו של הרצל מטרת הציונות לא הייתה רק החזרה לארץ ישראל אלא "אידיאל של הצדק הנצחי" שיקודם גם אחרי הקמת המדינה.[2]

לרגל ציון יום הולדתו ה־160 של הרצל, הקדיש ח"כ גדעון סער כתבה על אודות פעילותו של הרצל ותרומתו לתנועה הציונית. בעזרת ציטוטיו של הרצל הדגיש הכותב את הקשר ההדוק בין היהדות לציונות שהגה חוזה המדינה.[3] קטע ביוגרפי קצר על אודות חוזה המדינה פורסם גם ב׳סגולה׳.[4]

ג׳קי לוי תיאר את היחס של הציבור החרדי ומנהיגיו כלפי אישיותו של הרצל ("חילוני, אירופאי, מודרניסט, לא הכי עקבי... שלא היה עומד בתור כדי לקבל קמע מרב כדורי...") וחזונו. לטענתו של לוי, עצם הביקורת החרדית מראה כי חזונו של הרצל היה פרויקט די מוצלח.[5]

פרופ׳ אבי בראלי ביקר את השימוש הנפוץ במושג "ציבור" שנעשה על ידי מנהיגים ופוליטיקאים. הכותב קורא "לחזור למקורות הדמוקרטיה הציונית והישראלית מייסודם של הרצל, ז׳בוטינסקי ובן גוריון: השיח

---

1 יוכפז, שרית. "GPS יהודי". *מנודה* (7.5.2020), עמ׳ 20.

2 Kalev, Gol. "From Aliyah to 'Cloud-Zionism'". *The Jerusalem Post – Int* (8.5.2020), pp. 22.

3 סער, גדעון. "הרצל, הגדול מכולם". *מקור ראשון* (8.5.2020), עמ׳ 10.

4 "חוזה נולד". *סגולה* (28.5.2020), עמ׳ 11.

5 לוי, ג׳קי. "הוציאו חוזה". *ישראל היום – שישבת* (8.5.2020), עמ׳ 9.

הפוליטי ובסופו של דבר הקלפיות, הם המגלים לנו מי הוא הציבור ומה רצונו...".[6]

אבי שילון הצביע על ההבדל ההולך וקטן בין "שמאל" ל"ימין", כפי שזה בא לידי ביטוי בשלוש מערכות הבחירות האחרונות, דבר שהביא בסופו של דבר לכינון ממשלת האחדות (על רקע חוסר ההתערבות של מערכת המשפט בנושא). בתחילת הכתבה ציין שילון, כי: "...כבר מאז ימי הרצל רק מעטים, בשולי הציונות, חלקו על השיטה הדמוקרטית במובן של הכרעת הרוב ועצמאותם של השופטים".[7]

ב'הארץ' פורסמה כתבה על מקורותיה של "שנת יובל" והקשריה הכלכליים והפוליטיים לחברה ולמשק, בין היתר כפי שהם באו לידי ביטוי במקרא ואצל אבות הציונות – ז'בוטינסקי והרצל.[8]

ב'אותיות וילדים' תוארה דמותו של הרב שמואל מוהליבר – ממקימיה של תנועת "חיבת ציון": "התנועה אומנם התפרקה, אך הייתה הבסיס לקונגרס הציוני שייסד הרצל בבזל".[9]

ב'ידיעות ירושלים' פורסמו שני מסלולי טיולים בעיר. שניהם כוללים את התחנה הקשורה להרצל: הר הרצל.[10]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסם סיפורו הטרגי של אלכסנדר רובוביץ – נער פעיל לח"י שנחטף על ידי משטרת המנדט הבריטי ונרצח בידי אנשיה. על אף היעדר קבר של לוחם המחתרת, זיכרונו הונצח באתר שבהר הרצל.[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה דעתה של אחת מצאצאיו של דרייפוס. היא ביקרה את ההשוואה שעשה יאיר נתניהו בין משפטו של אביו לבין זה של הסבא־רבא שלה. בכתבה ניתן רקע היסטורי קצר על אודות שני המשפטים והודגשה תרומתו של משפט דרייפוס לפעילותו של הרצל.[12]

---

6 בראלי, אבי. "למי בדיוק אתם קוראים 'ציבור'?". *ישראל היום* (10.5.2020), עמ' 27.

7 שילון, אבי. "נתניהו פשוט מביא ציונים לא רעים". *הארץ* (13.5.2020), עמ' 11.

8 רבן, ירין. "הארץ לא תימכר לצמיתות". *הארץ – תרבות וספרות* (15.5.2020), עמ' 3.

9 "גדול וגבור". *אותיות וילדים* (19.5.2020), עמ' 40-41.

10 "טיול עירוני". *ידיעות ירושלים – בונוס* (22.5.2020), עמ' 40-41.

11 Shaw, Barry. "The curious case of Major Farran's hat". *The Jerusalem Post – Int* (22.5.2020), pp. 28-29.

12 Dreyfus relative: PM's trial is nothing like his". *The Jerusalem Post – Int*" (27.5.2020), p. 4.

יוני 2020

ב'סגולה' פורסמה כתבה מורחבת על המיעוט המוסלמי באירופה ועל מאבקיו הפוליטיים. התברר, שכמה פעילים מוסלמים (דתיים ופוליטיים) מעריכים מאוד את הרצל כמקדם רעיונות שהיו אמורים להגן על המיעוט היהודי באירופה, מושפעים ממנו ואף מנסים לחקותו.[1]

דימיטרי שומסקי הביע חלום. לפיו, מתישהו תקום בארץ התארגנות פוליטית מאוחדת של השמאל הפוליטי שתשים קץ למשטר הכיבוש. בסיום כתבתו ציטט מ'אלטנוילנד' של הרצל: "החלום אינו שונה בהרבה מן המעשה... כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות; כל מעשיהם יהיו ביום מן הימים לחלום".[2]

על רקע המצוקה הכלכלית שהביאה מגפת הקורונה החליט בעל העסק של 'פלאפל התאומים' בגבעתיים לוותר על תעודת הכשרות הרבנית. עיתונאים ופוליטיקאים השתמשו בפרשה לצורך הדגמה של מאבק הערכים הליברליים בכפייה הדתית. לטענת רויטל עמירן מדובר בכפייה דתית של הרבנות במסורתיים המוחלשים. הכותבת סיפקה דוגמאות ורקע היסטורי קצר על אודות המאבק בין ערכים ליברליים לבין אלו הלאומיים. לטענתה, הפער בין שני העולמות הערכיים התקיים עוד בזמן היותו של הרצל יו"ר הקונגרס הציוני.[3]

כתבה מורחבת הוקדשה ב'מקור ראשון' למשלחתה של תנועת "חיבת ציון" לארץ במטרה להתרשם מהישגי העלייה הראשונה. בכתבה הוזכר ברפרוף קיומן של משלחות נוספות, כמו זו של הרצל ב־1898.[4]

ב'הארץ – גלריה' שיבחו את פעילותיה של שולה וידריך – יילידת תל אביב שמבלי להיות אדריכלית ובעלת השכלה פורמלית נחשבת ל"אחת

1 "גטו משלהם". *סגולה* (3.6.2020), עמ' 48-55.
2 שומסקי, דימיטרי. "יש לי חלום". *הארץ* (7.6.2020), עמ' 11.
3 עמירן, רויטל. "הפלאפל וההגמוניה הליברלית". *הארץ* (10.6.2020), עמ' 11.
4 שקלאר, אילה. "מסע המושבות הראשון". *מקור ראשון – שבת* (12.6.2020), עמ' 6-8.

המומחיות הגדולות לעיר העברית הראשונה". לטענת וידריך, "תל אביב היא הגשמת החלום של הרצל".[5]

במכתבו למערכת 'הארץ' יצא עידו גילן נגד כתבתו של ארז תדמור – "לוינסון, השמאל אשם במלחמת תרבות" ובה נטען כי "השמאל הכריז מלחמה מפורשת נגד האתוס הציוני". גילן הפריך את הטענה, תמך בשמאל הישראלי וביקר קשות את השימוש בדמותו של הרצל בידי כוחות הימין, בין היתר על ידי תנועת הימין "אם תרצו" שתדמור היה אחד מראשיה.[6]

הרב יעקב אריאל התייחס ב'מקור ראשון' ליהדות הרפורמית. הרב יצא נגד ה"רפורמה", מנהגיה וההנהגה של התנועה, אם כי סבר שיש לקרב את הרפורמים ליהדות. בין שאר הטיעונים נגד הרפורמים הזכיר כי הם היו נגד הלאומיות היהודית והציונות, מנעו מהרצל לכנס את הקונגרס הציוני הראשון במינכן בכך שהלשינו לשלטונות (וכתוצאה מכך נערך הקונגרס בבזל) ואף התנגדו להצהרת בלפור.[7]

ב'הארץ' פורסמה כתבתו של אבי פישר, יו"ר כלל תעשיות, להגנת לן בלווטניק, וזאת בעקבות הכתבה נגדו ששודרה בערוץ 13, שבה נטען כי יש לו עניין בהטלת מס על המלט המיובא לישראל. בין היתר ציין הכותב כי הוא ובלווטניק הם בעלי עניין במפעל המלט בנשר, "...לא בגלל ההיבט הכלכלי, אלא בגלל, ואולי בעיקר, התחושה שאנו עושים דבר חשוב... על בסיס חזונו של הרצל".[8]

בעיתון בשפה הרוסית 'ספוטניק' הופיעה הודעה על החלטת משרד התרבות להנציח את טל ברודי – הספורטאי ששמו יירשם בספר הזהב של קק"ל ליד ענקי דור מייסדי הציונות, כמו הרצל ובן גוריון.[9]

5 ריבה, נעמה. "האמא של תל אביב". *הארץ – גלריה* (10.6.2020), עמ' 6-7.
6 גילן, עידו. "הרצל היה מתהפך בקברו". *הארץ* (26.6.2020), עמ' 11.
7 אריאל, יעקב. "משני עברי המתרס". *מקור ראשון – שבת* (26.6.2020), עמ' 4.
8 פישר, אבי. "אני מודה, שידלתי אותו". *הארץ* (25.6.2020), עמ' 11.
9 "אנחנו על המפה!' ועכשיו גם בתוך הספר". *ספוטניק – השקמה מרכז* (25.6.2020), עמ' 6 (ברוסית).

יולי 2020

לרגל ציון יום הולדתו ה־160 של הרצל, פורסמה ב'מקור ראשון' כתבה שעסקה באישיותו מלאת הניגודים. על אף "אֲבָלים" רבים שבתיאוריו של הרצל (יחסו לדת, קונגרס אוגנדה וכד'), נחתמה הכתבה בשבחים בכל הקשור בתפקידו להקמת המדינה ובציטוט של בן גוריון: "רק פעם אחת באלפי שנים ייוולד איש פלאים כזה".[1] אחת התגובות למאמר הסכימה עם מסקנותיו, אך חלקה על מסלול הטיעון. לטענת המבקר – לא הוקדשה מספיק חשיבות לארץ ישראל כמדינת היהודים בחזונו של הרצל.[2]

בעיתון בשפה הרוסית 'מיג' נסקרו תהפוכותיו של "חוק השבות", אשר קבלתו הותאמה ליום הזיכרון של הרצל. הדגש הושם עם תיקון החוק ב־1970, דבר שאירע בין היתר בעקבות הפרשה המשפטית של אוסוולד רופייזן – יהודי שהתנצר ועלה ארצה בשנת 1962.[3]

ב'עליתון' תיארו בשלוש פסקאות את עיקרי תוכנית אוגנדה ואת חלקם של הרצל, צ'מברליין והקונגרס הציוני בפרשה.[4]

גול כלב הביע את דעתו על הדו־קיום ושילוב המיעוטים בחברות בעלות אידיאולוגיות או תרבויות שונות. לדעתו, מתקיים בישראל מצב של "ייחודיות סימביוטית" המאפשר קיום מוצלח של המגזר הערבי (והחרדי) בחברה הישראלית שמוביל להעשרה הדדית. כלב מוצא את מקורות הייחודיות הזו עוד ב'אלטנוילנד' של הרצל, בו תואר המצב שבו המדינה לא מתערבת בחיי הערבים, ואלה לומדים מהציונים, לוקחים חלק בחיי המדינה ואף נמצאים בהנהגתה. בסוף הכתבה הציע כלב לאירופים לאמץ את מאפייני הדו־קיום המתקיים בחברה הישראלית.[5]

---

1 אלדד, קרני. "האחד והיחיד". *מקור ראשון* (10.7.2020), עמ' 12.

2 תגובות. *מקור ראשון* (17.7.2020), עמ' 13.

3 "70 שנה מלאו לחוק השבות". *מיג* (9.7.2020), עמ' 5 (בשפה הרוסית).

4 אלחי. "יש לי מושג... תוכנית אוגנדה". *עליתון – השבועון לנגב* (17.7.2020), עמ' 54.

5 Kalev, Gol. "Israeli symbiotic particularity...". *The Jerusalem Post* (31.7.2020), pp. 16-17.

ב'ידיעות אחרונות' פורסם חידון טריוויה. אחת השאלות ב"משקל בינוני" עסקה בפגישתו של "מנהיג ציוני" עם קיסר גרמניה במקווה ישראל ב־1898.[6]

6 "מוח מסוכן". *ידיעות אחרונות – שבעה ימים* (31.7.2020), עמ' 77.

אוגוסט 2020

לקראת הבחירות המתקרבות למוסדות הציוניים הזכיר גיל טרוי את חשיבותה של הקק"ל ואת תרומתו של הרצל להקמתה. בהמשך, בין היתר בעזרת הציטוטים מכתבי חוזה המדינה, טען טרוי כי על בני גנץ ומפלגתו להצביע עבור המועמד הראוי ביותר לנהל את הקרן – אלון טל.[1]

יו"ר מרכז הרצל, ד"ר עליזה לביא, הקדישה מאמר לתרומתו של חוזה המדינה לציונות בדגש על יחסו של הרצל לדת ולמסורת היהודית. תוך ציטוט מ'מדינת היהודים' ומ'אלטנוילנד' הוכיחה לביא כי לצד אידיאלים של קִדמה ושכלתניות הייתה להרצל זיקה חזקה לדת – היה לו "הרגש הדתי הפרסונלי" והוא לא סלד מריטואלים. בנוסף, ייחס הרצל חשיבות רבה לבית המקדש כמאחֵד העם. חשיבות לא פחותה ייחס למקרא על גיבוריו ולמסורת היהודית – בהם ראה השראה ליצירת חברה מוסרית וצודקת בארץ ישראל.[2] במאמרה הנוסף ביקרה לביא את התבטאויותיו של השחקן האמריקני סת' רוגן – המרמזות לטענתה על התנתקותו של הדור הצעיר בארה"ב "מהמבצר האחרון של זיקה ליהדות וישראל: האם היהודייה". לטענת לביא, "עוגן נשי" עדיין קיים ויש עוד זמן לשמור על ערכי המשפחה ולהראות לרוגן כי טעה. לדבריה יש לאמץ את השיח הבין־דורי הנהוג במשפחות כדי להראות ש"ישראל היא חלק מתיקון העולם ולא מקלקולו... ייתכן ונוכל להפוך את המסלול: חזרה למורשת היהדות, מתוך הזדהות עם ישראל".[3]

סיקור ספרה של אניטה שפירא, 'בן גוריון – דמותו של מנהיג' הופיע בכתבה קצרה ב'גפן'. הספר עוסק בדאגותיו, חזונו ותפקידו של בן גוריון

1 Troy, Gil. "Gantz's Herzlian challenge: Appoint a Green Zionist to run KKL-JNF". *The Jerusalem Post* (5.8.2020), p. 9.

2 לביא, עליזה. "'שוב עמדו העמודים': בית המקדש ויהדות בהגותו של הרצל". *דעות* (16.8.2020), עמ' 18-24.

3 לביא, עליזה. "קולה של אימא". *מקור ראשון – שבת* (28.8.2020), עמ' 9.

בעיצוב המדינה. בין היתר הוזכר, כי בן גוריון התנגד להרצל בקונגרס אוגנדה, ולאחר מותו הגשים את חזונו להקמת מדינה יהודית בא"י.[4]

על רקע תיאור קרב הירושה בחסידות סדיגורה, ציין דרור פויר כי החסידות הזו נחשבה לחסידות הציונית ביותר... הרבנים שלה היו ציוניים לפני הרצל, "וזה בתורו די נדלק... על סדיגורה. את האדמו"ר מסדיגורה כינה הרצל Wunderrabi ('רב עושה נפלאות'), ראה בו מודל ליהדות אורתודוקסית ובכתביו תכנן להפוך את האדמו"ר מסדיגורה ל'בישוף' של חיפה". באחד מכתביו השווה הרצל בין מֶכָּה לסדיגורה: אל הראשונה עולים לרגל המוסלמים ואל השנייה – היהודים.[5]

4 פניני, יעל. "'בן גוריון, דמותו של מנהיג': אניטה שפירא, 2015". *גפן* (21.8.2020), עמ' 28.
5 פויר, דרור. "שלל רב". *גלובס* (27.8.2020), עמ' 29-33.

ספטמבר 2020

בהתייחס לכתבה הדנה בסוגיית המסוכנות של העלייה לרגל לאומן על רקע מגפת הקורונה, הציעו שני קוראים לפתור את הבעיה בהעברת ארונו של ר' נחמן לישראל, כפי שדוד בן גוריון העלה לארץ את עצמות הרצל ולוי אשכול את עצמות ז'בוטינסקי.[1]

לרגל מלאת 55 שנה להחלטת ועדת הוותיקן השנייה, בה הסיר האפיפיור פאולוס השישי מעל היהודים את האשמה ברצח ישו והתנגד להפעלת מיסיון בקרב היהודים, הזכיר סימון כהן סקוט כמה ספרים, הרצאות ואישים חשובים שקידמו את ההתקרבות בין הקתולים ליהודים. כאפיזודה היסטורית המדגימה את השינוי שביחס בין האפיפיורות ליהודים, עמד סקוט על פגישתו של הרצל עם האפיפיור, בה הציג חוזה המדינה את הרעיון הציוני. כידוע, הוא לא זכה בתמיכת הכס הקדוש – האפיפיור הציב את התנאי לתמיכתו בתנועה הציונית בהתנצרות של כלל היהודים.[2]

נלי תגר ביקרה קשות את האמירה של השרה גילה גמליאל – "זה רק טקסט". המשפט הזה התייחס להסכם בין מפלגתה של גמליאל ('הליכוד') לבין מפלגת 'כחול לבן'. לטענת תגר, אסור לזלזל בטקסטים. כהוכחה לכך השתמשה בין היתר בדוגמאותיהם של טקסטים תנ"כיים, במגילת העצמאות ובאמירותיהם וכתביהם של בן גוריון והרצל.[3]

בכתבה ב'הארץ' הופיעה שאלת הטריוויה הבאה: מי כתב לפני 123 שנה בווינה: "אם אגיד זאת בקול, כולם יצחקו לי"? התשובה הייתה "הרצל" – המשפט הופיע ביומנו בסמוך למשפט "בבזל ייסדתי את מדינת היהודים".[4]

---

1 שמיר, יורם. א. "העתיקו את הקבר לפה". *הארץ* (1.9.2020), עמ' 11; מיטלמן, אפרים. "רבי נחמן: גדולי האומה". *הארץ* (3.9.2020), עמ' 11.

2 Cohen Scott, Simone. "Bringing Nostra Aetate forward". *The Jerusalem Post* (1.9.2020), pp. 38-39.

3 תגר, נלי. "זה רק טקסט". *ידיעות אחרונות – זמנים* (2.9.2020), עמ' 2.

4 "התעמלות בוקר". *הארץ – גלריה* (3.9.2020), עמ' 2, 11.

חלי בן שחר שאלה את השאלה הרטורית: "חברת מופת בהגות ציונית?... מה היה אומר חוזה המדינה בראותו את חילוקי הדעות שרק התעמקו בעקבות משבר הקורונה?". לטענתה, מי שטרם הרפו מהחלום הם ח"כ לשעבר שולי מועלם ונגיד האוניברסיטה העברית פרופ' מנחם בן ששון. שניהם הגיעו לסיור במרכז הרצל עם ד"ר עליזה לביא, העומדת בראש המרכז.[5]

במרכז הרצל השיקו מיזם חינוכי להעברת הידע שהשאיר חוזה המדינה. מדובר ב"ארגז הכלים הציוני" – אסופת ציטוטים של הרצל. בנוסף, ניתן לרכוש במרכז הרצל מספריו של הרצל ולהשתתף בסדנאות המקנות ידע על הגותו. לדברי יו"ר מרכז הרצל, ד"ר עליזה לביא: "לחזור ולקרוא הרצל זה לא רק ללמוד היסטוריה... זה לגלות שהוא השאיר לנו עצות ותשובות גם לנושאים הכי בוערים שנמצאים על סדר היום בישראל 2020...".[6]

על רקע כינון היחסים בין איחוד האמירויות לישראל, עורך עיתון 'ידיעות אחרונות' כתב למקבילו מהאמירויות מהעיתון 'האיתיחאד' כתבת ברכה. בכתבה הושם דגש על הרצל, שכעיתונאי שסקר את משפט דרייפוס והאנטישמיות האירופית החל בקידומו של הרעיון הציוני, ובסופו של דבר חזונו ומעשיו הובילו לכינון המדינה. אחרי ההדגשה הזו של תפקיד העיתונות, המשיכה הכתבה בהענקת שבחים לתהליך הנורמליזציה שהחל בין ישראל לעולם הערבי עם כינון "הסכם אברהם".[7]

על רקע אותו הסכם, ניתחו ב'מקור ראשון' את ההקשרים התרבותיים שב"הסכם אברהם" ואת משמעותה של התמונה ההיסטורית שצולמה במרפסת של הבית הלבן: עם נציגי ארה"ב, ישראל, איחוד האמירויות ובחריין לאחר החתימה. לטענת הכותב, "התמונה שבמרפסת" מתקשרת עם המסורת של הצגת המנהיגים הישראליים שהחלה עוד מהרצל: כאשר הוא צולם משקיף ממרפסת מלון 'שלושת המלכים' בבזל בימי הקונגרס הציוני השלישי.[8]

לזכר 120 שנה להולדתה של המשוררת מרים ילן־שטקלס פורסמה כתבה נרחבת על הביוגרפיה שלה, יצירתה ותרומתה לתרבות הישראלית. בין היתר צוינה העובדה שאחד מהסבים של המשוררת – יצחק ליפשיץ – היה

5 בן שחר, חלי. "בתרי זוזי כל מה שמעניין את המגזר". *שביעי* (4.9.2020), עמ' 30.

6 לביא, דן. "הרצל אמר – חוזרים לקרוא את חוזה המדינה". *ישראל היום* (13.9.2020), עמ' 36.

7 ליבנה, נטע. "שלום עליכם, שלום עלינו". *ידיעות אחרונות* (16.9.2020), עמ' 8.

8 נדב, אלישע. "העדשה". *מקור ראשון – דיוקן* (18.9.2020), עמ' 10.

מראשוני התומכים של הרצל בווילנה; ואביה – ד"ר יהודה ליב וילנסקי – היה מנהיג ציוני ידוע.[9]

ב'הארץ' ניתחו את ספרו של איתן בלום, פרי עבודת הדוקטורט שלו מלפני עשור, שלראשונה פורסם בשפה העברית ושעסק בפעיל הציוני ארתור רופין. לטענת המחבר, מדובר באדם שנוי במחלוקת, וזאת בשל דעותיו הגזעניות הבולטות, בין היתר ביחסו לעם היהודי. כדוגמה הוזכרה ההשוואה שעשה רופין בין מבנה אפם של כמה מנהיגי ציונות. כמו כן, את חותמו של הרצל הגדיר רופין כ"אשורי בוכרי".[10] בתגובה, יצא ד"ר ישראל בן דור נגד התופעה של "ניפוץ האיקונות" ו"הרס הפסלים הווירטואליים" על ידי היסטוריונים ישראליים. בן דור הזכיר את ה"קעקוע" שמבצעים לדמותו של הרצל ושל שאר מנהיגי הציונות. לטענתו, חיבורים מסוג זה דוחקים החוצה פרסומים ראויים יותר של היסטוריונים שהתמקדו בעשייה הרבה והפורייה של המנהיגים.[11]

כתבה בשילוב ריאיון הוקדשה ב'הארץ' לאלכס ויזר – מוזיקאי אמריקאי שהתאהב בתרבות היידישאית (שפה ושירים), חזר לשורשיו היהודיים ובסוף אף הלחין אופרה על הרצל. היא הייתה אמורה להיות מוצגת בארה"ב, אך בשל מגפת הקורונה טרם הוצגה.[12]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבה מורחבת על העיתון העברי המפורסם 'הזמן' ועל אלו שעמדו מאחרי כינונו, הנהלתו, שפרסמו בו או ששימשו עורכיו לאורך השנים. אחד מהם – כ"ץ – סיפר בספר זיכרונותיו על תדרוך שעשה תאודור הרצל בביקורו בפטרבורג ב־1903, שבו חזה את התפרקותה הקרובה של האימפריה העות'מאנית...[13]

9 וייץ, כרמית ספיר. "שירת מרים". *מעריב* (21.9.2020), עמ' 6-7.
10 שגב, תום. "להציל את האשכנזים". *הארץ – גלריה* (18.9.2020), עמ' 64.
11 בן דור, ישראל. "'חדלי אישים' – איך הצלחנו?". *הארץ* (22.9.2020), עמ' 11.
12 יוקד, צח. "היידיש הייתה בשבילי כמו שיבה הביתה". *הארץ – גלריה* (23.9.2020), עמ' 6-7.
13 בן, אלוף. "עורק הזהב האבוד". *הארץ – גלריה* (25.9.2020), עמ' 1, 14-16, 18-19.

אוקטובר 2020

ב'מקור ראשון' הופיעה כתבה מורחבת על אודות ר' נחמן מברסלב, ביקורו בארץ ישראל, הרפתקאותיו בה וההשלכות הקשורות בכך. בסוף הכתבה שאל הכותב: "האם יכול ר' נחמן להיכנס לרשימה של 'מכשירי הציונות' שקדמו להרצל?". בתשובתו הזכיר את מאמרו של פרופ' צבי מרק (חוקר של ר' נחמן) שתמך ברעיון הזה והצביע על ההשקפה של החסידות שר' נחמן ייסד: "על כל חסיד לעלות לישראל". עוד הדגיש הכותב, שהרבי גולל בספרו חזון גאולי ייחודי וניבא את ביאת המשיח כמנהיג שינצח את אויבים לא במלחמות, אלא באמצעים דיפלומטיים של קשרים על מלכים ומנהיגים, רושם וכריזמה וכושר שכנוע (כגון הרצל).[1]

במוספים של 'מעריב' ושל 'ידיעות אחרונות' הופיעו כתבות פרסומת על אודות ספרם החדש של מוטי גולני ויהודה ריינהרץ שדן בביוגרפיה של חיים ויצמן. בין היתר הוזכרו ה"עסקנות" שלו והיותו של ויצמן יוצא הדופן מ"השושלת הרצל – בן גוריון".[2] כמו כן הופיעו ציטוטים של ויצמן מכתבי הרצל והתייחסותו של ויצמן לקודמו בראש התנועה הציונית. כאפיזודה מרגשת צוינה "מחווה ספונטנית מאורגנת": לציון יום הולדתו ה־65 ויצמן קיבל במתנה את הטבעת של הרצל.[3]

יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית – אברהם דובדבני – רואה במגפת הקורונה (ומה שהתרחש בעקבותיה) את ההזדמנות לקידום העלייה היהודית ממדינות המערב. כבר לפני עשור כ"חובש כיפה הראשון היושב בכיסאו של הרצל" קבע דובדבני את הדגל המרכזי שלו: עליית היהודים מארצות הרווחה.[4]

כתבה מורחבת ב'סגולה' הוקדשה למשפחת בנטוויץ': לנורמן שהפך ליועץ המשפטי של ממשלת המנדט בארץ ישראל; ולאביו – הרברט – פעיל

1 נדב, אלישע. "מעשה בארץ פלאות". *מקור ראשון – דיוקן* (2.10.2020), עמ' 2, 38-43.
2 מונד, אסף. "אמנות העסקנות". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (30.10.2020), עמ' 17.
3 חיימוביץ', מרדכי. "מכון ויצמן". *מעריב – המוסף* (2.10.2020), עמ' 4-9.
4 שפירא, נחמן. "ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ". *מצב הרוח* (2.10.2020), עמ' 1, 16-19.

ציוני בריטי שאירח את הרצל ב־1895, נוכח בשלושת המפגשים שארגן הרצל בלונדון בין השנים 1895-1901, ועמד מאחורי ארגון המשלחת שביקרה בפלסטינה העות'מאנית כדי לברר אפשרויות להתיישבות יהודית בה.[5]

על רקע ההפרות הרבות מצד הציבור החרדי בסגר שהוטל בעקבות מגפת הקורונה, העלה שחר אילן שאלות קשות בדבר האמון ההולך ונשחק של הציבור בפוליטיקאים, בדרגים מקצועיים, במשטרה... ובאוכלוסיית החרדים ה"מתמרדת". הכתבה התחילה בציטוט מספרו של הרצל 'מדינת היהודים': "האם ניתן את כוהני דתנו למשול בנו? לא!... בהנהגת ענייני המדינה אין להם כל עסק, לבל יביאו בה מבוכה מבית ומחוץ".[6]

על רקע הקונגרס הציוני העולמי שהתקיים באופן וירטואלי עקב מגפת הקורונה, סובר מיכאל קליינר שהגופים היהודיים הציוניים שנוסדו טרם הקמת המדינה עדיין נחוצים. לטענתו, משתפים בהם פעולה כוחות פוליטיים, חברתיים ודתיים של כלל יהודי תבל ומקדמים תוכניות הנחוצות הן למדינת ישראל והן לעם היהודי כולו.[7]

ג'רמי שרון פקפק בנחיצות הגופים הציוניים וברלוונטיות שלהם עבור המדינה היהודית. לדעתו, אפילו ההסתדרות הציונית העולמית שנוסדה על ידי הרצל מעלה שאלות לגבי עצם נחיצותה, מטרותיה, תפקודיה והפורמט שלה; וזאת לצד שאר הגופים, כגון קק"ל, קרן היסוד וכד'.[8]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסם ריאיון עם גוסטי יהושע־ברוורמן – יו"ר המחלקה לפעילות בתפוצות בהסתדרות הציונית העולמית. המרואיינת פרסה את תוכניות מחלקתה, מגוון פעולותיה (בישראל ובעולם) ואת חזונה. בין היתר הצהירה, כי "החזון של הרצל לגבי מדינת היהודים התייחס לכל היהודים ולא רק לאלו המתגוררים בישראל".[9]

בנאומו בקונגרס הציוני התייחס נשיא המדינה ריבלין לאתגרים שעומדים בפני המדינה. הוא קרא לחזק את הקשר בין יהודי העולם, להיאבק באנטישמיות ובנגיף הקורונה. בהקשר לזה האחרון אמר ש"מהרצל למדנו

5 "תחת שני דגלים". *סגולה* (7.10.2020), עמ' 38-49.

6 אילן, שחר. "מבחן ההפרות של שותפות בקואליציה". *כלכליסט* (13.10.2020), עמ' 5.

7 קליינר, מיכאל. "הרצל אמר". *מעריב – סופהשבוע* (16.10.2020), עמ' 30.

8 Sharon, Jeremy. "Are Zionist institutions still relevant to Israel?". *The Jerusalem Post* (16.10.2020), p. 1.

9 Cashman, Greer Fay. "Herzl's vision of the Jewish state was for all Jews'" *The Jerusalem Report* (12.10.2020), pp. 1-2.

שציונות היא שרשרת של אתגרים, ואנו נחושים להתגבר גם על הנגיף הזה...".[10]

גול כלב הקדיש כתבה לספרו החדש העומד להתפרסם בקרוב – 'היהדות גרסת 3.0'. לדעת המחבר, עמד הרצל מאחורי יצירת הגרסה המתקדמת ביותר של היהדות – הציונות.[11]

בשבועון 'בקהילה' הופיעה כתבה שסקרה את הקרע שנוצר בין הציבור החרדי למדינה החילונית. בכתבה נעשתה סקירה היסטורית של היחסים, צוינו עמדותיהם של הצדדים בהווה, הוצגה הביקורת שלהם ועליהם שהופיעה בתקשורת, וזאת לצד הניסיונות לקרב ולגשר. בין היתר צוין בכתבה, כי "הרצל עצמו, שהיה רחוק מאוד מהיהדות, עשה מאמצים רבים לקרב אליו רבנים. במאמר מיוחד שפרסם, כתב על החשיבות שבהתאגדות חוגים רבים ומגוונים ככל האפשר, ביניהם יהודי מזרח אירופה החרדיים".[12]

בסקירה עיתונאית שכותרתה "70 שנים אחרי" צוינה התערוכה שנפתחה ב'בית שטרן' לציון ביקורו של הרצל בירושלים ב־1898. התערוכה נפתחה בהמשך לטקס שהתקיים במקום בהשתתפות פוליטיקאים ופקידים בכירים, ובו הוסר הלוט מעל לוח אבן על קיר הבית שבו לן הרצל. צוין, כי הרצל הוזמן לביתו של מיכאל שטרן מפני שבמלון 'קמיניץ' לא היה מקום וזאת בשל ביקורו של הקיסר וילהלם בארץ.[13]

ב'מקור ראשון' הופיעה כתבה קצרה על קניה. בסוף הכתבה צוינה תוכנית אוגנדה של הרצל – הצעה בריטית למתן מקלט ליהודי רוסיה מהפוגרומים, שהתייחסה לשטחים שנמצאים כיום על שטחה הריבוני של קניה.[14]

על רקע הבחירות לקונגרס הציוני הקדיש שלמה פיוטרקובסקי כתבה קצרה לקק"ל, ההיסטוריה שלה, השערוריות הקשורות בה כיום ושאלת נחיצותה בהווה. הכותב נזכר באפיזודה היסטורית שבה הרצל קידם את הקמת הקרן בקונגרס הציוני הראשון.[15]

צביקה קליין עדכן את קוראיו בתוצאות הבחירות לקונגרס הציוני העולמי ועמד על מאפייניהם הפוליטיים והאחרים של מקבלי תפקידים החדשים. הכתבה נפתחה בטענה, שלו הרצל היה נוכח בקונגרס, הוא בטח היה מופתע

10 ליטל, אבי. "הקונגרס המקוון. ריבלין: 'לחזק את הקשר ולהיאבק האנטישמיות'". *מעריב – השבוע* (22.10.2020), עמ' 17.

11 Kalev, Gol. "Judaism 3.0". *The Jerusalem Post int* (16.10.2020), p. 29.

12 "אוטונומיה או סטטוס קוו?" *בקהילה* (22.10.2020), עמ' 20-29.

13 סלע, דיוויד. "70 שנה אחרי". *ישראל היום – שישבת* (23.10.2020), עמ' 10-11.

14 נדב, אלישע. "העדשה". *מקור ראשון – דיוקן* (23.10.2020), עמ' 20.

15 פיוטרקובסקי, שלמה. "עוד קיימת". *מקור ראשון – דיוקן* (23.10.2020), עמ' 8.

מההתנהלות הטכנית (הקונגרס נערך באמצעות האינטרנט) ומכך שבשונה מתקופתו, חברה התנועה הרפורמית לתנועה הציונית, וכך גם חרדים. בסוף הכתבה הופיע רקע היסטורי על אודות תרומתו של הרצל לקונגרס הציוני הראשון. צוין, כי הוא דאג כבר בתחילת הדרך להקים "מועדוני נוער ציוניים ומועדוני נשים ציוניים". עוד צוין, כי בבקרים נסע הרצל על אופניו למערכת העיתון שבו עבד, ולאחר מכן המשיך במאבקו למען תקומת עמו. לטענת הכותב, "על הנבחרים החדשים בשלל התפקידים שחולקו השבוע, לראות מול עיניהם את אופי מנהיגותו של הרצל".[16]

בעיתון בשפה הרוסית 'סיקרט' הופיעה כתבה על אודות "הניסיון של הבריטים לגנוב את החלום הציוני", וזאת תוך הגבלת העלייה ארצה, אי־מניעת ההגירה הלא־יהודית (בעיקר הערבית) לתוכה וכד'. בתגובה לכך ציין המחבר את יוזמות ההעפלה ותחילת המאבק בבריטים. בין היתר צוטטו דבריהם של בן גוריון ושל ז'בוטינסקי. בהקשר לאחרון צוינה כתבתו "על אודות אוונטוריזם", בה ציין, כי בזמנו גם הרצל כונה "אוונטוריסט", לצד גריבלדי, וושינגטון... ומשה רבנו.[17]

אבשלום וילן התייחס להיעדר התקציב המאושר של המדינה וביקר את הממשלה על כך. לטענתו, מדובר בפגיעה בכלכלה ובציבור, כאשר בשל אינטרסים פוליטיים נמנע אישור התקציב זה זמן רב. כדי להדגיש זאת ציטט את אמירתו של הרצל: "אם תרצו, אין זו אגדה".[18]

מנחם רהט ציין את השינויים בהרכב הפוליטי של הקונגרס הציוני, עמד על ניצחון 'הליכוד' והחיבור בין הרפורמים והחרדים לכוחות הימין הציוניים. כמו כן שיבח את פעילותו של יו"ר ההסתדרות הציונית לשעבר (דובדבני – *שמעתה משמש ראש הקק"ל*) וזה הנכנס (חגואל). בהקשר לדובדבני, נערכה השוואה מחמיאה בינו לבין חוזה המדינה, בין היתר בכל הקשור במהלכים שהוביל במהלך העשור של כהונתו – כאשר "ישב על כיסאו של הרצל".[19]

הכתבה המוקדשת ליעקב חגואל – כיו"ר הנכנס של הגוף "שהראשון לכהן בו היה הרצל" – הופיעה ב'מקור ראשון'. בכתבה פורטו חזונו של חגואל והדרכים להגשמתו.[20]

16 קליין, צביקה. "הרצל אמר". *מקור ראשון – יומן* (23.10.2020), עמ' 20.
17 לובוביקוב, מיכאיל. "אף על פי כן!". *סיקרט* (25.10.2020), עמ' 6. (רוסית)
18 וילן, אבשלום. "למען הציבור". *מעריב* (28.10.2020), עמ' 3.
19 רהט, מנחם. "גבירותי ורבותי, מהפך ציוני". *מצב דוח* (30.10.2020), עמ' 1, 16-19.
20 קליין, צביקה. "יו"ר ההסתדרות הציונית הנכנס: 'נסה להגיע לכל יהודי, מיצהר ועד ניו יורק'". *מקור ראשון* (30.10.2020), עמ' 6.

שאול אוריאלי התייחס לקרע שבין הציבור החרדי לזה הציוני, שהחל עוד בימי הרצל (ואף בעת ביקורו ארצה כמעט הידרדר להטלת חרם עליו). משם גלש לשסעים המגוונים בחברה הישראלית והעביר ביקורת קשה על רה"מ נתניהו, בטענה שזה משתמש בשסעים למטרות צבירת כוח וחיזוק שלטונו הפוליטי, כאשר בפועל הוא מפורר את הציונות והורס את החברה.[21]

21 אוריאלי, שאול. "נתניהו רע ליהודים". *הארץ* (30.10.2020), עמ' 21.

נובמבר 2020

כתבת ביקורת הוקדשה לספרם החדש של משה יגר ודבורה ברזילי־יגר, 'משבר אוגנדה בציונות'. הספר עוסק בניסיון הבריטי לתעל את הפוטנציאל של התנועה הציונית לטובת השאיפות הקולוניאליות של בריטניה. בספר סוקרו: התייחסותו של הרצל להצעה הבריטית להתיישבות יהודית באוגנדה, הרהוריו, ניסיונו להציג את התוכנית בקונגרס הציוני וכו'. לטענת הכותבים, הרצל ראה בתוכנית אוגנדה אפשרות זמנית בלבד להצלת יהודי מזרח אירופה מהאנטישמיות והביטוי להכרת המעצמה הבריטית בפתרון ההתיישבותי הנחוץ; וכלל לא חשב על מזרח אפריקה כעל חלופה לארץ ישראל.[1]

ב'ג'רוזלם פוסט' סוקרה עליית כוחה של "המפלגה הירוקה" השוויצרית והצלחותיה הנראות לעין במרוץ לממשלת העיר בזל (העיר שבה הרצל "...הציג את הציונות הפוליטית לעולם..."). לטענת הכותב, מדובר במפלגה שהנציגה שלה תומכת בתנועת ה־BDS האנטי־ישראלית והאנטישמית.[2]

במוסף 'הארץ' נסקר ספרו האוטופי של אלחנן לב לבינסקי על "ישראל בשנת 2040". מחבר הכתבה ערך מסע בעקבות האתרים שהוזכרו בספר, השווה בין חזונו של לוינסקי לזה של הרצל (ב'אלטנוילנד') והגיע למסקנות שהאוטופיה של לוינסקי הייתה הרבה יותר אופטימית, אם כי עדיין רחוקה מהמציאות. הוא תיאר מדינה סוציאליסטית, שכלכלתה נשענת על ייצור מקומי בלבד, עם תחבורה ימית מפותחת, מדינה שוחרת שלום ללא אויבים ועם צבא מצומצם, מרכז תרבותי, יעד תיירותי נחשק, המפתחת את הפריפריה (בדגש על אזור ים המלח) וכו'.[3]

בעיתון בשפה הרוסית 'סיקרט' נכתב על סופר ומשורר רוסי־סובייטי ממוצא יהודי – סמואיל מרשק. על אף ניסיונו של מרשק להסתיר את כל

1 בולשטיין, אריאל. "הרצל אמר". *ישראל היום* (5.11.2020), עמ' 23.

2 Weinthal, Benjamin. "Outrage over Swiss Green party candidates' links to BDS". *The Jerusalem Post* (5.11.2020), p. 7.

3 שיק בלום, ירמי. "יש לי ארץ אחרת". *הארץ – מוסף הארץ* (6.11.2020), עמ' 1, 12-17.

מה שקשור לשורשיו היהודיים ודעותיו הציוניות בצעירותו, מצאו חוקרי מורשתו שאחד משיריו הוקדש לתאודור הרצל.[4]

כתבה נוספת של 'סיקרט' סקרה את קשיי העלייה של יהודי רוסיה ארצה, של אלו המתחזים ליהודים, וכיצד נלחם בהם משרד הפנים. בכתבה הופיע השאלה הרטורית: "האם הרצל יכול היה לדמיין שמישהו חוץ מיהודים ירצה לבוא לארץ ישראל?"[5]

על רקע בחירת ג'וזף ביידן לנשיא ארה"ב, ציינו ב'ג'רוזלם פוסט' שמדובר בפוליטיקאי פרו־ישראלי, שהוכיח זאת לא פעם, בין היתר באירוע הנחת הזר על קבר הרצל בשנת 2010.[6]

מזכ"ל האו"ם, אנטוניו גוטרש, קיבל את פרס הרצל מהקונגרס הציוני. נשיא הקונגרס, רונלד לאודר, שיבח את המזכ"ל בטענה שהזוכה בפרס הוא איש ישר וכן שישראל חיכתה לו הרבה שנים.[7] לטענת לאודר, ארוחת הערב של האירוע תואמה ל־9 בנובמבר – "ליל הבדולח" – כדי להדגיש את הסמליות של פרס הרצל והצורך להילחם באנטישמיות.[8] לאחר קבלת פרס הרצל, השווה גוטרש את האנטישמיות ואת השנאה למגפת הקורונה.[9]

על רקע ההתמודדות עם נגיף הקורונה, ההפגנות נגד ראש הממשלה, והשסעים ההולכים וגדלים בחברה הישראלית, קראה ד"ר עליזה לביא, יו"ר מרכז הרצל, ליצור שפת תקשורת חדשה שתאחד את החברה. ד"ר לביא הביאה כדוגמה את חוזה המדינה שכן הצליח לתקשר עם שלל הכוחות הציוניים, ועשתה שימוש במספר ציטוטים מעודדים מכתביו.[10]

כתבה מורחבת הוקדשה לשירלי פינטו – פעילה חברתית ופוליטית חירשת מלידה. לצד שלל הישגיה בתחומים השונים, צוין כי באוקטובר

---

4 גייזר, מתווי. "על 'ציונות נעורים' ועל 'הפחדנות הנסלחת' של סמואל מרשק מטווי גייזר ז"ל". *סיקרט* (8.11.2020), עמ' 28-29. (רוסית)

5 קוטלארסקיי, מארק. "'יהודים מתחזים': כיצד נלחם בהם משרד הפנים". *סיקרט* (8.11.2020), עמ' 4-5. (רוסית)

6 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (11.11.2020), p. 13.

7 Rosenbaum, Alan. "UN secretary-general receives WJC Theodore Herzl Award". *The Jerusalem Post* (10.11.2020), p. 6.

8 Lauder, Ronald. S. "The real lesson of Kristallnacht". *The Jerusalem Post* (13.11.2020), p. 19.

9 רוזנבאום, אלן. "פרס תאודור הרצל הוענק למזכ"ל האו"ם". *מעריב – השבוע* (10.1.2020), עמ' 13.

10 Lavie, Aliza. "Creating a new Israeli language". *The Jerusalem Post* (11.11.2020), p. 9.

האחרון ייצגה פינטו את ישראל כציר בקונגרס הציוני העולמי. לטענת פינטו: "אני החירשת הראשונה בתולדות ישראל מאז הקונגרס הראשון שכינס הרצל".[11]

בן כספית כתב ב'מעריב' על ההתפתחויות בארץ, בדגש על התנהלות הממשלה, ראש הממשלה ומפלגתו: החל מהניסיונות הכושלים להשגת החיסון לנגיף הקורונה מהחברות השונות וכלה בבחירות לתפקיד "יו"ר 'הליכוד' העולמי" (במסגרת הקונגרס הציוני). בהקשר האחרון ציין הכותב את "פריצת הדרך המיוחלת": "יעקב חגואל שייבחר לתפקיד יו"ר ההסתדרות הציונית... ייכנס לנעליו של תאודור הרצל...".[12] אותה האמירה המטפורית הופיעה בכתבתו של מנחם רהט.[13]

על רקע אירועי הקונגרס הציוני, פירט יו"ר תנועת "המזרחי" – הרב דורון פרץ – את ההתפתחויות בתנועה, את תוכניותיה וביצועיה. הרצל הוזכר בהקשר אחד – כנקודת התייחסות בזמן – כמי שכינס את הקונגרס הציוני הראשון ב־1897.[14]

בחידון הטריוויה של 'ישראל היום' הופיעו השאלות הבאות: "מי החליף את הרצל כנשיא הקונגרס הציוני?" (דוד וולפסון);[15] "בסמליהן של אילו ערים מופיעים שבעה כוכבים, בהתאם להצעתו של הרצל לדגל?" (הרצליה, תל אביב-יפו).[16]

ב'אותיות וילדים' הופיע הקומיקס על הרצל. הוא דן במחזה שכתב – 'הגטו החדש', ובהתרשמותו של חוזה המדינה ממשפט דרייפוס והאנטישמיות הגואה בצרפת.[17]

פרופ' דוד נבון הגיב לכתבה שפורסמה ב'הארץ' ב־23.10 ושטענתה העיקרית (כמו כותרתה) הייתה: "גדולי הספרות העברית... פעלו באירופה". פרופ' נבון שם דגש על כך שחלק מאנשי רוח שעיצבו את אירופה האינטלקטואלית והיו יהודים – מקורם בעולם המוסלמי, בייחוד אחרי גירוש

11 לוי אשכנזי, שרית. "סימנים בדרך". *נשים* (13.11.2020), עמ' 80-87.
12 כספית, בן. "מכירת חיסון". *מעריב – סוף השבוע* (13.11.2020), עמ' 10-13.
13 רהט, מנחם. "הכול בליכוד היה מסוכם – עד שדני דנון הסתער על הליכוד העולמי וסיכל את בחירת מיקי זוהר". *מצב הרוח* (20.11.2020), עמ' 14.
14 "Zionizm renewed: Mizrachi at the World Zionist Congress". *Hamizrahi* (12.11.2020), pp. 28-29.
15 "טריויה 1". *ישראל היום – שישבת* (13.11.2020), עמ' 53.
16 שמיר, אביעד. "טריויה 12". *ישראל היום* (28.11.2020), עמ' 28.
17 "הרצל. פרק 10". *אותיות וילדים* (10.11.2020), עמ' 18-19.

ספרד: שפינוזה, מנשה בן ישראל ושבתי צבי "...שכידוע היה ציוני שלוש מאות שנה לפני הרצל ה'אשכנזי'...".[18]

פרופ' משה צימרמן ערך סקירה היסטורית קצרה למושג "אנטישמיות", להוגיו ומקדמיו. בין היתר ציטט: "את המונח קנו גם היהודים. זה היה המונח שהדריך את היהודי שמת באותה שנה שמתתי אני – תאודור הרצל – לחפש פתרון נחרץ אחר ל'בעיה היהודית, הציונית'...".[19]

לרגל יום השנה ה־47 לפטירתו של דוד בן גוריון, הקדיש לו עו"ד אהרון פאפו כתבה שסקרה את פעולותיו למען הציונות והמדינה. לטענת הכותב: "אם ניתן להגדיר את מישהו בתור 'מר ציונות' אחרי פטירתו של תאודור הרצל, זה רק בן גוריון".[20]

הרב איתיאל אמיתי, חוקר תורני ב"מרכז תורה ומדינה", ביקר את מאמרו של עידו פכטר על הרב זקס, שבו התייחס לשקיעתה לכאורה של היהדות. במסגרת טיעוניו השתמש אמיתי בציטוט מנאום של הרב אברהם אליהו קפלן לאחר פטירתו של הרצל: "הרצל לימדַנו שתי מילים שלא יכולנו ולא העזנו לאמרן והן: עברי אנוכי!"[21]

ב'עולם קטן' הופיעה כתבה שסקרה את הפעילות הציונית של ר' זלמן דוד לבונטין. בין היתר צוינה היותו של לבונטין יועץ בכיר של הרצל.[22]

18 נבון, דוד. "תגובה". *הארץ – תרבות וספרות* (20.11.2020), עמ' 4.
19 צימרמן, משה. "וממציא האנטישמיות היה אומר". *הארץ* (22.11.2020), עמ' 13.
20 פאפו, אהרן. "מר ציונות האמיתי". *מעריב* (26.11.2020), עמ' 2.
21 אמיתי, איתיאל. "היהדות 'על סוס'". *מקור ראשון – שבת* (27.11.2020), עמ' 17.
22 נחמני, משה. "מאדמות 'ארד אל עין קרא' לראשון לציון". *עולם קטן* (27.11.2020), עמ' 14.

דצמבר 2020

משה נחמני הדגיש את תרומתם הרוחנית וההשראה של המכבים על הרצל. המחבר עמד על ההשוואה שבין חוזה המדינה למתתיהו החשמונאי וציטט מכמה מקורות שמצאו קווים משותפים רבים בין הרצל לחשמונאים.[1]

ב'מקור ראשון' הופיע ריאיון עם מושיק אביב – מנהל מרכז ההסברה וראש המטה לטקסים ולאירועים ממלכתיים. לאחר שנשאל: "עם מי היית רוצה לשבת על כוס קפה?", השיב אביב כי "היה שמח להיפגש עם האבות המייסדים – הרצל, בן גוריון וז'בוטינסקי...".[2]

כתבת ביקורת סאטירית חריפה הופנתה בה'ארץ' נגד יניב לוזון – רשם בכיר בבית המשפט השלום בקריות. לטענת הכותבת, עשה לוזון שימוש לא מוצדק בחוק הלאום ובכל הציטוטים מאבות הציונות (כולל הרצל) כדי להצדיק חוסר מתן החזר נסיעות לשני אחים ערבים בני 6 ו־10 מכרמיאל, שלמדו במוסדות חינוך ערביים מחוץ לעיר.[3]

ב'הארץ' הופיעה כתבת ביקורת על ספרו של האינטלקטואל השמרן יורם חזוני, 'מדינה יהודית: הרצל ואתגר הלאומיות'. בספר זה מוצג חוזה המדינה כהוגה דעות חשוב המתווכח עם הפילוסופיה של ז'אן ז'אק רוסו. לצד ציון עובדות מעניינות שהופיעו בספר, מצא בו המבקר (אליצור בר־אשר סיגל) טענה לא הגיונית, נקודת מבט בעייתית ופרשנות פילוסופית מגמתית, הנובעות לטענתו בין היתר מתזמון הופעת החיבור (על רקע הבחירות בארה"ב וחקיקת "חוק הלאום" בישראל) ומהפרשנות השמרנית של דברי הרצל.[4] כתבה דומה מאת אותו מבקר התפרסמה בשפה האנגלית ב'ג'רוזלם פוסט'. הפעם הודגש הניסיון של חזוני לדבוק במיתוסים על אודות הרצל ולהתאים

1 נחמני, משה. "מתתיהו הרצל". *עולם קטן* (4.12.2020), עמ' 14.
2 פולשטיין, תמר. "סל תרבות". *מקור ראשון – מוצ"ש* (4.12.2020), עמ' 58.
3 לנדסמן, קרולינה. "הרשם הבכיר לזוון עושה היסטוריה". *הארץ* (4.12.2020), עמ' 2.
4 סיגל, אליצור בר־אשר. "הרצל אמר". *הארץ* (4.12.2020), עמ' 60-61.

את הניתוח הפילוסופי לכאורה למצב הפוליטי הקיים בארץ ובעולם.[5] במכתב תגובה לכתבה שב'הארץ' סיכם יוסף אגסי את טענת הכתבה הארוכה של סיגל בכמה משפטים: הרצל מוצג כהוגה דעות לא מקורי; מתעלמים מתרומתו לציונות; הבעיה היהודית איננה בעיה יהודית אלא כלל־אירופית ולכן ציפה הרצל לשיתוף הפעולה על ממשלות אירופיות... התגובה סוכמה באמירתו של מרטין לותר קינג, שטען כי האפליה הגזעית בארה"ב אינה בעיה רק של השחורים.[6]

גלעד מלצר סיקר ב'הארץ' את קובץ המאמרים בעריכת שרון גורדון ורינה פלד, 'וינה 1900: פריחה על סִפה של תהום'. בקובץ הודגשה היותה של וינה "מעבדה גם לפריחה תרבותית ומדעית וגם להקצנה פוליטית ואנטישמיות..." והשפעתה של העיר והאווירה שיצרה על הרצל, פרויד ואחרים.[7]

בכתבה ב'שביעי' עמד משה ויסטוך על הקשר ההיסטורי האדוק שבין ציונות ליהדות. לשם הוכחת עמדתו, לצד ציון רבנים ציוניים ותרומתם, השתמש בין היתר בדוגמתם של הרצל ושל טרומפלדור.[8]

ב'ידיעות אחרונות' יובל קרני יצא בגנות ההשתתפות של בכירי צבא במערכת הפוליטית הישראלית ונגד חיזור המפלגות אחריהם. בסוף הכתבה ביסס את טענתו בעזרת הציטוט של הרצל מ'אלטנוילנד': "לרבנים, כמו לגנרלים, לא תהיה סמכות מדינית".[9]

5 Siegal, Elitzur Bar-Asher. "If you will it, Herzl is a neocon". *The Jerusalem Post* (18.12.2020), pp. 5, 12.

6 אגסי, יוסף. "בעיה אירופית כללית". *הארץ* (7.12.2020), עמ' 11.

7 מלצר, גלעד. "הנה פתחתי סלון". *הארץ – גלריה* (18.12.2020), עמ' 38-39.

8 ויסטוך, משה. "עושה היסטוריה". *שביעי* (25.12.2020), עמ' 16-19.

9 קרני, יובל. "דעיכת מותג הגנרל". *ידיעות אחרונות* (31.12.2020), עמ' 2.

ינואר 2021

בת גלים שער מונתה ליו"ר הארכיון הציוני. לצד סקירת הרקע האישי של המועמדת וברכות מאת יעקב חגואל (יו"ר ההסתדרות הציונית), צוין בכתבה כי בארכיון מאוחסנים יותר מ-1,500 כתבים של אישים ממנהיגי ופעילי התנועה הציונית והיישוב; וביניהם הרצל, סוקולוב, וולפסון ואחרים.[1]

פרופ' אריה אלדד התייחס לריאיון של אברהם בורג ב'הארץ', וביקר אותו ואת השמאל הקיצוני שבורג לכאורה משתייך אליו, על כך ש"מנסה לוותר על זהותו של העם היהודי". ברקע ההיסטורי על אודות שמירת הזהות היהודית סיפק אלדד את הדוגמאות הרבות, החל ממרד בר כוכבא וכלה באמנציפציה והדוגמה האישית של "היהודי מתבולל" הרצל.[2]

בן כספית הקדיש ב'מעריב' כתבה ביוגרפית מורחבת לאביו, שהשאיר אחריו אסופת כתבים תחת הכותרת "יצחק כספית – אירועים ביוגרפיים". בין היתר צוין בכתבה כי כספית האב הפך ל"מופקד על המסדרים הצה"ליים... עמד בראש משמר הכבוד בכל הטקסים הצבאיים, כולל הבאת ארונו של חוזה המדינה בנימין זאב הרצל לישראל".[3]

ב'הארץ' הופיע שיר סאטירי־פרודי מאת "אלתר־מן" (שם עט), שעיקרו לעג למציאות הישראלית העכשווית. השיר נפתח בשורות הבאות: "אז הרצל אמר בקונגרס השישי... שאוגנדה היא לא ציון...".[4]

ברובריקה 'גלריה לילדים' של 'הארץ' התבקשו ילדים לזהות את שמותיהן של הדמויות לפי האיורים והביוגרפיות הקצרות שהוצמדו אליהם. הדמויות הללו היו: אריק איינשטיין, גולדה מאיר, הרצל והמשוררת רחל.[5]

בכתבה הסוקרת אירועי עבר לצד התפתחויות עכשוויות, נכתב בין היתר על ביקורו של המלך וילהלם השני בירושלים. בהקשר הזה צוין כי

1 ילון, יורי. "יו"ר הארכיון הציוני הבאה: בת גלים שער". *ישראל היום* (1.1.2021), עמ' 17.
2 אלדד, אריה. "בלי מנוע ובלי עוגן". *מעריב – סופהשבוע* (1.1.2021), עמ' 20.
3 כספית, בן. "זיכרון דברים". *מעריב – סופהשבוע* (15.1.2021), עמ' 10-12.
4 אלתר־מן. "אוגנדה". *הארץ* (15.1.2021), עמ' 17.
5 אלברט, יעל; חיון, בר. "מי אני ומה שמי". *הארץ* (21.1.2021), עמ' 9.

"ההתעניינות בו רבתה בייחוד בין יהודי העולם. הסיבה לכך היא... משום שביקור זה עורר את תקוותם של ד"ר הרצל ועוזריו להתקדמות מהותית בביצוע השאיפה הציונית בדרך מתן צ'ארטר לריכוז יהודי לאומי בארץ ישראל".[6]

על רקע ציון יום הזיכרון הבינלאומי לשואה, קרא יוסי אחימאיר לעשות חשבון נפש ולהילחם נגד השנאה הן בחו"ל והן בארץ. ברקע ההיסטורי־פולמוסי שסיפק ציין הכותב כי: "הרצל, ז'בוטינסקי ומנהיגים ציוניים נוספים התריעו במשך שנים מפני סכנת השמד האורבת לבני העם היהודי אם לא יתעשתו ויעלו לארץ ישראל".[7]

כתבה ביוגרפית קצרה הוקדשה למ. ברינשטיין – מוכר ספרים והמוציא לאור הראשון של 'מדינת היהודים'. בנוסף לקורות חייו של ברינשטיין הושם הדגש על האופן בו הכיר את הרצל וכיצד סייע לו במכירת מהדורותיו הראשוניים של פרסומיו.[8]

גול כלב המשיך לקדם את הרעיון שיופיע בספרו החדש השנה. עיקרו: הציונות של הרצל הינה "יהדות גרסה 3.0", כאשר הרצל מגלם את הדמות המכוננת שלה. המחבר שם דגש מיוחד על הדמיון שבין "יציאת מצרים" לבין היציאה של היהודים מאירופה האנטישמית ועל התפקיד הדומה לכאורה שמילאו משה רבנו והרצל.[9]

יעקב בר־און ראיין את ד"ר אפרים אבן על רקע הוצאת ספרו 'ז'בוטינסקי ובגין. משנתם ומאבקיהם'. בספר משווה המחבר בין שני המנהיגים ומנסה אף להשליך על המצב הקיים כיום במחנה הימין בארץ. הרצל הוזכר בכתבה רק פעם אחת בהקשר שולי: באחד מצילומי הספר נראה בגין מצדיע לז'בוטינסקי במסדר של בית"ר. המראיין שאל את המחבר האם הוא בטוח שלא מדובר בפוטומונטז', כמו הצילום מהמפגש בארץ ישראל בין הרצל לבין הקיסר וילהלם השני.[10]

---

6 ק. בנימין. "עבר והווה". *המודיע – תוספת* (22.1.2021), עמ' 57-59.

7 אחימאיר, יוסי. "תמרור אדום לכולנו". *מעריב – המגזין* (25.1.2021), עמ' 2.

8 אחיאסף, יותם. "ברינשטיין – המו"ל של 'מדינת היהודים'". *הארץ – תרבות וספרות* (29.1.2021), עמ' 2.

9 Kalev, Gol. "The essence of the Exodus". *The Jerusalem Post Magazine* (29.1.2021), p. 43.

10 בר־און, יעקב. "מביט לימין". *מעריב – המגזין* (31.1.2021), עמ' 1, 6-7.

פברואר 2021

במכתבה למערכת 'הארץ', בתגובה לכתבה הביוגרפית על אודות מ. ברינשטיין (מוכר ספרים והמוציא לאור הראשון של 'מדינת היהודים') מצאה אחת הקוראות "הארה מחויכת". לטענתה, זיהה הרצל ש"הבעיה לא תהיה דווקא בעיניים שלנו אלא באוזניים ערלות להוראות ההרכבה של מדינת היהודים...". את ההוכחה המשעשעת הזו מצאה בכך שכיום שוכנת בכתובת בית ההוצאה לאור של ספרו של הרצל חנות למכר אביזרים לכבדי שמיעה.[1]

יהודה יפרח כתב על שוק המסמכים ההיסטוריים וה"קרב" שמתנהל בין האספנים, הזייפנים והמומחים. בין היתר השתמש הכותב בדוגמה של "הרצל בארגז": לאחר פטירתו של אספן חיפאי ידוע נשאר אחריו אוסף עצום של פריטים, בין היתר מכתביהם של טרומפלדור והרצל וכן מהדורה נדירה של 'מדינת היהודים'.[2]

על רקע "יום האהבה" הנוצרי, יום ההוצאה לאור של 'מדינת היהודים' של הרצל והבחירות המתקרבות, הופיעה ב'מעריב' כתבת ביקורת על המצב בארץ. הכותבת התייחסה לכלכלת ישראל (שאינה בהכרח יצרנית כפי שציפה חוזה המדינה, אלא מבוססת על יבוא, קצבאות ומענקים) ולמערכת הפוליטית הבעייתית (שמספקת רק מוצר אחד ויקר – בחירות). לדעת הכותבת, יש לחזור לימי קדם ולפעול לפי חזונו של הרצל.[3]

ב'המודיע' ניתחו את הסיבות והרמזים ההיסטוריים לשקיעתה של תנועת "המזרחי" ושל הציונות הדתית־לאומית לדורותיה. בין היתר נטען, כי חיבורה של "המזרחי" להרצל, שהצהיר על המדינה היהודית העתידית כחילונית (בקונגרס הציוני שנערך ביום שבת במלון "טורפה") כבר סתר את ההלכה

1 אמבון, רבקה. "בעיית שמיעה". *הארץ* (2.1.2021), עמ' 11.
2 יפרח, יהודה. "ארון השקרים היהודי". *מקור ראשון – דיוקן* (5.2.2021), עמ' 24-29.
3 מילר־כתב, אורית. "הרצל אמר". *מעריב – המגזין* (10.2.2021), עמ' 3.

ואת האידיאולוגיה של התנועה: "ציונות הרצליאנית אינה יכולה לקבל דת יהודית, ודת יהודית אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם ציונות".[4]

ב'הארץ גלריה' פורסמה כתבת ביקורת על ספרם של משה יגר ודבורה ברזילי־יגר, 'משבר אוגנדה בציונות'. טענת הביקורת העיקרית: הצגה וניתוח מגמתיים של התנהגותו של הרצל בפרשת אוגנדה בניסיונו לתווך בין פעילים ציוניים, חבריו, תומכיו ומתנגדיו והרושם שנוצר לכאורה שהרצל לא היה בקיא במצב הפוליטי בתנועה הציונית ובעולם.[5]

לציון 125 שנה לצאת ספרו של הרצל 'מדינת היהודים' הופיעו ב'ידיעות אחרונות' חומרים הקשורים בנושא. פורסם ציטוט מ'מדינת היהודים' החושף לדברי המצטט האלמוני את הבנת חולשתו של המנהיג: "אין בן אנוש עשיר או בעל עוצמה היכול להעתיק עם שלם ממקום למקום".[6] פורסמה קריקטורה של הרצל: חוזה המדינה מביט מהענן כלפי מטה, מחזיק בידו את 'מדינת היהודים' וצועק: "רגע רגע לא ככה".[7] התגלו חמש מניות היסטוריות של הבנק שהקים הרצל לצורך הגשמת חזונו הציוני. לאחר מכירה פומבית הן נרכשו על ידי האספן הידוע של הפריטים הקשורים להרצל (דוד מטלו הקנדי), שבתורו מצא את נכדה של הרוכשת המקורית והעביר לו את המניות.[8]

ב'ידיעות אחרונות' ערך שמעון שיפר השוואה בין התנ"ך ל'מדינת היהודים'. עוד עמד על הקרע שנוצר בעקבות מגפת הקורונה בין הציבור החרדי לחילוני וציטט מדבריו של חוזה המדינה: "האם ניתן את כוהני דתנו למשול בנו?". בנוסף, על רקע המשפט המתנהל נגד ראש הממשלה נתניהו הדגיש הכותב את צניעותו של הרצל (שהשתמש בתואר הד"ר למשפטים שלו רק פעם אחת – למטרת קידום ספרו, וזאת לעומת שאר הדוקטורים בעיתונות ובמערכת הפוליטית שדואגים להשתמש בתואר שלהם למטרות כלל לא מוסריות לכאורה).[9]

כתבה קצרה הוקדשה ב'מצב הרוח' למחבר הספר 'במבי' – הסופר היהודי פליקס זאלטן. זאלטן הוזמן על ידי הרצל לעיתון שערך ('נויה פראייה פרס'), הפך למחליפו במדור הפליטונים, והיה ציוני נלהב. בתוך הסיפור 'במבי'

4 טננבוים, יצחק מתתיהו. "'ציונות'־'דתית' תרתי דסתרי". *המודיע* (12.2.2021), עמ' 6.
5 רז, אדם. "למה לא אוגנדה". *הארץ – גלריה* (12.2.2021), עמ' 48–50.
6 "המילון היומי. רעיון". *ידיעות אחרונות* (12.2.2021), עמ' 21.
7 קריקטורה. *ידיעות אחרונות* (12.2.2021), עמ' 21.
8 אייכנר, איתמר. "המניות האבודות של הרצל". *ידיעות אחרונות* (12.2.2021), עמ' 28.
9 שיפר, שמעון. "במדינת התקווה. התנ"ך של זמננו". *ידיעות אחרונות* (12.2.2021), עמ' 21.

הושחלו לא מעט רמיזות על האנטישמיות ועל התנועה הציונית, כגון המשפט המופיע בתחילת הספר: "אין זו אגדה, למרות מה שאתה רוצה".[10]

כ"יהודי חרדי שומר תורה ומצוות וציוני שורשי נלהב" יצא יהודה משי זהב נגד הקצוות הקיצוניים בפוליטיקה ובחברה הישראלית. הוא שמח על כך ש: "...רעיונותיו ההזויים של הרצל לא התממשו, ושחששות השווא של נטורי קרתא התבדו ולא התקיימו...".[11]

נשיא המדינה הקדיש כתבה לחוזה המדינה והדגיש את יכולותיו של הרצל לחלום על דברים בלתי אפשריים לכאורה. הנשיא התייחס גם לתפקידו של הרצל כמאחד העם היהודי והמסייע להתגבר על מחלוקותיו.[12]

בכתבה שהופנתה נגד האלימות כלפי נשים השתמשה לילי בן עמי בכמה ציטוטים מכתבי הרצל. את הכתבה סיימה כך: "אם יבוא יחיד ויאמר לעשותה, לא יהא זה אלא מעשה שיגעון – אבל אם יהודים רבים יתחילו בדבר בבת אחת, הרי זה דבר של טעם ואין כל קושי של ממש בדרך הגשמתו".[13]

נחום ברנע התבטא נגד ההסכם של ראש הממשלה עם 'הציונות הדתית' (ונציגיה הבולטים, בדגש על סמוטריץ' ובן־גביר). בנוסף, האשים את רה"מ נתניהו באופורטוניזם. עוד ציין, כי הרשימה של 'הציונות הדתית' זוכה בסקרים בכינוי המקוצר "ציונות". בהקשר האחרון שאל ברנע שאלה רטורית: "מעניין מה היה אומר על הציונות הזאת הרצל, במלאת 125 שנה לפרסום ספרו 'מדינת היהודים'".[14]

ברובריקה של "תמונת השבוע" ב'ג'רוזלם פוסט' הופיע פסלו של הרצל העוטה מסכה בצבעי דגל ישראל.[15]

בכתבה קצרה סקר ישראל הראל את התהפוכות שעברו על קק"ל מאז הקמתה. המחבר הביע תקווה שתחת הנהגתו של אברהם דובדבני תחזור קק"ל לפעילותה המוצהרת, שנוסחה כבר בקונגרס הציוני החמישי על

10 רהט, מנחם. "מחקר: ספר הילדים 'במבי' מצפין בתוכו רמזים לאכזריות הנאצית כלפי היהודים". *מצב הרוח* (12.2.2021), עמ' 25.

11 משי זהב, יהודה. "במדינת ההגשמה. מקום טוב באמצע". *ידיעות אחרונות* (14.2.2021), עמ' 20.

12 ריבלין, ראובן. "במדינת החלום. האיש שהעז לחלום חלום בלתי אפשרי". *ידיעות אחרונות* (14.2.2021), עמ' 20.

13 בן עמי, לילי. "במדינת התיקון. אפס נרצחות בשנה". *ידיעות אחרונות* (14.2.2021), עמ' 20.

14 ברנע, נחום. "אופורטוניזם וכהניזם. אות קין". *ידיעות אחרונות* (15.2.2021), עמ' 15.

15 Sellem, Mark Israel. "Photo of the Week". *The Jerusalem Post Magazine* (19.2.2021), p. 2.

ידי חוזה המדינה, ותייעד עשרות אחוזים מתקציבה להתיישבות ולרכישת קרקעות – ובכל רחבי ארץ ישראל.[16]

על רקע הבחירות המתקרבות התבטאו ראשי המפלגות בגנות מתחריהם. בין אחרים, צוטט הח"כ לפיד: "אני רוצה להבין עכשיו – על הדוכן הזה יעמוד בן־גביר, תומך טרור. מה הוא יעשה? יסיר את התמונה של הרצל ויתלה גם פה את התמונה של ברוך גולדשטיין שרצח 29 אנשים?".[17]

ב'הארץ – גלריה' הופיע סקר נרחב שדן בספרם של מוטי גולני ויהודה ריינהרץ, 'האב המייסד: חיים ויצמן, הביוגרפיה, 1922-1952'. לצד עובדות ביוגרפיות מעניינות על ויצמן, הופיעו בכתבה כמה ציטוטים מהספר שהדגישו את נחיצותו של האיש לשגשוגה של התנועה הציונית ותפקידו המכריע לצד הרצל ובן גוריון: "אלמלא ויצמן, ייתכן היה שהרצל ייזכר כעיתונאי ומחזאי, ובן גוריון לא היה הופך כלל לבן גוריון". בנוסף, הוזכר בכתבה ספרם של יגאל וגנר ואדם רז, 'הרצל: מאבקיו מבית ומחוץ', בו מצא הסוקר את ההתנגדות המנומקת לטענה הבאה: "שלושה אבות היו לנו – הרצל, ויצמן ובן גוריון, החוזה, המכונן והבונה". לטענת וגנר ורז, דובר על סילוף. "לא בעל חלומות הוא הרצל, אלא אדריכל, מהנדס וכלכלן, שניסה מתווה לחברה חדשה, אידיאלית ביעדיה אך לא אוטופית... ההגדרה הפואטית טשטשה את פועלו המעשי של הרצל בשנות חייו המועטות...".[18]

אבי בן זיקרי – דוברו של הח"כ מאיר כהן – התייחס ל'מדינת היהודים' של הרצל. הכותב התפלא על המדינה ששׂרטט חוזה המדינה, אך לטענתו לא חידש הרצל כלל בנושא הקשר בין העם היהודי למדינה משלהם. לטענת בן זיקרי, הקשר הזה "נוסד עוד בין העם היהודי לאלוהיו והופיע בספר הספרים".[19]

הרב ישראל הופריכטר התייחס בכתבתו לערך העבודה במסורת, בתנועת ההשכלה, בציונות ובחברה החרדית. בין היתר הדגיש הכותב, כי "המטרות הראשונות של הציונות, עוד קודם להופעת הציונות המדינית של הרצל, היו הקמת מושבות בארץ ישראל והחייאת העבודה העברית".[20]

16 הראל, ישראל. "גאולה תתנו לארץ". *הארץ* (19.2.2021), עמ' 2.
17 ברסקי, אנה ובנדר, אריק. "מכבים את הלפיד". *מעריב – השבוע* (25.2.2021), עמ' 6-7.
18 מרמרי, חנוך. "של מי הכתר?". *הארץ – גלריה* (26.2.2021), עמ' 28-56.
19 בן זיקרי, אבי. "מדינת היהודים". *מביט* (26.2.2021), עמ' 26.
20 הופריכטר, ישראל. "האם עבודה היא ערך העומד על עצמו?" *המקום – מגזין לחרדים* (28.2.2021), עמ' 52-55.

מרץ 2021

בתגובה לכתבה ב'הארץ' ביקש אחד הקוראים להדגיש כי רודולף שטיינר לא היה אנטישמי, אלא נלחם בה במאמריו ובהרצאותיו. "מאידך גיסא, כאשר התפרסמה יוזמת הרצל להקמת הקונגרס הציוני, הביע שטיינר ביקורת רעיונית על השאיפות הציוניות, וזאת בטענה שהיהדות והיהודים הם חלק אורגני של אירופה".[1]

רוזן זיידל כתב ב'הארץ' על אינטלקטואל כורדי – ד"ר עבדאללה ג'וודת ביי – מעריצו של הרצל, שנפגש עם חוזה המדינה ושמר על הקדשה בכתב ידו. בהמשך הכתבה הוזכרו ניסיונותיו של הרצל להשיג את תמיכתם של העות'מאנים ליוזמתו הציונית והמפגשים שערך עם נציגי המיעוטים האחרים של האימפריה.[2]

גוסטי יהושע־ברוורמן (ראשת המחלקה לקשר עם ישראלים בתפוצות בהסתדרות הציונית העולמית) טענה כי ההימצאות בגבולות המדינה ביום הבוחר אינה יכולה להיות קריטריון להשתתפות בבחירות, וזאת על רקע מגפת הקורונה וחוסר היכולת של ישראלים לחזור ארצה כדי להשתתף בחגיגת הדמוקרטיה. בין היתר השתמשה הכותבת בטענה הבאה: "כשהרצל ומבשרי הציונות החלו לגבש את הרעיון השאפתני להקמת בית לאומי לעם יהודי, הם חשבו עליו כאוטופיה יהודית ודמוקרטית, ועצם ההשתתפות וההצבעה בבחירות של אזרחיות ואזרחים ביטאה, כבר אז בעיניהם, את התגשמות החלום הציוני".[3]

על רקע התבטאויותיו של יו"ר 'ישראל ביתנו', הח"כ אביגדור ליברמן ("שישלח את החרדים יחד עם נתניהו על מריצה אחת למזבלה"), הופיעה ב'המודיע' כתבה שהזכירה את מערכת הבחירות של שנת תרפ"ג, כפי שתוארה ב'אלטנוילנד' של הרצל. לצד ציון העובדה שבאוטופיה הרצליאנית

1 בן צדוק, בנימין. "לא אנטישמי". *הארץ* (1.3.2021), עמ' 11.

2 זיידל, רונן. "כל שר יקבל ממני אלפיים לירות". *הארץ – תרבות וספרות* (5.3.2021), עמ' 2.

3 יהושע־ברוורמן, גוסטי. "הזכות של כולנו". *מעריב – מגזין* (18.3.2021), עמ' 2.

ניתן שוויון זכויות פוליטיות מלא לכלל תושבי המדינה (ערבים ויהודים), פורטה האפיזודה שבה הזכיר חוזה המדינה את המפלגה החדשה, "...שנוסדה ע"י אדם שעלה ארצה באחרונה והקים מפלגה התובעת לבטל את זכות האזרחות – ואת זכות הבחירה – של כל מי שאינו יהודי...". בכתבה הוסבר, כי הרצל קיבל השראה בתיאור הזה מהמפלגה הגזענית והאנטישמית של הפוליטיקאי הווינאי ד"ר קרל לואגר. בסוף הכתבה חודדה ההשוואה בין הח"כ ליברמן למנהיג המפלגה הגזענית שב'אלטנוילנד'. עוד צוין, כי בזמנו לא הבחין הרצל בלאומיות הערבית, אלא התייחס לאוכלוסייה הלא־יהודית של ארץ ישראל כאל "מוסלמים". בנוסף, הרצל הצטייר לכאורה גם כראשון ה"מתעלמים" ממרכיבי הזהות השונים של אוכלוסיות המדינה האוטופית שתיאר.[4]

ב'הארץ' פורסם מכתב ביקורת ששלח ב־1980 חוקר היהדות גרשם שלום לא"ב יהושע, בקשר לספר המסות של האחרון – 'בזכות הנורמליות'. במכתב התנגד שלום לטענה שיהושע תיאר את הגולה כהפרעה נפשית ואת הצבריות החילונית וההינתקות מהגולה כתנאי להבראה. בין היתר צוטט הקטע הבא מאת שלום: "...עם הגשמת הציונות, נחשפה הדיאלקטיקה בדברי הנבואה של הרצל: הציונות באה לחסל את הגלות מתוך קיבוץ הגלויות, אך תוך כדי כך חיזקה מגמה הפוכה שעניינה חיסול היהודים כאומה: 'במקום את הגלות, חיסלה את תודעת הגלות'. הציונות רוקנה אפוא את מושג הגלות מהגאולה".[5]

על רקע מגפת הקורונה, פורסמה ב'מקום בעולם' כתבה ביוגרפית על אודות "מושיע האנושות משתי מגפות איומות" – ולדימיר חבקין. בין היתר צוין, כי "חבקין אהד את הרעיון הציוני ואף ניסה להשתמש במוניטין שלו כדי להשיג מהסולטן הטורקי הסכמה להקמת מחוז יהודי עצמאי בארץ ישראל. תאודור הרצל הזמין אותו להשתתף כאורח בקונגרס הציוני, אך לא היה לו זמן לכך".[6]

ב'הארץ – גלריה' נסקר ספרו החדש של נתן אפרתי, 'אידיאולוגיה ומציאות: יהודי ארצות הברית והיישוב בשלהי התקופה העות'מנית'. הספר דן ביחסים המורכבים בין המנהיגים הרוחניים של יהודי ארה"ב לבין ראשי התנועה הציונית, ובעזרת מקורות היסטוריים חושף את תחילת הקשר ההדוק

4 בנימין, ק. "הגזענות כפי שחזה הרצל". *המודיע – תוספת* (19.3.2021), עמ' 44.

5 אוחנה, דוד. "'הצבר' החילוני שלך לא יחזיק מעמד". *הארץ – תרבות וספרות* (19.3.2021), עמ' 1-2, 4.

6 גולדשמיד, דוד. "מושיע האנושות". *מקום בעולם* (19.3.2021), עמ' 46-48.

שנרקם בין יהודי ארה"ב לישראל. בין היתר צוין, כי "בעוד הממסד הרשמי של התנועה הרפורמית שלל את הציונות... היו כמה דמויות משמעותיות שבלטו בתמיכתן בהסתדרות הציונית ובחזונו של בנימין זאב הרצל".[7]

מרכז הרצל בירושלים הזמין את המבקרים לחוויה אינטראקטיבית תחת הכותרת "פסח במרכז הרצל – אין זו אגדה!". מדובר ביוזמה של משרד ראש הממשלה, של המועצה הציבורית להנצחת זכרו ופועלו של בנימין זאב הרצל ושל מרכז הרצל של ההסתדרות הציונית העולמית.[8]

במסגרת שיתוף פעולה בין קק"ל למועצה אזורית גזר תיושם התוכנית שתהפוך את יער חולדה והאתרים מסביבו (כולל בית הרצל) לאתר תיירות ש"יאפשר ליהנות מהמורשת, חקלאות, תרבות ופעילות במרחב הכפרי". במסגרת התוכנית "יארח בית הרצל תערוכות אמנים מתחלפות, שוקי איכרים ואמנים ואירועי תרבות באוויר הפתוח".[9]

7 הרצוג, יצחק. "הדודים הטובים מאמריקה". *הארץ – גלריה* (26.3.2021), עמ' 60.

8 בלומנפלד, תהל. "אנחנו לא בבית". *ידיעות אחרונות – מסלול* (29.3.2021), עמ' 4-7.

9 "יער חולדה ובית הרצל יהפכו לאתר מורשת חקלאות ותרבות". *גזרי מידע* (30.3.2021), עמ' 4.

אפריל 2021

בירחון לילדים 'גלילאו צעיר' הופיעה כתבה מורחבת על אודות מגילת העצמאות. לצד ניתוח מקיף ורקע היסטורי על אודות כותביה וחותמיה, הוזכר הרצל ותרומתו לציונות ולהקמת המדינה.[1]

על רקע תוצאות הבחירות, פקפק נדב העצני ביכולותיה של המערכת הפוליטית הישראלית להרכיב ממשלה. לדעתו, הדרך היחידה למנוע בחירות חדשות היא פירוק מוחלט של גושים ואפילו פירוקה של 'הליכוד'. בהמשך ביקר הכותב את השימוש הספקולטיבי בנושא הלאומיות בישראל, כפי שהוא השתלב במאבק הבין־גושי והבין־מפלגתי ובא לידי ביטוי בשיח הפוליטי הליברלי, בפסיקת בג"ץ של השופט אהרון ברק, בחוק הלאום, או בכתביו של עמוס עוז. בהמשך מצטט העצני מספרו של יורם חזוני, 'מדינה יהודית – הרצל ואתגר הלאומיות'. שם מצטייר כי הרצל ראה בחזונו מדינה סובלנית ופלורליסטית, אבל כזו שמרכיבי הלאום היהודי שלה מייחדים אותה מכל המדינות.[2]

סמאח סלאימה (פעילה פמיניסטית ובלוגרית, תושבת נוה שלום – ואחת אל־סלאם) התייחסה בכתבתה לאופציה של הכנסת מפלגת 'רע"מ' בראשות ח"כ מנסור עבאס לממשלת הימין של נתניהו. הכותבת הזכירה כי "מיטב הפרשנים מחצר המלך משכנעים... ששיתוף פעולה זה הוא התגשמות החזון הציוני של הרצל וז'בוטינסקי גם יחד". לטענתה, בפועל, התנועה האסלאמית לא מייצגת את "כלל הפלסטינים" שהשתתפו בבחירות, וראש 'רע"מ' לא מייצג לא את העם ולא את שאיפותיו הפוליטיות.[3]

לאחר מותה פורסם יומן השואה של אווה ליבנה – הניצולה שאיבדה את משפחתה ועלתה ארצה מפולין לאחר המלחמה. לצד הזיכרונות הקשים, הופיע ביומן הקטע המתאר את יומה הראשון בארץ: "אחרי הלילה הראשון שבו ישנתי על אדמת פלשתינה, חשבתי שזה חלום, תעתוע, חזיון שווא.

1 קרס, אריאל. "אנו מכריזים בזאת". *גלילאו צעיר* (1.4.2021), עמ' 18-23.
2 העצני, נדב. "גוש הקשקוש". *מעריב – סופהשבוע* (2.4.2021), עמ' 29.
3 סלאימה, סמאח. "מי המליך את המוכתאר מנסור עבאס?" *הארץ* (4.4.2021), עמ' 11.

הרצל אמר: 'אם תרצו אין זו אגדה'. כך זה היה אצלי. היה חלום, הייתה שאיפה והנה הכול היה מציאות...".[4]

ברשומתו ניסה יונתן שם־אור להוכיח כי ישראל אינה מדינה דמוקרטית בשל היותה יהודית, ושאינה מסוגלת לספק תשובה ל"שאלה היהודית". לטענתו, עצם העיסוק בהגדרה של יהדותה של ישראל חושף את בעייתיותה, וזאת בשל הכנסת האלמנט הדתי לתוך מערכות פוליטית־אידיאולוגית שמתקשה להיפרד מהאלמנט הדתי הזה כבר דורות רבים. בין היתר, לטענת הכותב, "הרצל, הציוני המעשי הראשון... היה הראשון להשתמש בסוד הצופן היהודי. הוא רצה לברוח מהדת, אבל עד שזה יקרה, הוא ניצל היטב את הקוד שמוטבע בכל ילד יהודי... אם לא בידי הוריו, אז ביד הסביבה הלא־יהודית שמסמנת אותו כאחר, כזר. כדי שכולנו נינצל, בואו נתגייס ונקים את המדינה העצמאית שלנו".[5]

לרגל יום הזיכרון ויום העצמאות הופיעה ב'הארץ' כתבה על הר הרצל. לאחר ציון הרקע ההיסטורי על אודות העלאת עצמותיו של חוזה המדינה ארצה והקמת אתר הנצחה לאומי הנושא את שמו, תואר המצב הנוכחי של האתר וההשקעות העתידיות בו.[6]

יואב קרני התייחס לאפשרות ההיפותטית הבאה: אילו הייתה קמה מדינת ישראל לפני שנת 1918 (התאריך שלפניו רוב מדינות העולם היו בעלות משטר מלוכני, בעיקר ממקור גרמני), ייתכן והיא הייתה מחפשת "דם כחול" במשפחת הדוכסות של באדן. לטענת הכותב, "הדוכס הגדול אהד את הרצל ואת הציונות, אם כי קצת קשה להאמין שהיה מתגייר". קרני המשיך בטענה כי השלטון המלוכני היה מקובל אצל היהודים בארץ ובגולה, וסיים בטענה שבמזרח התיכון מלוכה בנוסח אירופי אינה מתאפשרת וזו המתקיימת (כמו בירדן) – אינה יעילה.[7]

ב'מקור ראשון' הקדישו כתבה מורחבת ל"מייסד הנשכח של העיר העברית הראשונה" – עקיבא אריה וייס. בין היתר צוין כי וייס היה ציוני נלהב, שנסחף אחרי פעילותו של הרצל (ואף קרא לאחד מבניו בשמו) ושביקש להגשים בתל אביב את חזונו של הרצל על "חברה חדשה, כפי

4 אדרת, עופר. "אווה לא חשפה את שעברה בשואה. רק לאחר מותה יומנה יצא לאור". *הארץ* (8.4.2021), עמ' 3-4.

5 שם־אור, יונתן. "מדינה יהודית, בהגדרה, אינה מדינה דמוקרטית". *ליברל* (12.4.2021), עמ' 59-68.

6 ריבה, נעמה. "אנחנו כנראה האומה היחידה שחוגגת עצמאות בבית קברות". *הארץ – גלריה* (13.4.2021), עמ' 1-3.

7 קרני, יואב. "המלוכה היהודית שכמעט הייתה". *גלובס – מגזין* (14.4.2021), עמ' 6.

שמתואר ב'אלטנוילנד'". בהמשך צוין כי לווייס היו נטיות משיחיות והוא אפילו יצר והכין את "כלי המשיח". גורלם של אותם הכלים אינו ידוע, אם כי ייתכן ש"מדובר בסיפור דומה לקורותיה של הפרוכת שהייתה על קברו של הרצל, נעלמה, וכעבור עשרות שנים נמצאה במקרה".[8]

ד"ר מאיר סיידלר, מרצה לפילוסופיה יהודית באוניברסיטת בר־אילן, התייחס בכתבתו לדמיון הרב שבין משה רבנו להרצל. הכותב הדגיש את יחס הכבוד של הרצל לדת היהודית, את ה"רליגיוזיות" של הרצל וזאת לצד הפרגמטיות של חוזה המדינה והשקפת עולמו המודרניסטית.[9] כתבה בעלת תוכן דומה, אם כי כזו המשלבת נקודות דמיון רבות יותר לצד רקע היסטורי על אודות חוזה המדינה, כתב מנחם רהט.[10]

ב'גלובס' הופיע ריאיון עם ד"ר אסף שמיס – מדען המדינה מאוניברסיטת חיפה, שחקר את האופן שבו אבות הציונות (כגון הרצל, גורדון ובן גוריון) התייחסו לטכנולוגיה. לטענתו, בנוגע לחוזה המדינה, "עצם העובדה שלהרצל הייתה השפעה כפי שהייתה לו, נבעה מכך שהוא היה עיתונאי בתור הזהב של עיתונות ההמונים, שנולד מתוך התפתחות הדפוס, הירידה במחירי הנייר והעלייה באוריינות של הציבור. הרצל ידע שלעט שלו יש כוח... והשתמש בתפקידו כעיתונאי כדי להגיע למנהיגים ומקבלי החלטות". עוד ציין שמיס, כי ב'אלטנוילנד' ראה הרצל את מדינת היהודים כמדינה טכנולוגית. הטכנולוגיה המודרנית באה לידי ביטוי גם באידיאולוגיה שהגה הרצל: הוא התייחס למפעל הציוני כמכונה עם גלגלי שיניים. סיכום הכתבה היה שהרצל היה שמח לראות את ישראל של ימינו.[11]

שני חוקרים במוסד שמואל נאמן שבטכניון – ד"ר איתן אדרס, חוקר גלובליזציה, וד"ר ראובן גל, לשעבר הפסיכולוג הראשי של צה"ל, סגן ראש המל"ל וראש מִנהלת השירות האזרחי־לאומי, קראו בכתבתם לשינוי הרעיון המסדר שהביא להקמת המדינה. לטענתם הרעיון הציוני שקידם הרצל כבר אינו עומד במציאות של ימינו. לכן קיים צורך לבחון את שאלות היסוד ולהתאים את עצמנו לאתגרי העתיד. בפרויקט שיזמו במוסד שמואל נאמן ניסו החוקרים למצוא קווים משותפים לרעיון המסדר העתידי. לטענתם, מתוך הראיונות שערכו, הרעיון הזה אמור להתייחס לנקודות הבאות:

8 נחמני, משה. "חזון משיחי בחולות תל אביב". *מקור ראשון – שבת* (14.4.2021), עמ' 14-16.

9 סיידלר, מאיר. "ממשה עד הרצל". *מקור ראשון – שבת* (14.4.2021), עמ' 10-11.

10 רהט, מנחם. "גאולה שלישית אין לה הפסק". *מצב הרוח* (23.4.2021), עמ' 8.

11 וינרב, גלי. "הטכנולוגיה שהניעה את החזון הציוני". *גלובס* (14.4.2021), עמ' 46-47.

מערכת חינוך מודרנית, קידום מדינה יהודית ודמוקרטית, הנהגת כלכלת שוק מוסרית, קידום הממלכתיות (לצד שלילת הפונדמנטליזם), הבנת מיקומנו במזרח התיכון הדורש שמירה על אוריינטציה מערבית, ולנוכח הגלובליזציה – בחינה מחדש של הפרדיגמות הקיימות ביחסינו עם הכוחות העולמיים השונים.[12]

ח"כ יועז הנדל יצא בהצעת חוק שמטרתו "להקים מרכז מבקרים ומוזיאון שיפעלו בסמוך להר הרצל או בתחומו, שיהיה תחנת מבקרים רשמית לתיעוד והצגה של תולדות הציונות בעת החדשה".[13]

לרגל יום העצמאות של ישראל, ביוזמת ארגון הקהילה הישראלית־אמריקאית (IAC) התקשטה כיכר הטיימס בניו־יורק בסמלי המדינה. במסיבה שאורגנה בכיכר הופיעו הבובות המפורסמות שנמצאות בה, ואליהן הצטרפו בובות בדמותם של הרצל, גולדה מאיר ודוד בן גוריון.[14]

ב'הארץ' הופיעה כתבה בגנות 'הציונות הדתית'. לטענת הכותב, דובר ב"חבורת הבריונים האלימה... תערובת של יצרים, גזענות, אלימות ושמאלץ. כך בדיוק נראית ציונות שחטפה הרעלת דם". בהמשך, ציין הכותב, כי "ראש וראשון לציונות הלא דתית היה אחד תאודור הרצל... שהיטיב לזהות את הסכנה לחזונו". זו מגולמת בדמות של הרב גאייר ב'אלטנוילנד': "קנאי דתי ארור, מאחז עיניים, מסית ומדיח...". הכתבה הסתיימה בקביעה כי החיבור בין הציונות לדת היהודית עומד בסימן של כישלון חתום.[15] במכתב תגובה ציין פרופ' אלון גל, כי הכותב חיבר באופן מגמתי בין היהדות לציונות, ובין היתר התעלם מהאלמנטים הנאורים על בסיס דתי בחזונו של הרצל ומשלל הזרמים הדתיים בציונות שאינם כוחניים, גזעניים ובריוניים כלל. באשר לחיבור הבעייתי לכאורה בין הדת לציונות, סיכם גל, כי "למרות ההתנסויות הקשות והמעיקות, הניסיון ההיסטורי הגדול עדיין פתוח".[16]

דן שיפטן יצא נגד "מחלת הדיכאון המסוגנן" המתפשטת בעיקר בקרב משכילים על רקע המצב הירוד לכאורה של ישראל. בין היתר ציין שיפטן, כי "...הרצל ובן גוריון מתהפכים בקברם. הסימפטום הבולט ביותר הוא זיהוי של כישלון נקודתי או בעיה קשה של ממש באחד מתחומי החיים, והשלכה

12 אדרס, איתן; גל, ראובן. "משהו לא בסדר, הגיע הזמן לשנות". *הארץ* (14.4.2021), עמ' 17.
13 אלון, גדעון. "הצעת החוק: הקמת מרכז למורשת הציונית בירושלים". *ישראל היום* (19.4.2021), עמ' 15.
14 "הרצל סקוור פינת רחוב גולדה". *ישראל היום* (19.4.2021), עמ' 36.
15 ב. מיכאל. "'ציונות דתית'? בוודאי, אין אחרת!". *הארץ* (20.4.2021), עמ' 2.
16 גל (גולדברג), אלון. "ב. מיכאל, יש אחרת!". *הארץ* (25.4.2021), עמ' 11.

חסרת כל בסיס ענייני או פרופורציה, מן האירוע הזה על מצבה של החברה ועל גורלה של המדינה". הכותב סבור, כי ה"מחלה" הינה עונתית, שכן ישראל היא מדינה חסונה ועברה לא מעט "מחלות" רציניות הרבה יותר.[17]

פרסומת בדבר "יום הרצל" ברחובות הופיעה ב'גל־גפן'. במסגרתו תוכננו הפנינג ואירועים חגיגיים מגוונים, כגון מסיבת ילדים, הופעת שחקנים וכו'.[18]

בדיון השנתי על חוזה המדינה שנערך מדי שנה בכנסת נכחו רק 25 ח"כים. לצד נאומים בדבר תרומתו ופועלו של הרצל, פרץ ריב בין ח"כ גדעון סער ('תקווה חדשה') לבין משה אבוטבול ('ש"ס'). האחרון ביקש "להזכיר לכולם את העובדה שהרצל הציע להתנצר בהמוניות כפתרון ליהודים, עד כדי כך ששם עץ אשוח בביתו. כמו כן, הציע לכלוא את כל הרבנים בבית כנסת ואף לא מל את בנו".[19]

בתחקיר של 'גלובס' ניסו לבדוק האם הטענה שפרסמה מרב מיכאלי (יו"ר מפלגת 'העבודה') בפייסבוק הינה נכונה. מיכאלי טענה כי בחזונו של הרצל "נעדרת המילה שוויון, ונשים מוזכרות רק בהקשרי היריון ולידה או כדבר שיש 'לתת ולקחת' למען האומה". מהבדיקה עלה שאכן ב'מדינת היהודים' לא מציין הרצל את שוויון הזכויות לנשים. אולם ב'אלטנוילנד' הרצל נשמע אחרת לגמרי ומזכיר את זכותן המלאה של נשים לבחור ולהיבחר.[20]

אבי שילון סבר כי ח"כ בנט נתפס בציבור הרחב כראש ממשלה מקובל. בתחילת הכתבה ציין כי "אף שעוד מראשיתה הונהגה התנועה הציונית בידי חילונים, שורשיה ואופקי תפישותיה נעוצים בתאולוגיה היהודית. גם הרצל, חרף העמדה הליברלית־החילונית המובהקת שלו, הבין את משמעות הדת לציונות". משם המשיך שילון בתיאור השקפותיו של בנט ועמד על כך שבהיותו איש דתי מתון ומתנגד לרדיקליות יוכל לשמש חלופה לנתניהו ולתרום לכינון ממשל ליברלי ופלורליסטי יותר.[21]

ד"ר משה וינשטוק, לשעבר יו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך, הרהר בנושא של עתיד המדינה. הכותב מנסה ליזום דיון בשאלות הבאות: האם יש ייעוד וחזון לעם היהודי מעבר לקיומו הפיזי? האם מדינת ישראל אמורה לממש את הייעוד הזה, או שהיא רק כלי המאפשר מרחב קיום

17 שיפטן, דן. "רוצים להרגיש טוב? תרגישו רע!" *ישראל היום* (20.4.2021), עמ' 28.

18 "יום הרצל ברחובות: הפנינג חגיגי ברחבי העיר". *גל־גפן* (22.4.2021), עמ' 8.

19 בנדר, אריק. "יום הרצל בכנסת הפך לעימות על ציונות ויהדות". *מעריב – השבוע* (22.4.2021), עמ' 5.

20 בר מאיר, אוריה. "האם חוזה המדינה לא חזה שוויון זכויות לנשים?" *גלובס* (28.4.2021), עמ' 3.

21 שילון, אבי. "בנט, הביטוי העמוק ביותר לרצון הכלל". *הארץ* (28.4.2021), עמ' 2.

לפרטים הפועלים בתוכו? האם התשובות לשאלות הללו מסתדרות עם חזונם של הרצל, כצנלסון, הרב קוק, בן גוריון וז'בוטינסקי? הכותב לא מספק תשובות, אלא משתמש באפיגרף מתוך חנה סנש, מצטט את דברי האישים שלעיל ומציין כי העם ומדינת ישראל נמצאים בצומת דרכים רעיוני. הציטוט מהרצל נלקח מיומנו האישי: "קראתי פעם לציונות אידיאל אינסופי, ואני מאמין... כי בציונות... כלולה לא רק השאיפה לכברת הארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית".[22]

ראש הממשלה בנימין נתניהו ויו"ר הסוכנות היהודית, יצחק הרצוג, הקדישו כתבות לציון 101 שנים לוועדת סן רמו. לטענת הרצוג, בוועידה זו: "...הביאו ראשי המעצמות החבוטות אך המנצחות להקמת מדינת ישראל". הכותב גם ציין שבמסגרת תולדות הציונות האירוע לא נתפס ברצינות הראויה לו, וזאת יחסית לשאר האירועים המכוננים: הקונגרס הציוני הראשון בבזל שארגן הרצל, הצהרת בלפור, תחילת העליות לישראל והמשך המלחמה על הארץ.[23] בכתבתו התייחס נתניהו לחזונו של הרצל שהשמיע בקונגרס הציוני הראשון ("בבזל ייסדתי את מדינת היהודים...") ואת התוספת שעשה – שחמש שנים לאחר מכן – לכל היותר 50 שנה – יכירו כולם במדינה זו. כך לדעת נתניהו אכן קרה בוועידת סן רמו. בהמשך פרס הכותב את חשיבותה של הוועדה, ציטט מדברי פרופ' יוסף קלוזנר (שהיה מורהו של אביו) על תרומתה לציונות, ולסיכום שילב את נושא ההצלחות המדיניות־דיפלומטיות של ועדות בנוסח סן רמו לחזון הציוני של ימינו ולקידום השלום של ישראל עם שכנותיה.[24]

22 וינשטוק, משה. "מחשבות על עתיד המדינה". *עמודים* (29.4.2021), עמ' 16-17.
23 הרצוג, יצחק (בוז'י). "מנגינת ההיסטוריה". *ישראל היום – מוסף חג* (30.4.2021), עמ' 7.
24 נתניהו, בנימין. "ניצחון לציונות המדינית". *ישראל היום – מוסף חג* (30.4.2021), עמ' 6.

מאי 2021

על רקע ההפגנות בצרפת נגד אי־העמדתו לדין של הרוצח המוסלמי שרצח את שרה חלימי, ולנוכח שאר אירועים אנטישמיים בצרפת וחוסר יכולתם של השלטונות להתמודד איתם, קרא בן סטון להגברת העלייה ארצה של יהודי צרפת. כרקע היסטורי לאנטישמיות הצרפתית וכדוגמה לפתרון המוצע, נזכר המחבר בפרשת דרייפוס ובהשפעתה על הרצל וקידום חזונו הציוני.[1]

ב'מקור ראשון' פורסם ריאיון עם סמנכ"ל הסוכנות היהודית – יהודה סטון. לצד הענקת שבחים לסוכנות (בין היתר בגין קידום העלייה על רקע מגפת הקורונה והסיוע שהעניק הארגון לא רק לעולים חדשים), פרס סטון את הישגיה ההיסטוריים של הסוכנות, ופירט את תוכניותיה לעתיד. המראיין ציין כי זיהה על שולחנו של סטון שלוש תמונות. לצד זו המתעדת את המעבר של משפחתו מתקופת עלייתם וזו של צילום תעודת הקליטה, הייתה שם גם תמונתו של סבא־רבא של סטון, "שהיה במפלגה עם הרצל בקונגרס הציוני הראשון".[2]

ב'ידיעות אחרונות' כתבו בהרחבה על האטרקציות ודברי הימים של שכונת הטמפלרים בחיפה, על מקימה (פריץ קלר), על קשריהם של תושביה הגרמנים עם ארץ המוצא, על עזיבתם ועל אכלוסה על ידי עולים מגרמניה בשנות ה־30. בין היתר ציין המחבר את יחסו האוהד של הרצל כלפי "העיר המודרנית שיש בה גם הר וגם ים", וזאת למרות שלא התמזל לחוזה המדינה לבקר בחיפה.[3]

דוד קרויאנקר ערך מסע בעקבות ירושלים של עמוס עוז, כפי שהיא באה לידי ביטוי בכתביו של הסופר. לצד ציון דעותיו הפוליטיות של עוז, ציין

1 Stone, Ben. "Injustices for French Jews from Dreyfus to Halimi make the case for aliyah". *The Jerusalem Post* (2.5.2021), p. 10.

2 כהנא, אילת. "במובן מסוים, הקורונה הייתה הזדמנות מדהימה". *מקור ראשון – מוספים מיוחדים* (7.5.2021), עמ' 26-28.

3 שוורץ, אמיר. "מהיער השחור להר הירוק". *ידיעות אחרונות – מסלול* (3.5.2021), עמ' 5-4.

הכותב כי עוז תיאר את התפתחותה האורבנית של ירושלים העתידית בנימה ספק רצינית־סקפטית, ברוח חלומות האוטופיה ההרצליאנית המופיעים ב'אלטנוילנד'. לטענתו, ייחל עוז לירושלים קטנות: לימים שבהם ניתן יהיה "לוותר על ירושלים של מעלה לטובת ירושלים של מוסררה והקטמונים, לוותר על ישועה משיחית... לאו דווקא התגשמות מפוארת של חזון הנביאים... אלא עיר במידת אדם".[4]

אחת השאלות בחידה של 'מקור ראשון' התייחסה לשתי הדמויות שנפגשו ליד מקווה ישראל ב־28 לאוקטובר 1898: הרצל וקיסר גרמניה וילהלם השני.[5]

על רקע חגיגות יום ירושלים ציין יעקב חגואל, יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית, את ההישגים שהגיעה אליהם העיר שחוברה לה יחדיו, וזאת למרות הניסיונות של כוחות קיצוניים לטשטש את ההיסטוריה היהודית של העיר ולפגוע בה ובתושביה. חגואל ציטט מ'אלטנוילנד' והדגיש את חזונו של הרצל לגבי ירושלים, שהתגשם לא רק באוטופיה: ירושלים שבתוך החומות משתלבת עם ירושלים שונה, מתחדשת, חברתית ומודרנית.[6]

ד"ר סראז' אסי ניתח את הזיקה ואת התביעות של התנועה הציונית מירושלים. בין היתר, תוך אזכור הקונגרס הציוני הראשון והציטוטים מ'אלטנוילנד' של הרצל, ניסה להוכיח הכותב כי חוזה המדינה סלד מהעיר, לא רצה שהיא תהיה בירת מדינת היהודים העתידית, ואף לראשונה בהיסטוריה המודרנית סיפק לגיטימיות להיותה מוזיאון ו"עיר בינלאומית".[7]

בן דרור ימיני תיאר את הפרעות שארגנו כוחות קיצוניים בערים המעורבות. הכותב גינה את שרֵפת בתי הכנסת בלוד, הלינץ' בבת ים וביפו, הדגיש את קיומם של כוחות שפויים משני צידי הסכסוך, קרא להמשך הדו־קיום וסיים את כתבתו במילים הבאות: "החוזים המובילים של מדינת היהודים, מתאודור הרצל ('אלטנוילנד') ועד יעקב ז'ק בכר ('אנטי־גויות בציון'), כתבו אוטופיות על המדינה שתקום. הם כתבו גם על המיעוט הגזעני שיהיה במדינה. אצל שניהם – מדינת היהודים מצליחה למגר את הגזענות... משום שאם לא נמגר את הגזענות, היא תמגר אותנו".[8]

---

4 קרויאנקר, דוד. "מצבת קברו של עמוס עוז היא היחידה הפונה מזרחה, לירושלים". *הארץ* (7.5.2021), עמ' 2.

5 צוראל, דוד. "שאלות". *מקור ראשון – שבת* (7.5.2021), עמ' 2, 23.

6 חגואל, יעקב. "כי אחת היא". *מעריב – המגזין* (10.5.2021), עמ' 2.

7 Assi, Seraj. "How Israel invented its exclusive claim over Jerusalem". *Haaretz* (11.5.2021), p. 5.

8 ימיני, בן דרור. "בין לוד לקישינב". *ידיעות אחרונות – שבועות* (16.5.2021), עמ' 8-10.

כתבה עמוסת שבחים לח"כ עמיחי שיקלי הופיעה ב'אינדקס העמק והגליל – עפולה'. לצד פירוט עשייתו הרבה למען הגליל, קידום החינוך וחיזוק הפריפריות, הודגש כי שיקלי "נשען במהות הווייתו ועשייתו על מנהיגי הציונות כמו הרצל, הס, סירקין, בורוכוב, ברל כצנלסון ויגאל אלון ועל אנשי רוח מיתולוגיים כמו ברנר, ביאליק וחיים גורי".[9]

בעיתון בשפה הרוסית *Echo* הקדישו כתבה היסטורית הסוקרת את הופעתו של סמל המגן דוד והשימוש בו בתרבויות ובתקופות שונות. בין היתר צוין כי "ב־1897 הציע הרצל העומד בראש התנועה הציונית להשתמש בכוכב בעל שישה צלעות בתור סמל של העם היהודי".[10]

על רקע מבצע "שומר חומות", יצא יצחק פלדמן נגד איש התקשורת ברק רביד ודומיו, שלטענתו מסווים את מגמתיותם וטעויותיהם בכך שהם מזוהים לכאורה עם השמאל הפוליטי, ובפועל רק מביישים אותו. את כתבתו התחיל פלדמן במתן רקע היסטורי על מרק טוויין – עיתונאי וסופר מוכשר, שביקר בארץ והתרשם מהישימון והנחשלות שהתקיימו בה, ואחר כך נסע לווינה והכיר שם את הרצל, נחשף לרעיון הציוני ופרסם את כתבתו התומכת בעם יהודי; וזאת לצד הערות עוקצניות של טוויין בכל הנוגע לקידום הרעיון של ייסוד המדינה "על ידי ריכוז כזה של המוחות הערמומיים... לא טוב להניח לעם הזה לגלות את כוחו. אילו ידעו הסוסים מה כוחם, לא היינו רוכבים עליהם לעולם".[11]

הקשר המורכב שבין העם היהודי לארץ, לגלות ולמדינה, על רוב ההקשרים הפילוסופיים והגשמיים שלהם נחשף בריאיון עם נתנאל אלינסון, מחברו של הספר 'קיצור תולדות הישראליות'. הריאיון והספר עמוסים בציטוטים מכתבי הרצל ולכאורה מרמזים על כך שחוזה המדינה וממשיכי דרכו ידעו מראש על חוסנו של העם ושל המדינה שהקים.[12]

כתבה המוקדשת לעיר בזל והאטרקציות התיירותיות שלה הופיעה בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידילי – ורמיה נובוסטיי'. בין היתר צוין

9 "שיקלי בין ימין לשמאל". *אינדקס העמק והגליל – עפולה* (16.5.2021), עמ' 18.

10 "מהי ההיסטוריה של המגן דוד אדום? מאיפה הופיע? מתי אוזכר לראשונה?" *Echo* (16.5.2021), עמ' 20-21. (רוסית)

11 פלדמן, יצחק. "איך אומרים בוגד באנגלית?" *בקהילה – חדשות* (20.5.2021), עמ' 22-23.

12 אלדד, קרני. "הקשר שלנו לארץ הזאת הוא בכלל לא טבעי". *ישראל היום – השבוע* (21.5.2021), עמ' 20-21.

שבעיר זו התקיים הקונגרס הציוני הראשון שארגן הרצל, וצוטטה אמירתו המפורסמת: "בבזל ייסדתי את מדינת היהודים".[13]

הפרק הנוסף של הקומיקס הסוקר את הרפתקאותיו של הרצל פורסם בכתב העת 'אותיות וילדים'.[14]

13 פראנק, בן. "בזל – הלב היהודי של שוויץ". *נובוסטי נידילי – ודמיה נובוסטיי* (27.5.2021), עמ' 2. (רוסית)

14 הרצל. פרק 23. *אותיות וילדים* (27.5.2021), עמ' 18-19.

יוני 2021

שי אלבוגן התמקד על הקשריה הרחבים של פרשת "שלח לך". לטענת הכותב, "חטא המרגלים" תוקן על ידי התנועה הציונית ובין היתר על ידי חוזה המדינה. בהמשך ציטט הכותב מספרו של הרב צבי יהודה קוק, 'הרצל – קריאה חדשה', שבו הודגשה עובדת היותו של הרצל ממוצא "ספרדי" וצאצא של רבנים מיוחסים, דבר שלטענתו היה בעל ערך מיוחד.[1]

דימיטרי שומסקי קרא "לכבות את הר הגעש" של ירושלים העומדת במחלוקת, הטעונה דתית ופוליטית בנושא הר הבית. הכותב ציטט מדבריהם של רבנים, אנשי רוח ופוליטיקאים (ישראלים ופלסטינים) ופירט את עמדתו של הרצל בנושא. לטענת שומסקי, חוזה המדינה היה מודע ל"פצצה תאולוגית־פוליטית מתקתקת", לכן רצה שבית המקדש יוקם במקום אחר. בחלק האחרון של הכתבה פנה שומסקי לח"כ לפיד, שבו זיהה את הדמות המתאימה שתוכל לקדם ולהגשים את הציונות ההרצליאנית.[2]

ב'כלכליסט' פורסם ריאיון עם אדוארד קפרוב, צלם המתמחה בטכניקה של סוף המאה ה־19, צילומים על גבי זכוכית. במסגרת אחד הפרויקטים שלו, התעניין קפרוב בדמות של הרצל ובייחוד בספרו 'אלטנוילנד', וזאת מפני ש"רצה לראות את הארץ כמו שהוא ראה אותה לפני יותר מ־110 שנה".[3]

סיום שנת הפעילות של עמותת "אחריי!" צוין במסע ובטקס שאורגן בהר הרצל. באירוע השתתפו פוליטיקאים ופקידים בכירים.[4]

ריאיון עם גידי מרק, מנכ"ל "תגלית", פורסם ב'ישראל היום'. המרואיין הזכיר את פעילויותיו המגוונות למען המדינה בתחום הדיפלומטי ויחסי הציבור. בנוגע לתחום אחריותו העכשווית, ציין בין היתר ש"אנשים שמגיעים

1 אלבוגן, שי. "תיקון היסטורי". *מידע 8* (4.6.2021), עמ' 27.
2 שומסקי, דימיטרי. "לפיד, כבה את האש הזאת". *הארץ* (6.6.2021), עמ' 11.
3 ליבסקר, ארי. "צילום שלי יכול להישבר, וזה מה שנותן לו ערך". *כלכליסט* (10.6.2021), עמ' 58–59.
4 דמארי, חבצלת. "מסע עם חזון". *ידיעות אחרונות* (13.6.2021), עמ' 16.

לארץ מבינים שהציונות לא התחילה עם הרצל, אלא לפני 3,000 שנה, אולי מיהושע בן נון, מדוד המלך...".[5]

עמית הלוי ביקר את הממשלה של נפתלי בנט וטען שלא תהיה מסוגלת לתפקד בגלל המפלגות הספק־ציוניות המרכיבות אותה. לטענת הכותב, קואליציה סגסונית שכזו מסוגלת לנהל את העיר אבל לא את המדינה. בהתאם לכך סבר, כי "סדר היום הזה של בנט ושל שותפיו למועצת העיר – לפיד, גנץ, מיכאלי ועבאס – הוא סיבוב פרסה דרמטי, עגום ומסוכן בדרכה של התנועה הציונית, כפי שהגדיר אותה בנימין זאב הרצל, אבי הציונות המדינית. בצדק כינה אותה נתניהו ממשלת רעננה־מראענה. הדבק היחיד המחבר ביניהם הוא מכנה משותף אזרחי נמוך".[6]

5 פוני, רן. "רק כשאנשים רואים שישראל קטנה יותר מניו ג'רזי, הם מבינים שאנחנו לא גוליית שמתעמר בחלשים". *ישראל היום – השבוע* (11.6.2021), עמ' 18-19.

6 הלוי, עמית. "ממדינה יהודית למועצה מקומית". *ישראל היום* (15.6.2021), עמ' 38.

יולי 2021

בטקס לזכר הרצל בהר הרצל הכריז ראש הממשלה נפתלי בנט שישראל תתמודד מול האיומים של איראן ושאר הגורמים העוינים.[1] בהמשך הוסיף, כי "לא נכבול את ידינו בהגנה על הביטחון",[2]... וזאת כדי "...חלילה לא לתת לחלום של הרצל להפוך לחלום באספמיה".[3]

על רקע בחירתו של יצחק הרצוג, ראש הסוכנות היהודית לשעבר, לנשיא המדינה, יצא יוסי קליין ב'מעריב' בביקורת נוקבת כלפי המוסדות הציוניים שקמו עוד ביוזמת הרצל וממשיכים לפעול כיום, על אף שכבר מימשו את ייעודם ואינם נחוצים לאזרחי מדינת ישראל, אלא ממשיכים להתקיים כדי "לכפות את הציונות על היהודים בעולם... לחלק ליהודים קרקעות שנשדדו מערבים ולקבץ נדבות שיפרנסו את מנגנוני הגבייה שלנם...".[4]

יוסי בן ארצי יצא נגד פרסומיו ההיסטוריים הרבים על אודות תל אביב מאת אברהם בלבן, אשר מופיעים מדי שבוע במוסף התרבות של 'הארץ'. הדבר שעורר את תשומת ליבו של הכותב במיוחד היה כותרת הטור בשבוע שעבר: "אם תשכח תל אביב תשכח שמאלי". לטענת בן ארצי: "מין משחק מילים שכזה שנועד להגדיר את תל אביב כמפעל הציוני כולו, אך כדי לא לפגוע בהרצל ובעיר הבירה הוחלפה יד ימין ליד שמאל, כאילו התל אביבים כולם שמאלני נפש".[5]

דימיטרי שומסקי ביקר קשות את ראש עיריית מצפה רמון על התנגדותו למצעד הגאווה ועל עמדותיו האנטי־להט"ביות. את כתבתו התחיל שומסקי מתיאור "האשליה של הרצל", לפיה תיעלם האנטישמיות מהעולם לנוכח

---

1 Lazaroff, Tovah. "Israel, US issue veiled warnings to Iran". *The Jerusalem Post* (1.7.2021), p. 2.

2 כהנא, אריאל. "בנט: 'לא נכבול את ידינו בהגנה על הביטחון'". *ישראל היום* (1.7.2021), עמ' 11.

3 ברסקי, אנה. "בנט: 'לא נכבול את ידינו בהגנה על הביטחון'". *מעריב – השבוע* (1.7.2021), עמ' 2.

4 קליין, יוסי. "ציונות פושטת יד". *הארץ* (1.7.2021), עמ' 11.

5 בן ארצי, יוסי. "די כבר עם תל אביב!" *הארץ* (2.7.2021), עמ' 2.

האמנציפציה, החינוך והקִדמה. לאחר מכן השווה המחבר בין האנטישמיות לבין שנאת הלהט"ב המודרנית ובין מעשיהן של המפלגות האנטישמיות באירופה לבין להט"בופובים המעוניינים להחזיר את הלהט"בים לגטו.[6]

העו"ד אהרן פאפו ביקר את הממשלה הנוכחית וטען כי בהרכבה הנוכחי לא תוכל לתפקד. בנוגע לשיתופה של מפלגה ערבית בממשלה ולשינוי בצביונה של המדינה ציין: "הרצל עצמו כתב בספרו את הביטוי 'מדינת היהודים', ולא מדינה ערבית־יהודית; ז'בוטינסקי כתב על 'קיר ברזל' שיש להקים כנגד המגמה הערבית למניעת מדינה יהודית, ואילו בן גוריון והמועמד שלו לשר החוץ, חיים ארלוזורוב, לא רצו לשמוע כלל על מדינה ערבית כביכול...".[7]

ב'הזמן הירוק' ניתח מוקי צור את יחסו של הרצל כלפי הפוליטיקה והבחירות הדמוקרטיות, כפי שהוא בא לידי ביטוי בבחירות בצרפת, שאותן סיקר הרצל בהיותו עיתונאי אוסטרי בפריז. מתוך כך הסיק צור שהרצל היה מודע לחולשותיה של הדמוקרטיה ושל מערכת הבחירות, לסכנת הסוציאליזם והאנרכיזם, לכוחה של האופוזיציה והכשלים שהיא מציבה על הממשלה וכד'. עם זאת הבין הרצל את חשיבותה של התנהלות פוליטית תקינה. בסוף הכתבה ציין צור: "לאנשי הכנסת החדשה בישראל ראוי הרצל שיילמד שוב".[8]

לקראת ט' באב ביקר עמית הלוי את ממשלת ישראל על היעדר האידיאולוגיה, על ותרנותה לפלסטינים ולממשל ביידן בנושא הר הבית ובמישורים אחרים, ועל כך שהיא "מקדשת את רווחת היחיד וקובעת שזה לא זמן לאידיאולוגיה". את כתבתו התחיל מציטוט מתוך 'אלטנוילנד', שבו התלהב הגיבור הראשי מבית המקדש שנבנה בירושלים. אחר כך הדגיש הלוי את זיקתו של הרצל לאלוהי ישראל, לבית המקדש, למלאכתו הלאומית־מדינית במסגרת העשייה הציונית. לבסוף הוסיף: "תפקידה של מנהיגות לאומית, כמו הרצל, הוא להציב אותו במרכז חיינו החברתיים והמדיניים".[9]

לרגל פתיחת האולימפיאדה, נסקרה ב'מעריב' ההיסטוריה של האולימפיאדה הראשונה. לאורך הכתבה ערכו מחבריה השוואה בין הרצל

6 שומסקי, דימיטרי. "אנטישמיות? במצפה רמון?" *הארץ* (4.7.2021), עמ' 13.
7 פאפו, אהרן. "ראש בראש". *מעריב – מגזין* (5.7.2021), עמ' 2.
8 צור, מוקי. "הרצל מסתכל על הפוליטיקה". *הזמן הירוק* (8.7.2021), עמ' 19.
9 הלוי, עמית. "ממשלה בלי הר". *ישראל היום* (18.7.2021), עמ' 23.

לבין פייר דה קוברטן (אבי רעיון התנועה האולימפית), וזאת בדגש על רעיונותיהם, קידומם ומידת הצלחתם בתודעה ובמרחב.[10]

ב'מעריב' סיפק פרופ' אריה אלדד הגדרה תאורטית ורקע מדעי לתופעת האנטישמיות, וזאת תוך כדי ביקורת כלפי הח"כ יאיר לפיד. לטענת פרופ' אלדד, לפיד עושה שימוש לא מושכל במושג, בין היתר בכך שהוא מקטלג תחתיו את כלל "שונאי אדם ללא סיבה". לקראת סוף כתבתו ציין אלדד: "אנטישמיות אינה רק 'שנאת זרים'. היהודים היו הכי גרמנים בגרמניה והם הכי אמריקאים. ובניגוד לציפיותיו של הרצל – שהקמת מדינת היהודים תרפא את העולם ממחלת האנטישמיות – היא לא נעלמה. להיפך".[11]

ב'ישראל היום' ביקר אבי בראלי את המערכת הפוליטית הישראלית, בדגש על המפלגות ה"חלולות" שלא מייצגות את הציבור ועל אף היותן גלגול, התגלמות והמשך לכאורה של מפלגות העבר הן לא דוגלות ולא מקדמות את האידיאולוגיות המקוריות שלהן. בראלי סיפק לטענותיו רקע היסטורי שהתחיל מתנועת "המזרחי", אשר "...הוקמה כבר ב־1902, שנים ספורות אחרי שהרצל הקים את התנועה הציונית עצמה. היא שפתחה בכך את התהליך רב־החשיבות של הפיכת הציונות מתנועה אחת לזירת מפלגות ייצוגיות".[12]

לטענת אורי הייטנר ב'שישי בגולן', לציונות ישנם ביטויים מובהקים של הצלחה, בין היתר בכל הקשור בהקמת המדינה, בהמשך שגשוגה, במיזוג הגלויות וביצירת זהות יהודית אחידה. את כתבתו התחיל המחבר מציטוט של חוזה המדינה על אודות הציונות כ"אידאה נצחית" וסיים בקביעה ש"למרות כל המכשולים והמְצרים – הציונות תנצח!".[13]

ב'ישראל היום' הציע רונן שובל למפלגות הימין להגדיר את עצמן לא מתוך שלילה (מה הן לא) אלא מתוך מה שהן כן, כלומר: תוך הצבת מטרות ברורות, ובהתאם לחזונם, לפילוסופיה ולאידיאולוגיה של הרצל וז'בוטינסקי.[14]

10 דודוביץ' שרון; זאבי, אלעד. "כך הכול התחיל". *מעריב* (20.7.2021), עמ' 6-7.
11 אלדד, אריה. "מי הם האנטישמים?" *מעריב – סופהשבוע* (23.7.2021), עמ' 21.
12 בראלי, אבי. "ומי ייצג את הציבור?" *ישראל היום* (25.7.2021), עמ' 20.
13 הייטנר, אורי. "הציונות תנצח". *שישי בגולן* (23.7.2021), עמ' 28-29.
14 שובל, רונן. "ימין מחפש משמעות". *ישראל היום – השבוע* (30.7.2021), עמ' 9.

אוגוסט 2021

בעיתון 'הארץ', מתחת לצילום של סיגלית סלומון כהן, המתעד חורבה ססגונית המקושטת בגרפיטי על רקע גורד שחקים מודרני, הופיע הציטוט מתוך 'אלטנוילנד' של הרצל: "ניכר כי כאן נפגשים נתיבי כל הלאומים".[1]

גיל טרוי ביקר ב'הארץ' את התופעה הנפוצה לאחרונה בקרב אנשי החמאס ובחוגים אינטלקטואליים ואקדמיים בחו"ל ובארץ: להאשים את הציונות בהיותה "קולוניאליסטית־התיישבותית", הגוזלת לכאורה מהפלסטינים את אדמתם, על כל המשתמע מכך לתולדות והמשך הסכסוך הערבי־ישראלי. לשם כך גייסו החוגים הללו אפילו את כתביו של הרצל, שבהם לכאורה "מצאו הוכחות". תוך ניתוח כתביו של הרצל ועשיית סדר במונחים המטעים, מוכיח טרוי כי מדובר בקמפיין אידיאולוגי־פוליטי, שלא עומד מאחוריו שום בסיס עובדתי־מדעי ממשי.[2]

אדם רז סיכם ב'הארץ' את הביקורת על ספרו של ההיסטוריון אילן פפה, 'הטיהור האתני של פלסטין'. הספר יצא לאור באנגלית עוד ב־2006 וכיום תורגם לעברית. להתייחסות מיוחדת של הביקורת זכו: המגמתיות של המחבר, טעויות בתרגום ובמקור, כמו גם הציטוטים הסלקטיביים של המקורות הראשוניים; ביניהם של כמה שורות מיומנו של הרצל ומכתביהם ודבריהם של שאר המנהיגים הציוניים – המוכיחים לכאורה, לטענת פפה, כי גירוש הפלסטינים במלחמת העצמאות היה חלק מתוכנית־אב ציונית, שנועדה לטהר את הארץ ולהקים בה מדינה ליהודים בלבד.[3]

ב'מקור ראשון' ארבעה מומחים לשפה העברית הביעו את דעתם לגבי עתידה, ונזכרו בעברה ובתחזיות הפסימיות שנפוצו בעבר, באשר ליכולותיה להפוך לשפה מודרנית ושימושית. בין היתר נזכרו בטענתו של הרצל,

1 "ניכר כי כאן נפגשים נתיבי כל הלאומים". *הארץ – 10 ערים* (1.8.2021), עמ' 54.

2 Troy, Gil. "Herzl as settler colonialist... Not!". *The Jerusalem Post* (4.8.2021), p. 9.

3 רז, אדם. "קריאה סלקטיבית". *הארץ – גלריה* (6.8.2021), עמ' 80-82.

שבתחילת דרכו הציונית כתב ש"קשה לשער שיהיה אפשר לקנות כרטיס רכבת בעברית".[4]

בכתבתו ב'ידיעות אחרונות' שמח מאיר שלו על אישור התקציב, על החזר המס שקיבל ושיושקע בילדיו ונכדיו, על ניצחונם באולימפיאדה של ספורטאים ישראליים... ואפילו על הופעת הגיריות שביקרו בביתו. בתחילת הכתבה שולב קטע אירוני בנוגע לאופנה של מנהיגי ישראל לכתוב ספרים. כדוגמה הביא את ספר דברים מאת משה רבנו, את 'אלטנוילנד' ו'מדינת היהודים' של הרצל, ואת אלה של ראשי הממשלה המתרברבים בהישגיהם הספק ריאליסטיים, כגון: 'המלחמה בטרור' מאת בנימין נתניהו ו'כיצד לנצח מגיפה' מאת נפתלי בנט. בהמשך הציע שלו לשלל השרים בממשלה לכתוב ספרים משלהם.[5]

ב'מקור ראשון' נותחו תפיסותיהם של שני מנהיגי הציונות הדתית – הרב קוק והרב ריינס – והמאבק הרעיוני ביניהם. דגש מיוחד הושם על יחסם של הרבנים הללו כלפי חוזה המדינה, יחסו של הרצל לדת ולרבנים, ראייתו את הציונות כתופעה היסטורית או משיחית, הביקורת כלפי רעיונותיו והדרך ליישומיהם.[6]

בריאיון שהעניק ל'מעריב' פרס שר האוצר אביגדור ליברמן את משנתו האידיאולוגית והפוליטית; הוא טען שהוא ממשיך את דרכם של טרומפלדור, ז'בוטינסקי והרצל; הבטיח לקיים את שלל הבטחותיו למצביעי מפלגתו; ובין היתר העביר ביקורת נוקבת כלפי מפלגת 'הליכוד' והעומד בראשה. לטענתו, הפך נתניהו את מפלגתו לחצי־חרדית, "שינה את הדי־אן־איי" שלה, כאשר במהלך תקופת שלטונו של נתניהו, טרומפלדור, ז'בוטינסקי והרצל החילוניים חדלו לכאורה מלהיות סמליה.[7]

ב'הארץ' תמך דימיטרי שומסקי בעמדתו של השר לפיד, לפיה, "אנטישמיות היא גילוי מובהק של גזענות באשר היא, ועל כן אפשר וצריך להשוות אותה לגילויי גזענות אחרים". לדעת שומסקי, עמדתו של לפיד מתיישבת היטב עם דעותיו של הרצל, כפי שהם הופיעו ב'מדינת היהודים' לפני 125 שנה, ואפילו מצביעה בעקיפין על הפתרון הריאלי היחיד לסכסוך ישראלי־ערבי: "הנרמול הלאומי של העם היהודי במסגרת מדינת לאום

4 שנבל, אריאל. "ביד הלשון". מקור ראשון – שבת (6.8.2021), עמ' 1, 6-9, 13.
5 שלו, מאיר. "מדינה שלמה". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (6.8.2021), עמ' 27.
6 מרמורשטיין, מרדכי. "הצלה או גאולה". *מקור ראשון – שבת* (13.8.2021), עמ' 10-13.
7 כספית, בן. "בסוף, כל מה שהתחייבתי יקרה". *מעריב – סופהשבוע* (13.8.2021), עמ' 10-13.

מודרנית בעלת גבולות מוכרים, המקיימת שוויון גמור בין אזרחיה ומתקיימת מתוך כבוד הדדי במשפחת האומות".[8]

לציון 95 שנים למותו של ישראל זנגוויל, הופיעה בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידילי' כתבה ביוגרפית מורחבת על אודות חייו, תרומותיו ומורשתו הספרותית של איש רוח יהודי־בריטי זה (שהמציא בין היתר את המושג "כור ההיתוך" עבור החברה האמריקנית). לצד סקירה מקיפה של הישגיו בתחום הספרות ומחזאות, צוין בכתבה כי בצעירותו חבר זנגוויל ל"חובבי ציון"; נפגש עם הרצל, תמך ברעיונותיו הציוניים, אם כי בהמשך דרכו התנגד ליישובה של ארץ ישראל על ידי יהודים, וזאת בשל נוכחות העם הערבי השוכן בה. בשל כך נמנה בין תומכיו של הרצל במסגרת תוכנית אוגנדה, ובהמשך חיפש טריטוריות נוספות על פני הגלובוס ליישוב היהודים: בקנדה, אוסטרליה, ארה"ב ולוב.[9]

8 שומסקי, דימיטרי. "האם לפיד ירצה לשנות כיוון?". *הארץ* (15.8.2021), עמ' 11.

9 זורין, פרדי. "דיקנס מגטו". *נובוסטי נידילי – ודמיה נובוסטיי* (19.8.2021), עמ' 6-8. (רוסית)

ספטמבר 2021

מנחם רהט סקר את ההיסטוריה של מסורת שנעלמה – שליחת כרטיסי ברכה לראש השנה. בין היתר ציין הכותב, כי "בעידן התום הלאומי נראו על כרטיסי הברכה מעמדים לאומיים כמו צילום הקונגרס הציוני הראשון בבזל, דמותו של הרצל, חייל יהודי בחזית, מצעד של צה"ל...".[1]

דימיטרי שומסקי ביקר קשות את המתנחלים, בייחוד את הגרעינים התורניים, המהווים לטענתו "אחד הביטויים המסוכנים ביותר של האנטי־ציונות, שכן הם מערערים את יסודותיה האזרחיים של המדינה". כדי לבסס את טענתו השתמש שומסקי בתובנות של אבות הציונות: "...הרצל וז'בוטינסקי ואחרים... שיוו לנגד עיניהם מודלים מדיניים־אזרחיים שוויוניים, שבמסגרתם אי אפשר להעלות על הדעת את פרקטיקת ייהוד המרחב על חשבון האזרחים הלא־יהודים".[2]

לקראת פרסומה של ספרה החדש 'נהיה כולנו חלוצים: תנועת העבודה והעליה מפולין 1923-1936', כתבה ד"ר רונה יונה כתבה מורחבת הסוקרת את הנושא שבכותרת, תוך התמקדות בסיפורו של דוד חלוצי. בכתבה הושם הדגש על "סמינר החלוץ" אשר במסגרתו צמחה הנהגת התנועה ועוצבה האידיאולוגיה שלה. בין היתר צוינו המחלוקות שנבעו מההתנגשות בין ראיית עולם מרקסיסטית לבין זו הציונות־הרצליאנית.[3]

פרופ' אריה אלדד יצא להגנת לוח השנה העברי, שבו ראה אחד הסממנים הבולטים של העם היהודי – של ההיסטוריה והזיכרון שלו. בכתבתו השתמש אלדד בדוגמאות היסטוריות המצביעות על הצורך לדבוק בסממנים עבריים, בין היתר מפני שהאנטישמיות לא חדלה כתוצאה מהאמנציפציה או בשל קידום רעיונו הציוני של הרצל.[4]

---

1 רהט, מנחם. "לאן נעלם מנהג כרטיסי הברכה לשנה החדשה?" *אינדקס העמק והגליל* (3.9.2021), עמ' 10.

2 שומסקי, דימיטרי. "החלוצים האלה מובילים לבלקניזציה". *הארץ* (5.9.2021), עמ' 11.

3 יונה, רונה. "התקווה או האינטרנציונל?" *סגולה* (6.9.2021), עמ' 32-41.

4 אלדד, אריה. "שנה טובה, יהודים". *מעריב – סופהשבוע* (10.9.2021), עמ' 17.

ארנון סגל הקדיש כתבה מורחבת לפועלו של הברון אדמונד רוטשילד בכל הקשור לכאורה בתכנונו, קידומו והקמתו של בית המקדש השלישי בארץ. הכותב מצא לכך הוכחות עקיפות בספרים, בחומרים ארכיוניים ובנוף: בתחום האדריכלי והסמלי. בין היתר טען סגל כי גימנסיה הרצליה בתל אביב (שהוקמה בקצה רחוב הרצל) שיקפה בחזיתה את מאפייני בית המקדש.[5]

במוסף 'מסלול' של 'ידיעות אחרונות' לרגל יום הכיפורים המתקרב הופיעה סקירה של מספר בתי כנסת מפורסמים בעולם. ביניהם צוינו שניים שהיו קשורים בחוזה המדינה: 'אלטנוישול' בפראג (ששימש להרצל מקור השראה לכותרת ספרו) ובית הכנסת הגדול בבודפשט (בו נערך טקס בר־המצווה של הרצל).[6]

ב'הצבי' ציינו 100 שנים לניסיון ההתיישבות הראשון בנגב – בערד. בין היתר הודגשה תרומתו הרבה של אוסישקין בכל הקשור ברכישת הקרקעות בארץ והתנגדותו הנחרצת לתוכנית אוגנדה של הרצל.[7]

אלנתן בראלי אימץ להצדקת עמדתו (הנוגדת את "צילומי העירום בעירו") את הציטוט של ז'בוטינסקי (בהתייחסו לנימוקו של האחרון לסירוב לתמוך בתוכנית אוגנדה של הרצל): "ככה!".[8]

לקראת חג הסוכות הזמין מרכז הרצל את המבקרים להשתתף במגוון "חוויות ציוניות ומהנות". ביניהן: תצוגה במוזיאון הרצל (המספרת על חייו ופועלו הציוני), משחק משימות ברחבי הר הרצל ואפילו "סלפי עם הרצל" (עמדת צילום עם בובות בגודל מלא בדמות הרצל).[9]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה חידה המבוססת על ציטוט מאת מקס נורדאו, בו ביקר את אחד העם ויחסו ל'אלטנוילנד' של הרצל.[10]

רותם סלע (מו"ל הוצאת 'סלע מאיר') יצא נגד הטענה כי דעיכת השמאל במדינה התרחשה בשל השקעות עתק בכסף מארה"ב, אותן ההשקעות שהופנו "לימין הליברלי האינטלקטואלי". לצד שפע טענות המנתחות את הקשיים האידיאולוגיים והמעשיים של כוחות השמאל (שלא מסוגלים להתמודד מול המציאות), הביא הכותב כדוגמה את הרצל: "...הרצל לא המיר את דתו לציונות לאחר שנתקל בפרסומת ממומנת, אלא לאחר שסיקר

5 סגל, ארנון. "מקדש יחזקאל ואדמונד". *מקור ראשון – דיוקן* (10.9.2021), עמ' 28-33.
6 ישראלי, יוגב. "קול שופר מסוף העולם". *ידיעות אחרונות – מסלול* (13.9.2021), עמ' 4-5.
7 "מאה שנה לניסיון ההתיישבות הראשונה בנגב – בערד". *הצבי* (15.9.2021), עמ' 10, 12.
8 בראלי, אלנתן. "ככה". *הצבי* (15.9.2021), עמ' 8.
9 "בסוכה של הרצל". *מקור ראשון – טיולים* (17.9.2021), עמ' 36.
10 "התעמלות בוקר". *הארץ – גלריה* (22.9.2021), עמ' 2.

את משפט דרייפוס ונוכח כי האנטישמיות חרצה את גורלם של היהודים באירופה".[11]

לרגל השקת האוסף השני של "מדע בדיוני ציוני" באנגלית (בעריכת שלדון טייטלבוים ועמנואל לוטם) סוקרה התפתחות הז'אנר בארץ ובעולם. בין היתר צוינה טענתו של טייטלבוים: "ישראל היא המדינה היחידה שהוקמה בהשפעתן של שתי יצירות מדע בדיוני מופלאות ומלאות דמיון – התנ"ך... ו'אלטנוילנד'". בהמשך צוין כי חוזה המדינה הושפע מספר מדע בדיוני אוטופי פרוטו־סוציאליסטי מאת אדוארד בלמי. בנוסף לכך צוין כי בכריכה של האוסף הראשון (שיצא לאור ב־2018) נראית דמותו המצוירת של הרצל, משקיף על כדור הארץ מחללית בחלל, ניצב באותה התנוחה מתמונת המרפסת המפורסמת.[12]

ב'ידיעות אחרונות' הופיעה ביקורת מחמיאה לספר (המורכב מאוסף מאמרים) בעריכת עפרי אילני ואבנר בן־עמוס, 'גוי קדוש – תנ"ך ולאומיות בעידן המודרני'. הכתבה הסתיימה במשפט הבא: "לא בכדי נבחר לעטיפה איורו של אפרים משה ליליין 'משה על הר סיני', שבו נראה המנהיג התנ"כי כבן דמותו של חוזה המדינה, בנימין זאב הרצל. איחוד זמנים ומנהגים, תרבות, היסטוריה ופוליטיקה בדימוי אחד".[13]

ד"ר חיים משגב ביקר את ראש הממשלה בנט ואת ממשלתו בגין ביקורו באו"ם, וזאת על רקע שפע הבעיות במדינה, שהממשלה לא מטפלת בהן ועוסקת בעיקר בשרידותה ובמינויים פוליטיים. בין היתר ציין הכותב את מינויו של יו"ר חדש למרכז הרצל ("מוסד חינוכי ציוני שאין חשוב ממנו, במיוחד בימים אלה, לחיזוק איתנותה של המדינה היהודית") על ידי יו"ר הנהלת מרצ. ד"ר משגב פקפק בטוהר המהלך ושאל האם התבצע מכרז פומבי.[14]

רומן חדש מאת צרויה שלו, 'פליאה', זכה לביקורת מחמיאה במוסף 'תרבות וספרות' של 'הארץ'. לצד ניתוח דמויות ברומן ועלילתו, זכתה לשבחים אחת הזירות שמתוארת ביצירה: "חיפה, עיר ההווה והעתיד המגלמת את התגשמות הציונות ב'אלטנוילנד' של הרצל, היא מעוז הישראליות החילונית המבוססת, הצופה מערבה והשואפת הלאה מכאן...".[15]

---

11 סלע, רותם, מ. "זה לא בגלל הכסף". *הארץ* (24.9.2021), עמ' 14.

12 נבו, אלעד. "במאדים יסדתי את מדינת היהודים". *ישראל היום* (24.9.2021), עמ' 18-19.

13 "אין אלוהים, אבל הוא הבטיח לנו את הארץ". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (24.9.2021), עמ' 16.

14 משגב, חיים. "או"ם שמום". *מעריב – המגזין* (26.9.2021), עמ' 3.

15 הולצמן, אבנר. "זינוק נועז אל מוקדיה המודלקים של זירת העימות הפנים־ישראלית". *הארץ – תרבות וספרות* (27.9.2021), עמ' 1-2.

ב'הארץ – תרבות וספרות' הופיעה ביקורת ספרו של אלכס רוס, 'וגנריזם', אשר שולבה בריאיון עם המחבר. בריאיון ובספר הודגשה השפעתו של וגנר על התרבות וההגות החל מהמאה ה־19 ועד ימינו. בין היתר צוין בכתבה, כי הרצל העריך רבות את וגנר ולא רק כמלחין, אלא אפילו כהשראה לכתיבת 'מדינת היהודים': "הרצל ראה ביצירתו של וגנר לא רק את השתקפות מאווייו אלא גם השראה לרעיונות המהפכניים שלו. הרצל היה וגנריסט כל כך מושבע, ששנתיים לאחר מכן קטעים מתוך האופרה 'טנהויזר' בוצעו בפתיחת בקונגרס הציוני השני בבזל". עם זאת בהמשך צוין, כי "אך כמו רבים לפני עליית הנאצים, הרצל ועימו אמנים והוגים רבים יכלו עדיין להבחין בין וגנר האמן לווגנר הפובליציסט, ובין כתביו המשוקצים למימוש הרעיונות הכלולים בהם."[16]

16 נצ'ין, איתן. "להאזין לווגנר במאה ה־21". *הארץ – תרבות וספרות* (27.9.2021), עמ' 5.

אוקטובר 2021

ב'ידיעות אחרונות' הופיעה כתבת פרסומת על אודות ועידת העלייה והקליטה של 'ידיעות אחרונות', YNET, ו'וסטי', בשיתוף משרד העלייה והקליטה והסוכנות היהודית, בהשתתפות בכירים מהממשלה ואנשי תרבות ורוח. לצד חשיבות העלייה, תרומותיה ואתגריה, צוין כי "...אפילו בימי השיא של משבר הקורונה, המשיכו יהודים לעלות לישראל... כפי שחזה הרצל בספרו 'אלטנוילנד', כשאמר שיש להפוך חלום למציאות...".[1]

ב'הארץ – גלריה' נסקר מיזם של שלושה צעירים עולים מרוסיה, המנסים להתחבר לתרבות הישראלית בעזרת "פרפומנס אומנותי", כגון: ביקור בבית הקברות טרומפלדור והארת המצבות בדמויות של אבות הציונות (כולל הרצל), או מסעות ברחובות תל אביב (בדמות "מסע היסטורי אימרסיבי" בשיתוף שחקני תיאטרון המחופשים לאבות הציונות). לטענת המבקר, המציין לטובה את החדשנות והמצביע על פספוסים, "...גם האלתורים של השחקנים לא מוצלחים כולם באותה המידה – למשל, זעקתו של הרצל: 'הנה ג'ינגיס חאן!' למראה מכונית ובה נהג בעל מראה אסייתי".[2]

קק"ל צפויה להקים סניף חדש באוקראינה. בעזרתו, לצד הידוק הקשר עם יהודי המדינה, תסייע לניהול היערות ובין היתר תיאבק בהשלכות שינויי אקלים. בטקס שציין את האירוע ציין יעקב חגואל (ראש ההסתדרות הציונית ויו"ר הסוכנות היהודית) כי ימשיך לבנות את הגשר ולהגשים את המשך החזון הציוני לדורות הבאים. בין היתר ציטט חגואל את חוזה המדינה: "בבזל, אמר הרצל, הקמתי את מדינת היהודים".[3]

על רקע המאבק בפשיעה במגזר הערבי, עמד ישמעאל אבו־סעד, חוקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה, על הבעיות במערכת החינוך במגזר. לצד מחסור באמצעים וביטויי אפליה למיניה, התייחס גם לתוכני הלימוד,

1 חילאי, סיון. "תמיד בעליה". *ידיעות אחרונות* (1.10.2021), עמ' 12.
2 רוזובסקי, ליזה. "רומן רוסי ברחובות של תל אביב". *הארץ – גלריה* (6.10.2021), עמ' 8.
3 ילון, יורי. "קק"ל תקים סניף באוקראינה: 'נאבקים במשבר האקלים'". *ישראל היום* (7.10.2021), עמ' 17.

המלאים לכאורה בערכים יהודיים וציוניים וחסרים כל כבוד לזהות לאומית פלסטינית. לטענתו, לא ניתנת לתלמידים ערבים ההזדמנות ללמוד חומר המשקף את התרבות, ההיסטוריה והספרות שלהם. במקום זאת "הם לומדים על הרצל וביאליק".[4]

אורית לביא־נשיאל ביקרה את האלימות שפרצה בין חברי הכנסת איתמר בן־גביר ואיימן עודה. לטענתה, מדובר בתסמין של חולי בחברה הישראלית, בייחוד מהצד הימני של המפה הפוליטית. בין היתר ציינה הכותבת את שורשיו האידיאולוגיים של הח"כ בן־גביר ואת אמירתו של הח"כ בצלאל סמוטריץ' שהופנתה נגד החברה הערבית בישראל. לדבריה, "...אמירה אלימה וגזענית החותרת תחת מגילת העצמאות והאתוס הציוני מהרצל ועד הרב צבי הירש קלישר, מבן גוריון ועד ז'בוטינסקי".[5]

ב'ג'רוזלם פוסט' ציינו את האירועים החשובים שהתרחשו בתאריך ה־2 בנובמבר. לצד המפגש הווירטואלי המיועד בנושא הלחימה במגפה ובעוני בין נציגי הממשלה לבין העמותות המובילות, הודגש בין היתר כי בתאריך הזה ב־1898 הופיע הרצל בירושלים וב־1917 פורסמה הצהרת בלפור.[6]

קורות חייו המתומצתים של הרצל הופיעו בעיתון בשפה הרוסית 'סיקרט'. הכותב שם דגש מיוחד על ארגון הקונגרסים הציוניים, על מסעו של הרצל ארצה, על פעילותו הדיפלומטית הענפה מול מנהיגי העולם, על ספריו ועל תרומתו הרבה לציונות שמידת הצלחתה התבהרה הרבה אחרי מותו.[7]

הספרייה הלאומית הוציאה סדרת הסכתים, המשלבת ספרות, אמנות, היסטוריה וכמובן האזנה לקטעים מיומנים ומכתבים של אישים מפורסמים, כגון הרצל. באלה האחרונים מצטייר חוזה המדינה לא רק כאיש עולם ועיתונאי דגול, אלא כ"אדם מתייסר, מתוסכל ופגוע", ששיתף את הוריו בקשייו המשפחתיים. במכתביו לאשתו ביטא גם את כאביו הנפשיים ואף חרד לשפיותו ב"גיהינום" שבו חי. בהמשך הכתבה צוטטו דבריו של הביוגרף של הרצל (ד"ר אלכס ביין): "העם היהודי חב חוב גדול של תודה לנישואיו האומללים של הרצל".[8]

4 Abu-Saad, Ismael. "Fighting crime through education in the Arab sector". *The Jerusalem Post* (10.10.2021), p. 9.

5 לביא־נשיאל, אורית. "הולכים מכות". *מעריב – המגזין* (21.10.2021), עמ' 2.

6 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (24.10.2021), p. 12.

7 הרשנזון, רומן. "היום של סופו נהיה ליום צמיחתו". *סיקרט* (24.10.2021), עמ' 6-7. (רוסית)

8 בולשטיין, אריאל. "קול קורא". *ישראל היום* (26.10.2021), עמ' 27.

במהלך ביקורו בארץ נפגש נשיא הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו עם יו"ר ההסתדרות הציונית, הניח זר פרחים על קברו של הרצל והביע התרשמותו ממורשתו של עם ישראל.[9]

בחידון מאת איתי הרמן נשאלה בין היתר השאלה הבאה: "מי ממייסדי 'אחוזת בית' הציע ב־1910 לשנות את שמה ל'תל אביב' (בדומה לתרגום שם הספר של הרצל 'אלטנוילנד')"? התשובה: מנחם שינקין.[10]

מרכז הרצל וההסתדרות הציונית העולמית יצאו בפרויקט "הרצל באינסטגרם", שמטרתו לחבר את סיפור הגעתו של הרצל ארצה ב־1898, אל הדור הצעיר בשילוב קטעי ארכיון, חידות וסרטונים שעוקבים אחרי ביקורו. לדברי יו"ר מרכז הרצל, אורי זכי: "הרצל היה סטארטאפיסט. הוא חזה מדינה עם רכבות מהירות, תרבות עשירה ומדע מתקדם. הרצל חשב דיגיטלית כשהעולם עוד היה מונע בקיטור".[11]

9 כהן, משה. "נשיא קונגו הניח זר על קברו של הרצל". *מעריב – השבוע* (28.10.2021), עמ' 13.

10 הרמן, איתי. "מוח מסוכן". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (29.10.2021), עמ' 77.

11 אייכנר, איתמר. "הסטורי של הרצל". *ידיעות אחרונות* (31.10.2021), עמ' 24.

נובמבר 2021

ד"ר אדם אקרמן כתב על אוצרותיו הרבים של ארכיון המדינה, ביניהם המסמכים מתקופת השלטון העות'מאני. "בין האוספים מהתקופה הזו, תוכנית ביקורו של הקיסר וילהלם השני בארץ, כולל גם פגישתם בירושלים על המשלחת הציונית בראשותו של בנימין זאב הרצל".[1]

ב'המודיע' ביקרו את "העיתונות החילונית" בכל הקשור ליחסה כלפי הציבור החרדי והניסיון לכאורה להוקיע את נציגיו מהמערכת הפוליטית ולהפלות אותו מבחינה תקציבית. בסוף הכתבה צוין, כי "...האיבה לחרדים עדיין מפעמת בהם. עדיין עיתונאים רבים סבורים שלהכות בחרדים היא 'מצווה' של הרצל הציוני...".[2]

ב'הפלס' ביקרו קשות את הממשלה הנוכחית המנסה לכאורה להפלות את הציבור החרדי, בדגש על לגרום לאברכים לצאת למעגל העבודה ובכך לפגוע ב"עולם התורה". בכתבה צוטטו דבריהם של הוגי דעות חרדים מן העבר, ביניהם – ר' שלמה לורנץ ז"ל: "...לא היינו אף פעם ציונים... ולא ניתפס לציונות גם הלאה. כשם שלא גרסנו את הציונות של ד"ר הרצל, כך גם איננו מקבלים את הציונות של ז'בוטינסקי ולא בשום נוסחה אחרת...".[3]

כתבה קצרה הוקדשה לרב מוהליבר (אחד ממייסדי "חובבי ציון"). הדגש הושם על תרומתו לציונות, על תמיכתו בהרצל ועל נושא העלאת עצמותיו ארצה והנצחתו.[4]

ב'ג'רוזלם פוסט' ציין גול כלב כמה אפיזודות מחייו של הרצל לאחר שחוזה המדינה השלים את חיבורו 'מדינת היהודים'. ביניהן: מותו של הברון הירש (היחיד מבין הגבירים שלא זכה לקרוא את החיבור), אדישותו של רוטשילד כלפי רעיונותיו של הרצל ופגישתו של חוזה המדינה עם נסיך

1 אקרמן, אדם. "האוצר הלאומי שנשמר לדורות". *החיים הטובים – 50* (1.11.2021) *CLUB* עמ' 22-23.

2 שלום, מ. "תזוזה כלשהי בעיתונות החילונית". *המודיע* (1.11.2021), עמ' 3.

3 "אין לקפח 'זכויות יוצרים'". *הפלס* (3.11.2021), עמ' 2.

4 קליין, יאיר. "הציוני שזכה לעלות לארץ – אחרי מותו". *שבתון* (5.11.2021), עמ' 34.

באדן שהוקסם מהרעיון הציוני. הכתבה נחתמה עם ציטוט מיומנו של הרצל ובהשוואה בין הרצל ליעקב, וזאת בהתאם לתובנות ספרו החדש של כלב, לפיהן יסד הרצל את "היהדות, גרסה 3.0".[5]

יעקב חגואל, יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית ויו"ר בפועל של הסוכנות היהודית, כתב על חשיבותן של הערבות ההדדית והעזרה לזולת. את כתבתו התחיל מציטוט של הרצל, המתאר את החשיבות שביצירת חברת מופת במדינה היהודית שתקום.[6]

ב'מקור ראשון' התפרסמה כתבה על ההתיישבות היהודית בקניה. הדגש הושם על ההיסטוריה שלה ועל מאפייניה הייחודיים. עוד צוין כי תוכנית אוגנדה שהוצעה להרצל על ידי שר המושבות צ'מברליין קשורה לקניה, שכן התוכנית התייחסה לשטח בעמק הריפט, הנמצא בתחום מערב קניה של היום.[7]

לקראת חג החנוכה הופיע פרסום של האירועים החגיגיים במרכז הרצל שבירושלים. ביניהם: "סיור לילי לאור עששיות בהר הרצל" וביקור במוזיאון הרצל – למסע בו יוצגו "תחנות חייו של חוזה המדינה".[8]

ב'מעריב' כתב גדעון קוץ על השיחות שבין המעצמות בנושא הגרעין האיראני. הכותב שם לב לסמליות שבמקום המפגש – "ארמון קובורג" בווינה, הממוקם בכיכר על שם תאודור הרצל ("...שחיזר בשעתו במאמציו לגייס תמיכה בהקמת המדינה העתידית...") – לא רחוק מהכיכר על שמו של ראש העיר האנטישמי של וינה – קרל לואגר.[9]

נשיאת הרפובליקה הסרבית נענתה לבקשתו של יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית: היא תסייע בהעלאתן ארצה של עצמותיהם של סבו וסבתו של הרצל. בכתבה קצרה בנושא צוינו שאר קרוביו של חוזה המדינה שעצמותיהם הובאו לישראל, והוזכרה השפעתם על הרצל.[10]

---

5 Kalev, Gol. "The day that changed Zionism". *Jerusalem Post – magazine*, (12.11.2021), p. 43.

6 חגואל, יעקב. "לעמוד לצד האחר". *בשבע – השבועון לציבור הדתי – מוסף* (18.11.2021), עמ' 14.

7 בירנבוים, אליהו. "עזרו לאסירי האצ"ל". *מקור ראשון – שבת* (19.11.2011), עמ' 17.

8 זוארץ, מרים. "בילוי חגיגי עם ציונות". *זמן מבשרת* (25.11.2021), עמ' 60.

9 קוץ, גדעון. "אם ירצו – אין זו אגדה". *מעריב – השבוע* (30.11.2021), עמ' 3.

10 ילון, יורי. "אין זו אגדה: עצמות סבו וסבתו של הרצל יועלו ארצה". *ישראל היום* (30.11.2021), עמ' 13.

דצמבר 2021

ב'עולם קטן' פורסמו ממצאי מחקרו של משה נחמני. הוא גילה בספרייה הלאומית תעודה המתארת בצורה מרגשת את הזיקה ההיסטורית שבין מתתיהו החשמונאי "ראש משפחת המכבים", לבין מתתיהו הרצל "מכבי דורנו". מדובר בתעודה חגיגית שהוענקה לחוזה המדינה בשנת תר"ס מאת אגודת "בני ציון" באודסה. צילומה צורף לכתבה.[1]

אפרת דוידוב, דוקטורנטית במחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בר־אילן, פרסמה מאמר ב'לקסי־קיי' שדן במאפייניה של "אוטופיה חינוכית". בסקירת ספרות מצומצמת הוזכרה ברפרוף האוטופיה הציונית של הרצל (לצד אלו של שץ, לוינסקי ואחרים).[2]

מרכז הרצל מבית ההסתדרות הציונית העולמית והמועצה הציבורית להנצחת זכרו של הרצל במשרד ראש הממשלה ערכו כנס בנושא "הרצל, הציונות ואזרחי ישראל הערבים". במסגרתו נבחן חזונו של חוזה המדינה לעומת יישומו בפועל בישראל של שנת 2021. בין הדיונים שהתקיימו במהלך הכנס הועלה הנושא הבא: "האם הרצל היה חותם על חוק הלאום?". בין משתתפי הכנס הרבים נמנה גם אדם רז (מחבר הספר 'הרצל, מאבקיו מבית ומחוץ').[3]

בעיתון בשפה הרוסית 'מיג' פורסם על ה"ג'וב" של אורי זכי – בעלה של יו"ר מפלגת מר"צ – תמר זנדברג. במסגרת העסקה שבין מפלגות 'יש עתיד' ומר"צ מונה זכי לראש מרכז הרצל. בכתבה צוטט זכי המתייחס למינויו (תרגום מרוסית): "...שנה חדשה, תפקיד חדש. בגאווה מבשר על תחילת דרכי כיו"ר מרכז הרצל... מצעירותי יראתי כבוד להרצל. כרגע אני אמון על שימור וקידום מורשתו...". בהמשך הכתבה פורטו תנאי העסקתו

1 נחמני, משה. "מתתיהו הרצל מכבי דורנו". *עולם קטן* (3.12.2021), עמ' 22.

2 דוידוב, אפרת. "אוטופיה חינוכית: הגות, ספרות והמעשה החינוכי". *לקסי־קיי* (8.12.2021), עמ' 6-9.

3 "החברה הערבית על פי הרצל". *זמן הצפון* (9.12.2021), עמ' 20; "החברה הערבית על פי הרצל". *זמן מעלה* (16.12.2021), עמ' 34.

של זכי וצוטטו שבחים על אודות יו"ר מרכז הרצל החדש, שאותם השמיעו פוליטיקאים מ'יש עתיד' ומר"צ.[4]

ב'נופשים' הופיעה סקירת תוכנית ומסלול הסיור בשכונת הבוכרים בתל אביב: "...יצאו המשתתפים לסיור בשכונה עצמה, יפקדו את 'הבית האדום' בו התגורר, קודם להקמת המדינה, שיח' ערבי ששלט באזור, עם תוספת פרשייה עגומה בתולדות העדה. ברהט בו חנה בנימין זאב הרצל בדרכו לירושלים ולפגישה עם הקיסר במקווה ישראל וכן בתערוכת הסופר חיים יוסף ברנר וחבריו שנרצחו בבית יצקר...".[5]

בחידה היסטורית "מי האיש/ה?" שהגה משה נסטלבאום על אודות הרצל, הצליח המחבר לאסוף מספר קטעים פיקנטיים מחייו של חוזה המדינה והביא מספר התבטאויות של אישים מפורסמים על אודותיו.[6]

תמצית קורות חייו של ביאליק הופיעו ב'זמן מבשרת'. הרצל הוזכר בכתבה בהקשר לפרעות קישינב ב־1903: "...הפרעות עוררו את היהודים הציונים בראשות הרצל, ובאותה שנה כתב ביאליק שתיים מיצירותיו הידועות ביותר: 'על השחיטה' ו'בעיר ההרגה'".[7]

ב'עולם קטן' הופיעה הכתבה שדנה בקונגרס הציוני הראשון, וזאת בדגש על זיקתו של הרצל לדת (התארח אצל רב העיר בזל ואף עלה לתורה בברכת השבת) ועל יחסיו החמים של חוזה המדינה עם מספר רבנים מהציונות הדתית, שהיו צירי הקונגרס ושקורות חייהם פורטו בקצרה בהמשך הכתבה.[8]

ב'ישראל היום' הפנו ביקורת חריפה כלפי "האובססיה האנטי־ישראלית" שנפוצה בעיתון ה'ניו יורק טיימס' בכל הקשור בתיאור שלל הנושאים שקשורים בישראל. בכתבה המורחבת נותח היחס העוין כלפי הציונות החל מימיו של הרצל ושל בעל העיתון (אדולף אוקס – מייצג היהדות הרפורמית בארה"ב) ועד ימינו.[9]

ד"ר חיים משגב ביקר בנימוס את שר הפנים הנוכחי, עומר בר לב, על אמירותיו בגנות מתנחלים, וסיים את כתבתו בקריאה "להתעשת" כדי לא לאבד את המדינה. באמצע הכתבה ציין משגב: "ואסור לשכוח, המדינה

4 "העסקה בין מרצ ליש עתיד: מקום רווחי לבעלה תמר זנדברג'. *מיג* (9.12.2021), עמ' 3. (רוסית)

5 פינקלר, קובי. "דרך פוזיילוב". *נופשים* (10.12.2021), עמ' 10.

6 נסטלבאום, משה. "מי האיש/ה?" *מעריב – המגזין* (12.12.2021), עמ' 8 (החידה); נסטלבאום, משה. "מי האיש/ה?". *מעריב – המגזין* (19.12.2021), עמ' 7 (פתרון החידה).

7 טוביה, רוני. "חיים נחמן ביאליק". *זמן מבשרת* (16.12.2021), עמ' 56.

8 נחמני, משה. "תלמידי חכמים בקונגרס הציוני". *עולם קטן* (17.12.2021), עמ' 22.

9 שורץ, עדי. "אפור זה השחור החדש". *ישראל היום – השבוע* (17.12.2021), עמ' 18-24.

היהודית קמה במקום שבו נולדה לראשונה הישות היהודית העצמאית. מעולם לא הייתה במקום הזה ישות לאומית אחרת. בנימין זאב הרצל... ידע שזאת הדרך היחידה שבה ניתן להרחיק את היהודים מהסכנות האורבות להם מכל עבר...".[10]

לקראת טקס הנחת אבן הפינה למתחם הכניסה החדש להר הרצל, תוארו עיקרי התוכנית הנוכחית וגם ההיסטורית. בהמשך צוטט יו"ר הקק"ל, אברהם דובדבני: "חידוש מתחם הכניסה להר הוא מיזם חשוב שחל בשנת ה־120 לציון הקמת קק"ל על ידי הרצל בשנת 1901. מתחם הכניסה החדש יותאם למציאות הסביבתית הנוכחית, ויוסיף כבוד לפנתיאון הלאומי...".[11]

ב'ישראל היום' פורסמה ביקורת מחמיאה לכרך השני של ספרו החדש של סיימון שאמה, 'הסיפור של היהודים', בו סוקר המחבר אירועים היסטוריים מנקודת מבטם של יחידים. בין היתר ציין המבקר, כי "ספר עשיר זה בוחן את שנאת היהודים הישנה... וצופה בעליית היודופוביה החדשה... לבסוף, הוא מפגיש את הקוראים עם תאודור הרצל ועם לידת הציונות...".[12]

במסגרת "ועידת ישראל לעסקים של גלובס" התייחס רון חולדאי להיעדר התכנון לטווח הארוך בישראל. לטענתו: "להרצל היה חזון, שהביא למהפכה הציונית, שבעקבותיה הוקמה מדינת ישראל, אבל חזון לבדו אינו מספיק... לחברה חפצת חיים, השואפת לעתיד בר־קיימא – דרוש תכנון ארוך טווח".[13] עמדה דומה הביע ראובן קרופיק (יו"ר בנק הפועלים), אם כי הוא שם דגש על המערכת הפיננסית ושוק ההון על רקע הגידול הדמוגרפי המתמיד של אוכלוסיית הארץ. לטענת קרופיק: "הייתי יכול לשרטט כאן מפת איומים דמוגרפיים, ביטחוניים, חברתיים שיובילו למסקנה עגומה, אך מסקנות עגומות היו גם בתפריט 1902, והרצל החליט לחזות אחרת...".[14]

ב'מעריב' פורסמה קריקטורה שעיבדה את התמונה המפורסמת של הרצל על המרפסת. בקריקטורה קורא חוזה המדינה לח"כ מנסור עבאס העומד מאחוריו: "בוא, יש מקום".[15]

10 משגב, חיים. "העת להתעשת". *מעריב – המגזין* (19.12.2021), עמ' 3.
11 ילון, יורי. "שער להיסטוריה: מחר – הנחת אבן הפינה לשער הכניסה להר הרצל". *ישראל היום* (19.12.2021), עמ' 17.
12 בולשטיין, אריאל. "מסין ועד תימן: נדודי היהודים". *ישראל היום* (22.12.2021), עמ' 23.
13 ארץ, עידן. "רון חולדאי: 'אין גוף תכנוני שיודע לומר איך תיראה ישראל ב־2048'". *גלובס* (22.12.2021), עמ' 8.
14 אביטן כהן, שירית. "יו"ר בנק הפועלים: 'המערכת הבנקאית תידרש לטכנולוגיה עילית'". *גלובס* (22.12.2021), עמ' 5.
15 פינק, אורי. "קריקטורה: מנסור עבאס והרצל". *מעריב – המגזין* (23.12.2021), עמ' 3.

ב'הארץ' ביקר גדעון לוי בחריפות את הממשלה הנוכחית. לטענתו, היא מייצגת את ה"ניאו־ציונים", שכלל אינם דבקים באידיאולוגיה השמאלנית שעומדת לכאורה בבסיס הרעיוני הרשמי של חלק מן המפלגות והאישים המרכיבים אותן. בין שאר ההאשמות שהשמיע, התייחס לוי לכתביו של אורי זכי, יו"ר מרכז הרצל, שטען כי "אסור להשוות בין הכיבוש בגולן לזה בגדה כי הגולן ריק...".[16]

הרב אברהם וסרמן (מחבר הספר 'קורא לדגל – הראי"ה קוק ודגל ירושלים, האלטרנטיבה הנשכחת לתנועה הציונית') סקר את רעיון הקמת בית המקדש השלישי כחלק ממימוש החזון הציוני בארץ. לצד הבאת דברי הרבנים בנושא (הרב קוק, הרב קלישר), התייחס הכותב לתפיסתו של הרצל בנוגע לבית המקדש, כפי שהוא בא בספרו 'אלטנוילנד'. הוא הזכיר את הביקורות של אחד העם ומקס נורדאו כלפי התיאור ההרצליאני. לטענת וסרמן, "התנועה הציונית אימצה בסופו של דבר רק את החלק המדיני בחזונו של הרצל, אף הרצל ראה את המקדש כעיקרה ושיאה של גאולת ישראל, גם אם לא במדויק. בכך הוא התחבר לשורשיה המקוריים שנטע הרב קלישר ואשר התחזקו בידי הראי"ה".[17]

זלמן שובל ביקר ב'מעריב' את המועמד היהודי לנשיאות צרפת – אריק זמור. לטענתו, התקרב המועמד הזה ברעיונותיו יותר מדי לכוחות הימין, וכלל לא נזהר מכך שהכוחות הריאקציוניים כבר הביאו במהלך ההיסטוריה להתפרצות האנטישמיות, "...שהגיעו לשיאן במשפט דרייפוס (שנתן להרצל את הדחף הרעיוני הציוני)...".[18]

על רקע מגפת הקורונה ומשחקי המכבייה המתקרבים, התייחס ראש עיריית אפרת, עודד רבידי, להיסטוריה של המדינה, לקשריה עם המוסדות הציוניים העולמיים ועם יהודי הגולה. בין היתר ציין הכותב, כי "עוד מתקופת הקונגרסים של הרצל... נתפסה ישראל כבית לאומי של יהודים".[19]

במוסף 'הארץ' תואר מצבו העגום של ים המלח וההיסטוריה הארוכה של האזהרות והתחזיות שנכתבו ונשמעו בכל הנוגע להרס שלו על ידי הניצול האנושי הבלתי מתחשב. את המקורות לגישה ההרסנית בנוגע לים מצאו בין שאר הדברים "...בשורשי הציונות והיחס שלה לטבע. בנימין זאב הרצל חזה

16 לוי, גדעון. "הניאו־ציונים". *הארץ* (23.12.2021), עמ' 2.
17 וסרמן, אברהם. "מקדש בלב הציונות". *בשבע* (23.12.2021), עמ' 42.
18 שובל, זלמן. "בעיה כפולה". *מעריב – המגזין* (28.12.2021), עמ' 2.
19 Revivi, Oded. "Israel belongs to the Jews". *The Jerusalem Post* (29.12.2021), p. 11.

את הפקת המינרלים מהים, ובאוטופיה שחיבר אלחנן ליב לוינסקי ב־1922, 'מסע לארץ ישראל בשנת ת"ת', מתוארת 'עיר המלח...'".[20]

סקירה היסטורית על נוכחות היהודים בהונגריה פורסמה ב'מזכר'. באשר להרצל צוינו הדברים הבאים: הרצל נמנה עם קהילת היהודים שהגיעה להונגריה ממורביה, שנטו אחר רעיונות הקדמה ואימצו את ערכי ההשכל וזאת לעומת יהודי גליציה שדבקו ביהדותם המסורתית; לפני שהרצל התחיל לחשוב על הטיוטה של 'מדינת היהודים' הקדים אותו האציל ההונגרי ויקטור אישטוצי (שהמניע שלו היה החשש מהיהודים) ברעיון לייסד ליהודים מדינה משלהם; וכי למרבה האירוניה הרצל נולד בארץ שבה הרוב היהודי התנגד בתוקף לרעיון הציוני (האורתודוקסים ראו בציונות משיחיות שקר והקהילה הניאולוגית דגלה בהתבוללות והגדירה את חבריה כ"הונגרים בני דת משה").[21]

20 חסון, ניר. "היום שבו המדינה עיגנה בחוק את הזכות להרוס את ים המלח". *הארץ – מוסף הארץ* (31.12.2021), עמ' 34-37.

21 חוקרים של "אנו" – מוזיאון העם היהודי. "הקהילה היהודית בהונגריה". *מזכר* (31.12.2021), עמ' 8-11.

ינואר 2022

ב'ג'רוזלם פוסט' ביקרו מרטין אולינר ורפאל מדוף את הממשלה בגין סגירת גבולותיה של ישראל (אפילו מפני יהודי הגולה), וזאת לנוכח הגל המתעצם של נגיף הקורונה. כדי לבסס את טענותיהם כי ישראל היא המקלט ליהודים במצוקה, ציטטו מ'מדינת היהודים' של הרצל, התבססו על חוק השבות ואופייה של המדינה[1] והשתמשו בין היתר בהקבלות היסטוריות מתקופות הפוגרומים ומשפט דרייפוס.[2]

לרגל תרגום והוצאה לאור מחודשים של הספר 'המנורה הטמונה' מאת שטפן צווייג, הופיעה ב'מקור ראשון' היסטוריה מקוצרת של המנורה ושל הסופר הידוע. בהקשר להרצל צוין כי "למרות הסתייגותו מהציונות, שראה בה ירידה בדרגה, העריץ צווייג את הרצל, שהיה זה שקנה ממנו לראשונה יצירות ספרותיות". באחד ממכתביו ציין צווייג: "בימים האחרונים קראתי מיומניו של הרצל. כל כך גדול היה הרעיון, כל כך טהור, כל עוד היה חלום בלבד, נקי מפוליטיקה וסוציולוגיה... אנחנו שהיינו קרובים אליו, היססנו למסור את כל חיינו בידיו... אמרתי לו שאיני יכול לעשות דבר כלשהו אלא בשלמות... האומנות והעולם כמכלול היו חשובים לי מכדי להתמסר ללאום ותו לא...".[3]

לרגל יום הולדתה ה־73 קיבלה הכנסת אלבום תמונות של עוגות שצולמו במזנון שלה. בין שאר הפריטים הופיעה תמונה של עוגת מרציפן שעליה תמונתו המפורסמת של הרצל – על המרפסת בבזל.[4]

כאורח מרכז הרצל נכנס יו"ר הכנסת, מיקי לוי, לחדר העבודה של הרצל במוזיאון. שם ציין כי: "יש לנו מחויבות עמוקה לאחות את הקרעים בעם

1 Oliner, Martin. "At least let my people in". *The Jerusalem Post* (2.1.2022), p. 11.

2 Medoff, Rafael. "Don't exaggerate Diaspora's distress". *The Jerusalem Post* (6.1.2022), p. 9.

3 אשד, אלי. "השחר שלאחר הלילה הארוך". *מקור ראשון – שבת* (7.1.2022), עמ' 20-21.

4 בנדר, אריק. "על עוגות, חוקים וח"כים". *מעריב השבוע* (17.1.2022), עמ' 12-13.

ולממש את חזונו של הרצל למדינה, שהערך המוביל בה הוא 'בן אדם, אחי אתה'". יעקב חגואל, יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית, הודה ליו"ר על ביקורו בהר הרצל, "המנציח את המנהיג הגדול שחלם, הנהיג והגשים".[5]

ב'עולם קטן' המשיכו לסקור את המקורות הדתיים של הציונות. הפעם נסקרה פעילותו של ר' יהושע זאב אבנר – סבו של הנשיא לשעבר ראובן ריבלין. הרצל הוזכר בכתבה בעקיפין, בהקשר לבנו של שותפו – הרב ירוחם דיסקין – ש"היה במשך תקופה מסוימת ציוני רשמי, החזיק בתפקיד ציוני, ואף התכתב עם הרצל בענייני הציונות".[6]

ב'מעריב' סיקר מרדכי חיימוביץ' את פעילותה של "בריגדת הנייר" בראשות המשורר אברהם סוצקבר. בזמן השואה הקבוצה שמרה, הטמינה והבריחה כתבי יד יהודיים שונים, בין היתר הצליחו לשמר את יומנו האישי של הרצל.[7]

בכתב העת 'נשים' נסקר סיפורם של הביל"ויים. הושם דגש על ייחודיותן הציונית ועל תרומתן של נשות הקבוצה. הרצל הוזכר כנקודת ציון בזמן: "בינואר 1882... החלה חבורת נערים לרקום את חזון הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. כל זה קרה 15 שנים לפני ייסוד הקונגרס הציוני על ידי חוזה המדינה...".[8]

ב'ג'רוזלם פוסט' המשיך גול כלב לקדם את ספרו החדש, שבו הוא מגדיר את הציונות כ"יהדות גרסה 3.0". דגש מיוחד שם המחבר על ההקבלה שבין הרצל לבין משה רבנו, ועל הקושי של המנהיגים הללו לזכות בתמיכתו של העם היהודי הנתון ב"שעבוד מנטלי". לטענת הכותב, הפתרון שהביא לשינוי המנטלי הזה בסוף המאה ה־19 היה פרסום הספר 'מדינת היהודים' של הרצל ופעילותו הציונית הענפה, שהובילה להתהוותה של "גרסתה" החדשה של היהדות.[9]

לרגל מאה שנים למותו של א"ד גורדון סיקר יאיר שלג את חייו, יחד עם הספרות והמחקר שנעשו על סמך הביוגרפיה שלו, ניתוח השקפותיו ועבודתו. הוזכר הניסיון לנכסו למחנות הפוליטיים השונים. בין יתר הדברים

5 ליטל, אבי. "לאחות את הקרעים". *מעריב השבוע* (19.1.2022), עמ' 6.
6 נחמני, משה. "חובב ציון". *עולם קטן* (21.1.2022), עמ' 22.
7 חיימוביץ', מרדכי. "עם הספר". *מעריב – המוסף* (21.1.2022), עמ' 20-24.
8 גולד, נעמה. "אגדת ביל"ו". *נשים* (21.1.2022), עמ' 64-71.
9 Kalev, Gol. "Mental enslavement". *The Jerusalem Post – magazine* (21.1.2022), p. 43.

שנאמרו על גורדון הופיע בכתבה ציטוט מאת מיקי צור: "העשייה שלו הייתה תרבותית וחינוכית, אבל לא ברוח אחד העם, זה שלכאורה הנהיג את המחנה של הציונות התרבותית מול הרצל של הציונות המדינית...".[10]

ב'שישי בגולן' ביקר אורי הייטנר את תופעת השימוש והניתוץ של המיתוסים ההיסטוריים בכל הקשור ליישוב הארץ על חלקיה השונים, בדגש על רמת הגולן. בין היתר ציין כי "כל ראשוני הציונות ידעו שיש ערבים בארץ ואף אחד לא התעלם מהם. כל מנהיגי הציונות, הרצל ('אלטנוילנד'), אחד העם ('אמת מארץ ישראל'), ויצמן (הסכם ויצמן־פייסל), ז'בוטינסקי ('קיר הברזל'), בן צבי (שהאמין שרובם הם צאצאי היהודים שנשארו בארץ... וכמובן בן גוריון; כולם התמודדו עם הבעיה".[11]

ב'הארץ' מצא דימיטרי שומסקי בציונות מרכיבים ואמצעים קולוניאליים. עם זאת בסקירה היסטורית קצרה של מקורותיה ציין כי הרצל ובן גוריון לא תמכו בקולוניאליזם המערבי האכזרי.[12]

בריאיון מורחב ב'מקור ראשון' פרס אהרון אריאל לביא את הרעיון של ספרו החדש, שדן במצוות השמיטה ובסגולותיה האפשרויות בכל הקשור באימוצה בכלכלה העולמית ובמערכות פיננסיות מודרניות. לצד ציון שאר המצוות ה"כלכליות" הקיימות ביהדות ושאומצו בישראל, ציין לביא, כי "גדולי הציונות כתבו הרבה על מצוות היובל, מהרצל וז'בוטינסקי ועד שבתי בן־דב...".[13]

ב'הארץ' "חשפו" את העסקנות הפוליטית שמאחורי שימור הזיכרון והנצחת האישים הקשורים בממסד הציוני. בין השאר צוין בכתבה כי "מלבד הרצל, ז'בוטינסקי הוא המנהיג היחיד שמת לפני קום המדינה אך מונצח בחוק ייעודי שממומן מתקציבה. טרומפלדור מנגד... לא מונצח בחוק ומסתפק באזכרה ממלכתית. כך גם אישים אחרים שתרמו לתנועה הציונית...".[14]

ב'המגזין 14' התייחס הרב שמואל אליהו לסטטיסטיקה הדמוגרפית של ישראל. לדבריו, מדובר בהתגשמות חזון הנביאים, שבא לידי ביטוי במדד הפריון הגבוה יחסית של נשים יהודיות ובירידה של הפריון בקרב נשים ערביות; וכל זה לצד היותה של ישראל מדינה מודרנית מפותחת עם

10 שלג, יאיר. "מחדש פני אדמה". *מקור ראשון – שבת* (21.1.2022), עמ' 10-11.
11 הייטנר, אורי. "חדוות ניתוץ המיתוסים". *שישי בגולן* (21.2.2021), עמ' 22-23.
12 שומסקי, דימיטרי. "גם לציונות היה מרכיב קולוניאליסטי". *הארץ* (27.1.2022), עמ' 11.
13 יפרח, יהודה. "הנינים שלנו עוד ישלמו על החובות של הקורונה". *מקור ראשון – שבת* (28.1.2022), עמ' 8-11.
14 אדרת, עופר. "הפוליטיקה של ההנצחה: ברל כצנלסון תמורת הרב קוק". *הארץ* (28.1.2022), עמ' 10.

כלכלה יציבה. בתחילת הכתבה התייחס הרב לביקורתו הכושלת של שמעון דובנוב על הציונות המדינית של הרצל: "חלום משיחי יפהפה אך מנותק מהמציאות...".[15]

שמעון ריקלין בנה תרשים היסטורי, שבו סיכם את המאבק, ההתנגדות וההשפעה ההדדית בין הכוחות היהודיים הדתיים לאלה החילוניים, וזאת תוך שימוש בכמה אירועים מכוננים בהיסטוריה היהודית: החל מגירוש ספרד ועד שנת הקמת המדינה. הרצל הופיע בתרשים בשלושה הקשרים: מייסוד התנועה הציונית על ידי הרצל ב־1897; הופעת הדתיים המודרניים שהתחילו כתנועה בתוך התנועה הציונית של הרצל; ושנת 1912 – הקמת "אגודת ישראל" כתגובה לתנועה הציונית של הרצל.[16]

15 אליהו, שמואל. "וברך פרי בטנך". *המגזין 14* (31.1.2022), עמ' 86-87.
16 ריקלין, שמעון. "בעין הסערה". *המגזין 14* (31.1.2022), עמ' 8-9.

פברואר 2022

ב'כלכליסט' הופיעה פרסומת של הפודקאסט החדש של הספרייה הלאומית. הוא הוקדש להיסטוריה היהודית והארץ־ישראלית. במסגרת הנושאים שהועלו בו – "...על נישואיו הכושלים של הרצל ובריחתו מהבית לעיסוקים ציוניים...".[1]

ההסתדרות הציונית וקק"ל החלו לעסוק בפעילות חינוכית בקרב צעירים חרדים, במטרה לגייסם לצבא. במסגרת תוכנית ההכנה למדו הנערים על הרצל, ציונות והיסטוריה.[2] ב'הפלס' הופיעה התנגדות לכך. בין קטעי "תעמולה" שהופנתה נגד הנערים החרדים צוינו: ההודעה לעיתונות שבה נכתב: "מה הקשר בין הרצל לבין צעירים חרדים? – לא רק זקן, אלא גם תוכנית 'אחים לסיירות'..."; המסע של הצעירים במרכז הרצל; והיכרות הצעירים את מורשתו של חוזה המדינה.[3]

תערוכת תמונות חדשה שנפתחה בכנסת חשפה "פרשנות מיוחדת לחוקים מרכזיים בהיסטוריה". עם התמונות הללו נמתה "פרשנות מיוחדת לחוק בנימין זאב הרצל (ציון זכרו ופועלו, התשס"ד-2004) בעזרת צילום דמותו של הרצל בעדלאידע שנערכה במבשרת ציון...".[4]

'הגטו החדש', מחזה מאת הרצל, הועלה על הבמה בירושלים. ב'מקור ראשון' הופיע ריאיון עם מתרגם ובמאי היצירה, פרופ' יהודה מורלי. מורלי עמד על נסיבות כתיבת המחזה והמסרים שעולים בו. בין היתר הצביע על כך שעוד לפני פרשת דרייפוס ניסה הרצל להתמודד עם האנטישמיות האירופית והבין כי התבוללות איננה הדרך. גם בהתנהגותו של הגיבור הראשי במחזה השתקף הרצל עצמו, על תפיסותיו והרגליו הבורגניים, הקונפליקטים של

1 לב־ארי, שירי. "פודקאסט: לגלות את הסיפורים המעניינים באמת על מקימי המדינה". *כלכליסט* (3.2.2022), עמ' 36.

2 תמרי, לירן. "תכירו: הרצל". *ידיעות ירושלים* (4.2.2022), עמ' 30.

3 הירש, ב'. "ההסתדרות הציונית וקק"ל החלו לעסוק בפעילות תעמולה בקרב צעירים חרדים". *הפלס* (4.2.2022), עמ' 21.

4 רוט־אבנרי, דניאל. "החוקים ששינו את המדינה – בתמונות". *ישראל היום!* (7.2.2022), עמ' 24.

זהותו, ורצונו להקריב הכול למען השגת המטרה הנשגבת – הקרבת עצמו כדי להציל את העולם.[5]

ב'מקור ראשון' סוקרה ההיסטוריה של מלאכת מתן שמות היישובים בארץ לדורותיה. בין שאר הדוגמאות המציגות את התופעות השונות במלאכה המורכבת הזאת הופיע המקרה של הרצליה (ושל רחובותיה) – שנועדו להנציח במרחב את חוזה המדינה ומורשתו.[6]

בעקבות פרשת פינוי שכונת שיח' ג'ראח וההמולה שנוצרה סביבה, טען צבי כסה כי הוא "חייב תשובה מוסרית..." כ"ישראלי – מקור של כוח וצדק, וכאלה היינו עד למשיחיות שפלשה לחיינו עם הניצחון ב־67...". את התשובה המתביישת הזו הגה בין היתר תוך שימוש בטענה, כי "אנחנו עם בין העמים. הרצל, ויצמן, בן גוריון, ז'בוטינסקי, ארלוזורוב ושרת הוליכו מאבק – עד שקיבלנו מעמי העולם מדינה...".[7]

על רגע "גלי ההדף" שנבעו מהרחקתו של השדרן יעקב ברדוגו מגלי צה"ל, כתב ניר קיפניס על ביקורו ברמת הגולן. הכותב נדהם מהאפשרות של הגבלת חופש הביטוי ומכך ששר הביטחון של המדינה יקבע מי ישדר ברדיו. הכתבה הסתיימה בפסקה האופטימית הבאה: "למרות הזיקה של הדרוזים בגולן לאחיהם תושבי סוריה, מי שמתבונן בנעשה ביישוביהם יראה איך המפגש בין החזון הציוני לבני הארץ הערבים יוצר שלם גדול מסך חלקיו, ברוח אלטנוילנד של הרצל".[8]

לרגל חגיגת יום הולדתו ה־80, הופיע ב'ידיעות אחרונות' ריאיון מורחב עם אהוד ברק, בשילוב קטעים ביוגרפיים ותיאור חזונו. בין היתר טען ברק: "...ישראל לא יכולה להיות גם יהודית, גם דמוקרטית וגם לשלוט ביהודה ושומרון... ישראל חייבת להכיר ברעיון שתי המדינות... אבות הציונות – הרצל, ז'בוטינסקי, בן גוריון – דיברו שלושתם על הייחוד של המדינה שתקום כיהודית, ציונית ודמוקרטית. ואין סתירה יותר גדולה בין החזון שלהם לבין מה שראינו בישראל בשנים האחרונות".[9]

ראובן הרסטל, מנכ"ל "אוצר התיישבות היהודים", עומד להציג את תערוכת הצילום שלו בבית קינן שבהרצליה.[10]

---

5 קולמן, בתאל. "מחזה המדינה". *מקור ראשון – שבת* (11.2.2022), עמ' 16-17.

6 קולמן, בתאל. "למען השם". *מקור ראשון – דיוקן* (11.2.2022), עמ' 1-9.

7 כסה, צבי י'. "אני מתבייש". *מעריב – השבוע* (15.2.2022), עמ' 5.

8 קיפניס, ניר. "גלי הדף". *מעריב – המוסף* (18.2.2022), עמ' 59.

9 בר־חיים, גבי. "מסע שנות השמונים". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (18.2.2022), עמ' 1, 44-49.

10 לוין, טליה. "בעיניים שלו". *מעריב – המגזין* (24.2.2022), עמ' 6-7.

מרץ 2022

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי' פורסמה כתבתו האחרונה של העיתונאי יעקב באסין. באסין סקר את המאבק הציוני להקמת מדינת ישראל בארץ ישראל, והתרכז בתקופה שבה שלטו בארץ הבריטים. בתחילת הכתבה ציין המחבר, כי "ביסוס הזכות ההיסטורית למדינה היהודית נוסח על ידי מנהיגיהם של תנועות יהודיות ונוצריות הרבה לפני הופעת האידאולוגיה של הציונות המדינית של הרצל". בהמשך הזכיר את "הצעת אוגנדה" של הרצל.[1]

ב'מקור ראשון' סיקר יהודה שלם את ספרו האוטוביוגרפי של יוסי ביילין. הספר נפתח בהתנגדות הרעיונית שהתחוללה בקונגרס הציוני השישי להצעת אוגנדה של הרצל. לטענת מחבר הכתבה, ביילין פעם סיפר לו, כי סבו מצד אימו (יוסף ברגמן) היה בין הצירים ה"רוסים" שקפצו על בימת הקונגרס במטרה למנוע את ההצבעה על אוגנדה... וגם נמנה עם שלושת ה"קוזקים" של אוסישקין, שהגיעו אל הרצל חודשים אחדים לפני מותו, ודרשו ממנו לחזור בו מן הנכונות לבדוק את אופציית אוגנדה, תוך איום על פילוג התנועה אם "לא יעשה כך".[2]

שלמה פיוטרקובסקי עמד על סיפור הקמתה של תנועת "המזרחי". בין היתר ציין כי למרות היותו של הרצל חילוני, התנועה מצאה חן בעיניו. בעזרתה קיווה לזכות בתמיכתם של יהודים שומרי מצוות ברעיונותיו הציוניים. האפיזודה הנוספת ביחסים התרכזה ב"משבר אוגנדה" ובהתרסקותה של "המזרחי" לאחר נפילת הצעתו של הרצל.[3] בכתבת המשך סקר שלמה פיוטרקובסקי את ההיסטוריה של "הפועל המזרחי" והמשבר הרעיוני

---

1 באסין, יעקב. "בחילוף העידנים". *נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי* (3.3.2022), עמ' 6-8. (רוסית)

2 שלם, יהודה; פאוסט, שמואל (עורך). "סוכן שינוי". *מקור ראשון – שבת* (3.3.2022), עמ' 18-19.

3 פיוטרקובסקי, שלמה. "מתי ואיך הומצא המזרוחניק". *מקור ראשון – שבת* (3.3.2022), עמ' 10-12.

שהתנועה חוותה. בין היתר הוזכר המאמר משנת 1920, בו תקף שח"ל את ההזדהות המוחלטת של הרב ריינס (מנהיג "המזרחי") עם גישת הציונות המדינית של הרצל, שלפיה הציונות היא בראש ובראשונה תנועה שנועדה לתת מענה לאנטישמיות. בניגוד לגישה זו, שראתה במדינה היהודית "מקלט לילה" בלבד לעם הנרדף, מציג שח"ל גישה שלפיה הקמת המדינה היא מטרה בפני עצמה, מימוש חזון "עם ישראל בארץ ישראל על פי תורת ישראל".[4]

בתאל קולמן סקרה את קורות חייו, דעותיו ומאפייני פועלו של הקריקטוריסט קריאל גרדוש ("דוש"). בין השאר הופיעה בכתבה קריקטורה המתארת את המאבק בין הציבור החילוני לדתי על מיקומה ותפקידה של הדת במדינה: בעוד שאיש חילוני גוזר מדיוקנו של הרצל את זקנו, שָׂם האיש הדתי כיפה על ראשו.[5]

ב'מעריב' תיאר מרדכי חיימוביץ' את ימיו האחרונים של מנחם בגין בפוליטיקה הישראלית, תוך שילוב קטעים ביוגרפיים מחייו ומחיי משפחתו. בכתבה צוין כי אביו של בגין, זאב דב, נחשב למנהיג סמכותי בעל השקפת עולם נחרצת. כשנפטר הרצל, כינס האב – בניגוד לדעת הרבנים האנטי־ציוניים – עצרת אבל. בהמשך הכתבה הופיע סיפורו של תא"ל עזריאל נבו על בגין. כשיצא עם בגין לטקס כ' בתמוז, נבו ליווה ותמך בו, כי היו לבגין בעיות עם הרגל: "...מניחים את הזר, אני מצדיע, הוא מרכין ראש והולכים. ואז כשאני הולך להסתובב, הוא לוחש לי: 'אין מפנים את הגב לקבר' ואנחנו צועדים עשרה צעדים אחורה ואני מפחד שלא ייפול לי".[6]

ב'הארץ' סקר עידו נהרי את טבעה, מאפייניה וביטוייה של תחושת הנוסטלגיה. בין השאר ציין: "התשוקה לחזרה לעבר שקיימת כיום בארץ מושתתת בציונות, כתנועה אידאולוגית המונעת מנוסטלגיה ומכמיהה לחבר את העולם היהודי בין העבר להווה וליצור את אותה ארץ חדשה־ישנה שעליה כתב הרצל".[7]

יסמין לוי ביקרה את הקמפיין הלא אפקטיבי של ארגון המורים למען הצלת המקצועות ההומניים. לטענתה, הסרטונים שהפיק הארגון אינם

4 פיוטרקובסקי, שלמה. "המרד הקדוש". *מקור ראשון – שבת* (11.3.2022), עמ' 16-18.
5 קולמן, בתאל. "הכבוד האבוד של דוש". *מקור ראשון – דיוקן* (3.3.2022), עמ' 1-10.
6 חיימוביץ', מרדכי. "דרך בגין: התחנה האחרונה". *מעריב – המוסף* (4.3.2022), עמ' 1, 4-9.
7 נהרי, עידו. "אנחנו לא באמת נוסטלגיים כלפי העבר. הגעגוע שלנו הוא לעתיד". *הארץ – מוסף הארץ* (4.3.2022), עמ' 54-55.

מדברים אל התלמידים. באחד הסרטונים, "...גבותיה של צעירה שמדפדפת בספר מתכווצות בזמן שהרצל וביאליק מתאדים מהדפים".[8]

משה נחמני גילה עשרות מסמכים שחשפו פרטים משפחתיים ואישיים של גדולי היהדות וגיבורי הציונות; ביניהם הרצל, טרומפלדור, החזון איש ועקיבא אריה וייס. בריאיון ב'אתחתא' הושם דגש על הקשר שבין האישים הללו לדת ולציונות.[9]

על רקע ההפגזות הרוסיות על קייב והפגיעה באנדרטה שבבאבי יאר, חשף יעקב מאור את אתרי מורשת ישראל הנמצאים באוקראינה ונתונים בסכנה. הכותב ציין, כי הציונות המעשית נולדה באוקראינה. הרב מוהליבר, מאבות הציונות הדתית, הקים שם את תנועות "המזרחי" ו"חובבי ציון", ששלחה את החלוצים הראשונים לארץ־ישראל, עוד לפני שהרצל הקים את התנועה הציונית.[10]

על רקע משבר הפליטים מאוקראינה, גינה ד"ר רועי אלבז את התקשורת המייצגת את "התפיסות הלא־אנושיות", וקרא "...להתנער מתכתיב האיום הדמוגרפי ולשנות את נוהל הקליטה המבוסס על עיקרון אתנו־ביולוגי...". בסוף הכתבה ציין אלבז כי המדינה חייבת להתבסס על כמה עוגנים היסטוריים שאינם נטועים בשורשים דתיים, ביניהם 'מדינת היהודים' של הרצל.[11]

ב'ישראל היום' כתב אריאל בולשטיין על מורשתה התרבותית של וינה. בין היתר ציין את בית הקפה הווינאי שבו הרצל אהב לבקר. עוד ציין כי הרצל בחר למקם את הסצנה הראשונה של ספרו 'אלטנוילנד' בבית קפה וינאי ותיק ברחוב אלזרגרונד.[12]

במסגרת מוסף מיוחד ב'מקור ראשון' שהוקדש לתנועת "המזרחי" הופיעה סדרת כתבות שעסקה בהיסטוריה ובהווה של התנועה. הרב דורון פרץ עמד על אישיותו של הרב ריינס, ש"ביסודיות חקר את אישיותו של הרצל ואת הארגון שהקים... כשהיה משוכנע שהרצל דואג לעם היהודי ורוצה שהתנועה הציונית תהיה כוח מאוחד, הוא תמך בה בכל מאודו...".[13]

8 לוי, יסמין. "גם הרצל וביאליק לא היו מבינים מה רוצים מחייהם". *הארץ – גלריה* (7.3.2022), עמ' 3.

9 שאקי, אבנר. "מה משותף להרצל, טרומפלדור והחזון איש?" *אתנחתא* (10.3.2022), עמ' 18-23.

10 מאור, יעקב. "לא רק באבי יאר". *נופשים* (11.3.2022).

11 אלבז, רועי. "להיות קודם בן אדם, אחר כך יהודי". *הארץ* (21.3.2022), עמ' 11.

12 בולשטיין, אריאל. "בווינה יסדתי". *ישראל היום! – מגזין קפה* (23.3.2022), עמ' 3, 5.

13 פרץ, דורון. "מזרחי – פורצי דרך בשותפות". *מקור ראשון – מוספים מיוחדים* (25.3.2022), עמ' 24-25.

עטרה גרמן ראיינה שלושה נציגים של "המזרחי העולמי". לצד פירוט ההישגים בפעילות הציונית של התנועה, ציין אחד המרואיינים – דובדב: "היינו שוליים במערכת שנשלטה על ידי החילוניים והנה, אחרי מאה שנה, על כיסאו של הרצל יושב יהודי שומר תורה ומצוות חובש כיפה סרוגה... הציונות הדתית ניצחה. כל השאר לא משנה".[14]

ב'עולם קטן' המשיך משה נחמני בסדרת הכתבות בנושא המקורות הדתיים של הציונות, הפעם עסק בשלמה הכהן – רבה של וילנה. הרב נפגש עם הרצל, הוקסם מדמותו והפך יחד עם משפחתו לתומכו הנלהב. בכתבה תוארה סצנה של ביקורו הרשמי של הרצל בווילנה ב־1903. הרב יצא לקראתו בראש מקבלי הפנים ובירך את הרצל בברכת כוהנים. הסופר ופעיל "המזרחי" ר' זאב יעבץ הגיש להרצל ספר תורה קטן. בתוך ארון עץ מחוטב בליווי ההקדשה: "מתתיהו בן יעקב הרצל, מאת עדת בני ישראל בווילנא". הרצל הודה להם ובקושי עצר את דמעותיו....[15]

ב'ישראל היום!' התפרסם ריאיון עם דמיטרי צ'רנישוב – בלוגר שנלחם במשטרו של פוטין ומצא לו מקלט מהדיכויים בישראל. צ'רנישוב פירט את משנתו ומאפייני מאבקו. בין היתר הדגיש שהוא נרתע מקלישאות ומהקבלות לא מחמיאות למנטליות של העם הרוסי שנתון שנים רבות תחת משטר רודני. בהקשר הזה ציין: "...כמה שנים יהודים חיו בגלות? היו גם כאלה שאמרו שאסור להקים מדינה... ואז בא הרצל וכתב את 'אלטנוילנד'...". בהמשך ציין צ'רנישוב כי מטרת התנועה שהוא מקדם היא לחבר ספר דומה: לתאר מדינה שבה אזרחי רוסיה ירצו לחיות.[16]

בעיתון בשפה הרוסית 'סיקרט' פורסם ריאיון קצר עם אורי זכי, מנהל מוזיאון הרצל. זכי סיפר שביוזמתו התחיל המוזיאון להנגיש את תכניו לאוכלוסייה הערבית, בין היתר בעזרת תרגום ודיבוב. זכי סבור כי "מורשתו של הרצל ראויה להצגה לקהל הערבי... לישראלים ממוצא ערבי מוטב לראות את ההיסטוריה של הציונות ממבטו של הרצל...".[17]

על רקע איבוד המשילות בנגב, גל העלייה הגובר מאוקראינה ומצוקת מחירי הדיור, קרא אפרים גנור ב'מעריב' לשוב וליישב את הנגב. לטענתו:

14 גרמן, עטרה. "בתפוצה רחבה". *מקור ראשון – מוספים מיוחדים* (25.3.2022), עמ' 21-23.

15 נחמני, משה. "בווילנה נוסדה הציונות בדתית". *עולם קטן* (25.3.2022), עמ' 22.

16 ברון, דוד. "המרד בפוטין יתחיל בתל אביב". *ישראל היום! – שישבת* (25.3.2022), עמ' 1, 20-21, 25, 27, 29.

17 קליין, צביקה. "מעוז הציונות". *סיקרט* (27.3.2022), עמ' 2. (רוסית)

"חזון בן גוריון להפרחת הנגב הוא החזון הציוני הגדול ביותר מאז חזון הרצל להקמת בית לאומי לעם היהודי".[18]

הרב ישראל אייכלר התייחס ל"מכבסת המילים המשתמשת במונחים של הנדסת תודעה": הוא ביקר את המדיניות הישראלית בכל הנוגע לאזרחים ערבים, לאוכלוסייה החרדית בארץ ובחו"ל, לזכאי חוק השבות וכד'. לטענתו, הממסד לא מזהה את האיומים האמיתיים העומדים בפני המדינה היהודית: האיום החילוני, ובעיקר הערבי־לאומני והאסלאמי, שהמדינה מסרבת לאחד אותם לכדי איום משותף. בין היתר התייחס אייכלר לחוזה המדינה: "...מהיכן צמחו 'האזרחים הישראלים' הלובשים מדי דאע"ש ויוצאים לשפוך דם יהודים... כשהרצל הזה את רעיון 'מדינת היהודים', הוא לא טרח להקדיש מילה אחת על עתיד הנתינים הערביים. הוא לא חשב שיש לו בעיה שאין לה פתרון. הערבים פשוט לא היו קיימים מבחינתו".[19]

18 גנור, אפרים. "יורדים דרומה". *מעריב – המגזין* (28.3.2022), עמ' 3.

19 אייכלר, ישראל. "'אזרחים' במדים של דאע"ש". *המחנה החרדי – עולמות* (31.3.2022), עמ' 3.

אפריל 2022

ברובריקה שסוקרת את שמות רחובותיה של אשדוד נותח "רחוב מקס נורדאו". ברקע ההיסטורי על אודותיו צוין בין היתר כי נורדאו "מוכר כאחד ממייסדי התנועה הציונית לצד הרצל...".[1]

על רקע המלחמה באוקראינה, קרא יורם דורי ב'מעריב' לגבש מדיניות קליטה גמישה. בין היתר ציין, כי "ממשלת ישראל צריכה לקחת בחשבון שחלק גדול מנמלטי אוקראינה לא חונך על בסיס תורת הרצל, ערכים ציוניים אינם זורמים בדמו, ואין בטוח שכל רצונו הוא לממש חלום בן דורות להיות בארץ הקודש...".[2]

כתב היד המקורי של 'אלטנוילנד' מאת הרצל יוצג לציבור הרחב לכבוד "יום הרצל" ב־11 במאי.[3]

ב'מעריב' הגדיר ד"ר יוחנן בן יעקב את הדרישה להכנסת חמץ לבסיסי צה"ל והעתירה לבג"ץ כדי שיאפשר זאת כאחד הסממנים למלחמת הזהות במדינה – לריסוק זהותה היהודית־לאומית של מדינת ישראל. לצד טענות רבות, הזכיר הכותב את 'אלטנוילנד' של הרצל, בו תואר ליל הסדר במדינת היהודים שחזה. בהמשך ציין בן יעקב, כי "הרצל, שהיה יהודי חילוני אך לא מתבולל הבין את הצורך בסמלי זהות לאומית. לא היה לליל הסדר שתיאר ממד דתי־פולחני, אלא לאומי־תרבותי".[4]

לרגל גל העלייה הצפוי מרוסיה ומאוקראינה והצורך לספק לעולים פתרונות קליטה ותעסוקה ראויים, שיער נשיא הקונגרס היהודי העולמי כיצד היו מגיבים הרצל ובן גוריון "לו היו קופצים לביקור בארץ של היום". לטענתו, הרצל היה "משפשף את עיניו בתדהמה לנוכח התגשמות חזונו...".[5]

1 חביב, חי. "רחוב אחד בשבוע: מקס נורדאו". *המגזין אשדוד* (8.4.2022), עמ' 30.
2 דורי, יורם. "הכדור במגרש שלנו". *מעריב – המגזין* (5.4.2022), עמ' 3.
3 אייכנר, איתמר. "תראו, אין זו אגדה". *ידיעות אחרונות* (5.4.2022), עמ' 36.
4 בן יעקב, יוחנן. "מלחמת זהות". *מעריב – המגזין* (10.4.2022), עמ' 2.
5 לאודר, רונלד, ס. "הזדמנות לחיזוק ולשגשוג". *מעריב – השבוע* (12.4.2022), עמ' 10.

ב'מצב הרוח' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של הרב בני טבדי, 'פרק בהלכות הציבור'. הספר מתייחס לרב קוק ומפרש את דבריו ותורתו. בין היתר ציין המחבר כי הרב קוק השתתף כציר מטעם "המזרחי" בקונגרס הציוני ה־12 בקרלסבד, ובאחת מדרשותיו אמר: "יהי רצון שאזכה בעולם הבא לשבת למרגלותיו של ד"ר תיאודור הרצל".[6]

אברהם הופמן עמד על תרומתו של הברון אדמונד רוטשילד ליישוב היהודי בארץ. בין היתר הוזכרו בכתבה: הפגישה הכושלת של הרצל עם הברון, חילוקי הדעות שהתגלו בין שני האישים ואכזבתו המרה של הרצל מבני משפחת רוטשילד, ש"מנקודת מבטו מיאנו ליטול עליהם את שליחותם ההיסטורית לסייע לחלוצים שיצאו לפלסטינה".[7]

ב'ישראל היום!' הקדיש אריאל הורוביץ את כתבתו לציור "ילדה עם בובה" מאת אלכסנדר בוגן – צייר ולוחם מגטו וילנה. את הכתבה סיים בקריאה: "במתח שבין הציונות המדינית של הרצל... לבין הציונות הרוחנית של אחד העם... הציונות המדינית ניצחה בנוקאאוט... יש לנו מה ללמוד מהילדה העיקשת של בוגן, שנאחזה בזהותה ובחלומה."[8]

בגיליון מיוחד של 'גלובס' לרגל יום העצמאות הופיעה כתבה הסוקרת "מסע היסטורי מתחילת ימי הציונות והעליות, דרך הכרזת המדינה ועידן המלחמות ועד עידן ההיי־טק". בין השאר הוזכר בכתבה הרצל, תורתו ופועלו הציוני, בדגש על הקונגרס הציוני הראשון שארגן וספריו.[9]

ב'ישראל היום!' ציין ג'קי לוי 120 שנה לספרו של הרצל 'אלטנוילנד'. לוי ציטט מדבריו של הרצל כשנפרד מספרו טרם שליחתו לדפוס. את דבריו סיים לוי באמירה: "...אנחנו לא חייבים להרצל דין וחשבון. תודה גדולה ודאי. אבל את הדין והחשבון אנחנו לא חייבים לדור המייסדים אלא לדור ההמשך. נקווה בשבילם, שהספר של הרצל אכן הגיע לחברת אנשים טובים".[10]

---

6 רהט, מנחם. "הרב החרדי שהשתוקק לשבת בעולם הבא למרגלותיו של הרצל". *מצב הרוח* (15.4.2022), עמ' 46.

7 הופמן, אברהם. "הנדיב הידוע או אסטרטג נסתר". *MB יקינתון* (20.4.2022), עמ' 10-13.

8 הורוביץ, אריאל. "ילדה בגטו עם בובה ופרטיזן". *ישראל היום!* (28.4.2022), עמ' 27.

9 שם אור, יונתן. "מצב הרוח הישראלי". *גלובס – אימפקט* (29.4.2022), עמ' 6-17.

10 לוי, ג'קי. "דרך הרצל". *ישראל היום! – שישבת* (29.4.2022), עמ' 13.

מאי 2022

על רקע ציון יום הולדתו של הרצל פורסמה ב'ישראל היום!' תמונתו של חוזה המדינה, המנציחה אותו על האונייה בדרך לארץ ישראל.[1]

ב'עולם קטן' פירט איתמר סג"ל את חזונו הציוני של הרצל, כפי שהוא בא לידי ביטוי ב'אלטנוילנד', בדגש על ירושלים ובית המקדש.[2]

ב'מקור ראשון' כתב ישי פלג על זוסיה קיפניס, בעל קולנוע "קסם" בתל אביב, שהוחרם ל"צורכי הלאום" לטובת כנסת ישראל הראשונה. קיפניס "...עבד זמן מה בכנסת הראשונה, ועברו תחת ידו כמה שוברי קופות לא רעים: ניסיון התנקשות הראשון בבן גוריון... וכשעצמותיו של הרצל הועלו ארצה הוצב ארונו על במה שחורה מול הקולנוע".[3]

ב'מקור ראשון' נסקר הספר 'בשובך לציון' בעריכת קלמן נוימן. הספר תיעד דברים של ראשי ישיבת הר עציון, הרב עמיטל והרב ליכטנשטיין, בהקשר למדינת ישראל. בין השאר נכתב כי הרב ליכטנשטיין "...איננו מתכחש לכך שייתכן שהציונות מבית מדרשו של הרצל יצאה לדרך מתוך תודעת הגורל, אולם משוכנע שאף בלבם (של יהודים) פעלה תחושת הגשמה של חזון נבואי ייעודי". עוד צוין, כי רבו של הרב ליכטנשטיין – יצחק הוטנר – סבר ש"...יכולתו של האדם להשפיע על המציאות היא מוגבלת ביותר, ועל כן חלומותינו צריכים להצטמצם לשאיפה הפשוטה לעשות את רצון ה'. מול זאת אמר הרב באומץ כי הציונות מבית מדרשו של הרצל – ציונות של 'אם תרצו אין זו אגדה' – טרפה את קלפיה של תפיסה זו...".[4]

ב'כלכליסט' כתב דור סער־מן על נחיצות הדגל. לטענת הכותב: "כשאומה דורשת לעצמה ריבונות, אחד הדברים הראשונים שהיא צריכה זה דגל; לא בכדי גם הרצל התעקש על העניין בשלב מוקדם של הציונות...".[5]

---

1 "תמונת מצב". *ישראל היום!* (2.5.2022), עמ' 31.
2 סג"ל, איתמר. "עכשיו תורנו לרצות". *עולם קטן* (4.5.2022), עמ' 3.
3 פלג, ישי. "48 מושבים לסרט הטוב ביותר". *מקור ראשון – מוצ"ש* (4.5.2022), עמ' 29.
4 אלדד, איתמר. "ותחזינה עינינו". *מקור ראשון – שבת* (4.5.2022), עמ' 18-19.
5 סער־מן, דור. "דגל". *כלכליסט* (4.5.2022), עמ' 29.

על רקע ציון יום ירושלים ומצעד הדגלים בעיר, סקר יוסי שקלאר ב'ידיעות אחרונות' את הגישות העיקריות של השימוש בדגלים ומה הדגלים מסוגלים להביע במישור הפוליטי. בפתיח הכתבה ציין שקלאר: "לפני 125 שנה, בקונגרס הציוני הראשון, התעקש הרצל על הנפת דגל ישראל... אלפי שנים לפני הרצל, ירושלים נהפכה לסמל המשקף את חיבורו של עם ישראל לארצו".[6]

ב'הארץ' העביר פרופ' דוד אוחנה ביקורת נגד המתנחלים והאשימם בקידום מדיניות קולוניאלית ואידאולוגיה משיחית מסתגרת. לטענתו: "אומנם בציונות היה יסוד משיחי, אך בדומה לנביאי התנועות הלאומיות האירופיות בלט אצל מנהיגיה, מהרצל ועד בן גוריון, הממד האוניברסלי, ונוספו עליו יסודות חילוניים ופרגמטיים. ואילו המתנחלים האידאולוגיים קיבלו את השראתם מהדיאלקטיקה של הרב קוק, שבה הקדוש ברוך הוא הביא את הלאומיות כדי לשמור על הדת, והעניק את התורה לאומה נבחרת".[7]

ביקורת חריפה נכתבה ב'הארץ' על תוכנית הלימודים הרדודה במקצוע ההיסטוריה ועל ספרי הלימוד המסולפים בתחום זה. לטענת הכותב, מבחינת משרד החינוך, "...די שילמדו (התלמידים) על הורדוס, על הרצל ועל היטלר...".[8]

לרגל יום העצמאות כתב נדב שרגאי ב'ישראל היום!' על הר הרצל והר הבית. "שני ההרים מסמלים לכאורה שני קטבים, 'ישראלי' ו'יהודי', שלא פעם מתוארים כמתחרים ביניהם, אבל ברובד העמוק הם דווקא משלימים זה את זה. הציונות היא הרי חוטר מגזע היהדות, אף כפי שהרצל אמר עליה: 'היא שיבה אל יהדות, עוד לפני שהיא שיבה אל ארץ היהודים'".[9]

ד"ר מנחם שטיין התייחס לכתבתו של יאיר שלג – "החרדי הלאומי הראשון". לדבריו של שטיין: "שלג גם מסביר לנו שנטורי קרתא הם אנטי־ציונים וגם אולטרה־אורתודוקסים, ולכן גם מי שקדם להם הוא אולטרה־אורתודוקסי ואנטי־ציוני. כמו כן כותב שלג ש'אם בוחנים את שלזינגר לפי צאצאיו' אז הוא לא ציוני. בדרך זו אפשר להוכיח שהרצל, יוסף בורג ומשה ארנס לא היו ציונים".[10]

---

6 שקלאר, יוסי. "מה יש בדגל". *ידיעות אחרונות* (29.5.2022), עמ' 19.
7 אוחנה, דוד. "גם כנענים, גם צלבנים". *הארץ* (4.5.2022), עמ' 17.
8 בן, אלוף. "בגרות בהסברה". *הארץ* (4.5.2022), עמ' 2.
9 שרגאי, נדב. "בין אובדן העצמאות לחידושה". *ישראל היום!* (4.5.2022), עמ' 11.
10 תגובות. *מקוד ראשון* (4.5.2022), עמ' 11.

במסגרת קידום ספרו החדש, שבו תיאר את הרעיון שהגה, על פיו הציונות ההרצליאנית הינה יהדות גרסה 3.0, קרא גול כלב לחפש את הפתרונות הפוליטיים והמדיניים נגד רודפי, מחרימי ומכי ישראל (בפורומים השונים -אישים, ארגונים, מדינות וכד'), נגד אנטישמיות ואנטי־ציונות, בכתביו ובמלאכתו הציונית של הרצל.[11]

השי ורוקי בילט (עולים חדשים מארה"ב) ליקטו במאמרם את אוסף אמירותיהם של רבנים חרדיים שהתבטאו בגנות או בעד הציונות, הרצל וממשיכי דרכו.[12]

כרמית ספיר ויץ כתבה ב'מעריב' על הר הרצל, צוואתו של הרצל וקברו, על חלקת גדולי האומה, על הרעיון של בן גוריון לייסדה ועל הבאת עצמותיהם של גדולי האומה אליה.[13]

ב'ידיעות אחרונות' הופיע ההורוסקופ הקצר של הרצל ושל מדינת ישראל – שניהם נולדו במזל שור, המסמל לטענת הכותבת – "עם קשה עורף".[14]

במוזיאון הרצל התארחו בני נוער המשתתפים בתוכנית "ציוני דרך" של עמותת "יוניסטרים". בפני בני הנוער נאמו מספר פקידים ופוליטיקאים. לדברי סגנית יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית: "הרצל היה היזם הציוני הראשון, ולכן החיבור עם עמותת יוניסטרים היה כל כך טבעי ומתבקש...".[15]

מרכז הרצל בירושלים הולך להציג החל מ-12 במאי את כתב היד המקורי של 'אלטנוילנד', וזאת לצד תערוכה בנושא הספר. לדברי יו"ר מרכז הרצל, אורי זכי, הספר נשאר רלוונטי והרצל מתגלה לא רק כחוזה המדינה, אלא "כחוזה הסטארט־אפ ניישן".[16] פירוט תוכני התערוכה והמוזיאון, בנוסף לדבריו של זכי ("אוהד הרצל מושבע"), המשבח את הרצל ומציין את השפעתו הרבה עליו, הופיעו גם ב'הארץ'.[17]

---

11 Kalev, Goll. "This generation's existential threat". *The Jerusalem Post* (6.5.2022), p. 43.

12 Billet, Heshie; Billet, Rookie. "Herzl and haredim: A historical perspective". *The Jerusalem Post* (6.5.2022), pp. 19-20.

13 ספיר ויץ, כרמית. "אבן עם לב אדם". *מעריב – המוסף* (6.5.2022), עמ' 14.

14 בנימיני, מרים. "הורוסקופ". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (6.5.2022), עמ' 63.

15 ציפי, דיילי. "היזמים הצעירים של יוניסטרים מתחברים לציונות". *Daily Maily* (10.5.2022), עמ' 32-33.

16 גולן, אסף. "120 שנה לאלטנוילנד: לראשונה בכתב ידו של הרצל". *ישראל היום!* (10.5.2022), עמ' 19.

17 הראל, נועה. "הרצל אמר". *הארץ – 10 עדים* (26.5.2022), עמ' 39.

רמי סימני הזכיר ב'ידיעות אחרונות' את הקשר של הרצל ליהדות, ויצא נגד התופעה של ציור דמותו כאדם חילוני מטעמים אידאולוגיים אינטרסנטיים שונים. המחבר קרא לחברה היהודית־דתית "לשוב ולחבק את הרצל". לטענתו: "סביב דמותו ניתן לכונן את רוח ההסכמה הלאומית של ישראל על כל גווניו... כל השכבות צריכות לקבל את הרצל משלהן. הרצל נזרק מתחת לגלגלי האוטובוס של הציונות, במקום לשבת בכיסא הנהג. הוא צריך לחזור הביתה, לבית שהוא מעולם לא עזב".[18]

כתבה קצרה המתמצתת את עיקרי פועלו הציוני של הרצל פורסמה ב'כיוון חדש – גמלאים'.[19]

ב'עולם קטן' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של הרב בני טבדי, 'פרק בהלכות הציבור'. הספר דן ברב קוק ומפרש את דבריו ותורתו. בין היתר ציין המחבר את דברי הרב שמואל גלזנר שספד להרצל: "ובכל זאת אני מאחל לעצמי שאוכל לשבת לרגליו של היהודי הגדול הזה, תיאודור הרצל, בעולם הבא".[20]

ב'מעריב' פורסם ריאיון עם מנכ"לית משרד החינוך דלית שטאובר. שטאובר פירטה את שורשיה, את דרכה במערכת, את הבעיות של המשרד ואת חזונה. תוך פירוט שורשיה המשפחתיים ציינה שטאובר את סבתא רבתא שלה הודס, ש"...הייתה שידוך מבוקש, והייתה בין מקבלי פניו של הרצל כשהגיע לביקור בארץ".[21]

ב'גלובס' סוקר המצב הפוליטי בכנסת ובממשלה. בין השאר תואר הקמפיין החדש של ראש ממשלה בנט בעד "אחדות העם". ביום הרצל במליאה נאם ראש הממשלה: "...הרצל הבין שכדי לקומם את הדבר המופלא הזה מדינה יהודית בארץ ישראל, יש נחיצות באחדות העם... הרצל לא נרתע גם כאשר בחוגים השונים צמחה התנגדות עזה לפועלו וגם כשאנשים אמרו שהוא מוביל את העם היהודי לאסון".[22]

18 סימני, רמי. "להחזיר את הרצל הביתה". *ידיעות אחרונות* (10.5.2022), עמ' 23.

19 תורגמן, נחמה. "אם תרצו אין זו אגדה". *כיוון חדש – גמלאים* (11.5.2022), עמ' 6.

20 "הלכות ציבור למתקדמים". *עולם קטן* (13.5.2022), עמ' 26.

21 רון, ליאת. "דלית שטאובר בת 62 מנכ"לית משרד החינוך: 'אני מאמינה גדולה בהוראה כמקצוע משנה חיים'". *מעריב השבוע – עסקים* (13.5.2022), עמ' 6-7.

22 אביטן כהן, שרית. "ביחד ולחוד: כנס הקיץ נפתח בתנופה, אבל הקואליציה מתקרבת אל קיצה". *גלובס* (13.5.2022), עמ' 6-7.

במאמריו ב'הארץ' בשפה העברית[23] ובגרסה נפרדת בשפה האנגלית[24] הצביע עופר אדרת על מספר כשלים בחזון של הרצל, כפי שהוא השתקף ב'אלטנוילנד'. לטענת אדרת, התיאור שבספר היה אופטימי והרמוני מדי, כלל "טעויות" בתיאור נופה העירוני והתרבותי של הארץ, ולא חזה את בעיות היסוד של ישראל, בדגש על תחום הדת והלאום.

במכתב תגובה לכתבתו של אדרת, טענה עו"ד אסנת ירדני נשר, כי אדרת לא השתמש נכונה במושגים "חוזה" ו"חזון" בהקשר להרצל, ייחס חשיבות רבה מדי לפרטים הטכניים הקטנים והתעלם מהרקע ההיסטורי שעליו נכתב הספר. את התגובה סיימה בציטוט המלא של הרצל מסוף הספר: "...אחר שלוש שנים של עבודה, עלינו להיפרד ספרי האהוב. כעת מתחילים ייסוריך. יהיה עליך לפלס את דרכך במבוך של איבה וסילופים, כמו בתוך יער אפל. אבל אם יתמזל מזלך ותגיע לחברת אנשים טובים, מסור להם את ברכת אביך. הוא מאמין שגם חלומות הם דרך למלא את הימים שנגזר על האדם להעביר על פני האדמה. החלום לא שונה בהרבה מן המעשה, כמו שחושבים רבים. כל מעשיהם של בני האדם היו פעם חלומות; כל מעשיהם יהיו ביום מן הימים לחלום".[25] אורי כהן כתב תגובה דומה באופייה, המשולבת בציטוטים מספרו של הרצל ובביקורת חריפה על אדרת ותיאורו המגמתי של כישלונות החיזוי של חוזה המדינה.[26]

אלי בן גור ציטט מכתבתו של ג'קי לוי ב'ישראל היום!' (מ־29.4.2022). משם הביא את מילותיו של הרצל כאשר נפרד מספרו 'אלטנוילנד': "...אחר שלוש שנים של עבודה, עלינו להיפרד ספרי האהוב...".[27]

ב'ידיעות אחרונות' יצא ידידיה שטרן נגד הכללות מסוכנות, כפי שהן נפוצו בארץ ובעולם, בדגש על "ערבים אזרחי ישראל". שטרן ציטט ממגילת העצמאות שקראה לשוויון אזרחי מלא, והשתמש בכמה דוגמאות של אזרחי המדינה הלא יהודיים שתרמו לשגשוגה ולביטחונה. בין היתר ציין שטרן כי:

23 אדרת, עופר. "ערבים ציונים ורכבות מברלין לירושלים: התחזיות התמוהות של הרצל באלטנוילנד". *הארץ* (13.5.2022), עמ' 13-14.

24 Aderet, Ofer. "What Theodor Herzl got wrong about the Jewish state". *Haaretz* (27.5.2022), pp. 5-6.

25 ירדני נשר, אסנת. "על החלום ההרצליאני". *הארץ* (17.5.2022), עמ' 11.

26 כהן, אורי. "לא חזה מזגנים. וואו". *הארץ* (19.5.2022), עמ' 11.

27 בן־גור, אלי. "מבט אישי יום העצמאות 2022 למדינה שחזה הרצל". *יבניתון* (13.5.2022), עמ' 14.

"בראש בנק לאומי לישראל, שייסד הרצל עבור התנועה הציונית, עומד אזרח ערבי שבית גידולו בטייבה".[28]

מנחם רהט כתב ב'מצב הרוח' על ר' אליהו קפלן, בדגש על הזדהותו עם התנועה הציונית וחיבתו להרצל. בכתבה הופנתה ביקורת חריפה לתופעה של הכפשת הרצל, לדוגמה הקליפ של אורי זוהר, שרץ ברשתות החברתיות ושהמסר המרכזי שלו הוא: "הרצל רצה לנצר את העם היהודי". בהמשך הכתבה הופיעו שבחים להרצל מאת ההיסטוריון והאספן משה נחמני. נחמני עמד על שורשיו הדתיים של הרצל וציין כי כל הנאצות השקריות מושתתות על כפיות טובה וגבורות, "בזכות הרצל ניצלו רבבות יהודים מהשמדה... התנועה הציונית שחולל, הניעה אותם יהודים לעלות ארצה... ובזכות הרצל ניצלו רבות מהתבוללות".[29]

במכתב תגובה למאמר "בין הרצל לסאלח שבאתי" ('מקור ראשון' 4.5.2022), פירט הכותב האנונימי את נקודת מבטו על תרומתם של בוחרים דתיים מעדות המזרח למפד"ל ועל התהוותה של מפלגת "ש"ס".[30]

על רקע הוצאת ספרו החדש ('ציפורים בראש של הרצל') עמד המאייר שי צ'רקה על השפעתו של הרצל על מלאכתו: סדרת הקומיקסים שיצר על אודות הרפתקאותיו של חוזה המדינה.[31]

במאמרו ב'הארץ' שם שלמה אבינרי דגש על מערכת הבחירות של המדינה היהודית, כפי שהיא השתקפה ב'אלטנוילנד' של הרצל. על מנת לאייר את הגזענות השוררת במדינה ובכנסת ישראל כיום השתמש אבינרי בדמות מהספר – גאייער – ראש המפלגה הגזענית, שנלחם במפלגה הליברלית ובסופו של דבר הובס. אבינרי טען כי עמדתו הנחרצת של הרצל בעד שוויון לאזרחים לא יהודים הינה חשובה ורלוונטית, וקרא לציבור לקרוא את 'אלטנוילנד' ולראות בספר תוכנית פעולה ולא חיבור אוטופי.[32]

בהקשר ל"גאייער", במכתב למערכת 'הארץ' בתגובה לכתבתו של שלמה זנד "הרצל טעה" (25.5.2022) הדגיש עזי רום, כי לא לחינם נתן הרצל למנהיג היהודי הגזעני את השם הזה. "...בגרמנית פירוש השם... הוא נשר, שהוא עוף טרף הניזון מנבלות (להבדיל מעיט, שהוא עוף דורס הצד את טרפו)".[33]

---

28 שטרן, ידידיה. "הבטחת שוויון". *ידיעות אחרונות* (17.5.2022), עמ' 3.

29 רהט, מנחם. "האמונה באלוקים והרעיון הציוני משלימים זה את זה". *מצב הרוח* (20.5.2022), עמ' 10.

30 תגובות. *מקור ראשון* (20.5.2022), עמ' 17.

31 צ'רקה, שי. "הרצל אמר". *מקור ראשון – יומן* (20.5.2022), עמ' 18-19.

32 אבינרי, שלמה. "אלטנוילנד זה כאן". *הארץ* (20.5.2022), עמ' 25.

33 רום, עזי. "לא עיט". *הארץ* (30.5.2022), עמ' 11.

יוני 2022

במסיבה לרגל יום ירושלים שארגנו בביתם אמנון ולין גימפל הזכירו המארגנים את חזונו של הרצל והדגישו כי החגיגה מציינת גם 120 שנה ל'אלטנוילנד'. כמו כן, ציין גימפל ב'ג'רוזלם פוסט' כי אביו הושפע רבות מהרצל.[1]

במסגרת אירועי המכביה, הוזמנו הנבחרת האוקראינית ופליטים אוקראינים שברחו לאוסטריה מההתקפה הרוסית לקחת חלק במסע חינוכי בעקבות הרצל – בבודפשט ווינה.[2]

ב'הארץ' עמד ניר חסון על סיפורם של נציגי משפחת בינטוויץ' – פעילים ציוניים, רופאים, משפטנים ואמנים, שלכולם היה קשר בלתי מבוטל עם הרצל ועשייתו.[3]

איתי מאירסון כתב על ביקורו של העיתונאי האמריקני ה"ל מנקן בארץ ב־1934. הרצל (לצד מרק טוויין) הופיעו בכתבה כנקודות התייחסות – השניים ביקרו בארץ והשאירו בעקבות זאת טקסטים על אודות ביקורם.[4]

במוסף 'הארץ' נכתב על מקדמי הרעיון הציוני מסוף המאה ה־19 ואילך, ביניהם נוצרים קנאים, תימהונים ואנטישמים. הרצל הוזכר בכתבה כ"ז'ול ורן היהודי", ששאל את המוטיבים של 'אלטנוילנד' מגדולי כותבי המדע הבדיוני של תקופתו.[5]

אהוד ברק הזהיר מהחיבור של דת לפוליטיקה בארץ ויצא נגד קנאות דתית ומשיחיות. עם זאת ציין ברק את המסורת וההיסטוריה היהודית כמרכיביה העיקריים של הציונות. בין היתר כתב: "הרצל ואבות הציונות,

---

1 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (1.6.2022), p. 13.

2 Kaufmann, Charles O. "Ukraine expands its Maccabiah delegation". *The Jerusalem Post* (1.6.2022), p. 9.

3 חסון, ניר. "חלקת קבר בירושלים מספרת סיפור של שושלת אצולה". *הארץ* (2.6.2022), עמ' 7.

4 מאירסון, איתי. "רעבוני למקומות קדושים, אני מודה, הוא מתון בלבד". *הארץ – מוסף הארץ* (3.6.2022), עמ' 78-82.

5 אילני, עפרי. "מדינה יהודית? בדיחה טובה". *הארץ – מוסף הארץ* (3.6.2022), עמ' 74.

אנשי הרוח והמדינאים, היו ברובם המוחלט לא דתיים. ואף על פי כן, באינסטינקט ראשוני הבינו כולם, למעט בודדים, ביניהם הרצל, שרק ב'ארץ ציון וירושלים' יימצאו לעם החותר לחדש ריבונות פוליטית ב'מדינת היהודים', כוחות הנפש לעמוד במבחנים המצפים ל'תועי המדבר' הקמים מתנומת הדורות".[6]

לרגל ציון 120 שנה לפרסום 'אלטנוילנד', כתב פרופ' דוד אוחנה ב'הארץ' על הוגי הרעיון המשיחי בקרב היהודים ועל אלה שבין השאר תרמו לחוזה המדינה במלאכתו הספרותית ובעשייתו הפוליטית. הרעיון המרכזי של אוחנה היה שהרצל דבק ב"משיחות פרומתאית", קרי חזון משיחי אוניברסלי וחסר תוכן דתי.[7]

ההיסטוריון פרופ' משה צימרמן התייחס לניסיון להכניס לתוכנית הלימודים בהיסטוריה של שנות ה־70 את הסכסוך הישראלי־פלסטיני. לטענתו, "...הדרך שבה 'העזנו' להעלות את הבעיה הפלסטינית בספר 'ראשית הציונות' ב־1975, הייתה על ידי ציטוט מתוך ספרו של הרצל 'אלטנוילנד', אותו פרק העוסק בוויכוח על מקומם של הפלסטינים בחזונו הציוני. התלמידים נשאלו: 'על פי חזונו של הרצל – כיצד נפתרה הבעיה של ההתיישבות היהודית בתוך אוכלוסייה ערבית?'".[8]

על רקע המלחמה באוקראינה, התבטא פרופ' ידידיה שטרן ב'ידיעות אחרונות' בנושא המוסריות והרגישות של ישראל כמדינת לאום הפועלת מתוך עמדה של כוח ומהווה "אור לגויים". בסוף כתבתו ציין: "הרצל... דמיין כי בהר הבית יוקם משכן שלום שעליו תתנוסס הסיסמה ההומניסטית 'שום דבר אינו זר לי'".[9]

יוסי קליין ביקר ב'הארץ' את נציגי הציונות הדתית, את הכיבוש, את האלימות בשטחים המאפיינת את האידאולוגיה שלהם ואת "החוקים משלהם" (הגזעניים) הנוגדים את הציונות של הרצל.[10]

ב'הארץ – גלריה' נכתב על מסלול טיולים באתרים היסטוריים הקשורים בין היתר בהרצל (יער חולדה ובית הרצל).[11]

---

6 ברק, אהוד. "הברית המסוכנת בין כת תומכי הנאשם למשיחיים". *הארץ* (3.6.2022), עמ' 19.

7 אוחנה, דוד. "הפרומתאים היהודים". *הארץ* (3.6.2022), עמ' 19.

8 צימרמן, משה. "גם בשנות ה־70 לא למדו על הסכסוך". *הארץ* (6.6.2022), עמ' 11.

9 שטרן, ידידיה. "מוסר ההשכל שלנו". *ידיעות אחרונות* (8.6.2022), עמ' 3.

10 קליין, יוסי. "החוק שמעל החוק". *הארץ* (9.6.2022), עמ' 11.

11 גלעד, משה. "מסלול לסופ"ש". *הארץ – גלדיה* (9.6.2022), עמ' 12.

ב'ידיעות אחרונות' הופיעה כתבת פרסומת וריאיון עם ד"ר גיורא גודמן, אחד ממחברי הספר הסוקר את ההיסטוריה של היחסים בין ישראל להוליווד. לטענת גודמן: "...הכוונה הייתה נטו לגייס את הכוח של הוליווד כדי לגייס תמיכה בציונות. בזה הם (מנהיגי המדינה) לא שונים מאחד בשם הרצל, דרך סוקולוב, ועד ויצמן ובן גוריון, שהבינו שהתמיכה בישראל בעולם המערבי... היא נדבך מרכזי לאבטחת הקיום והביטחון פה, והוליווד היא כלי חשוב לזה".[12]

ב'מקור ראשון' סוקרו שני ספרים: 'הספר האדום' מאת אסף ענברי ו'ישראל השנייה' מאת ד"ר אבישי בן חיים. בין השאר ניתנה בספרים התייחסות ליחס של אנשי העליות השונות והממסד השולט במדינה כלפי הרצל.[13]

דימיטרי שומסקי סקר את הדיון התקשורתי בנושא טיב החיזוי של הרצל בספרו 'אלטנוילנד' ואופי המדינה שתיאר. לטענת שומסקי, המדינה היהודית שחזה הרצל לא הייתה מדינת לאום עצמאית באופן מוחלט, אלא "מחוז באימפריה העות'מנית... במסגרת אימפריאלית מורחבת...".[14]

ב'ג'רוזלם פוסט' ניסה גרשון בסקין להשיב על השאלה: האם ניתן היה להקים את מדינת ישראל לצד מדינה ערבית פלסטינית. תוך ציון הרקע ההיסטורי אודות התנועה הציונית, העליות השונות והמאורעות סביב הקמת המדינה, התייחס הכותב לנוסחה השנויה במחלוקת של הרצל: "להעביר עם ללא ארץ לארץ ללא עם".[15]

לרגל פתיחת שבוע הספר, שיתף ח"כ עמיחי שיקלי בהרגלי הקריאה שלו. כאשר נשאל: "איזה ספר נוגע לליבך במיוחד", השיב שמדובר ב'הרצל' מאת עמוס אילון. לטענת שיקלי: "...החלק המרגש ביותר הוא זה המתאר את החלק האחרון בחיי הרצל מהקונגרס השישי ועד פטירתו. בזכות אילון אני יודע בעל פה את ההספד שנשא דוד וולפסון בלווייתו: 'שמו של הרצל ייזכר ויתקדש כל עוד יישאר יהודי אחד עלי אדמות ובשעה קשה זו אנו

12 טוביאס, בנימין. "הוליווד פינת בן גוריון". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (9.6.2022), עמ' 8-10.

13 וילף, עינת; פאוסט, שמואל (עורך). "ישראל השנייה והעלייה השלישית". *מקור ראשון – שבת* (10.6.2022), עמ' 22-23.

14 שומסקי, דימיטרי. "אלטנוילנד זה לא כאן". *הארץ* (12.6.2022), עמ' 11.

15 Baskin, Gershon. "Could it have been different?". *The Jerusalem Post* (16.6.2022), p. 9.

נזכרים בשבועתך בקונגרס השישי (והאחרון של הרצל): {אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני}'".[16]

במסגרת הכתבות הסוקרות את מקורותיה הדתיים של הציונות, התייחס משה נחמני ב'עולם קטן' לרב פייבל הלוי שראייר – הרב הראשון בגליציה שהצטרף לתנועה הציונית, תמך בהרצל, התכתב עימו ואף הוגדר על ידי חוזה המדינה כ"ציוני נלהב".[17] בכתבתו הנוספת התייחס נחמני לרב אברהם גרינברג. בתחילתה ציין נחמני את היותו של גרינברג בחברותא של הרב שמואל ברבש, שהיה "שר האוצר של הציונות ומקורבו של הרצל".[18]

ב'מעריב' הופיעה כתבת פרסומת לספר הקומיקס החדש של שי צ'רקה הסוקר בצורה גרפית את קורות חייו של חוזה המדינה -'ציפורים בראש של הרצל'.[19]

בתגובה לכתבה "שיבת עם ישראל נמשכה מאות שנים" מאת מור אלטשולר (14.6.2022), ביקר יהושע עמישב את הטענה הגורסת כי אנשי היישוב הישן שעלו ארצה במשך מאות שנים ושהתפרנסו מדמי החלוקה "קדמו לחלוצים החילוניים ביישוב ארץ ישראל". לטענת עמישב, הטענה הזו מופרזת, ונובעת "...מהמלחמה שהכריזו גורמים רבים בציונות הדתית על הציונות החילונית, ההרצליאנית". בהמשך ציטט הכותב את הרצל שכתב ביומנו בעת ביקורו בירושלים: "אם אזכרך בעתיד, ירושלים, לא בהנאה אזכרך. המשקעים המעופשים של אלפיים שנות אכזריות, חוסר סובלנות וזוהמה רובצים ברחובות המצחינים".[20]

במכתב תגובה למערכת 'הארץ', טען דן יהב, כי רעיון הטרנספר הועלה לא רק על ידי מאיר כהנא, אלא גם על ידי בן גוריון והרצל. לשם כך ציטט מיומנו של חוזה המדינה: "...את האוכלוסים העניים משתדלים אנו להעביר בלי רעש מבחוץ לגבול... ואולם בארצנו שלנו הננו מונעים מהם כל עבודה... העברת הקרקעות לרשותנו, הוצאת העניים ממדינתנו צריכה להיעשות בעדינות ובזהירות".[21]

בתגובה לכך, הצביע יואב לביא על סילופים ושכתובים שעשה יהב בציטוטים.[22]

16 פטימר, דוד. "מכל ספריי השכלתי". *מעריב – המגזין* (16.6.2022), עמ' 4.
17 נחמני, משה. "גאון אדיר, ציוני נלהב". *עולם קטן* (17.6.2022), עמ' 30.
18 נחמני, משה. "החובב מאודסה". *עולם קטן* (10.6.2022), עמ' 26.
19 ספיר ויץ, כרמית. "קריאה ראשונה". *מעריב – המוסף* (17.6.2022), עמ' 14.
20 עמישב, יהושע. "החלוצים המדומיינים שלהם". *הארץ* (19.6.2022), עמ' 11.
21 יהב, דן. "מהרצל ועד טרנספר". *הארץ* (23.6.2022), עמ' 11.
22 לביא, יואב. "משכתבים בן גוריון". *הארץ* (28.6.2022), עמ' 11.

במוזיאון הרצל הוצג כתב היד המקורי של 'אלטנוילנד'. על רקע זה סקר אדם ארקמן את ביקורו של הרצל בארץ, את התרשמותו, את שיקוליו הפוליטיים ותוכניותיו המדיניות.[23]

ב'המודיע' ציינו 110 שנים ל"ועידת קטוביץ", בה הוכרז על הקמתה של "אגודת ישראל". הרצל הוזכר בכתבה בשני הקשרים: החלטת הקונגרס הציוני ה־10 שבו החליטו לפעול בנושאי תרבות ורוח, "...מפאת שורה של כישלונות מצידו של ד"ר הרצל בתחום המדיני"; והמכתב ששלחה האגודה להרצל (ביוזמת ד"ר בירנבוים) בו הוא התבקש לעמוד בראשה.[24]

על רקע ציון 10 שנים להירצחו, הקדישו במוסף 'מעריב' כתבה נרחבת על ולטר רתנאו, שר החוץ של רפובליקת ויימר שהיה ממוצא יהודי. בין השאר צוינו בכתבה: ביקורת נלהבת של הרצל על מאמרו של רתנאו מ־1901; ניסיונו של הרצל לגייס את האיש לתנועה הציונית; תגובתו השלילית של רתנאו ולגלוגו של הרצל עליו בתגובה לכך שדרש מהיהודים להאריך את גפיהם וליישר את חוטמם.[25]

עו"ד אהוד פלג, מנהל המרכז לקידום ההגינות בישראל, ביקר קשות את השוק החופשי ואת המערכת הכלכלית הכוחנית בארץ, שבה החזק טורף את החלש. לטענתו, הסדר הקיים הינו "...לא בדיוק מה שצפה חוזה המדינה... כשדיבר על שאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית ב'מדינת היהודים'". את הכתבה סיים באמירה פסימית בשילוב ציטוט של הרצל מ'אלטנוילנד': "...אגדה היא ותישאר אגדה".[26]

לרגל ציון 120 שנה לכינוס הקונגרס הציוני העולמי הראשון, עומדת להצטלם תמונה של נשיא המדינה הרצוג, המשחזר את התמונה ההיסטורית של חוזה המדינה, שעון על המעקה במרפסת מלון "שלושת המלכים".[27]

במכתבו למערכת 'הארץ' התייחס אבי עורי לכתבתו החריפה של ד"ר ישראל איזידור אלישיב הסוקרת את טיב הקונגרסים הציוניים. אלישיב היה רופא ואיש רוח שבין היתר לבקשת הרצל תרגם ליידיש את 'אלטנוילנד'.[28]

---

23 אקרמן, אדם. "הפינה ההיסטורית: ביקורו היחיד של הרצל בארץ ישראל". *העיר כל העיר – שבועון ירושלים* (14.6.2022), עמ' 22, 24.

24 מרקסון, ש.ב. "110 שנים לוועידת קטוביץ". *המודיע – תוספת* (24.6.2022), עמ' 52-56.

25 חיימוביץ', מרדכי. "היריות הראשונות שבישרו את השואה". *מעריב – המוסף* (24.6.2022), עמ' 4-9.

26 פלג, אהוד. "חוקי הג'ונגל". *מעריב – סופהשבוע* (24.6.2022), עמ' 41.

27 אייכנר, איתמר. "הנשיא עושה הרצל". *ידיעות אחרונות* (28.6.2022), עמ' 32.

28 עורי, אבי. "על הקונגרסים הרעים". *הארץ* (29.6.2022), עמ' 11.

יולי 2022

ב'ידיעות אחרונות' פורסמה ביקורת חריפה על ספר הקומיקס של שי צ'רקה, 'ציפורים בראש של הרצל'. לטענת המבקרת, היצירה לוקה בחסר בעיקר מבחינת התכנים והצגתם לקהל הקוראים. הרצל יצא "אפרורי ומשעמם", מוצג כ"מושיע המקביל למשה רבנו". צ'רקה לא נכנס לעולמו הפנימי של חוזה המדינה, לא מספק "נקודות מחשבה על משנתו", ובכלל – הספר נראה כמו ספר לימוד מאויר, כי בין היתר הוא גולש לכרונולוגיה של חיי הרצל ופועלו תוך כדי הצפת הקורא בתאריכים, אישים ומקומות שמכבידים על הקריאה.[1]

לזכר ציון מותו של הרצל, הופיעה ב'ג'רוזלם פוסט' פרסומת למפגש בנושא הרצל וציונות, בנוכחות שני סופרים שכתבו על חוזה המדינה: מיכאל אורן וגול כלב.[2]

ב'יקינתון' הופיע ריאיון עם ד"ר מוטל פרידמן, ששולב בפרסומת לספרו החדש על אודות הרצל, 'הסנה בוער ואוכל'. בריאיון ובספר מביט ד"ר פרידמן על הסביבה שעיצבה את חוזה המדינה (האירופית־וינאית, התרבותית והאליטיסטית), על אופיו ודמותו של הרצל, על אופן פעולתו ועל המיתוסים שנקשרו בו.[3]

פרופ' שלום גולדמן סקר את ההיסטוריה המשפחתית של הרצל והמורשת שלו (גורלם הטרגי של ילדיו).[4]

לציון זכרו של א.ב. יהושע, ערך עמית עסיס ב'סגולה' הקבלה בין חזונו של הנביא יחזקאל לאלה של הרצל ויהושע. בין היתר ציין: "הרצל פנה אל החלום האגדי, אך ביקש להזכיר לקוראיו שחלומות אפשר גם להגשים...".[5]

---

1 פוגלמן־דבורקין, מור. "סמל פלקטי". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (1.7.2022), עמ' 17.
2 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (3.7.2022), p. 12.
3 פרידמן, מוטל. "אם תרצו... זו אגדה וינאית". *MB יקינתון* (8.7.2022), עמ' 15-17.
4 גולדמן, שלום. "קללת הרצל". *MB יקינתון* (8.7.2022), עמ' 18-19.
5 עסיסי, עמית. "דבר העורך". *סגולה* (13.7.2022), עמ' 3.

כתבה קצרה הוקדשה לתערוכה במוזיאון הרצל, בה מוצג כתב היד המקורי של 'אלטנוילנד'.[6]

ב'שביעי' הופיעה כתבת פרסומת לספרו החדש של ד"ר ירון נעים, 'תקופת החופש והדרור'. הספר סוקר את חייו ומורשתו של הכהן הגדול של תוניסיה – כלפון משה הכהן. בכתבה ובספר הודגשו: חיבתו של הרב לציונות, ראייתה של הקמת תל אביב כסימן לגאולה ויחסו הנלהב של הרב כלפי חוזה המדינה: "הייתה לו הגות נרחבת ביחס לתנועה הציונית. כלפי הרצל הוא התייחס בהערצה, כסוג של שליח השם, תוך שהוא משווה אותו למשה רבנו ולאליהו הנביא, מי שאמור לבשר על הגאולה".[7]

ב'הארץ' הופיעה ביקורת נוקבת כלפי ראש האופוזיציה, ח"כ בנימין נתניהו. הדגש הושם על הפגיעה לכאורה בתדמיתו ועל רצונו של נתניהו להצטייר כממשיך דרכו של הרצל ואף להידמות לו. בכתבה צוין: "אחד היתרונות בהרצל כמיתוס הוא מותו המוקדם בגיל 44. הרצל מעולם לא הזדקן. לנתניהו יש בעיה עם גילו המתקדם...".[8]

ב"טריוויה" של 'ישראל היום!' הופיעה השאלה: כיצד נקרא המטבע במדינה היהודית שחזה הרצל ב'אלטנוילנד'? התשובה היא: "שקל".[9]

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי' הופיעה כתבה על העיירה ברסט־ליטובסק. לצד הצגתם של נתונים סטטיסטיים וההיסטוריה הטרגית של יהודי היישוב (שרובם נספו בשואה), תוארה אפיזודה משנת 1904 – קריאת קדיש על הרצל, וזאת על אף האיסור שהטיל על כך רב העיירה. שני הציונים הצעירים שעשו זאת היו אביו של מנחם בגין וסבו של אריאל שרון.[10]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה רשימת הבילויים המשפחתיים בירושלים, כגון ביקור במוזיאון הרצל ובשאר האטרקציות שבהר הרצל.[11]

מוטי סנדק סיפק נקודת מבט מקורית ותיאטרלית על חייו, פעילותו ומורשתו של חוזה המדינה. בכתבתו מצטייר הרצל כאיש תיאטרון ומחזאי

6 "מהמציאות בחזרה לחלום". *סגולה* (13.7.2022), עמ' 6-7.

7 עמר, דביר. "תורת הכהן הגדול של תוניסיה". *שביעי* (15.7.2022), עמ' 14.

8 פפר, אנשיל. "נתניהו רצה להיזכר כתואם הרצל, אך מאבד שליטה על תדמיתו". *הארץ* (20.7.2022), עמ' 5, 8.

9 שמיר, אביעד. טריוויה. *ישראל היום!* (20.7.2022), עמ' 24.

10 שרמן, ז'ניה. "קדיש אסור על הרצל". *נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי* (21.7.2022), עמ' 9. (רוסית)

11 The ultimate Jerusalem family bucket list. *The Jerusalem Post* (22.7.2022), pp. 1-7.

מנוסה, כ"במאי ומפיק של הדרמה הציונית", שידע היטב את חשיבות ההופעה והמיזנסצנות, דבר אשר הפגין היטב בכתביו, בפעילותו הפוליטית ועל הבמות של הקונגרסים הציוניים.[12]

לרגל כ' בתמוז, התייחס הרב ליאור לביא לדמותו ומורשתו של הרצל כפי שהן משתקפות במקורות ובספרים מודרניים על אודות חוזה המדינה וראייתו את המדינה והזהות היהודית. בין היתר ציטט לביא את הרצל: "איננו רוצים להיות קוסמופוליטיים, נטולי זהות, אלא להיפך... רצוננו להיות נאמנים לעצמנו, ורק אז תהיה נאמנותנו לאחרים אמינה הרבה יותר".[13]

ב"טריוויה" של 'הארץ – גלריה' הופיעה השאלה: איזה יישוב הקימה הסתדרות "בני בנימין"? התשובה: "הסתדרות בני בנימין (על שם הרצל ורוטשילד) הקימה את הרצליה".[14]

ארי שביט הזהיר מפני עלייתו הפוליטית של איתמר בן־גביר והאידאולוגיה של הציונות הדתית־קנאית שהאיש מקדם. בין היתר, הכותב סבור כי אחת ההשלכות הרעות של התחזקותו של בן־גביר היא סיום הברית בין ישראל לבין המערב, שאותה יסדו הרצל, ויצמן, ז'בוטינסקי ובן גוריון, ש"סללו את הדרך לכינונו של בית שלישי כשווידאו שהציונות תהיה בצד הנכון של ההיסטוריה...".[15]

איה כורם טענה כי השתלחות בוטה ביריבים פוליטיים (כגון זו של ח"כ ברקוביץ' על ח"כ אבתיסאם מראענה) מהווה סימן ל"תודעת החלשים", דבר שלא נכון כלל אם מסתכלים על כוחה וחוסנה של ישראל המודרנית. בהמשך כתבה: "ניצחנו. הציונות ניצחה. איך ממשיכים מכאן? את הרצל כבר אי אפשר לשאול".[16]

12 סנדק, מוטי. "הבמאי והמפיק של הדרמה הציונית". *מקור ראשון – שבת* (22.7.2022), עמ' 16-17.

13 לביא, ליאור. "איש הפלאים". *יהדות באהבה* (22.7.2022), עמ' 4.

14 "התעמלות בוקר". *הארץ – גלריה* (28.7.2022), עמ' 2, 11.

15 שביט, ארי. "בחזרה למצדה". *מקור ראשון* (29.7.2022), עמ' 10.

16 כורם, איה. "הציונות ניצחה, אז למה להתקרבן?" *ישראל היום! – שישבת* (29.7.2022), עמ' 13.

אוגוסט 2022

במוסף העברי של 'ג'רוזלם פוסט' הופיעה כתבה קצרה על האופרה 'תיאודור'. היצירה מבוססת על האפיזודות הווינאיות והפריזאיות מחייו של הרצל (לימודיו באוניברסיטה ופרשת דרייפוס).[1]

שוחזרו שני דרכוניו האוסטרו־הונגריים של הרצל. הם כוללים את תיאורו של חוזה המדינה ויוצגו בארכיון ההסתדרות הציונית העולמית בירושלים. שימור הדרכונים שימש כאחת ההכנות לציון אירועי 125 שנים לקונגרס הציוני הראשון, כאשר שיאו יהיה ב"כנס הרצל למנהיגות" שיתקיים בבזל בהשתתפות בכירים רבים.[2]

תוכנית האירוע לציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל הופיעה ב'ג'רוזלם פוסט'. היא תתרכז בחזונו של הרצל, וכיצד הוא בא לידי ביטוי בעברה, בהווה ובעתידה של הציונות.[3]

גיל טרוי שיבח את מארגני הכנס שבבזל, וסקר את תרומתו של הרצל לתחיית העם היהודי, לשמירת התודעה היהודית, לעיצוב הציונות ולהקמת המדינה.[4] בכתבה בעלת אותה הכותרת, הכותב נזכר שוב בדרכו הציונית של הרצל, בחזונו, באמירותיו המפורסמות, וזאת על רקע המציאות היום־יומית של שנאת היהודים הנמשכת וההתקפות הפוליטיות על הציונות מבית ומחוץ. כמו כן, שיבח טרוי את מארגני האירוע, בדגש על יעקב חגואל וצוותו.[5] בכתבתו הנוספת בנושא, התמקד טרוי בנאומו של הנשיא הרצוג, בו קרא, בהתאם לציטוט מהרצל: "ציונות היא לא רק גורל משותף, אלא שליחות משותפת".[6]

---

1 "Opera: Theodor". *The Jerusalem Post Ivrit* (1.8.2022), p. 11.

2 כהן, גלעד. "דרכון עם חזון". *ידיעות אחרונות* (1.8.2022), עמ' 32.

3 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (10.8.2022), p. 13.

4 Troy, Gil. "Dreaming Jewishly again". *The Jerusalem Post* (24.8.2022), p. 10.

5 Troy, Gil. "Dreaming Jewishly again". *The Jerusalem Post Int* (26.8.2022), p. 19.

6 Troy, Gil. "Zionism: from Herzl to Herzog". *The Jerusalem Post* (31.8.2022), p. 9.

על רקע ט׳ באב, הדגיש שי אלבוגן את חשיבות הציונות, העלייה ואת הקשר שלהם לרעיון בית המקדש. הכותב תיאר את הסצנה מ׳אלטנוילנד׳ של הרצל, בה הגיבורים הראשיים מבקרים בירושלים ונדהמים מבית המקדש שנבנה. לטענת אלבוגן: "גם הרצל שתכנן מדינה, ידע את מקומו של המקדש בכל החלום הזה".[7]

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' הופיעה כתבה המתארת את השימוש שעושים הכוחות הפוליטיים בארץ במושג "ציונות" במסגרת מאבקם לקראת הבחירות לכנסת ישראל. בין השאר, הכותבת סקרה את הופעת המושג, את ההיסטוריה של השימוש בו, השינויים במהותו ואת המשמעות שהעניק לו הרצל בחזונו, תוכניותיו ופעילותיו.[8]

ב'הארץ' הובאו סקירה וביקורת של השינויים בתוכנית הלימודים של מקצוע ההיסטוריה בתיכונים. בין השאר, בשל הצמצומים, לא ילמדו תלמידים על תקופת בית המקדש השני, והמורים יצטרכו לבחור האם ללמד על ניל"י או על הרצל.[9]

גול כלב עמד על האיומים העיקריים על היהדות – האנטישמיות וההתבוללות, וסקר את הפתרונות שהרצל הגה בזמנו לאיומים הללו. הכותב סבור שהציונות הינה "יהדות 3.0", והיא הפתרון האולטימטיבי לכלל הבעיות של היהדות ומדינת ישראל.[10]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה כתבה על סדרת טלוויזיה על אודות חייו של הרצל, העומדת בשלבי תכנון ראשוניים.[11]

בערב הוקרה למאיר דגן, השתמש דורון אמיר במטפורה ציורית המתארת את הקשר שבין ציונות, יזמות והיי־טק: "הרצל היה היזם ובן גוריון המנכ"ל, את האופרציה ניהלו האצ"ל והפלמ"ח ומוצר הדגל שלהם הוא צה"ל. הדבק שמאחד אותנו זה אהבת ישראל והאקזיט היא מדינת ישראל...".[12]

---

7 אלבוגן, שי. "ההר, הבית (הלאומי) ומה שביניהם". *מידע 8* (5.8.2022), עמ׳ 19.

8 ברודסקי, שושנה. "רוח הרפאים של הציונות". *נובוסטי נידלי* (11.8.2022), עמ׳ 16-17. (רוסית)

9 קדרי־עובדיה, שירה. "בלי הורדוס ובר־כוכבא: בתיכונים לא ילמדו על ימי בית שני". *הארץ* (18.8.2022), עמ׳ 1, 3-4.

10 Kalev, Gol. "Turning threats to Judaism". *The Jerusalem Post* (19.8.2022), p. 43.

11 Cramer, Philissa. "Creator of Shtisel is working on a series about Theodor Herzl". *The Jerusalem Post* (24.8.2022), p. 16.

12 ארונסון, ג'וש. "יזם 'הטובים לסייבר': הדבק שמאחד אותנו זו אהבת ישראל". *מעריב – השבוע* (24.8.2022), עמ׳ 16.

בחידה של 'הארץ' נשאלה השאלה: "לדברי הרצל בספרו 'מדינת היהודים', איך המדינה היהודית צריכה להתייחס למנהיגי ציבור יהודים דתיים?". התשובה הייתה: "לא ניתן לדחפים תאוקרטיים של אנשי הדת שלנו להרים ראש"; ובהמשך: "נדע להחזיקם בבתי הכנסת שלהם".[13] בחידה נוספת נשאלה השאלה: "איזה ספר בדיוני, שכתבה סופרת לא־יהודייה ב־1876, התייחס באהדה לציונות והשפיע על אליעזר בן יהודה ועל הרצל?". התשובה הייתה: 'דניאל דרונדה' מאת ג'ורג' אליוט.[14]

ב'הארץ' עמד יוסי קליין על המשבר של תומכי כוחות השמאל בפוליטיקה הישראלית. לדעת הכותב, הבוחר מתקשה למצוא במפלגות השמאל הקיימות מאפייניי ציונות אידאולוגיים שעונים על השקפותיו, וזאת בשל המשבר בציונות: "מהי ציונות היום? אחרי שהקימה בית לאומי לעם היהודי קיפלה הציונות את הדגלים והשאירה את השאלה פתוחה. לא ברור לאיזה מין בית התכוונה. הרצל ידע. הוא כתב על שוויון לכול והפרדה בין דת ומדינה. אבל אם היה חוזר על זה היום, בן־גביר לא היה חושב פעמיים לפני שהיה מעלה אותו על משאית. הציונות הלכה, אבל המותג נשאר. עמום, ופרוץ לפרשנויות".[15]

ב'ג'רוזלם פוסט' הופיעה סדרת כתבות לרגל ציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון, והאירוע שארגנה ההסתדרות הציונית העולמית בנושא. בכתבה של גריר פיי קשמן, לצד ציון קצר של החזון הציוני של הרצל, נסקרו המשתתפים העיקריים באירוע והובלט חלקם של הצירים האמריקניים במשלחת.[16]

ב'ידיעות אחרונות' סקר ידידיה שטרן את הצלחותיה של מדינת ישראל, את חזונו של הרצל שממנו צמחה, את האתגרים של המדינה כיום בנושאים מגוונים, את המחלוקות והיריבויות הפנימיות, את מבקריה ומכפישיה השונים של הציונות ההרצליאנית. את כתבתו סיים בקריאה: "אנו זקוקים להרצל חדש ולקונגרס הציוני החדש, לא לצורך כינון המדינה או גיבוש זהות, אלא כדי לנשום את אוויר הסולידריות והאחווה בתקופת המריבה".[17] כתבה בעלת תוכן דומה הופיעה ב'ידיעות אחרונות'.[18]

13 התעמלות בוקר. *הארץ – גלריה* (24.8.2022), עמ' 2, 10.
14 גונן, יוענה. 20 שאלות. *הארץ – מוסף הארץ* (26.8.2022), עמ' 12, 54.
15 קליין, יוסי. "השמאלני הוא הומלס". *הארץ* (25.8.2022), עמ' 11.
16 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (26.8.2022), p. 21.
17 Stern, Yedidia. "Bazel — then and now". *The Jerusalem Post* (26.8.2022), p. 19.
18 שטרן, ידידיה. "ישראל זקוקה להרצל הבא". *ידיעות אחרונות* (28.8.2022), עמ' 3.

בכתבותיו ב'ישראל היום' וב'ג'רוזלם פוסט', קרא יעקב חגואל להרצל להתבונן על הישגיה של ישראל, על חזונו שהופיע ב'אלטנוילנד' והתגשם בפועל, על אזרחיה המוצלחים, על צירי הקונגרס הציוני של ימינו; כמו גם על הבעיות של ישראל המודרנית ועל כך שלא כל פריטי חזונו התגשמו ויש לאן לשאוף.[19] [20]

תיאור קצר של התוכנית, סקירת המשתתפים ותמצית דבריהם של הרצוג וחגואל במסגרת אירועי הכנס בבזל הופיעו גם ב'ידיעות אחרונות',[21] ב'ישראל היום!',[22] ב'גלובס'[23] וב'מעריב'.[24] בין השאר, צוינה בכתבות תרומתו הרבה של הרצל לציונות.

תוכנית מפורטת של הכנס, תוך ציון אתרים היסטוריים הקשורים להרצל, הופיעה ב'ג'רוזלם פוסט'.[25]

על רקע האירועים בכנס, הפגינו מפגינים פרו־פלסטיניים בבזל, כאשר בידיהם דגל אש"ף וכרזות נגד ישראל.[26]

בקריקטורה של אורי פינק ב'מעריב' הוצב הרצל מול המפגינים האנטי־ישראליים, כאשר הוא עומד על המרפסת המפורסמת של בית המלון, לבוש באפוד־מגן וקסדה.[27]

ב'מקור ראשון' עמד שלום רוזנברג על תרומתו הרעיונית של רמב"ם למבשרי הציונות (דתיים וחילוניים). בהקשר של הרצל טען הכותב, כי "...הציונות של הרצל נתפסת לכאורה כמודרנית וריאלית... המדינה מתנהלת אולי בדומה לגישתו הרציונלית של הרצל, אך מבחינת המוטיבציה

---

19 Hagoel, Yaakov. "Herzl – look! It worked out pretty well for you!" *The Jerusalem Post* (26.8.2022), p. 19.

20 חגואל, יעקב. "הרצל, תראה, הצליח לא רע". *ישראל היום!* (28.8.2022), עמ' 13.

21 אייכנר, איתמר. "זה הרצל? זה הרצוג!". *ידיעות אחרונות* (28.8.2022), עמ' 15.

22 ילון, יורי. "חוגגים את תחילת הציונות". *ישראל היום!* (28.8.2022), עמ' 12; יעקבי־הנדלסמן, היאלי. "להרצל יש במה להתגאות". *ישראל היום!* (30.8.2022), עמ' 19.

23 "הקונגרס הציוני העכשווי: 1,400 משתתפים, 125 יזמים ו־48 שעות של מנהיגות". *גלובס* (31.8.2022), עמ' 35.

24 בנדר, אריק. "החזון של הרצל – 125 שנה אחרי". *מעריב* (28.8.2022), עמ' 14; גלנטי, מיכל. "יום הולדת למיזם של הרצל". *מעריב – השבוע* (30.8.2022), עמ' 18.

25 Klein, Zvika. "Jews converge in Basel to mark 125 years since First Zionist Congress". *The Jerusalem Post* (28.8.2022), pp. 1, 7.

26 יחזקאלי, צביקה. "מפגינים פרו־פלסטינים באירועי 125 שנה לקונגרס הציוני בבזל". *מעריב – השבוע* (29.8.2022), עמ' 16.

27 פינק, אורי. קריקטורה. *מעריב – המגזין* (28.8.2022), עמ' 3.

והאידאולוגיה, אנו קרובים הרבה יותר למבשרי הציונות שראו בציונות משהו עמוק ויסודי יותר מאשר התגוננות כנגד האנטישמיות".[28]

יניב מזומן כתב על המכינות הקדם־צבאיות, תפקידן החשוב בעיצוב הזהות של התלמידים ועל תרומתן לעתיד הציונות. הכותב ציטט את הרצל, שטען שגם לאחר הקמת המדינה יש לשאוף ל"השתלמות מוסרית ורוחנית".[29]

אבי בניהו פרסם ב'מעריב' כתבת תגובה לאמירתו של ירון לונדון, שלדבריו "אינו יודע יותר מהי ציונות". לצד ציון הצלחותיה הרבות של מדינת ישראל, מנה בניהו בין השאר את מרכיבי הציונות הבאים: טקס הדלקת המשואות בהר הרצל אל מול קברו של חוזה המדינה ו"אין זו אגדה" שלו.[30]

לרגל כנס הרצל למנהיגות והופעתם של שפע קלישאות ומיתוסים מטעים על אודות חוזה המדינה בתודעה הישראלית, כתב אראל סג"ל ב'ישראל היום!' על ד"ר יצחק וויס – היסטוריון שהפריך הנחות שקריות והציג את הרצל ואת דרכו הציונית מנקודת מבט אובייקטיבית.[31]

לאור ההוצאה לאור של ספרו החדש ('המסע המשולש'), הופיע ב'ישראל היום!' ריאיון עם משה לונה. הספר הינו רומן הרפתקאות שהופך את הרצל ל"ד"ר הנדריק זגל באומן, שמחליף את מקצועו מעיתונות לפסיכיאטריה ונוירולוגיה... עובר מווינה להמבורג... אך עדיין בתור יהודי משכיל ממרכז אירופה... מוצא את ייעודו ברעיון העתיד לשנות את גורל העם היהודי ולגאול אותו מאלפיים שנות נדודים". בריאיון מצטט לונה רבות את הרצל ופורס את ראייתו האישית באשר לחוזה המדינה, הציונות המודרנית וההיסטוריה שלה.[32]

ב'ישראל היום!' הופיע ריאיון עם נינתו של דרייפוס – פרל־לואיז – השוקדת על שמירת הזיכרון של הסבא רבא שלה בדרכים מגוונות, בארץ ובחו"ל. לצד סיפורו המקוצר של דרייפוס, משפטו, מורשתו והשפעתו על הרצל והציונות, תואר יחסה של פרל־לואיז לאנטישמיות המודרנית (בצרפת ובעולם) והופיע פירוט פעילותיה בתחום המחקר והחינוך.[33]

28 רוזנברג, שלום. "גאולה טבעית". *מקור ראשון – שבת* (26.8.2022), עמ' 25.
29 מזומן, יניב. "חלון בזמן". *מקור ראשון – שבת* (26.8.2022), עמ' 16.
30 בניהו, אבי. "ציונות 2022". *מעריב – סופהשבוע* (26.8.2022), עמ' 16-17.
31 סג"ל, אראל. "צדק מאוחר". *ישראל היום! – השבוע* (26.8.2022), עמ' 27.
32 בולשטיין, אריאל. "ציונות, קצת אחרת". *ישראל היום! – השבוע* (26.8.2022), עמ' 20.
33 אלדד, קרני. "אני מאשימה". *ישראל היום! – שישבת* (26.8.2022), עמ' 9, 16-19, 21.

על רקע פתיחת הכנס לציון 125 שנה לקונגרס הראשון בבזל כתב אייל לוי על מארגניו, על ההיסטוריה של ארגון הקונגרס הציוני הראשון, בין היתר על כל הקשור בנושא התרומות, ומה שכתב על כך הרצל ביומנו: "לרשותי צבא של שנוררים בלבד. איני אלא מנהיגם של נערים, קבצנים ועיתונאים. אם נצליח, אפשר שהחיל הזה יהפוך לצבא חזק".[34]

אמנון לורד כתב על משמעות הקונגרס בבזל, על ייחודיותו של חזונו המדיני של הרצל, והשקפתו על ההיסטוריה, הציוויליזציה והציונות. לדברי לורד, חזה הרצל את השואה ואת "חזרת ימי הביניים לאירופה". כמו כן, הזכיר לורד את נושא הזכויות של העמים לאוטונומיה והגדרה עצמית, ואת הופעת האידאולוגיה האנטי־ציונית שצמחה מתוך העם היהודי.[35]

ב'ג'רוזלם פוסט' תיאר אלי קוון את הצלחתה של הציונות על רקע ביקורו בתל אביב המודרנית והרהוריו על אודות בית הקברות טרומפלדור בו קבורים רבים מאבות הציונות. בין השאר הזכיר המחבר את המאבק האידאולוגי שבין אחד העם, מקס נורדאו והרצל, וציין את תרומתה של הציונות ליהדות וליהודים בארץ ובתפוצות.[36]

ב'הארץ' כתב יזהר הס על תרומתו של הרצל לציונות, בדגש על ארגון הקונגרס הציוני הראשון בבזל. הרעיון המרכזי של הכתבה – חוזה המדינה לא היה הציוני הראשון, אלא לראשונה ייסד פלטפורמה לתנועה הציונית וצייד אותה בכלים פוליטיים הנחוצים למאבקה.[37]

יורי ילון עמד על חשיבות הפגישה המיועדת בין הנשיא הרצוג לנשיא שווייץ במסגרת הכנס בבזל. אחד האירועים החגיגיים של הכנס יכלול שחזור התמונה ההיסטורית של חוזה המדינה במרפסת מלון "שלושת המלכים".[38] התמונה המשוחזרת הופיעה גם ב'ישראל היום!'[39] וגם ב'ידיעות אחרונות'.[40]

לכבוד ציון שנתיים ל"הסכמי אברהם", העניק יעקב חגואל אות הוקרה לעובייד אל־מנסורי (מייסד מוזיאון הציוויליזציות בדובאי). בתמורה קיבל

34 לוי, אייל. "במקום שבו הכול התחיל". *ישראל היום!* (29.8.2022), עמ' 16.
35 לורד, אמנון. "פשוט יהודים בלי לחפש צבעי הסוואה". *ישראל היום!* (28.8.2022), עמ' 12.
36 Kavon, Eli. "Elul: the merit of holy rebels". *The Jerusalem Post* (28.8.2022), p. 11.
37 Hess, Yizhar. "If you will it, it is no unicorn". *Haaretz* (31.8.2022), p. 5.
38 ילון, יורי. "'חיזוק הקשר': הרצוג ייפגש עם נשיא שווייץ". *ישראל היום!* (29.8.2022), עמ' 17.
39 "עוד חוזר הצילום". *ישראל היום!* (30.8.2022), עמ' 16.
40 "שחזור עם חזון". *ידיעות אחרונות* (30.8.2022), עמ' 9.

מכתב מקורי בכתב ידו של הרצל,[41] שיועד לנמען אלמוני, שאותו רכש אל־מנסורי מכספו ב־2016. אל־מנסורי ציין, כי כהיסטוריון הוא מעריך את פועלו של הרצל, וזהו כבוד עבורו להציג את הרצל במוזיאון שלו. כמו כן חשוב לו שהדור הצעיר במדינות ערב יכיר את העם היהודי.[42]

במסגרת נאומו בכנס, ציין חיים טייב (מקימה ונשיאה של Mitrelli Group ומקדם הפרויקטים באפריקה), כי הציונות החדשה תוביל לעולם טוב יותר – ל"תיקון עולם". כדי לבסס את טענותיו ולזכות בתמיכת המנהיגים היהודיים, ציטט טייב את הרצל: "ציונות זה לא רק הרצון להשיג ארץ מובטחת לעמנו האומלל, אלא גם שאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית".[43]

ב'ישראל היום!' סקר עמר לחמנוביץ' את פועלו של הרצל למען התנועה הציונית והעם היהודי. על רקע אירועי הכנס, הדגיש לחמנוביץ' את חשיבותו, יחד עם "היכולת ההרצליאנית להתעלות מעל צרות אופקים ולהוציא את החזון לפועל".[44]

שלמה נקדימון, מחבר הספר על אודות ההיסטוריה של "הבנק הלאומי" לדורותיו, שיבח את הרצל על כישוריו בתחומים רבים, בין היתר בכל הקשור ב"קומבינציות", בכושר האלתור שלו ודבקותו בנושאים שקידם. עוד הדגיש נקדימון את מגוון החומרים הרב על אודות חוזה המדינה שמצא בארכיון הציוני המרכזי.[45]

41 "אות אברהם". *ישראל היום!* (29.8.2022), עמ' 16.

42 אייכנר, איתמר. "הרצל, פינת דובאי". *ידיעות אחרונות* (29.8.2022), עמ' 28.

43 Haim Taib speaks at First Zionist Congress anniversary". *The Jerusalem Post* (30.8.2022), p. 6.

44 לחמנוביץ', עמר. "החוזה של הרצל נחתם שוב". *ישראל היום!* (30.8.2022), עמ' 16.

45 נקדימון, שלמה. "נפל וקם, נפל וקם". *ידיעות אחרונות* (30.8.2022), עמ' 19.

ספטמבר 2022

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ נמשכה סקירת האירועים של כנס הרצל למנהיגות לזכר 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל. בין היתר הוזכרו שורשיה ההיסטוריים והתרבותיים של הציונות ותרומתו הייחודית של הרצל לכינון "הציונות המדינית".[1]

כמו כן, הופיעו תמציתי הנאומים של הנשיא יצחק הרצוג ושל שר התפוצות נחמן שי. הנשיא קרא לדבוק בציונות ולחזקה, פירט את חזונו של הרצל, עמד על כושר המנהיגות שלו, סקר את הארגונים הציוניים שהקים ואת מאפייני המדיניות שהגה והוביל. הנשיא סיים את נאומו באמירה שיש להמשיך במימוש החזון הציוני לא רק מפני שהרצל אמר כך וכי ככה היה נהוג לעשות בעבר, אלא מפני שמדובר בדרך היחידה והבטוחה להשיג עתיד טוב יותר עבור העם היהודי, מדינת ישראל והתנועה הציונית. לכתבה צורפה תמונת הנשיא בנוסח "הרצל במרפסת".[2]

בתורו, ביקש נחמן שי לכונן פרדיגמה חדשה ביחסים שבין ישראל ליהודי התפוצות, וזאת על רקע המציאות הגיאופוליטית המשתנה בעולם. שי התחיל את נאומו מפירוט חזונו של הרצל, וסיים בקריאה ש"אולי יש צורך בחזון חדש ובהרצל חדש".[3]

צביקה קליין סיכם את דבריהם של כמה משתתפים באירועי הכנס: מייקל אייזנברג, מנכ"ל חברת היי־טק, שיבח את הרצל על היותו פעיל חברתי ולא רק פוליטיקאי; יובל סמט, מנכ"ל חברת היי־טק, טען ש׳מדינת היהודים׳ של הרצל גרם לו להבין טוב יותר את הציונות; פרופ׳ גיל טרוי,

1 Cohen, Michal. "No, Zionism is not 125 years old". *The Jerusalem Post* (2.9.2022), p. 19; Cohen, Michal. "No, Zionism is not 125 years old". *The Jerusalem Post Int.* (9.9.2022), p. 21.

2 "We must reclaim Zionism". *The Jerusalem Post* (2.9.2022), pp. 12-13.

3 Shai, Nachman. "Time for new paradigm in Israel-Diaspora ties". *The Jerusalem Post* (2.9.2022), pp. 19-20.

חוקר ומחבר ספרים על הרצל, ציטט מדבריו של חוזה המדינה בכל הקשור לזיקתו וליחסו כלפי הדת ומקומה.[4]

ב'הארץ' ביקר אנשיל פפר את אירועי הכנס ואת מארגניו, בטענה שהפאנלים שלו לא נותנים שום פתרון לבעיות חברתיות ומדיניות קשות שניצבות בפני מדינת ישראל ולבעיות הקיומיות של הציונות המודרנית (כולל סוגיית הגדרתה ונחיצות קיומה). וזאת לעומת הקונגרס הציוני הראשון שארגן בזמנו הרצל, שבעזרת כישוריו הרבים וחזונו ניסה להתמודד עם איומים מוחשיים על העם היהודי והציע פתרונות פורצי דרך.[5]

ב'ג'רוזלם פוסט' דוגלס אלטבף, יו"ר התנועות "אם תרצו", "בידינו" ו"קרן ישראל העצמאית", עמד על הקשיים שניצבים מול ישראל והציונות, בדגש על הפילוג בבית וקמפיינים של הכפשה, חרמות ודה־ליגיטימציה. כדי לעודד את קוראיו, הכותב קרא להילחם בתופעות השליליות הללו והשתמש במשפט המפורסם של הרצל: "אם תרצו".[6]

ב'גלובס' קרא דרור מרמור להלאים את ההסתדרות הציונית העולמית. "באיחור של 74 שנה לפחות, הגיעה השעה להלאים אותה ולהעניק את הכסף והסמכויות למוסדות שחזה הרצל".[7]

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' נסקר ביקורו של הנשיא הרצוג בכנס בבזל; וכן נכתב על המכתב ששלח זיגמונד פרויד להרצל ב־1902, יחד עם ספרו 'פירוש החלומות'. המכתב הוצג בארכיון הציוני המרכזי בירושלים. לטענת הכותבים, המכתב לא עניין את חוזה המדינה, אולי בשל היותו של פרויד דאז "רופא בלתי ידוע".[8] כעבור שבוע הופיעה בעיתון כתבה שסקרה את קורות חייו של הרצל, את תרומתו לציונות ואת חלקו במאבק נגד האנטישמיות ובעד הקמת המדינה היהודית.[9]

יואב קרני טען שהתנועה הציונית מאז הקמתה הרשמית ינקה את הלאומניות האירופית. לטענתו, למרות היותו ליברל, אפילו הרצל "...הואיל

4 Klein, Zvika. "Diaspora Affairs in Basel, was there a reclamation of Zionism?". *The Jerusalem Post* (2.9.2022), p. 17.

5 Pfeffer, Anshel. "Does Zionism even exist anymore?". *Haaretz* (2.9.2022), pp. 3-4.

6 Altabef, Douglas. "The reality of on the ground Zionism". *The Jerusalem Post* (4.9.2022), p. 11.

7 מרמור, דרור. "הגיע הזמן להלאים את ההסתדרות הציונית". *גלובס* (2.9.2022), עמ' 12.

8 "החזרה לבזל". *נובוסטי נידלי* (1.9.2022), עמ' 6. (רוסית)

9 לוקשין, אלכסנדר. "זה שסלל את הדרך: 125 שנה לאידאולוגיה ולתנועה של הציונות הפוליטית". *נובוסטי נידלי – ודמיה נובוסטיי* (8.9.2022), עמ' 8. (רוסית)

והוא מת בגיל 44, אנחנו חופשים רק לנחש אם קליימקס לאומני המתין גם לו".[10]

ב'מעריב'[11] וב'מקור ראשון'[12] הופיע תיאור קצר של הכנס בבזל, וצוינו מארגניו וכמה מאורחיו.

נאומו של הנשיא הרצוג בכנס בבזל הופיע ב'מקור ראשון – יומן'. הרצוג הציג את השקפתו של הרצל לגבי הציונות, ציטט רבות את חוזה המדינה והדגיש את זיקתו של הרצל ליהדות, לזהות היהודית, למודרניות ולערכים ליברליים אוניברסליים.[13]

ב'מקור ראשון' הופיעה ביקורת ספרו החדש של משה לונה, 'המסע המשולש'. לטענת המבקר, ברומן הרפתקאות זה, בעל שפע דמויות מוקצנות, מתוארים הרצל וראשוני הציונות כדמויות הזויות, בעלות מניעים מגוחכים וקטנוניים.[14]

לקראת הבחירות המתקרבות, קרא אבי מעוז להעמיד את הזהות היהודית במרכזו של כל משא ומתן קואליציוני. לטענת מעוז, מדובר באחד הצמתים ההיסטוריים שבהם מונח היסוד לשלב הבא בתהליך הגדול של גאולת ישראל, כגון "הצומת שבו החליט הרצל לכנס את הקונגרס הציוני...".[15]

על רקע האירועים של כנס הרצל בבזל, כתב יוסי אחימאיר ב'מעריב' על ד"ר ראובן הכט – "ציוני הרצליאני" – האיש שבהיותו בן 13 קרא את 'מדינת היהודים' של הרצל ומאז שימש כמופת להגשמת דרכו של חוזה המדינה. בכתבה צוינו שבחיו של ד"ר הכט על תרומתו הכלכלית, המדעית והמדינית; והופיעו מספר ציטוטים בנוגע לתרומתו לציונות מאת ראשי התנועה הציונית ומנהיגי ישראל.[16]

ב'המבט' סוקר ביקורו המתוקשב של הנשיא הרצוג בעיר אלעד, לאחר חזרתו מהכנס לציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל. בין היתר, ביקר

10 קרני, יואב. "מה למדה הציונות באירופה לפני 125 שנה?" *גלובס G – מגזין* (1.9.2022), עמ' 8.

11 גלנטי, מיכל. "הלאונג'". *מעריב – סופהשבוע* (2.9.2022), עמ' 45.

12 "אירוע 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בזל, שווייץ", א' באלול, 28.8, *מקור ראשון – מוצש* (2.9.2022), עמ' 60.

13 הרצוג, יצחק. "בבזל יסדנו גם את האחריות". *מקור ראשון – יומן* (2.9.2022), עמ' 10-11.

14 אביטוב, ירון. "חוזה לך ברח". *מקור ראשון – שבת* (2.9.2022), עמ' 18.

15 מעוז, אבי. "להניף את דגל הזהות היהודית". *בשבע – מתחלף ירושלים* (1.9.2022), עמ' 50.

16 אחימאיר, יוסי. "ההרצליאני שנשכח". *מעריב – המגזין* (5.9.2022), עמ' 2.

הכותב את האלמנטים הדתיים הרבים ושילוב המוטיבים הפוליטיים־יחצ"ניים שבאו לידי ביטוי בביקור.[17]

ב'גלובס' קרא יואל חשין לכונן את ה"ציונות 2.0" – זו של "סטארט־אפ ניישן של אבותינו התנ"כיים". וזאת בניגוד ל"ציונות המתגוננת" – זו שהניעה את הרצל ושדוגלת (לטענת הכותב) בחולשות וסכנות רבות, ושבמרכזה "...ההתאהבות במעמד הקורבן, עניין שבו פיתחנו מומחיות...". בהמשך נטען: "...בניגוד להרצל, אברהם לא ברח מאויבים כדי לחפש מקלט במקום אחר...".[18]

ראשת העירייה של יהוד־מונוסון יעלה מקליס השתתפה בכנס בבזל. לדבריה: "בכל יום אנו מגשימים את חזונו של הרצל במימוש ציונות מודרנית וחדשנית במדינת ישראל וגם כאן ביהוד־מונוסון שלנו".[19]

ראש עיריית יוקנעם סימון אלפסי השתתף באירועי הכנס. הוא התרגש מאוד לבקר בחדר שבו שהה הרצל כשחזה את המדינה והצטלם במרפסת שבה צולם בתמונתו המפורסמת.[20]

צילה רשף, ראשת האופוזיציה בזכרון יעקב, השתתפה באירועי הכנס. היא שיבחה את הרצל, ולצד סקירת תרומתו לציונות סיקרה את האירועים המרגשים של הכנס.[21]

על רקע אירועי הכנס בבזל, הופיעו במוסף 'מעריב' מספר שירים ביקורתיים ועוקצניים על אודות הרצל, חזונו ומה שיצא ממנו.[22]

ד"ר מרים אדלסון כתבה על דרכו של הרצל, בדגש על הנס שחולל בבזל ושבא לידי ביטוי בישראל המודרנית.[23]

בקמפוס אוניברסיטת בן גוריון בשדה בוקר הושקה "ספרייה נשיאותית". אחד הפריטים במיצג – מכתב מאביו של בן גוריון להרצל.[24]

ב'גלובס' כתב מייקל אייזנברג על ההשלכות הכלכליות והתרבותיות בכל הקשור לסוגיית ההלוואות בריבית של יהודים כלפי בני עמם וכלפי נוכרים.

---

17 בוים, א. "חרפה בעיר אלעד". *המבט* (7.9.2022), עמ' 5.

18 חשין, יואל. "ציונות 2.0: לצאת מתחושת קורבנות תמידית ולעבור לגישה יזמית". *גלובס* (8.9.2022), עמ' 15.

19 דויטש, מתן. "יהוד־מונוסון: מקליס בעקבות הרצל". *ידיעות פתח תקוה* (9.9.2022), עמ' 18.

20 לובל, לילך. "קלאסה". *ידיעות העמק – עפולה* (9.9.2022), עמ' 34.

21 "סגירת מעגל – הקונגרס הציוני מתכנס בבזל בשווייץ". *גפן* (9.9.2022), עמ' 12-13.

22 זהבי, נתן. "שירת המרפסת". *מעריב – המוסף* (9.9.2022), עמ' 22.

23 אדלסון, מרים. "קצוות מאוחדים". *ישראל היום!* (9.9.2022), עמ' 15.

24 בן־מאיר, עודד. "כל מה שרציתם לדעת על בן גוריון במקום אחד". *ידיעות הנגב* (9.9.2022), עמ' 30.

בין היתר הזכיר הכותב את הדמוניזציה שנעשתה ליהודים כמלווים בריבית ואת הופעת האנטישמיות. את הכתבה סיים אייזנברג בציון שני הפתרונות שהגה הרצל לאנטישמיות: "התבוללות מוחלטת... או הקמת מדינה יהודית שתהיה לה כלכלה משלה – 'על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה'".[25]

ב'הארץ' סקר גיא רולניק את ראייתו הכלכלית של הרצל, את השקפותיו לגבי מונופולים, חלקה של המדינה בכלכלה, כוחה של טכנולוגיה, המאבק בין הקפיטליזם לסוציאליזם וכד'. בין השאר, הופיעו בכתבה הפתרונות הכלכליים שלכאורה היה מציע חוזה המדינה על מנת להתמודד עם מחירי הנדל"ן הגבוהים, עם השתלטות בעלי ההון על אוצרות טבע של המדינה וכד'.[26]

הח"כ עמיחי שיקלי שיבח את הרצל, ציטט מהביוגרפיה שלו ומכתביו והביע תודה לחוזה המדינה על פועלו וחזונו שהתממש.[27]

מנחם רהט תיאר את מעללי הקונגרס הציוני הראשון בבזל, ציטט מנאומיו של הרצל וסיקר את תגובת הצירים וההשלכות מרחיקות הלכת של הקונגרס לגבי הציונות והקמת מדינת ישראל.[28]

ב'ג'רוזלם פוסט' סיכם מרק וייס את אירועי הכנס בבזל, עמד על ההיסטוריה של הקונגרס הציוני הראשון וסקר את הדילמות שעמדו בפני הרצל במהלך ההכנות. בהמשך, ראיין וייס את ידידיה שטרן, ובין היתר שאל אותו: "מה היה חושב הרצל על ישראל של היום?".[29]

על רקע אירועי הכנס, סוקרה ב'ג'רוזלם פוסט' השקפתם המחמיאה של ארגונים נוצריים כלפי הרצל והציונות.[30]

במסגרת סדרת הכתבות על אודות המקורות הדתיים של הציונות, כתב משה נחמני על הרב שמואל שפירא. בין השאר, צוין כי: "בשבתות היה דורש הרב שפירא בבית הכנסת, והלהיב את השומעים לאהבת תורה, ליראת

25 אייזנברג, מייקל. "מסליל הון לשותפויות אך גם יצר את דמותו הדמונית של היהודי: מה עומד מאחורי האיסור להלוות בריבית?" *גלובס* (9.9.2022), עמ' 48.

26 רולניק, גיא. "הרצל אמר: עליית הנדל"ן שייכת לכם, להלאים את הגז והקפיטליזם – מסוכן". *הארץ – The Marker Week* (9.9.2022), עמ' 16.

27 שיקלי, עמיחי. "תודה לך, ד"ר הרצל". *אינדקס העמק והגליל – עפולה* (9.9.2022), עמ' 10.

28 רהט, מנחם. "היינו כחולמים". *אינדקס העמק והגליל – נצרת־עילית* (9.9.2022), עמ' 18.

29 Weiss, Mark. "Back to Bazel". *The Jerusalem Report* (9.9.2022), pp. 14-15.

30 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (11.9.2022), p. 12.

שמיים ולציונות. במשפחת שפירא הוא נחשב לחריג בנטייתו לציונות בנוסח הרצל...".[31]

מ. שלום מ'המודיע' ביקר את מפלגות הימין הציוניות ואת מנהיגיהן. לטענתו: "כולם יודעים שאין ל'ציונות' כל דריסת רגל בחייה של מדינת־הרצל, או של מדינת תל אביב...".[32]

הרב דוד לנדאו כתב על השאיפה לתחיית האומה ותחיית הארץ. לטענתו: "דרישת ציון היא יסוד הציונות, כמו 'מדינת היהודים' של הרצל, ו'דרישת ציון' של הרב צבי הירש קלישר".[33]

ב'ידיעות אחרונות' התייחס אליקים רובינשטיין לתופעת האנטישמיות והיותה של מדינת ישראל הפתרון לתופעה. בין היתר המחבר שאל את עצמו: "...אם מדינת ישראל היא זו שחזה הרצל, ז'בוטינסקי, הרב קוק, ויצמן ובן גוריון ולמענה לחמו בגין, שמיר, רבין ודיין...".[34]

ספרים היסטוריים שעברו סריקה דיגיטלית הוצגו ב"היכל ספרי הכבוד" החדש של קק"ל. בספרים מונצחים אישים יהודים שונים ומנהיגי עולם, החל מהרצל, דרך סטאלין, וכלה בנשיאי מדינת ישראל וראשי ממשלותיה.[35]

ב'ידיעות אחרונות' צוינה תרומתו של הרצל לכינון הקק"ל ולהופעת ספרי הכבוד של תורמים.[36]

ד"ר אדם אקרמן כתב על כנסיית העלייה לשמיים שבירושלים ועל המגדל הגבוה שלה. בסוף הכתבה צוין, כי בביקורו בירושלים ב־1898 עלה הרצל למגדל, התפעל מהנוף, הסתחרר ואף השאיר על כך רשומה ביומנו.[37]

ב'הארץ' כתב ניסן שור על מוזיאון השעווה החדש בהרצליה, השופע בדמויות מעולם הבידור המודרני. הכותב התייחס גם למוזיאון השעווה ההיסטורי שפעל במגדל שלום, ושבו "...ניסו לצקת בשעווה את האידאולוגיה הציונית: הרצל על המרפסת בבזל, סצנת ההתאבדות של שרה גיבורת ניל"י, מותו של טרומפלדור בתל חי".[38]

31 נחמני, משה. "הרב של החלוצים". *עולם קטן* (9.9.2022), עמ' 30.
32 שלום, מ'. "ה'רוח' הציונית". *המודיע* (16.9.2022), עמ' 4.
33 לנדאו, דוד. "דרך התחייה". *יהדות באהבה* (16.9.2022), עמ' 4.
34 רובינשטיין, אליקים. "האחריות שלנו". *ידיעות אחרונות* (21.9.2022), עמ' 3.
35 נוביק, ליאור. "קק"ל השיקה את היכל ספרי הכבוד". *מעריב* (22.9.2022), עמ' 16.
36 זיו, שחר. "מסע היסטורי בתוך 'ספרי הזהב'". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (22.9.2022), עמ' 11.
37 אקרמן, אדם. "הפינה ההיסטורית: כנסיית העלייה לשמיים והמגדל הגבוה ביותר בירושלים". *העיר כל העיר – שבועון ירושלים* (23.9.2022), עמ' 54, 56.
38 שור, ניסן. "ילדים, איפה מסתתר רבין?" *הארץ – גלריה* (23.9.2022), עמ' 8.

מנחם רהט כתב על כרטיסי הברכה ההיסטוריים והתמקד בשימוש בכרטיסים הללו להפצת הרעיון הציוני של שיבת ציון. בין היתר ציין, כי "...דיוקן הרצל, למשל, פיאר עשרות גרסאות של כרטיסי ברכה, ואחריו דיוקנו של יורשו ד"ר וולפסון...".[39]

על רקע הבחירות המתקרבות, ביקר רם פרומן את כוחות הימין במדינה וטען שדרכם החלה עוד בימי בן גוריון ופותחה על ידי הציונות החילונית שלא הבינה את כוחן של היהדות והמשיחיות כמרכיב של מצע פוליטי. לטענת המחבר, מתוך הייאוש שהוא חש, הוא מוצא מפלט קבוע בקריאת 'מדינת היהודים' של הרצל, כשהוא מודע לפרגמטיות של חוזה המדינה ושינויי הכיוון שנצפו במהלך חייו הקצרים. את כתבתו מסיים פרומן בכמיהה: "...ליצור את המדינה ההרצליאנית המקורית: מדינה חילונית ליברלית ישראלית, נטולת חומרי הנפץ היהודיים שאבותינו לא השכילו לנטרל...".[40]

בתגובה ביקורתית לכתבתו של פרומן, טען מרדכי בהט, כי "...ליהדות כוח ויכולת לשרוד למרות כל המכשולים – מה שהבינו בן גוריון וכצנלסון, ולא הבין (כנראה) הרצל וגם לא רם פרומן".[41]

בביקורת חריפה נוספת נטען כי המדינה ההרצליאנית התל אביבית שתוקם לפי חזונו הליברלי של פרומן תישא סממנים ברורים של דחיית ישראלים רבים: "...מדינה המושתתת, לתפישתו, על חזון 'מדינת היהודים' של הרצל, אך תיועד לאנשים שאינם מגדירים את עצמם יהודים; וכאמור, אולי גם מדינה עברית, אך כזאת הדוחה מעליה את הרבדים ההיסטוריים של השפה".[42]

ב'הארץ' הופיעה כתבה היסטורית על פעילותיה ומורשתה של שרה שנירר – מקימת תשתית השכלה נשית בעולם החרדי בפולין של שנות ה־20. בכתבה צוינה ההקבלה של שנירר להרצל בכל הקשור לחזונה ולמימושו.[43]

יוסי קליין סקר את תופעות ה"עמימות" וה"הצפה", כפי שהן באות לידי ביטוי בתקשורת הישראלית הסוקרת את התהליכים הפוליטיים בארץ. בהמשך, העביר קליין ביקורת על הצבא, המתנחלים והפתרון המדיני עם הפלסטינים. בסיום הכתבה נטען: "...חזון שתי המדינות איננו ריאלי, אבל חזון מטבעו איננו ריאלי עכשיו, כמו שהמדינה היהודית שלנו לא דומה לחזון

39 רהט, מנחם. "לשנה טובה תכתבו ותחתמו". *מצב הרוח* (23.9.2022), עמ' 12.
40 פרומן, רם. "הקו המחבר בין בן גוריון לבן־גביר". *הארץ* (25.9.2022), עמ' 19.
41 בהט, מרדכי. "הרצל כנראה לא הבין". *הארץ* (29.9.2022), עמ' 11.
42 בן־ארי, יואב. "בגטו של פרומן". *הארץ* (29.9.2022), עמ' 11.
43 סניור, אושר. "מייסדת בית יעקב הייתה ההרצל שלנו". *הארץ* (25.9.2022), עמ' 18.

מדינת היהודים של הרצל. בחזון של לפיד, גם אם הוא עצמו לא מאמין בו, יש תקווה לעתיד טוב יותר...".[44]

ב'הארץ', על רקע ביקורת חריפה של המצב הפוליטי־מדיני־חברתי בארץ, הופיעה כתבה לזכרו של בועז עברון. בין השאר צוין, כי: "לבועז עברון לא היו אשליות, לא לגבי האומה העברית הישראלית שנמצאת במאבק על עצם חייה מול ציונות שאינה עוד תנועת שחרור לאומית־חילונית שהושתתה על חזונו של הרצל, וכתוצאה מכך גם לגבי השלום עם שכנינו...".[45]

44 קליין, יוסי. "על תקווה לא מדברים". *הארץ* (29.9.2022), עמ' 11.

45 חכים, שמעון. "העסק כנראה אבוד". *הארץ – תרבות וספורט* (30.9.2022), עמ' 4.

אוקטובר 2022

במוסף 'ג'רוזלם פוסט' לעולים חדשים הופיעה כתבה על ההיסטוריה של תל אביב. בין השאר צוין בה, כי שמה של העיר ניתן לה בהשראת תרגום הספר 'אלטנוילנד' מאת הרצל.[1]

דוד פיין הדגיש את חשיבותה של הציונות הדתית עבור מדינת ישראל והתנועה הציונית. בין היתר טען פיין, כי אפילו הרצל נחשף לציונות דרך סבו, שהיה תלמידו של הרב יהודה בן שלמה חי אלקלעי ושאר הרבנים, שהעמידו תשתית ציונית המבוססת על ההלכה היהודית עוד כחמישים שנה לפני קונגרס בזל.[2]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבה על "מבנה הקזינו" של בזל, שבו נערך הקונגרס הציוני הראשון, ועל האדריכלים שעמלו על שיפוצו ושאחראים על שיפוצם של לא מעט מבנים היסטוריים אחרים בעיר.[3]

ב'הארץ – תרבות וספרות' הופיעו ציטוטים מצוואתו של דוד פרישמן שהתגלתה לאחרונה.[4] כנספח לצוואה, הוסיף יצחק בר־יוסף הסבר קצר שסקר את חייו, מצעו ומורשתו של פרישמן. בין היתר נכתב על פרישמן, כי: "את חיבת ציון השווה להתעוררות המשיחית בתקופת שבתי צבי ואת הציונות המדינית של הרצל ביטל לחלוטין...".

לקראת סוכות פרסם מרכז הרצל בירושלים מספר פעילויות לילדים ומבוגרים. ביניהם: סיורים מודרכים במרכז הרצל ומפגש אורקולי עם חוזה המדינה – "האיש והאגדה" – במוזיאון הרצל.[5]

---

1 "תל אביב". *The Jerusalem Post Ivrit* (1.10.2022), p. 13.

2 Fine, David. "A need for strong religious Zionist political representation". *The Jerusalem Post* (2.10.2022), p. 10.

3 קרימולובסקי, מירי. "בבזל הימרתי על הבניין הנכון". *הארץ – גלריה* (2.10.2022), עמ' 9.

4 פרישמן, דוד. "מתוך הערותיהם השונות של הפרופסורים הנועצים עלי מעת אל עת, אני מכיר שהסכנה מרובה". *הארץ – תרבות וספרות* (4.10.2022), עמ' 1.

5 "בחזרה לעתיד". *מקור ראשון – טיולים* (7.10.2022), עמ' 12, 14, 16; "בסוכה של הרצל". *מקור ראשון – טיולים* (7.10.2022), עמ' 45.

ב'ג'רוזלם פוסט' הופיעה כתבת פרסומת למחזמר 'המקֶוה – מוזיקה ומונולוגים מהמעמקים'. הכתבה נפתחה באמירתו המפורסמת של הרצל: "אם תרצו, אין זו אגדה".[6]

ב'מעריב מקומונים – ירושלים' הופיעה פרסומת מחמיאה לספרו החדש של משה לונה, 'המסע המשולש': "רומן ביכורים נועז, חתרני וחריף וספר הרפתקאות יוצא דופן, שבו מתוארים בצורה מוחשית ימי ראשית הציונות ומוארים באור מפתיע ומטריד". הרצל מסתתר ברומן תחת הכינוי "ד"ר הנדריק זליג באומן" ומוצג בנרטיבים חלופיים של האתוס הציוני.[7]

ב'ג'רוזלם פוסט' הופיע תקציר נאומו של סטיב אדלר, נשיא בית הדין הציוני הגבוה, שאותו נשא בכנס לציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל. בין היתר, הזכיר אדלר את 'מדינת היהודים', שבו חזה הרצל מדינה אוטופית, המושרשת על צדק ושוויון, דמוקרטיה בעלת חוקה, חוקים ומערכת משפט מתקדמת.[8]

דן מירון הצדיק את ביקורתו על הרומן 'הספר האדום' מאת אסף ענברי. בין שאר הטענות, סבר מירון כי אין מדובר ב"רומן היסטורי" בנוסח 'מר מאני' של א. ב. יהושע, "...כשהרופא הירושלמי ד"ר משה מאני נקרא לשעה קצרה לחדרו של הרצל בבניין הקונגרס הציוני בבזל כדי שיגיש טיפול רפואי...". בשונה מספרו של ענברי, הרצל משמש דמות רקע מרוחקת, כאשר במרכז עומדים המאנים והאנשים המעורבים בחייהם.[9]

בגרסה העברית[10] והאנגלית[11] של העיתון סקר אלוף בן את תרומותיהם של הרצל ובן גוריון לציונות, למדינת ישראל ולחברה בה; ועמד על הנצחתן המובהקת בארץ. עם זאת טען, כי דווקא אליעזר בן יהודה תרם הרבה יותר ליצירת הזהות הישראלית, בין היתר בעזרת שפה שיכולה לחבר בין יהודים לערבים ובין חילונים לדתיים.

בסדרת טלוויזיה חדשה, המופקת מטעם משרד החינוך ברוח סדרת המופת 'עמוד האש' – שסקרה את תולדות הציונות משנת 1896, ימי חזונו

---

6 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (6.10.2022), p. 12.

7 גלילי, יהורם. "נרטיב חלופי לסיפורו של חוזה המדינה". *מעריב מקומונים – ירושלים* (7.10.2022), עמ' 10.

8 Adler, Steve. "Zionism and the law". *The Jerusalem Report* (21.9.2022), p. 24.

9 מירון, דן. "ואף־על־פי־כן: פורנוגרפיה". *הארץ – תרבות וספרות* (7.10.2022), עמ' 4.

10 בן, אלוף. "והאב המייסד של ישראל הוא... בן יהודה". *הארץ* (9.10.2022), עמ' 15.

11 Ben, Aluf. "And Israels founding father is... Eliezer Ben Yehuda". *Haaretz* (21.10.2022), p. 6.

של הרצל ועד הקמת מדינת ישראל – תוצג תרומת יהדות המזרח לציונות ולהקמת המדינה.[12]

אביגדור ליברמן הביע התנגדותו לתיקון ב"חוק השבות" ונתן מספר דוגמאות כיצד הלובי הפוליטי־דתי של הרבנים הקשה על יהודים וצאצאיהם להשתקע ולהתקדם בארץ. בין השאר טען ליברמן, כי ב'מדינת היהודים' חזה הרצל את הקונפליקטים שבין פוליטיקה להלכה; הוא הבין שהדת הינה הגורם המאחד, אבל עם כל הכבוד כלפיה היא לא צריכה להיות קשורה לניהול המדינה.[13]

יעקב חגואל עמד על המחלוקות בתנועה הציונית שנרשמו לפני 125 שנה ושעדיין קיימות כיום. חגואל השתמש בכמה ציטוטים מאת הרצל שחזה את המחלוקת הפוליטיות־חברתיות בתוך ספרו 'מדינת היהודים'; וגם סיים את כתבתו באמירתו של הרצל, הקוראת לאיחוד העם היהודי.[14]

גול כלב סבור כי ציונות הפכה לעוגן ולמרכיבה העיקרי של היהדות. בין היתר, תוך שילוב ציטוטים מאת הרצל, טוען הכותב כי הציונות המודרנית שהרצל עמד בבסיסה תהפוך ליהדות גרסה 3.0, תספק את התשובה לאנטישמיות ותגרום גם לתיקון עולם.[15] בכתבת המשך חזר כלב על אותו הרעיון, ציטט שוב את הרצל, השווה אותו למשה רבנו, הדגיש את שורשיה ההומניים של הציונות ושל חזונו של הרצל וגם הזכיר את הוגי הדעות האירופיים־נוצריים שניבאו את הרעיון הציוני ואת סגולתו "להביא אור לגויים".[16]

ב'מקור ראשון' ערכו ישי פלג ורועי קדם ניתוח טקסטואלי של "הבלדה על יואל משה סולומון" מאת יורם טהרלב, ומצאו בה לא מעט הקשרים והפניות למיתוסים ציוניים. כך, בין השאר, טענו כי השורות "אולי היה זה רק חלום אולי רק אגדה" מתייחסות לחזונו של הרצל ומפנות לציטוט מתוך 'אלטנוילנד'.[17]

---

12 טרבלסי־חדד, תמר. "עמוד האש ממזרח". *ידיעות אחרונות* (13.10.2022), עמ' 4.

13 ליברמן, אביגדור. טור מאת אביגדור ליברמן. *מגזין אילת LIVE* (14.10.2022), עמ' 4. (רוסית)

14 Hagoel, Yaakov. "Zionism: The beating heart of Jewish life for the past 125 years". *The Jerusalem Post – magazine* (14.10.2022), pp. 18-19.

15 Kalev, Gol. "A shift in global consciousness of what is Judaism". *The Jerusalem Post — magazine* (14.10.2022), pp. 8-9; Kalev, Gol. "Zionism is becoming the anchor of Judaism". *The Jerusalem Post – int* (21.10.2022), pp. 10-11.

16 Kalev, Gol. "Anti-Zionism is anti-humanity". *The Jerusalem Post – magazine* (28.10.2022), p. 36.

17 פלג, ישי; קדם, רועי. "הולדת המיתוס". *מקור ראשון – דיוקן* (14.10.2022), עמ' 41.

ב'מקור ראשון' פורסמו פרקים מיומנו של נחום וילבוש – חבר המשלחת הציונית לאוגנדה. לצד פירוט מורשתו, תואר הרקע של "קונגרס אוגנדה" ושיקוליו של הרצל בעקבות ההצעה הבריטית שקיבל והביקורת הציונית שבה נתקל.[18]

ב'הארץ' סיכמו אבי שילון ויוהנס בקה את מחקרם בכתבה שדנה ב"התמזרחות" של החברה הישראלית, וזאת תוך כדי שימוש בדוגמאות של תופעות דומות במהותן מהארץ ומהעולם (בדגש על האיים הקריביים). בין היתר ציינו הכותבים: "...הדמיון לחברות הקראוליות חזק גם בהקשר של השוואה בין החשש של אבות ההתיישבות האירופית באיים הקריביים מהתבוללות בתרבות 'הטרופית המקומית', שנתפשה כנחותה, לבין החשש של מנהיגי הציונות, מהרצל ועד בן גוריון, מפני 'לבנטיניזציה'".[19]

נעמה ריבה כתבה על מוזיאונים יהודיים בעולם ועל חלקם במאבק באנטישמיות ובתנועת ה־BDS. הרצל הוזכר בכתבה בהקשר לפריט שכנראה היה שייך לו – האופניים שהוצגו במוזיאון היהודי בווינה.[20]

ב'סגולה' נסקרו המאבקים הפוליטיים בין כוחות הימין ושמאל ויצירת "כוחות המרכז" למיניהם בתנועה הציונית ובמדינת ישראל. בין השאר, צוינה הציונות הסינתטית, שאותה הוביל חיים ויצמן אחרי פטירתו של הרצל, ושנועדה לקרב בין יהודי המזרח לבין יהודי המערב.[21]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבת פרסומת ל'סיפורים פילוסופיים' מאת הרצל, אוסף סיפורים קצרים שנכתבו לפני תחילת דרכו הציונית. הסיפורים אינם מוכרים לקורא העברי. תוכניהם של סיפורים אחדים הוצגו על רקע קורות חייו של הרצל מהתקופה הטרום־ציונית שלו. "...יש נתק חריף בין דמותו של הגיבור הציוני שאותה הנחילה לנו מערכת החינוך ובין הסופר הבוהמיין המשתקף בסיפורים". אין בסיפורים הללו "...שמץ של מורשת יהודית. יש בהם תיאורים משעשעים, אבל אין בהם עומק ספרותי...".[22]

לקראת הבחירות המתקרבות, ביקר אהוד ברק את מצעו, מדיניותו ושיטותיו המפוקפקות של ראש האופוזיציה בנימין נתניהו; כמו כן חשף לכאורה את סילופיו את דברי יריביו וקודמיו. בין השאר, על מנת להדגים

18 "זו ארצנו?" *מקור ראשון – דיוקן* (14.10.2022), עמ' 1, 14-17.
19 שילון, אבי; בקה, יוהנס. "הציונות, גרסת הקריביים". *הארץ* (16.10.2022), עמ' 11.
20 ריבה, נעמה. "מוזיאון בשבילנו ובשביל אלה שמתעניינים בסיפור שלנו". *הארץ – גלריה* (16.10.2022), עמ' 8, 9, 13.
21 "בחיפוש אחר מרכז". *סגולה* (18.10.2022), עמ' 10.
22 אילני, עפרי. "אם תרצו, זו בהחלט אגדה". *הארץ – גלריה* (21.10.2022), עמ' 68.

את הסוגיות הערכיות הבעייתיות של נתניהו, צטט ברק את הרצל: "הציונות הוא אידיאל אינסופי...".[23]

פרופ' רמי קמחי עמד על הסכנה לכאורה ש"האשכנזים, המנווטים את המדינה, יהפכו שוב ללא לאומיים וימחלו על כבודם, כמו בהסכם עם לבנון". קמחי הזכיר את סוגיית הכבוד והתגבשות הזהות היהודית בקרב יהודי ספרד, לעומת הבעייתיות שלה בקרב אשכנזים, עמד על היותם של שפינוזה והרצל ספרדים, ובין השאר הזכיר את המחזה של הרצל שבו גיבורו הראשי – יהודי – מגן על כבודו בכך שיוצא לדו־קרב.[24]

ב'גלובס' הופיע נאומו המתומצת של ד"ר יואב הלר, שאותו השמיע בוועידת ישראל לעסקים. לטענתו, אחת הבעיות של ישראל היא ש"...איבדנו את היכולת לדמיין מציאות אלטרנטיבית. הרצל לא היה חוזה המדינה, אלא הוזה המדינה...".[25]

ב'שבע' כתבה חנה קטן על התפיסה המשתנה כלפי העבודה בחברה המודרנית. את המאמר התחילה מציון חזונו של הרצל ומזה של הפילוסוף סולון מלידיה.[26]

ב'מעריב' ביקר דרור רפאל את תוכני השיחה בין אראל סג"ל לראש האופוזיציה בנימין נתניהו. בפודקאסט התברר שנתניהו "אינו קורא ספרים עלילתיים אלא ביוגרפיות, מתרשם ללא הרף מהרצל, ויצמן, אהרונסון וז'בוטינסקי... משלב את המילה אביו בכל מספר שני... אביו הוא כמו הרצל... סבו הוא כמו ויצמן...". כמו כן, "...נתניהו מספר על כך שהרצל ידע לדרוש בפגישותיו מדינה", וסג"ל חייב להגיב ב"גם אתה, אדוני, ידעת לדרוש את מה שאתה רוצה מהאמריקנים".[27]

ב'הארץ' הביעה נרי ליבנה את דעתה על מערכת הבחירות בישראל ואת חששה מעליית כוחות הימין הקיצוני שתאיים על הדמוקרטיה. בין היתר כתבה: "...גזענות איננה דעה לגיטימית, והפופולריות שצוברת המפלגה הזאת, המחרידה בעיניי, היא סוף המדינה וגם סוף הציונות כפי שראו אותה גם הרצל וגם ז'בוטינסקי".[28]

---

23 ברק, אהוד. "אל תתנו את קולכם לאיש עם ה'משולש'". *הארץ* (21.10.2022), עמ' 21.

24 קמחי, רמי. "האשכנזים, הלאום והכבוד". *הארץ* (25.10.2022), עמ' 11.

25 ארץ, עידן. "ד"ר יואב הלר: 'איבדנו את היכולת שלנו לדמיין מציאות אלטרנטיבית'". *גלובס* (27.10.2022), עמ' 10.

26 קטן, חנה. "העבודה כבר לא חיינו". *בשבע – השבועון לציבור הדתי* (27.10.2022), עמ' 18.

27 רפאל, דרור. "בין העבר להווה". *מעריב – המוסף* (28.10.2022), עמ' 61.

28 ליבנה, נרי. "העם הנבחר". *הארץ – מוסף הארץ* (28.10.2022), עמ' 55.

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבת ביקורת על ספר הקומיקס של שי צ'רקה, 'ציפורים בראש של הרצל'. לטענת המבקרת, על אף האיורים הנהדרים של צ'רקה, הספר "נופל בין שני הרצלים – הרצל חוזה המדינה והרצל האדם... הרצל החוזה מתואר כשהוא רץ ממקום למקום ומנסה לגייס תומכים לתוכניותיו... אבל לא מסופר כלל מה הייתה משנתו בנוגע לבית הלאומי... ואילו הרצל האדם אמנם מתואר כאקסצנטרי, אבל הרבה חומרים עסיסיים צונזרו – למשל, מחלת הסיפיליס שלו, מחלת הנפש של אשתו, התמכרותו בגיל צעיר להימורים או תפקודו המפוקפק כאיש משפחה".[29]

29 רודנר, עופרה. "לקלף את השכבות". *הארץ – גלריה* (28.10.2022), עמ' 76.

נובמבר 2022

ביום הבחירות שאל יובל נח הררי ב'ידיעות אחרונות': "למי הרצל היה מצביע?" הררי ציטט מ'אלטנוילנד' של הרצל, והגיע למסקנה שהרצל היה בעד סובלנות, כאשר כוחות קנאים, דתיים וגזעניים במערכת הבחירות שתיאר ספגו אצלו מפלה קשה.[1]

ד"ר אדם אקרמן תיאר את ביקורו בארכיון המדינה ועמד על שיפורים רבים שנעשו בגנזך הלאומי של המדינה לטובת הציבור. בין השאר ציין הכותב, כי בין הפריטים של הארכיון מופיעה "...תוכנית ביקורו של הקיסר וילהלם השני בארץ, כולל גם פגישתם בירושלים עם המשלחת הציונית בראשותו של בנימין זאב הרצל."[2]

ב'שבתון' הביא יעקב ספוקויני דוגמאות לכמה דמויות היסטוריות מכוננות שפעלו נגד הזרם. לצד אברהם אבינו, הזכיר ספוקויני את הרצל וז'בוטינסקי וציטט מדבריהם.[3]

במסגרת "שיחה מקומית עם ילידי בת־ים", טען עו"ד אלירן לנדסמן, כי היה מארגן פגישה בהזמנה עם הרצל – "היזם שיסד את הפרויקט הלאומי המורכב ביותר, והגשים חלום של עם – מדינת היהודים".[4]

אלוף בן כתב ב'הארץ' על הפסדו של השמאל הציוני בבחירות ועל חלקה של מפלגת בל"ד בהתרסקותו. בין השאר טען הכותב: "בהחלטה לרוץ לבד ונפילתה מתחת לאחוז החסימה, בל"ד השתחררה גם מהדילמה... איך להתנגד לציונות ולמדינה היהודית, ובכל זאת לבוא בבוקר לעבודה בכנסת תחת תמונתו של הרצל...".[5]

---

1 הררי, יובל נח. "למי הרצל היה מצביע". *ידיעות אחרונות* (1.11.2022), עמ' 8.

2 אקרמן, אדם. "האוצר הלאומי לדורות". *BigTime 60 – החיים הטובים* (1.11.2022), עמ' 22-23.

3 ספוקויני, יעקב. "איש נגד הזרם". *שבתון* (4.11.2022), עמ' 30.

4 כהן־אולאי, חופית. "שיחה מקומית". *ידיעות חולון* (4.11.2022), עמ' 8.

5 בן, אלוף. "תבוסה כפולה". *הארץ* (4.11.2022), עמ' 4.

מייסד ונשיא הקונגרס הישראלי, חיים טייב, כתב על תפקידו ההיסטורי של הקונגרס הציוני ושל הרצל, ציטט מנאומיו של חוזה המדינה והזכיר את מטרותיו של הקונגרס הישראלי בכל הקשור להובלה ולחיזוק החוסן החברתי של מדינת ישראל.[6]

ב. מיכאל תיאר כמה מזיכרונותיו לאחר כיבוש השטחים ב־1967 והמאבק הרעיוני נגד הכיבוש, הלאומנות ו"ארץ ישראל הגדולה" שאותו קידם. בחלק השני של הכתבה, על רקע ציון ניצחונה של מפלגת הימין של "בן־סמוטץ' וגזעניו", ציין מיכאל כמה אירועים היסטוריים מתולדות הציונות ואת דבריהם של אישים מפורסמים על אודות אופי המדינה היהודית שצפויה לקום, למשל: "1902. הרצל מבקש את תמיכת הלורד רוטשילד בציונות. רוטשילד משגר תשובה: 'אומר לך בכנות שאראה בפלצות את הקמתה של מושבה יהודית טהורה כפשוטו.. מושבה שכזאת תהיה גטו עם כל הדעות הקדומות של גטו. מדינונת יהודית קטנונית, אורתודוקסית ולא ליברלית, שתדחה מקרבה את הלא־יהודים והנוצרים'".[7]

דוד פרסונס, סגן יושב ראש ICEJ, סיכם את המפגש בין נציגי התנועה הציונית לבין הציונים הנוצריים, וזאת על רקע אירועי הכנס לציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל. בין השאר, צוינה יחסם המחמיא של ארגונים נוצריים כלפי הרצל והציונות.[8]

ב'הדסה מגזין' כתבה רודה סמולוב על השתתפותה בכנס לציון 125 שנה לקונגרס הציוני הראשון בבזל; הזכירה את ספר הביוגרפיה של הרצל מאת עמוס אילון בכל הקשור להופעתו של חוזה המדינה בכנס ותוכניותיו; תיארה את תולדות הרעיון הציוני ומלאכת קידומו מאז ימי הרומאים, דרך הרצל עד ימינו; וסיימה בכך שהופתעה מהיעדר ה"דרס־קוד" באירועים, אם כי סברה כי הרצל היה מבין את השינוי לטובה בפסיכולוגיה של היהודים.[9]

לציון 70 שנה לפטירתו של חיים ויצמן, ציינו ב'ידיעות אחרונות' את עיקרי תולדות חייו. ביניהם, היותו של ויצמן פעיל ציוני נלהב והשתתפותו בקונגרס הציוני השני בשנת 1898 יחד עם הרצל.[10]

---

6 טייב, חיים. "אין זו אגדה". *סיגד* (7.11.2022), עמ' 8.

7 מיכאל, ב. "זיכרונות מימי פרוץ החולירע". *הארץ* (8.11.2022), עמ' 2.

8 Parsons, David. "ICEJ Marks 125th Anniversary of First Zionist Congress". *Word from Jerusalem* (8.11.2022), p. 22.

9 Smolow, Rhoda. "What's in a Name?". *Hadassah Magazine* (8.11.2022), p. 6.

10 חילאי, סיון. "תחנות חייו". *ידיעות אחרונות* (9.11.2022), עמ' 16.

ב'זמן קיבוץ' כתב מוקי צור על הדואר בארץ ישראל בתקופת החלוצים. בין השאר, ציין כי בתקופת השלטון העות'מני פעלו בארץ כמה סוכנויות דואר מתחרות. כמו כן "...פעלו בארץ דואר אוסטרי, רוסי. כשהגיע הקייזר הגרמני לביקור ב־1898, הביקור שאליו הצטרף הרצל, נפתחה גם סוכנות דואר גרמנית".[11]

ב'סגולה' הופיעה ביקורת קצרה על ספרו של משה לונה 'המסע המשולש'. לדברי המבקר האלמוני, הדמות הראשית בסיפור אינה הרצל, וגם קישור העלילה לציונות לא מוצדק. "התיאור מצליח להחזיק את הקורא במתח בזכות ההבטחה לאמירה כלשהי על ראשית הציונות, הבטחה שאינה מתממשת בסוף".[12]

בערב הוקרה לעובדי הטכניון ציין המשנה לנשיא והמנכ"ל היוצא פרופ' בועז גולני, כי הטכניון יחגוג בקרוב מאה שנים לפעילותו, סמוך לחגיגת 125 שנה לפרסום ספרו של הרצל 'מדינת היהודים'. לדבריו, "...בכל בוקר אני לא רק מתייצב במקום העבודה אלא משתתף במפעל המדהים שהתחיל הרצל ב־1897".[13]

ב'הארץ' ביקר דימיטרי שומסקי את כתבתו של פרופ' רמי קמחי, בה טען כי כבוד הלאום היהודי נפוץ בקרב יהודים ספרדיים, וזאת לעומת המתרחש בקרב האשכנזים. שומסקי האשים את קמחי בגזענות, ובין היתר טען: "...במיטת הסדום של קמחי, שלתוכה הוא מנסה להכניס את ההיסטוריה היהודית לדורותיה, יש יותר מקורטוב של שיח גזעני־ביולוגיסטי, המגיע לשיא הגרוטסקיות נוכח תיאודור הרצל. הרצל, כך עולה במשתמע מדבריו של קמחי, הוביל את הציונות המדינית משום שסבו היה... הרב הספרדי מבשר הציונות...".[14]

ב'מקור ראשון' הופיע סיפורו מאבקו של האמן דוכי כהן נגד האנדרטה המוצבת מול בית המשפט העליון בירושלים. לתוך הסיפור הזה שולב זה של הסופר אליהו יהושע לבנון – שכהן רכש את ספרו בנושא דת והנצחה, ואימץ את עמדותיו בנושא זיכרון והנצחה בתרבות היהודית. הרצל הופיע בכתבה כנקודת ציון לפעילותו של האדריכל אשר חירם: "...הוא תכנן את הר הרצל ואת המצבה הצבאית ואנדרטאות נוספות...".[15]

---

11 צור, מוקי. "הו כנרת שלי". *זמן קיבוץ* (10.11.2022), עמ' 22.
12 "המסע המשולש". *סגולה* (14.11.2022), עמ' 73.
13 משה, גראו; משה, יאיר. "גוונים רבים להצלחה". *מגזין הטכניון* (18.11.2022), עמ' 14-15.
14 שומסקי, דימיטרי. "היסטוריה ללא כבוד". *הארץ* (13.11.2022), עמ' 11.
15 זית, אביגיל. "לך תזכור". *מקור ראשון – מוצ"ש* (11.11.2022), עמ' 43-45.

מיכה גודמן סקר את ספרו האוטוביוגרפי של בנימין נתניהו. לא פעם הודגשה בטקסט השפעתם של ז'בוטינסקי והרצל על המחבר ועל אביו.[16]

לרגל זכייתו של נתניהו בבחירות, הדגיש אראל סג"ל את הישגיו ההיסטוריים של הרצל, את דרכו הציונית של ז'בוטינסקי, את פעילותו של יוני נתניהו ושל אביו. מכל אלה, לדברי הכותב, נוצק בנימין נתניהו, שבדומה לקודמיו נלחם במתנגדים ומגיע יחד עם עַמו לניצחונות.[17]

הנשיא לשעבר דונלד טראמפ הופיע בכנס של "ארגון ציוני אמריקה" (ZOA). באירוע הוענקה לו המדליה של תיאודור הרצל. בנאומה, הדגישה זוכת העבר במדליה (מרים אדלסון) ששמו של טראמפ, בדומה לזה של הרצל, מקשט את ההיסטוריה היהודית וימשיך לשחק בה תפקיד אֶפִּי.[18]

במרכז בגין יוצגו כתביו של הרצל – שלושה כרכים, כולל יומנו האישי, מחזותיו ומאמריו.[19]

לקראת כ"ט בנובמבר, סקר גיל טרוי את הרעיון הציוני של הרצל, את חזונותיו, את דאגתו מהאנטישמיות האירופית ואת תרומתו לאיחוד העם היהודי. כמו כן, בין היתר, השווה טרוי את כוחו של הרצל לזה של לוק סקייווקר (גיבור הסרט 'מלחמת הכוכבים').[20]

16 גודמן, מיכה. "הישרדות". *מקור ראשון – שבת* (11.11.2022), עמ' 18-23.

17 סג"ל, אראל. "האינטואיציה היהודית ניצחה". *ישראל היום! – השבוע* (11.11.2022), עמ' 273.

18 Henry, Jacob. "No sign of dissatisfaction as ZOA honors Trump". *The Jerusalem Post* (15.11.2022), p. 6.

19 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (23.11.2022), p. 13.

20 Troy, Gil. "November 29, 1947: Herzl's Zionist idea goes global 75 years ago". *The Jerusalem Post* (23.11.2022), p. 9.

דצמבר 2022

במכתבו למערכת 'הארץ' ביקר רימון לביא את מאמרו של ישראל הראל. במאמר של הראל נטען כי פועלם של כצנלסון, בן גוריון ומפ"ם להקמתה ולביסוסה של מדינת ישראל בשנותיה הראשונות תואם את הרוח הנוכחית יותר מהחזון של הרצל, בורוכוב וז'בוטינסקי.[1]

ב'עולם קטן' המשיך משה נחמני בסדרת המאמרים שסוקרים את שורשיה של הציונות ואת מייסדיה הדתיים. בטור המאה במספר, הדגיש הכותב בין השאר את זיקתו של הרצל לדת והשפעת הרבנים על חזונו.[2]

ב'גלובס' ראיין דני זקן את דני איילון. במאמרו סקר זקן את רעיונותיו והזכיר את ספרו החדש של איילון, בו הוא מזהיר מעלייתו של הימין המשיחיסטי ומהידרדרות היחסים עם הפלסטינים והעולם הערבי. בין השאר, כדי לבסס את טענותיו על הצורך לשנות את הנרטיב הישראלי המודרני, הזכיר איילון את אבות הציונות (הרצל, ז'בוטינסקי, בן גוריון, כצנלסון). אבות הציונות הללו כתבו רבות על זהותה העתידית של המדינה, זו היהודית והדמוקרטית שאמורה להבטיח זכויות יסוד של אזרחים ומיעוטים.[3]

לרגל ציון 120 שנה להיווסדותה, השיקה קק"ל תערוכה סמוך לביתו של הרצל בבודפשט.[4]

ראש עיריית עכו, שמעון לנקרי, כתב ב'מעריב' על הנסיבות, הביטויים וההשלכות של איבוד המשילות בישראל. את כתבתו סיים באמירתו של הרצל: "הציונות היא אידיאל שאין לו סוף".[5]

במאמרו ב'ידיעות אחרונות' צופה ארי שביט את "מחאת המיליון" נגד הימין הקיצוני, ואף קורא למחאה שלדבריו: "...חייבת להציג ברית

---

1 לביא, רימון. "נביאי השקר האמיתיים". *הארץ* (1.12.2022), עמ' 15.
2 נחמני, משה. "מייסדי הציונות". *עולם קטן* (2.12.2022), עמ' 14-16.
3 זקן, דני. "אנחנו לא מבינים שניצחנו וממשיכים לשלוח את ילדינו להרוג ולהיהרג". *גלובס – המגזין* (2.12.2022), עמ' 14-16.
4 כהן, משה. "תערוכה לתולדות הציונות בבודפשט". *מעריב – השבוע* (4.12.2022), עמ' 24.
5 לנקרי, שמעון. "מקלות וגזרים". *מעריב – המגזין* (5.12.2022), עמ' 3.

לאומית־ממלכתית של אנשי ימין, מרכז ושמאל. אל מול הקנאות הלאומית אשר מחללת את מורשת הרצל – עליה לדבר בשם הרצל".[6]

ב'ג'רוזלם פוסט' סקר מיכה גודמן את ספרו האוטוביוגרפי של בנימין נתניהו, 'ביבי – סיפור חיי'. לא פעם הודגשה בטקסט השפעותיהם של רעיונותיהם של ז'בוטינסקי והרצל על המחבר ועל אביו.[7]

עשור לאחר מות אשתו ענת חוזר גידי גוב לשיחה האחרונה עימה. באחת התשובות ציינה ענת: "...החשבתי את עצמי ציונית ואני עד היום מחשיבה את עצמי ציונית, לפחות על פי הרצל, או אחד העם ובובר...".[8]

ב'המקום' כותב ישי הבלין בהרחבה על הרב יצחק ברויאר והשקפותיו, בדגש על רצונו להעביר את מרכזי התורה לארץ ישראל ולכונן מדינה שמנוהלת על פי התורה. בהקשר להרצל צוין כי ברויאר היה ידוע במאמרים שפרסם נגד הציונות, נגד הרצל ונגד "המזרחי", כי הוא חשב שהרצל הבין משהו על היהדות שהיהדות הרפורמית לא הבינה – שהיהדות היא עם, אם כי הרצל לא הבין מה התוכן הפנימי של העם הזה. "הרצל והציונות חשבו שההגדרה הלאומית של עם ישראל דומה לזו של כל העמים. הם לא הבינו שהעם היהודי הוא 'בריאה חדשה בהיסטוריה', כמו שכתב לפני כן הרב הירש".[9]

במוסף 'מעריב' פורסמה כתבה לציון מאה שנה למותו של אליעזר בן יהודה. לצד ציון רעיונותיו, פועלו, הישגיו וכישלונותיו, צוטטו בכתבה קטעים ממכתביו של בן יהודה, בהם התייחס להרצל לאחר המפגש איתו ובעקבות נאומיו בקונגרסים. ביניהם: "מה שחסר לד"ר הרצל הוא לב, אף כי לפי שמו היה צריך שיהיה לו לפחות לב טוב..."; "ד"ר הרצל שונא ומתנגד גמור לנשים ובכל פעם שהוא מוצא הזדמנות, הוא שולח בהן את לשונו ומדבר בהן בזלזול גדול". בקונגרס אוגנדה בן יהודה דווקא צידד בהרצל וכתב: "...הרצל גם גורדון צוהלים – מקלט, בית".[10]

---

6 שביט, ארי. "מחאת המיליון". *ידיעות אחרונות* (8.12.2022), עמ' 20.

7 Goodman, Mikah. "The Netanyahu Paradox". *The Jerusalem Post — magazine* (9.12.2022), pp. 1-2, 7-9.

8 שקד, רענן. "הגעגוע הוא נתון קבוע, בסיסי...". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (9.12.2022), עמ' 1, 54-58, 60.

9 הבלין, ישי. "תורה עם דרך ארץ ישראל". *המקום – מגזין לחרדים* (12.12.2022), עמ' 52-59.

10 ספיר ויץ, כרמית. "ברית מילים". *מעריב – המוסף* (16.12.2022), עמ' 22-27.

ב'גלובס' שיבח יואב קרני את פועלו של בן יהודה והציע לראות בו "...שווה ערך להרצל. זה יסד את הציונות המדינית, וזה את העברית המדינית...". עוד ציין קרני, כי הרצל לא כתב על השפה העברית ב'אלטנוילנד'.[11]

'ידיעות אחרונות' חשפה אחד מדפי המילון של בן יהודה שחולץ מביתו בירושלים בפרעות תרפ"ט ושכיום "מוחזק אצל אספן אמנות וממוסגר בביתו בין החתימות של חוזה המדינה הרצל והנדבן משה מונטפיורי".[12]

ד"ר ישראל לייטמן הצביע על היעדר המוטיבציה של המתגייסים לשרת כלוחמים ביחידות קרביות, אם כי ציפה ל"סיבוב מפתיע בדרך". לדעתו, מיעוט המשרתים הקרביים הוא תוצר של המחלוקת הקיימת באומה, וזה לא סימן מדאיג לשבירת הרוח הציונית, כיוון שאפילו בתקופתו של הרצל הרוח הזו לא הייתה שלמה. לדעת לייטמן, הרצל אומנם עשה רבות עבור התנועה הציונית והקמת המדינה, אבל "הציור הרוחני של הציונות נעדר משם...".[13]

ב'ישראל היום!' ברובריקה של "ציטוט ביום" הופיע המשפט שכתב הרצל ב'מדינת היהודים': "לכן אני מאמין כי דור של יהודים נפלאים זה יצמח מן האדמה. שוב יקומו המכבים".[14]

ב'ידיעות אחרונות' בחרה סימה קדמון באליעזר בן יהודה כ"איש השנה". לצד טיעוניה הרבים בעד הבחירה, ציינה קדמון בסוף הכתבה: "...כששנאה מאיימת להחריב את הנס הציוני שחלם משוגע אחד, בנימין זאב הרצל, כשהקרע בעם הוא אולי הקשה ביותר שידענו – העברית היא אחד התפרים האחרונים שעוד מחזיקים אותנו יחד".[15]

ב'שישי בגולן' התמקד אורי הייטנר במורשת המכבים, נתן את פרשנותו לשירו של שאול טשרניחובסקי "אומרים ישנה ארץ", הזכיר את השימוש במכבים בפואמה של ביאליק שכתב לאחר פרעות קישינב ובשירו "הקימו הדור, חשפו אור", וסיים בציטוט של הרצל מתוך 'מדינת היהודים': "לכן אני מאמין, כי דור של יהודים נפלאים יצמח מן האדמה. שוב יקומו המכבים!"[16]

---

11 קרני, יואב. "מאה שנה למותו של אליעזר בן יהודה: וזה היה החלום". *G גלובס – מגזין* (16.12.2022), עמ' 10, 12.

12 אלבז אלוש, קורין. "הדף האבוד ממילון בן יהודה". *ידיעות אחרונות* (18.12.2022), עמ' 16.

13 לייטמן, ישראל. "לתת מוטיבציה ללוחמים". *זמן מבשרת* (22.12.2022), עמ' 44; לייטמן, ישראל. "לתת מוטיבציה ללוחמים". *גל שבע* (23.12.2022), עמ' 4.

14 ציטוט ביום. *ישראל היום!* (22.12.2022), עמ' 27.

15 קדמון, סימה. "מחיה הנשמה היהודית". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (23.12.2022), עמ' 54.

16 הייטנר, אורי. "אתה המכבי". *שישי בגולן* (23.12.2022), עמ' 34-35.

ב'הארץ' התריע ד"ר יזהר הס, מ"מ יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית, מפני שינויים ב"חוק השבות". את מאמרו התחיל בציון העובדה, כי החוק "...הובא למליאת הכנסת בכ' בתמוז תש"ט, יום השנה לפטירתו של הרצל... הוא עבר פה אחד. איש לא העז להצביע נגדו".[17]

17 הס, יזהר. "גבולות הקולקטיב היהודי". *הארץ* (28.12.2022), עמ' 11.

ינואר 2023

במוסף 'מעריב' ציינו 150 שנה להולדתו של ביאליק במאמר מורחב על אודות פועלו ותרומתו. הדגש הושם על היותו של ביאליק "אדם רב פעלים", שבלט לא רק בתחום השירה והספרות, אלא בתחומי רוח וחברה אחרים. בין השאר, בהקשר להשקפותיו הפוליטיות בסוף המאה ה־19, צוין כי כשותף להשקפתו של אחד העם, גם הוא התנגד לדרכו של הרצל, ביקר את השקפותיו התרבותיות, הסתייג מהציונות המדינית מבית מדרשו של זה, ראה בה מעין גלגול של משיחיות שקר, כתב על כך שני שירים (ב"רב זרח" כיכב יהודי משיחי המסיים את מסע הגאולה שלו בשיגעון; וב"כרכי ים" לעג ל"גדולים", כלומר להרצל ולתומכיו).[1]

במסגרת קידום ספרו החדש, המשווה את הציונות ל"יהדות גרסה 3.0", ואת חוזה המדינה למשה רבנו, עמד גול כלב ב'ג'רוזלם פוסט' על השקפותיו הפוליטיות־דמוקרטיות של הרצל (בין השאר, כפי שהן הותוו בהיותו עיתונאי בפריז) ועל סוגיית "גיוסו" על ידי מנהיגי ישראל בעבר ובהווה במטרה לתמוך בהשקפותיהם הם.[2]

ב'מקור ראשון' נסקר מחקרו של יצחק פס, שדן בסיפורן של לוחמות המחתרת, המבוסס על מכתביהן שכתבו במהלך שהותן בכלא בית לחם. אחד התומכים במחקר היה פרופ' מעוז עזריהו (מנהל מוסד הרצל לחקר הציונות).[3]

לרגל ציון יום הולדתו ה־51, הופיע ריאיון עם יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל. לצד פירוט מצעו האידאולוגי, עמד חגואל על ההיסטוריה של הקמת ההסתדרות על ידי הרצל בקונגרס הציוני הראשון ועל תרומתה בעבר ובהווה, בישראל ובקנה מידה עולמי. בין השאר, הזכיר חגואל את חגיגות 125 השנים לקונגרס הציוני הראשון שארגנה ההסתדרות

1 ספיר ויץ, כרמית. "תחת כנפיו". *מעריב – המוסף* (6.1.2023), עמ' 4-9.

2 Kalev, Gol. "Drafting Herzl for today's issues". *The Jerusalem Post — magazine* (6.1.2023), p. 41.

3 כריש־חזוני, הודיה. "את חירותי". *מקור ראשון – דיוקן* (6.1.2023), עמ' 1, 30-35.

תחת הנהגתו: "אני, הבחור הצעיר שגדל ביפו ובערד, שמבין את משמעות הכסף ויודע לשים אותו בדברים החשובים. ידעתי שאחטוף, אבל הצלחנו להביא יותר מאלף מנהיגים מרחבי העולם, שרובם שילמו על השהות, ושועי עולם שרצו להיות חלק מהתהליך והמקום שבו הרצל התחיל את הכול".[4]

אלמז זדו, חברת מועצת העיר לוד, פירטה את דרכה החברתית והפוליטית למען העדה האתיופית ולמען מטרות אחרות. בין היתר ציינה, כי בשנים 2012-2013 היא לקחה חלק בהקמת האנדרטה על שם הרצל בירושלים.[5]

במאמרו ב'שישי בגולן' הדגיש אורי הייטנר את חשיבות שמירת הדת היהודית ואת תרומתה להחייאת השפה ושמירת הלאום. כדי לבסס את דבריו טען הכותב כי הציונות מעולם לא התנתקה מהיהדות. בנוסף ציטט את הרצל, שאמר שהחזרה ליהדות קודמת לחזרה לארץ היהודים.[6]

במכתבו למערכת 'הארץ' העלה שלמה צוקר כמה אסוציאציות שעלו בדעתו לאחר קריאת כתבתו של אלוף בן, בה קרא ליאיר לפיד "המזוהה יותר מכול עם תל אביב ותרבותה" להתמודד בבחירות לראשותה. האסוציאציות הללו כללו בין השאר את שמה של העיר (מתוך תרגום 'אלטנוילנד' לעברית, מאת נחום סוקולוב) והיותה של התרבות התל אביבית קרובה לזו של מניחי היסוד המעשי להגשמת הרעיון הציוני ואף של אלה שקדמו להרצל, כגון תנועת ביל"ו.[7]

ברובריקה של "ציטוט ביום" ב'ישראל היום!', הופיעה אמירתו של ח"כ רם בן ברק, המנהל שיח היסטורי עם הרצל: "אני חושב שמדינת ישראל היא מדינת יהודית, ולא מדינת היהודים".[8]

במכתבו למערכת 'הארץ' טען מוקי גלעד כי זאב מגן הגזים במאמרו בהכללותיו הקשורות במאפייני הזהות היהודית הפוליטית, החילונית והדתית, ובניסיונו לקרוא לאיחוד בין הפלגים. לטענת גלעד, במדינה דמוקרטית ליברלית הדת היא עניינו הפרטי של האדם. להצדקת נקודת מבטו גלעד אף ציטט את הרצל: "לא ניתן כלל לדחפים תאוקרטיים של אנשי הדת שלנו להרים ראש".[9]

---

4 רון, ליאת. "יעקב חגואל בן 51: יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית". *מעריב השבוע – עסקים* (6.1.2023), עמ' 4-5.

5 "יש לנו תמיד עוגן חזק יותר מרוחות הים. עוגן זה הוא החובה". *שישי בעיר* (6.1.2023), עמ' 4.

6 הייטנר, אורי. "בזכות השמירה על הדת והמרד בדת". *שישי בגולן* (6.1.2023), עמ' 30-31.

7 צוקר, שלמה. "יא חביבי תל אביב". *הארץ* (10.1.2023), עמ' 11.

8 *ציטוט ביום*. *ישראל היום!* (11.1.2023), עמ' 19.

9 גלעד, מוקי. "לא הבנת, מגן". *הארץ* (12.1.2023), עמ' 11.

גם דימיטרי שומסקי ביקר ב'הארץ' את מאמרו של פרופ' מגן וטען כי אין משותף בין השמאל הציוני לימין הקיצוני במסגרת הציונות. שומסקי הזכיר את 'מדינת היהודים' של הרצל, שבה מופיעה התנערות נחרצת מתפיסת התאוקרטיה יהודית.[10]

על רקע הרכבת הממשלה בישראל, הזכירו בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' את נבחרי הציבור היהודיים שנבחרו בזמנו לפרלמנט של האימפריה הרוסית. עימם נמנו: סמיון רוזנבאום (שרב קשות עם הרצל בקונגרס הציוני השישי) וניסון כצנלסון (שליווה את הרצל במסעו לרוסיה ב־1903).[11]

במסגרת הכתבות על מקורותיה הדתיים של ציונות, עמד משה נחמני על דמותו ומורשתו של הרב דוד פרידמן מקרלין. בין השאר צוינו: התנגדותו של הרב לציונות החילונית ולא רק לזו של הרצל, וביקורתו החריפה כלפי חוזה המדינה, שאותה לא פרסם מעולם והביעה רק במכתבו האישי.[12]

בחידה של 'ישראל היום!' הופיעה השאלה: מי תרגם את ספרו של הרצל 'אלטנוילנד' תחת השם "תל אביב"? התשובה היא: נחום סוקולוב.[13]

במכתבו למערכת 'הארץ', שיבח ד"ר אריה אזולאי, ראש העיר אשדוד לשעבר, את פרופ' אוה אילוז על מאמרה הסוקר את המסורת הדתית "נעשה ונשמע". לטענת אזולאי: "המתיישבים הציונים החליטו דווקא 'נשמע ונעשה'. נשמע לתורת הציונות של הרצל ונעשה עלייה כדי ליצור מדינה לעם היהודי (לא לדת היהודית ולא נגדה)".[14]

בטקס כניסתו לתפקיד של הרמטכ"ל החדש (הרצי הלוי), במסגרת נאומו אמר ראש הממשלה נתניהו כי "הרצל זה שם מחייב, הרצל זיהה את הסכנה לעמנו והכין תוכנית פעולה מעשית להבטחת קיומנו...". בתום הטקס ביקרו השניים בהיכל הזיכרון בהר הרצל ובכותל.[15]

ב'זמן קיבוץ' הופיעה סקירה ביוגרפית על אודות ד"ר מקס נורדאו – חברו ושותפו של הרצל. בכתבה הודגש, כי בשונה מהמיתוס הנפוץ בנוגע להרצל, נורדאו כן היה מתבולל והיה רחוק מהמסורת היהודית, אם כי היה

10 שומסקי, דימיטרי. "ציונות במבט מהחלל החיצון". *הארץ* (22.1.2023), עמ' 11.
11 אלקסייב, אלכסיי. "נבחר ציבור יהודי". *נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי* (12.1.2023), עמ' 6-7. (רוסית)
12 נחמני, משה. "עומד בפרץ". *עולם קטן* (13.1.2023), עמ' 26.
13 טריוויה 1. *ישראל היום! – שישבת* (11.1.2023), עמ' 67, 72-73.
14 אזולאי, אריה. "לצאת נגד ריאקציה". *הארץ* (15.1.2023), עמ' 11.
15 קובוביץ', יניב. "הלוי: 'נשמור על צה"ל ערכי, חף מכל שיקול שאינו הביטחון'". *הארץ* (17.1.2023), עמ' 1, 4.

בין הראשונים שנתפסו לציונות לאחר שקרא את ההודעה העיתונאית של הרצל בנוגע לארגון הקונגרס הציוני.[16]

על רקע מאבק הקואליציה נגד המערכת המשפטית, ביקש אביגדור פלדמן לאמץ בישראל המודרנית את סוג המשטר הפוליטי שאותו חזה הרצל ב'מדינת היהודים' – רפובליקה אריסטוקרטית, משטר דמוקרטי בעל טוהר מידות כשבראשות המדינה עומד מלך.[17]

כנס ראשי ערים של ההסתדרות הציונית העולמית והמועצה הציונית שהתקיים בירושלים התחיל בסיור בעקבות הרצל ובביקור בבניין המוסדות הלאומיים.[18]

ב'מעריב' קרא ליאור אקרמן לאיזון הנכון בין דת, לאום ומדינה, אוכלוסייה חילונית וחרדית. בפתיח – בסקירה היסטורית על אודות הוויכוח על אופייה של המדינה – ציין הכותב בין שאר הוגי הדעות הציונים את הרצל.[19]

לטענת יאיר אסולין, המרוויח העיקרי מהפגנות המחאה בארץ הוא רה"מ נתניהו, וזאת מפני שהמפגינים לא מוכנים לשלם מחירים בכוחם ובמעמדם כדי לסחוף את ההמונים ולהוביל לשינויים מהותיים. את מאמרו ב'הארץ' סיים אסולין באמירתו של הרצל מהקונגרס הציוני הראשון: "רק העם עצמו יכול להושיע את עצמו...".[20]

ב'מגזין לחרדים' פורסמה כתבה ביוגרפית מורחבת על אודות הרב עקיבא יוסף שלזינגר, בה הושם הדגש על רעיונותיו ועל תרומתו לקידום ההתיישבות היהודית בארץ, לחידוש הזהות היהודית הקשורה בה ולתחיית השפה העברית; וזאת על אף קנאותו הדתית של הרב ומאבקו במודרנה. בסוף הכתבה צוין, כי הרב פעל "...לפני שרעיונותיו של בנימין זאב הרצל החלו להתפשט בציבור היהודי...".[21]

16 הייטנר. אורי. "ושבו בנים לגבולם". *זמן קיבוץ* (26.1.2023), עמ' 18.
17 פלדמן, אביגדור. "הרצל אמר". *הארץ – מוסף הארץ* (27.1.2023), עמ' 14.
18 טקל־קליין, אביטל. "מה חדש?" *מקור ראשון – מוצ"ש* (27.1.2023), עמ' 43.
19 אקרמן, ליאור. "איש באמונתו יחיה". *מעריב – סופהשבוע* (27.1.2023), עמ' 33.
20 אסולין, יאיר. "קטע לסיום". *הארץ* (27.1.2023), עמ' 21.
21 הבלין, ישי. "הקנאי שהטיף בעד לימוד אומנות". *המקום – מגזין לחרדים* (27.1.2023), עמ' 46-53.

פברואר 2023

מיכל קידר, רכזת קליטה ועלייה בחבל אילות, כתבה ב'קצה המדבר' על קליטתם של עולים חדשים, על מאפייניהם ועל הטיפול שהם מקבלים במגוון תחומים. את כתבתה התחילה מהציטוט מתוך 'מדינת היהודים' של הרצל בקשר ל"רעיון המדינה היהודית". את הציטוט קישרה בהמשך לציונות ולחשיבות העלייה.[1]

מנהל הציונות הדתית בקרית אונו סיכם את פעילותיו, עימן נמנה סיור הזיכרון בהר הרצל.[2]

ב'הארץ' שיבח ראובן רוזן את אביגדור פלדמן על כתבתו "הרצל אמר" (מ־27.1.2023).[3]

ב'מקור ראשון' נסקר הספר 'מכל הלשונות', בו עוקבים המחברים אחר השפות שהיו בשימושם של היהודים בארץ ובגולה בתקופות השונות. בריאיון עם המחברים (הבלשן ד"ר חנוך גמליאל וההיסטוריון ד"ר עשהאל אבלמן) נשאלו השניים בין היתר על מעמדה של העברית בעידן המודרני, שבו במכללות למורים כבר אין חובה של לימוד עברית, אלא של השפה האנגלית. לטענת גמליאל: "אני רואה בזה שחזור של מה שהיה. גם ההנהגה הציונית לא הייתה בטוחה שצריך עברית. הרצל לא האמין שזה אפשרי".[4]

ב'מעריב' הביע בן כספית את חוסר שביעות רצונו ממממשלת נתניהו ומהמצב בארץ, בין היתר על רקע המחאה נגד הרפורמה המשפטית. בין השאר ציין: "...אני לעולם לא אעזוב פה. אני חייב את זה לאבות הציונות, להרצל, לז'בוטינסקי, לחלוצים, לעולים החדשים מכל קצוות תבל...".[5]

---

1 קידר, מיכל. "בית ראשון במולדת". *קצה המדבר* (1.2.2023), עמ' 4.
2 גדליה, נדב. "מתגבשים בקרית אונו". *עולם קטן* (2.2023), עמ' 25.
3 רוזן, ראובן. "פלדמן, טוב שחזרת". *הארץ – מוסף הארץ* (10.2.2023), עמ' 6.
4 פיוטרקובסקי, שלמה. "כך דיברו אבותינו". *מקור ראשון – שבת* (2.2023), עמ' 2, 14-16.
5 כספית, בן. "התנגשות חזיתית". *מעריב סופהשבוע* (3.2.2023), עמ' 10-12.

בכתבתו לרגל ט"ו בשבט התייחס ד"ר זאב (וובה) פרידמן למספר קטעים ספרותיים שנכתבו בנושא החג. בין השאר ציין, כי ערכים כגון האדם – עץ השדה, מודגשים בחזונו של הרצל ב'אלטנוילנד'.[6]

ב'הארץ' יצא גיא רולניק נחרצות נגד הרפורמה המשפטית, וראה בה סימן מובהק לקשר שבין הון לשלטון. לדבריו, "הרצל היה מתהפך בקברו, אם היה לומד ש־125 שנה לאחר שכתב את 'אלטנוילנד' מנסים מיליארדרים ופיננסיירים שאותם תיעב להוביל הפיכה משטרית וכלכלית בישראל".[7]

ב'ישראל היום!' פורסמה תמונתו של הנשיא הרצוג נואם מעל דוכן הכנסת ואוחז בידו את ספרו של הרצל 'מדינת היהודים' משנת 1896.[8]

על רקע ההפגנות נגד הרפורמה המשפטית והתסיסה החברתית, טענה כרמית ספיר ויץ ב'מעריב' שהיא אינה מתייאשת מהמאבק, מהציונות ולא מתכוונת לרדת מהארץ. על שולחנה מונח ספרו של הרצל 'מדינת היהודים', והיא מוצאת בו קטעים שהיו נכונים לפני 127 שנה וגם מתאימים לתיאור מצבה של ישראל המודרנית. לאורך הכתבה הופיעו מספר ציטוטים מאת חוזה המדינה, כאשר בסופה של הכתבה הופיעה האמירה: "כל מי שרוצה להצטרף אלינו, שיתייצב תחת דגלנו ויילחם למעננו בדיבור, בכתב ובמעשה".[9]

בהתייחסותה למצב הפוליטי בארץ, כתבה ציפי לבני ב'ידיעות אחרונות', כי: "צד שרוצה את מדינת ישראל כמדינת העם היהודי עם דמוקרטיה מהותית של זכויות... זוהי הציונות של הרצל, ז'בוטינסקי, בן גוריון ובגין ואני גאה להשתייך אליה".[10]

לרגל ציון 20 שנה לאמנת גביזון־מדן, פירט הרב יעקב מדן ב'מקור ראשון' את עמדותיו הדתיות והפוליטיות בנוגע לישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. הרצל מוזכר בכתבה באופן אלגורי בלבד, בנוגע להתייחסותו של מנחם בגין כלפי אופי המדינה: "התייחסות לשואה כאל סלע קיומנו, יסוד היסודות של הציונות. את המעבר הזה בין המרכזיות של קבר הרצל, במדרון המזרחי של הר הרצל למרכזיות של יד ושם, במורד המערבי שלו – לא יכולתי בשום אופן לקבל...".[11]

---

6 פרידמן, זאב. "האדם עץ השדה". *מעריב – המגזין* (6.2.2023), עמ' 3.

7 רולניק, גיא. "עכשיו חייבים להבין את השקר הגדול על ההפיכה המשטרית". *הארץ – The Marker Week* (17.2.2023), עמ' 4, 6, 8.

8 ועקנין, דוד. "14.2". *ישראל היום!* (14.2.2023), עמ' 19.

9 ספיר ויץ, כרמית. "כחול־לבן". *מעריב – המוסף* (24.2.2023), עמ' 14.

10 לבני, ציפי. "שוברי השוויון". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (24.2.2023), עמ' 1, 22-24.

11 שלג, יאיר. "דרושים אחראים מבוגרים בשני המחנות". *מקור ראשון – שבת* (10.2.2023), עמ' 10-13.

מרץ 2023

משה נחמני חיפש בדמותו של טרומפלדור סימנים של משיחיות. את ההגדרה "משיח בן יוסף" לקח נחמני ממאמר ההספד של הרב קוק להרצל – "המספד בירושלים". במאמרו מצא את תכונות הגבורה שהיו אופייניות גם לטרומפלדור וגם לחוזה המדינה.[1]

בכתבה שסקרה את הביוגרפיה של יעקב אהרוני צוין כי דמויות החיקוי שלו היו ראשי הציונות, ובראשן הרצל, "שלבד ונגד הזרם, תוך הקרבה אישית, קידם בקרב מנהיגי העולם את רעיון המדינה היהודית".[2]

ב'הארץ' חלקה נרי ליבנה ברגשותיה הקשים כלפי הרפורמה המשפטית, כלפי מקדמיה וכלפי השסע שנוצר בעקבות המאבק סביבה. בין השאר ציטטה את דברי אביה: "העם היהודי איבד את הגניוס היהודי כשהוא עלה לארץ... צריך לבדוק אם פוזר גז ראדון בכנסת ובממשלה. הרצל כנראה טעה, היהודים לא יכולים להקים מדינה...". בהמשך הוסיפה ליבנה, כי הרצל כנראה טעה ואביה צדק כשאמר: "נריקם, קחי את הילדים שלך ותברחי מכאן כמו האח שלך".[3]

ד"ר שגיא אלבז סיקר את "הטעות שאנו משלמים עליה עד היום": החיבור בין הדת ללאומיות, הקשר שנהיה שמיש לצרכים פוליטיים מגוונים. לאורך כתבתו הדגיש אלבז את עמדתו של הרצל כלפי הדת. בין היתר ציטט את דבריו של חוזה המדינה מתוך 'מדינת היהודים': כי לאמונה הדתית אסור להתבטא במרחב הציבורי ויש להפריד בין הדת למדינה.[4]

ב'סגולה' נסקר ספרו של הרצל 'סיפורים פילוסופיים'. הספר יצא לאור לראשונה בשנת 1900. הסיפורים משקפים את עמדותיו של המחבר בנוגע

---

1 Nachmani, Moshe. "Was Trumpeldor Mashiach Ben Yosef?" *Hamizrahi* (2.3.2023), pp. 36-38.

2 ארנפלד, יוסף. "עניין אישי: יעקב אהרוני". *בשבע – השבועון לציבור הדתי – אתנחתא* (2.3.2023), עמ' 20-21.

3 ליבנה, נרי. "בדד, בלי עתיד, בלי תקווה, בלי חלום". *הארץ – מוסף הארץ* (3.3.2023), עמ' 63.

4 אלבז, שגיא. "העיוות הדתי של הציונות החילונית". *הארץ* (5.3.2023), עמ' 11.

לקדמה של הציוויליזציה האירופית על רקע הפיתוח הטכנולוגי המהיר, והחשש כי האנושות לא תשכיל להשתמש בטכנולוגיה לטובתה. באחרית הדבר לספר מתווה אדם רז קשרים בין הגותו של הרצל העולה מהסיפורים לבין הגותו הציונית.[5]

בכתבתו ב'מקור ראשון' התייחס ישראל מידד לעמדותיו הדתיות של חוזה המדינה דוגמת יחסו להר הבית ולבית המקדש. בכתבה צוינה התרשמותו המינורית של הרצל מביקורו בירושלים, כפי שהיא הופיעה ביומנו האישי, וזאת לצד ההתרשמות המורחבת והנלהבת של גיבוריו ב'אלטנוילנד'. לטענת מידד, קיים ספק רב אם הרצל עלה באופן בלתי אמצעי להר הבית, וזאת על אף הביקורת הקשה שזכה לה מצד החוגים של אדמו"ר חב"ד בשנת 1903 על כך שלכאורה חילל את מקום המקדש.[6]

ב'הארץ – גלריה' נסקר ספרו החדש של יוסי קליין־עברי, 'רוויזיוניזם, ארכיטקטורה ועירוניות מגויסת בתל אביב'. הרצל מוזכר באופן עקיף בתחילת הספר, שבו "מזכיר קליין־עברי עד כמה הזרם המרכזי של הציונות תיעב את המרחבים האורבניים הצפופים, כשהוא מצטט את מקס נורדאו, יד ימינו של הרצל...".[7]

ב'MB יקינתון' הופיעה דעה ביקורתית על הרפורמה המשפטית המתנהלת בארץ והשלכותיה. באחת הטענות שנגדה צוין, כי: "לא לזה פילל דור המייסדים... לא זה החלום שהרצל ראה לנגד עיניו כשתכנן את 'מדינת היהודים'...".[8]

על רקע המאבק על הרפורמה המשפטית, עמד גיל טרוי ב'ג'רוזלם פוסט' על השסעים הפוליטיים בחברה הישראלית ועל הניסיונות להתגבר עליהם. בין השאר ציין טרוי, כי ב'אלטנוילנד' של הרצל, "רוב הישראלים, מימין עד שמאל חיים באושר", וכי "ל'אלטנוילנדרים' שכמונו מגיע בנימין נתניהו הישן, זה שמתייחס להרצל בתור משה רבנו של ימינו".[9]

ב'מעריב' ביקר מאיר עוזיאל קשות את הרעיון להפוך את מגילת העצמאות לחוקה. כדוגמה ל"איוולת" השתמש בדוגמה ההיפותטית של שימוש במגילה על ידי המתנחלים החלוצים, המצטטים את דברי המגילה

5 "סיפורים פילוסופיים". *סגולה* (6.3.2023), עמ' 73.
6 מידד, ישראל. "חוזה המקדש". *מקור ראשון* (10.3.2023), עמ' 10.
7 ריבה, נעמה. "תסביך מצודה". *הארץ – גלריה* (10.3.2023), עמ' 67.
8 "נ.ב." *MB יקינתון* (14.3.2023), עמ' 4.
9 Troy, Gil. "Pro-Herzog compromise campaign". *The Jerusalem Post* (15.3.2023), p. 9.

בבית המשפט: "בשנת תרנ"ז נתכנס הקונגרס הציוני הראשון לקול קריאתו של הוגה חזון המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצנו...".[10]

במעבדת השימור של הארכיון הציוני המרכזי בירושלים שקדו על שימור כמה מאות הפתקיות מפרי עטו של הרצל. בפתקאות הללו תועדו הגיגים, רעיונות ומחשבות, שהתייחסו לתקופות השונות בחייו, ונגעו בעמלו, בחייו המשפחתיים והציבוריים.[11]

ב'כל העיר' כתב אדם אקרמן על בית ההארחה ההיסטורי של ירושלים – בית קמיניץ. בין השאר ציין הכותב שהרצל התארח בו בעת ביקורו בארץ ב־1898. בשל איחור הרכבת נתפס חדרו המוזמן מראש על ידי בכיר גרמני, וחוזה המדינה נאלץ ללון בחדר קטן ומאולתר, ולמחרת עבר להתגורר אצל משפחת שטרן בממילא.[12]

בגרסה האנגלית[13] והעברית[14] של 'הארץ' סוקרו הפוסטרים הפוליטיים שנוצרו במהלך המאבק נגד הרפורמה המשפטית. ביניהם היו כמה שהשתמשו בדמותו של הרצל הבוכה, או בכותרת של ספרו 'אלטנוילנד' (בנוסח "alt right land").

ב'ג'רוזלם פוסט' כתב גיל טרוי על מרתון ירושלים, ובין היתר, בעזרת הדוגמה שלו ושאר דוגמאות מההיסטוריה הישראלית, קרא לאחדות בארץ. הרצל הופיע בכתבה בהקשר לעיסוקו של טרוי: המחבר ערך את שלושת הכרכים של כתבי הרצל.[15]

הרב אהרון אגל־טל כתב על הצורך ביושרה בכל הנוגע לתפיסותינו, להבנת תמונת המציאות שלנו ובין היתר להבנת המאבק הפוליטי בארץ וקבלת ההחלטות שלנו. הכותב השתמש בדוגמה של נשיא הקונגרס הציוני נחום גולדמן ז"ל, בנאומו לציון מאה שנה להולדת הרצל: "כידוע לכם הרצל הגיע לציונות בגלל משפט דרייפוס". זוהי ראייה מצומצמת מאוד של הרצל עצמו, אבל היא מתאימה למי שמחפש תפיסת עולם פרקטית: "יש שונאים.

10 עוזיאל, מאיר. "לא זו הדרך". *מעריב – המגזין* (15.3.2023), עמ' 2.

11 אדרת, עופר. "אם תרצו, אין זו רק פתקה". *הארץ* (17.3.2023), עמ' 30.

12 אקרמן, אדם. "הפינה ההיסטורית: מלון קמיניץ – בית ההארחה המודרני הראשון מחוץ לחומות העיר". *העיר כל העיר – שבועון ירושלים* (17.3.2023), עמ' 22.

13 Riba, Naama. "The posters pushing the protest forward". *Haaretz* (23.3.2023), p. 8.

14 ריבה, נעמה. "יצירת מחאה". *הארץ* (22.3.2023), עמ' 4-5.

15 Troy, Gil. "The Democracy Marathon". *The Jerusalem Post* (22.3.2023), p. 9.

יש סכנה. צריכים מדינה! ומה נעשה כשהמדינה הזו בנויה על אלו שחולמים על גאולה ועל תפארת ישראל?...".[16]

גול כלב ניסה לקשר בין הגותו של הרצל לבין הסוגיות האסטרטגיות שניצבות בפני הציונות וישראל המודרנית. הכותב מצא אצל חוזה המדינה מוטיבים ציוניים מובהקים עוד לפני שנת 1894 וקישר אותם לתפיסתו היהודית; הוא התייחס להגותו ההיפותטית בנוגע לסוגיה הפלסטינית, ולזו של היחס לכוחות השמאל בישראל. בסוף המאמר, מצא גול אצל הרצל מספר מקורות שלטענתו מסייעים בהבנת תורתו.[17]

על רקע המאבק בעד ונגד הרפורמה המשפטית, התריע בן־דרור ימיני מפני החיבור בין הפשע המאורגן לשלטון, וזאת על פי דוגמת נוכחותו של שר המשפטים במסיבה של פעיל פוליטי מוכר שקשור במשפחת פשע. עם זאת ביקר ימיני את מאפייני המאבק של האופוזיציה כפי שהוא בא לידי ביטוי בשיסוי החברה הישראלית, בשימוש ב"בוטים" רבים ואפילו באישים "יושבי קבע באולפנים". אחד מהם – אורי זכי, יו"ר הנהלת מר"צ ומרכז הרצל בירושלים.[18]

מתחם הרצל ביער חולדה ייחנך מחדש בשם "חוות הרצל – בית תרבות עונתי".[19]

לטענת ברל'ה קרומבי, הפגנת ה־200 אלף של כוחות הימין שאורגנה בירושלים ייצגה את בוחרי המחנה הלאומי, אותם בוחרים שרוצים ש"עתיד המדינה יהיה כמו שחזו אותו ראשיה ויועציה: יהודית ודמוקרטית. בקונגרס הציוני הראשון בבזל אמר בנימין זאב הרצל כי הציונות היא שיבה ליהדות לפני שהיא שיבה לארץ היהודים".[20]

16 אגל־טל, אהרון. "חצי עם מסתכל על החצי השני כסיוט הגדול ביותר שיכול להיות..." *שביעי* (24.3.2023), עמ' 10.

17 Kalev, Gol. "Herzl and today's strategic issues". *The Jerusalem Post — magazine* (24.3.2023), p. 36.

18 ימיני, בן־דרור. "הפרעת קצב". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (24.3.2023), עמ' 7.

19 אייכנר, איתמר. "אין זו אגדה". *ידיעות אחרונות* (24.3.2023), עמ' 16.

20 קרומבי, ברל'ה. "כן למדינה יהודית!". *יום ליום* (30.3.2023), עמ' 10.

אפריל 2023

ב׳סגולה׳ נותחו בהרחבה משמעויות המשפט מן האגדה "לשנה הבאה בירושלים", בדגש על המטען הפוליטי־פולמוסי שעשו בו שימוש פעילים דתיים ופוליטיים בארה"ב. בין השאר הודגש בכתבה השימוש שעשה במשפט הזה הרצל בחיבורו 'מדינת היהודים', וזאת לשם קידום רעיונותיו הציוניים.[1]

לטענת איתן אבריאל, המאבק ברפורמה המשפטית חייב להסתיים עם כינון חוקה בישראל, שתסדיר בין השאר את היחס בין הלאום לדת. המחבר פירט את הדעות והמאבקים בתנועה הציונית בנושא טרם קום המדינה ובמערכת הפוליטית הישראלית מאז קבלת העצמאות. הרצל הוזכר בכתבה כמקדימה של תנועת העבודה שבסופו של דבר עיצבה את מגילת העצמאות: "הגדולה של הרצל היא שהוא יצר תנועה קטנה יחסית, אבל עם מסר ברור, ארגון ופעולה מדינית...".[2]

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ תואר המאבק ברפורמה המשפטית בעזרת כלים אומנותיים, ביניהם תוך כדי שימוש בדמותו ודבריו של חוזה המדינה, כמו במקרה של הצמדת הסלוגן "זו לא אגדה זו הפיכה!" לאנדרטה של הרצל בהרצליה.[3]

לטענת פרופ׳ מוטי גולני ב׳הארץ׳, מדינת ישראל לא קמה כמדינה דמוקרטית; והתנועה הציונית, מהרצל עד ויצמן, לא הייתה דמוקרטית כלל. כהוכחה לכך הזכיר גולני את יחסם העוין לכאורה של ראשי הציונות וביניהם של הרצל כלפי הדמוקרטיה. בין השאר ציין גולני, כי הרצל כמייסד ההסתדרות הציונית העולמית היה רק "מוקף בקישוטים דמוקרטיים"; כאשר התייצבה מולו האופוזיציה בדמות "הפרקציה הדמוקרטית" – "הרצל התקשה לשאת את עצם קיומה". עוד כתב גולני, כי "הדמוקרטיה הציונית של הרצל ושל ויצמן הייתה פרי העובדה, שתנועה טרנס־לאומית חוצה יבשות שאין

1 סרנה, יונתן דניאל. "לשנה הבאה בירושלים". *סגולה* (2.4.2023), עמ׳ 38-49.

2 אבריאל, איתן. "ההפיכה המשטרית זמן לחוקה". *The Marker* (2.4.2023), עמ׳ 1, 28-33.

3 Hacohen, Hagay. "Implementing activism through art". *The Jerusalem Post* (3.4.2023), p. 16.

מדינה בעורפה כדי לגבותה, לא יכולה להתקיים אלא עם רצונם הטוב של חבריה", וש"מאז המופע שביים הרצל בקזינו בבזל... הקפידו ראשי הציונות... על הטקס הדמוקרטי. עם השנים התברר שלעיתים האילוץ, אפילו הטקסי, הופך עם הזמן להרגל שקשה להיגמל ממנו".[4]

ב'הארץ' הופיע מאמרו של פרופ' יוסף אגסי ז"ל משנת 2018, בו הופיעה סקירה היסטורית על אודות המשיחיות הדתית־לאומית־פוליטית בארץ. הרצל צוין במאמר כמייסד הציונות המדינית, הנלחמת מול זו המעשית של ויצמן ובן גוריון. לטענת אגסי, שני המחנות הללו לא הצליחו לפתור את הבעיה הדמוגרפית בארץ, כאשר "היעדר פתרון אִפשר לרב מאיר כהנא להציע לגרש את תושבי ישראל הלא־יהודיים באמתלה שזוהי הארץ המובטחת".[5]

לקראת חג הפסח כתב מיכאל קליינר, נשיא בית הדין של הליכוד, על המצב הנוכחי בארץ, וזאת על רקע הצורך להמשיך ברפורמה המשפטית. הכתבה כללה סקירה היסטורית, שבה צוינו בין השאר: הקמת התנועה הציונית על ידי הרצל, השוואתו למשה רבנו כמנהיג של 70 קהילות יהודיות שהתמזגו לאומה אחת, פירוט השקפותיו של חוזה המדינה, אופיו והגותו, והדגשת תרומתו הרבה ליהדות, לציונות ולמדינת ישראל.[6]

במכתב למערכת 'הארץ' הביע אדם קלר סלידה עמוקה מעצם המנהג של הקרבת קורבנות בכלל, ובהר הבית בפרט. בין השאר ציין הכותב ש"בספרו 'אלטנוילנד' חזה בנימין הרצל את בניית בית המקדש, אך זה נבנה במקום אחר בירושלים, בלי לפגוע במסגדים המוסלמים, ובבית המקדש הזה אין זכר להקרבת קורבנות אלא נערכות בו תפילות המוניות בהדר ופאר".[7]

הקונגרס הציוני בירושלים שם לו למטרה להתרכז בנושאים של חיזוק הקשר בין חלקי העם היהודי, של אתגרי הציונות ושל הגשמת החלום ההרצליאני במישור המעשי. במקרה האחרון הושם הדגש בכל הקשור בכינון עולם טוב יותר מהבחינה החברתית והכלכלית, שאותו חזה עוד הרצל בזמנו. על כך הכריז יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל, הן בעברית[8]

4 גולני, מוטי. "ישראל לא נולדה דמוקרטית". *הארץ* (4.4.2023), עמ' 11.

5 אגסי, יוסף. "האסון שבגאולה". *הארץ* (5.4.2023), עמ' 19.

6 קליינר, מיכאל. "שפטת מרובה לא שפטת". *מעריב – סופהשבוע* (7.4.2023), עמ' 29.

7 קלר, אדם. "די להקרבת קורבנות". *הארץ* (9.4.2023), עמ' 11.

8 ארונסון, ג'וש. "למרות המצב הביטחוני: 2,000 צעירים ויזמים יגיעו לקונגרס הציוני בירושלים". *מעריב – הבוקר* (11.4.2023), עמ' 6; בטיטו, אליאב. "יו"ר ההסתדרות הציונית: 'למרות המחלוקות, נמשיך לחלוק יחד את אותו הדגל'". *מעריב – השבוע* (20.4.2023), עמ' 11.

והן באנגלית.[9] על כן מקום מכובד במסגרת הקונגרס יועד ל"כנס הרצל ליזמות חברתית־כלכלית".[10]

בעיתון בשפה רוסית 'נובוסטי נידלי' נכתב על ההיסטוריה המפוארת של היידיש ועל עתידה השנוי במחלוקת יחד עם שאר השפות הקטנות והנכחדות. הרצל הוזכר בכתבה בהקשר לשפה העברית, שלא האמין שזו תשמש במדינה היהודית שחזה.[11]

ב'חדשות חיפה והצפון' נסקר ספרו של ד"ר שי חורב, 'מנהיגי התנועה הציונית'. בכתבה צוטט המחבר כשהוא משבח את הרצל כמקים התנועה הפוליטית הציונית וההוגה את חזונה. חורב הזכיר את תנועת "חיבת ציון", את האדם הראשון שהשתמש במושג ה"ציונות" (ד"ר נתן בירנבאום) והדגיש שספרו ידון באישים הבולטים שבנוסף לחוזה המדינה הלכו בראש המחנה הציוני.[12]

לקראת יום העצמאות פורסמה ב'ידיעות אשדוד' כתבה מורחבת שדנה בהיסטוריה של רחובות על שם הרצל בערי הדרום.[13]

האופרה הישראלית מעלה את 'תיאודור' – הפקה מקורית על חיי הרצל. באופרה נעשה שימוש באפיזודות הלא מוכרות לציבור מהביוגרפיה המוקדמת של חוזה המדינה, כמו גם במניעיו הרגשיים והנפשיים.[14] בריאיון עם המחזאי, עידו ריקלין, הוא פירט את תוכני האופרה ובין היתר טען כי הרצל יצר את עצמו כ"דמות דרמטית, כאייקון" עוד מגיל צעיר, ושהרצל הושפע רבות מרעיונותיו של וגנר, דבר שבא לידי ביטוי בתכניו של הספר 'מדינת היהודים'. הריאיון הסתיים בהענקת שבחים להרצל ובאמירה: "הרצל חזה פה מדינה ליברלית דמוקרטית חילונית. היה לו משפט מדהים שלא

9 "Extraordinary Zionist Congress set for J'lem". *The Jerusalem Post* (11.4.2023), p. 6; "Zionism has to be where the people of Israel need it, says WZO Chairman Yaakov Hagoel". *Jerusalem Post – Independence Day* (25.4.2023), p. 18-19.

10 גרינווד, חנן. "מפגן אחדות: ייפתח הקונגרס של ההסתדרות הציונית". *ישראל היום!* (19.4.2023), עמ' 17; גרינווד, חנן. "125 שנה לקונגרס בזל". *ישראל היום!* (20.4.2023), עמ' 22.

11 מאטאטוב, גריגורי. "יותר סביר שמתה מאשר חיה". *נובוסטי נידלי* (13.4.2023), עמ' 18-19, 24. (רוסית)

12 "ספרו חדש של ד"ר שי חורב, 'מנהיגי התנועה הציונית'". *חדשות חיפה והצפון* (18.4.2023), עמ' 26.

13 לוי, אלי; חדד, שמוליק; אחאבן ליאב. "אתה ראשון יא הרצל". *ידיעות אשדוד* (21.4.2023), עמ' 1, 42-46.

14 "החיים וההיסטוריה". *מעריב – המדריך* (21.4.2023), עמ' 2; "מהקונגרס לאופרה". *זמן מבשרת* (25.4.2023), עמ' 44; "חוזה המדינה. אופרה ישראלית מקורית, 'תיאודור', מספרת על הרצל שלא הכרנו". *מעריב – המדריך* (28.4.2023), עמ' 5.

הכנסתי... על זה שלא ניתן לגנרלים וכוהני הדת לשלוט בנו...".[15] הפרסום למחזה הופיע גם בשפה הרוסית.[16]

לקראת יום העצמאות המתקרב, פורסם ב'ישראל היום!' ריאיון עם פרופ' שלום צבר, חוקר אמנות יהודית ופולקלור. בריאיון פירט צבר את ההיסטוריה של דגל הלאום הישראלי והשימוש שנעשה בו למטרות השונות. בין השאר ציטט את דעתו של הרצל בכל הקשור לחשיבותו של הסמל הלאומי הזה לצורכי קידום הרעיון הציוני והזכיר את גרסת עיצוב הדגל של חוזה המדינה שהופיעה בספרו 'מדינת היהודים' (דגל "שבעת הכוכבים").[17]

ב'הפלס' הופיעה ביקורת על מפלגת "ש"ס" ובעיקר על מפלגת "ארץ הקודש" בשל השתתפותן בקונגרס הציוני בירושלים. בכתבה צוטטו דברי אחד הצירים, שאמר כי: "קילס את חזון התנועה הציונית ומייסדה תיאודור הרצל, כשהוא מצטט את דברי ההבל ורעיונות הכזב הכפרניים של ראשי התנועה הציונית ומייסדי המדינה, שטענו כי הם ממשיכי היהדות".[18]

בכתבתו ב'עולם קטן' סקר משה נחמני את השימוש במילה "ציון" במקרא ואת משמעותיה בתקופות השונות. הרצל הופיע בתחילת הכתבה, על מנת להפריך את הטענה הזאת, "שהרי הציונות התחילה בהרצל וחבריו".[19]

על רקע אירועי המאבק ברפורמה המשפטית וימי ספירת העומר, הזכיר ניר שילה את האפיזודות המקראיות וההיסטוריות של עם ישראל שהתרחשו בין פסח לשבועות, וקרא לשמור על המדינה היהודית והדמוקרטית. בהמשך הכתבה ציין המחבר את מנהגו לקרוא את 'אלטנוילנד' של הרצל מדי יום העצמאות. בסוף הכתבה ציטט שילה את דברי הפתיחה והסיום של 'אלטנוילנד' ("אם תרצו..." ו"אבל אם לא תרצו..."), ובנוסף צירף במלואו את שירו של אהוד מנור "אין לי ארץ אחרת".[20]

לטענת ברל'ה קרומבי, המאבק נגד הרפורמה המשפטית הוא המאבק נגד הציבור האמוני, הציונות והיהדות. המחבר ציטט רבות מהרצל, פירט

15 נחום שחל, מאיה. "כתבתי על הרצל שמאבד את ביתו, זה משל עלינו". *כלכליסט* (24.4.2023), עמ' 32.

16 "על הבמה הישראלית: בכורה עולמית של האופרה על אודות תיאודור הרצל". *TV CLUB* (24.4.2023), עמ' 6. (רוסית)

17 פוני, רן. "בעבר הנפת הדגל נתפסה כלאומנית מדי, אבל ההפגנות הפכו אותה לגורם המאחד. זו תפנית מעניינת". *ישראל היום! – השבוע* (21.4.2023), עמ' 20-21.

18 שכטר, י. "המפלגה החרדית שמרדה באיסור ההיסטורי של גדולי ישראל השתתפה בקונגרס הציוני". *הפלס* (21.4.2023), עמ' 10, 12.

19 נחמני, משה. "קיצור תולדות הציונות". *עולם קטן* (21.4.2023), עמ' 30.

20 שילה, ניר. "אם לא תרצו, הכול יישאר אגדה". *א־לה כפר* (20.4.2023), עמ' 8.

את דרכו הציונית, את מאבקיו ואת "משבר אוגנדה". כמו גם הדגיש את זיקתו ליהדות ושם דגש מיוחד על משמעויות אמירתו של חוזה המדינה ש"הציונות היא קודם כול שיבה ליהדות לפני שהיא שיבה לארץ היהודים".[21]

ב'הארץ' הופיעה כתבה על אודות אוטה וליש – גרפיקאי, מאייר ומעצב חללי אירועים – שבין היתר עיצב את "אולם העצמאות" (שבו התרחשה הכרזת העצמאות), וגם היה אמון על עיצוב מגילת העצמאות של מדינת ישראל. ההתייחסות להרצל הופיעה בכתבה בציטוט מאת עמנואלה קלו: "בעיצוב טקס ההכרזה המשיך וליש והנציח מסורת ארוכה של טקסים, ובהם במה ייצוגית עם דיוקן הרצל ושני דגלים תלויים על וילונות קפלים, שראשיתה עוד בקונגרס הציוני ה־21 בז'נבה".[22]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסמה כתבה ביוגרפית, המשולבת בריאיון עם ראובן ריבלין, הנשיא העשירי של ישראל. לצד פירוט עמדותיו, הישגיו ותוכניותיו לעתיד, ליבן ריבלין את סוגיית מוצאו. לדבריו, אחיו של הגאון מווילנה (שממנו באה משפחתו של ריבלין) הוביל ארצה את שאר 250 המשפחות, שהגיעו ארצה ממניעים ציוניים מיתיים עוד בשנת 1809, כמעט מאה שנים לפני שהרצל הגה את חזונו על הציונות המדינית.[23]

בכתבה של גרדי גלדמן תוארה הקמת המדינה היהודית לאחר כאלפיים שנות גלות כסדרה של נסים המשולבת בפעילות ציונית ענפה. הרצל הופיע בכתבה כנקודת ציון דמוגרפית: כחמישים שנה לאחר שחוזה המדינה קרא להקמת מדינת ישראל אוכלוסייתה היהודית מנתה כ־600 אלף נפשות.[24]

על רקע חגיגות יום העצמאות ה־75 למדינה, הופיעו ב'המודיע' קטעים מזיכרונן של הילדות דאז, וזאת בשילוב קטעי ביקורת חריפה בכל הקשור להיסטוריה של המאבק הציוני, לאופי המדינה ולהתנהלותה לפני ומאז הקמתה: "רעיון המדינה היהודית – שאותה הגה הרצל אי אז על רקע קריאת ההסתה של 'מוות ליהודים' במשפט דרייפוס – נראה היה כמו קורם עור וגידים סוף כל סוף".[25]

---

21 קרומבי, ברל'ה. "זה לא מאבק על הרפורמה המשפטית – זה מאבק על שרשרת אלפי שנים". *קרוב אליך* (21.4.2023), עמ' 26.

22 בן יהודה, עודד. "649 מילים על עצמאות". *הארץ* (27.4.2023), עמ' 6.

23 Cashman, Greer Fay. "Life after the presidency: Israel's 10th head of state, Reuven Rivlin, stays busy". *The Jerusalem Post – Independence Day* (25.4.2023), p. 22-23.

24 Geldman, Ardie. "Not just miracle". *The Jerusalem Post (*25.4.2023), p. 11.

25 "היהדות החרדית מול הרעיון הציוני". *המודיע – קראט* (27.4.2023), עמ' 22-26.

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ הופיעה כתבת פרסומת לספרו של גול כלב, ׳יהדות 3.0׳, בו עושה המחבר הקשרים נרחבים בין חזונו של הרצל לבין המציאות של ימינו. הכתבה נפתחה בציון "צירוף המקרים המשמח": הרצל נולד רק 12 ימים לפני תאריך הכרזת העצמאות של ישראל בהתאם ללוח השנה הגרגוריאני.[26]

במאמרו של איתמר סג"ל הודגש הקשר של הרצל ליהדות, הן בחייו הפרטיים־משפחתיים והן בעשייתו הציבורית־פוליטית־ציונית, וזאת במטרה להפריך את המיתוס הנפוץ, כי חוזה המדינה סלד מהדת ומכל הקשור אליה.[27]

הסופר אשר קרביץ יצא למסע רכבות חוצה ישראל. בתחילת מאמרו הזכיר הכותב את מסעו של חוזה המדינה מיפו לירושלים ותיאר את חזון הרכבת החשמלית שהופיע ב׳אלטנוילנד׳ אשר נעה במהירות מעל ראשיהם של הצופים המשתאים.[28]

לקראת יום העצמאות, הופיעה ב׳מעריב׳ כתבה מורחבת על אודות הר הרצל, על אתרי הזיכרון הרבים שעליו. הדגש הושם על חלקת גדולי האומה, ובמיוחד על קברו של הרצל והנצחתו של חוזה המדינה בנוף הירושלמי.[29]

לציון שישים שנה למותו, הופיעה ב׳מקור ראשון׳ כתבה ביוגרפית על אודות הנשיא השני של ישראל, יצחק בן צבי. בין השאר צוין כי בעת ביקורו בארץ הגיע בן צבי לבית הכנסת בגדרה, ושם התבשר על מותו של הרצל. בזיכרונותיו כתב: "נדמה היה שברגע זה מסמל מותו של הרצל את קיצה של הציונות. אולם הכוחות הבריאים שבאומה התגברו על הייאוש...".[30]

גיל טרוי התבונן בהישגיו של הרצל מנקודת המבט ההיסטורית, וזאת תוך ציון פעילותו הציונית, הדגשת תפקידו של מייסד המדינה היהודית והתאמת רעיונותיו למצבה הפוליטי־חברתי של ישראל כיום.[31]

---

26 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (27.4.2023), p. 12.

27 סג"ל, איתמר. "הרצל האמיתי". *עכשיו מגזין* (25.4.2023), עמ׳ 6.

28 קרביץ, אשר. "ישראל תחנות רכבת לדמותה". *ידיעות אחרונות – מגזין עצמאות* (25.4.2023), עמ׳ 36-39.

29 ספיר ויץ, כרמית. "זיכרון לטווח ארוך". *מעריב – המגזין* (25.4.2023), עמ׳ 4-6.

30 וירצבורגר, אריק. "הנשיא של העם". *מקור ראשון – שבת* (28.4.2023), עמ׳ 6, 19.

31 Troy, Gil. "What Would Herzl Think?" *The Jerusalem Post* (30.4.2023), p. 10.

מאי 2023

ביער חולדה נפתחה מחדש חוות הרצל, תחת השם החדש "חוות הרצל – בית תרבות עונתי". בכתבת פרסומת ב'ידיעות אחרונות' בנושא תערוכות העצים שבאתר, צוין כי חוזה המדינה לא ביקר במקום, "משום שנפטר כחמש שנים לפני שניטע היער ובו מבנה האבן המפואר הקרוי על שמו, אך זהו אחד מאתרי המורשת החשובים בישראל".[1]

ב'ג'רוזלם פוסט' הבחינה ניקול ג'נסזיאן בהפיכתה של הציונות לתנועה דתית יותר. על האבולוציה הזו כתבה תוך כדי ניתוח דבריו של הרצל ושל אלה שחקרו את מורשתו והגותו והשתמשו בתובנותיו כדי להבין את המציאות הישראלית ואת מצבה הפוליטי והחברתי של מדינת ישראל. ביניהם נמנו גול כלב, אניטה שפירא, גיל טרוי וטולי ויץ.[2]

ב'ישראל היום' התייחס דן מרגלית לתפקידם של סכסוכים וריבים במורשת היהודית ובהוויה הציונית. בין השאר ציין, כי "הציונות התאפיינה בחריגותה מתנועות לאום אחרות... לא היה לה בסיס קרקעי, ומכינוסה הראשון קמה בה אופוזיציה למייסדה תיאודור הרצל... כשהעביר הרצל בקונגרס החלטה להקים מדינה באוגנדה, קמו עליו יהודי רוסיה והפכו לתנועת המחאה שסיכלה את יוזמתו".[3]

בתקשורת ממשיכה להופיע הפרסומת לאופרה הישראלית 'תיאודור' – הפקה מקורית על חיי הרצל.[4] ב'ישראל היום!' הופיע ריאיון עם השחקן שמגלם את הרצל.[5] ב'הארץ' הופיעה כתבה שהביאה את תקציר האופרה

1 בלומנפלד, תהל. "חוזה המדינה והיער הישראלי". *ידיעות אחרונות – מסלול* (1.5.2023), עמ' 8.

2 Jancezian, Nicole. "Great expectations: the evolution of Zionism". *The Jerusalem Report* (1.5.2023), pp. 44-45.

3 מרגלית, דן. "תרבות של מדון". *ישראל היום!* (3.5.2023), עמ' 18.

4 "אופרה. 'תיאודור'". *BigTime 60 – החיים הטובים* (1.5.2023), עמ' 8.

5 פרידמן, עמי. "40, זאב, זאב". *ישראל היום! – שישבת* (5.5.2023), עמ' 7, 40-43.

וריאיון עם הקומפוזיטור שלה, הן בגרסה העברית[6] והן בזו האנגלית.[7] בסוף הכתבה הודגשו הערכים הליברליים של חוזה המדינה. ביקורת מחמיאה, הסוקרת את העלילה ומדגישה את טבעה הבידורי יותר של האופרה מאשר את מטענה ההיסטורי והרגשי, הופיעה ב'הארץ – גלריה'[8] וב'ג'רוזלם פוסט'.[9]

ב'כלכליסט' הואשם ראש מפלגת "נועם", אבי מעוז, על כך שברצונו להפוך את ישראל למדינת הלכה. בביקורת כנגדו הופיע הציטוט המפורסם של הרצל מ'מדינת היהודים': "נפר את כל תחבולות כוהנינו אשר יאמרו למשול עלינו... נכבדים יהיו בעינינו אך בהנהגת ענייני המדינה אין להם כל עסק".[10]

במאמרו ב'עולם קטן' תיקן הרב גיא אלאלוף מספר "טעויות" נפוצות לגבי אבות הציונות. בין השאר, הדגיש כי הרצל הצטרף לציונות, "ובשום פנים ואופן לא היה מי שיסד אותה". עם זאת, אלאלוף שם דגש על תרומתו של חוזה המדינה בכל הקשור לחשיפת הציבור לרעיון הציוני.[11]

תיכון "עמל תעופה וחלל" זכה במקום הראשון בחידון הציונות ומורשת ישראל. המורים והתלמידים זכו בכרטיסי טיסה ובהשתתפות במסע של משלחת ההסתדרות הציונית "המסע בעקבות הרצל", שמתאר נקודות ציון בחייו של חוזה המדינה.[12]

יונוסון רוזנבלום נזכר בהיסטוריה של הציונות והדגיש את חשיבותה לקראת יום הזיכרון ויום העצמאות. בין השאר הדגיש את תרומתו הרבה של הרצל לעיצובה של התנועה היהודית, הלאומיות והזהות היהודית החדשה. כמו כן, נזכר הכותב ב'אלטנוילנד' מאת חוזה המדינה וציטט את אניטה שפירא – היסטוריונית הציונות – אשר סברה שהרצל הצמיח את הדור של מנהיגים ציוניים על תכונותיהם יוצאות הדופן.[13]

---

6 חיטרון, חגי. "מה שהרצל לא חזה". *הארץ – גלריה* (9.5.2023), עמ' 8.

7 Hitron, Haggai. "'Theodor': The audience has never experienced an opera like this". *Haaretz* (12.5.2023), p. 16.

8 מנדל, אמיר. "אם תרצו, זה יהיה להיט". *הארץ – גלריה* (15.5.2023), עמ' 9.

9 Hacohen, Hagav. "Theodor puts Jewish fate on stage". *The Jerusalem Post* (19.5.2023), p. 12.

10 אילן, שחר. "בדרך למדינת ההלכה: מעוז פועל להפיכת הרבנות לרשות הרביעית". *כלכליסט* (7.5.2023), עמ' 8.

11 אלאלוף, גיא. "אבות הציונות. העת לתיקון". *עולם קטן* (5.5.2023), עמ' 4.

12 גלנטי, זהבית. "אלופי הציונות". *זמן מעלה* (5.5.2023), עמ' 28.

13 Rosenblum, Yonoson. "Without a Connection to the Past, There Is No Future". *Mishpacha Weekly* (3.5.2023), pp. 42-44.

ב'ישראל היום!' הזכיר אראל סג"ל את האבולוציה שעבר חוזה המדינה, ניתח את מאפייני המהפכה הרעיונית־לאומית שקידם, עמד על סגולותיה של הציונות המדינית שהגה, התייחס לאוטופיה ה"אלטנוילנדית" שלו והדגיש את פתרונותיו המעשיים שהיו אמורים להציל את העם היהודי ולסייע לו לשרוד.[14]

גיא רולניק העביר ביקורת על ראשי האופוזיציה על כך שהם אינם נלחמים נגד כוחות הימין, שאין להם מחויבות לרוב הציבור הישראלי, שהם מעוניינים בהמשך הכיבוש, בקידום המדינה הגזענית ובהזרמת התקציבים לציבור החרדי. את המחנה שלעיל הציג רולניק לעומת "מחנה שני, ציוני ודמוקרטי... בדומה לחזונם של מייסדי המדינה – מבנימין זאב הרצל, דרך ז'בוטינסקי ועד דוד בן גוריון...".[15]

ב'מקור ראשון' קרא חיים ויזל "להציב את ברית הדרך" בין שלושת המחנות בחברה ובפוליטיקה. אחד המחנות הללו רואה את היהדות כלאום – "כך בעיני הציונים בהנהגת הרצל ואחד העם (כל אחד לשיטתו)". לדברי הכותב: "החזון הנשקף מבעד לאמנת הדרך הזו קשור לחזונו של הרצל, לחלומו של ביאליק, למשנתם של א"ד גורדון ושל הראי"ה קוק ולהוגים רבים נוספים".[16]

ב'גלובס' התייחס רן ריגל במאמרו למורשתו הספרותית של ז'בוטינסקי. תוך סקירה קצרה המליץ על ספריו ('חמישתם' ו'שמשון') ועל הביוגרפיה שלו מאת שמואל כץ ('ז'בו'). בנוגע ל'חמישתם' ציין ריגל, כי ז'בוטינסקי רמז על הפתרון שהוקסם ממנו אחרי המפגש עם הרצל – הציונות. בהמשך הזכיר ריגל את סיפורו הקצר של ז'בוטינסקי, 'האמת על האי טריסטאן דה רוניה': "בדומה להרצל בחר לכתוב סיפור פנטזיה אוטופי כדי להמחיש את משנתו המדינית...".[17]

במוסף שבת של 'ידיעות אחרונות' פורסמה תמונה שתיעדה אפיזודה מההפגנה שהתרחשה בצומת גומא: מפגין ניצב מול שוטר ומחזיק בידו את דיוקנו של הרצל כשהוא דומע ומיואש.[18]

---

14 סג"ל, אראל. "לשרוד, זה הסיפור". *ישראל היום! – השבוע* (5.5.2023), עמ' 27.

15 רולניק, גיא. "אנחנו מבוהלים ומפוחדים – אבל בני גנץ ויאיר לפיד לא איתנו". *The Marker Week – הארץ* (5.5.2023), עמ' 4-5.

16 ויזל, חיים. "מקום לכולם". *מקור ראשון – שבת* (12.5.2023), עמ' 4, 19.

17 ריגל, רן. "העשייה הספרותית העשירה של זאב ז'בוטינסקי". *גלובס* (12.5.2023), עמ' 59.

18 לורנצי, אילן (צלם). "תמונה אחת שווה". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (12.5.2023), עמ' 9.

לטענת אורי הייטנר, ההפרדה בין דת למדינה כפתרון המוצא לנוכח המתח הציבורי הינו סיסמת סרק, וזאת מפני שהציונות מעולם לא התנתקה מן הדת והמסורת. כהוכחה לכך ציטט מנאומו של הרצל בקונגרס הציוני הראשון: "הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים".[19]

יוסי אחימאיר קרא לשדרג את ההסברה הישראלית. כדוגמה לכישלונה בזירה הבינלאומית הזכיר בין השאר את "הגשר מעל נהר הריין בבזל, שממנו נשקף מלון 'שלושת המלכים' היוקרתי, שמעל מרפסתו צולמה תמונתו המפורסמת של הרצל, ולא הרחק מאולם הקזינו שבו הוא הכריז על מטרת הציונות... מוצב דוכן צבעוני שלצידו מתנוססים שני דגלים פלסטיניים".[20]

ב'הארץ' פורסמה כתבה לזכרה של ההיסטוריונית פרופ' חדוה בן ישראל. הכותב התייחס לנושא העיקרי של מחקריה: הלאומיות והדת בהקשר של יהדות וציונות. בין השאר צוין, כי בן ישראל ראתה בהרצל "מהפכן של ממש". עם זאת סברה כי קיים פרדוקס בקשר שבין הציונות ללאומיות. לטענתה, ההתארגנות של התנועה הציונית בהנהגת הרצל בסוף המאה ה־19 "הייתה התפתחות מודרנית, ששאבה מתהליכים שרווחו באירופה באותו הזמן..." וזאת על אף שבלט הדגם של האומה היהודית כפי שהוא מופיע במקרא.[21]

מירי בן־דוד ליוי התמקדה במסירותו ותרומתו של הציבור הדתי־לאומי למשימות לאומיות בתחומים מגוונים. לשם כך ראיינה מספר אנשי ציבור משפיעים. אחד מהם – הרב אלי סדן – הזכיר ברפרוף את הרצל בהקשר לסיפורה של התהוות הציונות, תפיסתו של חוזה המדינה לגביה ותרומתו לה.[22]

על רקע פרשת העוברים ב"אסותא" והמאבק ברפורמה המשפטית, פורסמה ב'הארץ' הקריקטורה הבאה: הרצל (כאבא) ובן גוריון (כאימא) מביאים בעגלה את תינוקם (ילד עם שפם, זקן וכיפה סרוגה, הדומה לשר סמוטריץ') לרופא של "אסותא" ושואלים אותו: "תבדקו אם התינוק הזה שלנו".[23]

19 הייטנר, אורי. "סיסמת סרק". *שישי בגולן* (12.5.2023), עמ' 28, 30.
20 אחימאיר, יוסי. "מראה מעל הגשר". *מעריב – המגזין* (15.5.2023), עמ' 2.
21 אדרת, עופר. "חקרה את הלאומיות". *הארץ* (19.5.2023), עמ' 24.
22 בן־דוד ליוי, מירי. "מרוץ שליחים". *בשבע – השבועון לציבור הדתי* (18.5.2023), עמ' 8-10.
23 בידרמן, עמוס. קריקטורה. *הארץ* (23.5.2023), עמ' 2.

יעקב שביט ניתח את התופעה המצערת של היעדר ממציאים יהודים במאה ה־19. בין השאר הזכיר את דוד ליטבק, גיבורו של הרצל ב'אלטנוילנד': "את הממציאים חשבו למטורפים". כמו כן, ציטט מיומנו של הרצל מיוני 1895: "לאחר שתקום ההסתדרות הציונית תוקם בה 'יחידה להמצאות'", וזו "תודיע ללא דיחוי על כל מה שהתרחש, והדברים ייבחנו לצורך יישום".[24]

ב'הפלס' תוארו ההדים הרבים לקריאת מרנן גדולי ישראל שליט"א בארה"ב, כי "מפלגת 'ארץ הקודש' פסולה מעיקרה והתמיכה בה היא חילול ד' נורא". בין השאר צוטט הנציג הקונסרבטיבי יזהר הס, המשמש כסגן יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית. הוא אמר: "היום שלחנו מסר ברור – ישראל חייבת להישאר מדינה דמוקרטית המהווה בית מסביר פנים לכל יהודי ויהודי. ההחלטות מראות את התמיכה האיתנה של העולם היהודי בחזונו הציוני של תיאודור הרצל: של מדינה יהודית ליברלית, דמוקרטית, פלורליסטית ובית לכל יהודי ויהודי".[25]

24 שביט, יעקב. "האמנם נהפכנו מעם סגולה לעם של נחשלים?" *הארץ – תרבות וספרות* (25.5.2023), עמ' 2.

25 שכטר, י. "חברינו בקואליציה המשותפת, סיעת 'ארץ הקודש' החרדית והח"כים מ'דגל התורה'...". *הפלס* (25.5.2023), עמ' 17.

יוני 2023

ב'ישראל היום!' ראיין אייל לוי את מורדי אלון – אספן של חפצים נדירים. בין סיפוריו של האספן סופר על "אחת ששמעה על הרצאה שלו ושאלה האם יעניינו אותו מכתבים של הרצל". עוד הוא זכר "שבכל שנה, ביום האזכרה להרצל, חלון הראווה היה מוקדש לחוזה המדינה – מכרטיס ביקור, דרך ציור של הרמן שטרוק עם חתימה של הרצל ועד קריקטורה". כמו כן בכתבה הופיע צילום עם חתימתו המקורית של הרצל על מכתב לפעיל ציוני ממרץ 1898 – פריט שנמכר באלף דולרים.[1]

יועז הנדל ביקר את הממשלה הנוכחית על כך שהיא אינה מקדמת את הציונות בהחלטותיה, אלא תומכת ביוזמות של מפלגות חרדיות (מפלגות לא ציוניות על פי הנדל שלדבריו פוגעות גם בציונות וגם ביהדות). הנדל מצא למצב הזה הקבלה היסטורית: "התהליך שעברה היהדות... על ידי התנועה החרדית במאות ה־18 וה־19. הציונות מנעה למעשה את אובדן היהדות. אלמלא התנועה הלאומית הזאת והרצל הכופר, העם היהודי היה כנראה הולך לאיבוד...".[2]

ב'מעריב' "ראיין" מיכאל קליינר צ'ט של בינה מלאכותית. אחת השאלות שהעלה הייתה: "מי הם האישים שתרמו יותר מאחרים לחולל את הנס של הקמת מדינת היהודים?". במקום הראשון עמד הרצל. לשאלה – "מדוע התעלם מז'בוטינסקי בצמרת הרשימה?", התקבלה התשובה שהדמויות שבדרך כלל מקבלות את הקרדיט על תרומה משמעותית להקמת המדינה היהודית הן הרצל, בן גוריון, ויצמן וגולדה מאיר.[3]

דפנה נתניהו ביקרה את "המחנה הנאור" המתנגד לרפורמה המשפטית ואת שיטותיה של המחאה בכל הקשור להנדסת תודעת הקהל. בין השאר טענה נתניהו שהשיטות הללו מנוגדות לערכים של הציונות המדינית

1 לוי, אייל. "כביש 75". *ישראל היום! – שישבת* (2.6.2023), עמ' 52-55.
2 הנדל, יועז. "פריימריז במקום ציונות". *ישראל היום!* (2.6.2023), עמ' 21.
3 קליינר, מיכאל. "המחשב של המדינה". *מעריב – סופהשבוע* (2.6.2023), עמ' 33.

ההרצליאנית, אם כי הן מוסוות על ידיה, ונועדו אך ורק לשמור על עמדות הכוח של הקבוצות הללו.[4]

מנכ"לית קרן המנהיגות הציונית, אפרת שהם הילדסהיימר, ביקשה בכתבתה "לחזור לציונות", כיוון שמדובר במכנה המשותף של רוב הישראלים. בין השאר ציינה, כי הרצל לא ראה את הציונות כאמצעי להקמת המדינה, אלא כמסע חיים מחייב: "האידיאל שאין לו סוף".[5]

ב'הארץ' הופיעה כתבת פרסומת לספרו החדש של אסף שור, 'הדוב'. מדובר ביצירה מז'אנר הדיסטופיה. ברקע התאורטי הקצר שהופיע בתחילת הכתבה הובאה סקירה קצרה על אודות אוטופיות/דיסטופיות ונזכר הספר 'אלטנוילנד' של הרצל.[6]

ב'ישראל היום!' ביקר דרור אידר את התקפותיו של ראש האופוזיציה, יאיר לפיד, על הליכוד ועל חיבורה עם החרדים והמפלגות הדתיות ה"לא־ציוניות" לכאורה. לטענת אידר, "הרצל היה תמה על הנינוחות שבה העיף לפיד חלק גדול מעמנו מלהשתתף במיזם שהגה כחוזה המדינה, שהכריז בקונגרס הציוני הראשון: 'הציונות היא שיבה ליהדות עוד לפני השיבה לארץ היהודים'."[7]

ב'מעריב' הדגיש פרופ' אריה אלדד את שורשיה וטבעה המשיחיים של הציונות. בין השאר הדגיש אלדד את היותו של חוזה המדינה אדם לא דתי, ואף על פי כן הבין את ההיסטוריה של רדיפת היהודים, את זו של התנועות הלאומיות ואת חשיבות השימוש ברעיון המשיחי לשם איחוד העם והשגת מטרותיו המדיניות.[8]

ב'נופשים' הופיעה כתבה על העיר התאומה של קרית טלז סטון (קריית יערים) – טלז הליטאית. בכתבה הופיע רקע היסטורי על טלז ומורשתה היהודית. בין השאר צוין כי הרצל ביקר ונאם בטלז בפני קהל גדול, וזאת על אף היותם של הרוב המוחלט של יהודי היישוב חרדים.[9]

ב'מעריב' העביר יהודה שרוני ביקורת קשה על ממשלת נתניהו ובייחוד על שימושה בתירוץ שכלכלת ישראל הולכת ומתפתחת בכיוון החיובי לכאורה. בין השאר ראיין שרוני את שר האוצר לשעבר, ח"כ אביגדור ליברמן.

4 נתניהו, דפנה. "עצמאות עלק". *מעריב – סופהשבוע* (2.6.2023), עמ' 28-29.
5 שהם הילדסהיימר, אפרת. "ציונות עושים". *מעריב – המגזין* (5.6.2023), עמ' 2.
6 גונן, יוענה. "עולם חדש מופלא". *הארץ – גלדיה* (2.6.2023), עמ' 60-61.
7 אידר, דרור. "גם החרדים הם ציונים". *ישראל היום!* (8.6.2023), עמ' 19.
8 אלדד, אריה. "הציונות היא משיחית". *מעריב – סופהשבוע* (9.6.2023), עמ' 21.
9 מאור, יעקב. "למה הראי"ה קוק לא הלך בטלז?" *נופשים* (16.6.2023), עמ' 24-26.

במספר תשובות למראיין הזכיר ליברמן את חוזה המדינה. כך, תוך ביקורת על מפלגת "ש"ס" טען ליברמן: "במערכת החינוך החרדית לא תמצאו מילה אחת על הרצל, ז'בוטינסקי או בן גוריון. בשום ספר חרדי לא קיימת המילה ציונות". כדי להתגונן על האישומים כנגדו בגין שנאת חרדים, הגיב ליברמן: "ממש לא ואין בכלל קשר. חייבים להגיע לכינון חוקה ולהגיע להפרדת הדת מהמדינה. בספר 'מדינת היהודים' כתב הרצל שאנחנו ננהל את מדינת ישראל בחוכמות ובמדע, ואם כוהני הדת ינסו להתערב, נדע לכלוא אותם בבית מקדשי האל".[10]

ב'הארץ' ביקרה קרולינה לנדסמן קשות את מדיניותה של ישראל, הצביעה על הסימנים להתפרקותה ושמה דגש מיוחד על חלקו של "חוק הלאום" בהתפרקות הזו. בהקשר זה עשתה שימוש בציטוט "מופרך" של נתניהו: "זהו רגע מכונן בתולדות הציונות ותולדות מדינת ישראל. 122 שנה אחרי שהרצל פרסם את חזונו קבענו בחוק את עקרון היסוד של קיומנו".[11]

ב'עולם קטן', במסגרת הכתבה "קיץ של ערכים", הופיע תמצות קצר שנקרא "המסע של הרצל אל הציונות", וזאת תוך כדי פרסומת ל"בית אבי חי" בירושלים שהזמין את הקהל להרצאה "אגדה שקרתה באמת – מבט עכשווי על הרצל, בין חזון למציאות".[12]

ב'ישראל היום!' סיימה ההסתדרות הציונית את התוכנית הראשונה של "מופת", המאיצה הזדמנויות "ברוח חזון חברת המופת של הרצל".[13]

אלי ברק כתב מאמר בעקבות מסעו בניו יורק, שם פגש את האנשים שמרכיבים את הקהילה היהודית הרבגונית ושמע על אתגריה. הרצל הופיע בפתיח לכתבה, וזאת כדי להדגיש ש"ישראלים מכירים בעיקר את הנרטיב הציוני... מלמדים אותנו על הרצל ועל הקונגרס הציוני...". ולעומת זאת, "במקביל להיסטוריה הזו, התפתח סיפור נוסף של העם היהודי, והוא לא פחות גדול...".[14]

על רקע הקרנת הדוקו 'חילוניות' ב"כאן 11", פירטה ענת זלצר את עמדותיה בנוגע לציונות ולחילוניות, לצד ביקורת קשה נגד החרדים. לדעתה, הרצל, כ"חילוני ואתאיסט גמור", לא היה רואה בעין יפה את מה שמתרחש במדינה, כיוון שתמך בהפרדה בין הדת למדינה. עם זאת ציינה זלצר, כי

10 שרוני, יהודה. "הנדסת תודעה". *מעריב – סופהשבוע* (23.6.2023), עמ' 38-40.
11 לנדסמן, קרולינה. "התפרקות מדינת ישראל". *הארץ* (23.6.2023), עמ' 2.
12 גדליה, נדב. "קיץ של ערכים". *עולם קטן* (23.6.2023), עמ' 11-12.
13 ארונסון, ג'וש. *מעריב – השבוע* (27.6.2023), עמ' 11.
14 ברק, אלי. "ניו יורק מיקס". *ישראל היום!* (30.6.2023), עמ' 27, 44-49.

"מהרצל ועד גנץ, כולל רבין. ברגע שהם צריכים לעמוד מול רב – הם מתקפלים...".[15]

במוסף של 'מקור ראשון' ניתחו את יחסיו של ביאליק כלפי פרויד ותורתו. וזאת בין השאר על רקע ביקורתו של ביאליק כלפי חוזה המדינה. ביאליק לעג להרצל בתחילת דרכו, בייחוד לאוטופיה שכתב. ביאליק לא כתב על הרצל בגלוי ובמפורש, וגם לא נפגש עימו, ואפילו לא הספיד אותו באחד מנאומי ההספד הרבים שנכתבו לו. עם זאת הודגש בכתבה כי, "הרצל וסיעתו, ובה אותם סופרים שכונו 'הצעירים', העסיקו את ביאליק ללא הרף... המשורר הלאומי כתב על הרצל ועל 'הצעירים' הרבה יותר מאשר על אחד העם ובני חבורתו". בהמשך נכתב, כי יחסו האירוני של המשורר כלפי הרצל נבע גם ממניעים פוליטיים.[16]

15 שקד, רענן. "במדינת היהודים". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (30.6.2023), עמ' 1, 10-11, 14.

16 שמיר, זיוה. "ביאליק ופרויד: הפגישה שלא קרתה". *מקור ראשון – שבת* (30.6.2023), עמ' 4, 21.

יולי 2023

אלפרד מוזס הביע את ספקנותו בנוגע לרעיון "שתי מדינות לשני עמים". בין השאר טען, שכל עוד ישראל לא תספח את הגדה המערבית ולתושביה לא תהיה זכות בחירה בבחירות הישראליות, כך נשמר חלומו של הרצל להיותה של המדינה יהודית ודמוקרטית כאחד.[1]

יונתן שם־אור כתב בהרחבה על ההיסטוריה של "מדיניות הרווחה" בישראל. בין היתר, הכותב פירט את עמדותיו של הרצל ("האיש של העידן המודרני") בנושא זה, שבאו לידי ביטוי ברעיונותיו, בכתביו וכן במישור הציוני המעשי והסמלי – כלומר בכל אותם הדברים שהיו מנוגדים ל"קיבוץ נדבות".[2]

ב'הארץ – גלריה' הובא סיפורה של האדריכלית מיתר תבל – המנציחה את היהודים שנספו בשואה וחושפת את ההיסטוריה היהודית בפרנקפורט. "תבל יצרה פרויקט הקרוי 'נויאלטלנד' (בגרמנית: "ארץ חדשה ישנה", השם מתכתב עם 'אלטנוילנד' של הרצל), שהוצג באפריל 2023 בסדרת אירועים ביוזמת המוזיאון היהודי, המוזיאון הארכאולוגי והמרכז לאמנויות הבמה בעיר (מוזונטרום)".[3]

על רקע יום הזיכרון הממלכתי להרצל ההולך המתקרב, פירט עו"ד אילן שלגי את עמדותיו הליברליות והדמוקרטיות של הרצל. לאחר מכן שאל: מה יעבור בראשו של ראש הממשלה נתניהו כאשר יעמוד מול קברו של הרצל, וזאת מפני ש"אינו פועל לעיצוב המדינה, מוסדותיה ודמותה בהתאם לחזונו של הרצל. האם תרצד מולו דמותו של ד"ר גאייער, הרב הגזען המתואר

1 Moses, Alfred H. "The illusion of a two-state solution". *The Jerusalem Report* (2.7.2023), p. 30.

2 שם־אור, יונתן. "חייה ומותה של מדינת רווחה". *גלובס – אימפקט* (6.7.2023), עמ' 20-25.

3 ריבה, נעמה. "אפשרות לאוטופיה על חורבות דיסטופיה". *הארץ – גלריה* (6.7.2023), עמ' 1-3.

בספרו 'אלטנוילנד'? האם יהסס בין דרכו של חוזה המדינה לבין ממשיכי דרכם של הרבנים גאייער וכהנא החברים בממשלתו?".[4]

ב'ישראל היום!', ברובריקה "ציטוט ביום" הופיע המשפט המופיע באחרית הדבר של 'אלטנוילנד' מאת חוזה המדינה: "חלום ומעשה אינם שונים כל כך כפי שנוטים לחשוב, כי כל מעשי בני האדם בחלום יסודם, וגם אחריתם – חלום היא...".[5]

ב'הארץ' ביקר פרופ' יצחק זמיר את הממשלה וקרא לשרים ולחברי הקואליציה להציל את המדינה מסכנת ביטול "עילת הסבירות". בין השאר כתב זמיר: "אני רואה בעצמי אדם מתון, אבל גם למתינות יש גבול. והגבול הזה נפרץ בלב אטום וביד גסה. אני רואה לנגד עיניי את החזון הציוני, החזון שהדריך גם אותי בכל מעשיי, החזון שבא לידי ביטוי על ידי חוזה המדינה בנימין זאב הרצל ולאחר מכן גובש וטופח בעמל רב לפני הקמת המדינה וגם אחר כך, והוא גם החזון של הציונים ברחבי העולם: חזון של דמוקרטיה יהודית, המכבדת כל אדם ומתנהלת על ידי השלטון בהגינות, בטוהר המידות ובסבירות. והחזון הזה קורס מול עינינו".[6]

אלון פינקס התייחס למורשתו של ראש הממשלה נתניהו. בין השאר טען, כי "דמיונו של נתניהו לראש ממשלת הונגריה ויקטור אורבן בולט הרבה יותר מכל זיקה שיש לו לתיאודור הרצל, יליד בודפשט, מייסד החזון של הציונות המדינית...".[7]

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' פורט יחסו של הרצל כלפי ריכרד וגנר. בכתבה הודגש, כי הרצל העריץ את וגנר כמלחין ואף הושפע מהגותו הפילוסופית האנטישמית, דבר אשר בא לידי ביטוי במספר מישורים בפעילותו הציונית של חוזה המדינה. בין השאר צוין כי ה"דרס־קוד" שהנהיג הרצל בקונגרס הציוני השני הושפע מהאופרות של וגנר, והוא אף נפתח מהאוברטורה של 'טנהויזר'.[8]

ב'מקור ראשון' פירט יעקב חגואל את דרכו הציונית שהחלה בבית"ר, וכן את ערכיו, תרומתו, תפקידיו המגוונים וחזונו. בין היתר טען, כי "גם כיום, במסגרת תפקידי כיו"ר ההסתדרות הציונית העולמית, הארגון שהקים חוזה

4 שלגי, אילן. "אל מול קבר הרצל". *הארץ* (7.7.2023), עמ' 22.

5 הרצל, בנימין זאב. "ציטוט ביום". *ישראל היום!* (9.7.2023), עמ' 21.

6 זמיר, יצחק. "אנו נגד אי־סבירות, אלא אם היא שלנו". *הארץ* (10.7.2023), עמ' 1, 11.

7 Pinkas, Alon. "Netanyahu's legacy: Being Israel's first post-Zionist PM". *Haaretz* (12.7.2023), pp. 1-2.

8 טאבאק, יורי. "ריכרד וגנר ואבי הציונות". *נובוסטי נידלי – ודמיה נובוסטיי* (13.7.2023), עמ' 7. (רוסית)

המדינה בנימין זאב הרצל – ארגון שהשקפותיהם של בית"רים נדחקו בו לשוליים במהלך שנותיה הראשונות – אני רואה את עצמי כמיישם את ערכי היסוד של בית"ר...". עוד נזכר חגואל איך אירח את נשיא לטביה אגילס לויטס ורעייתו. "בטקס הנחת זר על קברו של חוזה המדינה בנימין זאב הרצל... בעודי מלווה אותו חזרה... סיפרתי לו שממש כאן, במרחק מאה וחמישים מטרים מאיתנו, קבור זאב ז'בוטינסקי. מנהיג ציוני דגול שהקים את תנועת בית"ר בריגה..."[9]

לקראת פתיחת שנת הלימודים נחנך בבית הספר אורט הנרי רונסון באשקלון "פארק הציונות". במרכזו הוצב תבליט ענק של מפת ארץ ישראל וקירותיו קושטו בתמונותיהם של מייסדי הציונות, ביניהם בנימין זאב הרצל ואליעזר בן יהודה.[10]

שלמה ארצי התבטא ב'ידיעות אחרונות' באופן פואטי־אלגורי לגבי המתרחש בארץ בעקבות המאבק על "עילת הסבירות". לטענתו: "מישהו איבד את מידת הסבירות לראות את ארצנו מתחרקקת (חורקת שיניים) 119 שנה אחרי מותו של הרצל נביא הארץ החדשה. ובמבחן הסבירות האישית – הייתכן שטעינו במשהו?".[11]

הרב אליעזר מלמד סבר במאמרו ב'בשבע', כי אויבי ישראל רק מחשלים את המדינה ואת עמה, וכי היהדות וכן הילודה והעלייה הן הפתרונות לכלל אתגריה. את מאמרו סיים בקטע על חוזה המדינה: "השבוע בכ' בתמוז חל יום פטירתו של אחד מגדולי היהודים שיצאו מהונגריה. מי יודע, אולי דווקא מתוך הקרע הנורא, שברגישותו הרבה הוא חש בו היטב, בתחילה נטה להתייאש מעתידה של היהדות. ואחר כך, כאשר חזר לזהותו היהודית, התגבשה בליבו ההבנה המוחלטת שהצלתו של העם היהודי תלויה בהקמת מדינה בארץ ישראל. בכך תיקן את חטא המרגלים ואיחד את העם, וייסד את התנועה הציונית שעל ידה נעשתה ישועה לעם היהודי בדורות האחרונים."[12]

במוסף 'הארץ', לצד ביקורת על ראש הממשלה נתניהו ומדיניותו, הופיעה סקירה היסטורית על יחסם של היהודים כלפי שוויון זכויות בארץ ובעולם.

9 פאוסט, שמואל. "פעם בית"רי תמיד בית"רי". *מקור ראשון – מוספים מיוחדים* (14.7.2023), עמ' 6.

10 תורג'מן, לימור. "תיכון אורט הנרי רונסון מציג: ניפגש בפארק הציונות". *ידיעות אשקלון* (14.7.2023), עמ' 14.

11 ארצי, שלמה. "סביר מתפורר בקלות". *ידיעות אחרונות – שבעה ימים* (14.7.2023), עמ' 13.

12 מלמד, אליעזר. "התשובה לאויבינו – ילודה ועלייה". *בשבע – מתחלף ירושלים* (13.7.2023), עמ' 50.

לצד ציון המאבקים הליברליים שהיו מזוהים עם היהודים, סוקר היחס הלא חד־משמעי של הציונות כלפי הערכים הליברליים: "כזכור, הליברל הידוע תיאודור הרצל קיווה להקים את מדינת היהודים בחסות הקייזר הגרמני וילהלם השני, ואפילו של האפיפיור. ההיסטוריון אריה דובנוב תיאר את המפגש בין הציונות לבין האימפריה הבריטית בשכלול של אותו דפוס מוכר. זו הייתה המשמעות של הצהרת בלפור – פריווילגיה מיוחדת שהוענקה ליהודים בחסות ממשלת הוד מלכותו...".[13]

פרופ' אניטה שפירא הזהירה מפני עלייתה של המשיחיות הפוליטית בארץ וסיפקה דוגמאות מההיסטוריה כיצד זו הובילה לפילוג העם ולחורבן הארץ. הרצל הופיע בכתבה רק פעם אחת, כרמז להיותו של חוזה המדינה מקדם הרעיון החילוני ולא המשיחי: "הרצל ובני דורו קיוו שהציונות תשנה את הדימוי של היהודי מנוכל ופרזיט לאיש של כבוד, אומץ, איש בונה מדינה, מיישב ארץ שוממה...".[14]

במאמרו ב'מקור ראשון', ניתח עדיאל איש־שלום את דמותו של הרצל, וזאת תוך הדגשת יהדותו, בעזרת שילוב סיפורו המשפחתי הטרגי וציון נאמנותו ותרומתו הרבה לתנועה הציונית.[15]

אחת השאלות שהופנתה לרב מיכאל יומטוביאן במערכת 'גל שבע' הייתה: "כיצד להתייחס לדמותו של הרצל חוזה המדינה? אני שומע דרשות של רבנים שמזלזלים בו ובאישיותו, ואומרים שרצה לכלוא את הרבנים במאסר וטענות נוספות". בתשובתו ציטט הרב רבות מ'מדינת היהודים' של הרצל וכן ממקורות אחרים. בתשובתו שיבח הרב את הרצל על פועלו הציוני, ודאג להדגיש כי על אף שהרצל היה רחוק מקיום תורה ומצוות, הוא לא ויתר על זהותו כיהודי ופעל רבות למען עם ישראל.[16]

ב'יבניתון', תיאר יוסי רוזנמן את הקרע בחברה הישראלית וביקר קשות את הקואליציה ואת ראש הממשלה בשל "המציאות הפוליטית המאיימת על אזרחי ישראל". את מאמרו התחיל מתיאור רקע תרבותי־היסטורי: הוא הזכיר את השיר של יענקל'ה רוטבליט אודות חוזה המדינה שבזמנו שרה רבקה מיכאלי ("יהודי יקר כזה, עם זקן עד החזה"), ולאחר מכן תיאר את

13 אילני, עפרי. "עבור היהודים, שוויון לא תמיד משתלם". *הארץ – מוסף הארץ* (14.7.2023), עמ' 46.

14 שפירא, אניטה. "ופתאום, הספק מנקר". *הארץ – מוסף הארץ* (14.7.2023), עמ' 18-22.

15 איש־שלום, עדיאל. "אני מאמין באמונה שלמה שהרצל נביא אמת". *מקור ראשון – שבת* (14.7.2023), עמ' 6-7.

16 במה מרכזית לחופש הביטוי: שאלות לרב מיכאל יומטוביאן מרמלה. *גל שבע* (14.7.2023), עמ' 4-5.

"מייסדה של התנועה הציונית, יהודי יקר, יליד העיר בודפשט שבהונגריה שבימי נעוריו נחשף לאנטישמיות ושנאת יהודים מצד הגויים, מה שהוביל אותו לשאוף ולהגשים את חלום 'הקמת מדינה לעם היהודי', מה שהפך למפעל חייו לשם השגת מטרה זו. הרצל הנהיג, קידם והביא לידיעה והכרת העולם את 'התנועה הציונית' שכולנו כעם, זכינו לקטוף את פירות עמלו בהגשמת החזון האדיר".[17]

ב'בשבת' סקר יעקב ספוקויני את האירועים המרכזיים אשר הובילו את הרצל ה"שמי", החילוני, המחזאי והעיתונאי האירופי אל הציונות, וזאת תוך הקבלה מרומזת בין חוזה המדינה למשה רבנו.[18]

ב'הארץ' ליבן פרופ' בנימין זאב קדר את תרומתה של ה"משיחיות" לחורבן בית המקדש, וכן הדגיש את תפקידה בהליך הקמתה של התנועה הציונית. הרצל הוזכר במאמר רק פעם אחת: "תיאודור הרצל והתנועה הציונית העלו על נס את מרד המכבים, שהשכילו לנצל את סדר הכוחות האזורי לטובתם, ולא את המרד הפנאטי, חסר הסיכויים, ברומאים...".[19]

מתנדבי שי"ל – "שירות ייעוץ לאזרח" – בלוד יצאו ליום כיף בסימן חדשנות. במסגרתו התקיים סיור בנושא "חדשנות בציונות" – מסלול בעקבות הרצל ומנהיגי החלוצים בעיר תל אביב בהדרכתו של רונן רוזנברג.[20]

יהונתן משעל ביקר ב'מעריב' את מנהיגי הציונות הדתית על עמדותיהם הקיצוניות והאשים אותם בכך שהם "איבדו קשר למציאות, למוסר ולתורת ישראל וגוררים את כולנו למלחמת אחים". את מאמרו התחיל בקטע של הלוויית חוזה המדינה בווינה ב־1904, כאשר באותה השעה ביפו נשא הרב קוק הספד להרצל, שזכה לשם "המספד בירושלים".[21]

17 רוזנמן, יוסי. "האם זה החזון עליו חונכנו?" *יבניתון* (21.7.2023), עמ' 34.
18 ספוקויני, יעקב. "נאום גורלי". *שבתון* (21.7.2023), עמ' 30.
19 קדר, ב"ז. "בשם אלוהי ישראל, אל תהום הבידוד והחידלון". *הארץ – מוסף הארץ* (28.7.2023), עמ' 18-19.
20 "יום גיבוש למתנדבי מרכז שי"ל בלוד". *גל שבע* (28.7.2023), עמ' 14.
21 משעל, יהונתן. "חורבן הבית". *מעריב – סופהשבוע* (28.7.2023), עמ' 36-37.

אוגוסט 2023

ב'מקור ראשון' כתב נדב הלפרין על חשיבותה ההיסטורית של היהדות לעם ולמדינת ישראל, וזאת לצד ניתוח של המושג "היפרדות" – בחיינו, בפוליטיקה, בחברה, בדת ובתרבות. הרצל הופיע בסוף המאמר: "חוזה מדינתנו האחת בנימין זאב הרצל... ידע היטב שהפנטזיות האלה לא יעלו יפה. ב'ארץ ישנה־חדשה' (אלטנוילנד) שלו הוא מדמיין מדינה אחת, חילונית ביסודה אך גם ביתם של בתי כנסת רבים על רבניהם (הלא את ההשראה לשם ספרו קיבל מבית הכנסת של פראג). מרבים לצטטו כמי ששאף לכלוא את הרבנים בבתי כנסיותיהם, אלא שהוא פשוט נגע באתגר היהודי־ישראלי הגדול שעודו ניצב בפנינו: איך מקיימים ארץ חדשה שמישירה מבט ליסודותיה העתיקים בלי להיבלע על ידם כליל...".[1]

יאיר שלג ראיין את נשיא מכללת ספיר פרופ' ניר קידר. בבסיס הריאיון עמד מחקרו של קידר – ממלכתיות בישראל ובכלל. בין השאר, ציין קידר את תפיסתו של הרצל בכל הקשור לקידום הערכים הדמוקרטיים בתנועה הציונית. לטענתו של קידר, הדרך לטפח מחדש את הממלכתיות כרוכה ב"יצירת המודעות לקיומו של האתוס הממלכתי בהיסטוריה, ולהישגים שהגענו אליהם בזכותו, כגון הסטטוס־קוו המושמץ בין דתיים לחילונים... כבר הרצל ואחד העם, בראשית ימי התנועה הציונית, התחייבו, כל אחד בנפרד, לרבני רוסיה שלא יהיו כינוסים ציוניים בשבתות וחגים, שהמטבחים בתנועה הציונית יהיו כשרים, ושהתנועה הציונית לא תעסוק כלל במדיניות של תרבות וחינוך אלא רק בתחום המדיני... הוויתורים של הרצל, ואחר כך של בן גוריון, הם שהפכו את הציונות לתנועה בעלת מוטת כנפיים רחבה ואפשרו לה להשיג את ההישגים שהגיעה אליהם. לכן חשוב להבהיר גם היום שאתוס ממלכתי הוא לא רק היחיד שיאפשר לנו להגיע להישגים לאומיים, אלא שהוא גם איננו עומד בסתירה לטיפוח הצרכים של המגזרים השונים. אדרבה, במידה רבה הוא זה שמאפשר את מילוי הצרכים של המגזרים, מפני

1 הלפרין, נדב. "הבלתי נפרדים". *מקור ראשון* (4.8.2023), עמ' 10.

שהוא מונע מצב של תחרות אלימה על המשאבים ויוצר חלוקת משאבים עניינית יותר. חוקה יכולה אולי לעזור, אבל היא בהחלט לא העיקר. העיקר הוא ההכרה בחשיבותן של קואליציות רחבות והערך של הפשרות ביניהן. ממש כמו אצל הרצל ובן גוריון".[2]

על רקע "המשבר ותחושות סף חורבן", הזכיר אבי שילון ב'ידיעות אחרונות' כמה אפיזודות טעונות בהיסטוריה הציונית – כאלה שמכניסות לפרופורציה את המתרחש במדינה כיום. ביניהן: "קונגרס אוגנדה" של הרצל, רצח ארלוזורוב, ה"סזון" והמחלוקת על ה"שילומים".[3]

במאמרו שאל אורי פיליחובסקי שאלה רטורית: "האם הציונות הפחיתה או הגבירה את האנטישמיות בעולם?" כאמור, התשובה החד־משמעית לא סופקה, הרי שעל פי המחבר והתלמוד – שנאת היהודים הייתה קיימת תמיד. עם זאת הופיעו במאמר ציטוטים מספרו של הרצל, 'מדינת היהודים', לפיהם התשובה ל"שאלה היהודית" היא חזרה לארץ ישראל וכינון מדינה עצמאית.[4]

לאחר שמצא בספרייתו את 'מדינת היהודים' של הרצל (ספר זה, עם הקדמה מאת מנחם בגין, יצא לאור ב־1978), חלק אלי בן־גור בתובנותיו בנוגע למצבה של ישראל. תוך ציטוט מכתביו של חוזה המדינה, ביקר בן־גור את המערכת הפוליטית בארץ (את נבחרי הציבור ואת הבוחרים), יצא נגד הרפורמה השלטונית וה"תאוקרטיה" המתהוות לכאורה, וקרא בעד חוקים מודרניים, מערכת משפטית תקינה, חוקה ושוויון זכויות מלא למיעוטים.[5]

ב'ידיעות אחרונות' פורסמו מספר אטרקציות לסוף החופש הגדול. ביניהן המופע האור־קולי ביער בן שמן, הכולל מפגש עם דמויות היסטוריות: הרצל, בגין, חנה סנש ואחרים.[6]

ב'הארץ' הופיעה ביקורת נוקבת כלפי ההנהגה והמערכת הפוליטית בישראל. לצד ההאשמות הרבות, הופיע בכתבה רקע היסטורי קצר על אודות הישגיה של התנועה הציונית לדורותיה. בין השאר הוזכר "השלב הראשון",

2 שלג, יאיר. "אנחנו חייבים לחזור לממלכתיות". *מקור ראשון – שבת* (4.8.2023), עמ' 10-11.

3 שילון, אבי. "כבר עברנו את זה פעם". *ידיעות אחרונות* (10.8.2023), עמ' 2.

4 Pilichowski, Uri. "Did Zionism increase or decrease antisemitism in the world?" *The Jerusalem Report* (6.8.2023), p. 10.

5 בן־גור, אלי. "בנימין זאב הרצל – מדינת היהודים". *יבניתון* (18.8.2023), עמ' 12.

6 ליפשיץ קליגר, איריס. "הולכים עד הסוף". *ידיעות אחרונות* (14.8.2023), עמ' 20.

שהוא ה"חזון". לטענת הכותבים, "שרטוט החזון, הבסיס הרעיוני האידאולוגי הערכי והמדיני נמצא בספרו של הרצל 'אלטנוילנד'".[7]

במוסף של 'מקור ראשון' הופיע מאמר שסקר את ההיסטוריה והתרבות של "בני ישראל" – הקהילה היהודית הוותיקה בהודו. בין השאר צוין, כי "בשנת 1897 כתב הרצל מכתב לבני הקהילה ובו הזמין אותם להשתתף בקונגרס הציוני העולמי. הם סירבו בטענה שמחכים למשיח, אבל הודיעו שיתמכו כלכלית בתנועה הציונית".[8]

באשדוד, יו"ר "ישראל ביתנו" אביגדור ליברמן ופמלייתו עלו לאוטובוס יחד עם הצעירה שחוותה סירוב להעלותה על האוטובוס בשל היותה אישה. המעשה אמור היה לסמל ש"אשדוד לא תהיה טהרן... אנו רוצים מדינה ציונית, חופשית, ליברלית, יהודית, כמו שהרצל רצה ולא כמו שהחרדים רוצים...".[9]

צבי נטע תרם למוזיאון שטרוק בחיפה הדפסים ורישומים מאת האמן הרמן שטרוק, וזאת לקראת תערוכה חדשה, המציגה את דיוקנאות גדולי הציונות והמדע, כמו הרצל, איינשטיין ואחרים.[10]

מנחם פינס כתב בהרחבה על "הכנסייה הגדולה" – אספת גדולי הדור שהתקיימה בווינה לפני 100 שנה. בין השאר הזכיר הכותב את ד"ר נתן בירנבוים – מי שהמציא את המונח "ציונות" ושהיה המזכיר הראשון של המשרד הציוני של הרצל בווינה. בכתבה הודגש, כי בירנבוים חזר בתשובה והופיע ב"כנסייה" כיהודי חרדי, ולימים הפך למזכיר תנועת החרדים.[11]

בארכיון הציוני בירושלים נערך מבצע להצלת יומניו של הרצל מהשנים 1894 עד 1904. מחברות היומן עוסקות ב"עניין היהודים", והן שימשו את חוזה המדינה גם כיומן אישי.[12]

ב'הארץ' כתבה שירה מייקין על ההיסטוריה של ז'אנר המדע הבדיוני ועל תרומתו לספרות, חברה, תרבות, פוליטיקה וכד'. דגש מיוחד הושם

---

7 הלברטל, דב; אדרעי, מ. יוסף. "מנהיגים ישרים, רדו מהגדר". *הארץ* (15.8.2023), עמ' 11.

8 גפן, פנינה. "אחינו בני ישראל". *מקור ראשון – שבת* (18.8.2023), עמ' 14-17.

9 "כצנלסון וליברמן עלו לאוטובוס עם הצעירה שסורבה". *השבוע באשדוד* (18.8.2023), עמ' 22.

10 שרוני, יהודה. "צבי נטע תורם למוזיאון בחיפה; בתל אביב תיערך תערוכה לזכר אהוד מנור". *מעריב – השבוע* (22.8.2023), עמ' 22; "מה ששלי שלכם". *ישראל היום!* (29.8.2023), עמ' 21.

11 פינס, מנחם. "סופה להתקיים". *משפחה – השבועון לבית היהודי* (24.8.2023), עמ' 58-69.

12 רהט, מנחם. "מבצע הצלה של יומניו המקוריים של הרצל מפני בלות ואובדן בשיני הזמן". *מצב הרוח* (25.8.2023), עמ' 47.

על מדע בדיוני אוטופי/דיסטופי. הכותבת ציינה את 'אלטנוילנד' של הרצל והצביעה על כמה רעיונות מעניקי השראה של חוזה המדינה ועל אלו שכלל לא התממשו.[13]

ב'ג'רוזלם פוסט' כתבה ראשת מועצת מצפה יריחו על חשיבות ערך הארץ בציונות, וזאת לצד רעיונות נוספים, כמו אלה שהגה הרצל בזמנו.[14]

ב'ידיעות אחרונות' ראיין יונתן בלום את פטריסיה וג'ון נידלמן שעלו ארצה מיוהנסבורג ב־1975. לצד זוועות האפרטהייד, נזכרה פטריסיה שבילדותה בילתה במחנות הקיץ של "הבונים", בהם למדה רבות על הציונות, הרצל, בן גוריון והקיבוצים.[15]

אליקים רובינשטיין ביקר את הממשלה ואת הרפורמות שהיא מקדמת. בין היתר קרא רובינשטיין לחזור להרצל ולרעיונותיו (על חוקה ושוויון) והמליץ על ספרו של שלמה אבינרי, 'הרצל'.[16]

ב'מעריב' חשף ארכיון קק"ל תמונות מהקונגרסים הציוניים הראשונים, בהן הופיעו בין היתר: הרצל, בן גוריון, משה שרת וחיים ויצמן.[17]

13 מייקין, שירה. "הראשונים מבינינו". *הארץ – גלריה* (25.8.2023), עמ' 34-38.

14 Pilichowski, Aliza. "Every inch of the land". *The Jerusalem Post* (27.8.2023), p. 9.

15 בלום, יונתן. "על קו החוף". *ידיעות אחרונות – מסלול* (28.8.2023), עמ' 8.

16 רובינשטיין, אליקים. "חשבון הנפש של הממשלה". *ידיעות אחרונות* (28.8.2023), עמ' 3.

17 כהן, משה. "ארכיון קק"ל חשף תמונות מהקונגרסים הציוניים הראשונים". *מעריב – השבוע* (31.8.2023), עמ' 12.

ספטמבר 2023

ב'גלובס – נדל"ן' הופיעה כתבה על מאפייני שכונת "ארזה" שבמוצא עילית. "הפרויקט נקרא ארזה על שם הארז שהרצל נטע בדרכו לירושלים...".[1]

ב'גימלטון' שיבחו את האופרה הישראלית בכלל ואת האופרה 'תיאודור' – המתארת את חייו של חוזה המדינה – בפרט. לדברי הכותבת, האופרה בנויה "על הספר 'אלטנוילנד' ועל ביבליוגרפיות אחרות של הרצל".[2]

כתבה דומה בתכניה, אם כי מקיפה יותר ומתארת בין השאר את חיבתו של הרצל לאופרה ואת שאר ההצגות שנעשו על בסיס קורות חייו, נכתבה על ידי פרופ' יהודה מורלי ב'סגולה'. מורלי שילב לביקורתו רקע היסטורי ועמד על פרטים מחייו של חוזה המדינה שאולי יהיו "קשים לעיכול" על ידי הצופים.[3]

ב'לאשה' הופיעה סקירה קצרה וביקורת מחמיאה להצגה 'ליאופולד שטאט': "סביב עץ האשוח דנים בני המשפחה היהודית על אירועי התקופה – עליית האנטישמיות שמדירה אותם ממוקדי כוח והשפעה בשל יהדותם, לצד עליית הציונות בדחיפת בן עירם בנימין זאב הרצל".[4]

סמדר סלמון כתבה על ליטא המודרנית וההיסטורית, בדגש על הקשר היהודי והציוני למדינה הזו. הרצל צוין בכתבה באופן עקיף – בהקשר לדוד וולפסון – האיש נולד בליטא והפך להיות עוזרו האישי של חוזה המדינה בווינה ובהמשך גם לנשיא הקונגרס הציוני.[5]

במסגרת פתיחת שנת ה־120 למותו של הרצל, בנוכחות נשיא המדינה ובכירים אחרים, התקיים טקס הסרת הלוט מהשלט המציין את הבית בווינה שבו התגורר חוזה המדינה.[6]

---

1 ינאי־לויזון, הלית. "בכמה נמכרה דירת גן עם 4 חדרים ונוף לירושלים במוצא עילית". *גלובס – נדל"ן* (1.9.2023), עמ' 15.

2 שמאי, רות. "האופרה 'תיאודור'". *גימלטון* (4.9.2023), עמ' 9.

3 מורלי, יהודה. "בין תאודור להרצל". *סגולה* (6.9.2023), עמ' 60-65.

4 חלוץ, דינה. "תיאטרון: 'ליאופולד שטאט'". *לאשה* (15.9.2023), עמ' 18.

5 סלמון, סמדר. "הקסם של ליטא". *BigTime 60 – החיים הטובים* (4.9.2023), עמ' 24-26.

6 "פתיחת אירוע 120 שנה למותו של הרצל". *מעריב – השבוע* (7.9.2023), עמ' 15.

לציון 120 שנים ל"קונגרס אוגנדה", פרסם נחשון מאיר שפיגלמן כתבה שהוקדשה למעלליו של חוזה המדינה במסגרת הקונגרס. דגש מיוחד הושם על ההתנגדות לתוכנית שהושמעה בפני הרצל על ידי יהודי רוסיה. הכתבה נחתמה באמירתו המפורסמת של הרצל: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני".[7]

על מנת להזכיר לקוראים את הקרקע היהודית שנרכשה בחורן ויושבה על ידי היהודים, התייחס אורי הייטנר למכתבו של שמואל דיין, שאותו שלח לפרופ' חיים ויצמן ("אחד המנהיגים הבולטים והמשפיעים של הציונות, בשורה אחת עם הרצל ובן גוריון...") בעקבות ההוצאה לאור של ספרו 'מסה ומעש' בשנת 1951. בספר הזיכרונות הזה בחר ויצמן, כנראה בשוגג, להתעלם מ־88 אלף דונמים שהיו בבעלות יהודית בגולן הסורי ובחבל דרעא. במכתבו דיין הזכיר את הפרשה וטען כי "לא השלמנו ולא נשלים עם קריעת עבר הירדן מגופה של הארץ".[8]

במאמרו שסקר את ההתפלגויות לדורותיהן בתוך הציונות הדתית התייחס ישי פרידמן לדבריו של יו"ר מערך החינוך הדתי ממלכתי, הרב פרופ' יהודה ברנדס. לטענתו, מקור המחלוקות בחברה הדתית־לאומית הוא סיפור שהחל עוד לפני הציונות של הרצל. בהמשך המאמר ניתנה התייחסות לפועלם של הרב מוהליבר והרב ריינס ותוארה הגותם יחסית לרעיונותיו של חוזה המדינה.[9]

ב'ג'רוזלם פוסט' הביע רפאל שוחט עמדה בנוגע למאבקים בתנועה הציונית: בעד ונגד הרפורמה המשפטית, הקרע בין הכוחות הדתיים לחילוניים, שמאל וימין. לבסוף קרא שוחט להסכמה רחבה במדינה שבה כל היהודים יהיו מוגנים. הרצל הופיע בכתבה שלוש פעמים: כנקודת התייחסות (בטענה שהציונות נולדה לפניו – עוד בספרו של משה הס); כדוגמה להצעה הזויה של בריטים ("הצעת אוגנדה") ובתוך איור – התמונה מהקונגרס הציוני הראשון שבה תועד הרצל עומד בין שני יהודים קווקזיים.[10]

ב'הארץ' הביא עמנואל אטקס הוכחות לכך שהגאון מווילנה לא היה ציוני. הרצל הופיע בפתיח המאמר: "אל מול הצגת הרצל כ'חוזה המדינה'

---

7 Spiegelman, Nachshon Meir. "The Uganda Proposal". *The Jerusalem Post – in Jerusalem* (4.9.2023), pp. 12-13.

8 הייטנר, אורי. "לא השלמנו ולא נשלים". *שישי בגולן* (8.9.2023), עמ' 28, 30, 32.

9 פרידמן, שי. "מוהליבר פינת ריינס". *שביעי* (8.9.2023), עמ' 1, 28-30, 32.

10 Shuchat, Raphael. "Israel needs a new social contract and unity – opinion". *The Jerusalem Post int* (8.9.2023), p. 11.

מציבה ההיסטוריוגרפיה הדתית־לאומית את הגאון מווילנה כמחולל רעיון השיבה לציון".[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' בירכו את עם ישראל לקראת חגי תשרי. בין השאר הדגישו את תרומת המשפיענים הצעירים שמקדמים את חזונו של הרצל ותורמים לקידום פרויקטים ציוניים מגוונים בארץ.[12]

ענבל רץ־גילמור ביקרה קשות את מתנגדי הציונות מהשמאל ומהכיוון החרדי, ואף עשתה הקבלה היסטורית למאבקים ברעיון הציוני. הרצל הופיע בכתבה ברפרוף: "נכון שפינסקר והרצל פלירטטו עם רעיון המדינה היהודית לאו דווקא בארץ ישראל, אך אין עוררין שרעיון השיבה לארץ האבות היה גלום ברעיון הציוני מהתנ"ך ועד ללבלוב הלאומיות בעת החדשה".[13]

ב'ישראל היום!' פרסם יועז הנדל מכתב פתוח לח"כ אייכלר, בו הופיעה ביקורת חריפה על התבטאויותיו האנטי־ציוניות. חוזה המדינה הופיע בהקדמה: "ללא הרצל האתאיסט והתנועה הציונית, לא הייתה נוצרת התשתית למדינת ישראל...".[14]

אלון עידן זיהה לדבריו ביטויי כיבוש בולטים בהסכם שיתוף הפעולה שנחתם בין קבוצות הכדורסל "מכבי תל אביב" ו"אליצור שומרון". דגש מיוחד שם עידן על התבטאותו של סמנכ"ל השיווק במועדון של מכבי "שהגדיר את חזונו ההרצליאני": "מכבי זה הפעילות בכל מקום ובעיקר בפריפריה. היכן שחיים יהודים, שם אנחנו צריכים להיות ולפתח ושם נהיה".[15]

איתמר סג"ל כתב בהרחבה על יחסי ארה"ב־ישראל. טענתו המרכזית: ישראל נותנת לבעלת בריתה יותר מאשר חברתה האמריקנית מסייעת לה. חוזה המדינה הופיע במאמר פעם אחת: "בנימין זאב הרצל במאמציו הבין־לאומיים לא חשב על ארצות הברית כלל".[16]

ענבל רץ־גילמור שיבחה את ראש הממשלה נתניהו על שאיפתו להגיע להסכם הנורמליזציה עם סעודיה. בין השאר שמה אותו בשורה של מנהיגים ציוניים גדולים, כולל הרצל.[17]

---

11 אטקס, עמנואל. "הגאון מווילנה לא היה ציוני". *הארץ – תרבות וספרות* (15.9.2023), עמ' 3.

12 JNF-USA Staff. "Celebrating Zionism's Big, Bold, and Visionary Young Leaders". *The Jerusalem Post – Rosh Hashanah* (15.9.2023), pp. 58-59.

13 רץ־גילמור, ענבל. "עת לציונות של הכרת הטוב". *שביעי* (15.9.2023), עמ' 14.

14 הנדל, יועז. "מכתב לח"כ אייכלר". *ישראל היום!* (15.9.2023), עמ' 31.

15 עידן, אלון. "הלב עם הכיבוש". *הארץ* (15.9.2023), עמ' 27.

16 סג"ל, איתמר. "לא המדינה ה־51". *עכשיו מגזין* (20.9.2023), עמ' 56-67.

17 רץ־גילמור, ענבל. "לפנתיאון בחייהם". *שביעי* (29.9.2023), עמ' 14.

ב'מקור ראשון' יצא ארי שביט נחרצות נגד הפרובוקציות והאלימות שבמסגרת ההפגנות ותפילות יום הכיפורים בכיכר דיזנגוף, אותה הכיכר ש"היתה לאייקון של העיר הלבנה. היא באה לממש את החלום הלאומי הנאור של בנימין זאב הרצל: אלטנוילנד".[18]

גינוי דומה הביע חיים נבון, אם כי בהתייחסותו ל"התפרעויות המכוערות" הוא הזכיר את היותה של תל אביב עיר שמשלבת בתוכה את הישן עם החדש: "...כי העיר נקראת 'תל אביב' ולא 'אביב־אביב' – כשם ספרו של חוזה המדינה בנימין זאב הרצל, שהיא נושאת את שמו, נקרא במקור 'אלטנוילנד', ארץ ישנה־חדשה, ולא 'נוינוילנד'. הישן חייב להצטרף לחדש, הרוח חייבת להפעים את החומר".[19]

בכתבתו ב'ידיעות אחרונות' בנושא שלעיל הבהיר בן־דרור ימיני, כי היהדות היא חלק אינטגרלי ממדינת ישראל. בין השאר הפריך ימיני את הטענה שהרצל התכוון למדינת היהודים, ולא למדינה יהודית. על כן הזכיר את נאומו הראשון בקונגרס הציוני, שבו הרצל אמר: "הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים".[20]

ב'הארץ' פרסם זלמן שובל מכתב ביקורת לכתבה של אלוף בן – "יהודית ודמוקרטית? הגיע הזמן למחוק את המילה יהודית", ('הארץ', 21.9). בין השאר, טען שובל: "...ייתכן אמנם שהיה עדיף לו במגילת העצמאות נאמר 'מדינת היהודים', Der Judenstaat, כפי שהרצל כתב – ניסוח שכמו בחוק הלאום משנת 2020 שם את הדגש על צד הלאום ולא על הצד הדתי של המדינה (אף שאין באמת סתירה בין השניים), לבל יטענו גורמים שונים שיש בישראל אפליה אפריורית על רקע דתי בין אזרחים יהודים לאזרחים לא־יהודים".[21]

במדור שלו ב'ישראל היום!' חזר דיוויד סלע אל העיתונים מלפני 70 שנה. באחת הכתבות תוארה "מלחמת מים בצפון", ובה צוין, כי "כבר ב־1902 בספרו 'אלטנוילנד', פירט חוזה מדינת היהודים בנימין זאב הרצל את חלומו להקמת מפעל מים ארצי שהכנרת תהיה במרכזו".[22]

18 שביט, ארי. "לעצור על פי תהום". *מקור ראשון* (29.9.2023), עמ' 16.
19 נבון, חיים. "בלי ה'תל' אין 'אביב'". *מקור ראשון* (29.9.2023), עמ' 8.
20 בן־דרור, ימיני. "אין דמוקרטית בלי יהודית". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (29.9.2023), עמ' 7.
21 שובל, זלמן. "הלפסוס של בומבך". *הארץ* (15.9.2023), עמ' 22.
22 סלע, דיוויד. "'מלחמת מים' בצפון". *ישראל היום!* (29.9.2023), עמ' 58.

אוקטובר 2023

מרכז הרצל בהסתדרות הציונית העולמית תרגם לערבית שפע חומרים של ועל אודות חוזה המדינה. ביניהם: צוואתו, מכתביו האישיים וכן תכנים היסטוריים בכלי מדיה שונים.[1]

בספרייה הלאומית התקבלה תרומה של דגלי חג שמחת התורה. בין השאר צוין בכתבה, כי "עם עליית התנועה הציונית השתלבה בדגלי התורה דמותו של הרצל, מאוחר יותר תמונות מחיי החלוצים ובהמשך נוצרו עוד ועוד תגובות לאירועים ואישים בני הזמן".[2]

במכתבו למערכת 'הארץ' סבר נרי שנידור, כי "התואר 'יהודית' למדינתנו אינו ראוי. מוטב 'מדינת יהודים', או 'מדינת היהודים', כפי שניסח הרצל".[3]

ב'ידיעות אחרונות' הצביע אבי שילון על ה"התמזרחות" התרבותית הנראית לעין של ישראל. הוא אף מצא בה הקשרים חיוביים: "פתיחות למרחב הקרוב והשתלבות בו. אפשר לחלום על הפריה תרבותית הדדית בין המדינה היהודית לתרבויות הערביות, שתיעשה בניגוד לאופן שבו הרצל ובן גוריון חלמו לעצב את ישראל, במנותק מהמרחב ה'לבנטיני'".[4]

במוסף 'ידיעות אחרונות' פורסם ריאיון עם אביגדור ליברמן. חוזה המדינה הוזכר על ידי ליברמן בהקשרים הבאים: הצורך לקצץ בקצבאות הילדים לחרדים ("לא נממן גרוש אחד ממערכת חינוך חרדית שלא מלמדת לימודי ליבה ושלא מוזכרות בה המילים הרצל, ז'בוטינסקי, בן גוריון או ציונות"); וההתייחסות לתפיסתו בעיני הציבור הדתי כאפיקורס, לעומת רה"מ נתניהו ("היחיד שאכל יותר שרצים ממני בכנסת ישראל זה נתניהו. אז גם הוא אוהב, גם אני אוהב. אז מה כשנכנסים לבית ז'בוטינסקי, כמעט בכל קומה

1 ילון, יורי. "לראשונה: תוכני מוזיאון הרצל תורגמו לערבית". *ישראל היום!* (2.10.2023), עמ' 16.

2 אלבז־אלוש, קורין. "עולים לדגל". *ידיעות אחרונות* (3.10.2023), עמ' 14.

3 שנידור, נרי. "מדינה יהודית, מדינת היהודים". *הארץ* (4.10.2023), עמ' 11.

4 שילון, אבי. "שיעור בהתמזרחות". *ידיעות אחרונות* (5.10.2023), עמ' 3.

יש פסל או תמונה של הרצל, ז'בוטינסקי וטרומפלדור. שלושתם אתאיסטים מוחלטים. ז'בוטינסקי גם לא צם ביום הכיפורים").[5]

על רקע פתיחת המלחמה בעזה, הדגיש גיל טרוי ב'ג'רוזלם פוסט' את התכונות האופטימיות של המאבק הציוני ושל מנהיגיו. עוד כתב, כי גיבורי ישראל ההיסטוריים היו לא רק מצביאים דגולים, אלא גם אינטלקטואלים־אידאולוגיים, כגון הרצל, מאיר, דוד בן גוריון ומנחם בגין.[6]

ב'מקור ראשון' התייחס נתנאל אלינסון לאמונה הדתית, לדרכי ביטויה וכן לדרכי החזרה אליה: "...לתצורה של האמונה ההיסטורית שייכות דמויות רבות לאורך ההיסטוריה היהודית, שפיעמה בהן הרוח שרואה את המציאות מתוך הפרספקטיבה הלאומית הרחבה. הרצל, למשל, שב אל חיק היהדות מסיבה זו ('הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים', אמר בקונגרס הציוני הראשון)...".[7]

בחידון הטריוויה של איתי הרמן ב'ידיעות אחרונות' נשאלה השאלה: "איזה עיטור רצה בנימין זאב הרצל שיופיע על הדגל העברי שהציע לתנועה הציונית?" התשובה: "שבעת כוכבי הזהב".[8]

ב'סיגאר' הביע ישראל פרלוב את דעתו על היחס שבין היהדות לדמוקרטיה בתנועה הציונית ובמדינת ישראל. בין שאר הדוגמאות ההיסטוריות השתמש פרלוב בזו של הרצל, כפי שהיא באה לידי בהתחייבות שהגה חוזה המדינה בקונגרס הציוני הראשון: "הציונות לא תעשה דבר העלול לפגוע בהשקפה הדתית של זרם כלשהו ביהדות".[9]

על רקע המלחמה בעזה סקר עמית סגל את סוגיית האחדות בעם ישראל ובין השאר הפריך את התאוריה האיראנית של "קורי העכביש". חוזה המדינה הוזכר בהקשר הבא: "...הרי טרור נועד לערער את תחושת הביטחון, לזרוע ייאוש. לגרום לחזקים שמחפשים חיים טובים לעזוב. זה תהליך ההיפוך של הציונות. הרצל רצה להביא קודם חלוצים ואנשים פשוטים שאין להם אלטרנטיבה, אחר כך את הסוחרים הזעירים שיפתחו כאן כלכלה ולבסוף את

5 בר־חיים, גבי. "ישבתי עם ביבי באמצע הלילה, ייעצתי לו כמו חבר...". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (6.10.2023), עמ' 1, 22, 24, 26, 28.

6 Troy, Gil. "The best day in Palestinian history?" *The Jerusalem Post* (11.10.2023), p. 9.

7 אלינסון, נתנאל. "הניצוץ שבלב". *מקור ראשון – שבת* (13.10.2023), עמ' 3.

8 הרמן, איתי. "מוח מסוכן". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (13.10.2023), עמ' 45.

9 פרלוב, ישראל. "יהדות ודמוקרטיה". *סיגאד* (20.10.2023), עמ' 8.

בעלי ההון כאשר יראו את ההזדמנויות הגלומות כאן. תהליך הפירוק הוא הפוך...".[10]

ב'ג'רוזלם פוסט' התייחס גיל טרוי למחדל ופירט כמה סיפורי גבורה של החיילים באירועי השבעה באוקטובר בעוטף עזה. הרצל הופיע בכתבה בתיאור הרקע של הכותב בסוף הכתבה: "עורך של שלושת הכרכים של כתביו על אודות תיאודור הרצל".[11]

ב'מעריב' הצביע זלמן שובל על כך שאין הבדל בין הימין הקיצוני לשמאל הקיצוני בארה"ב ביחסם העוין כלפי היהודים וישראל. לטענתו, "מי שאיתר זאת בבירור... היה הסוציאליסט היהודי משה הס, חברו לשעבר של מרקס, שהפך לציוני עוד לפני הרצל".[12]

10 סגל, עמית. "אחדות, מי יודע?". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (20.10.2023), עמ' 8-9.

11 Troy, Gil. "October 7: 2. When Israelis saved Israel". *The Jerusalem Post Int* (20.10.2023), pp. 20-21.

12 שובל, זלמן. "שונאי היהודים התאחדו". *מעריב – המגזין* (31.10.2023), עמ' 2.

נובמבר 2023

ב'ג'רוזלם פוסט' כתב גיל טרוי על האיום האיראני על ארה"ב ועל ישראל. הרצל הופיע בכתבה בתיאור הרקע של הכותב (בסוף הכתבה): "...עורך של שלושת הכרכים של כתביו על אודות תיאודור הרצל".[1]

ב'מעריב' קרא ניר קיפניס לחשב מחדש את מסלול ההתנהגות של מדינת ישראל מבפנים, במזרח התיכון ובעולם, דבר שיהיה נחוץ לאחר תום המלחמה בעזה. ברקע ההיסטורי־אידאולוגי הופיע אצל קיפניס הקטע הבא: "...ומנתניהו להרצל, ולמסמך המכונן של הציונות. לא, לא מגילת העצמאות שהייתה לה עדנה לאחרונה, אלא למראה מקום קדום עוד יותר, החיבור האידילי 'אלטנוילנד'. כקולוניאליסט נאור, הרצל היה בטוח שעמי ערב ישמחו עם היהודים, שיביאו לכאן קדמה מדעית, רפואית, הנדסית, תעשייתית ומחשבתית. הוא אומנם זיהה כבר אז סכנה למפעל בדמות קנאי הדת, אבל היה בטוח שלבסוף הנאורות תנצח, ש'חברה חדשה' תיכון כאן...".[2]

מיכאל קליינר התייחס להתפרצות האנטישמיות בעולם בעקבות המלחמה בעזה ובכלל. במסגרת רקע היסטורי ותחזית לעתיד התייחס להרצל ולהשקפתו על האנטישמיות והשלכותיה וכן ציטט את חוזה המדינה: "שונאים אותנו, כנראה, באותה המידה בגלל מעלותינו כמו בגלל מגרעותינו", "אויבינו עשו מאיתנו עם אחד".[3]

ב'ישראל היום!' הצביעה אינס אליס על הטעות האידאולוגית של התנועה הציונית ושל ישראל – של היעדר נרטיב היסטורי מגובש שמגבה את זכותם של יהודים למדינה בשטחי ישראל, הנרטיב שנחוץ ביותר להפצה לא רק באירופה אלא גם בעולם הערבי. הרצל הוזכר בכתבה ברפרוף: "הסיפור שלמדנו בבית הספר עסק בהשכלה, בהרצל ובקונגרס הציוני הראשון, במחשבות ובתפיסות שנרקמו באירופה, ביהודים שברחו מאירופה

1 Troy, Gil. "Americas mortal enemy". *The Jerusalem Post* (1.11.2023), p. 1.

2 קיפניס, ניר. "היום שאחרי". *מעריב – המוסף* (3.11.2023), עמ' 35.

3 קליינר, מיכאל. "מלחמות היהודים". *מעריב – סופהשבוע* (10.11.2023), עמ' 35.

לארץ ישראל עם התעצמות האנטישמיות. אך בארץ ישראל ובמזרח התיכון התקיים רצף יהודי לאורך היסטוריה".[4]

אל"מ במיל' גרשון הכהן התייחס לחוסנה ולביטחונה הלאומי של ישראל לנוכח אירועי השבעה באוקטובר והמלחמה שפרצה מאז. הרצל הוזכר בכתבה בשני הקשרים: כהוגה המענה לאנטישמיות, ובהקשר לספקות שהטיל אחד העם כלפיו – "את צרת היהודים אולי תפתור, אבל את צרת היהדות לא תפתור".[5]

ב'ידיעות אשקלון' פורסמו חמש עובדות על דגל ישראל. אחת מהן התייחסה לכך שהרצל העדיף את דגל "שבעת הכוכבים" אך הצעתו נדחתה.[6]

על רקע ועידת האקלים המתקרבת אשר תתארח בדובאי, קישר חלוץ ומקדם השימוש באנרגיה הסולארית, יוסף ישראל אברמוביץ', בין שינויי האקלים, ההיסטוריה שלהם, תחזיותיהם והשלכותיהם לבין חזונו של הרצל ומימושו בפועל. בין השאר הצביע אברמוביץ' על בורותו של הרצל בנושאי הסביבה והאקלים כפי שזו באה לידי ביטוי בפרויקטים שהציע בספריו (כגון: תעלת הימים, הפקת חשמל בתחנות כוח פחמיות ומפעלי ים המלח) וביקר את הממסד על כך שהוא אינו מקדם יוזמות בתחום הסביבתי, החברתי והכללי של מדינת ישראל אשר יטיבו עם הצדק האקלימי, יקדמו את הרעיון הציוני וישפרו את רמת החיים של כלל תושבי הארץ.[7]

ב'מעריב' שיבח מיכאל קליינר את פועלו של ראש הממשלה נתניהו בכל הקשור במדיניותו במלחמה בעזה. הכותב התייחס לביקורת שהשמיעו מתנגדי נתניהו אשר האשימו אותו בחבלה בבסיס תורתו של ז'בוטינסקי. בפתיח הכתבה הופיעה פסקה הסוקרת את מאמרו של ז'בוטינסקי, "קיר הברזל" מ־1923: "...לפני כן, עמדה בבסיס הציונות המדינית של בנימין זאב הרצל וחיים ויצמן החסות המעצמתית. על פיה, מעטפת המגן שמאחוריה יקום בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל היא מעצמה שתעניק חסותה למפעל הציוני, בין שיהיה זה הקייזר הגרמני ובין שהסולטן הטורקי, שאת חסותם ניסה להשיג הרצל, או בריטניה, שאותה פעל לגייס אהרן אהרנסון באמצעות ניל"י".[8]

4 אליס, אינס. "הנרטיב שלנו הוא יהודי". *ישראל היום!* (9.11.2023), עמ' 25.

5 הכהן, גרשון. "לשקם את קיר הברזל". *ישראל היום!* (10.11.2023), עמ' 5.

6 קבלו, גדי. "נקראים לדגל". *ידיעות אשקלון* (17.11.2023), עמ' 4.

7 Abramowitz, Yosef Israel. "Herzl, Israel, and the search for climate justice". *The Jerusalem Report* (17.11.2023), pp. 26-29.

8 קליינר, מיכאל. "עם הראש בקיר". *מעריב – סופהשבוע* (17.11.2023), עמ' 35.

לזכרו של חוקר הזמר העברי אליהו הכהן ז"ל הופיע ב'ישראל היום!' הטקסט שכתב בשנת 1997,"כיצד הפכה 'התקווה' להמנון". בתוך הטקסט הזה הוזכר הרצל פעמיים, בהקשר לגלגוליו של ההמנון הציוני.[9]

ב'הארץ' התייחס יוסי מלמן לרעיון הטרנספר בציונות. לצד ביקורת נוקבת כלפי הרעיון ומקדמיו, ציטט מלמן את חוזה המדינה: "...את הקרקעות הפרטיים בחבלי הארץ הנמסרים לנו עלינו להוציא לאט לאט מידי בעליהם. את האוכלוסין העניים משתדלים אנו להעביר בלי רעש אל מחוץ לגבול, על ידי מתן עבודה בארצות המעבר, ואולם בארצנו שלנו הננו מונעים מהם כל עבודה... העברת הקרקעות לרשותנו והוצאת העניים ממדינתנו צריכה להיעשות בעדינות ובזהירות".[10] אותו ציטוט מאת הרצל הופיע בסקירה היסטורית בנושא שהופיעה בכתבה הסוקרת את הטרנספר ההיפותטי ב'ישראל היום!'.[11]

ב'ג'רוזלם פוסט' כתב יעקב סיבאק על האנטישמיות האירופית, וכיצד אנשי רוח ופעילים פוליטיים זיהו את סכנותיה מראש. בהקשר זה ציין הכותב בין השאר, כי "תיאודור הרצל, אבי הציונות המודרנית, היה אובססיבי למצוא דחוף מקום בטוח ליהודי מזרח אירופה...".[12]

ב'מצב הרוח' פורסם ראיון עם יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית. הוא התחיל ברקע היסטורי קצר על אודות ההסתדרות: "מאז הקמתה ב־1897 על ידי חוזה המדינה בנימין זאב הרצל, פועלת ההסתדרות הציונית העולמית לביצור כוחו ואחדותו של העם היהודי...".[13]

ב'הארץ' הביא אדם רז הוכחות לכך שההתנתקות מעזה לא הובילה לאסון השבעה באוקטובר. בין סקירת הטענות בעד או נגד צוינה הטענה הבאה: "המחמירים מאתרים את המחדל עוד בהסכמי אוסלו. בוודאי יימצא גם המומחה שיטען שהלכה למעשה, נתניהו סונדל על ידי החלטות שקיבל הרצל בקונגרס הציוני בבזל".[14]

9 הכהן, אליהו. "גלגולים של התקווה". *ישראל היום! – שישבת* (17.11.2023), עמ' 45.

10 מלמן, יוסי. "שוב רעיון הטרנספר? לא נמאס?" *הארץ* (19.11.2023), עמ' 11.

11 בנדל. נטעאל. "הגירה, גירוש ומה שביניהם". *ישראל היום! – השבוע* (24.11.2023), עמ' 16-18.

12 Sivak, Jacob. "The Writing Is (Still) on the Wall". *The Jerusalem Postlite* (19.11.2023), pp. 14-15.

13 הוברמן, חגי. "עושים ציונות, גם בשיאה של מלחמה". *מצב הרוח* (24.11.2023), עמ' 13.

14 רז, אדם. "בימין משוכנעים שההתנתקות גרמה לאסון. זהו שקר מופרך שצריך לפרק". *הארץ – מוסף הארץ* (24.11.2023), עמ' 38-40.

דצמבר 2023

תוך כדי ציון סגולותיהם הרבות, הביע נדב הלפרין ב׳מקור ראשון׳ את געגועיו לקיסינג׳ר ולבן גוריון. בהקשר לאחרון צוין: "מלבד הרצל, ספק אם קם לנו בתולדות הציונות מנהיג שתודעתו ואחריותו ההיסטורית היהודית פיעמה בכל מילה שלו, אפילו בהצהרות שניסח כתגובות לענייני השעה הפוליטיים".[1]

ב׳ידיעות אחרונות׳ פרס נדב איל את מערכת האינטרסים של ישראל, של הנהגתה הנוכחית, של יריבותיה ובעלות בריתה בכל הקשור במלחמה בעזה ומה שצפוי לאחריה. בין השאר ביקר הכותב את עמדותיו ומדיניותו של קיסינג׳ר והדגיש את צדקתו של הרצל, שבזמנו הבין לאן תוביל האנטישמיות והשכיל להציע את פתרונו הציוני.[2]

ב׳הארץ׳ ביקרה פרופ׳ דינה פורת את עמדתה של לאה ענבל־דור (׳הארץ׳, 12.11.2023), שלפיה "ישראל היא האשמה באהדה שמגלים השמאל ודעת הקהל הליברלית במערב לפלסטינים", וזאת מפני שישראל נוהגת (בייחוד מאז 1967) "באופן שיגעוני..." ולנוכח זאת "כל אדם נאור חייב להיהפך לאנטישמי...". במסגרת תשובתה המנומקת, התייחסה פרופ׳ פורת להפרדה הלא נכונה שעושים בין האנטישמיות לאנטי־ישראליות, והדגימה כיצד כוחות פוליטיים ומדיניים שונים עשו שימוש בשילוב שבין שני המושגים הללו למטרת המאבק ביהודים, בציונות ובישראל. חוזה המדינה הופיע במאמר בהקשר לפרסום הראשון של ׳הפרוטוקולים של זקני ציון׳: "בהוצאה הראשונה שלהם באנגלית מתואר הרצל כעומד בראשם של הזקנים, שהתכנסו בבזל כדי לתכנן את השתלטותם על העולם".[3]

ב׳ידיעות אחרונות׳ סקר אבי שילון את היחס לפלסטינים בקרב אבות הציונות. לגבי הרצל ציין שילון, כי אחת הביקורות כלפי חוזה המדינה טמונה בכך שהתעלם מההתנגדות של הפלסטינים לציונות. עם זאת, לדעת

1 הלפרין, נדב. "געגועיי לקיסינג׳ר ובן גוריון". *מקור ראשון* (1.12.2023), עמ׳ 10.
2 איל, נדב. "ועתידה לוט בערפל". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (1.12.2023), עמ׳ 4-6.
3 פורת, דינה. "הסיבות האמיתיות להוקעת ישראל". *הארץ* (5.12.2023), עמ׳ 11.

הכותב, הרצל בהחלט הכיר בקיומם של הפלסטינים ובכך שהם עלולים להוות מכשול. ב־1899 הרצל קיבל מכתב מראש עיריית ירושלים לשעבר, יוסף ח'אלידי, שהכיר ב"יופי" ואף ב"צדק" של השאיפה הציונית לחדש את העצמאות היהודית, אם כי טען שזו תהיה טעות מצד היהודים להאמין שיוכלו להתיישב מחדש בארץ בשל "כוחן האכזרי של הנסיבות", כלומר הימצאותם של הפלסטינים. בהמשך ח'אלידי כתב שהיהודים יוכלו להצליח רק עם "תותחים"... והציע להם לבחור להתיישב במקום בארץ אחרת, כי פשרה לא תהיה. הרצל התאכזב מהמכתב, אך הוסיף להאמין כי ההתפתחויות הכלכליות שיביאו היהודים יעלו גם את רמת החיים של הפלסטינים ולכן התנגדותם תיחלש.[4]

ב'מקור ראשון' התייחס פרופ' רמי קמחי לניצחון הסממנים הגבריים הפטריארכליים בחברה הישראלית לנוכח המלחמה בעזה (החל מדגלים וכלה בשפמים), וזאת לעומת הסממנים המטריארכליים שהיו נפוצים קודם לכן: המשפחה, השבט והקהילה, הקושי לעכל את רעיון המדינה, היררכיה, כבוד, משמעת, צייתנות, הרתעה. הרצל הופיע במאמר בהקשר הבא: "בסוף המאה ה־19 החליטו אחד העם וברדיצ'בסקי, שני הוגים ציוניים מרכזיים, כי בהרצל, חוזה המדינה, לא נותר דבר מן היהודי, וזאת משום שבמחזות שכתב הוא תיאר יהודים שיוצאים לדו־קרב כדי להילחם על כבודם. כבוד, טענו, אינו חלק מהאתוס היהודי".[5]

שמואל פאוסט סקר את התהוות הגיבורים ותופעת הגבורה היהודית בתנועה הציונית. בין שאר הדוגמאות השתמש בזו שהופיעה ב'אלטנוילנד' של הרצל: באמצעות גיבורו הראשי של הרומן – פרידריך – הפך הרצל את דמות הגיבור היהודי המלנכולי והנשי למי שחל בה שינוי גופני עם צאתה מאירופה. מגבר צנום וכחוש, פרידריך הופך לגבר שמגלם בריאות ועוצמה, "חסון כאלונים".[6]

ב'מקור ראשון' נסקר ספרו של ד"ר עמנואל לבון, 'הכוכב והשבת'. הספר דן בהיסטוריה הדיפלומטית של מדינת ישראל, בדגש על תרומתם של אבא אבן וחיים ויצמן. חוזה המדינה הופיע במאמר בהקשר ההיסטורי של המאבק בין הכוחות המקדמים ציונות מדינית וערכית לבין אלו שדגלו בזו המעשית או הדתית.[7]

4 שילון, אבי. "אין חזון". *ידיעות אחרונות* (7.12.2023), עמ' 5.
5 קמחי, רמי. "ארץ קטנה עם שפם". *מקור ראשון – שבת* (8.12.2023), עמ' 17.
6 פאוסט, שמואל. "על הגבורות". *מקור ראשון – שבת* (8.12.2023), עמ' 14-16.
7 מרצבך, שמואל. "לא על הצדק לבדו". *מקור ראשון – שבת* (8.12.2023), עמ' 20-21.

ב'ישראל היום!' ביקר אראל סג"ל את מקדמי "הזהות היהודית הפלואידית", זו שלא מחויבת למסורת ומשלבת בתוכה סממנים שמפוררים את החברה מבחינה חברתית־תרבותית. הרצל הופיע בכתבה כדוגמה לאיש שעל אף היותו בן למשפחה מתבוללת דבק בזהות היהודית. סג"ל הזכיר את הסיפור שכתב הרצל, 'המנורה', בו מתואר רגע השמחה המזוקק שחש כשהפנה את גבו לחג המולד, והדליק לראשונה חנוכייה עם ילדיו. כמו כן, ציטט את חוזה המדינה: "הציונות היא שיבה אל היהדות, עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים".[8]

אבי שילון הודה בכישלון הסכמי אוסלו, אם כי ביקר את רה"מ נתניהו על כך שהוא לא עשה דבר כדי לקדם את השלום ולהילחם בטרור. בין השאר ציין שילון, כי "כל מנהיגי ישראל – מאז הרצל... הבינו שזה אינטרס ציוני לחפש נתיבים לדו־קיום במרחב, אחרת ניאלץ לחיות ממלחמה למלחמה".[9]

ב'זמן מבשרת' הופיעה פרסומת של האופרה 'תיאודור', המבוססת על הביוגרפיה של הרצל. לדברי הכותבת, "סיפור ההתמודדות של הרצל עם החיים באירופה מוכת האנטישמיות, הפך לרלוונטי במיוחד בימים אלה".[10]

כתבת פרסומת דומה הופיעה ב'מעריב'. לדברי המבקר האלמוני, "האופרה חוזרת לערש לידתה של הציונות ובוחנת את הכוחות שדחפו את הרצל להגות את החזון הציוני שבמרכזו הרעיון המהפכני של הקמת מדינה עבור העם היהודי".[11]

ב'מקור ראשון' ניתח נתנאל אלינסון את פרשת "מקץ". המחבר שם דגש על עלילות יוסף והדמיון שבין חלומותיו ומעשיו של יוסף לבין אלו של חוזה המדינה.[12]

במדור "היום בהיסטוריה הישראלית" של 'ג'ואיש טיימס' צוין כי ב־29 בדצמבר 1901, לאחר נאומו המלהיב של חוזה המדינה בקונגרס הציוני החמישי, הוקמה הקרן הקיימת לישראל.[13]

ב'מעריב' סקר חיים רמון את האפשרויות שעומדות בפני מדינת ישראל לאחר סיום המלחמה בעזה. בין היתר הדגיש הכותב, כי "תוצאות המדיניות

8 סג"ל, אראל. "מטפסים על עץ גבוה מדי". *ישראל היום! – השבוע* (8.12.2023), עמ' 27.
9 שילון, אבי. "מה עשית חוץ מלהאשים את אוסלו?". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (13.12.2023), עמ' 6.
10 זוארץ, מרים. "'תיאודור' באופרה הישראלית". *זמן מבשרת* (14.12.2023), עמ' 38.
11 "אם תרצו". *מעריב – המדריך* (15.12.2023), עמ' 2.
12 אלינסון, נתנאל. "היינו כחולמים". *מקור ראשון – שבת* (15.12.2023), עמ' 3.
13 "Today in Israeli History". *Jewish Times* (15.12.2023), p. 11.

שבה תומכים עתה נתניהו, סמוטריץ', בן־גביר, סער, ליברמן ובנט היא קץ החזון הציוני ההרצליאני של מדינת יהודים בארץ ישראל".[14]

קורות חייו ההרואיים של האלוף אברהם יופה פורסמו בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי'. הרצל הופיע במאמר בהקשר לסגולות מקום לימודיו של יופה, בית הספר החקלאי "מקווה ישראל", שבו נפגש חוזה המדינה עם הקייזר הגרמני ב־1898.[15]

ספרו החדש של דימיטרי שומסקי, 'האם הציונות ביקשה להקים מדינת לאום', יצא לאור בהוצאת "מאגנס". בספרו קורא המחבר תיגר על התפישה המקובלת, שלפיה מטרתה הסופית של הציונות הייתה הקמת מדינת לאום. לשם כך הוא מנתח את כתביהם של אבות הציונות, ובהם הרצל, וטוען כי הם שיוו לנגד עיניהם את מימוש ההגדרה העצמית היהודית בארץ ישראל דווקא במסגרת רב־לאומית: תחילה הם דמיינו מחוז אוטונומי באימפריה הרב־לאומית העות'מנית ולאחר מכן – בתקופת המנדט הבריטי – שאפו לכונן דמוקרטיה רב־לאומית, כולל הכרה בקיום לאומי קולקטיבי של ערביי ארץ ישראל.[16]

14 רמון, חיים. "אנחנו כאן והם שם". *מעריב – סופהשבוע* (22.12.2023), עמ' 31.

15 גורוביץ, ילנה. "הטנקים שאגו על עזה". *נובוסטי נידלי – ודמיה נובוסטיי* (21.12.2023), עמ' 3. (רוסית)

16 שפירא, אבנר. "פותחים דף חדש: 70 ספרים שיעזרו לנו לשרוד את 2024". *הארץ – גלריה* (29.12.2023), עמ' 58.

ינואר 2024

על רקע בואה של השנה האזרחית החדשה והמלחמה בעזה, עמד גיל טרוי ב'ג'רוזלם פוסט' על אתגריה והצלחותיה ההיסטוריים והנוכחיים של הציונות, של ישראל ושל הנהגתה. הרצל הופיע בתיאור הרקע של הכותב בסוף הכתבה: "עורך של שלושת הכרכים של כתביו על אודות תיאודור הרצל".[1]

ב'ישראל היום' הזכיר אבי בראל את מאפייניהן ההטרוגניים של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל בכל הקשור לשלל הגורמים המאחדים והמכופפים את ידיהן. בין השאר ציין, כי "התנועה הציונית מהרצל ואילך הייתה מוכרחה להתבסס על תפיסה פוליטית הסכמית (קונסנסיונלית)...".[2]

לנוכח המלחמה והפילוג החברתי בישראל, סבר אייל רגב כי צו השעה מחייב כריתת אמנה לאומית חדשה. על מנת לגבות את טענתו, סיפק מבט על החברה היהודית בימי בית שני, עמד על הגורמים שהובילו להתפלגותה לזרמים וציין את הדרכים לאיחודה. בניסיון לקשר בין ההיסטוריה הרחוקה לימינו, הדגיש המחבר את טבעה ודרכה של הציונות: "לפני כמאה ועשרים שנה הצליחו בנימין זאב הרצל וממשיכי דרכו להקים תנועה ציונית שהייתה מורכבת מיסודות שונים ומשונים במפת היהדות. כל פלג חתר למטרה בדרכו שלו, אך הייתה זו מטרה אחת, והיו שיתופי פעולה".[3]

ב'הארץ' תיאר משה גלעד את מסלול הטיול העובר בהרי ירושלים – דרך ארזה למוצא – המקומות שבהם עבר חוזה המדינה לפני 120 שנה והשאיר על כך רשימה ביומנו. בכתבה שולבה ההיסטוריה של בית ההבראה של ארזה ותיאור מצבו הנוכחי.[4]

פרופ' שמואל פיינר חיפש הקבלות בין אירועי השבעה באוקטובר, סיבותיהם והשלכותיהם לבין מאורעות אנטישמיים היסטוריים אחרים; ובין

---

1 Troy, Gil. "Zionism: Still helping Jews to save themselves". *The Jerusalem Post* (3.1.2024), p. 11.

2 בראל, אבי. "אחדות – קווים לדמות המחלוקת עליה". *ישראל היום!* (15.1.2024), עמ' 24.

3 רגב, אייל. "כה חלקו חכמינו". *מקור ראשון – שבת* (19.1.2024), עמ' 4-5, 23.

4 גלעד, משה. "הרצל דילג כאן בין שלוליות". *הארץ – גלריה* (25.1.2024), עמ' 12.

השאר ייחס אותם לקרע בישראל לנוכח הרפורמה המשטרית. הרצל צוין במאמר בהקשר לקודמו – משה לייב ליליינבלום, אחד ממנהיגי "חובבי ציון" (שהגיע למסקנה שליהודים אין מקום באירופה עשור לפני האוטופיה של חוזה המדינה), וכן בהקשר ליריבו – אחד העם – שראה בפרויקט הלאומי היהודי אבן בוחן מוסרית לעם היהודי: "תובנה שגם הרצל האמין בה בכל לבו, במיוחד באוטופיה הציונית 'אלטנוילנד', שבה הזהיר מפני מי ש'משמיעים את הסיסמה נגד הזרים: מי שאינו יהודי לא יתקבל לחברה החדשה'".[5]

במוסף 'הארץ' הופיע מאמר שסיכם את קורות חייו של אלכסנדר ביין, הביוגרף של הרצל, האיש שלא פעם סיכן את חייו כדי לשמור את מורשתו של חוזה המדינה.[6]

ב'המודיע' הבחין ק. בן־ציון בסמליות הפסיקה בבית הדין הבינלאומי בהאג – כאשר השופטת האוגנדית הייתה בין היחידים שהצביעו בעד ישראל ולא בגנותה. לטענת הכותב: "היא הגשימה את החזון הציוני האומלל, שנדון בקונגרס הציוני השישי לפני 120 שנה. אז תיאודור הרצל, שראה את התוכנית ליישב את היהודים באל עריש שבמצרים, במקום ארץ ישראל... הולכת ומתמוססת, העלה בקונגרס את ההצעה ליישב אותם באוגנדה...".[7]

5 פיינר, שמואל. "מחירה של 'החזרה היהודית אל ההיסטוריה'". *הארץ* (26.1.2024), עמ' 16.

6 מוסק, משה. "אל תתפלאי אם את המכתב הבא שלי תקבלי מסיביר". *הארץ – תרבות וספרות* (26.1.2024), עמ' 2.

7 בן־ציון, ק. "אוגנדה בידינו!" *המודיע* (28.1.2024), עמ' 1.

פברואר 2024

ב'ידיעות אחרונות' הופיע ריאיון עם המיליארדר עופר ינאי. ינאי פירט בין השאר את עמדותיו הפוליטיות והתייחס לרפורמה המשפטית שלא צלחה. לדבריו: "נכון, ברפורמה נעשתה שגיאה גדולה, כי הצורה שבה ניסו להעביר אותה גרמה לתנועת אנטי מאוד חזקה. כשהרצל החליט להעביר בקונגרס הציוני את תוכנית אוגנדה, היה לו רוב. אבל אנחנו לא באוגנדה, כי יהודי ברית המועצות קרעו קריעה ובכו על ציון. הרצל ראה אותם ואמר 'עצור', כי יש דברים שלא עושים. צריך לעצור ולפעול בצורה שלא תגרום למישהו להרגיש שהבית נחרב עליו".[1]

ב'הארץ' סקר ניר חסון את ספרי המדע הבדיוני שהשתמשו בתסריטים של אסונות אקלימיים. בין השאר הוזכר הרומן של קים סטנלי רובינסון על משבר האקלים, *The Ministry for the Future*, שיצא לאור ב־2020. לקראת סופה של הסקירה מזכיר המחבר את 'אלטנוילנד' של הרצל, וזאת במאמץ לשכנע את הקורא שלא מדובר באגדה, אלא במציאות אפשרית.[2]

ב'הארץ – גלריה' נסקרה הביוגרפיה של עובדיה קמחי, עורך כתבי עת יהודים־ציוניים ומתרגם השירה העברית לצרפתית (והצרפתית לעברית). בן השאר צוין, כי קמחי העריץ את חוזה המדינה, בסדרה בעריכתו יצא לאור 'אלטנוילנד', והוא פרסם ספר על דמויותיהם של שלושה מנהיגים בעולם היהודי: ירמיהו, בר־כוכבא והרצל.[3]

ב'גלובס' ביקר יואב קרני את מדיניותו של ראש הממשלה נתניהו. בין היתר צוין שנתניהו מנסה לחקות את צ'רצ'יל בכל הקשור לעמידה נוקשה מול הלחץ האמריקני. קרני ציין, כי ב־2013 נתניהו תועד קורא

1 בורוכוב, אבנר; עמורבן, אפרת. "אדום בעקבות גורלו". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (2.2.2024), עמ' 52-56.

2 חסון, ניר. "מפתיע שהצלחנו לשרוד עד כה בלי לשרוף את עצמנו לחלוטין". *הארץ – מוסף הארץ* (9.2.2024), עמ' 46-48.

3 גדג', דוד. "להפיץ את הנכס היקר הזה בין קוראי צרפתית שלא ידעו על יצירות משוררנו כמעט מאומה". *הארץ – גלריה* (9.2.2024), עמ' 4.

את הביוגרפיה של צ'רצ'יל, וב־2017 הוא סיפר לראש ממשלת בריטניה, כי "מאחורי השולחן שלי יש שתי תמונות, אחת של הרצל והשנייה של צ'רצ'יל".[4]

ב'שבתון' הזכיר ד"ר מרדכי מרמורשטיין את השסע הראשון בציונות – בין השמאל החילוני לבין המחנה הלאומי והדתי, שהסתיים בהקמת תנועת "המזרחי" על ידי הרב יעקב יצחק ריינס. מרמורשטיין השתמש בכמה ציטוטים מאת חוזה המדינה והרב ריינס בהקשר לנחיצות הזהות היהודית של התנועה וציין כי ריינס מצא בהרצל בן ברית אמין בנושא הזה.[5]

על רקע הגינויים שהשמיע נשיא ברזיל לולו דה סילבה באשר למדיניותה של ישראל בעזה, נזכרו ב'ג'רוזלם פוסט' ביחסו העוין לישראל, דבר שהתבטא בין השאר עוד במהלך כהונתו של הנשיא שמעון פרס ב־2009, כאשר בניגוד לפרוטוקול המקובל סירב דה סילבה להניח זר על קברו של הרצל.[6]

גול כלב התייחס לדבריו של אנתוני בלינקן בוועדת הביטחון במינכן. על רקע העמדה האמריקנית המרסנת את ישראל במלחמה בעזה הוא נזכר באירוע אחר שאירע בעיר: כלב מצא ביטוי מיסתי בביקורו של חוזה המדינה ושל רבה של וינה, מוריץ גודמן, במינכן ב־1895. בביקור הזה, שבו הרצל חלק עם גודמן בחזונו הציוני, הוא שם לב לכאורה לנוכחותו בסביבה של האיש שדמה לאוטו פון ביסמרק, הקנצלר הפרוסי שאיחד את נסיכויות גרמניה.[7]

4 קרני, יואב. "ניצחון סופי, אמר צ'רצ'יל, והתפרק מן האימפריה". *G גלובס – מוסף* (16.2.2024), עמ' 6.

5 מרמורשטיין, מרדכי. "ראשיתה של התנועה הציונית – ראשיתו של השסע". *שבתון* (23.2.2024), עמ' 30.

6 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (25.2.2024), p. 12.

7 Kalev, Gol. "Two Shabbatot in Münich – in 1895 & 2024". *The Jerusalem Post – Magazine* (23.2.2024), p. 43.

מרץ 2024

מייסד SAMI (Sephardic American Mizrahi Initiative) – מנשה חיימוב – ביקר במכללות ובאוניברסיטאות בארה"ב במטרה לתמוך בסטודנטים יהודים. חיימוב אומר כי, כאשר מדברים על הציונות והיכן היא התחילה, הסטודנטים בדרך כלל חושבים על האירועים שקרו אחרי הרצל ומשפט דרייפוס. חיימוב מספק להם פרספקטיבה אחרת. לטענתו, הציונות החלה עוד בשנת 586 לפנה"ס...[1]

ב'הארץ' נכתב על תוכנית "תעלת הימים" של הגנרל צ'רלס ג'ורג' גורדון. בסוף הכתבה צוין, כי גם ב'אלטנוילנד' של הרצל הופיע רעיון דומה, אותו שאל חוזה המדינה מיונה קרמניצקי.[2]

אבי בראלי תיאר את מאפייניה של האנטישמיות ואת הניסיונות להתמודד איתה במסגרת הרעיון הציוני שהגו הרצל וממשיכיו.[3]

פרופ' מוטי גולני כתב על סכנת ההתמוטטות של הגוף הישראלי הציוני כתוצאה מחוסר ההומניזם והפשרות לכאורה בחברה הישראלית ובתנועה הציונית. בין היתר כתב גולני: "הרצל סירב בשעתו להיכנס לסוגיות של דת, תרבות ורוח, אחרי שהבין שהגישה האמונית לא תוכל לחיות בשלום עם רעיון לאומי־יהודי. לא בכדי האופוזיציה הראשונה והאחת שקמה להרצל הייתה 'הפרקציה הדמוקרטית', שטענה כי על הציונות לחוות את החופש שמאפשרת החילוניות הלאומית, לצד זיקה עמוקה להיסטוריה ולנכסי התרבות היהודית".[4]

ב'ישראל היום' התייחס יונתן סורוצקין לחיוניות הביקורת על מערכת צבאית כלשהי ועל צה"ל בפרט. בתחילת מאמרו הזכיר הכותב את פרשת

---

1 Levi, Erin. "Antisemitizm on Campus". *Bucharian Times* (1.3.2024), p. 24.

2 שביט, יעקב. "נטביע את עמק יזרעאל הארור והמזיק שאין לו עתיד". *הארץ* (8.3.2024), עמ' 4.

3 בראלי, אבי. "'אנטישמיות חדשה' ישנה־נושנה – חלק ב'". *ישראל היום!* (11.3.2024), עמ' 22.

4 גולני, מוטי. "קריאה לקריעה". *הארץ* (19.3.2024), עמ' 11.

דרייפוס שכה השפיעה על הרצל, אך מה שחשוב יותר – חשפה את הדעה שניתן להיות פטריוט צרפתי ובו זמנית להצביע על השחיתויות והניוון בצבא.[5]

ב'ידיעות אחרונות – 24 שעות' הופיע ריאיון עם ד"ר זוהר רביב (סמנכ"ל האסטרטגיה החינוכית של פרויקט "תגלית"). במסגרת הריאיון, פירט ד"ר רביב את מאפייני הארגונים והתנועות של יהודים ליברליים פרוגרסיביים בארה"ב – אותם הגופים שיוצאים נגד ישראל ואף תומכים בכוחות האנטישמיים. לטענתו, עיקר הבעיה, כנראה, טמון בחינוך הצעירים ובצורך להשיב את הציונות למעמדה המכונן באתוס היהודי. בהקשר הזה הזכיר רביב את הרצל כאבי התנועה הציונית והשווה אותו לאברהם אבינו, במובן שהיה אבי הערך הציוני.[6]

ב'שבתון' תיאר ד"ר מרדכי מרמורשטיין את האיום הערבי־מוסלמי על מדינת ישראל. בתחילת מאמרו הקצר הוזכרו אבות המדינה, וביניהם – הרצל, שחזה מדינה שנשענת על יסודות מודרניים וערכים ליברליים.[7]

ב'גלובס' כתב יואב קרני על תרומתו של הלורד בלפור לציונות כפרויקט קולוניאלי; אותו הפרויקט שהרצל, בני זמנו וממשיכיו דגלו בו.[8]

ב'נובוסטי נידלי' שאל פרופ' לאוניד שטילמן את הבינה המלאכותית של ה־CHAT GPT: "איך הרצל היה רואה את הדמוקרטיה במסגרת הציונות המודרנית?". הצ'אט השיב: "הרצל דמיין לעם היהודי מדינה מודרנית ופרוגרסיבית מבחינת המבנה הפוליטי. הוא האמין בחשיבותה של מערכת דמוקרטית אשר תבטיח חופש וזכויות לאזרחיה ללא שום קשר לדתם או שייכותם האתנית". שטילמן לא הסתפק בתשובה הזו והתעמק במקורות הגרמניים של כתבי חוזה המדינה. משם הסיק, כי התשובה של הצ'אט לא הייתה מדויקת, מפני שהרצל דווקא דגל ב"רפובליקה אריסטוקרטית". תובנותיו של שטילמן מהניסוי גרסו: הבינה המלאכותית ניזונה על פי רוב מהמידע הנגיש אך לא בהכרח איכותי; הציבור לא מודע לעמדותיו האמיתיות של הרצל וגם לא רוצה באמת לדעת אותן; שלל הכוחות האינטרסנטיים מגייסים את חוזה המדינה לצורכיהם המשתנים במסגרת מאבקיהם הפוליטיים.[9]

---

5 סורוצקין, יונתן. "מיסטר צבא ודוקטור צה"ל". *ישראל היום!* (21.3.2024), עמ' 23.

6 צ'יזיק, עופר; שמילוביץ, ציפי. "ישראל לא ביתנו". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (21.3.2024), עמ' 6.

7 מרמורשטיין, מרדכי. "תמה תקופת האשליות". *שבתון* (22.3.2024), עמ' 28.

8 קרני, יואב. "תודה, לורד בלפור". *G גלובס – מוסף* (22.3.2024), עמ' 6.

9 שטילמן, לאוניד. "מה שהרצל באמת כתב". *נובוסטי נידלי – ודמיה נובוסטי* (28.3.2024), עמ' 2. (רוסית)

אפריל 2024

ב'שבוע ישראלי' התפרסם ריאיון עם הזמר חנן בן ארי. בין השאר הזכיר בן ארי את השיר "חנניה" שאותו הקדיש לסבו – איש פשוט, שעלה לארץ מאפגניסטן, עבד קשה כל חייו, היה ציוני "ברמות קשות" ולבן הראשון שלו קרא הרצל.[1]

לטענת ד"ר מיכאל לבני ב'זמן קיבוץ', לא הגיוני לקדם דה־לגיטימציה לחמאס, כיוון שתרבותו מבוססת על עקרונות דתיים, בעוד שגם בישראל ישנם כאלה שדבקים בעמדה כי ארץ ישראל הוענקה לעם ישראל על ידי ישות על־אנושית. לצד הצגת טיעונים היסטוריים, הוזכר בכתבה ציטוט של חוזה המדינה: "אני סבור ששאלת היהודים אינה שאלה חברתית או דתית... היא שאלה לאומית".[2]

פרופ' פיודור קושנירסקי הסביר ב'ג'רוזלם פוסט' את התחזקות האנטי־ציונות/ האנטי־ישראליות הפרוגרסיבית הנפוצה בעולם המערבי עם דעיכת הסוציאליזם בישראל. הרצל הוזכר בתחילת המאמר – כמייסד התנועה הציונית.[3]

ב'עולם קטן' ראיין איתמר סג"ל את הרב אלי סדן. הרב התייחס לציונות החילונית שבנתה את עצמה על הרעיון של הרצל – האנטישמיות תיפסק כשנהיה עם נורמלי בארצנו. לטענת סדן, על אף היותו של חוזה המדינה "אדם ענק בתקופתו", האנטישמיות לא פסקה, ישראל היא לא מקלט בטוח, ולאנשים עדיין קשה לוותר על חלומו של חוזה המדינה.[4]

במוסף 'מעריב' נכתב על אודות חשיבות חג הפסח לעם היהודי. דגש מיוחד הושם על תיאור החג ב'אלטנוילנד' מאת הרצל.[5]

---

1 "יכולנו לעשות 20 קיסריות רצוף והיינו מוכרים את כל הכרטיסים". *שבוע ישראלי* (3.4.2024), עמ' 16-17.

2 לבני, מיכאל. "עלינו להכריע: ציווי אלוהי או כוח אנושי?" *זמן קיבוץ* (11.4.2024), עמ' 8.

3 Kushnirsky, Fyodor. "The driving force of anti-Zionism". *The Jerusalem Post* (9.4.2024), p. 10.

4 סג"ל, איתמר. "לא יכולתי לשתוק". *עולם קטן* (19.04.2024), עמ' 1, 10-14.

5 ספיר ויץ, כרמית. "בכל דור ודור". *מעריב – המוסף* (19.04.2024), עמ' 75.

שירלי אברמי התייחסה ב'הארץ' לדמותו של יוני נתניהו על סמך מכתביו שפורסמו לאחר מותו. בין השאר, הופיעה במאמר התייחסות לאופן ותוכני כתיבתו: "...כל מילה במכתביו של יוני שנחשפו שם לעין כול, בלי שאיש שאל אותו, נראתה לנו כחזונו של הרצל מתובל בעברית יפהפייה, בידע עצום ובציונות. הרבה ציונות...".[6]

ד"ר פבלו יצחק קירטצ'וק־הלוי העביר ביקורת אידאולוגית־רעיונית והיסטורית נוקבת על המתנחלים. בין השאר כתב: "גם הפיכת המשטרה/המשמר הלאומי לתואמת שטאזי/פלנגות מעידה על חרדה עמוקה. שום קשר לציונות. הוגי הרעיון הציוני שהיו חילוניים ומערביים – משה הס..., פינסקר..., בורוכוב... והרצל... – אפילו לא חשבו על ארץ ישראל השלמה...".[7]

ב'ידיעות אחרונות' ניתח יגאל שוורץ את הדיסטופיה של א.ב. יהושע, 'מסע הערב של יתיר'. בין השאר הופיע בניתוח הקטע הבא: "הנער מגולל את פרשת היום של בני כפרו לשני חלקים. חלק אחד, שכולל את הטווח שבין הופעת הרכבת להיעלמותה, שאותו הוא מכנה 'זמן' ו'חרדת הזמן'... החלק השני הוא 'השאר', 'היתר', שאין לו מעמד טמפורלי ואפיסטמולוגי – מצב שהרצל כינה באלטנוילנד Elend, לא זמן ולא מקום...".[8]

6 אברמי, שירלי. "בדידותו של הנתניהו שכן חילץ חטופים". *הארץ – מוסף הארץ* (19.4.2024), עמ' 58-61.

7 קירטצ'וק־הלוי, פבלו יצחק. "המתנחלים: גולם שקם על יוצרו". *הארץ* (19.4.2024), עמ' 16.

8 שוורץ, יגאל. "הבעיה עם העם הזה", *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (19.4.2024), עמ' 16-17.

מאי 2024

ב'ישראל היום' התייחס דן מרגלית לטבעה של האנטישמיות לדורותיה. בין היתר הזכיר מרגלית את ההנחה הציונית מימי הרצל – כי העולם יקיא מתוכו את המיעוטים היהודיים.[1]

ב'הארץ' כתבה רות בקי קולודני על תורתו ומעשיו של הרב שמואל מוהליבר. בין השאר צוין במאמר, כי: "הרצל כינה את מוהליבר 'הציוני המדיני הראשון' ו'הלב שממנו הוזרם זרם החיים לתנועה הציונית'. הרצל אף פנה אליו לפעול אצל ראשי קהילות לרכוש מניות להקמת 'בנק אוצר ההתיישבות' שמטרתו לסייע למושבות הראשונות".[2]

לכבוד יום העצמאות יוצא לאקרנים הסרט 'תיאודור'. מדובר בהפקה מקורית של האופרה הישראלית – צילום של שתי ההופעות האחרונות ועיבודן המקצועי. האופרה מספרת על מסע חייו של חוזה המדינה מימיו כסטודנט צעיר ועד שהפך למנהיג הציוני.[3] ביקורת מחמיאה לסרט הופיעה ב'מעריב הבוקר' וב'מעריב השבוע'.[4]

ההיסטוריון ד"ר נדב קפלן, עמית מחקר במוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה, פרסם ספר שבו חשף לכאורה את הקשר של השב"כ לחיסולו של קסטנר.[5]

ב'מקור ראשון' קישר פרופ' רמי קמחי את האנטישמיות ואת תגובתם של ישראל ויהודי המדינה כלפיה, לבעיות זהותם הטמונה באירופוצנטריות היתרה שלה. בהקשר הזה קמחי חזר על מסקנותיו של הרצל לגבי האנטישמיות:

---

1 מרגלית, דן. "אל ארץ הזהב". *ישראל היום!* (1.5.2024), עמ' 22.

2 קולודני, רות בקי. "אז לא יאמרו בגויים כי חיים אנו על חשבון אחרים למצוץ את דמם וזיעתם". *הארץ – תרבות וספרות* (3.5.2024), עמ' 3.

3 "סיפורו של חוזה המדינה". *מעריב – המדריך* (3.5.2024), עמ' 4; מרטון, נאוה. "צ'ק אין. אירועי החודש בארץ ובעולם". *אטמוספירה* (1.5.2024), עמ' 13; חיטרון, חגי. "לוח קונצרטים". *הארץ – גלריה* (8.5.2024), עמ' 8.

4 גלנטי, מיכל. "הלאונג'". *מעריב – הבוקר* (17.5.2024), עמ' 24; גלנטי, מיכל. "הלאונג'". *מעריב – השבוע* (15.5.2024), עמ' 20.

5 אלדד, אריה. "שב"כ חיסל את קסטנר". *מקור ראשון – שבת* (3.5.2024), עמ' 22-23.

שהיהודים לעולם לא יתקבלו באירופה כפרטים; והעובדה שאירופה דוחה את היהודים כפרטים אין משמעותה שלא תקבל אותם כישות מדינית.[6]

ב'סגולה' הגיבה פרופ' מרגלית שילה לכתבתו של יונתן לוקימסון – "שערי קיפוח", שבה מתוארים קשיי הקליטה של עולי תימן. לדעת שילה, על אף הדעות הקדומות, הניכור והאפליה, הממסד כן העלה והשקיע בעולים הללו יותר מאשר בעולים ממוצא אחר. וזאת בניגוד לעמדה שהייתה פופולרית החל מראשית הציונות ושאותה הביעו בזמנו הברון רוטשילד, ליליינבלום והרצל: החשש מפני עלייה המונית של חסרי אמצעים לארץ.[7]

ב'אותיות וילדים' ציינו את עיקרי הביוגרפיה, החזון הציוני ופעילויותיו של הרצל.[8]

על רקע יום העצמאות, שלומי אבידר חלק במחשבותיו ושידר אופטימיות לגבי העתיד. וזאת על אף המלחמה בעזה ו"הקולות ששואלים האם החלום הציוני של הרצל מיועד רק למי שאין לו אופציה לרילוקיישן הולכים ומתרבים".[9]

ב'ישראל היום' כתב נדב שרגאי על משמעותם של יום הזיכרון ויום העצמאות לגבי מדינת ישראל. בין השאר הזכיר את הרעיון שהציג ד"ר יעקב הרצוג: מדינת ישראל היא פרדוקס – מדינה ללא נורמליות, ששרויה באמונה, שהאמונה שרויה ביסודותיה; מדינה החיה בהווה, זכותה בהווה, אבל הכול נובע מן העבר. לאחר מכן הוסיף שרגאי, כי "הרצל ופינסקר וחוגים ציונים אחרים ראו את הדברים מעט אחרת. הם ביקשו להאמין שהקמת מדינה יהודית תנרמל את משפחת העמים ותצמצם את האנטישמיות, ואף תביא לסיומה".[10]

לרגל יום העצמאות, על אף המלחמה בעזה והמאבקים בזירה הבינלאומית, קרא אראל סג"ל לציבור להישאר אופטימיים. לשם כך בין היתר הזכיר את הציטוט המפורסם של הרצל – "הציונות היא אידיאל אין־סופי".[11]

ב'מעריב' ניסה ליאור דיין להסביר את מהות מדינת ישראל לילד בן ארבע. בין שפע נקודות הציון ומרכיבי המדינה (רציניים ושנונים גם יחד),

6 קמחי, רמי. "האירוויזיון האחרון?" *מקור ראשון* (3.5.2024), עמ' 14.
7 שילה, מרגלית. "ברכה בתוך קללה". *סגולה* (6.5.2024), עמ' 6-7.
8 תעשה, הודיה. "האיש שהניח את אבן הפינה". *אותיות וילדים* (6.5.2024), עמ' 80-82.
9 אבידר, שלומי. "מה נשתנה העצמאות הזה". *ידיעות תל אביב* (10.5.2024), עמ' 18.
10 שרגאי, נדב. "מתערבבים זה בזה". *ישראל היום! – השבוע* (10.5.2024), עמ' 16-17.
11 סג"ל, אראל. "לפני הזריחה החושך סמיך יותר". *ישראל היום! – השבוע* (10.5.2024), עמ' 31.

הוזכר גם הרצל והופיע ציטוט שלו: "רצוננו, סוף כל סוף, לחיות כאנשים חופשיים על האדמה שלנו, למות במנוחה במולדת שלנו".[12]

ב'מקור ראשון' התייחס חיים נבון ל"חוזה החברתי" במדינת ישראל על רקע המלחמה והאופציות שלכאורה מאפשרות לישראלים לחיות במדינות אחרות, בייחוד באיחוד האירופי. לצד רקע היסטורי וציטוטים פילוסופיים על אודות טבעם של "אמנה חברתית", "חוזה חברתי" או "ברית", ציין נבון כי "אופיר העברי הראה, מעל דפי 'השילוח', שכבר תיאודור הרצל תקף את תפיסת האמנה החברתית... הציונות לא המליצה למקבץ אקראי של תושבי פלשתינה לחתום על חוזה חברתי, אלא שכנעה בלהט את בניו של עם עתיק לשוב למכורתם".[13]

ב'מקור ראשון – דיוקן' הופיע ריאיון עם יהודה הראל, ממחדשי ההתיישבות ברמת הגולן. לאורך הריאיון ביקר הראל קשות את הציונות הדתית, שלדבריו "מאיימת על הציונות מיסודו של הרצל". לשאלה – "מהי הציונות שלך?" – הראל השיב: "הציונות של הרצל, של בן גוריון, של נתן אלתרמן. מרד בדת קודם כול...". לשאלה – "למה אתה לא אוהב את מוסד המדינה?", ענה: "המדינה היא אויב החירות... אני מעוניין בכמה שפחות חוקים, ובעיקר בחוקים שמגבילים את המדינה. הרצל רצה 'מדינה ליהודים', והחרד"לים רוצים 'מדינה יהודית'".[14]

ב'הארץ' פקפק אנשל פפר בניצחונה של התנועה הציונית, לו הייתה נלחמת על קום המדינה כיום: על רקע המלחמה בעזה, השנאה והאנטישמיות בעולם, המשבר הפוליטי והדיפלומטי, הפילוג שנוצר בחברה הישראלית. לאורך מאמרו הזכיר פפר את הקשיים בהם נתקל חוזה המדינה במאבקו נגד האנטישמיות, את המשברים שיצר בציונות (כגון "הצעת אוגנדה") וחרף כך – את ניצחון הציונות לאחר השואה עם קום המדינה. לטענת פפר, אז הפרויקט הציוני המוצלח של הרצל תם, כאשר ההתעלמות הישראלית מסוגיית העם הפלסטיני ממשיכה לדרבן את האנטי־ציונות.[15]

ב'מצב הרוח' כתב מנחם רהט על "חוזה המדינה הראשון" – שהקדים את הרב יהודה אלקלעי ואת הרצל – הרב יהודה ביבאס. ביבאס הושפע

12 דיין, ליאור. "ארץ לחה עם שפם". *מעריב- המוסף* (10.5.2024), עמ' 37.

13 נבון, חיים. "חוזה המדינה מת, תחי הברית". *מקור ראשון – דיוקן* (10.5.2024), עמ' 24-26.

14 כהנא, איילת. "סעיף 09. דיני שופטים". *מקור ראשון – דיוקן* (10.5.2024), עמ' 40-43.

15 Pfeffer, Anshel. "Zionism won in 1948, but you wouldn't know it in 2024". *Haaretz* (10.5.2024), p. 5.

מהמאבק היווני בעות'מנים והגה את רעיון שיבת היהודים לארץ ישראל מהגלות בכוח הנשק.[16]

ב'גל שבע' השיב הרב מיכאל יומטוביאן לשאלה – "כיצד להתייחס לדמותו של חוזה המדינה...?". בתשובתו המחמיאה התייחס הרב לחייו, רעיונותיו, מעשיו ומורשתו של הרצל. בין השאר הדגיש את זיקתו של הרצל ליהדות, ציטט ממכתביו והמליץ על הספר 'לב האומה' מאת הרב משה נחמני.[17]

על רקע אירועי המלחמה בעזה ויום העצמאות העצוב התייחס יצחק רוט ב'יתד נאמן' להשקפתו של הציבור החרדי כלפי מדינת ישראל. לשם כך ציטט ממאמרו של הרב משה שינפלד שהוקדש לחצי היובל של המדינה. במאמר הזה הצביע שינפלד על התרחקותה של הציונות מהיהדות ועל הפיכתה ל"אויב הרוחני המסוכן ביותר שקם לו לעם היהודי בתולדותינו". לפני המסקנה שלעיל התייחס שינפלד לכתביו של הרצל בנוגע ליחסו ליהדות והפולחן.[18]

ב'חדשות קיסריה' צוטט ההסבר של דוד וולפסון בנוגע להופעת הרעיון של דגל ישראל: "בפקודת מנהיגינו הרצל באתי לבזל... והנה הבהיק רעיון במוחי הרי יש לנו דגל לבן כחול. הטלית אשר נתעטף בתפילתנו. הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו...".[19]

לטענת פרופ' יעקב סיבאק, ניתן היה למנוע את השואה אילו לפני מלחמת העולם השנייה הייתה מוקמת מדינה יהודית. סיבאק התייחס למעשיהם של ראשי הציונות בנידון ובין השאר הזכיר את "הצעת אוגנדה" של הרצל.[20]

ב'המודיע' הופיע ניתוח המשולב בביקורת חריפה על דבריו של פרופ' יובל נח הררי. במרכז הביקורת עמדה "העליונות היהודית", "ההשתלטות על הציונות הדתית" ו"הגזענות" לכאורה של החרדים, שאותם הגדיר הררי במאמרו כאיום על הציונות, שעליו בזמנו הצביע עוד הרצל.[21] בטיעונים נגד הררי וגישתו צוין כי לציונות המודרנית אין הרבה קשר לחזונו של הרצל,

16 רהט, מנחם. "חוזה המדינה הראשון – 80 שנים לפני הרצל". *מצב הרוח* (10.5.2024), עמ' 8.

17 יומטוביאן, מיכאל. "שאלות לרב מיכאל יומטוביאן מרמלה". *גל שבע* (10.5.2024), עמ' 6.

18 רוט, יצחק. "ארבע הערות על המצב". *יתד נאמן* (13.5.2024), עמ' 47.

19 "הדגל שלי הוא כחול לבן". *חדשות קיסריה* (10.5.2024), עמ' 8.

20 Sivak, Jacob. "The Holocaust wasn't an aberration". *The Jerusalem Post* (16.5.2024), p. 10.

21 הררי, יובל נח. "הנבואה של הרצל". *ידיעות אחרונות – מגזין חג* (13.5.2024), עמ' 38-39.

הוזכר 'אלטנוילנד' והובאה גישתו של חוזה המדינה כלפי היהדות, חלקה בציונות וכוחם הפוליטי של הרבנים.[22]

ב'ידיעות אחרונות – 7 לילות' התפרסם ריאיון עם ההיסטוריון פרופ' סר איימן שאמה. בבסיס הריאיון עמדו ההשלכות של אירועי השבעה באוקטובר והפתעתו של שאמה מהתפרצות האנטישמיות בעקבותיהם. בין השאר ציין שאמה: "קראתי קטעים מכתביו של הרצל. הנקודה הבסיסית שלו הייתה שהיהודים נמצאים במצב של הפסד בכל מקרה. מפסידים אם הם לא נטמעים מספיק ומפסידים אם נטמעים טוב מדי... זה מה שהביא את הרצל למסקנה ההגיונית לגמרי שיהודים צריכים מדינה...".[23]

ב'מעריב – השבוע' התייחסו לאולטימטום שהציב השר גנץ לראש הממשלה נתניהו. בכתבה צוטטה פנייתו של גנץ לנתניהו שבין השאר כללה את המילים הבאות: "אם תעדיף את הלאומי על האישי ותבחר ללכת בדרכם של הרצל, בן גוריון, בגין ורבין – תמצא בנו שותפים למאבק...".[24]

ב'מעריב' התייחס יוסי אחימאיר לכישלון ההסברה הישראלית. הרצל הופיע בכתבה בהקשר של העיר בזל, שבה "יסד את מדינת היהודים" ב־1897, כאשר בשנת 2024 אנשים בבזל "לא בדיוק מבינים את פשר מלחמתנו בטרור...".[25]

ב'ישראל היום!' פורסמה התמונה של חברי אגודת "אחוזת בית" משנות ה־20. עוד צוין, כי מאז שנת 1920 אחוזת בית מתחילה באופן רשמי להיקרא "תל אביב" – כשם ספרו של בנימין זאב הרצל, 'אלטנוילנד', בתרגומו לעברית של נחום סוקולוב ובהתאם להצעתו של מנחם שינקין.[26] פירוט נוסף על אודות תרומתם של הרצל, סוקולוב, שינקין ושאר הפעילים ל"תל אביב" ועל הנצחתם בנוף הופיע ב'מקור ראשון – דיוקן'.[27]

ארנון סגל כתב ב'מקור ראשון' על דעותיו ופעילותו הציונית של בנימין זאב פון־וייזל – איש "הימין שמימין לימין" – מתחרהו של ז'בוטינסקי בתנועה הרוויזיוניסטית, מראשוני קציני "ההגנה" והוגה הרעיון של כיבוש המדינה מידי הבריטים. במאמר צוין בין השאר, כי בין משפחתו של פון־וייזל לבין משפחתו של הרצל היו יחסי ידידות. הרצל הציג בפני סבו

22 טננבוים, יצחק מתתיהו. "העליונות היהודית". *המודיע* (17.5.2024), עמ' 6.
23 שמילוביץ, ציפי. "אנחנו במאבק". *ידיעות אחרונות – 7 לילות* (17.5.2024), עמ' 20.
24 וסרמן, מתן; ברסקי, אנה. "האולטימטום של גנץ". *מעריב – השבוע* (19.5.2024), עמ' 6.
25 אחימאיר, יוסי. "קול האמת אינו נשמע". *מעריב – המגזין* (20.5.2024), עמ' 2.
26 "י"ב באייר". *ישראל היום!* (20.5.2024), עמ' 23.
27 "ראיתי עיר עוטפת שיק". *מקור ראשון – דיוקן* (24.5.2024), עמ' 2, 30-36.

של פון־וייזל – ארנסט – את חזון המדינה היהודית, וזאת כמה שבועות לפני פרסום 'מדינת היהודים'. ארנסט אמר להרצל שזה רעיון לא רע והציע לארגן עבורו מפגש המוני לצורך הצגת הרעיון. כמו כן, לאחר ששמע את החזון, סילק ארנסט את עץ חג המולד מביתו ושכנע את הרצל לעשות כמוהו. לגבי בנימין פון־וייזל עצמו צוין, כי בשנות ה־20 הוא כתב ב'נויה פרייה פרסה', העיתון שלפניו כתבו בו הרצל ונורדאו. כמו כן, בשונה מראשי הסוכנות היהודית שייסד הרצל – הארגון שעד 1946 חשש להצהיר כי מטרתו היא הקמת מדינה יהודית – פון־וייזל דיבר על כך במפורש כבר ב־1918.[28]

על רקע המתיחות מול איראן ועליית האנטישמיות במזרח התיכון ובעולם הופיעה ב'יתד נאמן' ביקורת נוקבת נגד הציונות ונגד דבריו של הרצל. וזאת על סמך הציטוטים מספרו של הרב משה חיים בלוך, מכותבי זיכרונותיו של הד"ר הר"ר יוסף שמואל בלוך.[29]

לרגל יום ירושלים כתב יוסי אשרי ב'בשבע' על התפתחותה התחבורתית של עיר הבירה: שדרוג כבישים ומסילות רכבת, הוספת מנהרת וכד'. בתחילת הכתבה הוזכר 'אלטנוילנד' של הרצל, שבו צפה חוזה המדינה רכבת חשמלית שנוסעת בעיר. בהמשך ציין אשרי, כי "על אף המכשולים, האתגרים והקשיים, חזונו של הרצל הולך ומתגשם לנגד עינינו."[30]

עדן אביטבול סיפר ב'מקור ראשון' על ספרו של הרב קפלן שאותו מצא בישיבה. בספר זה, תחת הכותרת 'על הרצל', הופיע הנאום שנשא הרב בשנת תרע"ט. בנאומו אמר: "אותה היד המקיימת אותנו, היא המביאה לנו ישועה והעושה לנו נפלאות. וכלום אין הציונות כולה פלא?...".[31]

ב'המודיע' הופיעה ביקורת כלפי חברי הכנסת ומנהיגי ישראל אשר מתכחשים ליהדותם ולמסורת היהודית ומרבים לצטט קטעים של חוזה המדינה, שבהם הרצל מדגיש את נחיצות הפרדת הדת מן המדינה וכן מציע לסגור את הרבנים בבתי הכנסיות מבלי שיוכלו להביע דעה או עצה איך לנהל את המדינה.[32]

28 סגל, ארנון. "חייל מספר אחת". *מקור ראשון – דיוקן* (24.5.2024), עמ' 44-47.
29 "כבר היה לעולמים". *יתד נאמן* (28.5.2024), עמ' 34.
30 אשרי, יוסי. "ירושלים שוב משתחררת". *בשבע – מתחלף ירושלים* (30.5.2024), עמ' 28, 30, 32.
31 אביטבול, עדן. "הקפלניסטים". *מקור ראשון – מוצ"ש* (31.5.2024), עמ' 77.
32 בנימין, ק. "הח"כים הנועזים". *המודיע – תוספת* (31.5.2024), עמ' 59.

יוני 2024

על רקע המצב הבעייתי בישראל ובכלל, הביע ב. מיכאל ב'הארץ' את חוסר שביעות רצונו מאלוהים, מהיהדות, מהחרדים, מהציונים הדתיים, מהמדינה ה"יהודית" לכאורה, מהאספסוף, מהמתנחלים, מהמשתמטים ועוד. השאלה הרטורית של הכותב: מדוע הכוחות שלעיל לא מכוננים "סתם מדינה שפויה ונאורה, כמו זו המתוארת בספר 'אלטנוילנד'?".[1]

על רקע המלחמה בעזה והשלכותיה, הצביע דרור אידר על חשיבותה של ירושלים לעם היהודי, לחברה הישראלית, לזהותה ולציונות. בין השאר ציין הכותב: "טבעי היה אפוא להרצל לקרוא לתנועתו 'ציונות', שכן היא ישבה על עשייה חינוכית בת יותר מאלפיים שנה. וכשהוא אמר 'ציון' ו'ירושלים', השתחררה המיה אדירה כקפיץ עתיק שנדרך בליבנו כמעט אלפיים שנה, ודחפה את ההיסטוריה לשלב הבא".[2]

ב'ישראל היום!' הדגיש נדב שרגאי את היותה של ישראל מדינת היהודים ומדינה יהודית, "ששואבת את הקודים ההתנהגותיים שלה, במודע ושלא במודע, מהתנ"ך ומהתלמוד ומהמשנה ומעוד אוצרות יהודיים. במגילת העצמאות המילים 'מדינה יהודית, היא מדינת ישראל' מופיעות ארבע פעמים. כך ראה אותה בן גוריון. גם הרצל, בקונגרס הציוני הראשון, סבר ש'הציונות היא שיבה ליהדות, עוד קודם שהיא שיבה אל ארץ היהודים', ובמילים אחרות – שהציונות היא חוטר מגזע היהדות".[3]

במוסף חג של 'ידיעות אחרונות', לציון 20 שנה לפטירתה של נעמי שמר, פורסמו מספר כתבות שלה מהמדור "שבשבת" שאותו ניהלה בעיתון 'דבר'. בכתבה מיוני 1977 שנשאה את הכותרת "פחד אלוהים", התבטאה שמר בנושא החששות שקשורים להישרדות המסורת היהודית. על מנת להרגיע את החוששים כתבה: "...על כל פנים, במבט שמחי סביבנו לא נגלה בשום

1 מיכאל, ב. "רק עושים רצון אביהם שבשמים". *הארץ* (4.6.2024), עמ' 2.

2 אידר, דרור. "הגיע זמנם של התיקון הגדול ושל החמלה". *ישראל היום!* (5.6.2024), עמ' 13.

3 שרגאי, נדב. "יש לנו צבע יהודי". *ישראל היום!* (7.6.2024), עמ' 23.

מקום את ה'הרצל' של היהדות (ואפשר שיבוא מן החילוניים דווקא, ממש כמו שהרצל של הציונות בא מן המתבוללים)...".[4]

ב'הארץ' סיפר דימיטרי שומסקי על רעיונותיה ודרכיה של הציונות לדורותיה, ועמד על יחסה כלפי הגזענות, הלאומנות, הליברליות והאתניות בעיני מקדמיה ומתנגדיה, בעבר, בהווה ובעתיד ההיפותטי. בין היתר ציין הכותב: "במציאות ההיסטורית העכשווית הרעיונות והמודלים לבניית הוויה לאומית־אזרחית מכילה שהעלו הרצל וז'בוטינסקי, ברל כצנלסון ובן גוריון הצעיר... נשארו על הנייר, בעוד הביטויים המעשיים הקונקרטיים של הציונות בעבר ובהווה הסתכמו ומסתמכים במדיניות גזענית, דכאנית ואתנו־לאומנית...".[5]

ב'יתד נאמן' פקפקו ביכולותיה של הציונות הדתית להוות גשר בין ציונות לדתיות, וזאת לעומת הציבור החרדי אשר דבק בעקרונות ולא מוכן להתפשר. בין היתר, הופיעה במאמר הפסקה הבאה: "כמה ציניות! וכמה ציוניות! החֵך הנאור של הציונות הדתית מסוגל לעכל פלורליזם מערבי, שכנות מכילה עם כלבים ומחללי שבת, ועיסוק בדמותו של הרצל שהתבטא נגד העם היהודי...".[6]

בביתו של בן גוריון – הצריף בשדה בוקר – יתקיימו מפגשים המתארים את חייו. אחד המפגשים יהיה לציון 120 שנה למותו של הרצל.[7]

ב'הארץ' התוודתה נרי ליבנה כי מאז אירועי השבעה באוקטובר היא מרגישה את עצמה יהודייה יותר וציונית יותר, וזאת על אף שהותה בגרמניה: "נגמרו ההתחבטויות שלי בשאלה אם אני ציונית שחושבת שהציונות צריכה עכשיו לדאוג למדינה ליברלית בסגנון הרצל כי המדינה כבר הוקמה, או שמא אני פוסט ציונית (שזה בעצם אותו הדבר). המלחמה הזאת הפכה אותי לציונית לגמרי...".[8]

ב'ידיעות אחרונות' סברה חן ארצי סרוס שהחלום הציוני נמצא על סף התנפצות, בין השאר בגלל מנהיגיה שמפנים גב לערכיה: לאומיות עם חזון, חלוציות, פרגמטיות ושאיפתה להתחדשות. בתחילת המאמר ציינה הכותבת כי היא גדלה על ספרים נועזים שתיארו ביוגרפיות של גיבורי

4 "ותמיד לסוף שבוע יש לה הפתעות". *ידיעות אחרונות – מוסף חג* (11.6.2024), עמ' 16-19.

5 שומסקי, דימיטרי. "השליחות ההיסטורית של יאיר גולן". *הארץ* (20.6.2024), עמ' 13.

6 לוין, יעקב מרדכי. "המקף ושברו". *יתד נאמן* (21.6.2024), עמ' 8.

7 טל, יהודית. "מה הלו"ז". *מקור ראשון – מוצ"ש* (21.6.2024), עמ' 4.

8 ליבנה, נרי. "החלום הציוני שלי". *הארץ* (21.6.2024), עמ' 59.

ראשי ההתיישבות: "על הספרים הללו גדלו ילדי שנות ה־80 וה־90, בתקווה שיישאו אל הדמויות הללו עיניים. בדיוק כמו שקירות בתי הספר עוטרו בדיוקנאות וציטוטים של יגאל אלון או הרצל. הציונות הייתה סיפור הצלחה ישראלי. והנה, אנחנו כעת מבוגרים, הורים בעצמנו, ומדינת היהודים שעליה חלם הרצל נלחמת על נפשה...".[9]

ב'מעריב' ביקרה דפנה נתניהו את חוגי השמאל ה"נאורים" – הקוסמופוליטיים, הפרוגרסיביים והרדיקליים – שמנסים להשתלט באגרסיביות על המדינה ולדחוק הצידה את הימין הציוני. בין השאר כתבה נתניהו: "לנאורים חשוב להנחיל את ערכיהם לדורות הבאים, ולהבטיח שהם חלילה לא יגדלו להיות ציונים משיחיים או ימנים. כך, במערכות החינוך שבשליטתם, ובכלל זה במוסדות התרבות, האומנות והמורשת, יש פחות שימת דגש על פרשות כמו עלילת ארלוזורוב, הסזון, והטבעת 'אלטלנה' והרצח שבוצע במהלכה, או על גבורתם של חברי ניל"י, אצ"ל ולח"י ותרומתם המכרעת להקמת מדינת ישראל, או על תורתם של אבות הציונות המדינית, כמו בנימין זאב הרצל וזאב ז'בוטינסקי".[10]

במוסף 'ידיעות אחרונות' פורסמה קריקטורה, שבה מופיעות עשרות דמויות מעולם הפוליטיקה, ההיסטוריה והתרבות, המתבטאות בנוגע למצב בארץ. הרצל הופיע בקריקטורה כשהוא מתבונן מלמעלה על חולה השוכבת במיטה ושואלת: "מה יהיה?". הרצל משיב לה: "סורי, כבר לא חותם על אגדה".[11]

ב'עולם קטן' ביקר איתמר סג"ל את יחידת דובר צה"ל ואת העומד בראשה, וזאת תוך הבלטת המגמתיות המופגנת שלהם בכל הנוגע לסיקור הנושאים הנוגעים בדת, בחיילים דתיים ובזיקתם הפוליטית הימנית. בנוסף, לצד ציון סגולותיו של רה"מ נתניהו, ביקר סג"ל גם אותו – על כך שכמנהיג לא יזם שינויים מרחיקי לכת בצבא ובחיים הפוליטיים של המדינה בזירות הפנים והחוץ. בנוסף ציין סג"ל: "אנחנו זקוקים בעת הזו לאנשי העתיד, אנשים שלמדו בבית המדרש הציוני של הגר"א, של הרב קוק, של הרצל ושל בן גוריון, שיודעים שכל הסיפור היהודי הוא בעיטה בריאליות הגלותית וברציונליים חסרי המעש. שהציונות היא ביתם החם של החולמים ושל

9 סרוס, חן ארצי. "זוהי אמירה קשה, אבל יש להודות בצער ש־76 שנים לאחר שהוקמה מדינה משגשגת, החלום הציוני על סף התנפצות." *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (21.6.2024), עמ' 8.

10 נתניה, דפנה. "על חוטפים ונחטפים". *מעריב – סופהשבוע* (28.6.2024), עמ' 29.

11 לונדון דקל, דניאלה. "מה יהיה?" *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (28.6.2024), עמ' 16.

הזורעים בדמעה... נתניהו עצמו בקיא בהיסטוריה היהודית ומרבה לכתוב ולדבר על הנס הקרוי מדינת ישראל. נתניהו יודע כמה טוב שהרצל לא היה ריאלי, איזה מזל שהיו כמה חלוצים לא ריאליים שנכנסו פנימה לתוך הביצות בעלייה הראשונה והשנייה...".[12]

12 סג"ל, איתמר. "מי שמאמין לא ריאלי". *עולם קטן* (28.6.2024), עמ' 5.

יולי 2024

על רקע ציון 120 שנה למותו של חוזה המדינה, סוקרו ב'מעריב' מספר יצירות תרבות מודרניות שעסקו בו, שיועדו לקהלים השונים: ספרי ביוגרפיה, קומיקסים, אופרה וכד'. המרואיינים בכתבה (במאי האופרה 'תיאודור' ויו"ר מרכז הרצל) והכותבת שיבחו את הרצל, יצירותיו, פועלו ותרומתו, כמו גם את היצירות שנוצרו בהשראתו ואת היוצרים ששקדו עליהן.[1]

ב'זמן קיבוץ' הופיעה כתבת פרסומת לספר 'שובלים בנתיבי', ספרו החדש יצחק ניר, טייס בגמלאות וצייר. ספרו הראשון, 'מחר יישבר השרב', יצא לאור בשנת 2018 וביקש לבדוק לאן הציונות הולכת במאה השנים הבאות, והאם הוויכוח על מדינה אחת או שתיים בארץ ישראל הוא עדיין רלוונטי. כדי שלא נגיע למדינה של כל אזרחיה עם רוב ערבי – המחבר מציע הקפאת מצב – "הודנה" ארוכה מאוד. פסק זמן בן מאה שנים ובו ניתן יהיה לתקן את "החוליים האזרחיים". תוך הצגת רעיונו, נסמך ניר על רומן דמיוני אחר – 'אלטנוילנד' של הרצל.[2]

על מנת להתגבר על המחלוקות שבתוך הציונות, קרא תום ליבנה ב'ישראל היום!' ליצור מודל חדש של שותפות לאומית, מודל שישלב את ערכי העבר עם אתגרי ההווה. בתחילת הכתבה ציין ליבנה שהמציאות הנוכחית שונה מאוד מזו שחזה הרצל בשלהי המאה ה־19: "הרצל הבין כי גילויי האנטישמיות מחריפים והסיק שעל היהודים להקים לעצמם בית לאומי על אדמה משלהם – אדמה שמעבר להיותה קרקע, תהווה מקור הגנה ומקום שבו כל יהודי ירגיש ראוי, שווה, מוערך ובטוח...".[3]

ב'הארץ' – גלריה' פורסם ריאיון עם האמנית נטי ליבר שפר, וזאת על רקע הצגת תערוכה מיצירותיה במוזיאון ישראל, המוקדשות לעבר ההיסטורי, בדגש על סמלים, דמויות ורעיונות אלטרנטיביים מן העבר הציוני

1 ספיר ויץ, כרמית. "רלוונטי מתמיד". *מעריב – המגזין* (3.7.2024), עמ' 1, 6; ספיר ויץ, כרמית. "רלוונטי מתמיד". *מעריב מקומונים – תל אביב* (5.7.2024), עמ' 1, 4-5.

2 הררי, זאב. "נירים ברקיע ועל הבד". *זמן קיבוץ* (4.7.2024), עמ' 25.

3 לבנה, תום. "החזון הציוני זקוק לרענון". *ישראל היום!* (5.7.2024), עמ' 29.

שנדחקו לשוליים וחדלו מלהתקיים. בין השאר ציירה ליבר שפר את "סירת אלטנוילנד" – המשקפת את חזונו של הרצל, כפי שביטא אותו בספרו 'אלטנוילד'. "במרכז הסירה ניצב שולחן הכתיבה של הרצל, שאותו שחזרה ליבר שפר מתוך תצלום היסטורי של הרצל ואימו. מאחוריו נראית מעין עיר רנסנסית סימטרית וריקה מאדם, המורכבת ממבנים כמו בית הספר אליאנס לתורה ומלאכה, גימנסיה הרצליה, בית היתומות טליתא קומי, ארמון יריד המזרח וקולנוע מאי – הראינוע הראשון של חיפה...".[4]

מיכאיל בוקוב סיפר לקוראי העיתון בשפה הרוסית, 'מוסט', על ההתיישבות ההיסטורית של יהודים בעזה ועל המאורעות שגרמו להיעלמותה. הרצל הופיע בכתבה כ"תמונת שחור־לבן" – הפריט היחיד שלא נשבר או נבזז מביתו של הרב במהלך הפוגרום בחברון בשנת 1929. סביב תמונתו של חוזה המדינה תלו פורעים תחתון נשי מגואל בדם.[5]

ב'מעריב' – סופהשבוע' התפרסם ריאיון עם ח"כ אביגדור ליברמן. המרואיין ביקר קשות את ראש הממשלה ואת מפלגות הקואליציה. בין היתר ציין, כי "בניגוד לכל המסורת של התנועה הרוויזיוניסטית, המושג של ימין חילוני לא קיים אצלנו. כשאתה מגיע לבית ז'בוטינסקי, אתה רואה שלושה פסלים: הרצל, ז'בוטינסקי, טרומפלדור. שלושתם היו אתאיסטים מובהקים". בהמשך טען ליברמן, כי מפלגות "יהדות התורה" ו"ש"ס" הינן אנטי־ציוניות. גם מפלגת "הציונות הדתית" – שלא דוגלת בכל האידאלים הליברליים של הרצל. לאחר מכן הוסיף: "מה זה מדינת ישראל? מה זה מדינה יהודית? צריך לעבוד לפי הוראות היצרן! כוונתי ל'אלטנוילנד' של הרצל".[6]

ב'ג'רוזלם פוסט' ציינו 120 שנה למותו של הרצל. לצד סקירה קצרה של תרומתו לציונות, צוינה ההשראה ששימשו דמותו וחזונו עבור מנהיגי המדינה וכן נעשתה הקבלה בין שני הבנימינים (הרצל ונתניהו).[7]

ב'עולם קטן' פורסם ריאיון עם הסופר והעיתונאי ד"ר אבישי בן חיים. בין שפע הדברים התייחס בן חיים גם לנושאי יהדות, ההשכלה ואנטישמיות. לדעתו, "אומנם תנועת ההשכלה נכשלה. החלום שלה, שהוא החלום הגדול של השמאל, שאפשר לנצח את האנטישמיות, נגוז. אגב, השמאל הישראלי

4 חובב, אופיר. "אנחנו לוקחים את הציונות כמובנת מאליה כאילו אין דרך אחרת". *הארץ – גלריה* (8.7.2024), עמ' 1-3.

5 בוקוב, מיכאיל. "להסתלק מעזה". *מוסט* (8.7.2024), עמ' 8. (רוסית)

6 רייבה ברסקי, אנה. "אזהרת ליברמן". *מעריב – סופהשבוע* (12.7.2024), עמ' 22-23.

7 Herzl, Tova. "The test of the two Benjamins". *The Jerusalem Post* (21.7.2024), p. 11.

עדיין אומר שאם נשתנה, זה עשוי לקרות. אבל חז"ל כבר אמרו לנו שהאנטישמיות היא נצחית, 'הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב'. אחרי שנכשלה תנועת ההשכלה הופיעה הציונות על ברכי כישלון תנועת ההשכלה. הרצל הבין שיש סכנה להמשך קיומו של העם היהודי, ולכן הביא את הרעיון של המדינה".[8]

דימיטרי שומסקי בירך את האיחוד בין מפלגות "העבודה" ו"מר"צ", שיבח את העומד בראש מפלגת "הדמוקרטים" (יאיר גולן), פירט את מצעו ואת תוכניותיו, וכן ביקר את הממשלה ואת כלל כוחות הימין. בין השאר כתב שומסקי: "נתניהו הוא פנומן... והוא עומד בתולדות העם היהודי בשורה אחת עם תיאודור הרצל ודוד בן גוריון, אם כי מסיבות הפוכות: הללו מילאו תפקיד מכריע בתקומתו הלאומית המודרנית של עם ישראל, בעוד נתניהו הוא הגורם המשחית והמחריב בהוויית חיי העם היהודי בממדים קוסמיים".[9]

ב'אסכולה' פרסמה ד"ר עינת שטרן מאמר על תרומתן של נשים במסגרת המלחמה בעזה ובכלל. בין היתר ציינה הכותבת: "הציונות מעיקרה הייתה תנועה שוויונית. הרצל קרא לשילוב של נשים בתנועה הציונית, היו צירות בקונגרסים היהודיים, לנשים הייתה זכות בחירה שווה ומלאה במערכות הפוליטיות...".[10]

ב'ידיעות אחרונות' ביקר אבי שילון את רה"מ נתניהו על כישרון הנאום שלו. ברקע היסטורי קצר ששילב, שבו הופיעו נואמים ונאומים חשובים, הופיע גם הרצל ונאומו בקונגרס הציוני הראשון.[11]

קק"ל הפיקה בול חדש לציון 120 שנים למותו של חוזה המדינה. על הבול משתקפת דמותו של הרצל על רקע נופי ארץ ישראל – שדות, עצים ומאגרי מים, ועל פניו מבט של אדם הצופה בחזונו שהתגשם. לטענת יו"ר קק"ל, יפעת עובדיה־לוסקי: "דמותו של הרצל מהווה עבורי את הערכים שאני דוגלת בהם ושואפת להעביר בכל הפעילות הענפה שלנו כקרן קיימת לישראל, כך שזהו צעד מתבקש להקדיש לו את הבול הזה".[12]

8 גדליה, נדב. "בגלל המלחמה קיבלתי עליי שאני לא מדבר בנושאים שנויים במחלוקת...". *עולם קטן* (19.7.2024), עמ' 22-23.

9 שומסקי, דימיטרי. "פתרון שתי המדינות יצטרך לחכות". *הארץ* (16.7.2024), עמ' 11.

10 שטרן, ענת. "בתא הטייס, בצריח הטנק, ובכל מקום שצריך אותן". *אסכולה* (15.7.2024), עמ' 46-49.

11 שילון, אבי. "לדבר אל ההיסטוריה". *ידיעות אחרונות* (25.7.2024), עמ' 2.

12 "בול זיכרון". *ישראל היום!* (25.7.2024), עמ' 32.

בדברי ההספד שנשא ד"ר רז מוסטיגמן בהלוויית רעייתו חוה, הוא ציין את הסמליות שנגעה לנקודות חשובות בחייה: היא עסקה בחקר ציונות והלכה לעולמה בכ' בתמוז – היארצייט של הרצל.[13]

במאמרו ב'עולם קטן', בהסתמך על מקורות ודעות של מומחים, הדגיש איתמר סג"ל את זיקתו החזקה של הרצל ליהדות וזאת על מנת להפריך את הטענות הרווחות, כי חוזה המדינה היה "מתבולל ומנוכר" ורצה להקים מדינה יהודית חילונית.[14]

תוך שימוש בציטוטים מקוריים מן הדיונים מעוררי המחלוקת, הציג נחשון מאיר שפיגלמן את פועלו של הרצל במסגרת הקונגרסים הציוניים שבהם השתתף, ועמד על כישרונו הפוליטי ועל נאמנותו לרעיון הציוני.[15]

משה ניסנבוים ביקר את הנהגת מוזיאון הרצל בגין נטייתה המגמתית לקידום הרעיונות הפוליטיים של כוחות השמאל, דבר שבא לידי ביטוי בהשמטת תחומים שהרצל ראה בהם חשיבות מרובה.[16]

הרב ראובן פיירמן כתב על המאבק שבין הלאומיות לאוניברסליות בתקופתנו ועל הקשר שלהן ליהדות, לציונות ולאמונה המשיחית. בהקשר האחרון צוין, כי לפי הרב קוק, הרצל שייך לכוח משיח בן יוסף, דבר שבא לידי ביטוי לא רק בגימטרייה אלא גם בפעילותו הציונית.[17]

על סמך 'אלטנוילנד', פירט ארנון סגל ב'מקור ראשון' את חזונו של הרצל לגבי הקמת בית המקדש ותפקודו.[18]

על רקע פרישתו של הנשיא ביידן מהמרוץ לנשיאות, נודע שבשנת 2010 אמר ליד קברו של הרצל: "לא צריך להיות יהודי כדי להיות ציוני. אני ציוני".[19]

ב'הארץ' עמדה דינה פורת על כישוריו התיאטרליים של חוזה המדינה והדגימה כיצד הדבר בא לידי ביטוי לא רק בקריירה המחזאית של הרצל אלא גם בתוכניותיו ובפועלו הציוני.[20]

13 מוסטיגמן, רז. "הבת השישית של צלפחד". *מקור ראשון – שבת* (26.7.2024), עמ' 5.
14 סג"ל, איתמר. "הרצל האמיתי". *עולם קטן* (26.7.2024), עמ' 20-21.
15 שפיגלמן, נחשון מאיר. "אם תרצו, אין זו אגדה". *עולם קטן* (26.7.2024), עמ' 24-25.
16 ניסנבוים, משה. "מה קורה במוזאון הרצל?". *עולם קטן* (26.7.2024), עמ' 21.
17 פיירמן, ראובן. "להציל את משיח בן יוסף". *עולם קטן* (26.7.2024), עמ' 8-9.
18 סגל, ארנון. "בית המקדש הוקם מחדש כי הגיע הזמן לכך". *מקור ראשון* (26.7.2024), עמ' 13.
19 ליאורה. *מעדיב – המוסף* (26.7.2024), עמ' 41.
20 פורת, דינה. "המחזאי שהפיק את מדינת היהודים". *הארץ – תרבות וספרות* (26.7.2024), עמ' 1.

על אף המציאות הקשה והנבואות הפסימיות, הביע מיכה הלפרין ב'ג'רוזלם פוסט' אופטימיות לגבי עתידה של ישראל. על מנת לעודד את קוראיו, הזכיר את הרגעים הקשים בתולדות עם ישראל ואת אבות הציונות (הרצל וגורדון) שנאבקו למען עתיד טוב יותר של עם ישראל.[21]

21 Halperin, Micah. "I have faith in the future". *The Jerusalem Post* (30.7.2024), p. 9.

אוגוסט 2024

ב'הארץ – גלריה' הופיעו פרסומות לספרו של ישראל זנגוויל משנת 1899,'תבת נח'. לצד תיאור קצר של העלילה, צוין כי זנגוויל נמנה עם תומכיו של הרצל.[1]

משה יונס התייחס לדבריה של השרה אורית סטרוק, שהתנערה מאסון השבעה באוקטובר והאשימה בו את ההתנתקות והסכמי אוסלו. הכותב שאל בין היתר, מדוע לא האשימה את הרצל, שהקים את התנועה הציונית אשר בלעדיה לא הייתה התיישבות בא"י?[2]

ב'מקור ראשון' פקפק גדי שפר בבקיאותו של תא"ל ברק חירם וביקר קשות את כוחות הימין הלאומניים והמשיחיים. לטענת הכותב, "בית ראשון ובית שני חוו בקושי 70 שנים של ריבונות מדינית. כעת החיבור הלא קדוש של לאומנות ומשיחיות מאיים לסיים את תקופת הריבונות של הבית השלישי שהוקם על ידי יהודים חופשיים, מהרצל ועד בן גוריון, בחלקם יהודים אתאיסטים, על פי עקרונות מגילת העצמאות...".[3]

נתניאל פישר התייחס למשבר המתהווה בתוך הציונות הדתית בכל הקשור לערכים הליברליים בחברה ולמדיניות הממשלה בשלל התחומים. הכותב חושב ש"אפשר לסחור גם בהנהגה וגם בתפיסה ציונית־דתית קלסית; אותה ציונות דתית פרשנית כביכול שידעה ללכת עם הרצל, עם בן גוריון ועם מנחם בגין, וידעה להיות גשר מבלי לחשוש שדורכים עליה".[4]

ב'הארץ' הופיע כתב פולמוס המתאר את שיחתו של הכותב עם הרצל, שקם מקברו, מותח ביקורת חריפה על המתרחש במדינה ומתכנן להסתלק מן הארץ לנוכח המצב העגום שבה.[5]

---

1 בקר, מאיה. "הנבחרים. ארבעה ספרים חדשים". *הארץ – גלריה* (2.8.2024), עמ' 55; רותם, אמיר. "ארץ אחרת". *הארץ – גלריה* (30.8.2024), עמ' 47.

2 יונס, משה. "חד גדיא". *הארץ* (6.8.2024), עמ' 11.

3 שפר, גדי. "חורבן בית שלישי". *הארץ* (8.8.2024), עמ' 11.

4 פישר, נתנאל. "קולו של הרוב הדומם". *מקור ראשון – שבת* (9.8.2024), עמ' 12-13.

5 מיכאל, ב. "הרצל אמר? הרצל לא אמר". *הארץ* (13.8.2024), עמ' 2.

יוסי רוזנמן קרא ליצור מודל חדש של שותפות לאומית שישלב את ערכי העבר עם אתגרי ההווה. הכותב ציין, כי המציאות שלנו שונה מאוד מזו שחזה הרצל בשלהי המאה ה־19: "הרצל הבין כי גילויי האנטישמיות מחריפים והסיק שעל היהודים להקים לעצמם בית לאומי על אדמה משלהם – אדמה שמעבר להיותה קרקע, תהווה מקור הגנה ומקום שבו כל יהודי ירגיש ראוי, שווה, מוערך ובטוח...".[6]

ב'ג'רוזלם פוסט' סוקר טקס הזיכרון לז'בוטינסקי בהר הרצל בנוכחות הנשיא יצחק הרצוג, שנשא דברים על אודות מצבה הביטחוני הקשה של ישראל.[7]

ב'כוכב הצפון' פורסמו קטעים מתוך מורשתו הכתובה של אהרן אמסלם ז"ל (1931-2023). הכותב התייחס לפוטנציאל התיירותי של טבריה ולמימושו בפועל ובין היתר ציטט את התיאור של טבריה מתוך 'אלטנוילנד' של הרצל.[8]

ב'ישראל היום!' הזהיר יוסי ביילין מפני הפיכתה של ישראל ל"ספרטה", המתחמשת ושוכחת מדרכי השלום. הכותב סיים את מאמרו בציון הספרים 'מדינת היהודים' ו'אלטנוילנד' של הרצל, שיצאו לאור לאחרונה. לטענתו, "אם חלילה נהפוך לספרטה – ישראל תתרחק מרחק בלתי נתפס מחזונו של ממציאה".[9]

המוזיאון לאומנות האסלאם בירושלים מציג תערוכה של שטיחים. בין הפריטים המוצגים – שטיחי תפילה מוסלמיים שנושאים את דמויותיהם של ראשי הציונות, ובהם הרצל וחיים ויצמן.[10]

ב'שביעי' כתב אביתר ליכטמן על אירוע העלאת ארונו של הרצל ארצה ועל הטקסים שליוו את התהליך. הכותב התייחס לדמותו המכוננת של חוזה המדינה, הזכיר את הפרשנויות לגבי האתרים השונים שבהם רצה להיקבר והדגיש את המשמעות הגשמית והרוחנית של האתר שנוצר בהר הרצל בעקבות קבורתו במקום.[11]

על רקע היציאה לאקרנים של סרט תיעודי על אודות משפחת אבוחצירא והשפעתה הדתית והפוליטית, הופיע ב'מקור ראשון – שבת' ריאיון עם

---

6 רוזנמן, יוסי. "החזון הציוני זקוק לרענון". *כל נס ציונה* (9.8.2024), עמ' 8.

7 "Israel is ready". *The Jerusalem Post Int* (9.8.2024), p. 7.

8 אמסלם, אהרון. "פרק 33. כולם נסעו לטבריה (חלק א')". *כוכב הצפון – פרינט* (16.8.2024), עמ' 8.

9 ביילין, יוסי. "הלנצח נאכל חרב?" *ישראל היום! – השבוע* (23.8.2024), עמ' 7.

10 דמארי, חבצלת. "סיפורי שטיחים". *ידיעות אחרונות – מסלול* (26.8.2024), עמ' 6.

11 ליכטמן, אביתר. "בוני הארץ". *שביעי* (30.8.2024), עמ' 6.

הבמאי רפאל בלולו. בין שאר הדברים השיב בלולו על הביקורת שהופנתה נגדו בכל הנוגע למסחור לכאורה של דמויות ציוניות. לטענתו, "מי שיש לו בעיה עם המסחור, יש לו בעיה עם הקפיטליזם. אנחנו חיים בעידן שבו מייצרים בובות קטנות של הרצל ובן גוריון. זה מסחור של הציונות, אז זה אומר שהציונות היא ציניות?...".[12]

12 רייכנר, אלישיב. "שלוש בנות". *מקור ראשון – שבת* (30.8.2024), עמ' 6-9.

ספטמבר 2024

ב'ישראל היום' התייחס פרופ' נתן שניידר לנאומו של תא"ל ברק חירם ולגישה הציונית שהציג. לטענת שניידר, הציונות של חירם מנוגדת לזו של הרצל: הליברלית, החילונית, האירופית.[1]

במוסף 'גלובס' הופיע ריאיון עם פרופ' יהודה פרל – אחד מחלוצי פיתוח הבינה המלאכותית בעולם ונכדו של מייסד העיר בני ברק (חיים פרל). לצד שהביע את חששו מהבינה הזו, התייחס פרל למצב האקדמי והביטחוני הקשה ולקושי להתגונן בפני האנטישמיות והאנטי־ציונות הגואות בעולם. לדעת פרל, על מנת ללמד את הכלים הדרושים לכך, "צריך ללמוד על ארלוזורוב, צריך ללמוד על התנועה הציונית מהרצל ועד ימינו. צריך להבין את יהדות ארה"ב ולעזור לה להגדיר ולהגן על זהותה...". כמו כן, בין השאר, הופתע פרל מכך שבבני ברק שינו את שמו של רחוב הרצל לרחוב הרב שך.[2]

ב"20 שאלות לילדים" שפורסמו במוסף 'הארץ', הופיעה השאלה הבאה: "מי כתב 'אם תרצו אין זו אגדה'?".[3]

ב'שביעי' הדגישו את חשיבותן של המכינות הקדם־צבאיות עבור הדור הצעיר והמפעל הציוני. לטענת הכותבת, "הדור הזה מבין הרבה יותר טוב מאיתנו שלא סיימנו להוריש את הארץ. הוא מבין וגם למד לא מזמן את הרצל לבגרות, ושינן כי 'הציונות היא אידיאל אינסופי'".[4]

ב'הארץ' ראיינה נטע אחיטוב את הסופרת דבורה פלדמן ופירטה את תוכני הביקורת של פלדמן כלפי מדינת ישראל והרעיון הציוני בכלל (שניהם – פשיסטיים לטענתה). בנוגע להרצל, טענה פלדמן כי השקפתו של חוזה המדינה הושפע מרעיונות האימפריאליזם המערבי; שהוא אהב לצטט את השיר של היינה, שבו מתוארת היהדות כ"מחלת אחים חשוכת מרפא", והאמין שהציונות היא התרופה שהוא גילה למחלה הזאת. פלדמן

1 שניידר, נתן. "ציונות של מחוות קטנות". *ישראל היום!* (1.9.2024), עמ' 23.
2 פרל, אלון; גלעד, אסף. "חלוץ ה־AI". *G גלובס – המוסף* (6.9.2024), עמ' 8-12.
3 גונן, יוענה. "20 שאלות לילדים". *הארץ – מוסף הארץ* (6.9.2024), עמ' 8.
4 רץ־גילמור, ענבל. "תשנו את העולם". *שביעי* (13.9.2024), עמ' 4.

גם סברה כי ההגות של הרצל ושל שאר האישים הציוניים לא יצילו את הישראלים בשלב זה: "אנחנו לא צריכים לרפא מחלה מזויפת, כפי שהרצל סבר, אלא להבין שבמובן מסוים יש לנו תסמונת מינכהאוזן... שאנחנו בעצם בריאים".[5]

ב'מקור ראשון' כתב ד"ר יורם אלמכיאס על הרב הציוני של חברון – חכם סלימאן מנחם מני – מנהיגם של יהודי חברון בתחילת המאה ה־20. בין השאר צוין, כי הרב נמנה בין יוזמי האזכרה השנתית להרצל בכ' בתמוז.[6]

ב'מקור ראשון – דיוקן' פורסם ריאיון עם ארי שביט, שבו סרטט את ראייתו האסטרטגית על המתרחש במדינה והצפי לעתידה. חוזה המדינה הופיע בכתבה בהקשר למדיניות הישראלית של רה"מ נתניהו, כאשר "היה במיטבו": "...זו הציונות של הרצל ונורדאו וז'בוטינסקי, וכמובן בן גוריון: מצד אחד קובעים עובדות בשטח, מצד שני מבינים שיש עולם. אי־הבנה של הכוחות הבינלאומיים תביא לכך שהפילים ימחצו אותנו".[7]

מתן חסידים ראיין את פרופ' שמואל טריגנו. דגש מיוחד הושם על שאלת הזהות היהודית המודרנית ו"הציוויליזציה היהודית". בין השאר התייחס טריגנו לחוזה המדינה: "הרצל הוביל את הציונות לאוטו־אמנציפציה, שחרור עצמי ליהודים, כדי שהם לא יהיו תלויים יותר בגוי שיעניק להם חירות פוליטית. הבעיה בעיניי היא שהרצל הסתפק רק בממד של השחרור הפוליטי, בעוד שבכיוונים החברתיים והתרבותיים הוא אימץ לחלוטין את רוח האמנציפציה שניסתה להתאים את היהודי לעולם...".[8]

רותם סלע שיבח את היצירתיות שניחנה בה התנועה הציונית ומדינת ישראל הדמוקרטיות (מימי הרצל ועד ימינו), וקרא לחברי כנסת לבטל את אחוז החסימה – דבר אשר לטענתו יסייע לפתור שפע בעיות ויבטיח עתיד טוב יותר.[9]

אדם אקרמן תיאר בקצרה את ציוני הדרך בפעילותו הציונית של הרצל, עמד על הקשר המיוחד של חוזה המדינה לירושלים וציין מספר פריטי תצוגה ופעילויות של מוזיאון הרצל שבהר הרצל.[10]

---

5 אחיטוב, נטע. "המורדת". *הארץ – מוסף הארץ* (13.9.2024), עמ' 1, 20-26.

6 אלמכיאס, יורם. "הרב הציוני של חברון". *מקור ראשון – שבת* (20.9.2024), עמ' 8, 17.

7 גולדקלנג, אורלי. "עסקת שביט". *מקור ראשון – דיוקן* (20.9.2024), עמ' 2, 27-33.

8 חסידים, מתן. "יהודי לא נורמלי". *מקור ראשון – שבת* (27.9.2024), עמ' 12-17.

9 סלע, רותם. "הקונספציה הפוליטית". *מקור ראשון* (27.9.2024), עמ' 10.

10 אקרמן, אדם. "הפינה ההיסטורית: 120 שנה לפטירתו של חוזה המדינה". *כל העיר-שבועון ירושלים* (27.9.2024), עמ' 54, 56.

אוקטובר 2024

ב'ישראל היום' סיפר טוביה טננבום על אודות ביקורו בהארלם בעת ההפגנות הפרו־פלסטיניות והאנטי־ישראליות. בין השאר שאל טננבום מפגינה אחת בנוגע לעמדותיה הפוליטיות והמקורות ההיסטוריים שלהן. לשאלה: מי היה הרצל, קיבל את התשובה: "הרצל היה סופר ציוני וחייל. הוא התחיל את כל הסיפור".[1]

ב'הארץ' כתב אייל חוברס על קריסת הקונספציות בעקבות אירועי השבעה באוקטובר. תוך הבעת ביקורת על הממשלה ומדיניותה הוא הצביע על הסכנה שטמונה בכוחניות ללא בסיס אסטרטגי ואידאולוגי הוגן. בין היתר ציין חוברס: "לא פלא הוא, אפוא, שכאשר צמחה לה תנועת התחייה הלאומית, לא הסתפקו חלק מהוגי הציונות במדינה ובריבונות ובנרמול חיי היהודים כפי שרצה הרצל, אלא שאפו למשהו עמוק יותר: ליצור יהודי חדש עם תודעת עוצמה וחסינות מפגיעות, שיהווה תשובה לעתיד, כמו גם תיקון של העבר".[2]

ב'נשיונל ג'יאוגרפיק' לצעירים הופיעה "תעודת זהות" של מדינת ישראל. הרצל מוזכר בכתבה בהקשר לעיצוב הדגל של ישראל שלא התקבל: "רקע לבן ועליו שבעה כוכבי זהב שיסמלו את שבע שעות העבודה היומית שרצה לכונן במדינה היהודית אותה חזה".[3]

ג'ודי מלץ מנתה מספר רעיונות ליישוב היהודים באזורים השונים של העולם ולא בארץ ישראל: החל מתוכנית אוגנדה של הרצל, דרך אוסטרליה, אלסקה ומדגסקר וכלה בסורינם ובמזרח הרחוק הסובייטי.[4]

---

1 טננבום, טוביה. "גפילטע פיש פלשתיני בניו יורק סיטי". *ישראל היום!* (2.10.2024), עמ' 26-29.

2 חוברס, אייל. "היום שאחרי העוצמה". *הארץ – מוסף הארץ* (2.10.2024), עמ' 52-56.

3 נוריאל, יפתח. "האנציקלופדיה". *national geographic – young* (1.10.2024), עמ' 14.

4 Maltz, Judy. "Roads not Taken. The Other Ideas for a Jewish Homeland". *Haaretz Magazine* (2.10.2024), pp. 36-37.

ב'יתד נאמן' צוטטו קטעים ממאמרו של שמעון רפאלי (עוזרו המדיני של השר רון דרמר) שפורסם בביטאון 'מידה'. המאמר דן ביחס האנטישמי של העולם כלפי היהודים מאז פרוץ המלחמה בעזה. כמו כן צוטטה אחת התגובות למאמר הזה: "הציונות של הרצל, בן גוריון ושאר מרעין בישין הייתה קודם כול לקעקע את היהדות מתוך עם ישראל. הם ראו עתיד של אומה ככל האומות בארץ ישראל, גזרו את הפאות והזקנים לעולים החדשים, שלחו אותם לקיבוצים כדי לעקור אותם מיהדותם...".[5]

לטענת ישי שנרב ב'מקור ראשון', בשנה האחרונה הציונות "נשלפה מהבוידם", כאשר "העניין היהודי" שהעסיק את הרצל נהיה רלוונטי יותר מתמיד. המחבר ציטט בנושא מ'מדינת היהודים'. בהמשך, ציין שנרב את הקרע הפנימי והחשדנות בעם על אף המלחמה והסביבה העוינת של ישראל, ובין השאר הוסיף: "הרצל הוביל את זרם הציונות המדינית שתמך בהצעת אוגנדה, התפלמס עם האפשרות להקים מדינה בארגנטינה, ודן עם הסולטן הטורקי על שטח בארם נהריים, העיקר לבנות חיים מוגנים על פיסת אדמה עצמאית".[6]

ב'הארץ' כתב משה צימרמן על חייו, השקפותיו ומורשתו של סטפן צווייג. בין היתר צוין, כי בין הנמענים של מכתביו של צווייג מצויים: רומן רולאן, איינשטיין, פרויד, הרצל, תומס מאן, ג'יימס ג'ויס ועוד. כמו כן הודגש, כי בהיותו עיתונאי בווינה עשה הרצל על צווייג רושם עצום ("נדמה כמו שייח' מן המדבר") והציע לו עבודה בעיתונו; אך התנהלות הקבוצה שסביב הרצל יצרה ניכור מהתנועה הציונית ואת דחיית ההזמנה להצטרף למערכת העיתון. כמו כן, בשנת 1922, במכתב לסופר צעיר שביקש להתיישב בארץ ישראל, קבע צווייג (שקרא אז בזיכרונות הרצל): "מה גדול היה הרעיון, כה טהור, כל עוד היה כולו חלום, נקי מפוליטיקה", אך התרה בו שלא להיות ציוני "משום הגועל שתוקף אותך לנוכח העולם הגרמני הזה, לא בשל טינה שמבקשת מוצא בבריחה".[7]

ב'ישראל היום!' תיארו תוצרי הפרויקט המיוחד – תריסר נערים ונערות סיפרו ברשימות האישיות שלהם מה הם גילו ב'אלטנוילנד' מאת חוזה המדינה, מה נגע לליבם ומהן תקוותיהם לעתיד. הנושאים הבולטים שציינו

5 י. ג. "בגידת העולם והמסקנה היהודית". *יתד נאמן* (9.10.2024), עמ' 29.

6 שנרב, ישי. "כי לכל העם בשגגה". *מקור ראשון – יומן* (11.10.2024), עמ' 22-23.

7 צימרמן, משה. "להיות אומונת קטנטונת בפינה ערבית היא הגבלה של רוח היהדות". *הארץ – תרבות וספרות* (11.10.2024), עמ' 6.

הנערים אצל הרצל נגעו ברעיונות הדמוקרטיה, הציונות, הסוציאליזם, הצדק החברתי והליברליות, בדגש על שוויון זכויות מלא.[8]

ב'שבתון' כתב יעקב ספוקויני על דרך היציאה מהגלות, בדגש על רעיונותיו של הרב יהודה חי אלקלעי (1798-1878). המחבר פרס את רעיונותיו, דרכו ומורשתו של הרב ובסוף המאמר עמד על תוכניתו הציונית של אלקלעי, שמזכירה את זו של הרצל. עוד הוסיף, כי סבו של הרצל, שמעון לייב, שהיה שמש בבית הכנסת הספרדי בזמלין, עירו של הרב אלקלעי, שמע את רעיונותיו של הרב ודיבר עליהם בחוג המשפחה.[9]

ב"המזרחי" הופיע כרוז הקורא להשתתף בבחירות לקונגרס הציוני הלאומי וזאת תוך שילוב רקע היסטורי על אודות הארגון ומקימיו, בדגש על הרצל.[10]

במוסף של 'יתד נאמן' הודגשה תרומתו של הברון אדמונד רוטשילד ליישוב היהודי בארץ. בין השאר צוין, כי הברון "היה יהודי חם שהוריו הקפידו על קלה כחמורה, שראה בשמירת הדת בקרב המתיישבים ערך עליון, התנגד לציונות וסירב לתמוך בהרצל".[11]

ד"ר אילה שקלאר כתבה על השקפותיו ותרומתו של הרב מוהליבר לציונות. בין היתר צוין בכתבה, כי הרצל ינק מרעיונותיו של מוהליבר, הזמין אותו לשאת דברים בפתיחת הקונגרס הציוני הראשון שכינס בבזל, ובחר לחתום במילותיו את ספרו 'מדינת היהודים' ("הרב שמואל" שתואר כחלק מהחבורה העומדת במוקד ההתרחשויות המתוארות בספר, הוא בן דמותו של הרב שמואל מוהליבר).[12]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של דימטרי שומסקי, 'האם ציונות ביקשה להקים מדינת לאום'. המחבר מתמקד בדמויות מרכזיות בתנועה הציונית (כגון פינסקר, הרצל, אחד העם, ז'בוטינסקי, בן גוריון) וטוען כי אף אחד מהאישים האלה לא ראה בעיני רוחו את מדינת הלאום שאנו מכירים. בנוגע לחוזה המדינה, צוין בספר, כי לפי הרצל, "...החזון הציוני אמור להתגשם במשולב עם התרבויות האירופיות, ולא במנותק מאירופה. לא בכדי הוא התכוון ב'אלטנוילנד' שאזרחי המדינה ידברו גרמנית. היהודי

8 "הרצל פינת עליית הנוער". *ישראל היום! – מוסף מיוחד* (11.10.2024), עמ' 70-74.

9 ספוקויני, יעקב. "תשובה לאומית". *שבתון* (11.10.2024), עמ' 14.

10 "Gearing up for the World Zionist Congress 2025 Elections". *Hamizrachi* (14.10.2024), pp. 6-7.

11 קצין, נ. "כנגד 6 אלמונים". *יתד נאמן – מוסף* (16.10.2024), עמ' 64-65.

12 שקלאר, אילנה. "תעוזתו של הרב הציוני־מדיני הראשון". *מקור ראשון – שבת* (16.10.2024), עמ' 20-21.

החדש אמור היה לגלם המשכיות, ולא שבר, עם הקיום היהודי באירופה. יותר מאשר מדינת לאום, כיוון הרצל להקמת מחוז אוטונומי במסגרת אימפריאלית קיימת – כנראה באימפריה העות'מנית. בהסדר הזה יכלו גם הערבים תושבי הארץ להשתלב".[13]

יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל אירח בהר הרצל את חברי ועדת ההקצבות והוועדה לשירותים מזוינים של הקונגרס. חברי הוועדות הניחו זר על קברו של חוזה המדינה.[14]

ב'ישראל היום!' עמד רוביק רוזנטל על שורשיה האטימולוגיים, ההיסטוריים והתרבותיים של המילה "תקומה". בין היתר ציטט רוזנטל קטע מתוך מגילת העצמאות: "תיאודור הרצל הכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצנו".[15]

ב'מוסף הארץ' פורסם ריאיון עם העיתונאי והסופר טא־נהסי קואטס, לאחר ביקורו בישראל ובשטחים. קואטס נמנה עם האינטלקטואלים הבולטים במאבק לשוויון גזעי בארה"ב. בריאיון צוין, כי לפני ביקורו קרא קואטס ספרי היסטוריה ישראליים, פלסטיניים ואחרים ומצא אותם מופשטים מדי. לאחר הביקור החל, לדבריו, "להעמיק הרבה יותר" והקדיש את זמנו לקריאת "מסמכי היסוד המקוריים של הציונות: הרצל, ז'בוטינסקי, משה הס – אנשים כאלה. וזה היה מרענן".[16]

פרופ' אבי עורי הציע מספר תיקונים והערות למאמרו של יעקב שביט ('הארץ', 23.10) שדן בקווים ההיסטוריים של הגדרת היהודים כ"גזע אסייתי" בקרב אנטישמים, רופאים, אנשי מדע ופעילים ציוניים. בין היתר ציין עורי: "רופא העיניים מקס מנדלשטאם, ממקימי 'חיבת ציון' ונאמנו של הרצל, הנוירולוג קרל ירמיהו... והרופא־סופר־עיתונאי מקס נורדאו – כולם כרכו 'השבחה גופנית' של היהודים עם הציונות".[17]

13 אילני, עפרי. "הרצל לא אמר". *הארץ – גלריה* (18.10.2024), עמ' 46.
14 גולן, אסף. "ביקור אמריקני בהר הרצל". *ישראל היום!* (22.10.2024), עמ' 13.
15 רוזנטל, רוביק. "מילת השבוע. תקומה". *ישראל היום! – שישבת* (25.10.2024), עמ' 43.
16 סמואלס, בן. "אין הבדל בין הכיבוש לבין ימי העבדות באמריקה". *הארץ – מוסף הארץ* (25.10.2024), עמ' 28-34.
17 עורי, אבי. "על היהודים השֵמִיים". *הארץ* (28.10.2024), עמ' 11.

נובמבר 2024

ב־*BigTime 60* הופיעה כתבת פרסומת לים המלח מלווה באיוריו של נוסקו פולו. בין השאר צוין בכתבה, כי ב'אלטנוילנד' של הרצל הופיעה התעלה המובילה מים מהים התיכון לים המלח לצורכי השקיה והפקת חשמל.[1]

ב'מקור ראשון', על רקע ההוצאה המחודשת לאור של הספר 'תבת נח' מאת ישראל זנגוויל, הודגשה חשיבותה של הספרות העברית לציונות. לצד זנגוויל, ובנוסף לתרומתו של הרצל ב'אלטנוילנד", הוזכרו גם יצירותיהם של אברהם מאפו ומרדכי עמנואל נח.[2]

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי' תוארה תרומתם של יהודי רוסיה לתנועה הציונית, ליישובה של ארץ ישראל ולהקמת המדינה. הרצל הופיע בפתיח הכתבה – בהקשר להשפעת משפט דרייפוס על חוזה המדינה ותרומתו לכינון הקונגרסים הציוניים.[3]

ב'מעריב' פורסמו קטעי ריאיון עם אביגדור ליברמן. ליברמן ביקר קשות את ראש הממשלה ואת הקואליציה. בין השאר אמר: "לשר גולדקנופף אין שום אג'נדה ציונית. הוא ושכמותו הם אנטי־ציונים מובהקים. אם תעיין בכל ספרי הלימוד של רשת החינוך העצמאי ורשת 'אל המעיין', לא תמצא שום מילה אחת על ציונות, הרצל, בן גוריון או ז'בוטינסקי".[4]

על רקע המצב הביטחוני והחברתי הקשה, איחל דני ישראלי הצלחה לעם ישראל. לטענתו: "כשהרצל חזה את החזון הציוני בנכר הוא לא חלם שהמחיר יהיה כה יקר אך התפילה עדיין קיימת והתקווה – בוודאי כי עם ישראל חי!".[5]

---

1 פולו, נוסקו. "פרופיל נמוך מאוד". *BigTime 60 – החיים הטובים* (1.11.2024), עמ' 12–13.

2 נבו, אלעד. "נח מייסד אררט". *מקור ראשון – שבת* (1.11.2024), עמ' 22.

3 ליפס, שרה־ביילה נדיה. "לא רק בראשו של הרצל". *נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי* (7.11.2024), עמ' 3. (רוסית)

4 שרוני, יהודה. "ליברמן: 'נתניהו חצה את הקווים האדומים – ושהמדינה תישרף'". *מעריב – הבוקר* (7.11.2024), עמ' 13.

5 ישראלי, דני. "עם ישראל חי". *We in America* (7.11.2024), עמ' 59.

ב'הארץ' קרא דימיטרי שומסקי להגביר את המאבק נגד הממשלה, בדגש על ראש הממשלה ה"פחדן" באופן אישי. על מנת להצדיק את המחאה השתמש שומסקי בנאום "קורי העכביש" של ראש חיזבאללה חסן נסראללה: "דברי נסראללה נראים מדויקים היום בעוד היבט: 'הישות הציונית' – דהיינו, הישראלים שנהרו בהמוניהם לרחובות בליל גלנט הראשון כדי להגן על ערכי הציונות של הרצל וז'בוטינסקי, בן גוריון ובגין – אכן חיה היום בפחד".[6]

ב'מקור ראשון – דיוקן' הופיעה כתבה על סגן ינאי קמינקא ז"ל – קצין שנלחם בגבורה ונפל יחד עם חייליו בקרב בזיקים בשבעה באוקטובר. חוזה המדינה הוזכר בכתבה בעקיפין – תוך פירוט אילן היוחסין של משפחת קמינקא. ד"ר אהרון קמינקא – רב, סופר ומתרגם – היה חבר הקונגרס הציוני הראשון וידידו של הרצל.[7]

ב'עולם קטן' ציינו את יום פטירת רחל אמנו עם פרסום סיפורו של מקס נורדאו על אודות הצטרפותו לתנועה הציונית. נורדאו נזכר, כי בעיתון של סוף שבוע ראה מודעה: "מי שגורל העם היהודי חשוב בעיניו, מי שהאנטישמיות כואבת לו, ומי שמחפש פתרון, נא להתקשר לחתום מטה. ד"ר תיאודור הרצל".[8]

במוסף 'הארץ' פורסם ריאיון עם ד"ר רשיד חאלידי, בו שיתף בדעותיו על אודות המאבק הפלסטיני. באחת השאלות אליו ציין המראיין כי ספרו של חאלידי נפתח במכתב מ־1899, בו בן משפחתו, משכיל ירושלמי רב פעלים, כתב להרצל: "מי יכול לחלוק על זכויות היהודים בפלסטינה?"; ובו זמנית טען, כי הארץ הזאת מיושבת בידי אחרים ו"בשם אלוהים" קרא: "הניחו לפלסטינה".[9]

ב'כלכליסט' פורסם ריאיון עם האלוף (במיל') יושב ראש הנהלת הסוכנות היהודית דורון אלמוג, בו פירט את השקפותיו ואת ראייתו לגבי עתיד הארגון והמדינה. הרצל הוזכר בכתבה ברפרוף, בהקשר להקמת גופים ציוניים והיותו של אלמוג "לא־פוליטיקאי", וזאת לעומת מאיישי המשרה לפניו.[10]

---

6 שומסקי, דימיטרי. "נתניהו מפחד, יש לנצל את זה". *הארץ* (14.11.2024), עמ' 11.

7 פולק, מאיה. "הלב מדמם, אבל פועם, פועם". *מקור ראשון – דיוקן* (15.11.2024), עמ' 26-31.

8 רהב מאיר, סיון. "ושבו בנים לגבולם". *עולם קטן* (15.11.2024), עמ' 27.

9 משיח, איתי. "רשיד חאלידי: 'אתם חיים בבועה של תודעה כוזבת, והשעון מתקתק. יצרתם לעצמכם תרחיש אימים'". *הארץ – מוסף הארץ* (22.11.2024), עמ' 24.

10 ליבסקר, אדי. "האיום הגדול על ישראל הוא פנימי, לא חיצוני. חייבים ועדת חקירה ממלכתית ואז בחירות". *כלכליסט* (28.11.2024), עמ' 46, 48, 50.

ב'מקור ראשון' ראיין יאיר שלג שורה של פעילים אזרחיים שבכוחות עצמם או בעזרת ארגונים "מנסים לתקן במקומות שהמדינה ומערכות ציבוריות נכשלו". הרצל הוזכר בכתבה בהקשר למצב הביטחוני המורכב על ידי חגי לובר – מייסד ומנהל תיאטרון "אספקלריא" ואביו של סמ"ר יהונתן לובר ז"ל שנפל בעזה: "אני חושב שבעיות הביטחון משפיעות מאוד. החלום של כולנו היה החזון ההרצליאני של 'מקלט בטוח', וככל שהמקלט הפך להיות פחות בטוח, כך נעשינו יותר מתוחים ועצבניים...".[11]

ב'הארץ' כתבה נטע אחיטוב על השקפותיו ופועלו של הפילוסוף המוכר בעולם (ולא בישראל) פרופ' עמרי בהם. חוזה המדינה הוזכר בהקשר להצלחת אחד מנאומיו של בוהם בבזל: "מעבר לכביש, מול תיאטרון בזל, שוכן אולם הכנסים שבו התקיים ב־1897 הקונגרס הציוני הראשון, שם שכנע בנימין זאב הרצל את קהל המאזינים שלו בחזונו מרחיק הלכת...".[12]

11 שלג, יאיר. "בידיים שלנו". *מקור ראשון – שבת* (29.11.2024), עמ' 14, 16-17.

12 אחיטוב, נטע. "השמאל הישראלי חשף את פניו המכוערות". *הארץ – מוסף הארץ* (29.11.2024), עמ' 32, 34-37.

דצמבר 2024

על רקע הנפוטיזם (הפוליטי והאחר) שצובר תאוצה במערב ובישראל, נזכר עוזיאל מאיר בגורלם הטרגי של ילדי הרצל.[1]

תוך שימוש בעיתונות היסטורית וחומרים מהארכיון הציוני המרכזי, כתב ד"ר עמי צורן בהרחבה על אודות הַנָּס הרצל – בנו היחיד של חוזה המדינה שהתנצר, דבר שהוביל לסדרת שערוריות בתנועה הציונית, בארץ ובעולם. בסקירה שולבו קטעים העוסקים בחייו הפרטיים של הרצל ומשפחתו.[2]

במוסף 'גלובס' פורסם ריאיון עם יו"רית קק"ל יפעת עובדיה־לוסקי. הדגש הושם על פעילותה הציונית של המרואיינת ועל עשייתה של הקק"ל תחת הנהגתה לאחר אירועי השבעה באוקטובר. חוזה המדינה הוזכר ברפרוף: בהקשר להתמודדותה של עובדיה־לוסקי "לתפקיד בקונגרס הציוני העולמי – שהוקם בבזל בתקופת החזון של הרצל להקמת מדינת היהודים...".[3]

נוויל טלר עמד על עמדותיו של אלברט איינשטיין בנוגע לציונות, ללאומיות היהודית וללאומית בכלל. בין השאר צוין, כי איינשטיין, למרות התנגדותו לכל לאומיות שהיא, הושפע מחזונו של הרצל להקים "בית יהודי בפלסטינה".[4]

ב'גלובס' הופרכו המיתוסים בנוגע ל"הצעת אוגנדה" מאת חוזה המדינה. בכתבה הודגש, כי דובר בפתרון זמני – התגובה המיידית לפרעות קישינב באימפריה הרוסית – דבר שאמור היה להציל את היהודים מהאנטישמיות הגואה.[5]

ב'ג'רוזלם פוסט' פורסם ריאיון עם נטשה האוסדורף – עו"ד בריטית ודוברת הנלחמת באנטישמיות ומגינה על עמדותיה של מדינת ישראל

---

1 עוזיאל, מאיר. "הבנים של". *מעריב* (4.12.2024), עמ' 2.

2 צורן, עמי. "הוציאו עליו חוזה". *סגולה* (9.12.2024), עמ' 36-47.

3 לוי־וינריב, אלה. "השקענו 1.5 מיליארד שקל בפרויקטים של המלחמה, אבל שיהיה ברור שאנחנו לא צ'ק פתוח". *G גלובס – מוסף* (6.12.2024), עמ' 20-22.

4 Teller, Neville. "In His Own Words". *The Jerusalem Post lite* (18.12.2024), pp. 10-11.

5 לוטן, שחר. "הרצל אף פעם לא דיבר על מדינה באוגנדה". *גלובס* (19.12.2024), עמ' 1, 3.

בפורומים שונים. חוזה המדינה הופיע באחת השאלות כהקדמה: תוך ציון הקונגרס הציוני הראשון שאורגן לפני 127 שנה על ידי הרצל והצגת השקפתו לגבי ההתמודדות נגד האנטישמיות בעזרת הקמת מדינה יהודית, האוסדורף התבקשה להשיב על השאלה: מה על היהודים לעשות על מנת לחזק את ישראל?[6]

ב'שביעי' פורסם ריאיון קצר עם יובל אלגד, נער בן 17 הלומד בישיבה תיכונית, המקדם את פרויקט "הרצל" – פלטפורמה דיגיטלית המיועדת להסברה בנושא הסכסוך הישראלי־פלסטיני. כאשר נשאל מדוע קרא לפרויקט על שמו של חוזה המדינה, השיב כי התלבט בין דמויות ציוניות היסטוריות חשובות, אך בסוף החליט לקרוא לפרויקט "על שם אותו אדם שפעל רבות למען המדינה ולמען הציונות, במטרה ללכת בדרכו".[7] ב'מעריב – השבוע' הופיעה ידיעה על פעילות הפרויקט.[8]

יוסי רוזנמן, עיתונאי ופעיל חברתי בכנסת, קרא "לרענן את החזון הציוני" כך שישלב בין ערכי העבר לאתגרי ההווה. חוזה המדינה הופיע במאמר בפסקאות האחרונות שסיפקו לגיטימציה לקריאתו של רוזמן: "הוגה הרעיון הציוני, בנימין זאב הרצל הבין שגילויי האנטישמיות מחריפים: הוא הסיק מכך, שעל היהודים להקים לעצמם בית לאומי על אדמה משלהם – אדמה שמעבר לקרקע, תהווה עבורם בית ומקור הגנה – שכל יהודי ירגיש ראוי, שווה, מוערך ובטוח. שנים רבות חלפו מאז 'חוזה המדינה' ואני תוהה: מהי מהות הציונות כיום?".[9]

ב'ידיעות אחרונות – 7 ימים' מנו את שלושים המילים המייצגות את שנת 2024. לכל מילה צורפה הגדרה קצרה מאת כתבי העיתון אשר הסבירו את מהות המילה עבורם ואת ההקשר התרבותי הרחב שלה. הרצל הופיע ברפרוף בהגדרותיהן של שתי מילים: "לאומיות" ו"התפכחות"; בזו הראשונה (מאת נדב אייל) – לצד ז'בוטינסקי ובזו השנייה (מאת דנה ספקטור) – לצד א"ד גורדון.[10]

---

6 Katten, Brenda. "It's time for the Hausdorff perspective". *The Jerusalem Post Magazine* (20.12.2024), pp. 8-9.

7 שפייר, מור. "ההסברה היחידה מטעם ישראל היא של אזרחים עצמאיים, זה יתנקם בנו". *שביעי* (20.12.2024), עמ' 16.

8 בגנו, יובל. "'פרויקט הרצל': מיזם הסברה בינלאומי". *מעריב – השבוע* (23.12.2024), עמ' 11.

9 רוזמן, יוסי. "התאמת ערכי היסוד של הציונות למציאות המשתנה". *כל נס ציונה* (26.12.2024), עמ' 8.

10 "2024 במילה אחת". *ידיעות אחרונות – 7 ימים* (27.12.2024), עמ' 30-39.

ינואר 2025

ב'הארץ – תרבות וספרות' פורסמה שיחה "מעבר לזמן" עם נשיא המדינה הראשון – חיים ויצמן. בשיחה זו באו לידי ביטוי עמדותיו, מעשיו ותובנותיו של ויצמן בנוגע לרעיון הציוני ומימושו. חוזה המדינה הופיע ב"שיחה" פעמיים: בהקשר להיותו של ויצמן "נרדף" בקונגרסים הציוניים לאחר לכתו של הרצל; והיותו של חזון הרצל "העניין הגדול", שמולו טובתו שלו ושל משפחתו של ויצמן נותרו מאחור.[1]

ב'מצב רוח' דווח על כנס שנערך במרכז דהאן למורשת יהדות המזרח ושהוקדש לדמותו של הרב כלפון משה הכהן מתוניסיה – תומך גדול של התנועה הציונית ובעל החזון לכונן בית דין לאומי לצדק בירושלים. על הרצל אמר הרב: "איש המעלה, זך השכל וחד הרעיון".[2]

ב'הארץ' כתב אביגדור פלדמן כתב פולמוס לציון 50 שנה לכינון "מדינה יהודית באפריקה", שאליה "נמלטו" יהודי ישראל בחיפוש אחר חיים מתוקים יותר והתקבלו בזרועות פתוחות על ידי הגנרל אידי אמין. כך "ניתנה לנו הרשות לממש את ההבטחה של שר המושבות הבריטי לורד צ'מברליין לתיאודור הרצל ב־24 באפריל 1903".[3]

ב'מצב הרוח' כתב מנחם רהט על שינוי המגמה בקרב הציבור החרדי בנוגע לסוגיית הגיוס והיחס כלפי הציונות וחוזה המדינה, דבר שבא לידי ביטוי בכתב העת האינטרנטי 'צריך עיון'. עורך כתב העת פרסם בין היתר את סיפורו של הרצל, 'המנורה', ופירט את זיקתו החזקה של הרצל ליהדות.[4]

---

1 גולני, מוטי. "חיים ויצמן היה מוכן למות למען ארץ ישראל, אבל לחיות ביקש בבריטניה". *הארץ – תרבות וספרות* (3.1.2025), עמ' 1.

2 "קרה קורה יקרה". *מצב הרוח* (3.1.2025), עמ' 36.

3 פלדמן, אביגדור. "סיפורה המופלא של מדינת הסוכרייה". *הארץ – מוסף הארץ* (10.1.2025), עמ' 14.

4 רהט, מנחם. "אם אתם לא תתגייסו, מי יתגייס?". *מצב הרוח* (10.1.2025), עמ' 10.

ב'גלובס – נדל"ן' קראו לשיקום הצפון ותשתיותיו ולהגברת הבנייה באזור. הרצל נקשר לנושא בכך שב'אלנטוילנד' המדינה היהודית שתיאר הייתה מרושתת ברכבות.[5]

דעתו של איתן הרצל בנוגע לציונות, שורשיה ההיסטוריים, התפתחות מדינת ישראל, זהותה היהודית והליברלית ועתידה המרהיב פורסמה ב'ג'רוזלם פוסט'. בנוסף לציון מספר נקודות מחזונו של הרצל, המאמר הסתיים במשפט המפורסם שלו: "אם תרצו, אין זו אגדה!".[6]

ב'שביעי' ביקר אמנון שומרון את הציונות הדתית על שתיקתה בכל הקשור לסוגיית גיוס החרדים. את ביקורתו ביסס על אמירותיו של איתן הרצל. במהלך מאמרו הזכיר שומרון את "הרצל" בנימה סרקסטיות (מבלי לציין את שמו הפרטי), כך שנוצר אפקט לכאורה הומוריסטי המגלה בפני "הרצל" את פניה של הציונות הדתית.[7]

ב'ג'רוזלם פוסט לייט' נסקרה תערוכתו של צבי לחמן, "הקו החוצה", שהוקדשה לסבל ונערכה בתל אביב בגלריה של רוטשילד. אחד מפריטי התצוגה נקרא "דיוקן עצמי עם הרצל". ביצירה זו מיקם לחמן את עצמו לצד חוזה המדינה. מטרת היצירה היא "לשאול שאלות על זהות והיסטוריה ולהראות את הקשר בין העבר לבין ההווה".[8]

במוסף 'ידיעות אחרונות' נכתב על חנה סנש ומורשתה. חוזה המדינה הוזכר בהקשר לארכיון הציוני שעל הר הרצל (בו נמצאו המסמכים שטרם נחשפו על אודות סנש) ומקום קבורתה (באתר הזיכרון של הר הרצל).[9]

ב'זמן קיבוץ' נסקר יום עיון שהתקיים במשמר העמק לרגל השקת ספרו החדש של ההיסטוריון פרופ' אלי צור. ביום עיון הזה הועלו לדיון המחלוקות שבחברה הישראלית, ביניהן: הזיקה לארץ, מהותה של הדמוקרטיה, המאבק בין הציונות המדינית לזו הנוכחית. הרצל הוזכר

---

5 ניסני, יובל. "ההזדמנויות ליזמים משיקום הצפון: 'המדינה צריכה לתכנן את הגליל להיקפים של פי שלושה מהאוכלוסייה שיש בו היום'". *גלובס – נדל"ן* (17.1.2025), עמ' 4-6.

6 Herzel, Eitan. "From Herzl to Herzel The ongoing struggle over the Zionist identity of the Jewish state". *The Jerusalem Report* (24.1.2025), pp. 38-39.

7 שומרון, אמנון. "אז הרצל רצה". *שביעי* (17.1.2025), עמ' 4.

8 Barr, Neria. "A Look into Human Pain". *The Jerusalem Post lite* (22.1.2025), p. 24.

9 אברמוב, אתי. "חשוב לנו שהדור הצעיר יכיר את חנה סנש הילדה והנערה, לא רק הצנחנית הגיבורה". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (23.1.2025), עמ' 6-7.

במסגרת ה"מחלוקת" הראשונה: בכל הקשור ל"תוכנית אוגנדה" ונסיגתו המוחלטת ממנה.[10]

ב'הארץ' התמקד פרופ' דוד אוחנה בתפיסת אנשי הציונות הדתית את הרעיון הציוני – אנשי "הימין המשיחי" שלכאורה "מספח" אליו את הרצל ובן גוריון.[11]

10 שפירא, אלישע. "הרצל, ז'בוטינסקי, סמוטריץ' ומה שביניהם". *זמן קיבוץ* (23.1.2025), עמ' 16-17.

11 אוחנה, דוד. "משיחים כנענים". *הארץ* (24.1.2025), עמ' 15.

פברואר 2025

ב'כלכליסט' ביקרו את הכנסת והממשלה על "מבול של חוקי ההנצחה", בעוד שמשנות התשעים ועד הממשלה הנוכחית עברו רק שבעה חוקי הנצחה (ביניהם של הרצל).[1]

ב'ג'רוזלם פוסט' התייחסו לכתביו של פיטר ביינרט, עיתונאי וסופר יהודי, הידוע בדעותיו האנטי־ישראליות, האנטי־ציוניות ואף האנטישמיות. עיקר הביקורת נגד ביינרט נגעה בהתעלמותו המופגנת מהאנטישמיות ההיסטורית והמודרנית באירופה, בעולם הערבי ובכלל. הרצל הופיע בכתבה על מנת להזכיר את נחיצותה של הציונות בתקופתו לנוכח האנטישמיות הגואה והפתרונות השונים שהוצעו בנידון.[2]

ב'מקור ראשון – דיוקן' הצביעו על ייחודיותה של יהדות הונגריה לדורותיה, דבר שבין היתר הוביל להופעתו של הרצל ושל פעילים ציוניים אחרים.[3]

ד"ר יובל לבני הפריך את האגדה האורבנית, שלפיה הנביא יחזקאל התגורר ב"תל אביב". חוזה המדינה הופיע בכתבה בהקשר לתרגום ספרו – 'אלטנוילנד' – על ידי חיים סוקולוב, שקרא לספר המתורגם 'תל אביב'.[4]

ב'סגולה' הופיעה כתבה מורחבת על אודות הביוגרפיה, רעיונותיו ומורשתו של הלל צייטלין. בין השאר צוין, כי לאחר שנדחתה תוכנית אוגנדה עזב צייטלין את התנועה הציונית לטובת קידום פתרונות טריטוריאליים אחרים. הרצל הופיע בכתבה באיור: גלויה גרמנית מראשית המאה העשרים, שעליה מופיע דיוקנו של חוזה המדינה וברקע עם ישראל יוצא מהגלות בהובלת מלאך האוחז ברגלו.[5]

---

1 טייטלבאום, שלמה. "מבול של חוקים. הנצח לי ואנציח לך". *כלכליסט* (6.2.2025), עמ' 33.

2 Teller, Neville. "Zionism rejected". *The Jerusalem Post Int* (7.2.2025), p. 26.

3 שנבל, אריאל. "קושיה הונגרית". *מקור ראשון – דיוקן* (7.2.2025), עמ' 34-39.

4 לבני, יובל. "העיר שלא הייתה". *הארץ – מוסף הארץ* (7.2.2025), עמ' 44-45.

5 בר־און, שרגא. "מבקש אל בערפל". *סגולה* (10.2.2025), עמ' 28-39.

ב'מצב הרוח' התייחסו לרעיון שצובר תאוצה בחברה הישראלית – רעיון הטרנספר וסיפוח יו"ש. הכותב סבור שתוך בדיקת הרעיון או במהלך יישומו אין להסתמך על גורם גאופוליטי זר. לטענתו, "אי אפשר שהאמריקנים יהיו יותר ציוניים מהרצל ויותר ימנים מגנדי, ואנחנו נשב בתדהמה...".[6]

אדם אקרמן כתב על חנה סנש ומורשתה. חוזה המדינה הוזכר בהקשר של התלהבותה של סנש מספריו והיותו יליד בודפשט כמוה. בנוסף, צוין הארכיון הציוני שעל הר הרצל, בו נמצאו המסמכים על אודות סנש, ומקום קבורתה באתר הזיכרון בהר הרצל.[7]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבה פרסומית לספר *Coca Cola, Black Panthers, and Phantom Jets: Israel in the American Orbit 1967-1973* מאת עוז פרנקל, המנתח את האמריקניזציה שעברה ישראל בשנות השישים והשבעים. בכתבה הודגש, כי "התנועה הציונית שייכה את עצמה מלכתחילה אל 'המאה האמריקאית', כפי שציין גם הרצל ב'מדינת היהודים'".[8]

ב'עולם קטן' כתבו על ההיסטוריה היהודית של חבל עזה והדגישו את חשיבותו לפרויקט הציוני: "מימי הרצל דרך בן גוריון ויגאל אלון נוכחים שראשי הציונות ראו בחבל עזה בטבעיות חלק ממדינת ישראל וסברו שחשוב מאוד לאחוז בו הן מסיבות ערכיות ציוניות והן מסיבות ביטחוניות...".[9]

בעז דרומי כתב על הביוגרפיה ומורשתו של הרב יוסי שריד – חלוץ השיטה של הגרעינים התורניים. בכתבה הודגש הקשר המשפחתי והרוחני בין הרב למשפחתו של הרצל.[10]

ב'הארץ' כתבו על הצלחתה של האופרה בשפה האנגלית 'מדינת היהודים'. האופרה מבוססת על דרכו הציונית של חוזה המדינה ומערבת גם מוטיבים מחייו המשפחתיים. במאי ומלחין האופרה חלקו עם הקוראים את השקפתם על דמותו הטרגית של הרצל.[11]

---

6 דובוב, יונתן. "מחליפים את המשוואה: טרנספר לערבים, אדמה ליהודים". *מצב הרוח* (14.2.2025), עמ' 14.

7 אקרמן, אדם. "הפינה ההיסטורית: הכישרון הספרותי הנחבא של גיבורת המופת היהודית". *העיר כל העיר – שבועון ירושלים* (14.2.2025), עמ' 16-17.

8 שגב, תום. "כשהגזוז הפך לקוקה קולה". *הארץ – גלריה* (14.2.2025), עמ' 54.

9 אברהמוף, שגיא. "נעים להכיר: ההיסטוריה הציונית של חבל עזה". *עולם קטן* (14.2.2025), עמ' 10.

10 דרומי, בעז. "החלוץ התורני". *עולם קטן* (14.2.2025), עמ' 10.

11 Nechin, Etan. "First English-language opera about Herzl takes on his life and legacy". *Haaretz* (17.2.2025), p. 8.

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ הוזכר הכינוס המתקרב של הקונגרס הציוני העולמי ונסקרו שורשיו של המושג "ציונות". הובהר שהרצל לא היה הראשון שהשתמש בו.[12]

ב׳ידיעות אחרונות – 24 שעות׳ הופיעה קריקטורה, בה הרצל עומד במגרש כדורגל כשידיו מורמות ומולו ניצב מפגין סקוטי המחזיק בשלט "Show Israel the Red Card".[13]

דימיטרי שומסקי ביקר קשות את "תוכנית הטרנספר" של הנשיא טראמפ ואת כלל ה"טרנספריסטים". לטענתו, טרנספריזם מעולם לא היה חלק מהדי־אן־איי הרעיוני של הציונות המודרנית: המשפט "ארץ ללא עם לעם ללא ארץ" היה סיסמתו של ישראל זנגוויל, שמעולם לא היה ציוני; ז׳בוטינסקי ב"קיר ברזל" התנגד ל"הרחקתם של הערבים מארץ־ישראל"; גם המשפט מיומנו של הרצל – "נשתדל להעביר את האוכלוסייה הענייה אל מעבר לגבול בלי שישימו לב, על ידי כך שניצור מקומות עבודה בארצות המעבר, אך נמנע מהם קבלת כל עבודה בארצנו שלנו" – נכתב כחלק מחזון מבולבל ביחס להשתלטות על "רפובליקות דרום־אמריקאיות" כלשהן ולא על ארץ ישראל. עוד הודגש, כי במשפט הבא רשם הרצל, כי "מובן מאליו שנתייחס בסובלנות ובכבוד לבעלי אמונות אחרות, נגן על רכושם, על כבודם ועל חירותם באמצעי הכפייה הקשים ביותר".[14]

ב׳הארץ – גלריה׳ הופיע פרסום של האופרה ׳תיאודור׳, המבוססת על חיי הרצל.[15]

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ התייחסה גריר פיי קשמן לטענת מתנגדי הנשיא הרצוג בנוגע לחוסר הופעתו בכיכר החטופים בתל אביב. הכותבת הדגישה שהרצוג נלחם למען החטופים בכל הפורומים האפשריים, כולל בבודפשט – מקום הולדתו של חוזה המדינה.[16]

12 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (19.2.2025), p. 13.

13 אטלמן, ליאו. "אופסייד". *ידיעות אחרונות – 24 שעות* (20.2.2025), עמ׳ 15.

14 שומסקי, דימיטרי. "כן, הטרנספר מנוגד לציונות". *הארץ* (26.2.2025), עמ׳ 13.

15 חיטרון, חגי. "לוח קונצרטים". *הארץ – גלריה* (27.2.2025), עמ׳ 11.

16 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (28.2.2025), p. 21.

מרץ 2025

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי' הופיע ריאיון עם יהונתן כנען, מלחין האופרה 'תיאודור', המבוססת על חיי הרצל. לטענת המלחין, יוצרי האופרה העריכו מאוד את הרצל ומורשתו, התעמקו ביומניו, ובסוף החליטו ליצור אופרה שבה יוצגו שני הרצלים: אחד – "ללא זקן" (נער וסטודנט שחולם על אושרו של העם הגרמני), והשני – בעל אותם החלומות אך מבוגר יותר.[1]

ב'הארץ' ניתח גיא חיטרון את ליברית האופרה ואת ההצגה עצמה ובין השאר ניסה ללבן את הסוגיות שקשורות להיותה "ציונית אנטישמית".[2] פרסומה של האופרה המשיך להופיע ב'הארץ'.[3]

ב'שבתון' כתב ד"ר מרדכי מרמורשטיין על אודות הרב יהודה ביבאס – "אבי אבות הציונות" ומקדימו של הרצל. בין השאר הודגש הקשר הרעיוני שבין הרב ביבאס, דרך הרב אלקלעי עד לרבנים שהשפיעו על משפחת הרצל.[4]

בעיתון בשפה הרוסית 'אכו' עמדו על מאפייניהם הפוליטיים של יהודי ארה"ב, הדגישו את עמדותיהם הרווחות בדגש על סוגיית התמיכה בישראל והמאבק בעד יהודי ברית המועצות. הרצל הוזכר במאמר בהקשר ליעקב בירנבאום – מייסד ארגון Student Struggle for Soviet Jewry באוניברסיטת קולומביה ב־1964. סבו של יעקב, נתן בירנבאום, מקימה של "אגודת ישראל", היה מקדימו הציוני של חוזה המדינה.[5]

---

1 מאלב, ודים. "הרצל בלי זקן". *נובוסטי נידלי – ורמיה נובוסטיי* (6.3.2025), עמ' 32. (רוסית)

2 חיטרון, גיא. "את מוזמנת לקפוץ, הנה חלון". *הארץ – גלריה* (11.3.2025), עמ' 8.

3 חיטרון, גיא. "לוח הקונצרטים". *הארץ* (14.3.2025), עמ' 8.

4 מרמורשטיין, מרדכי. "הרב יהודה ביבאס – אבי אבות הציונות". *שבתון* (7.3.2025), עמ' 48-49.

5 גולקו, בוריס. "החלפת דגלי המפלגות". *Echo* (13.3.2025), עמ' 18-19. (רוסית)

ב'כלכליסט' הופיע פרסום לספרו החדש של אסף גברון, 'האם אינך רוצה בי'. סיפורם של ארבעת הגיבורים מתחיל בכפר קטן, שבו ביקר פעם הרצל. את ההשראה לכפר שימשה מוצא שליד ירושלים, שבה גדל גברון.[6]

ב'כלכליסט' פורסם ריאיון עם שופט העליון בדימוס, פרופ' יצחק זמיר. עיקר הריאיון נסוב סביב הרפורמה המשפטית והמשבר בדמוקרטיה הישראלית. לטענת זמיר, "היה לנו חזון למדינה היהודית שהיה משותף להרצל, לבן גוריון ולבגין ואפילו לנתניהו, בשנות שלטונו הראשונות – חזון של מדינה נאורה, משגשגת, שוויונית, וסולידרית. אני באופן אישי הקדשתי את חיי כדי לשרת את החזון הזה, והוא מתמוטט לנגד עינינו. איזה חזון מציעים לנו אנשי המהפכה המשפטית?...".[7]

ב'סגולה' נכתב על ספר המבקרים של הספרייה הלאומית. הכתבה נפתחה עם ציון ביקורו של הרצל בירושלים ב־1898. במסגרת טיולו בעיר ביקר חוזה המדינה במוסד שלימים יהפוך לספרייה הלאומית ואף השאיר בספר המבקרים את חתימתו.[8]

ב'עולם קטן' הופיע פרסום לספרו של הרב דורון פרץ, 'למה דווקא היהודים', שבו חושף המחבר את הנסיבות לשנאת ישראל. חוזה המדינה הוזכר בכתבה בהקשר להופעת סדרת המאמרים "התוכנית היהודית לכיבוש העולם". הסדרה הופיעה מעט אחרי שהרצל כינס את הקונגרס הציוני הראשון ולימים התגלגלה ל"הפרוטוקולים של זקני ציון".[9]

ב'ג'רוזלם פוסט' הדגיש פסח ווליצקי, ראש השדולה "Israel365 Action" בקונגרס הציוני את חשיבות השתתפותם של הנוצרים האוונגליים במפעל הציוני. את מאמרו התחיל בציון ויליאם הכלר – כומר נוצרי וחברו הקרוב של הרצל, שהשתתף בקונגרס הציוני הראשון והיה עד כדי כך תומך נלהב של הרעיון הציוני שהרצל כתב עליו ביומנו – "חוזה נאיבי".[10]

עמיחי שיקלי כתב על שנאת ישראל לדורותיה, בדגש על סיבותיה ומאפייניה של זו המערבית שהתגברה מאז אירועי השבעה באוקטובר. חוזה המדינה הוזכר בכתבה בשני הקשרים: בסקירה קצרה של ביטויי האנטישמיות

---

6 לב־ארי, שירי. "להיסחף לרומן האפי החדש של אסף גברון". *כלכליסט* (13.3.2025), עמ' 30.

7 גורלי, משה. "בתנאים מסוימים מרי אזרחי הוא לגיטימי". *כלכליסט* (13.3.2025), עמ' 1, 35, 48-52.

8 ביגמן, תהילה. "זיכרון בספר". *סגולה* (13.3.2025), עמ' 60-63.

9 בן חמו, אודי. "זו הסיבה ששונאים אותנו". *עולם קטן* (14.3.2025), עמ' 23.

10 Wolicki, Pesach. "The World Zionist Congress and the Christian bogeyman". *The Jerusalem Post* (20.3.2025), p. 11.

כפי שהופיעו בתוך המסה שכתב נחום סוקולוב (לימים מתרגמו של הרצל), "שנאת נצחים של עם נצחי"; בהקשר לקונגרס הציוני הראשון ולחזונו של הרצל, שכלל לא התגשם בכל הקשור בהיעלמות האנטישמיות מהעולם עם הקמת מדינת היהודים.[11]

ב'הארץ – גלריה' נכתב על האתר התיירותי של תל בית ירח, הנמצא על חופה המערבי של כנרת, בין דגניה א' למושבת כנרת. סמוך לתל ניצב "גל הרצל" – גל אבנים שגובהו שישה מטרים. את האבנים הביאו פועלים מן המושבות הסמוכות ומטבריה כדי לציין ב־1909 את יום השנה החמישי למותו של חוזה המדינה.[12]

11 Chikli, Amichai. "The Wests complicity: The war on Jews is back". *The Jerusalem Post* (25.3.2025), p. 13; Chikli, Amichai. "The Wests complicity: 'The war on Jews is back'". *The Jerusalem Post Int* (28.3.2025), p. 15.

12 גלעד, משה. "ניצב בצד הדרך". *הארץ – מסלול* (27.3.2025), עמ' 12.

אפריל 2025

ב׳סגולה׳ נכתב על ״סליק החנות״ – מפעל נסתר של תע״ש שהוברח מתחת לאפם של הבריטים ללב תל אביב. חוזה המדינה הופיע במאמר בהקשר למוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה, שאותו שיבחה מחברת המאמר: בשנה שעברה המוסד הפיק ספר על הנצחת המחתרות בתל אביב.[1]

ב׳ידיעות רחובות׳ פרסמו מספר אטרקציות לחג הפסח שארגן בנק הפועלים בשיתוף עם שישים מוזיאונים ברחבי הארץ. ביניהם הוזכר מוזיאון ״מורשת צאן ברזל״ בקיבוץ צאלים, בו מוצגות עבודות מתכת בדמות מדליות, מטבעות וסמלים שמספרים ״את תולדות כולנו במאה העשרים: מ׳בצלאל׳ של בוריס שץ, הקונגרסים הציוניים, הרצל, בן גוריון, המאורעות, מחתרות, העפלה, התיישבות״.[2]

מרכז הרצל בירושלים הזמין את המבקרים לחגיגת הציונות עם מגוון פעילויות, ביניהן: ביקור חווייתי במוזיאון הרצל; ״האפיקומן של הרצל״ – הצגה מסיירת לכל המשפחה; סיור בהר הרצל וסדנת ״הרצל AI״ – פעילות חדשנית ליצירת דמותו של הרצל באמצעות בינה מלאכותית.[3]

ב״We in America״ הופיע פרסום של הבחירות לקונגרס הציוני העולמי. צוין, כי הקונגרס הוקם על ידי הרצל ב־1897.[4]

ב׳הארץ׳ ערך גדעון לוי הקבלה בין פוגרום קישינב לבין הפעילות הישראלית בעזה. לשם כך הזכיר את ״עיר ההרגה״ ו״על השחיטה״ של ביאליק וכן את ״תוכנית אוגנדה״ שאותה הרצל גיבש בעקבות המאורעות.[5]

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ חלקה אליזה פיליחובסקי בחוויותיה מחג הפסח ועמדה על משמעותו לעם היהודי. בהקשר זה הזכירה את רעיון ביאת המשיח

---

1 הירדני, תמר. ״חנות קטנה ומטריפה״. *סגולה* (2.4.2025), עמ׳ 58-63.

2 רחמים, נחמה. ״יוצאים לקטיף, מבקרים במוזיאון״. *ידיעות רחובות* (4.4.2025), עמ׳ 36.

3 ״חוגגים פסח ציוני במרכז הרצל בירושלים!״ *מקוד ראשון – טיולים* (4.4.2025), עמ׳ 46.

4 ״העתיד שלנו תלוי בנו: הצביעו ל־IAC בבחירות לקונגרס הציוני העולמי״. *We in America* (11.4.2025), עמ׳ 28.

5 לוי, גדעון. ״בעיר ההרגה״. *הארץ* (20.4.2025), עמ׳ 2.

והיותו של סבו של הרצל מושפע מהרב אלקלעי (הציוני המשיחי), בעוד שחוזה המדינה הגה חלום ציוני משלו.[6]

ב'גלילאו צעיר' נכתב על ההיסטוריה של תעשיית הרכב הישראלית. בין השאר הוזכר המפעל שבחיפה. בהקשר הזה צוין שעוד ב'אלטנוילנד' של הרצל, תוארה חיפה כ"עיר העתיד", המרכז הכלכלי והתעשייתי של הארץ המתפתחת.[7]

ב'מעריב – השבוע' פורסם מאמר על אודות התרומה היהודית לפיתוח משחק הכדורגל המודרני, דבר שהתרחש באימפריה האוסטרו־הונגרית, בעיר הבירה וינה – העיר שבה נאספו כוחות אינטלקטואליים רבים של האימפריה ואירופה כולה, ביניהם – חוזה המדינה.[8]

ב'מקור ראשון – שבת' הוצגו מספר שאלות לסופר והמשורר גיורא פישר. לשאלה "עם מי היית רוצה להתחלף ליום אחד?" הצביע פישר על הרצל.[9]

הרב אברהם וסרמן כתב על הקשר שבין הדת ללאום והדגים זאת בהמנון הישראלי. הרצל הוזכר במאמר פעמיים: בהקשר של הפרדת הדת מהלאום במדינה שחזה: "גם אם הרצל לא אמר מילים אלא ממש אלא משהו דומה..."; ובציון העובדה שהרוח ששררה בימיו של הרצל בתנועה הציונות החילונית "הייתה הרבה יותר מחוברת למסורת ולנושאי דגלה הרבנים".[10]

ב'מקור ראשון – שבת' פורסם ספרם החדש של עמיחי דנינו וחן ארצי־סרור, 'שבט אחים'. בריאיון המשולב סבר דנינו, כי "במובן מסוים אנחנו חוזרים לאחד העם. בוויכוח בינו ובין הרצל, המטוטלת צריכה לחזור לאחד העם, לדיונים על תרבות".[11]

אביבה וינטר כתבה על האמן דוכי כהן, שמרבה לבחון ביצירותיו את הסמלים הלאומיים והזהות הדתית־לאומית. בין השאר צוין, כי במסגרת פרויקט הגמר שלו בבית הספר הגבוה לאמנות 'פרדס', "יצר כהן מיצב המדמה את קברו של הרצל, ורקם עבור הקבר פרוכת שנוצרה למידותיה של

---

6 Pilichowski, Aliza. "Next Year in Jerusalem". *The Jerusalem Post* (20.4.2025), p. 9.

7 אשכנזי, יפעת. "המכונית הישראלית הראשונה". *גלילאו צעיר – ירחון לילדים סקרנים* (14.4.2025), עמ' 24-27.

8 דסקל, אוריאל. "אסכולת הדנובה". *מעריב – השבוע* (24.4.2025), עמ' 22.

9 פלדשטיין קשדן, תמר. "סל תרבות". *מקור ראשון – מוצ"ש* (25.4.2025), עמ' 62.

10 וסרמן, אברהם. "גלגולי התקווה". *מקור ראשון – שבת* (25.4.2025), עמ' 16, 21.

11 ממן, ריקי. "אם הציונות הדתית רוצה לקבוע את כללי המשחק היא לא יכולה להמשיך להתנהג כמו מגזר". *מקור ראשון – שבת* (25.4.2025), עמ' 10-13.

המצבה... המציבה אפשרות אחרת לזיכרונו של הרצל, שקברו הפך בציונות לאתר עלייה לרגל. כהן רקם פסוקים על גבי הפרוכת, יצר גומחה והניח בה ספרוני תהלים, ובכך הפך את המקום למעין ציון של צדיק, מקום להתייחד בו, להתפלל ולומר תהלים". בהמשך סופר, כי ההתעניינות של כהן באופני ההנצחה הממסדיים של הרצל הובילה ל"מחקר ראשון מסוגו על אודות חלקת גדולי האומה בהר הרצל". עבודת התזה שכתב "מעוררת שאלות הנוגעות למערכת קבלת ההחלטות של הממסד הציוני, וההבניה התרבותית שהיא יצרה". עבודה נוספת של כהן קשורה גם היא להר הרצל, והיא עוסקת באסתטיקה של המוות ונקראת "סט מצעים למתגייס". כהן הציב מיטה עם מצעים המדמה מצבה צבאית. "הסדין מדמה אדמה ואבנים, והכרית נוצרה בדפוס דומה לאבן המונחת על מצבות צבאית השמיכה הירוקה המונחת על המיטה מדמה את צמח הרוזמרין, כמו במצבות בהר הרצל".[12]

חגי סגל כתב ב'מקור ראשון' על הדילמות שניצבות מול ישראל לגבי המשך פעילותה בעזה. סגל הציע לנסות משהו שונה מכיבוש הרצועה – בנוסח הפעילות הישראלית בסוריה, דבר שבא לידי ביטוי בסביבת עיר הסורית קוניטרה. לגביה ציין סגל, כי הרצל הזכיר אותה ב'אלטנוילנד' בתור "תל תלפיות", וייעד לה תפקיד חשוב בתוכנית המתאר התחבורתית של מדינת היהודים.[13]

במהדורה מיוחדת של 'ג'רוזלם פוסט' ליום העצמאות נכתב על לוחמת האצ"ל אסתר רזיאל־נאור. בהקשר זה צוין הספר 'בממלכת הנשים בבית לחם: מכתבי אסירות ועצירות המחתרת', כרך שיצא לאור בשילוב בין מוסד הרצל לחקר הציונות ומרכז ללימודי הנשים ביהדות.[14]

דיוויד ברייקסטון ערך "שיחה עם גדולי הציונות" (הרצל, ז'בוטינסקי, יצחק נבון, מנחם בגין, גולדה מאיר ואחרים). הכותב שאל אותם מספר שאלות לגבי טבעה של מדינת ישראל, מאפייניה וזהותה; ולצורך התשובות השתמש בכתביהם ובדבריהם הידועים. הרצל התבטא בנושאים של שוויון זכויות, צדק חברתי ונחיצותה של הציונות גם לאחר קום המדינה, בעודה מקדמת אידיאלים מוסריים שונים.[15]

12 וינטר, אביבה. "יורד לשורשים". *מקור ראשון – שבת* (25.4.2025), עמ' 1, 14-15.

13 סגל, חגי. "תוכנית מצור". *מקור ראשון – יומן* (25.4.2025), עמ' 2-3.

14 Allen, Fern. "Daring and determined: The women of the Irgun". *The Jerusalem Post – Independence Day* (30.4.2025), pp. 18-19.

15 Breakstone, David. "Ben-Gurion isn't only an airport, Golda more than an ice cream parlor". *The Jerusalem Post – Independence Day* (30.4.2025), pp. 6-7.

במוסף של 'הכלכליסט' פורסמו דעותיהם של מספר חוקרים וכותבים מובילים בארץ בנושא היחס שבין הדתיים לחילוניים. ההיסטוריון פרופ' אביעד קליינברג סבר כי "קווי ההפרדה בין החילוניות לדתיות בארץ מטושטשים... רוב האבות הציוניים (מהרצל ועד בן גוריון וז'בוטינסקי) היו אוכלי טרפות ונבלות ומחללי שבת בפרהסיה...".[16]

ב'גלובס' כתב יואב קרני על מצב היפותטי שאותו תיאר בזמנו ההיסטוריון וולטר לקוויר, מה היה קורה לו הציונות הייתה מתחילה חמישים שנה קודם, כאשר מנהיגה היה ד'יזראלי ולא הרצל. חוזה המדינה הוזכר בכתבה גם בהקשר לאליעזר בן יהודה, שהפך לציוני עשרים שנה לפני הרצל, בהשראת הצלחתה של התנועה הבולגרית הלאומית.[17]

ב'הארץ' נכתב על המאבק שמנהלת הממשלה בעד הנצחות אנשי המחנה שלה ונגד אלה שמזוהים עם מתנגדיה. חוזה המדינה הוזכר במאמר כדמות שזכתה להנצחה מיוחדת (לצד ז'בוטינסקי) וכדוגמה ל"צביעה של העבר הציוני כיהודי", כאשר בהוצאת ספרים הוא מוצג כקרוב לדת ולמסורת ובהתעלם מההקשר החילוני.[18]

16 אמסטרדמסקי, שאול; זיו, אמיר; קליינברג, אביעד; כהן רם; לרנר, מוטי; פרומן, רם; גאון, אביב; דון טופילד, עפרי; בגון, נועה; כהן, ערן; ליבסקר, ארי. "המדריך לחילוני החרד". *כלכליסט – מוסף כלכליסט* (30.4.2025), עמ' 27, 32-42.

17 קרני, יואב. "ציונות חלופית: 'אם תרצו, אין זה סיפור פיות'". *G גלובס – מוסף* (30.4.2025), עמ' 5.

18 שפיגל, נעה. "הרב דרוקמן כן, ברל כצנלסון וגולדה מאיר לא: ממשלת ישראל תוקפת גם בחזית עיצוב הזיכרון". *הארץ* (30.4.2025), עמ' 10.

מאי 2025

כרמית ספיר־ויץ כתבה על מסורת הקבורה היהודית בירושלים והמורכבות הקשורה בה במישורים הגשמיים וההלכתיים. בין השאר כתבה ויץ על "אחוזת בנטוויץ'" – אחוזת קבר משפחתית במורדות הדרומיים של הר הצופים. הרברט בנטוויץ' היה מתומכיו של הרצל, נסע לפלשתינה בשליחותו, התאהב בארץ ורכש למשפחתו חלקת קבר בירושלים.[1]

חיים רמון קרא להקמת מפלגה "בן גוריוניסטית" חדשה, "שתחרוט על דגלה את הבחירה במדינה יהודית בחלק מארץ ישראל, ותיאבק נגד חזון המדינה הדו־לאומית עם רוב ערבי, שהוא קץ החזון הציוני של הרצל ובן גוריון".[2]

ב'ג'רוזלם פוסט' נכתב על לוחמת האצ"ל אסתר רזיאל־נאור. בהקשר זה, צוין הספר 'בממלכת הנשים בבית לחם: מכתבי אסירות ועצירות המחתרת', כרך שיצא לאור בשילוב בין מוסד הרצל לחקר הציונות ומרכז ללימודי הנשים ביהדות.[3]

דיוויד ברייקסטון ערך "שיחה עם גדולי הציונות" (הרצל, ז'בוטינסקי, יצחק נבון, מנחם בגין, גולדה מאיר ואחרים). הכותב שאל אותם מספר שאלות לגבי טבעה של מדינת ישראל, מאפייניה וזהותה; ולצורך התשובות השתמש בכתביהם ודבריהם הידועים. הרצל התבטא בנושאים של שוויון זכויות, צדק חברתי ונחיצותה של הציונות גם לאחר קום המדינה, בעודה מקדמת אידיאלים מוסריים שונים.[4]

ב'ישראל היום! – השבוע' רואיינו מספר מורים מתחומי מדעי הרוח (תנ"ך, היסטוריה, ספרות וכו') אשר זכו בפרס של הספרייה הלאומית. אחת מהן – מוריה בר און מחיפה – הנהיגה שיטת לימוד המשולבת במשחקי

1 ספיר־ויץ, כרמית. "התחנה האחרונה". *מעריב – המוסף* (2.5.2025), עמ' 16.

2 רמון, חיים. "קץ הפרגמטיות". *מעריב – סופהשבוע* (2.5.2025), עמ' 27.

3 Allen, Fern. "Daring and determined: The women of the Irgun". *The Jerusalem Post Int* (2.5.2025), pp. 22-23.

4 Breakstone, David. "Ben-Gurion isn't only an airport, Golda more than an ice cream parlor". *The Jerusalem Post – Int* (2.5.2025), pp. 20-21.

מקלות, שעליהם מצוירים X ו־Y ("לייק" או "דיסלייק") ושבהם ציידה את תלמידיה. לדבריה: "למשל, אני שואלת אותם מה הם חושבים על תוכנית אוגנדה של הרצל, ואז הם מרימים את המקלות וכך מביעים את דעתם".[5]

בין עשרים השאלות אשר הופיעו בחידה של מוסף 'הארץ' הופיעה השאלה הבאה: "לפני שנקבע יום העצמאות בה' באייר, נחגג 'יום המדינה' בכ' בתמוז תש"ח. למה כ' בתמוז?". התשובה: זהו יום פטירתו של הרצל.[6]

ב'הארץ' נכתבה ביקורת נגד טקס הדלקת המשואות. במרכז הביקורת עמד השימוש בקברו של חוזה המדינה שניצב במרכז הבמה ו"שמו חקוק באותיות מוזהבות גדולות בצידי הסרקופג. נדמה שהטקס מרעיף עליו כבוד מלכים, מתייחס אליו כאל מושיע. אבל הרצל היה יהודי ליברלי ורציונלי שדרש הפרדת דת ממדינה". בהמשך הביקורת נטען, כי אילו הרצל היה מטפס החוצה ודורש ששמו וקברו לא ינוכסו עוד לתפארת מדינת ישראל, אז בסופו היה מוכרז כבוגד ואויב העם, כאשר קברו היה מסולק מהרחבה ומוחלף בקברו של כהנא.[7]

ב'מעריב – המדריך' הופיעה פרסומת להצגת הילדים 'הרצל – חלום שהתגשם'.[8]

בכתבתה של עפרי אילני הופרכה הטענה, כי הציונות מימי הרצל הייתה תנועה קולוניאליסטית וגזענית. עם זאת נטען כי התנועה כן השתנתה לרעה כאשר השתלטו עליה "מהפכנים רוסים" (בן גוריון, שרון, דיין ואחרים), שקידמו גזענות ופולחן הכוח.[9]

ב'ידיעות אחרונות', על רקע יום הזיכרון לחללי ישראל, התראיינה סא"ל חגית אלון אלחרר, אחת ממדליקי המשואות ואימו של לוחם גולני – אמיתי אלחרר ז"ל. בתיאור ביתה הופיע הקטע הבא: "תמונות שלו, ילד יפה עם חיוך מקסים ועיניים טובות, ממלאות את הבית, אבל יש גם פוסטר של בן גוריון ובובות של הרצל ומייסדי המדינה".[10]

ב'עולם קטן' הדגיש הרב גיא אלאלוף את תרומתם לציונות של "חוזי המדינה הראשונים": הרב אלקלעי והרב קלישר. לטענת אלאלוף, האישים

5 אלדד, קרני. "עושים רוח". *ישראל היום! – השבוע* (2.5.2025), עמ' 22-23.
6 גונן, יוענה. 20 שאלות. *הארץ – מוסף הארץ* (2.5.2025), עמ' 6, 55.
7 אלפר, רוגל. "מדינה וקבר בטבורה". *הארץ* (2.5.2025), עמ' 16.
8 "לפגוש את החוזה". *מעריב – המדריך* (2.5.2025), עמ' 3.
9 אילני, עפרי. "האסון שלנו". *הארץ – מוסף הארץ* (2.5.2025), עמ' 44.
10 פויר, דרור. "המשואה היא לא שלי. היא לאמיתי, ללוחמים, למשפחות השכולות". *ידיעות אחרונות – המוסף לשבת* (2.5.2025), עמ' 10-12.

הללו העלו רעיונות והציעו פתרונות דומים ואף טובים יותר מאלו של הרצל, והם ראויים להנצחה בארץ לא פחות משאר הפעילים.[11]

ב'שבתון' תיאר יעקב מאור את רגשותיו ומחשבותיו לאחר ביקורו בשוועיץ, שבמסגרתו התארח באותו מלון ובאותו חדר שבו שהה חוזה המדינה במהלך ארגון הקונגרס הציוני הראשון בבזל. הכותב שיבח את תכונותיו של חוזה המדינה ולאחר מכן תיאר את האטרקציות המודרניות של בזל.[12]

טובה הרצל כתבה ב'ג'רוזלם פוסט' על גורלם הטרגי של ילדי הרצל, על "קץ השושלת" מאחר ולא השאירו צאצאים ישרים. עם זאת הדגישה הכותבת את הצלחת התנועה הציונית ושל העקרונות שהגה חוזה המדינה.[13]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של פרופ' אדם רובנר, 'היהודי שיכול להיות מלך'. הספר מתאר את הביוגרפיה של נתנאל אייזקס, יהודי בריטי ששהה בדרום אפריקה ונהיה מקורב למלך הזולו. הרצל הופיע בכתבה בהקשר לספרו הקודם של רובנר שדן באלטרנטיבות של ארץ ישראל שהוצעו לתנועה הציונית.[14]

ב'בשבע' תיאר מאיר סיידלר בקצרה את הקריירה הציונית של הרצל, פרס את משנתו הרעיונית של חוזה המדינה וציטט ממורשתו הכתובה. הכותב הבליט את האלמנטים הדתיים היהודיים של חזון הרצל, בדגש על חשיבותם של ירושלים, בית המקדש, חופש ואחדות העם.[15]

לציון 165 שנים ללידתו, פורסמו ב'ישראל היום!' שתי תמונות של הרצל הצעיר וצוינו עיקרי הביוגרפיה שלו בין השנים 1860-1887.[16]

ב'עולם קטן' ניסו לנסח את "המצפן האידאולוגי" ו"מפת דרכים" לתנועה הציונית לפי כתביו של ישראל אלדד – בזמנו פעיל בלח"י והוגה דעות נחשב במחנה הימין עד שנות ה־90, שקידם את ראייתו בהתאם לחזון "סולם יעקב". הרצל הופיע במאמר כדוגמה למי שחזה "את המפעל הגדול, ואף ניסה לקנות הארץ...".[17]

---

11 אלאלוף, גיא. "מי היו חוזי המדינה האמיתיים?" *עולם קטן* (2.5.2025), עמ' 12.

12 מאור, יעקב. "מה גיליתי על הרצל כאשר ישנתי על מיטתו בבזל". *שבתון* (2.5.2025), עמ' 50-51.

13 Herzl, Tova. "A dynasty that reached its end". *The Jerusalem Post* (8.5.2025), p. 10.

14 יוקד, צח. "המלך היהודי של הזולו". *הארץ – גלריה* (8.5.2025), עמ' 6-7.

15 סיידלר, מאיר. "המנהיג שהפך אגדה למציאות". *בשבע – מתחלף ירושלים* (8.5.2025), עמ' 65.

16 "י' באייר". *ישראל היום!* (8.5.2025), עמ' 23.

17 לבבי, נעמן; אופן, אליסף. "סולם: שלושה כוחות באומה". *עולם קטן* (9.5.2025), עמ' 20.

ב'הקול לחי' מנו "שמונה עובדות מרתקות" על אודות הקמתה של מדינת ישראל. חוזה המדינה הופיע ב"עובדה" הקשורה לאולם שבו ארגנו את הכרזת העצמאות: דיוקנו של הרצל והדגלים שהוצבו על הבמה הושאלו, מאחר ותקציב האירוע לא אפשר לרכוש אותם.[18]

ד"ר אילן שחורי כתב על ההיסטוריה של מפעל הסיליקטים בתל אביב שבזכות לבניו נבנתה העיר הלבנה. הרצל הוזכר בכתבה בהקשר לשני פעילים ציוניים שקידמו את המלאכה ונמנו עם חבריו ועוזריו של חוזה המדינה: התעשיין יונה קרמניצקי והמהנדס יוסף זיידנר.[19]

ב'הארץ – גלריה' נכתב על האירוויזיון בבזל, על הפוליטיזציה והמאבקים סביבו ובתוכו הקשורים בהשתתפות הישראלית בתחרות. הרצל הוזכר בהקשר לקונגרס הציוני שארגן בעיר לפני 128 שנה.[20] בחידה המצורפת לכתבה הופיעה השאלה: "מה לציונות ולשלושת חכמי/מלכי המזרח שבאו לבקר את ישו התינוק?" התשובה: "בקונגרס הציוני בבזל הרצל התאכסן במלון שלושת המלכים".[21]

ב'ג'רוזלם פוסט' כתב גול כלב על "המזרח הפרוע" של המזרח התיכון ועל חזונו של הנשיא טראמפ, שבעזרת עסקאות המיטיבות עם כל הצדדים מנסה לשפר את טבעו של האזור. חוזה המדינה הוזכר ברפרוף בהקשר לעסקאות מהסוג הדומה שהרצל ניסה לקדם בזמנו, ושהיו יכולות להתרחש בשנות ה־20 של המאה הקודמת, לפני שהמעצמות הקולוניאליות האירופיות דרדרו את האזור לקונפליקטים מתמשכים.[22]

מובילי ארגונים גדולים יצאו למסע בין וינה לבודפשט: בתחנות חייו של הרצל. מטרת המסע – עיצוב מחודש של הזהות הציונית בעידן המודרני.[23]

יאיר שלג התייחס ב'מקור ראשון' להיעדר החזון הציוני המדיני של ישראל בכל הקשור למלחמה בעזה, מה שהיה לפניה ומה שצפוי אחריה. לטענתו, ההתיישבות והביטחון אינם עדיפים על מדיניות שקולה. הרצל הוזכר כהוגה חזון מדיני שהתחיל אף ליישמו על אף שלא הקים אף יישוב ולא הביא תרומה ביטחונית.[24]

18 "8 fascinating facts related to Israel's founding". *Hakol Lehigh* (9.5.2025), p. 21.

19 שחורי, אילן. "הבו לבנים". *סגולה* (11.5.2025), עמ' 32-39.

20 אחיטוב, נטע. "אתגר בזל". *הארץ – גלריה* (12.5.2025), עמ' 1-3.

21 התעמלות בוקר. *הארץ – גלריה* (12.5.2025), עמ' 3, 10.

22 Kalev, Gol. "California of the Middle East". *The Jerusalem Post* (13.5.2025), p. 10.

23 גולן, אסף. "בעקבות חייו של הרצל". *ישראל היום!* (14.5.2025), עמ' 15.

24 שלג, יאיר. "הקונספציה של 8 באוקטובר". *מקור ראשון* (16.5.2025), עמ' 20.

ב'מקור ראשון – שבת' פורסם ריאיון עם האחים סלומון, אוצרי תערוכה העוסקת במקדש וכל הקשור בו. חוזה המדינה הוזכר בהקשר ל"הר הרצל" ואתריו. כמו כן צוין הקשר בין הרצל לבוריס שץ, מייסד ביה"ס 'בצלאל': הרצל סייע לשץ להשיג את התקציב הדרוש לפתיחת בית הספר לאומנות הראשון בארץ.[25]

על רקע הכתרתו של האפיפיור החדש, נזכר אסף מלאך ביחסים המורכבים בין הכס הקדוש ליהודים, לתנועה הציונית ולמדינת ישראל. בין השאר הזכיר את מה שכתב חוזה המדינה ביומנו לאחר פגישתו עם האפיפיור פיוס העשירי בינואר 1904. כאשר ביקש את תמיכתה של הוותיקן בציונות, נענה: "לא נוכל להכיר בעם היהודי כי לא הכרתם באדוננו".[26]

ב'מקור ראשון – דיוקן' פורסם ריאיון עם ד"ר יצחק פס, מחבר הספר 'מורדים במלכות', הסוקר את האלימות הפוליטית בישראל לאחר קום המדינה. הרצל הוזכר בהקשר לאחד מהמוציאים לאור של הספר: מוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה.[27]

ב'כלכליסט' פורסמה קריקטורה של הרצל העומד במרפסת, מתבונן על ההפגנה התל אביבית ואומר: "נו, שוין...".[28]

במכתב למערכת 'הארץ' ביקרה ליזה רוזובסקי את ממשלת נתניהו על כך שבתקופתו "המניות של הדרכון הישראלי בשפל המדרגה" והיא מסכנת את קיומה של מדינת ישראל. עוד קראה להחזיר את כל החטופים על אף אזרחותם. בפסקה נפרדת ציינה רוזובסקי את אילן היחסים שלה: סבה מצד אימה "היה ציוני ואוהד מושבע של ד"ר הרצל".[29]

לרגל יום ירושלים במוסף של 'מקור ראשון' פורסמו מספר ציטוטים מאת סופרים ומשוררים על אודות העיר. בין השאר הופיע משפט מתוך 'אלטנוילנד' של הרצל: "הרבה ברור, כי ירושלים הייתה לפנים יפה מאוד! אולי על כן לא יכלו אבותינו לשכוח את העיר הזאת! אולי על כן לא נכרתה התשוקה מלבם לשוב ולשוב".[30]

כתבת הלל לירושלים כתב מנחם רהט ב'מצב הרוח'. על מנת להדגיש את תפארתה כיום ציטט מיומניו של הרצל, מכתבי מרק טוויין ומיומניו

25 סגל, ארנון. "חוזרים לעבודה". *מקור ראשון – שבת* (16.5.2025), עמ' 12-14.
26 מלאך, אסף. "עמדנו על כבודנו". *מקור ראשון – שבת* (16.5.2025), עמ' 4, 21.
27 כריש־חזוני, הודיה. "חתירה צולבת". *מקור ראשון – דיוקן* (16.5.2025), עמ' 30-35.
28 וקסמן, יונתן. קריקטוריסט. *כלכליסט* (18.5.2025), עמ' 2.
29 רוזובסקי, ליזה. "נפלת בשבי? דרכון זר". *הארץ* (18.5.2025), עמ' 11.
30 קדם, רועי. "סופרים ומשוררים בעקבות היופי המסתורי של ירושלים". *מקור ראשון – מוצ"ש* (23.5.2025), עמ' 48-53.

של המושל הבריטי הראשון של ירושלים, רונלד סטורס. שלושתם ראו עיר עזובה ובלתי מפותחת.[31]

ב'מעריב' אבי בניהו התבטא בשפע נושאים אקטואליים ולא חסך ביקורת על הממשלה, בייחוד בכל הקשור במערך ההסברה הכושל. עם זאת הזכיר דבר אופטימי – המקום השני אליו הגיעה יובל רפאל באירוויזיון: "...אם תרצו יש משמעות לכך שזה קרה דווקא בבזל, שבה יסד הקונגרס הציוני הראשון את חזון המדינה היהודית, חזונו של הרצל – ודווקא שם ייסדנו מחדש את התקווה ואת האופטימיות".[32]

ב'ישראל היום' נזכר אלי ברק בכמה שירים שנכתבו על אודות ולכבוד ירושלים ושהדגישו את חשיבותה ונחיצותה לעם ישראל. בתחילת כתבתו הדגיש את האמירה המפורסמת של חוזה המדינה – "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני".[33]

באספה הלאומית של צרפת אישרו להעלות את אלפרד דרייפוס ז"ל לדרגת תא"ל. ב'ידיעות אחרונות' תיאר איתמר אייכנר בקצרה את משפט דרייפוס וציין שהוא גרם להרצל להגות את הרעיון הציוני.[34]

ב'ג'רוזלם פוסט' צוינו תוצאות הבחירות לקונגרס הציוני העולמי. הוזכר, כי הגוף הוקם בידי חוזה המדינה.[35]

במכתב למערכת של 'מקור ראשון' הכותבת שיבחה את המשך מלאכת ההתיישבות. בין השאר ציינה: "לאחר מותו של הרצל, התנועה הציונית בפני מצב דומה אך חמור פי אלף, ובזכות מוסדות ציוניים חשובים והרבה ממאמצים הצלחנו לשפר את המצב בחלקים רבים בארץ".[36]

פסטיבל "אנימיקס מוזיקה" בסינמטק הרצליה נפתח בערב מחווה יצירתי לחוזה המדינה.[37]

בחידון הטריוויה של 'ידיעות אחרונות' נשאלה השאלה: "בדגל שבעת הכוכבים שהציע הרצל לתנועה הציונית, מה מסמלים הכוכבים?". התשובה: "שבע שעות עבודה ביום".[38]

---

31 רהט, מנחם. "ירושלים סיבה למסיבה: 58 שנות שלטון ישראל". *מצב הרוח* (23.5.2025), עמ' 4, 6.

32 בניהו, אבי. "סוף מעשה". *מעריב – סופהשבוע* (23.5.2025), עמ' 18-19.

33 ברק, אלי. "עיר החולמים, עיר המגשימים". *ישראל היום!* (26.5.2025), עמ' 11.

34 אייכנר, איתמר. "תיקון עוול היסטורי: דרייפוס יועלה בדרגה לאחר מותו". *ידיעות אחרונות* (29.5.2025), עמ' 18.

35 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post* (30.5.2025), p. 21.

36 תגובות. *מקור ראשון* (30.5.2025), עמ' 19.

37 "מחווה משעשעת למוזיקאים". *מעריב – המדריך* (30.5.2025), עמ' 3.

38 "מוח מסוכן". *ידיעות אחרונות – שבע ימים* (30.5.2025), עמ' 77.

יוני 2025

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ גול כלב התייחס לאנטישמיות ההיסטורית והנוכחית באירופה. בכתבתו הזכיר את הפתרון הציוני שחזה הרצל וכן ציטט את אמירתו שהתייחסה לפתרון הנוסף שלכאורה יכול היה למגר את האנטישמיות – ההתבוללות. לטענת הרצל, שנאת ישראל לא תיעלם והיהודים יהפכו "מחזירים יהודים לחזירים מוטבלים".[1]

במוסף של 'המודיע' הועברה ביקורת נגד נציגי חוגי השמאל בצבא, פוליטיקה ואקדמיה אשר לטענת הכותב מכשילה את קיומה של ישראל מאחר ומאסו ביהדות ובמדינת היהודים. הרצל הוזכר בסוף הכתבה – בהקשר לד"ר יוסי ביילין, שבספריו נשען על חזונו של אחד העם – "בר הפלוגתא של ד"ר תיאודור הרצל ונושא דגל 'הציונות הרוחנית'".[2]

ב'מעריב' קרא פרופ' אריה אלדד למניעת הקמת המדינה הפלסטינית ולהחלת הריבונות הישראלית על שטחי יו"ש. את מאמרו התחיל מפירוט רעיונו הציוני של הרצל ותקוותו הנכזבת – כאשר הקמת מדינת הלאום היהודית תוביל להיעלמות האנטישמיות.[3] במאמרו הנוסף יצא נגד כוחות החרדים שחברו לשמאל הרדיקלי ופועלים להשמדת המדינה היהודית. על מנת לאושש את טענותיו השתמש הכותב בהקבלות היסטוריות, בין היתר באלו מתקופתו של חוזה המדינה, כאשר רוב החרדים ומנהיגיהם באירופה נלחמו בהרצל ותורתו.[4]

בעיתון בשפה הרוסית *Negev Info* פורטה "תוכנית מדגסקר", לפיה כלל יהודי אירופה היו אמורים להישלח לאי זה ביוזמה או בתמיכה של מדינות שונות. הדגש הושם על הגרסה הנאצית של התוכנית שירדה לטמיון

1 Kalev, Gol. "The assault on Judaism". *The Jerusalem Post – Int* (3.6.2025), p. 10.

2 בנימין, ק. "להיכן נעלם הפעמון". *המודיע – תוספת* (6.6.2025), עמ' 58.

3 אלדד, אריה. "מהנהר לים – ישראל". *מעריב – סופהשבוע* (6.6.2025), עמ' 24.

4 אלדד, אריה. "הציונות על הכוונת". *מעריב – סופהשבוע* (6.6.2025), עמ' 26.

לאחר ועדת ואנזה. חוזה המדינה הוזכר בהקשר ל"תוכנית אוגנדה" שהוצעה בקונגרס הציוני ולא התקבלה.[5]

ב'שביעי' הופיעה ביקורת נגד התוכנית "אופירה ולוינסון" המשודרת בערוץ 12 בשל התכנים המגמתיים שהופנו לכאורה נגד הציבור הדתי הלאומי והחרדי. הכתבה הסתיימה באמירה הבאה: "בנימין זאב הרצל, שהיה חילוני גמור, הבין כי 'הציונות היא שיבה אל היהדות, עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים'. עכשיו תנסו לדמיין איך היה נראה ראיון איתו, לו היה מתארח בתוכנית של אופירה ולוינסון".[6]

ב'ג'רוזלם פוסט' ניסה מיכה הלפרין לעמוד על הגדרותיהם, טבעם ומאפייניהם של "יהודים שונאי יהודים" – אלה שבוגדים באינטרסים של עמם ומדינתם. כקוריוז ציין שהיו כאלה שהגדירו את חוזה המדינה כ"יהודי שונא עצמו", וזאת כנראה מפני שהרצל קישט עץ אשוח וחגג את חג המולד בביתו.[7]

ב'מקור ראשון – שבת' הופיעה כתבה על ארון הספרים של פולי ברונשטיין, מנכ"לית יוזמת המאה ומחברת הספר 'תור המתינות – מסע אישי מהשמאל אל המרכז'. לטענת ברונשטיין, בין הספרים הקרובים לליבה נמצא 'אלטנוילנד' של הרצל.[8]

ב'מקור ראשון' עמד חגי סגל על הצלחותיו של מבצע "עם כלביא" ועל השלכותיו במישורים השונים בזירת הפנים והחוץ. בסוף מאמרו נזכר המחבר בביקורו בבודפשט ממש לפני תחילת המבצע, שבמסגרתו ביקר בבית הכנסת הניאולוגי שבו עלה לתורה חוזה המדינה. סגל ציין את "הפתרון הסופי" שאימץ משטר האייטולות והזכיר כי בזמנו רבנים ניאולוגים ואורתודוקסים כאחד כעסו על החזיונות הציוניים של הרצל.[9]

במוסף 'הארץ' נסקרה הופעת התנועה החדשה, "הרבעון הרביעי", ניתחו את המצע שלה ואת האנשים שמנהיגים אותה, בדגש על היו"ר שלה, יואב הלר. הביקורת כלפי התנועה ומנהיגה התבטאה בין היתר בכך שהלר אימץ לכאורה את דרכו של חוזה המדינה ומצטט ממנו לא כהלכה על מנת להכשיר את שיטותיו.[10]

---

5 "התוכנית Referat D III". *Negev Info* (8.6.2025), עמ' 3. (רוסית)

6 רץ־גילמור, ענבל. "תבהלת השבט". *שביעי* (13.6.2025), עמ' 8.

7 Halperin, Micah. "Jumping on their high horse". *The Jerusalem Post* (17.6.2025), p. 10.

8 "אוסף פרטי". *מקור ראשון – שבת* (20.6.2025), עמ' 23.

9 סגל, חגי. "פרויקט הלביא". *מקור ראשון – יומן* (20.6.2025), עמ' 2-3.

10 גלזר, הילו. "חרבו דרבו בדרכי נועם". *הארץ – מוסף הארץ* (20.6.2025), עמ' 24-29.

ב־*Jewish News* פורסמו תוצאות הבחירות לקונגרס הציוני העולמי. צוין, כי הקונגרס הוקם על ידי חוזה המדינה ב־1897.[11]

במוסף 'אותיות וילדים' נכתב על הספר 'שביל קליפות התפוזים: הרפתקאות מראשית ימי תל אביב' ועל מחברו נחום גוטמן. חוזה המדינה הוזכר בהקשר לשמה של תל אביב, שהופיע בעקבות תרגומו של 'אלטנוילנד' מאת נחום סוקולוב.[12]

ב'הארץ' הצביע פרופ' דוד אוחנה על התלות הפוליטית והאידאולוגית ההדדית שנוצרה בין מנהיגי המפלגות הדתיות־לאומיות לבין ראש הממשלה נתניהו. אוחנה הדגיש בין היתר את ההשוואות המחמיאות שעושים במחנה הימין בין נתניהו לבין דמויות היסטוריות – "כמו נפוליאון לאחר המהפכה הצרפתית, הרצל מכונן הציונות וצ'רצ'יל במלחמת העולם השנייה".[13]

---

11 Elia-Shalev, Asaf. "World Zionist Congress election results: Surge in US turnout, Reform slate wins most". *Jewish News* (23.6.2025), p. 5.

12 זקהיים, מרים. "טיול ב'שביל קליפות התפוזים'". *אותיות וילדים* (26.6.2025), עמ' 46-47.

13 אוחנה, דוד. "נתניהו לא מבין שהוא משמש כחמורו של משיח?" *הארץ* (27.6.2025), עמ' 21.

יולי 2025

במסגרת פסטיבל ישראל תופיע בתיאטרון ירושלים ההצגה 'נאומים נגד הייאוש'. במסגרתה, בין היתר, יתעמת השחקן נורמן עיסא עם טקסט של חוזה המדינה: "ערכנו כמה מהנאומים שלו ליצירה שמתארת מה היה להרצל בראש, איך הוא ראה את החברה שתקום פה. הייעוד שלנו היה להפוך לחברת מופת עוד לפני שזה היה מפלט לעם היהודי...".[1]

ב'ג'רוזלם פוסט' כתבו השגרירים לשעבר (וקרובי משפחה רחוקים של הרצל) שביקשו ממערכות הבינה המלאכותית להציג את עשר הדמויות הגאופוליטיות המשפיעות ביותר של המאה ה־20. עם הדמויות שהופיעו נמנה גם הרצל, וזאת בטענה כי הקמת המדינה היהודית שחזה הובילה לשינויים מרחיקי לכת במזרח התיכון ובקרב יהודי העולם. בהמשך המאמר נסקרה לשבח הפעילות הדיפלומטית הענפה שניהל הרצל ונטען שבכוחה לשמש השראה לאלה שמנהלים את מדיניות החוץ הישראלית כיום.[2]

ב'בשבע' כתב הרב אליעזר מלמד על היחס לדמותו של חוזה המדינה בקרב הציבור החרדי לדורותיו, בדגש על עמדותיהם של הרב צבי יהודה והרב ריינס. במאמר נטען שעל אף היותו חילוני, הרצל חזר בתשובה ועשה רבות למען העם היהודי ומורשתו ו"הגיע בתחום זה למדרגה עליונה".[3]

לרגל 121 שנה לפטירתו של הרצל, שיבח אורי הייטנר את חוזה המדינה וחשף את טענתם של שונאי הציונות אשר ניסו להכפיש את דמותו ופועלו למען העם היהודי ומדינתו (חילוניותו של הרצל, רצונו לכאורה להטביל את עם ישראל ו\או לשכנו מחוץ לארץ ישראל).[4]

---

1 "משייקספיר ועד הרצל". *כלכליסט* (6.7.2025), עמ' 23.

2 Herzl, Liora; Herzl, Tova. "The first Zionist diplomat". *The Jerusalem Post* (9.7.2025), p. 10.

3 מלמד, אליעזר. "היחס לדמותו של בנימין זאב הרצל". *בשבע – מתחלף ירושלים* (10.7.2025), עמ' 56.

4 הייטנר, אורי. "האיש ששינה את ההיסטוריה". *שישי בגולן* (18.7.2025), עמ' 16.

ב'מצב הרוח' פורסם ריאיון עם יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל. בריאיון פירט חגואל את פועלו למען העלייה ושיקום מדינת ישראל לנוכח המלחמה. חוזה המדינה הוזכר בכתבה בעקיפין: נטען שחגואל "יושב למעשה על כסאו של בנימין זאב הרצל". כמו כן צילומו של חגואל לכתבה נעשה על רקע תמונה של חוזה המדינה.[5]

על רקע האנטישמיות והאנטי־ישראליות הגוברות, כתב הפרופסור והרב דוד גולינקין ב'ג'רוזלם פוסט' על ט' באב, בדגש על חוקים ומנהגים יהודיים הקשורים במועד ושתועדו במקורות השונים. בחלקו השני של המאמר המחבר נזכר בט' באב בשנת 1903 על רקע השלכותיהן של פרעות קישינב, וב"תוכנית אוגנדה" שהציע הרצל בעקבותיהן. גולינקין הדגיש שחוזה המדינה חשב על פתרון חירום בלבד וציטט את אמירתו המפורסמת: "אם אשכחך ירושלים...".[6]

בעיתון בשפה הרוסית 'מוסט' סיכם המחבר את עיקרי תולדות הציונות והפתרונות שהוצעו על מנת להשיב את עם ישראל בתוך ומחוץ לארצו. בין השאר הוזכרה "תוכנית אוגנדה" של חוזה המדינה שזכתה להתנגדות נחרצת. לצד שבחים להרצל, המחבר סבר ש"אבי הציונות הסכים עם המתנגדים, אם כי לנוכח הקושי לנהל פרויקט כה מטריד הוא נפטר בגיל 44".[7]

ב'ישראל היום' ביקר עמיר פלג את התאחדות הכדורגל הישראלית. בין השאר לעג לחברת הנהלת ההתאחדות כנרת דנינו אהרוני, שהתפארה בעמוד הפייסבוק שלה ושחזרה את "העמידה של הרצל על הבלקון, בבגד גוף, כיאה לחזון הציוני".[8]

5 הוברמן, חגי. "אלפי יהודים בארה"ב ששכחו שהם יהודים, מאז שמחת תורה מחפשים את היהדות". *מצב הרוח* (28.7.2025), עמ' 1, 30-33.

6 Golinkin, David. "Tish'a Be'av vs 'settler colonialism'". *The Jerusalem Post* (25.7.2025), p. 19.

7 גולקו, בוריס. "המסתוריות של הארץ". *מוסט* (27.7.2025), עמ' 13-14. (רוסית)

8 פלג, עמיר. "לוקחת מעניים, נותנת לעשירים". *ישראל היום!* (31.7.2025), עמ' 28.

אוגוסט 2025

לטענת דרור אידר ב'ישראל היום', ההתנתקות שאירעה לפני עשרים שנה הדגימה את הרצון להתנתק גם מהזהות היהודית ומהציונות. לצד שפע דוגמאות היסטוריות ואחרות המאוששות את טענתו, השתמש המחבר בציטוט של חוזה המדינה: "הציונות היא שיבה ליהדות עוד לפני השיבה לארץ היהודים".[1]

ב'סגולה' חשף ד"ר יורם אלמכיאס את הקשר ההדוק (אם כי המוסתר) שבין חוזה המדינה לבין נציגיה הציוניים של הקהילה היהודית של חברון בפרט והפעילים הציוניים של היישוב העברי בארץ ישראל בתקופה העות'מנית בכלל.[2]

ב'ידיעות אחרונות' קרא אבי שילון לרוויזיה של הציונות, וזאת לטענתו, "לנוכח השלב הקריטי שמחייב שינוי מיידי". חוזה המדינה הוזכר בתחילת המאמר, בהקשר לזאב ז'בוטינסקי שהקים בזמנו את התנועה הרוויזיוניסטית, "כדי לבחון מחדש את הציונות שנוסדה כתנועה על ידי הרצל 28 שנה לפני כן".[3]

ב'הדסה מגזין' הופיעה כתבת פרסומת לספר הבכורה של Rachel Cockerell, *Melting Point*. בספר תוארו גלגוליו של הרעיון הציוני. בין השאר הושם הדגש על תרומתו של הרצל לכינון המדינה היהודית וכן סוקרו פתרונות אחרים ליישוב היהודים מחוץ לארץ ישראל.[4]

ב'מקור ראשון – דיוקן' פורסם ריאיון עם מירב ראובני, מחברת הספר 'העברית מסמל למציאות' שעוסק בגלגולי החייאת השפה העברית. בין שפע פרטים היסטוריים פיקנטיים שאיירו את הנושא הוזכר הפולמוס שהתפתח סביב ספרו של חוזה המדינה, 'אלטנוילנד': אחד העם ביקר קשות את המחבר

1 אידר, דרור. "התנתקות, לא רק גירוש". *ישראל היום! – השבוע* (1.8.2025), עמ' 31.
2 אלמכיאס, יורם. "שר וגדול בישראל". *סגולה* (6.8.2025), עמ' 68-71.
3 שילון, אבי. "לחשב מסלול מחדש". *ידיעות אחרונות* (7.8.2025), עמ' 3.
4 Kampel, Stewart. "Melting Point: Family, Memory, and the Search for a Promised Land". *Hadassah Magazine* (13.8.2025), pp. 47-48.

על כך שבספרו האוטופי החברה הגבוהה במדינת היהודים מדברת בגרמנית, בעוד שהעם הפשוט מדבר ביידיש.[5]

ב'ג'רוזלם פוסט' כתבה קוקי שוובר־איסן על הקשר שבין האנטישמיות לציונות, וזאת בדגש על היותה של הציונות הדרך הטובה ביותר להתגונן נגד האנטישמיות ולשמור על העם היהודי ועל מדינתו. הכותבת הזכירה את הרצל כהוגה הרעיון וכחוזה המדינה שלא הצליח לראות את נבואתו מתגשמת.[6]

ב'הארץ' נמתחה ביקורת על ערוץ הטלוויזיה האוונגלי הפרו־ישראלי, CBN, בשל תמיכתו לכאורה בכוחות המשיחיים בפוליטיקה הישראלית. לטענת הכותב: "האוונגליסטים המשיחיים אינם פרו־ישראלים כמו שהם פרו־ארמגדון. זו אינה הציונות של הרצל ובן גוריון, אלא זו של בן־גביר וסמוטריץ'".[7]

ב'ג'רוזלם פוסט' תיאר גול כלב את האופציה של פינוי מרצון של תושבי עזה (תוכנית טראמפ) ועמד על הקשיים שמעלים על הפתרון הזה מנהיגים אירופיים שונים. בהקשר הזה ציטט כלב את הרצל שהתבטא בנושא תמיכת מלכי אירופה ברעיונו הציוני עוד בשנת 1895: "גם אם היינו קרובים לליבם של נסיכים כמו נתיניהם האחרים, הם לא יוכלו להגן עלינו... הם ירגישו רק שנאה עממית אם יגלו כלפינו חסד רב מדי".[8]

ב'בקהילה – חדשות' נמתחה ביקורת על צה"ל ועל הכוחות הפוליטיים שעומדים מאחוריו לנוכח גיוס החרדים בכוח ונסקרו המחאות שהתפתחו בעקבות זאת. בין השאר צוטטה תשובתו של המפגין החסידי להאשמות של אחד מ"שלושה נטולי כיפה": "המונח 'נמות ולא', לא נולד לפני שבועיים ולא לפני שנתיים. זה היה לפני הרצל, לפני הציונות, וגם לפני שסב־סבך נטש את דרך היהדות...".[9]

מאיר סיידלר כתב על התעוררותה המחודשת של "בעיית היהודים" שצצה לנוכח האנטישמיות הגואה באירופה ונכונותן של מדינותיה להכיר במדינה הפלסטינית. בתור רקע היסטורי הכותב נזכר בהרצל ובפתרונו

5 מלק בודה, רחלי. "בין קודש לחול". *מקור ראשון – דיוקן* (15.8.2025), עמ' 16-18.

6 Schwaeber-Issan, Cookie. "Zionism: The best defense against antisemitism". *The Jerusalem Post* (17.8.2025), p. 10.

7 שלומוביץ, נתנאל. "חדשות אחרית הימים". *הארץ* (18.8.2025), עמ' 12.

8 Kalev, Gol. "Trump's relocation proposal". *The Jerusalem Post* (20.8.2025), p. 11.

9 סמוטני, רפי; קלצקין, גרשון. "ההפגנות מלחיצות את הצבא. אין בכלא מקום ליותר מ־100 בחורים". *בקהילה – חדשות* (21.8.2025), עמ' 6-9.

הציוני לבעיה הזו; כמו גם הזכיר את הפתרונות האנטישמיים האירופיים מהסוג האחר, כגון זה הצרפתי או הנאצי־גרמני הסופי.[10]

ב'נופשים' תואר מסלול הטיולים בשפלת גת. חוזה המדינה נזכר בהקשר לשמו של קיבוץ בית ניר אשר נקרא לפי שמו העברי של עוזרו של הרצל – מקס איזידור בודנהיימר.[11]

במוסף של 'המודיע' נסקרו הטיעונים בעד שינוי שמו של חלק מרחוב הרצל בבני ברק ל"רחוב הרב שך".[12]

ד"ר אסף מלאך כתב על המשיחיות היהודית בהקשר לציונות. לצורך כך ציטט רבות מהרצל, מהרב קוק ומאבות הציונות האחרים ועמד על ההתנגדות הנחרצת לרעיון הציוני והמשיחי מצד כוחות דתיים ופוליטיים שונים.[13]

ב'ג'רוזלם פוסט' נכתב על הכישלון של הקהילה היהודית בווילנה שלא הצליחה לשמור על בית הקברות ההיסטורי שלה. ברקע ההיסטורי צוין שהרצל ביקר בווילנה בשנת 1903 וזכה לקבלת פנים חמה.[14]

במוסף של 'מקור ראשון' נחשף סיפורה של "חוות משמר הכרמל" – היישוב שאמור היה לשנות את פני ההתיישבות היהודית בצפון, אך בשל התוקפנות הערבית והיותם של המקימים שייכים למחנה הדתי והקפיטליסטי, הקרקעות נמכרו למוסדות היישוב, החלוצים הדתיים התפנו ואת מקומם תפסו חברי גרעין בית אורן. במאמר ניתנה התייחסות למקימה של החווה, יוסף לוי. בין השאר נטען: "דגם הפעולה של לוי התבסס על ההנחה כי המפעל הציוני איננו נחלתו משימתו של מגזר אידאולוגי או פוליטי זה או אחר, כי אם מפעל משותף לכלל השואפים לממש את חזון התנועה הציונית, בדמות ששיווה לה הרצל".[15]

10 סיידלר, מאיר. "שובה של 'בעיית היהודים'". *בשבע – מתחלף ירושלים* (21.8.2025), עמ' 42.

11 בוצר, ירון. "שירת העשבים". *נופשים* (22.8.2025), עמ' 34-37.

12 "שוויון בשלט". *המודיע – תוספת* (22.8.2025), עמ' 55.

13 מלאך, אסף. "שובו של המשיח הלוחם". *מקור ראשון – שבת* (22.8.2025), עמ' 10-13.

14 Oliner, Martin. "Vilna Jews fail to save historic cemetery". *The Jerusalem Post* (27.8.2025), p. 11.

15 שנבל, אריאל. "המשמר והכבוד". *מקור ראשון – דיוקן* (29.8.2025), עמ' 24-26.

ספטמבר 2025

ב'מעריב' התייחס זלמן שובל לעליית האנטישמיות בארה"ב לנוכח "דרבון פוליטיקת הזהות וחיבור של השמאל הרדיקלי במפלגה הדמוקרטית לנושא". הרצל הוזכר בתחילת הכתבה: "הציונות לא פתרה אומנם את בעיית האנטישמיות כפי שקיווה הרצל, אך היא הבטיחה את קיום העם היהודי במולדתו ההיסטורית ובעולם".[1]

ב'הארץ' נמתחה ביקורת על הכנסת תוכנית "אם תרצו" למאגר המוצע לבתי ספר על ידי משרד החינוך. בין הליקויים שנמצאו נמנה אחד הספרונים שבו נכתב כי "הרצל היה מחובר מאוד ליהדות והרב קוק אף ראה בו בציונות 'הגשמה של משיחיות בן יוסף'".[2] אחת הכותבות המודאגות (חברת קיבוץ מעלה גלבוע ומנהלת תיכון לשעבר) אף קראה להפעיל לחץ על מנהלי בתי הספר כדי שיסירו את התכנים; וסיימה את הביקורת שלה על "אם תרצו" ועל שר החינוך קיש במשפט הבא: "כמה עצוב ששמה של התנועה הלאומנית הזאת לקוח ממשפטו האלמותי של בנימין זאב הרצל, חוזה המדינה הציוני והליברל".[3]

ד"ר שאול אריאלי הזהיר ממלחמת האחים, שאותה לטענתו כנראה מקדמים כוחות הימין המשיחיים והאנטי־דמוקרטיים. את מאמרו התחיל מרקע היסטורי שבו הצביע על סימני המחלוקת בין היהודים עוד בימיו של הרצל, כאשר רבני המחאה הצליחו להרחיק את הקונגרס הציוני ממינכן, אך בזכות התעקשותם של הרצל והצירים הוא כן התקיים בבזל. הרצל פרסם בביטאון 'די ולט' מכתב שבו נאמר: "נראה לנו כי האיזראליטים שאינם רואים עצמם כיהודים לאומיים אלא כשייכים לאומה אחרת, צריכים היו

1 שובל, זלמן. "אנטישמיות מדינית". *מעריב – המגזין* (2.9.2025), עמ' 2.

2 לימונה, נועה. "משרד החינוך הכניס לראשונה תוכנית של 'אם תרצו' למאגר המוצע לבתי ספר". *הארץ* (4.9.2025), עמ' 1, 6.

3 שיח, פסית. "'אם תרצו'? לא בבית ספרנו". *הארץ* (5.9.2025), עמ' 17.

להניח אותנו בשקט להרגשות העם שלנו. אין אנו מדברים בשמם, אלא בשמנו בלבד; אנו מכבדים את לאומיותם, יכבדו נא הם את שלנו".[4]

לאור פרסום ספרו ('המתים שותקים') הקדישו ב'מקור ראשון – שבת' מאמר היסטורי קצר לארתור שניצלר -סופר פורץ דרך, ידידו ורופאו האישי של הרצל. במאמר צוינו חילוקי הדעות שבין השניים בנושא הציוני והעובדה ששניצלר פרסם בעיתון 'נויה פרייה פרסה' כאשר הרצל עבד בו כעורך.[5]

ב'ישראל היום' ניסה דרור אידר לשחזר את הרהוריו של חוזה המדינה לקראת ארגון הקונגרס בבזל. לשם כך ביקר במקום, ציטט מיומנו של הרצל והצביע על החשיבות הסמלית של האירוע שארגן והוביל.[6]

ב'מעריב – הבוקר' נסקרה הפרשה של התוספת הפרובוקטיבית לערך "ציונות" בשפה האנגלית בוויקיפדיה. השורה שנוספה לערך גרסה, כי "הציונים רצו ליצור מדינה יהודית בפלסטינה עם כמה שיותר אדמה, כמה שיותר יהודים, וכמה שפחות ערבים". הרצל לא הופיע בכתבה, אך תמונתו איירה את הערך.[7]

ראש הממשלה אישר את בחירתו של העיתונאי יוסי אחימאיר ליו"ר המועצה הציבורית להנצחת זאב ז'בוטינסקי ופועלו. בפגישה עם אחימאיר אמר: "בלי רעיונות מכוננים, לא ייווشע העם. ז'בוטינסקי, ממשיכו של הרצל, סילק את הנאיביות מן הציונות".[8]

ב'הארץ – גלריה' פורסם ריאיון עם פיטר ביינרט – עיתונאי וסופר שהיה בזמנו ציוני ליברלי והפך לאחד ממבקרי הציונות החריפים ביותר באמריקה בימינו. בין השאר הוזכר כי בספרו הראה ביינרט איך הרצל וז'בוטינסקי התייחסו לציונות כאל פרויקט קולוניאליסטי ואפילו התגאו בכך.[9]

ב'מעריב' פורסמו עיקרי "מסמך ליברמן" – קווי יסוד בממשלה הבאה שמפלגת "ישראל ביתנו" מקווה להיות חלק ממנה. המסמך שנוסח על ידי ח"כ עודד פורר נפתח מציטוט מאת חוזה המדינה: "קראתי פעם לציונות

4 אריאלי, שאול. "כפסע ממלחמת אזרחים?" *הארץ* (5.9.2025), עמ' 16.
5 פרבר, חבצלת. "אוסטריה אחרת". *מקור ראשון – שבת* (5.9.2025), עמ' 22.
6 אידר, דרור. "גאולה מעבר לפינה". *ישראל היום! – השבוע* (5.9.2025), עמ' 21.
7 ארונסון, ג'וש. "תוספת חדשה לערך הציונות בוויקיפדיה מעוררת סערה עולמית". *מעריב – הבוקר* (7.9.2025), עמ' 13.
8 "המועצה הציבורית להנצחת ז'בוטינסקי". *מעריב – השבוע* (8.9.2025), עמ' 18.
9 קציר, איתמר. "מה שישראל עושה עם הכסף שלי כאמריקאי מחלל את היהדות". *הארץ – גלדיה* (9.9.2025), עמ' 1-3.

אידיאל אינסופי, ואני באמת מאמין כי גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידיאל...".[10]

ב'שבתון' עמד ד"ר מרדכי מרמורשטיין על המשותף והשונה בתפיסותיהם של אבות הציונות הדתית: הרב קוק והרב ריינס. בין היתר צוין, כי "שותפותו של הרב ריינס עם הרצל והתנועה הציונות הייתה טבעית ומובנת מאליה".[11]

ב'מעריב' התייחס ליאו דיין ל"שגעת אוכל" שהשתלטה על החברה הישראלית ושמשפיעה עליה לרעה הן מבחינת יוקר המזון והן מהבחינה הערכית, התרבותית ואפילו הדמוגרפית. את הטענה גיבה בכתבה שסיפרה על צעירים שלא יוצאים לדייטים בשל המחיר הגבוה; וזאת על אף ש "מיטב המוחות הציוניים הגדולים – הרצל, א"ד גורדון, כצנלסון – הסבירו כמה חשוב לעלות לארץ אבותינו, לייבש ביצות ולהביא לעולם ילדים...".[12]

ב'עולם קטן' נכתב על רכישת הקרקעות בארץ. הרצל הוזכר בהקשר לכך שייסד את הקרן הקיימת לישראל בקונגרס הציוני החמישי.[13]

במוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב נפתחה התערוכה "שווה לחכות". התערוכה מציגה את חוויית ההמתנה מהעת העתיקה ועד ימינו. חוזה המדינה הוזכר בהקשר לקדמה בכל הקשור לשליחת וקבלת מידע: "כשהרצל היה בישראל במאה ה־19 הוא הביע את געגועיו לבתו בגלויה עם המשפט 'נשיקות רבות לבתי האהובה קרולינה', שלקח שבועות עד שהגיעה ליעדה בווינה...".[14]

ב'ידיעות אחרונות' התבטא אליקים רובינשטיין בנושא חופש הדעות בהשכלה הגבוהה. "לצד התבטאויות בעייתיות לאין סוף של אנשי ממשלה וקואליציה, קידום חקיקה לשם פוליטיזציה של מערכת ההשכלה האקדמית, כמו של מערכת המשפט, יציב אותנו כמדינה לאומנית, צרת אופק, אנטי־ליברלית ומסוגרת. לא בכך רצו תיאודור הרצל, הרב קוק, זאב ז'בוטינסקי ודוד בן גוריון".[15]

ב'מקור ראשון' כתב בנימין בראון בהרחבה על הרב חיים הירשנזון, פעיל ציוני והוגה בנושא מוסדות השלטון ודרכי פעולתם. הודגש כי הירשנזון תמך בדמוקרטיה, אך הציע להגבילה וזאת באמצעות מתן זכות ההצבעה לאזרחים

10 ברסקי, אנה. "מסמך ליברמן: אלה יהיו קווי היסוד של הממשלה הבאה". *מעריב – הבוקר* (11.9.2025), עמ' 1, 10.

11 מרמורשטיין, מרדכי. "בין הרב ריינס לבין הרב קוק". *שבתון* (12.9.2025), עמ' 44.

12 דיין, ליאו. "אוכלים מוגזם". *מעריב – המוסף* (12.9.2025), עמ' 55.

13 "כך רכשו היהודים את ארץ ישראל". *עולם קטן* (12.9.2025), עמ' 12-13.

14 נחום שחל, מאיה. "מדינה בהמתנה". *כלכליסט* (15.9.2025), עמ' 23.

15 רובינשטיין, אליקים. נקרעים מבפנים. *ידיעות אחרונות* (15.9.2025), עמ' 14.

המשכילים ולא ל"המונים". לטענת בראון, ייתכן והירשנזון הושפע מרעיונות דומים שמצא בכתביו של הרצל.[16]

ב'המקום' הצביע הרב יהושע פפר על הקבלות בין המתרחש בימינו לבין שיבת ציון המקראית. לטענת הכותב: "קרוב למאתיים שנה... עם ישראל חוצה את הירדן שלו, כובש ומתיישב בארצו. לא באנו מוכנים. ציפינו להגיע על כנפי נשרים עם בית המקדש שיורד באש מן השמיים. במקום זאת, קיבלנו את הציונות של הרצל ובן גוריון ובית מקדש שטרם ירד מן השמיים ושבנייתו תלויה במעשה אנוש. ייחלנו אלפי שנה לחזרה לארצנו. אבל לא ככה...".[17]

ב'הארץ' הגדיר גיא רולניק את הציונות של נתניהו, סמוטריץ', בן־גביר ושופרותיהם כ"כת של פחד, שוביניזם ומשיחיות, עטופה בשריון ספרטני", בעוד שהציונות של הרצל, פינסקר, נורדאו וז'בוטינסקי הייתה תשובה אנושית למצוקה אנושית: "לא דיברו בשפת דת, שטחים, כיבוש, נישול ומצוות אלוהיות, אלא בשפת כבוד האדם, השוויון והחירות".[18] בכתבתו האחרת הזהיר רולניק מעתידה הדיסטופי של ישראל (דיקטטורה פופוליסטית, דתית ואתנוקרטית) והצביע על החלופה האוטופית הרצויה יותר – החזון החילוני והליברלי של הרצל.[19]

לרגל טקס האזכרה הלאומי הציבורי לרב יהודה אלקלעי, שצפוי להתקיים על קברו בהר הזיתים, הדגישו ב'מצב הרוח' את תרומתו למחשבת ישראל ולציונות. "אלמלא חזונו של הרב אלקלעי, ספק אם היה קם חוזה המדינה בנימין זאב הרצל, לפעול לכינוסו של עם ישראל בארצו. אגב, לימים הסתבר, שלא מן הנמנע שהרצל שאב את תפיסתו הציונית מחידוש של הר"י אלקלעי עצמו, דרך סבו ר' שמעון הרצל, שהיה גבאי ראשי ובעל תוקע בבית מדרשו של הר"י אלקלעי בזמלין".[20]

ב'מקור ראשון' ביקר מאיר קראוס את עיקרי מאמרו של אסף מלאך, שלכאורה משלה את הציבור בכך שהוא מוצא צידוק (בין היתר משיחי)

16 בראון, בנימנן. "אין העם מבין". *מקור ראשון – שבת* (15.9.2025), עמ' 4, 6, 14-15.

17 פפר יהושע. היום הזה נהיית לעם: על "היום" שלנו. *המקום מגזין לחרדים* (16.9.2025), עמ' 8-9.

18 רולניק, גיא.ספרטה או חיסול הפרויקט הציוני? *the Marker Week – הארץ* (19.9.2025), עמ' 2.

19 רולניק, גיא. בין דיסטופיה לאוטופיה. שני תסריטים לישראל 2040. *the Marker – הארץ* (22.9.2025), עמ' 8-9.

20 רהט, מנחם. בין כסה לעשור: עם ישראל מחזיר חוב ענק לחוזה המדינה הראשון. *מצב הרוח* (19.9.2025), עמ' 16.

להמשך הלחימה בעזה. בתשובתו של מלאך הופיע בין היתר הקטע הבא: "הרצל העז כאשר לא העז אדם לפניו, לא בהיקף החזון, החזון המשיחי, שהוא תמצית ההיסטוריה היהודית... גאולת עם ישראל, גאולת העולם, ותיקון העולם במלכות שדי". במילים אלו בחר דוד בן גוריון לתאר את מפעלו של הרצל. רבים עמדו על מרכזיותו של הרעיון המשיחי בכתבי הרצל ובן גוריון, כמו בכתבי הוגים ופעילים ציוניים רבים מספור – חילוניים, דתיים ומסורתיים. בלעדיו אי אפשר להבין כהלכה את הצלחתה ועוצמתה של הציונות.[21]

ב'ידיעות אחרונות' נמתחה ביקורת על הצגתו של ראש הממשלה את ישראל כ"סופר־ספרטה". בין היתר נטען, כי "הציונות מעולם לא הציבה את ספרטה כמודל, היא כיוונה לרעיון אוטופי אחר: חברת מופת. חזון שנולד בכתביו של הרצל מתוך מציאות בלתי נסבלת של אנטישמיות ורדיפות... מייסדי הציונות פסעו בדרכו של הרצל ופיתחו כל אחד בסגנונו את חזון חברת המופת: להקים בארץ ישראל חברה צודקת, שוויונית, אחראית ומתוקנת, המבוססת על ערכי היהדות ועל עקרונות ההומניזם האוניברסלי...".[22]

הארכיון המרכזי של ההסתדרות הציונית הציג גלויות ברכה לשנה החדשה ששלחו פעילים ציוניים טרם קום המדינה. אחת מהן נשלחה בשנת 1903 להרצל ממשפחת זלאטשינקא, ובה תמונות של צירי הקונגרס הציוני הראשון. השנייה נשלחה ב־1907 לדוד וולפסון ומשפחתו וכללה את תמונתו של חוזה המדינה בצירוף המשפט "אם חפצים אתם – אין זו אגדה".[23]

לטענת גול כלב ב'ג'רוזלם פוסט', הצעתו הציונית של חוזה המדינה לברון הירש בשנת 1895 נבעה מתוך האידאולוגיה "להפוך שוב את היהודים לגדולים" (הקבלה למשפט "MAGA" מאת הנשיא טראמפ).[24]

דורון פייסיק כתב ב'הארץ' על המהפכה הצפויה בהרגלי השינה. ברקע ההיסטורי שהציג נזכר הכותב במאבק הפועלים על מספר שעות העבודה ביום, ועל כך שב'מדינת היהודים' הרצל התעקש על שבע שעות בלבד. הכותב הבהיר כי הצעתו הייחודית של הרצל לא דיברה על שבע שעות רצופות, אלא על יום עבודה עם הפסקה ראויה של שלוש וחצי שעות למנוחה באמצע, וזאת על מנת להגביל את המכורים לעבודה למען בריאותם

21 קראוס, מאיר. "הלנצח תאכל חרב". *מקוד ראשון – שבת* (19.9.2025), עמ' 22-23.

22 סרור, חן ארצי. "מעם הספר לעם החרב". *ידיעות אחרונות* (19.9.2025), עמ' 8.

23 "לציון הגעגוע". *ישראל היום!* (21.9.2025), עמ' 16.

24 Kalev, Gol, "Zionism as a forerunner to MAGA?" *The Jerusalem Post* (21.8.2025), p. 11.

שלהם. כמו כן צוין, כי שבעת הכוכבים בדגל שהציע הרצל סימלו את עקרון שבע שעות העבודה.[25]

ב'הארץ' פורסם ריאיון עם פרופ' אבי שליים, היסטוריון ישראלי מאוקספורד, מבקר הציונות ותומך בעמדות חמאס, אם כי מתרחק מעמדותיהם הקיצוניות ביותר של השמאל הרדיקלי. שליים הזכיר את הרצל בהקשר ל"חוסר רצונה של ישראל להשתייך למזרח התיכון" וראייתה את עצמה כ"מדינה מערבית־אירופית". לטענתו, "המזרחים היו יכולים להיות גשר בין ישראל לעולם הערבי", אבל המנהיגים הציונים התנגדו לכך, כאשר הרצל התייחס למדינה היהודית "בהנגדה לברבריות המזרחית".[26]

שני הח"כים לשעבר ממפלגת "מר"צ" ביקרו קלות את יאיר גולן, ראש תנועת "הדמוקרטים". הם הביעו דאגה בקשר להתבטאויותיו: "הכרה במדינה הפלסטינית היא הרסנית וגורמת נזק חמור למדינת ישראל". הכותבים ביקשו להזכיר לגולן, כי "ציוני אמיתי צריך לחזור ולעיין בכתביו של הרצל על 'משפט העמים' כתנאי לקיומה של מדינה יהודית".[27]

25 פייסיק, דורון. "מהפכה של שינה". *הארץ – מוסף הארץ* (26.9.2025), עמ' 44-48.
26 אדרת, עופר. "למה התייצבתי לצד חמאס". *הארץ – מוסף הארץ* (26.9.2025), עמ' 18-28.
27 צוקר, דני; אורון, חיים (ג'ומס). "גולן, זה כן או לא". *הארץ* (26.9.2025), עמ' 15.

אוקטובר 2025

ב'המודיע' פורסם ריאיון עם ראוון עות'מן – ערבייה ממוצא לבנוני־סורי שמתגוררת בברלין, נמצאת בתהליך הגיור ומתכננת לעבור לגור בישראל. באחד מזיכרונותיה אמרה: "מעולם לא שמעתי על ישראל. שמענו רק את מה שהחיזבאללה רצו שנשמע... אבל אני זוכרת עד היום את שיעור ההיסטוריה שלמדתי בהיותי כבת 12, היו אלה שלושה עמודים בתוך ספר היסטוריה שסיפרו על דמות בשם תיאודור הרצל, סופר שם על הקונגרס הציוני הראשון שנערך בשווייץ, ועל יהודים מאירופה שהגיעו וגנבו מאיתנו את פלסטין. סיפור קצר, מופשט וטיפשי".[1]

בין הפעילויות לחג הסוכות שהומלצו ב'מקור ראשון' נזכרו כאלה שאורגנו במרכז הרצל. ביניהן: סיורים מודרכים במוזיאון הרצל, מפגש אורקולי עם דמותו של חוזה המדינה ו"אולפני הרצל" – התחפשות וצילום עימו באולפן מסך ירוק.[2]

ב'מעריב השבוע – עסקים' פורסם ריאיון עם עו"ד עוז חיים – איש עסקים שעזב את עולם המשפט כדי לעמוד בראש "המועצה הציונית בישראל" העוסקת בפיתוח מנהיגות צעירה, עידוד מעורבות חברתית וחיזוק תחושת השייכות והאיזון החברתי. חוזה המדינה הוזכר בהקשר לאותה המועצה ש"קיימת כבר עשרות שנים והיא חלק מהשרשרת – מהרצל ועד היום".[3]

באזכרה של הרב יהודה אלקלעי "שהקדים את הרצל ב־50 שנה" נאם יו"ר ההסתדרות הציונית העולמית יעקב חגואל. בנאומו ציין בין היתר, כי ההסתדרות "הוקמה על ידי הרצל ומהווה את ליבת המוסדות הלאומיים...".[4]

ב'ישראל היום' ניתח דרור אידר ושיבח את מדיניות רה"מ נתניהו בזירת החוץ. בתחילת כתבתו הזכיר את אביו של רה"מ – בנציון נתניהו – ששרטט

1 "ביירות פינת ירושלים". *המודיע – קראט* (3.10.2025), עמ' 92-102.
2 "עוד פעילויות לחג הסוכות". *מקור ראשון – טיולים* (3.10.2025), עמ' 42-43.
3 לוין, טליה. "ציוני בנשמה". *מעריב השבוע – עסקים* (3.10.2025), עמ' 1, 6-7.
4 "אזכרה לחוזה המדינה הראשון". *מצב הרוח* (3.10.2025), עמ' 86.

בספרו את דמותו של הרצל והדגיש כי "חוזה המדינה פעל בכיוון מרכזי ברור: השגת ריבונות האומות, או בלשוננו – השגת תמיכה בינלאומית".[5]

כ־20 משרתי צה"ל שנפצעו במלחמת חרבות ברזל עברו בתחנות חייו של חוזה המדינה בבודפשט ובווינה.[6]

ב'הארץ' כתב יאן קינה על סמי גרונמן, משפטן מבריק שעמד בראש בית הדין הגבוה של ההסתדרות הציונית וגם היה מחזאי, סטיריקן והוגה דעות משפיע שהתריע בין היתר מפני רעיונות פשיסטיים־פנאטיים שהתפשטו בעולם לאחר נפילתו של היטלר, "בכל מקום ואף בארץ ישראל". בהקשר להרצל צוין כי גרונמן רכש את אמונו של הרצל ולפני שמינה אותו לשופט הציע אותו לתפקיד העורך הראשי של כתב העת הסאטירי 'שלומיאלי', שנוסד כדי לרכך את השפעתו של האידיאליזם הלאומני באמצעות הצחוק. לטענת קינה, גרונמן סירב למינוי, "אולי משום שלא רצה לשמש ליצן חצרו של 'האוטוקרט' הרצל (שלא האמין ביכולת הדמוקרטית של היהודים...)". הרצל בחר בגרונמן "בשל שנינותו וכישרונו לחלק 'האי שביעות רצון הכללית' באופן שווה בין הצירים... בכך הפגין את כישרונו הנדיר לביקורת עצמית והומור אירוני במרחב הפוליטי".[7]

ב'מקור ראשון – דיוקן' כתב ישי פלג על ההיסטוריה של פרס נובל לשלום והזוכים בו. בין היתר התמקד על אחת מהזוכות – ברטה פון־זוטנר – סופרת ופעילת שלום צ'כית־אוסטרית. צוין, כי היא כתבה בעיתון 'נויה פרייה פרסה' שגם הרצל כתב בו. "היא חיבבה את הרצל, סייעה במאמציו הציוניים וכינתה אותו 'מושל ציון'".[8]

ב'מקור ראשון – שבת' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של מרדכי סער, 'ראשונים לציון'. הספר דן בהתמודדויות שליוו את הציונות הדתית לאורך שנות המדינה וששורשיהן נעוצות במשנתם של הוגיה הראשונים. "הצעת אוגנדה" של הרצל הוזכרה כאחד האירועים שאיתו התמודדו ציונים דתיים. כמו כן הוזכרה הצעתו של הרב ריינס בקונגרס השישי של שנת 1902 – להשאיר את נושא התרבות מחוץ לסדר היום הציוני במטרה למנוע עימותים

5 אידר, דרור. "היגיון השח המדיני". *ישראל היום! – השבוע* (3.10.2025), עמ' 18.

6 "מסע מנהיגות רואה עתיד". *זמן מבשרת* (3.10.2025), עמ' 30.

7 קינה, יאן. "אין דבר שפוגע במוסר יותר מהאידיאליזם". *הארץ – תרבות וספרות* (6.10.2025), עמ' 8.

8 פלג, שי. "ואין שלום". *מקור ראשון – דיוקן* (10.10.2025), עמ' 2, 20-22.

אידאולוגיים. למרות תמיכתו של הרצל, ההצעה נדחתה, דבר שהוביל לפרישה של כמה גורמים מהתנועה ולהקמת "אגודת ישראל".[9]

ב'מעריב' כתב ניר קיפניס על תפקידם של החלומות כמעצבי מדיניות, בדגש על תרומתם הפוטנציאלית לכלכלה הישראלית. את מאמרו חתם בציטוט מקטע הסיום של 'אלטנוילנד' מאת הרצל: "כל מעשינו מקורם בחלום".[10]

במוסף של 'מעריב' פורסמה כתבה ביוגרפית על אודות מרדכי מנואל נח, החולם שניסה לכונן את "מדינת אררט" – בית ליהודים בארה"ב בשנת 1825. חוזה המדינה הוזכר בשני הקשרים: אם הרצל ושאר ראשי הציונות פנו לבני עמם, נח הזכיר את הנביאים והשמיע קריאה אוניברסלית לבני כל העמים; המתנגדים גזרו גיהינום על מרדכי מנואל נח ועל תוכניתו, כפי שיעשו להרצל כ־70 שנה אחרי כן.[11]

בעיתון בשפה הרוסית 'גולוס' נכתב על רחוב הרצל שבנתניה. הכותבים תיארו את האטרקציות של הרחוב והזכירו מספר עובדות מהביוגרפיה של חוזה המדינה לצד אלו של עודד בן־עמי – ראש העיר הראשון של נתניה שביוזמתו נסלל הרחוב.[12]

ב'זמן קיבוץ' כתב יענקל'ה הלפרט על משיחיות, משיחים ורעיונותיהם. לצד ניתוח אטימולוגי של המושג, הכותב הביא כמה דוגמאות מהמקרא והיסטוריה. בין השאר כתב: "ולמי שחושב שאין בין הציונות למשיחיות קשר, הוא מוזמן לעיין בכתבי חוזה המדינה... ולהפנים שרק חשיבה משיחית נכונה וחיובית הייתה המסד להיותנו כאן בארץ הקודש...".[13]

במגזין של ה'ג'רוזלם פוסט' פורסמו האירועים המכוננים בהיסטוריה שאירעו בחודש חשוון. ביניהם – הופעתו של חוזה המדינה ביפו ב־26 באוקטובר 1896. בנוסף הופיעה בכתבה התמונה מה־2 בנובמבר, שבה תועד הרצל בירושלים לצד שליחים אחרים.[14]

---

9 סנדלר, שמואל. "חמישה אבות". *מקור ראשון – שבת* (10.10.2025), עמ' 20-21.

10 קיפניס, ניר. "פנטזיה כתוכנית עבודה". *מעריב השבוע – עסקים* (10.10.2025), עמ' 12.

11 חיימוביץ', מרדכי. "200 שנה למדינת היהודים". *מעריב – המוסף* (10.10.2025), עמ' 1, 18-22.

12 דוחובניה, ליודמילה; קניקסטול, ולנטין. "כיצד בנתניה 'נפגשו' שני חוזים". *גולוס* (16.10.2025), עמ' 30. (רוסית)

13 הלפרט, יענקל'ה. "משיחיסט גאה". *זמן קיבוץ* (23.10.2025), עמ' 20.

14 Drucker, Steven, "War and Peace". *The Jerusalem Post – Magazine* (24.10.2025), pp. 16-17.

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ סקרו את פתיחת הקונגרס הציוני העולמי. הנוכחות של הצירים בו שברה שיאים, אפילו של קונגרס אוגנדה של הרצל.[15] נשיאת ההסתדרות הציונית העולמית, טובה דורפמן, הציעה בנאומה שהשאלה שצריכה להנחות את הנציגים תהיה "מה היה עושה הרצל?" בהמשך הוסיפה: "כמו הרצל – שחזונו הוביל להקמת מדינת ישראל – ציונים מודרניים חייבים לחשוב קדימה, אנחנו צריכים לבנות מחדש את ישראל. אנחנו צריכים להעביר את התנועה הציונית למקום חדש".[16]

ב׳מקור ראשון׳ כתב אריאל שנבל פיליטון שנון על הפגישה שבין חוזה המדינה לבין ישראלי מודרני מחפש ג׳ובים. כך העביר הכותב ביקורת באופן סאטירי על השחיתות ועל המצב הרעיוני והפוליטי בארץ. הפיליטון מסתיים בסצנת הפרידה בין השניים ובמשפט: "באותו לילה הגה הרצל לראשונה את תוכנית אוגנדה".[17]

ב׳גלובס׳ נמתחה ביקורת על המינוי הכושל של יאיר נתניהו להנהלת ההסתדרות הציונית. במקביל נסקרה ההיסטוריה של ייסוד המוסדות הלאומיים עלי ידי הרצל, מטרותיהם הנעלות דאז ומצבם הבעייתי לכאורה כיום.[18]

ביקורת דומה הופיעה ב׳ישראל היום!׳[19] וב׳ידיעות אחרונות׳.[20] חוזה המדינה הוזכר בהקשר למוסדות עם "ג׳ובים" נחשבים, כגון מרכז הרצל.

15 Cashman, Greer Fay. "Grapevine". *The Jerusalem Post in Jerusalem* (31.10.2025), p. 15.

16 Starr, Michael; Heller, Matilda. "World Zionist Congress opens with infighting". *The Jerusalem Post – Int* (31.10.2025), p. 4.

17 שנבל, אריאל. "אין זו אגדה". *מקור ראשון* (31.10.2025), עמ׳ 16.

18 "בין הרצל ליאיר נתניהו: מה התפקיד של המוסדות הלאומיים?" *גלובס* (31.10.2025), עמ׳ 24-25.

19 אשכנזי, ביני. "ג׳ובים למקורבים: הקרבות על ההסתדרות הציונית". *ישראל היום!* (31.10.2025), עמ׳ 10.

20 אייכנר, איתמר. "כך הפכו 'המוסדות הלאומיים' למפעל ג׳ובים". *ידיעות אחרונות* (31.10.2025), עמ׳ 5.

נובמבר 2025

ב'כלכליסט',[1] ב'הארץ'[2] וב'הדור'[3] נמתחה ביקורת על המינוי הכושל של יאיר נתניהו להנהלת ההסתדרות הציונית, על השחיתות ועל מדיניות חלוקת הג'ובים בארגונים הציוניים. חוזה המדינה הוזכר בהקשר לחזונו, להיותו מייסד ארגונים ציוניים וכן בהקשר של "ג'ובים" (כגון זה במרכז הרצל) והשכר של "הר הרצל" שאותו מקבלים הבכירים.[4]

בבודפשט, בהשתתפות בני נוער ציוניים, אורגן שחזור הקונגרס הציוני הראשון. הרצל צוין בהקשר לעיר מולדתו – בודפשט.[5]

בעיתון בשפה הרוסית 'מיג' הופיעה כתבה על הקונגרס ועל כלל המוסדות הציוניים הופיעה. הרצל הוזכר בהקשר להיותו יושב ראש הראשון של ההסתדרות הציונית העולמית.[6]

ב'זמן קיבוץ' ביקר אלישע שפירא את מאמרו של יענקל'ה הלפרט, "משיחיסט גאה". בין השאר טען שפירא שבן גוריון והרצל לא היו משיחיסטים וחוזה המדינה היה "פרגמטיסט" כאשר העלה את תוכנית אוגנדה.[7]

ב'מקור ראשון – דיוקן' הופיע ריאיון עם עורך 'יתד נאמן', ישראל פרידמן. בין השאר טען פרידמן כי: "לא הרצל הביא אותנו לארץ ישראל, כי

---

1 זרחיה, צבי. "מוקש יאיר נתניהו עצר זמנית את חלוקת השלל בהסתדרות הציונית". *כלכליסט* (2.11.2025), עמ' 8.

2 ספולטר, סימי. "יאיר נתניהו הוא רק קצה הקרחון: הכספים והג'ובים שמניעים את המוסדות הציוניים". *the Marker – הארץ* (3.11.2025), עמ' 1, 14.

3 אהרן־שפרן, דקלה. "ווהי סדום". *הדור* (7.11.2025), עמ' 7.

4 גזית, אמיתי. "ציונות או ציניות. ומי יקבל גוב נכסף בתנאי שר לעידוד פעילות ציונית בעולם? הסיעה החרדית". *כלכליסט* (6.11.2025), עמ' 1-3.

5 בגנו, יובל. "משחזרים את הקונגרס הציוני". *מעריב – השבוע* (4.11.2025), עמ' 15; ויסטוך, משה. "מחדשים את הקונגרס הציוני". *שביעי* (21.11.2025), עמ' 30.

6 גאלפרין, יעקב. "כאשר בן אדם מייפה את המקום". *מיג* (6.11.2025), עמ' 4. (רוסית)

7 שפירא, אלישע. "משיחיים עליך". *זמן קיבוץ* (6.11.2025), עמ' 21.

אם זה היה תלוי בהרצל, כבר מזמן היינו באוגנדה ובבירוביג'אן. הוא עסק בקיום הגופים, ואנחנו עוסקים בשימור הרוח...".[8]

ב'מקור ראשון', בריאיון עם יו"ר הסוכנות לשעבר, נתן שרנסקי, נסקרה ההיסטוריה הקצרה של המוסדות הלאומיים והיחסים בינם לבין מדינת ישראל. הרצל הוזכר כאב המייסד של הארגונים הציוניים; שרנסקי הגן עליהם והצביע על נחיצותם, בייחוד בכל הקשור לניהול היחסים עם התפוצות.[9]

ב'ישראל היום!' פורסמה כתבה לציון חמישים שנה להחלטת האו"ם שקבעה כי הציונות היא צורה של גזענות, ושעל אף ביטולה בהמשך השפיעה באופן חמור על דעת הקהל והחוק הבינלאומי ביחסם לישראל ולציונות. אחד ממחברי הכתבה – פרופ' מעוז עזריהו – משמש כראש מוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה.[10]

ב'ג'רוזלם פוסט' פקפק מרטין אולינר, יו"ר הדתיים הציוניים של אמריקה, בנחיצותו של הקונגרס הציוני ושל המוסדות הציוניים, וזאת בשל שחיתות ובזבוז כספים מיותר. לטענתו, אם הרצל היה חוזר ורואה את המצב הנוכחי של ההסתדרות הציונית ושל קק"ל, הוא היה קופץ ממרפסת המלון בבזל.[11]

פרס תיאודור הרצל, הנושא את שמו של חוזה המדינה, הוענק השנה לסנטור ג'ון פטרמן ולחברת הקונגרס אליס סטפאניק בגין תמיכתם הבלתי מתפשרת במדינת ישראל.[12]

ישראל יוסקוביץ מתח ביקורת על המצב הפוליטי־ביטחוני־חברתי בארץ. בין השאר התייחס לשחיתות במוסדות הציוניים. חוזה המדינה הופיע בתמונה המשולבת למאמר שתיעדה את הרצל נואם בקונגרס הציוני בבזל. בכתובית ששולבה לתמונה נכתב: "מה שהיה נכון לעבר בספק אם נכון להווה".[13]

ב'מעריב' פורסם ריאיון עם המוזיקאי והמעבד עדי רנרט. בין השאר צוין כי ב־1973 השתתף רנרט בתוכנית "יון הרצל", שביים יאיר רוזנבלום בסימן 75 שנה לקונגרס הציוני הראשון.[14]

---

8 וייס, עקיבא. "פקודת היום". *מקור ראשון – דיוקן* (7.11.2025), עמ' 1, 13-16.

9 טוכפלד, מיכאל. "מוסדותינו לאן". *מקור ראשון – יומן* (7.11.2025), עמ' 8.

10 לורד, אמנון; עזריהו, מעוז. "חרפה שאינה מרפה". *ישראל היום!* (10.11.2025), עמ' 16.

11 Oliner, Martin. "May this be the last Zionist Congress". *The Jerusalem Post in Jerusalem* (11.11.2025), p. 11.

12 ארונסון, ג'וש. "פרס תאודור הרצל לשנת 2025 הוענק לג'ון פטרמן ולאליס סטפאניק". *מעריב – השבוע* (12.11.2025), עמ' 15.

13 יוסקוביץ, ישראל. "הכסף אליהם, החשבונית עלינו". *משפחה – חדשות של הציבור החרדי* (13.11.2025), עמ' 30-33.

14 פטימר, דודי. "מאחורי הצלילים". *מעריב – המוסף* (14.11.2025), עמ' 28-32.

בעיתון בשפה הרוסית 'נובוסטי נידלי' נכתב על פרשת דרייפוס, וזאת לרגל החוק שאושר בצרפת והעניק את הדרגה של אלוף משנה לקצין המנוח. בקצרה צוין, כי פרשת דרייפוס הייתה זו שגרמה לעיצוב האידאולוגיה הציונית של חוזה המדינה.[15] על רקע תיאור המצב הגאופוליטי המורכב לנוכח המלחמה באוקראינה והאנטישמיות הגואה בעולם, צוינה פרשת דרייפוס ברפרוף בעיתון בשפה הרוסית *negev info*. גם כאן הודגשה השפעתה על חוזה המדינה.[16]

ב'ישראל היום!' פורסמה קריקטורה הלועגת לתמונה המפורסמת של "הרצל במרפסת". חוזה המדינה עומד לצידו של הנשיא טראמפ והוגה את משפטו הידוע: "בבזל יסדתי את מדינת היהודים". באותה התנוחה ניצב הנשיא האמריקני ומהרהר: "בוושינגטון יסדתי את מדינת הפלסטינים".[17]

ב'הדור' פורסם ריאיון עם שלושה בוגרים של ישיבת מרכז הרב. בין השאר הוזכרה השיחה בין הרב בן נון לרב צבי יהודה, כאשר הראשון שאל מה עושה תמונתו של הרצל בין תמונות הרבנים. עד אז הוא ראה תמונות של הרצל ותמונות של רבנים, אבל אף פעם לא ביחד. התשובה שזכה בה עשתה עליו רושם רב: "אותו שלח הקדוש ברוך הוא להתחיל להוציא אותנו מתוך הגלות שלנו". בזכות הרב צבי יהודה, התחיל הרב בן נון לקרוא בכתבי הרצל וגילה דמות קרובה מאוד ליהדות, בשונה ממה שנהוג לחשוב.[18]

אברהם בלבן ערך טיול ברחובות תל אביב תוך כדי סיור בעקבות פיקוסים מרשימים. בין השאר ביקר ברחוב מנדלשטם. ב'הארץ' נזכר הכותב כי אחותו של מנדלשטם הייתה אמה של רחל המשוררת ושמנדלשטם עצמו היה מתומכיו הראשיים של הרצל, כאשר בספרו 'אלטנוילנד' מייעד חוזה המדינה לבן דמותו של מנדלשטם את תפקיד נשיא המדינה היהודית.[19]

ב'ג'רוזלם פוסט' הרהר ארי טטרקה על השפעתם של הסלבריטאים האמריקניים ממוצא יהודי (או בעלי זיקה יהודית) על החיים הפוליטיים ועל תפיסתה של הציונות והיהודים בעולם, בייחוד בעת משבר כגון השבעה באוקטובר וכל מה שבא לאחר מכן. הכותב הדגיש את שתיקתם של רוב היהודים הסלבריטאים שלא רצו להסתכן והזכיר את הסלבריטי האמיתי של

15 "עדיף מאוחר... הקריירה שלאחר מותו של הקצין שהואשם לשווא". *נובוסטי נידלי* (20.11.2025), עמ' 11. (רוסית)

16 "מסמכי קריפטו". *negev info* (20.11.2025), עמ' 3. (רוסית)

17 כהן, שלמה. "קריקטורה". *ישראל היום!* (20.11.2025), עמ' 22.

18 בלוך, אלון. "הלב במרכז". *הדור* (21.11.2025), עמ' 20-22.

19 בלבן, אברהם. "גינת וינר והפיקוס המהולל שלה". *הארץ – תרבות וספרות* (21.11.2025), עמ' 2.

תקופתו – המחזאי והעיתונאי הרצל – שלא פקפק ביהדותו ופעל נמרצות למען עמו.[20]

ב'הארץ' נכתב על עץ הארז שנטע בן גוריון בירושלים ב־1958 במורדות המערביים של הר הרצל ושגוסס כיום. בנוסף הוזכר סיפורו של העץ שנטע הרצל במושב מוצא. לימים העץ מת ונשרף (ייתכן שבמהלך מאורעות תרפ"ט). במשך שנים רבות נשמר הגזע השרוף שלו באקווריום מיוחד שנבנה עבורו בבית ההבראה ארזה.[21]

לדעתו של מאיר סיירלר ב'בשבע', שורש הבעיה של גיוס החרדים הינו "ד' האמות" של ההלכה וההתנגדות לקיום המדינה, שהן מרכיב הזהות של הציבור החרדי. הופעת הציונות המדינית של הרצל ועצם היותו של חוזה המדינה מבין את חשיבות המסורת, לכאורה יצרה מציאות חדשה, אבל לא עבור הציבור הזה.[22]

ב'ג'רוזלם פוסט' קראו לשינוי הנרטיב בחינוך הציוני, וזאת תוך הדגשת הנוכחות היהודית במזרח התיכון ובארץ ישראל טרם הקמת המדינה ועוד לפני הופעת החזון הציוני של הרצל. הכוונה לאנשי יהדות מעדות המזרח, במדינות ערב, באיראן ובשאר הארצות באזור, שקידמו את רעיונות גאולת הארץ והעלייה אליה ללא שום קשר להגברת האנטישמיות באירופה והפתרון שהרצל קידם.[23]

ד"ר מירה ראובני כתבה ב'הארץ' על קשייה של התרבות והזהות העברית לשגשג מחוץ לארץ ישראל, בהתעלם מהמרכיב הלאומי שלה ותמיכת הממסד. לשם כך הזכירה מספר עיתונאים, סופרים ומשוררים עבריים שפעלו "מאודסה עד ברלין". כמו כן, השתמשה בדוגמתן של סוגיית השפה העברית באוטופיה של הרצל, הביקורת של אחד העם על חוזה המדינה וזו הנגדית של תומכי הרצל כלפיו, וכן הזכירה את הוצאת הספרים 'אלטנוילנד' (שהוקמה בברלין והרצל העניק לה את שמה).[24]

בתגובה לדרישתו של השר זאב אלקין לחקור את התנתקות ואת הסכמי אוסלו, הציע משה יונס ב'הארץ' לחקור את בן גוריון על הקמת המדינה, את

---

20 Tatarka, Ari. "Do Jewish celebrities still matter?" *The Jerusalem Post* (23.11.2025), p. 20.

21 חסון, ניר. "הארז שנטע בן גוריון בירושלים ב־1958 גוסס; לפי קק"ל זה בגלל משבר האקלים". *הארץ* (24.11.2025), עמ' 8.

22 סיירלס, מאיר. "להבין את השורש". *בשבע – מתחלף ירושלים* (27.11.2025), עמ' 48.

23 Perry, Ashley." Time to change the narrative in Zionist education". *The Jerusalem Post* (28.11.2025), p. 18.

24 ראובני, מירה. "מהפכה בעירבון מוגבל". *הארץ – מוסף הארץ* (28.11.2025), עמ' 2.

הרצל על הקמת המדינה הציונית ואת אברהם אבינו שהביא את עם ישראל לארץ ישראל.[25]

במדור "טור אישי" של 'מביט' הופיעה ביקורת דורסנית כלפי "הדיפ סטייט" והתודעה שהוא עיצב לכאורה תוך עיוות היסטורי והשתלטות על מערכת החינוך בנוגע לראשי הציונות ולדמותו של הרצל. לגבי חוזה המדינה צוין כי עשה יד אחת עם ראשי הנצרות בניסיון לגרום להמרת דתם של היהודים; התבייש בסטריאוטיפ היהודי; בכתביו ניתן למצוא רעיונות מחרידים "שלא היו מביישים כמה שורות בספר של הוגה נאצי כלשהו"; לא מל את בנו ושלח אותו ללימודי כמורה בתקווה שישתלב בקהילה הנוצרית האירופאית; ושחזונו על מדינת היהודים נבע מהייאוש.[26]

באמצעות כלי הבינה המלאכותית יצרו תלמידי כיתה ח' בתיכון שחרית בירושלים קומיקס על חוזה המדינה. לדברי מנהל החטיבה – הרב יאיר פורן – בכך "התלמידים מנהלים דיאלוג עם הרצל ומביאים את הרעיונות הגדולים של הציונות אל השפה והעולם שלהם...".[27]

25 יונס, משה. "לפי אלקין, צריך לחקור גם את הרצל ואברהם אבינו". *הארץ – מוסף הארץ* (28.11.2025), עמ' 4.

26 חובב, ענת. "הדיפ סטייט את מי זה פוגש ואיפה?" *מביט* (28.11.2025), עמ' 14.

27 בגנו, יובל. "תלמידי תיכון שחרית מציגים: הרצל בקומיקס". *מעריב – הבוקר* (30.11.2025), עמ' 14.

דצמבר 2025

לרגל פתיחת תערוכתו, פורסם ב׳כלכליסט׳ ריאיון עם דוד (דוכי) כהן, היסטוריון צבאי במג״ב, אמן בולט המשתייך לציונות הדתית, העוסק בשאלות של זהות וגבריות וחוקר לתואר שני את חלקת גדולי האומה בהר הרצל. בתערוכה הוא מציג וידיאו ארט שבו ניסה להפוך את חלקת קבר הרצל באופן פיראטי מקבר ממלכתי־חילוני למקום המאפשר פולחן בסגנון קבר צדיק. עובדי החלקה גילו די מהר את ההתערבות שלו, והעבודה הועלמה.[1]

ב׳ג׳רוזלם פוסט׳ נכתב על הכרחיות איחוד הכוחות הדיפלומטיים של ישראל ועל נחיצות המפגשים המשותפים במועדון השגרירים. בין השאר צוין כי אחת הפגישות כבר נערכה בהר הרצל.[2]

ב׳מקור ראשון׳ יעל שרר, מייסדת הלובי למלחמה באלימות מינית, סופרת ומארגנת אירועי ״שבוע קריאת פנטזיה״, שיתפה את הקוראים במאפייני עבודתה והעדפותיה הספרותיות. אחד מספריה האהובים הוא ׳אלטנוילנד׳ של הרצל. לטענתה, חוזה המדינה כותב נהדר.[3] ׳אלטנוילנד׳ נזכר גם בין הספרים המשפיעים בכתבה שהודגשה במדור לפעילה חברתית אחרת, שירה שרז־זיק. לטענתה, ״היכולת של הרצל לחלום על פתרון שנראה הזוי, ולפעול באופן פרגמטי להגשמתו, היא שיעור בניהול ובמנהיגות״.[4]

לרגל ההוצאה לאור של ספרו שדן במיתוסים, פרסום ובהסברה הלאומית, פורסם ב־*BigTime 60*׳ – החיים הטובים׳ ריאיון עם שמואל ורשבסקי, אחד ממייסדי ענף הפרסום בישראל. בין השאר ורשבסקי נזכר בשטיח מילדותו, שלטענתו הפרה את דמיונו וחיזק את זיקתו לציונות ולארץ ישראל, על גבי

1 שגב, יקיר. ״אני אמן, אני ימני, ואני לא שופר של סמוטריץ׳ ובן־גביר״. *כלכליסט* (3.12.2025), עמ׳ 22.

2 Cashman, Greer Fay. “A diplomatic village”. *The Jerusalem Post* (5.12.2025), p. 21.

3 ״אני כותבת מעט בכל יום מה עשיתי ועם מי נפגשתי״. *מקור ראשון – שבת* (5.12.2025), עמ׳ 23.

4 ״הרצל נותן השראה גם לנוער של ימינו״. *מקור ראשון – שבת* (26.12.2025), עמ׳ 23.

השטיח נארגה דמותו של הרצל נשען על המרפסת בבזל; ומתחת המוני העם.[5]

ב'בשבע' ציטט מאיר סיידלר קטע מהסיפור 'מנורה' מאת הרצל. חוזה המדינה ראה בה סמל לתחיית העם היהודי ופרסם את המאמר חודשיים אחרי הקונגרס הציוני הראשון. לצד הקטע עצמו והשבחים להרצל, פירט סיידלר את עמדתו של סטפן צווייג לגבי דמותו של הרצל, חזונו ועמלו.[6]

ב'משפחה' ערכה דבורה נויגרשל הקבלות בין ה"פייק ניוז" של העבר לבין אלה הנוכחיים. כדוגמה היא הביאה את נושא פרעות קישינב שבעקבותיהן הרצל ניסה לקדם את "תוכנית אוגנדה". לתדהמתה, גילתה שבהתאם לנתונים היבשים נרצחו בקישינב (שבה חיו כ־50,000 יהודים) 49 יהודים, ועוד 700 עסקים נבזזו. הכותבת ייחסה את התהודה ואת יצירת המיתוס המכונן בתודעה של פרעות קישינב לכישרונו של ביאליק שנשלח למקום כדי לכתוב דו"ח על האירוע, ושבחר להדגיש דווקא "את חוסר האונים, את ה'רפיסות' (לטענתו) של הרבנים והקורבנות, וכך יצר את דמות 'היהודי הגלותי' חדל האישים".[7]

ב'שבתון' ערך יעקב ספוקויני הקבלה בין הרצל ליוסף; ועל סמך 'אלטנוילנד' כתב בקצרה על מה שהתממש מחזונו של הרצל ומה לא כל כך.[8]

ב'ישראל היום' ניסה דרור אידר לתאר את ההיסטוריה של עם ישראל מנקודת מבט אלגורית־מקראית. בין השאר נזכר ביעקב ויוסף ובהשפעתם על עם ישראל. לקראת סוף מאמרו העלה אידר שאלה רטורית: "מה היה קורה לולא נכח הרצל בחרפת דרייפוס, האם עדיין היה מקים את התנועה הציונית? מה היה קורה לו זכר שר המשקים את יוסף והביא לשחרורו?...".[9]

ב'הארץ – גלריה' הופיעה כתבת פרסומת לספרו של ארתור קסטלר, 1936: המרד הגדול ושורשי הסכסוך במזרח התיכון' בתרגום מאנגלית מאת

5 לויטה ליבוביץ, גלי. "הילד מירושלים שכבש את שדות מדיסון". *BigTime 60 – החיים הטובים* (9.12.2025), עמ' 29–30.

6 סיידלר, מאיר. "אשרי הגפרור". *בשבע – מתחלף ירושלים* (11.12.2025), עמ' 56.

7 נויגרשל, דבורה. "הפייק ניוז של שנת תרס"ג". *משפחה – בתוך המשפחה* (11.12.2025), עמ' 66.

8 ספוקויני, יעקב. "חולם בגדול". *שבתון* (12.12.2025), עמ' 18.

9 אידר, דרור. "מאחורי הקלעים של ההיסטוריה". *ישראל היום! – השבוע* (12.12.2025), עמ' 21.

דנה אליעזר־הלוי. בכתבה הוזכר המכתב ששלח ראש העיר ירושלים לשעבר יוסף אל־ח'אלדי להרצל ארבעים שנה לפני פרוץ המרד הערבי.[10]

איתמר הנדלמן סמית' ייחס את ניצחונו של זוהרן ממדאני לראשות עיריית ניו־יורק לשימוש המושכל שעשה בחרדים דוברי היידיש ובצעירים השמאלניים הפרוגרסיביים. הרצל הוזכר בכתבה בכך שבשנה בה ארגן את הקונגרס הציוני הראשון בבזל נוצר גם ה"בונד" הסוציאליסטי והלא־ציוני.[11]

במוסף של 'מקור ראשון' נכתב על ארתור כהן, מפיק הוליוודי שהתייצב תמיד להגן על מדינת ישראל והיהודים. לצד השקפותיו, קשריו ופירוט מלאכתו, הוזכרה העובדה שכהן הוא יליד העיר בזל. סבו, שהיה רב העיר, הזמין את הרצל לקיים את הקונגרס הציוני הראשון בעירו. לאחר הקונגרס, הרב הזמין את חוזה המדינה לעלות לתורה בבית הכנסת שלו. בהתאם לעדויות: "הרצל כתב אחר כך שמכל אירועי הקונגרס העלייה הזו לתורה הייתה האירוע הכי מלחיץ עבורו... היה לו חשוב לקרוא את הברכות בדייקנות, ונדמה שגם הכינו לו נוסח מיוחד של הברכות, באותיות גרמניות, כדי שלא יתבלבל".[12]

לטענת ד"ר נחמן שי ב'מעריב', חזונו של הרצל לא התגשם, בייחוד בכל הקשור להיעלמות האנטישמיות לאחר הקמת מדינת היהודים. כמו כן, התבדה הרעיון שכלל יהודי העולם יעלו למדינתם העצמאית. עם זאת צוין לטובה שלנוכח האנטישמיות הגואה הרצל לא חשב על הסולידריות שתתחזק בין יהודי התפוצות לבין הישראלים; ולהיפך, כאשר המדינה תדאג ליהודי התפוצות. הכתבה נמשכה בהבעת הרצון לתקן את הטעויות של הרצל ונגמרה בכך ש"חבל שהרצל איננו איתנו כדי לראות כיצד חזונו נכשל, אך באותה מידה הצליח הצלחה גדולה...".[13]

ב'הדור' הופיעה כתבה ביוגרפית קצרה על אודות הרב כלפון משה הכהן, מנהיג הקהילה התוניסאית בין שתי מלחמות העולם. באחת מדרשותיו דרש הרב בחיבה את המשפט "אם תרצו אין זו אגדה" המופיע כמוטו ב'אלטנוילנד' של הרצל.[14]

---

10 שגב, תום. "דרישת שלום מהאינתיפאדה הראשונה". *הארץ – גלריה* (12.12.2025), עמ' 52-53.

11 הנדלמן סמית', איתמר. "ביידיש הוא נשמע יותר טוב". *הארץ – גלריה* (15.12.2025), עמ' 4-5.

12 שלג, יאיר. "המלך ארתור". *מקור ראשון – שבת* (19.12.2025), עמ' 14-16.

13 שי, נחמן. "הרצל טעה". *מעריב – סופהשבוע* (19.12.2025), עמ' 27.

14 ישראל, אביחי. "עכשיו הלב פתוח". *הדור* (26.12.2025), עמ' 27.

ב'ג'רוזלם פוסט' הופרך הנרטיב הרווח כי הציונות היא המצאה מודרנית: זוהי טעות אירופית, היסטורית ואידאולוגית, "עיקוף מצער איפשהו בין הרצל לאו"ם... אילו רק הציונות לא הייתה מתרחשת, הכול היה בסדר". לשם כך נעשה שימוש בדוגמה של יהדות אתיופיה ושאיפתה לשיבת ציון החל מאמצע המאה ה־19.[15]

ב'קשר עין' נכתב על ההיסטוריה של גימנסיה הרצליה והשפעותיה. בין השאר צוין שיעקב מוזר, שופט ופעיל ציוני מאנגליה, הבטיח לתרום שמונים אלף פרנק למען הקמת המבנה של הגימנסיה בתנאי שהמוסד יישא שמו של חוזה המדינה.[16]

ב'הארץ' קישר דימיטרי שומסקי את הפיגוע נגד היהודים באוסטרליה ל"זיקת הגומלין בין התעמרות בלא־יהודים כאן לפגיעה ביהודים בעולם". הכותב הזכיר את המחזה הטרום־ציוני של הרצל ('הגטו החדש') ואת הטענה שעלתה שם – אחריות היהודים בהגברת האנטישמיות. כמו כן, לטענת שומסקי, "הפתרון היהודי שאליו הגיע הרצל בהמשך, היה אפוא מבוסס על אותו ההיגיון הנועז: ההכרה באחריותם החלקית של היהודים עצמם להגברת האנטישמיות, והמאמץ לתקן את הניתן לתיקון בהתנהלותם כדי לתרום לצמצום העוינות".[17]

15 Legesse, Shmuel. "Zionism didn't start in Europe. Ethiopian Jews can prove it". *The Jerusalem Post* (28.12.2025), p. 11.

16 דן, נטע. "הגימנסיה העברית הרצליה: ללמוד בעברית גם בתיכון". *קשר עין* (30.12.2025), עמ' 37-39.

17 שומסקי, דימיטרי. "מה הרצל היה אומר על הפיגוע בבונדיי". *הארץ* (31.12.2025), עמ' 11.

"הרצל בעיתונות" היא סקירה המתעדת את האזכורים והמופעים של בנימין זאב הרצל בעיתונות בין השנים 2017-2025. זהו סיכום פרויקט רב־שנתי של מוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה, שתוצריו פורסמו באופן שוטף באתר האינטרנט שלו. בספר מוצגים סיכומים חודשיים של כתבות ומאמרים שהופיעו בתקשורת הישראלית הרשמית בשלוש שפות (עברית, אנגלית ורוסית) שדנו ישירות או בעקיפין בהרצל, הן במסגרת אירועים אקטואליים או בהתייחסות היסטורית לחייו ולפועלו. חומר הגלם העיתונאי עבר עיבוד ראשוני ועריכה, ונאסף לסקירה מורחבת החושפת את דמותו המורכבת של חוזה המדינה, פועלו ומורשתו מנקודות מבט עיתונאית מגוונות, בשפע הקשרים, כפי שהדבר בא לידי ביטוי במסגרת השיח הפוליטי־תרבותי בארץ ומחוצה לה.

הסקירה התיעודית מציגה את החומר העיתונאי כפי שנכתב על ידי מחבריו, מבלי להציע תובנות נלוות. עם זאת לא הוסתר ולא טושטש המאמץ של חלק ממחברי הכתבות והמאמרים לשייך ולגייס את חוזה המדינה למאבקם הפוליטי, או לשם קידום אג'נדות שונות. לצד חומרים בעלי מטען פולמוסי, המערבים את הרצל בעניינים אקטואליים במגוון נושאים ומצביעים על הרלוונטיות שלו לימינו, מופיעים בספר אזכורים של אירועים מההיסטוריה של התנועה הציונית ומוסדותיה בדגש על הרצל, ממשיכי דרכו, יריביו הפוליטיים ואף בני משפחתו. כל אחד מאזכורים אלה בעיתונות הוא הוכחה לרלוונטיות המתמשכת של חוזה המדינה בשיח הישראלי העכשווי וביטוי למקומו המרכזי בזיכרון ההיסטורי של החברה הישראלית. באופן זה הספר הוא מפעל הנצחה לחוזה המדינה העומד בזכות עצמו ברוח דבריו של ברל כצנלסון לרגל יום הזיכרון למותו של הרצל ב־1925:

צָרִיךְ כִּי שְׁמוֹ יִזָּכֵר, שֶׁיַּפְעִים אוֹתָנוּ, יִתְבַּע וְיַזְכִּיר אֶת הָרַעְיוֹן
אֲשֶׁר קִבְּצָנוּ הֵנָּה, רַעְיוֹן הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

ISBN: 978-965-93168-8-5 :מסת"ב

מוסד הרצל לחקר הציונות
אוניברסיטת חיפה